Francisc Păcurariu
TATUAJELE Nu SE LASĂ LA GARDEROBĂ
Roman
1982
Editura Eminescu
BUCUREŞTI 1982

„Sufletul nu are nicio voinţă absolută sau liberă, ci este determinat de o cauză care şi ea este determinată de o altă cauză, şi aceasta la rândul ei de alta, şi aşa la infinit”.

(SPINOZA, Etica, teor. XLVIII)

ESTE FOARTE PROBABIL Că Nu Aş FI ACCEPTAT (sau aş fi acceptat cu mult mai greu, după numeroase discuţii – din care mi s-ar fi limpezit măcar unele dintre intenţiile lui Onisifor – şi după multe ezitări şi meditaţii capabile să ajute să-mi formez o părere despre sărbătorirea aflată în pregătire şi nu aş fi fost luat de întâmplări ca de-o inundaţie neaşteptată) invitaţia lui Onisifor Suciu de a participa la sărbătorirea aniversării sale (a celei de-a şaptezecea, dar el se ferea să precizeze vreodată această cifră, ce i se părea, probabil, jignitoare, căci, pe de o parte, nu-şi simţea vârsta, nu credea cu niciun preţ că prin celulele sale s-a filtrat cenuşa şi rugina unui atât de lung fluviu de ani vicleni, se simţea încă tânăr, era sigur că partea cea mai importantă, mai activă, mai plină de fapte mari, a vieţii sale, se află înainte, nu în urmă, iar, pe de altă parte, socotea – fără să îndrăznească să-şi rostească gândul, deşi el îşi permitea de obicei să-i dea glas fără ezitări şi fără reţineri, aproape convins, ca Hegel, că gândirea sa e ultima etapă a evoluţiei istorice a ideii, situată undeva foarte aproape de absolut, dacă nu în însuşi miezul său viu, sau că e organul pe care Schopenhauer îl credea întrupat în muzică, adică gura

lucrului în sine – că timpul comitea o gravă impietate îngăduindu-şi să treacă şi peste el, peste Onisifor Suciu), dacă aş fi reuşit să scriu romanul la care lucram de ani de zile sau să-i găsesc măcar tonalitatea, ritmica specifică, acele prime zece pagini pe care dacă le socoteşti acceptabile, corespunzătoare celor mai intime intenţii ale tale, totul e câştigat sau totul e pierdut, depinde). Dar eu încercam de ani îndelungaţi să fixez tocmai ceea ce nu poate fi nicidecum încremenit în formă, deoarece simultaneitatea (pe care încercam s-o surprind – năzuind în îngâmfarea mea oarbă spre ceva mai mult decât ceea ce obţinuse Dos Passos în Manhattan Transfer ori Sartre în unele pagini din Le Sursis) e mişcare, dinamism, devenire, depăşind neîncetat schemele statice construite de mine cu viclenie, oarecum pe furiş, încercând să nu-i atrag atenţia, ca şi cum aş fi vânat un animal fricos sau foarte ager, capabil să dispară într-o clipă, să se facă nevăzut cât ai bate din palme, îndată ce observă că e urmărit, pândit, privit. Mă gândesc fără încetare la eşecul evident al romanului în faţa realităţii mobile şi alcătuite din suprapuneri de timpi, întâmplări şi stări de conştiinţă constituindu-se simultan dar redate în text prin alăturări de secvenţe, prin tablouri cusute cu aţă albă, învederând imediat că e vorba de literatură şi nu de real, adică de o convenţie laborios şi cu nesfârşită răbdare elaborată şi inoculată nouă, tuturor, de şcoală şi de nenumăratele instrumente de mass media a căror invazie în existenţa noastră este o caracteristică a timpului în care trăim (sau care ne trăieşte, consumându-ne ca pe un oxigen necesar fiinţării sale, de parcă existenţa lui – a timpului – ar fi hrănită cu carnea şi cu sângele nostru), inoculată nouă, spun, ca oglindire a vieţii, ca un fel de realitate secundă a ei, când în adevăr ea nu e, sărmana, decât o pălită, ştearsă şi zadarnică umbră, fără nicio legătură cu miracolul

complicat (sau monstruozitatea absurdă) care e viaţa. O vreme m-am lăsat şi eu purtat de această iluzie (sau de această minciună convenţională transformată într-un fel de loc comun al lumii de azi, într-un fel de cutumă acceptată ca fiind de bon ton) şi am consumat cantităţi nesfârşite de pagini, munţi de cărţi mai uluitori decât Himalaya, savurând preciziunea conturării unor capodopere, bogăţia unor reliefuri umane, spectacolul sugestiv al unor vieţi exemplare sau morala degajată de altele, greşite, deraiate, împinse pe linie moartă, detestabile şi condamnabile, cărţi, cărţi şi iar cărţi, ierbare cu plante uscate, înmărmurite, transformate în altceva decât sunt ele în realitate, muzee cu dinozauri ciudaţi, reconstruiţi pe baza unui calcaneu pierdut, stând ruşinaţi parcă şi conştienţi de ridicolul lor de a nu reprezenta decât o înfăţişare a neantului, a golului flămând să soarbă totul, înspăimântat de viaţă, de mişcare, de pulsaţia sângelui şi de rezonanţele ciudate şi complicate ale nervilor. Mai mult chiar. Am scris eu însumi romane pline de respect pentru nobilele convenţii din care s-au născut atâtea capodopere încât oferă teme tezelor de doctorat sau lucrărilor prezentate pentru premiile tuturor academiilor din lume până la sfârşitul veacurilor şi încă un timp în plus, fără să mă gândesc nicio clipă că nu fac altceva decât să continui şi să contribui să prolifereze o minciună dăunătoare, un fals grosolan, a cărui consecinţă este, printre altele, formarea unei concepţii greşite despre viaţă în capetele tinerilor obligaţi prin programe analitice să le citească, să le înveţe rezumatele, să le facă schemele, să le enumere personajele şi să le tocească pe de rost caracteristicile definitorii, sau, şi mai rău, umplerea capetelor cu erori, obişnuirea cititorilor să gândească în scheme, după şabloane simple, să încerce să aplice în propria lor existenţă silogismele din romanele citite, să aştepte ca ea să se desfăşoare la fel de liniar ca în acestea

(unde A ajunge, prin strădanii exemplare, să dejoace uneltirile josnice ale lui B şi să fie iubit de frumoasa C) sau să se forţeze să gândească şi să simtă la fel de simplu, de clar şi de fals ca eroii romanelor preferate, să sufere ca ei, să copieze speranţele lor şi să imite gesturile lor. Apoi într-un ceas binecuvântat pixul mi-a încremenit în mână, cuvântul absent dintr-o frază bine ticluită n-a mai căzut pe hârtie şi panseul frumos rotunjit al unui personaj nu a mai fost prins în manuscris ca fluturele de acul cu gămălie, în insectar. „Dar…”, mi-am spus. Cu acest „dar” a început explorarea zonelor obscure, scufundarea în nisipul fierbinte al îndoielilor. Gândul meu era simplu: „Dar nu e aşa! Un om viu nu poate gândi astfel, deoarece el e incapabil să se concentreze asupra unei unice idei, de parcă fiziologia sa ar fi dispărut, senzaţiile sale ar fi îngheţat, fluxul de informaţii s-ar fi oprit, şi nu i-ar fâlfâi peste ideea tocmai fixată de mine – ca o pasăre nevăzută – gândul că peste o jumătate de ceas trebuie să fie la birou sau la medic sau la iubită, că i s-au terminat ţigările, că vecinii de deasupra tropăie iar ca apucaţii, că apa picură în baie ca într-un film cu Mickey Maus văzut cândva de mult, nu ar observa că la staţia de autobuz din faţa geamului s-a întâmplat ceva căci lumea s-a adunat ca la bilei şi oamenii gesticulează fără sens, ca-ntr-un film mut, că cineva sună la uşă şi ce bine ar fi să fie factorul poştal cu banii aşteptaţi de la un prieten care îi promite de atâtea luni restituirea unei datorii, căci diseară ar vrea să iasă cu frumoasa vecină cunoscută săptămâna trecută în ascensor (când s-a oprit pe neaşteptate între două etaje şi el, trecut de mai multe ori prin această surpriză, a liniştit-o cu atâta calm superior pe fata speriată şi atât de apetisantă) numai să nu afle Carmen, atât de geloasă şi de nedreaptă şi care a fost cândva extrem de atrăgătoare, dar de un timp începe să-i calce pe nervi, şi aşa mai departe, şi aşa mai

departe, şi aşa mai departe, căci viaţa noastră ar fi stupidă, plicticoasă şi goală dacă nu s-ar concentra în fiecare secundă a ei nenumărate fenomene simultane. Asta e, mi-am zis îngrozit. Simultaneitatea!

Ideea a apărut simplu (şi ciracu ştie dacă a apărut din capul meu sau s-a reactualizat o idee citită în vreo carte, căci citesc şi eu, har Domnului, chiar destul, îmi pierd şi eu timpul cu drăcovenii complicate în loc să alerg după femei – cum mă acuză pe nedrept Carmen – sau să stau la un pahar de vin, relaxat şi fără să mă gândesc absolut la nimic, aşa cum aş dori), dar examinarea ei şi mai ales a consecinţelor sale practice s-a dovedit nespus de complicată, ce să spun, m-a încurcat rău de tot, m-a făcut Knock-out, cum ar spune vreunul dintre prietenii mei poeţi (căci poeţii au devenit aproape fără excepţie, de parcă ar fi acceptat o condiţie a meşteşugului, cronicari sportivi, specialişti în toate chestiile astea cu mingi, bare fixe, ringuri, şi se joacă tot timpul cu termenii tehnici ai diferitelor discipline sportive – căci aşa le zice, „discipline sportive”, deşi oameni mai puţin disciplinaţi decât sportivii când se iau la bătaie în vreo cârciumă n-am pomenit în viaţa mea). În primul rând, ceea ce mă preocupă este întrebarea: oare simultaneitatea percepţiei mele nu instalează în locul ordinii logosului, informul, haosul? Ceea ce face omul, de la strămoşul său păros abia coborât din copac şi până; ila Einăitein1 sau Heisenberg, este reducerea treptată a haosului din noi, făurirea unui orizont clar ordonat în care realitatea şi noi, sau raportul dintre noi şi realitate, devin inteligibile, încărcate de sens defilând sub ochii noştri în mod disciplinat, ca maşinile pe o şosea largă şi sever controlată. E clar. Cogito ergo simi. Între sunt şi cuget e o relaţie strânsă, implacabilă, şi într-adevăr nu exist fără a gândi neîncetat ca o maşină care odată pornită nu mai poate fi oprită. Dar a gândi înseamnă

a înlocui viaţa cu scheme statice, cu progresiuni liniare inexistente, ireale, frumoase ca un şir de coloane eline, dar menite să transforme existenţa mea dintr-o realitate complicată într-o imagine idilică, existentă doar în capul meu din care am eliminat tot ceea ce ar putea deranja rara ei perfecţiune? Logosul meu faimos nu e decât implantare a irealităţii geometrice în locul realităţii zbârlite, complicate, dezordonate şi adeseori dezagreabile, scârboase, lipsite de proporţii elegante şi de simetrii ideale, vălătucite ca o apă mare, maculată, densă de mâluri şi plină de hoituri şi lucruri sfărâmate? Atunci ce dracu' aş putea pierde renunţând la perfecţiunea lui rece şi fără realitate (deşi nu s-ar putea nicidecum susţine că obiectele ideale, fără nicio contingenţă cu realul, cu natura, cu lumea generatoare a tot şi a toate, ar fi lipsite de realitate, căci, de pildă, uneori cele mai absurde idei, cele lipsite de orice înrădăcinare în dinamica vieţii şi a realului, au cel mai larg ecou şi cele mai uimitoare consecinţe) când pe mine mă stăpâneşte o singură dorinţă, aceea de a descifra ceva din sistemul încurcat de forţe în vălmăşagul cărora mă mă: în?

În al doilea rând, mă chinuie o îndoială. Oare noi, oamenii, nu trăim în lumi separate prin ziduri de netrecut? Sau – aşa cum spunea într-o carte prietenul meu P>nesto Sabato, scriitorul acela din Buenos Aires obsedat să sondeze „misterul central al existenţei…", în tuburi ermetic izolate, perforate din loc în loc de ferestre translucide prin care desluşim câte o faţă, o privire, un fragment dintr-o altă viaţă, închisă şi ea într-un tub ei metic, fără posibilitate de a ne întâlni vreodată cu adevărat? Thomas Mann îl punea pa biblicul Iosif să afirme că fiecare viaţă e un cerc, intersectat cu multe alte cercuri alcătuind lumea proprie a fiecărei existenţe, şi dacă îl scoţi pe un om din lumea sa şi-l plasezi într-un context nou,

unde cercul existenţei sale se întretaie cu alte cercuri, necunoscute până atunci, vechea sa lume va păli cu încetul şi i se va părea până la urmă ireală, un fel de vis fără consistenţă, fără realitate, iar cea nouă singura reală, adevărată, indubitabil existentă. În desele mele călătorii am privit uneori prin geamul trenului s-au al maşinii, îndeosebi noaptea când lumea devine şi mai ireală decât e îndeobşte, apariţia neaşteptată a câte unui pâlc de lumini atât de izolat de parcă ar fi fost un sistem solar azvârlit în spaţiul nesfârşit şi condamnat să plutească o veşnicie în singurătate, ca şi cum toate legăturile dintre insula de lumini tocmai dispărută şi celelalte, rând pe rând, apărute înainte, sau cele ce vor mai apărea în goana aceasta stranie a maşinii printr-un univers nevăzut şi necunoscut, ar fi fost pentru totdeauna rupte sau imposibile, de parcă fiecare mic şi umil sistem solar, un sat sau un cătun, un grup de case strânse în jurul unui magazin sătesc sau al unui buiet, ar fi fost o lume izolată de toate celelalte lumi, şi îmi simţeam inima strânsă ca de teamă. Pe urmă mă obligam să mă trezesc din visările mele aiurite, să-mi revin, să mă întorc în coordonatele exacte ale realităţii – cognoscibile – şi – cunoscute, ce dracu', doar nu m-oi – face de râs cu aiureli de acestea, ce ar zice lumea, prietenii mei, Carmen, da, Carmen, dacă ar bănui ce gânduri stranii planează ca nişte stoluri necunoscute prin închipuirea mea, mă obligam să pun mâna pe harta automobilistica şi să cercetez foarte exact unde ne aflăm, prin ce sate trecem, ce sate se află în apropiere, căci sunt sate; măi, îmi spuneam cu dispreţ – căci omul nu poate dispreţui nimic cu atâta sinceritate cum se dispreţuieşte pe sine însuşi – sate cu nume exacte, cu locuitori recenzaţi, cu consilii populare, cu posturi de miliţie, cu evidenţe precise şi buletine de identitate conştiincios înregistrate, îmi spuneam, nu lumi stranii, nu sisteme solare pierdute în

infinit, nu aiureli, ci realităţi foarte concrete… Curând însă toropeala minţii punea iar stăpânire pe mine, gândurile îmi lunecau din nou în dimensiunile neclare ale visării ou ochii deschişi şi-mi revenea obsedant gândul că fiecare lumină ascunde un mister, un om singur chinuit de nişte nelinişti, griji sau vise, o familie cu copii bând din ceşti ştirbite lapte cald, un bărbat şi o femeie care se privesc, vorbesc de toate, de tot felul de chestii mărunte şi importante, şi se gândesc în rea. itate ce bine ar fi să facă dragoste, sau trei-patru bărbaţi adunaţi în jurul mesei cu pahare cu vin, glumind, spunând glume grase, râzând gros şi fără frâu, şi unul dintre ei coace în sine planul de a-l „aranja” pe celălalt, pe care-l ia de după umăr şi-l pupă pe obraz şi-i cântă ia ureche „aşa beu oameni ca noi”, şi nici unuia dintre oamenii ascunşi în petele nenumăratelor lumini perindate în faţa ochilor tăi nu îi trece prin cap că la câţiva paşi de el sau la câţiva kilometri şi aşa până la nesfârşit pe planetă pulsează alte vieţi, plasate pe alte traiectorii şi înconjurate de roiurile altor probleme şi preocupări şi că nimic omenesc nu se poate înţelege fără această suprapunere şi interconectare de milioane de vieţi şi de nenumărate năzuinţe, şi nu-i vine în gând nici măcar să se întrebe ce se întâmplă cu cei din jurul său, la ce se gândeşte copilul care soarbe laptele sau bătrâna ghemuită lângă cuptor, cu faţa ştearsă şi din nou înviată de jocul flăcărilor. Or, în sensul ei cel mai adevărat, realitatea umană nu poate îi imaginată decât ca o suprapunere de nenumărate cercuri, şi nu poate fi înţeleasă decât prin luminarea simultană a cercurilor ce se întretaie pe aria unei anumite întâmplări, a unei schimbări petrecute în destinul câtorva oameni. Desigur, realitatea individuală a unui om, misterul propriu unei conştiinţe e el însuşi o galaxie complicată şi se pot scrie sute de cărţi examinând doar tărâmurile sale succesive sau simultane. Dar oricât de

complexă ar fi o conştiinţă, ea nu poate constitui singură şi izolată explicaţia unei vieţi, a unui destin, deoarece mersul sinuos al oricărui destin – chiar şi al celui mai solitar om din lume – se făureşte din ciocniri, interfe renţe sau coincidenţe cu alte vieţi, cu alte destine, cu alte conştiinţe.

Am încercat să explic, foarte simplu şi pe înţelesul tuturor, adică schematic şi neconvingător, această preocupare, devenită obsedantă, care mi-a retezat toate elanurile spre scrierea unei noi cărţi, într-un grup de oameni care au avut lipsa de politeţe de a mă întreba la ce lucrez, transpunând-o în false probleme concrete legate de mersul unei cărţi pe cale de a fi scrise, a unei work în progress, căci eşti adeseori obligat să minţi pentru a nu decepţiona, pentru a-i lăsa pe semenii tăi să-şi poată păstra iluziile (deşi sunt convins că nici unuia dintre cei prezenţi nu-i păsa ce scriu şi ce nu scriu, iar întrebarea a fost aruncată de cineva la întâmplare în balta odihnitoare a plictiselii generale, aşa că nimeni, nu ar fi fost înşelat în aşteptările sale dacă aş fi spus că nu scriu nimic, dar printre cele mai frecvente minciuni se numără tocmai cele gratuite şi mai cu seamă cele pe care ni le spunem nouă înşine). Spre marea mea surprindere, aceste idei (expuse tot atât de neconvingător ca şi în paginile precedente) nu numai că nu au uimit pe nimeni, ci se pare chiar că au fost socotite atât de fireşti – ca să nu spun banale – încât nimeni nu mi-a cerut explicaţii sau detalii, doar un inginer tânăr aruncându-mi în treacăt observaţia că, totuşi, până şi în fluxul de receptare a informaţiilor de către un creier electronic şi în prelucrarea lor există în mod fatal un decalaj, evident foarte mic, o frântură minusculă de secundă, indispensabil, ceea ce este perfect valabil şi pentru creierul uman, incapabil de a recepta simultan informaţii; după cum nu poate elabora mai multe răspunsuri în mod perfect sincron, însăşi atenţia

funcţionând cu intermitenţe, cu unde de lungimi inegale dar despărţite printr-o infimă fracţiune de timp. Ceea ce, mi-am spus, nu prezintă niciun fel de importanţă, dar am tăcut şi am constatat cu satisfacţie că în timp ce-l ascultam pe informatul inginer şi mă. hotărâm să nu-l iau în serios (căci adevărul său era prea evident ca să mă tulbure) constatam cu interes că una dintre doamnele prezente, foarte atrăgătoare de altfel, mă priveşte cu o curiozitate ce ar îndreptăţi iniţierea unui uşor flirt cu speranţa că el ar putea deveni ceva mai mult, şi mă gândeam la reacţia lui Carmen dacă ar putea descifra acest gând, şi ia sticla de whisky din care ar fi bine să-mi mai torn două degete înainte de a se goli complet, căci nu poţi şti dacă gazda mai are una de rezervă ori nu. Simultaneitate ce confirma ideea mea de bază, chiar dacă inginerul o fi avut dreptate şi între momentele acestei aparente simultaneităţi s-ar interpune pauze infinitezimale. Căci ceea ce mă interesa pe mine era realitatea fenomenului la scară umană şi nu structura lui exactă, fiindcă romancierul lucrează în general în domeniul macromolecular, ca să zic aşa, chiar şi atunci când face sondaj subconştient şi desface fiecare senzaţie în componentele ei (căci avea dreptate Proust protestând că se afirmă că el examinează realitatea la microscop, atunci când pentru a fi exact, folosise un... telescop). Ceea ce mă interesează, adică, nu este mecanismul acestei pluripolarizări a atenţiei, ci faptul că ea există şi face ca în fiecare moment al atenţiei noastre să se înscrie mai multe teme analizate sau, pur şi simplu, receptate, şi că realitatea umană ar trebui descifrată, pe de o parte, prin constatarea fazelor eterogene prezente într-un moment aparent unitar şi, pe de altă parte, sesizarea (măcar parţială şi de suprafaţă) a complexului de faze din care se constituie un moment la care participă mai multe persoane, complexitate direct proporţională cu

angajarea psihică a participanţilor la tema dezbătută, trăită sau urmărită.

Unora o asemenea preocupare li s-ar putea părea ciudată sau numai lipsită de rost. Ce importanţă are. La urma urmelor, sesizarea suprapunerii de momente ale atenţiei într-o fiinţă umană şi a conglomerării mai complexe a lor într-un grup de oameni trăind aceeaşi întâmplare sau asistând la reconstituirea ei? Aceasta a fost şi părerea lui Onisifor Suciu atunci când am încercat să explic de ce nu reuşesc să termin (deşi ar fi trebuit să mărturisească că nu izbutesc să încep) noua mea carte. E adevărat că Onisifor, deşi om inteligent şi cult, pasionat cândva de literatură (pasiune uitată sub asaltul unei noi, mai puternice, aceea a puterii), era preocupat, în etapa, când i-am expus strania mea obsesie, de pregătirea sărbătoririi sale, mai bine zis de rezultatele aşteptate de pe urma intervenţiilor făcute pentru organizarea ei (căci Suciu era un bărbat integru, care nu se ascundea după degete şi nu a lăsat să se înţeleagă că sărbătorirea sa va avea loc în urma „iniţiativei unui grup de tovarăşi”, ci spunea verde că a avut grijă să atragă atenţia foştilor săi colaboratori din Oraşul din Nord că nu ar trebui neglijată marcarea cuvenită a aniversării unui tovarăş de a cărui soartă au fost strâns legaţi într-o etapă decisivă a vieţii lor, „când au reuşit – cu ajutorul meu – să-şi asigure culcuşurile calde în care mai stau şi azi sau care au fost considerate ispititoare de alţii, cu pile mai eficace decât ale lor, după ce am plecat de la ei”) şi că sărbătorirea sa (a lui Onisifor Suciu) ar constitui în realitate şi propria lor sărbătorire. Nu am fost, deci, surprins când Onisifor s-a uitat la mine cu mustrare şi a murmurat printre dinţi, aşa cum făcea când era tare supărat, „asta-i, cu nerozii din astea inutile îţi baţi tu capul când lumea e plină de probleme grave!” Am rămas însă stupefiat când fostul

ministru mi-a adresat invitaţia de a-l însoţi în Oraşul din Nord, mai bine zis de a mă deplasa şi eu acolo cu ocazia „festivităţii”. „Măcar să ai şi tu prilejul de a cunoaşte nişte aspecte interesante ale luptelor noastre din trecut – zise el – care ar putea fi o temă mult mai importantă decât simultaneitatea aiurită cu care mi-ai împuiat capul”. Da, această invitaţie se potrivea de minune cu genul lui Onisifor. Avea nevoie de un cronicar al gloriei sale şi, iată, îl şi găsise.

Am sosit, astfel, în Oraşul din Nord cu câteva zile înainte de data banchetului dat în onoarea lui Onisifor Suciu, poate pentru a mă căuta pe mine cel rătăcit printre dunele (fierbinţi la început, apoi, pe neobservate, preschimbate în mari şi nemiloşi nămeţi de zăpadă) ale timpului, poate pentru a completa jocul încurcat de oglinzi în care o imagine se preschimbă în contrariul ei pentru a redeveni ea însăşi după nenumărate proiecţii în interferenţe de imagini false, ori numai amăgitoare, şi pentru a-l descoperi pe adevăratul Onisifor Suciu (nu cel cunoscut de mine, căci nu cunoşteam pe nimeni decât într-o ipostază a sa, într-o înfăţişare fixată, în esenţă, de noi înşine, nu de el, în niciun caz nu de el, deoarece de câte ori un om vrea să-i apară altuia sub o anumită înfăţişare, va dobândi inevitabil şi neapărat, în ochii aceluia, înfăţişarea contrară). Unde să găseşti, însă, o imagine ce nu există în tine, existând doar ca un tremur vag de bănuieli, de presupuneri, de linii abia schiţate, ca un fel de cadru ce ar trebui umplut cu linii definitorii, cu acele culori exacte ce dau însăşi realitatea, pulsaţia sa, relieful ei inconfundabil – deşi, la urma urmelor, doar aparenţa ei. Unde aş putea găsi oare imaginea adevărată a lui Onisifor, dacă ea nu s-a închegat, nu s-a conturat, nu s-a definit în însăşi conştiinţa mea, în pulsaţiile ei complicate şi niciodată deplin înţelese? Dacă nu l-am cunoscut cu adevărat şi fără

ezitare, din prezenţa sa directă, din nenumăratele noastre discuţii, din mărturisirile sale – ezitante, părând adeseori stoarse de caznă, nu de libera sa hotărâre – din munca zilnică şi din problemele mărunte şi atât de definitorii (prin reacţiile noastre necontrolate faţă de complicatul lor asalt), prin interferenţele produse în viaţa oamenilor de munca umăr la umăr, prin neliniştile împărtăşite şi prin grijile împărţite, de ce aş aştepta oare dezlegare dintr-o întâmplătoare întâlnire cu umbra lui de acum nu mai ştiu câte decenii (sau, şi mai rău, cu umbra sa reflectată în conştiinţa altei umbre, deci, ca să refacem parabola peşterii lui Platon, o răsfrângere a unei răsfrângeri într-o altă răsfrângere, adică o bazaconie fără sens şi noimă), în realitate, Onisifor Suciu cel de acum trei sau patru decenii nu există, poate că nu a existat niciodată deoarece urmele sale nu se mai regăsesc decât în nişte amintiri vagi, depozitate în conştiinţe incapabile să reţină exact profiluri şi întâmplări – cum este şi a measau doar în mireasma, tot atât de efemeră, lăsată în vânt de colbul în care s-au întipărit, pe vremuri, nişte paşi pe care aş vrea să-i redescopăr.

Cum aş putea, adică, să-l regăsesc pe Onisifor Suciu în urmele sale de altă dată? Nu avea oare dreptate bătrânul Şuteu (îi spun astfel nu pentru că ar fi bătrân faţă

C-da 5699 coala 2

17

de mine, ci pentru că trebuie să redau discuţia fiului lui Onisifor, a lui Sergiu, cu el, şi măsura vârstei văzute de el, pornind de la numărul anilor săi, ai lui Sergiu) socotind că în fiecare om întâlnit în drum poate fi regăsit Onisifor Sueiu? «De ce te-ai întors?» întrebase bătrânul Şuteu, unul din oamenii înviaţi parcă de mişcarea amplă şi complicată a imensului şantier (născut în aparenţă dintr-o oarbă trudă de cârtiţe pripăşite în valea dintre dealurile acoperite de

vii şi de livezi, umplând orizontul cu muşuroaie aruncate parcă într-o deplină neorânduială de fiinţe cu obiceiuri necunoscute, greu de identificat, căzute dintr-o altă planetă, cu maşinile lor vopsite în galben sau cărămiziu, încăpăţânate să sape pământul sărac, argilos unde griul sau porumbul rămânea pitic şi ofilit, chircit de răsuflul rece al munţilor din apropiere sau de vrăjmăşia sărurilor şi apelor calcaroase din adânc, şi numai viţa-de-vie se împlinea (de parcă ar fi fost unica menire a acelor meleaguri) în ciorchini grei şi străvezii, alcătuiţi din boabe mărunte şi dese, strânse una în cealaltă de parcă ar fi trebuit să se apere de ceva (poate de bruma căzută pe aici totdeauna prea timpuriu), scoşi din inerţia şi rugina în care vegetau de ani şi ani (preschimbându-se încetul cu încetul în obiecte fără viaţă, mimând doar că păstrează unele rămăşiţe de fiinţe reale, manii şi ticuri, mişcări reglate de automatisme ce înlocuiseră imaginaţia proaspătă şi puternică a vieţii adevărate.) Bătrânul, plecat peste hârtia plină de nume în şirul cărora acela al lui Sergiu se ascundea ca o vrabie între nenumăratele vrăbii la fel de mărunte, de sure, de lipsite de importanţă, îşi ridicase deodată privirea şi îl cerceta îndelung, pe deasupra ochelarilor cu ramă de sârmă având capetele foarte curbate ca să se prindă bine după lobul urechilor (ou o elasticitate părând fragilă ca a iederii – îi trecu tânărului prin gând privându-le – dar la fel de îndărătnică şi de nebiruită ca şi al ei). „Părea că uitase de rostul său acolo, căci se trezise pe neaşteptate în alt orizont, îţi spunea Sergiu mai târziu, gândindu-se la clipa aceea de început, în acel timp, închipuindu-şi că e altcineva, nu bătrânul sclerozat, ros de reumatisme, cu petele bătrâneţii invadându-i zi de zi pielea ofilită, obosită, fleşcăită, şi imaginându-şi că el, Sergiu Sucâu, căruia nu-i ştia nici numele, era altcineva, un om dintr-o altă epocă (atât de

îndepărtată pentru el încât îi venea uneori să creadă că se integra în alt veac, un veac de demult, plin de întâmplări ciudate, greu de înţeles pentru generaţia tânără, sau, poate, înţelese doar în suprafaţă, în mişcarea lor aparentă, atunci când important era miezul viu din interior, din nucleul de sensuri, de tendinţe şi de conflicte care determina, cu pulsaţia lui obscură, ascunsă dar violentă şi viguroasă, mişcarea reală, uriaşă, numită mai târziu – când direcţiile i se lămureau – istorie). Desigur, bătrânul uitase că se află aici, într-un punct neînsemnat din ansamblul uriaş al şantierului, bătrân şi istovit în faţa şirului de oameni aşteptând să le elibereze bonurile de cantină pe săptămâna următoare, readus în viaţă de o simplă întâmplare (dacă putea fi socotită întâmplare alegerea – probabil determinată de multe consideraţii examinate cu atenţie şi cu răbdare), scos din naftalină, cum glumeau cu anumită răutate (dar nepăsătoare şi ea, izbucnită firesc din bătaia neastâmpărată a unor inimi tinere, incapabile încă să presimtă că bătrâneţea e de pe acum înscrisă, oarecum fotografiată ca un model care va trebui neapărat – realizat, dacă o întâmplare nenorocită, un accident sau o boală mai îndărătnică nu o va face incapabilă să-şi înfăptuiască menirea, în înseşi fibrele lor), şi lăsat să facă o treabă măruntă şi neimportantă, pe măsura bietelor sale puteri, ca să mănânce şi el o pâine, cum spuneau cei tineri şi puternici cu un fel de condescendenţă. Produsese acum o pauză, alterase ritmul unei mişcări mai ample (constituită din interdependenţe sprijinite şi pe operativitatea cu care el reuşea să bifeze numele celor ce-i plăteau abonamentul, să numere banii primiţi şi să înmâneze bonurile de masă), scopul unei acţiuni şi oamenii din spatele lui Sergiu erau nerăbdători şi tineri, mulţi erau flămânzi şi aşteptau să-şi primească bonurile ca să se repeadă spre cantină, de altfel pauza de prânz era scurtă, nimeni nu avea chef să piardă

nicio clipă din ea, şi cineva strigase iritat, o voce răguşită şi supărată dar şi cu nuanţă de îngăduinţă ironică, de parcă s-ar fi aflat în faţa vreunui camion sau tractor rablagit, bun să fie scos la casare, a cărui neputinţă e firească, nu e el de vină că mai e pus să impută aerul cu pufăitul motorului său incapabil să ardă complet combustibilul, «dă-i drumul, moşulică! Ce aştepţi?»

Bătrânul era însă absorbit de cercetarea chipului, ars de soare, acoperit de transpiraţie şi de praf, al lui Sergiu (sau de surprinderea de a reîntâlni, tânără, nealterată de timp, o fiinţă de acum trei decenii, şi de a o compara cu propria sa fiinţă, măcinată de ore, de necazuri şi, poate, de ambiţii spulberate, capabile să roadă sufletele ca un acid foarte puternic placa de metal peste care este turnat, îşi spunea mai târziu Sergiu, culcat pe – spate în iarba cu miros de praf fierbinte şi privind cerul foarte înalt şi străin) şi nu acordă nicio atenţie nemulţumirii izbucnite în acel strigăt, deocamdată singur, izolat în propria lui ezitare între supărarea adevărată şi glumă, dar constituind, pentru un om învăţat ou ipsihalogia bărbaţilor tineri şi agitaţi, veşnic grăbiţi şi puşi pe ceartă, din faţa mesei aşezate în uşa vagonului de tablă ondulată, scânteia capabilă să declanşeze un vacarm greu de potolit. Nemulţumirea începuse să se întrupeze în alte strigăte, izbucnite de ici şi de colo, încă nehotărâte clar începând să-şi dezvăluie încărcătura de mânie, ascunsă doar de mila faţă de moşneagul aşezat ou teancul său de bonuri în umbra vagonului de tablă (căci tinerii aceia, socotiţi de mulţi ca zurbagii şi neciopliţi, obişnuiţi să ia multe în răspăr şi să facă totul pentru a părea bărbaţi aspri şi nepăsători, ca nişte cow boys din loestern-urile vechi rulate uneori de caravana cinematografică adusă destul de frecvent în partea aceea a şantierului, să arunce fără ezitare vorbe de ocară, mai ales în piaţa pe jumătate

înghiţită de şantier, parcă dinadins să scandalizeze babele când ieşeau din biserică sau să se arate gata de a sări la bătaie la primul cuvânt considerat jignitor – deşi socoteau că niciun cuvânt de-al lor nu putea să jignească pe nimeni – mai ascundeau în sufletele lor acest sentiment pe cale de dispariţie, îmi spunea Sergiu Suciu. Dar nimeni nu bănuia, continuă el calm, prea calm ca să nu-mi dau seama că e foarte agitat, că în acea momentană dereglare a unui proces birocratic foarte simplu îşi scotea corniţele, prin frunzişul zilnicăriei noastre banale, o întâmplare excepţională. O dramă. Un semn al existenţei adevărate. Eu mi-am dat însă seama din prima clipă că boşorogul, „omul – recondiţionat – deoarece-şantierul-avea-nevoie-de-o-mulţime – deoameni – detoateeategoriile-şi-îi-scotea-de-unde-putea”, mă confunda cu tata, căci pe drumurile bătute de iubitul meu tată apăreau la fiecare pas oameni schilodiţi ca bătrânul acesta, ca Şuteu ăsta. L-am privit deci cu un zâmbet îngăduitor:

— Mă confundaţi, dom Şuteu, am zis. Eu nu-s el. Sunt altul. Uită-te pe listă. Eu sunt Sergiu Suciu. Dumneata te gândeşti, poate, la Onisifor Suciu. Dar el are şaptezeci de ani. Cam ca matale. Eu am douăzeci şi cinci. Cam cât veţi fi avut când v-aţi întâlnit, cândva în adânca preistorie… Bătrânul acela blegit de surpriză mă privi iarăşi câteva clipe, de parcă n-ar fi înţeles ce-i spun, sau de parcă n-ar fi crezut că adevărul e cel rostit de mine şi nu cel imaginat de el, şi, uitând că e pus la masa aceea din umbra vagonului de tablă ondulată ca să dea bonuri de cantină şi nu pentru a-şi depăna halucinaţiile, zise răguşit: «Fii atent, tinere! Ai chipul lui! Eşti carne din carnea lui! Ai, probabil, acelaşi suflet în care se cască o fântână adâncă! Un gol infinit, capabil să soarbă nu numai un biet om, ci o întreagă lume! Ai grijă să te laşi sorbit singur, nu-i trage şi pe alţii după tine!» îmi luă în sfârşit banii, zise Sergiu

râzând, şi-mi dădu bonul. Era timpul, deoarece vociferările din spatele meu se înteţiseră şi ştiam că dacă mai zăbovesc mult în faţa acelei mese o să mănânc o cafteală soră cu moartea, căci oamenii sunt enervaţi de-a binelea de întârziere şi niciunul din ei nu ar lovi un boşorog ca vinovat, ci o să prefere să dea în mine, declarându-mă adevăratul vinovat, deşi ştiu că mu am nicio vină. Am şters-o, aşadar, cât am putut de repede. Dar nu înainte de a-i spune: «Da, aşa e. Are în suflet un gol imens. Şi încearcă să-l umple cu un cuvânt: datorie!». Şi nu minţeam, adăugă Sergiu".

Sedimentarea lentă dar sigură a conţinutului acestui voluminos dosar cuprinzând documente, mărturii şi meditaţii legate de întâmplările din Oraşul din Nord şi mai cu seamă posibilitatea extrem de prielnică oferită de ele pentru a reconstitui, din propriile sale mărturisiri ca şi din mărturii făcute de-alţii despre activitatea lui Onisifor Suciu, adevărata sa figură, complicată şi contradictorie ca însăşi viaţa, ar putea să confirme, în aparenţă, că dorinţa prietenului meu de a mă investi cu sarcini de onest cronicar al gloriei sale a ajuns la înfăptuire. În realitate, tocmai visul de a realiza oarecum din acest conglomerat de materiale un proiect premeditat de obiectivitate, suspendând orice bază subiectivă, orice peirti-pris personal, fixând pur şi simplu o serie de experienţe privind fenomenele din care se constituie Onisifor Suciu, recunoscând, astfel, adevărul tezei lui Sartre că omul nu există ca substanţă, ci se face în –, tr-un orizont intenţional, îi contrazic dorinţa. Din multiplele „apariţii" ale lui Onisifor, în aceste materiale, voi reuşi, poate, peste ani şi ani să pun între paranteze (aşa cum recomanda Husserl, dascălul şi inspiratorul fenomenologilor) tot ceea ce e contingent, întâmplător, pur personal, şi să desprind ceea ce e experienţă intenţională, capabilă să configureze,

în cele din urmă, o unitate de sens, în acest caz, desigur, sensul vieţii lui Onisifor. Dosarul adunat nu va constitui, pe această cale complicată şi dificilă, decât o primă etapă, practic doar mormanul uriaş de rocă din care vor rezulta odată şi odată, după ce va fi pisat şi curăţat de ciocanele şteampurilor, firele de aur ale „unităţii de sens” visate de mine.

Dosarul de faţă nu înfăptuieşte dorinţa lui Onisifor de a-şi găsi în mine cronicarul nici pentru simplul motiv că el nu cuprinde decât materialul de construcţie care, după ce va fi selecţionat cu grijă, va putea fi folosit pentru o operă arhitectonică bine calculată şi realizată cu imaginaţie cutezătoare. În ceea ce mă priveşte, după ce va trece zguduirea sufletească produsă de întâmplările din Oraşul din Nord, voi încerca să folosesc acest material pentru ridicarea romanului meu simultaneist. Chiar şi materialul brut, inform, în care abundă comentariile personale, subiective, capabile mai curând să informeze despre mine decât despre Onisifor, îmi oferă în această ordine de idei interesante sugestii. Văd, de pildă, o rememorare a figurii şi activităţii lui Onisifor prin suprapunerea imaginilor evocate de diferiţii mei informatori, realizată nu prin succesiune de secvenţe, ci prin explozia lor simultană. Cum? Ei, chiar asta-i buba, căci ideile apar uşor, dar ceea ce contează în literatură (şi probabil şi în alte domenii de activitate) e tocmai capacitatea de întrupare practică a ideii, transformarea ei din obiect ideal în produs concret, putând să fie imprimat, – expus în librării, pus pe masa din dormitor, citit! Da, citit! Aici e secretul, piatra filosofală, Aleful! Dacă aş avea dezlegarea lui, n-aş ezita nicio clipă să trag obloanele, să încui uşa, să mă aşez la masa de lucru şi, dă-i, băiete, zor nevoie mare! Dar aşa, singura posibilitate ce-mi rămâne e aceea de a răsâoi acest dosar, de a reciti etapele excursiei mele pe drumurile marcate de

paşii lui Onisifor, prin existenţele răscolite de trecerea sa impetuoasă. Evident, lumea astfel reevocată nu exclude existenţa ei din câmpul conştiinţei mele (căci îi caut, aproape la fiecare pas, orizontul de intenţionalitate, adică mă străduiesc să înţeleg în primul rând eu cele cuprinse în dosarul Onisifor SUciu) şi s-ar putea să nu reflecte „sensul lumii", ci să facă doar să apară lumea cunoscută de noi, sau o oarecare zonă a sa.

Desigur, va mai trebui să meditez la metoda de întrupare a simultaneităţii ce mă obsedează, să experimentez şi să gândesc timp de câţiva ani. În orice caz, voi face totul pentru a construi un roman cu adevărat uimitor, deconcertant, unde fiecare aspect particular va fi în acelaşi timp şi sensul global, „unitatea de sens" a lumii ca esenţă... Voi face... Până atunci, însă, răsfoiesc adesea acest dosar de mărturii şi documente şi gândul îmi zboară, fără să vreau, în ani ce au trecut sau în atâtea dimensiuni puţin cunoscute de mine ale existenţei noastre de azi. Şi mă gândesc la prietenul meu Onisifor

Suciu, la sosirea sa plină de speranţă, de siguranţă şi de orgoliu în Oraşul din Nord, socotit câmp al ultimei sale bătălii victorioase, şi la moartea sa, în întuneric şi solitudine, în aceeaşi noapte. Aşa se face că răsfoiesc adesea până târziu acest voluminos dosar şi simţind că mâhnirea mă soarbe ca o apă miloasă şi neagră, mă oblig să mă gândesc, senin şi lucid, la viitorul meu roman, complicat şi foarte subtil.

II

ORICE S-AR SPUNE, SITUAŢIA În CARE M-AM vârât singur, acceptând sugestia lui Onisifor de a participa la sărbătorirea sa (adică, în realitate, sau în intenţia sa ascunsă, de a fi cronicarul gloriei sale) devine pe zi ce trece mai neplăcută. Am acceptat sugestia (căci ea nu poate fi numită decât foarte impropriu invitaţie, deoarece

în cele spuse de Onisifor Suciu nu a fost vorba de niciun fel de invitaţie) de a veni în Oraşul din Nord şi m-am grăbit să sosesc aici cu câteva zile înaintea sărbătoritului, nu pentru că aş fi ţinut neapărat să-mi îndeplinesc în bune condiţii sarcinile trasate de el în ansamblul pregătirilor sărbătoririi (deşi nu pot să susţin că această dorinţă obscură nu a acţionat în direcţia acestei hotărâri), ci convins că ieşirea din ambianţa mea obişnuită (care mă plictisea de moarte) şi din preocupările pur teoretice legate de romanul meu (împotmolit înainte de a fi început) îmi va împrospăta gândurile şi îmi va da timp şi răgaz ca, sub efectul unor impresii proaspete şi al unui mediu nou, să urnesc romanul din impasul în care s-a înfundat. În realitate, mă trezesc amestecat necontenit în pregătirile sărbătoririi, de parcă aş. avea vreo vină pentru iniţierea ei. Mă cunosc însă prea mulţi dintre cei implicaţi direct în aceste pregătiri, cei mai mulţi nu ignoră nici relaţiile mele cordiale (ca să nu spun prieteneşti) cu Onisilor, şi nu pot crede că sosirea mea atât de timpurie nu e legată de vreo misiune, de pildă, aceea de a le supraveghea activitatea şi, implicit, zelul, sau de a le sonda starea de spirit, şi mă asaltează necontenit cu relatarea progreselor obţinute sau a nemulţumirilor lor. Căci – într-un mod ciudat – sunt luat drept confident şi de cei ostili lui Onisifor. Mai ales de ei! Probabil pentru că simt nevoia de a da glas ostilităţii sau resentimentelor lor, ar da orice pentru a le azvârli în faţa lui Onisifor, dar sunt conştienţi că nu vor avea niciodată curajul de a o face, amintindu-şi de privirea lui rece şi dură, şi atunci – dorind să-şi împace conştiinţa şi să apară în faţa ei îndrăzneţi, nu timoraţi, Iaşi, cum sunt în realitate (căci, îşi spun ei, au suferit prea mult ca să mai dorească să rişte noi neplăceri) – recurg la paleativul de a-mi transmite mie mesaje adresate lui Onisifor Suciu. Şi unii, şi alţii doresc însă să nu le desluşesc intenţiile şi, crezându-mă mai puţin

perspicace sau mai distrat decât sunt în realitate, se feresc să-mi spună lucrurile direct, le învăluie în lungi relatări plicticoase despre tot felul de situaţii şi întâmplări vechi şi mai noi, pentru mine complet lipsite de interes. Sau mă consideră într-adevăr cronicar al sărbătoririi lui Suciu (care e destul de cinic pentru a fi dat de veste, într-un fel sau altul, că mi-a dat această misiune) şi-mi adună cu hărnicie în faţă materialele necesare?

Nu zic, hărnicia şi locvacitatea lor mi-ar fi de folos dacă mi-ar trece prin cap o clipă măcar să scriu despre întâmplări legate de viaţa şi activitatea lui Onisifor Suciu şi a foştilor săi colaboratori, prieteni şi duşmani, a menajeriei dresate de el sau a răzvrătirilor pe care ea le-a cunoscut. Dar eu nu am niciun chef să scriu din nou o răsuflată şi banală cronică a unor timpuri apuse. Au apus, să fie sănătoase, am eu destule pe cap, nu mă căznesc să le descurc iţele complicate. În primul rând, toată puterea mea de meditaţie trebuie păstrată pentru romanul meu, care-mi pune atâtea probleme, îmi ridică în cale atâtea stavile, îmi întinde atâtea capcane.

În al doilea rând, întâmplările reînviate de sărbătorirea lui Onisifor, dramele şi comediile închegate din jocul lor încurcat, figurile amestecate printre oglinzile lor fumurii (datorită amintirii ce-şi aşterne vălul de fum peste toate, dar şi. cunoaşterii parţiale pe care am dobândit-o despre de) erau prea intersectate cu propria mea viaţă, cu experienţa mea (cel puţin dintr-o anuimită perioadă a vieţii) ca reactualizarea lor să nu-mi pară o tristă pregătire pentru întocmirea unor memorii la care nu mă gândisem până acum.

Cu toate acestea, am fost obligat să ascult, să cunosc şi să înregistrez atâtea mărturisiri, amintiri sau, pur şi simplu, banale relatări despre ascensiunea lui Onisifor Suciu în viaţa Oraşului din Nord încât printr-o simplă

ordonare a imensului material, prin regizarea intrărilor în scenă şi potrivirea secvenţelor într-o anumită serie semnificativă de s-ar fi constituit fără dificultate într-o „frescă” de tip tradiţional, atât de agreată de cititori şi atât de agreabilă pentru scriitor, care se poate simţi şi el o dată atotştiutor şi înzestrat cu puterea miraculoasă de a pune în mişcare după bunul său plac aceşti spectacol din marele teatru al vieţii.

Numai că pe mine nu mă interesa un astfel de spectacol, singura mea preocupare literară legându-se de construcţia romanescă subtilă şi complicată pe care speram să mi-o clarific în oarecare măsură în aceste zile invadate, din nefericire, de un torent de mărturisiri, mărturii, depoziţii şi informaţii turnate în faţa mea cu o dărnicie uimitoare şi cu un zel vrednic de o cauză mai rodnică.

Însuşi Onisifor Suciu, atât de puţin înclinat spre confidenţe, mi-a vorbitt o oră întreagă (îndată după sosirea sa, când enervarea primelor surprize trecuse şi era mai convins ca oricând – deoarece Borţig îi povestise cu lux de amănunte, exagerând din dorinţa de a-i face plăcere, despre atitudinea favorabilă a primului secretar, Mureşan, şi despre dorinţa sa – a lui Mureşan – de a participa la banchet – că spectacolul pregătit atât de minuţios pe baza indicaţiilor sale va fi o reuşită deplină) despre întâmplările din ziua sosirii, ca şi despre impresiile şi preocupările sale din primele ore. Spre marea mea uimire, el mi-a vorbit atunci (în treacăt, de parcă ar fi fost un lucru cu totul secundar) despre dorinţa sa insistentă de a visa o anumită scenă (idilică, siropoasă, cum nu mi-aş fi putut închipui niciodată că-şi poate doxi Onisifor, atât era de străină de firea pe care i-o cunoşteam) şi despre căderea sa necontenită (implacabilă ca o condamnare definitivă) într-un alt vis sau, mai bine zis, în retrăirea teribilă a

coşmarului unei amintiri, a unei singure amintiri, din care izvorau toate celelalte, de parcă ar fi fost răsfrângeri ale aceleiaşi imagini în nenumărate oglinzi cu înclinări diferite, care i-au constituit, în realitate, însăşi viaţa sau, cel puţin, momentele ei cele mai caracteristice. În după-masa aceea calmă, peste care pluteau confesiunile neaşteptate ale lui Onisifor, nici nu bănuiam măcar că acele momente (sau răsfrângerile lor în alte vieţi, fiecare cu oglinzile ei complicate şi înclinate sub noi şi noi unghiuri) aveau să învie tocmai la ceea ce Onisifor Suciu îşi imaginase că va fi sărbătorirea sa.

Sosirea în Oraşul din Nord, de unde plecase eu peste două decenii în urmă, lăsând – era foarte sigur de acest lucru – o urmă nepieritoare, ceva cam aşa cum e Mă-a Uriaşului din munţii – din apropiere (blocul imens de cremene sprijinit pe doi colţi de stâncă, pe care imaginaţia leneşă, dar capabilă să plămădească în timp, încet, cu răbdare infinită, plăsmuiri surprinzătoare, îl preschimbase în masă pe măsura unui munte de om puţind să-şi reazeme, ostenit, tălpile de culmea din faţă, în timp ce înfuleca grăbit, dar cu o anumită indolenţă „cu un fel de nepăsare somnoroasă, mistreţii, cerbii şi urşii culeşi din codrii de jur-împrejur, aşa cum îşi culeg bărbaţii sălbăticiţi de război, de săptămânile lungi petrecute în tranşeele pline de glod, în adăposturile împuţite, păduchii din barbă) a fost simplă şi banală.

S-ar putea crede că însuşi Onisifor o dorise astfel, căci insistase, prin Borţig, ca niciunul dintre vechii săi colaboratori să nu fie la gară, nu voia niciun fel de tămbălău – îi spusese el directorului general când acesta îl vizitase, cu puţin timp în urmă, la Bucureşti, pentru a-l informa despre stadiul „îndeplinirii ordinelor sale” şi pentru a stabili împreună ultimele detalii, inclusiv cele privitoare la primire, Borţig, prudent ca întotdeauna şi

temându-se ca Suciu să nu afle de la altcineva, într-o versiune dăunătoare lui, că primul secretar, Mureşan, avea cunoştinţă de pregătirile pentru sărbătorire, îl informase că acesta „a aflat de undeva” că se pregăteşte sărbătorirea lui (a lui Onisifor) şi că

„Se arătase foarte bucuros de iniţiativă, socotind sărbătorirea pe deplin meritată”. Borţig a fost foarte mulţumit când îl auzi pe Suciu mormăind că e firesc ca Mureşan să ştie de sărbătorire, căci „asta-i datoria unui prim-secretar: să afle tot, să ştie tot şi să analizeze tot”, dar n-a înţeles că în mintea lui Suciu informaţia strecurată de el operase o schimbare de perspectivă. Sărbătorirea sa nu i se mai înfăţişa, adică, sub vechea lumină, ca o „acţiune” iniţiată şi minuţios organizată de el (ca atâtea acţiuni pregătite cu aceeaşi extremă minuţiozitate, în trecut, şi ca cele pe care spera să aibă ocazia de a le mai realiza în viitor. Ea îi apărea, după ce aflase de acordul lui Mureşan, ca un act oficial, solemn şi fastuos, de altfel pe deplin meritat, menit să constituie o adevărată încununare a activităţii sale de până atunci, o confirmare publică a caracterului ei constructiv, nu numai ireproşabil, ci chiar exemplar. Borţig nu sesizase deci – poate pentru că atenţia îi fusese concentrată pe cel mai delicat aspect al „raportului” său, adică pe dezvăluirea delicată (deci transfigurată în altceva) a indiscreţiei sale, ce putea fi socotită, cu aceeaşi îndreptăţire, neîncredere în justeţea sărbătoririi binefăcătorului său, deci îndoială în valoarea activităţii sale ori în preţuirea de care Suciu afirma cu atâta siguranţă că se bucură în continuare „acolo sus de tot”, slăbise după rezolvarea cu succes a acestui aspect delicat, se destinsese, nu mai urmărea nuanţele vorbelor lui Suciu (deşi ştia dintr-o îndelungată experienţă că atunci când îţi spune ceva fostul ministru este bine nu numai să-i reţii poruncile, clar să le ghiceşti şi implicaţiile mai

ascunse, mai nuanţate, neexprimate, sugerate doar de intonaţie sau de vreun cuvânt aruncat aparent într-o cioară) – înţelesul adevărat al ordinului lui Suciu de a nu fi aşteptat de niciunul dintre foştii săi colaboratori, adică certitudinea că nu mai era nevoie de o primire neoficială, oarecum „în familie” (de parcă ar fi venit la un botez sau la o nuntă) deoarece va avea parte de o primire oficială (şi probabil fastuoasă dacă se ocupa de ea însuşi Mureşan). Borţig n-a înţeles însă nimic şi acum, privind peronul aproape gol.

Onisifor Suciu era profund decepţionat, mai bine zis sincer revoltat, de lipsa de consideraţie ce i se dovedea. Nu-şi arătă însă surprinderea sau decepţia, cu atât mai puţin supărarea, căci era bărbat încercat, trecut prin ciur şi dârmon, cum îi plăcea să spună, glumind la un pahar cu vin, şi învăţase de mult să-şi stăpânească reacţiile, să-şi controleze nervii, să-i ţină în frâu, iar enervările sale faimoase de altă dată, capabile să cutremure raionul şi, mai târziu, ministerele prin care trecuse, au fost (aşa cum obişnuia să mărturisească în cercuri restrânse de fideli – nu le spunea decât arareori prieteni deoarece avea îndoieli în legătură cu această noţiune, i se părea prea vagă, golită prin uzul prea frecvent de conţinut şi chiar şi de sens, transformată întii-un soi de generalitate capabilă să încapă orice şi să ascundă cele mai eterogene realităţi, cărora li se puteau găsi echivalenţe mai nuanţate, mai exacte) de cele mai multe ori jucate, simple părţi componente ale unui joc de ansamblu în care fiecare amănunt îşi avea rostul şi importanţa. Dar îşi notă afrontul, căci nu putea fi socotit altceva faptul că fusese aşteptat doar de un vicepreşedinte fără importanţă, care de altfel nu-l cunoştea (sau se prefăcea a nu-l cunoaşte, nimic nu putea fi exclus, în lunga sa carieră administrativă a învăţat că niciun amănunt, oricât de secundar ar putea să pară la prima

vedere, nu trebuie exclus cu uşurinţă din analiza situaţiei de ansamblu, căci el putea avea o importanţă ascunsă dar hotărâtoare pentru înţelegerea mecanismului mai profund) care, după ce a examinat cu privirea sa mioapă, care-i dădea un aer dezagreabil, antipatic, de detaşare ironică ori de superioritate afişată cu ostentaţie, micul grup de călători coborât din trenul acela de la amiază, de obicei gol, străbătând peronul în grabă pentru a prinde autobuzul, şi l-a descoperit pe el, elegant, calm şi rece, obişnuit să nu se grăbească niciodată, nici în zilele când toţi alergau înnebuniţi în jurul său, speriaţi că arele, arde, cineva „de sus" are nevoie urgentă de ceva, de o dată statistică, de o hârtie, de un raport, stând drept şi ţeapăn lângă geamantanul său de piele fină şi aşteptând, de parcă nu s-ar fi putut imagina nici o singură clipă că cineva nu va alerga, speriat de posibilitatea întârzierii, agitat de sentimentul răspunderii, ca să-i stea la dispoziţie, să-i care lucrurile, să-i caute o maşină, să-l instaleze în cele mai bune condiţii la o casă de oaspeţi sau în cel mai elegant apartament al vreunui hotel, s-a apropiat fără grabă, oarecum nepăsător, de parcă ar fi făcut un lucru cu totul lipsit de importanţă, plictisitor şi sâcâitor, dar de care trebuie să te achiţi, n-ai ce-i face, şi l-a întrebat pe un ton bine cunoscut de bătrân (dar numai din folosirea lui faţă de alţii, nu faţă de el, nu, niciodată faţă de el) alb, neutru, strict oficial ca o ordonanţă privitoare la măturatul trotuarelor sau la vaccinarea câinilor, fără nicio căldură, lipsit de orice urmă de respect, golit de orice afect, chiar şi de cel prefăcut, jucat ca un rol banal, impus în astfel de ocazii de civilitatea elementară, de parcă ar fi cerut o sută de grame de salam la o alimentară.

— Scuzaţi, vă rog… Sunteţi cumva tovarăşul Onisifor Suciu?

Acest „cumva" îl jignise mai profund decât toate

celelalte amănunte ale rolului de „funcţionar aflat într-o misiune neplăcută şi lipsită de importanţă” pe care tânărul miop îl jucase acolo, pe peronul murdar, golit şi de ultimii călători, străbătut doar, alene, de un ceferist cu uniforma boţită, murdară, din ordinul superiorului său (căci nu-şi putea imagina ca o astfel de purtare să fie posibilă fără a se încadra într-o conspiraţie, într-o uneltire mârşavă menită să umbrească importanţa sosirii sale). Se stăpâni însă, cu experienţa vechiului jucător de pocher, şi spuse rece, dar cu zâmbetul său binecunoscut, superior şi în acelaşi timp plin de compasiune, cu care îşi începea, în anii săi buni, teribilele rechizitorii sub loviturile cărora s-au prăbuşit atâţi adversari dovediţi sau numai presupuşi:

— Da. Eu sunt Onisifor Suciu!

Ascultă distrat cuvintele tânărului miop (sau nevoit să-şi joace în continuare rolul de miop), nu se obosi să-i reţină numele, nu avea de gând să-l mai recunoască a doua zi, tresări doar atunci când acesta, stingherit de privirea rece şi de zâmbetuil îngheţat al bătrânului care deţinuse cu câţiva ani în urmă atâta putere câtă el nici nu-şi putea imagina, şi asaltat pe neaşteptate de gândul că cine ştie dacă omul acesta rece şi puternic nu e hărăzit să mai ţină în mâinile sale osoase şi ferme hăţuri care s-ar putea termina şi în zăbale puse în gura sa, a vicepreşedintelui cu viitor promiţător, pe care trebuia să-l ocrotească de orice surpriză dezagreabilă, bâigui:

— Tovarăşul Primar se scuză că nu v-a putut întâmpina personal, clar, ştiţi, e foarte-foarte ocupat…

Ar fi trecut, probabil, cu un zâmbet superior şi oarecum ameninţător şi peste această minciună evidentă, căci pentru un primar nenorocit din provincie nu poate exista nimic mai important decât sosirea unei persoane sus-puse de la Centru, dar în clipa aceea îl zări pe Costică Ştirbu repezindu-se pe uşa gării, năvălind spre el cu un

zâmbet plin de bucurie, de stimă, de fidelitate, şi în faţa lui nu putea să apară în ipostază de bătrân domolit de înţelepciune, gata să treacă resemnat şi indulgent peste micile păcate ale oamenilor, aşa că pufni:

— Nu mai spune! Tovarăşul Furdui e foarte-foarte ocupat? Apoi, prefăcându-se că nu-l observă pe rotofeiul de Ştirbu, roşu şi năduşit, privindu-l cu ochii albaştri-spălăeiţi plini de-o mare bucurie, râse înfundat: Interesant. Foarte interesant... Aproape de necrezut! Să fi învăţat tovarăşul Furdui ce-i aia munca?

Vicepreşedintele rămase nehotărât, atacul împotriva şefului său era prea direct ca el să-l poată socoti simplă glumă, dar bătrânul puternic şi calm îşi rostise vorbele cu atâta ironie şi siguranţă încât se simţi totuşi îndemnat să-i răspundă printr-un râs scurt, putând şi tălmăcit la nevoie (adică în cazul că primarul ar afla despre acest moment al primirii lui Suciu) ca izbucnire reprimată a revoltei. Dar atenţia noului sosit se mută, ca pala de lumină a unui reflector, asupra şoferului rotofei, şi glasul său răsună puternic, ferm şi jovial, exact „aşa cum vicepreşedintele îşi imagina că un superior, plin de ataşament tovărăşesc faţă de subalterni dar situat obiectiv cu câteva etaje deasupra lor, trebuie să li se adreseze (fără a fi reuşit însă niciodată în încercările sale de a da întrupare acestui ton imaginat destul de exact):

— Uite-l pe Costică! mai trăieşti, mă tovarăşe? Noroc şi sănătate!

Vicepreşedintele îl văzu pe şoferul care i se arătase veşnic îmbufnat, îndărătnic, gata să inventeze orice pretext pentru anu-i îndeplini ordinele, topindu-se sub privirea lui Suciu, strângându-i mâna cu o plecăciune atât de adâncă de parcă ar fi fost gata să i-o sărute, şi noul sosit îi apăru pe-o secundă ca un mare prelat al Vaticanului, îmbrăcat în straie de mătase violetă,

întinzându-şi cu cel mai natural gest din lume mâna ca să-i fie sărutată cu evlavie, de parcă ar fi acceptat un omagiu pe deplin cuvenit.

Din clipa sosirii lui Costică Ştirbu desfăşurarea lucrurilor deveni mai firească şi Suciu ascultă chiar cu oarecare indulgenţă vorbăria vicepreşedintelui, privind prin geamul maşinii străzile străbătute în goană, fără să facă niciun efort pentru a-i înţelege cuvintele, pătruns de secreta nemulţumire că nu regăseşte privelişti cunoscute şi aşteptate eu o oarecare emoţie, înlocuite cu şiruri de blocuri albe între care pământul răscolit nu-şi găsise încă echilibrul firesc, iar vara, pe cale de a muri, nu-şi însemnase trecerea nici măcar cu o buruiană.

Coborî plictisit în piaţa din faţa Primăriei, micşorată într-un mod surprinzător de clădirile înalte care o înconjurau ca nişte paznici în armuri albe, şi-l urmă pe Costică, grăbit să-i ducă geamantanul spre hotelul nou, de-o formă surprinzătoare, de piramidă mexicană cu terase, cu totul străină de imaginea, fixată în amintirile sale, a acestui vechi burg de la poalele munţilor învăluiţi de obicei în pâcle care-şi trimiteau răsuflul umed până pe străzile întortocheate şi strâmte ca vântul să nu izbucnească în voie de-a lungul lor, şi începu să fie enervat de vorbăria vicepreşedintelui care, incitat de exemplul şoferului de obicei atât de refractar, şi însufleţit de gândul că bărbatul falnic din dreapta lui nu părea deloc un om sfârşit, care a depus armele, îi expunea proiectele edilitare menite să transforme vechiul orăşel nordic, cu casele lui mohorâte, greoaie, durate ca să înfrunte veacurile, într-un oraş modern, înfloritor.

Fu neplăcut surprins că responsabilul nu-l aştepta, cum s-ar fi cuvenit, după părerea sa, în hol, şi vicepreşedintele primi cheia din mâna unui portar somnoros care nu acordă nicio atenţie noului venit. îl privi

o clipă pe Costică instalându-i geamantanul în cuşca ascensorului, şi văzând nehotărârea vicepreşedintelui, neputinţa sa de a hotărî dacă trebuia sau nu să-l întovărăşească până în cameră (căci din instrucţiunile primite din partea primarului lipsea acest amănunt), profită de ocazie ca să scape de el, de vorbăria lui plictisitoare, de pendularea între porunca de a se arăta rece şi nepăsător cu el şi impulsul său instinctiv spre slugărnicie, şi să rămână câteva clipe singur cu Costică Ştirbu, prima legătură spre vechii săi aliaţi, şi îi mulţumi, neutru şi distant, pentru companie, întinzându-i o mână moale şi indiferentă.

În cameră, privi tăcut cum Costică îi aşază geamantanul pe pat, îi dădu cheiţa cerută şi-l lăsă să-i aranjeze hainele în dulap cu aceleaşi mişcări repezi şi precise pe care le văzuse atâţia ani în şir.

Se apropie de geamul larg şi, privind străin oraşul aflat în faţa lui, ascultând zgomotul aproape imperceptibil făcut de şoferul capabil să se mişte cu o uşurinţă care-i dezminţea înfăţişarea greoaie, mătăhăloasă, spuse nepăsător:

— Vezi că te aşteaptă jos tovarăşul vicepreşedinte.

Într-adevăr, dacă vicepreşedintele ar fi ieşit pe uşa hotelului l-ar fi putut vedea în piaţa aproape goală, mergând spre Primărie, dar cum cu şase etaje mai jos nu se zărea niciun tânăr miop şi cuprins de îndoieli dacă a făcut bine sau nu urmând instrucţiunile primarului, şi-l imagina stând în hol de parcă s-ar fi preschimbat în propria-i statuie, adâncit în meditaţii cu pretextul că aşteaptă sosirea şoferului pentru a străbate cei o sută de paşi până la Primărie. Auzi mulţumit răspunsul şoferului scund şi îndesat, ca pe-o dovadă că puterea sa nu a dispărut din acest oraş:

— Lăsaţi-l să aştepte, tovarăşe Prim! Are timp să

aştepte!

Îl expedie totuşi pe Costică, acceptându-i propunerea de a veni la ora cinci, „când ăştia îşi termină programul”, ca să-l plimbe prin oraş. Apoi privi, concentrat şi mâhnit, pe geam. A sosit. Dar ar fi dorit un alt fel de sosire. Ceva romantic şi frumos, ca într-un roman (căci de când fusese pensionat, Suciu începuse să citească şi romane), ceva neobişnuit, memorabil, demn de a fi cuprins în cărţi, în amintirea oamenilor, în tăbliile de marmoră în care se fixează evenimentele neobişnuite… Cam aşa:

Străinul intră în oraş la ora siestei, când oamenii de bine se retrag în umbra odăilor cu tavan boltit, cu jaluzele trase, pentru a se bucura de tihnă în miezul celei mai mari călduri a zilei; în temeiul poruncilor Consiliului, totul trebuia să exprime în acest ceas respect faţă de rânduielile statornicite, încredere în tăria neînduplecată a zidurilor cetăţii şi în veghea perfectă a ornicelor însărcinate să bată sfârşitul ceasului de reculegere. Paznicii de la poarta dinspre miazăzi, prin care intră străinul, dormeau cu gurile căscate pe o laviţă din blăni groase de stejar, trasă la umbra bastionului. Maimarele lor, care băuse o cană de vin roşu, după friptura grasă înfulecată pe veranda umbrită de viţă-de-vie a văduvei croitorului cocoşat (care făptuise cu doi ani în urmă imprudenţa de a se împiedica de fierul de călcat şi, căzând, fusese strivit de uriaşa sa cocoaşă) îşi desfăcuse dolmanul la gât şi dormea cu capul căzut pe umărul drept lângă halebarda rezemată de zid. Era un om voinic, cu barbă roşie, rotundă, care-i ascundea buza de jos, rămasă clăpăugă din naştere şi atârnând ca o pungă goală din băşică de porc, de care îi era ruşine ca de singura scădere a falnicei sale făpturi, deşi îi fusese de mare folos pe vremea când, fiind ucenic de străjer de poartă, îndrăznea să mănânce în timpul slujbei şi apărea pe neaşteptate controlorul progresiunii umbrelor (al cărui

oficiu consta din a măsura dacă umbra lăsată în anumite ceasuri de zidurile cetăţii corespundea cu cea stabilită de poruncile Consiliului), cunoscut ca bărbat foarte influent (fiind prieten cu cel de-al treilea întorcător de pagină al celui de-al doilea cronicar al cetăţii), şi îi privea cu bănuială pe cei de pază, dacă nu cumva au băut sau ar cuteza să mănânce în timpul orelor de strajă, de parcă în exerciţiul măsurării umbrelor ar fi fost inclusă cântărirea aplicării tuturor rânduielilor. În astfel de cazuri delicate, ucenicul de pe vremuri ascundea ceea ce tocmai mesteca în punga ce ţinea loc de buză şi în acest fel nu a putut fi niciodată prins în neregulă, ajungând să înainteze în mod spectaculos din treaptă în treaptă şi să fie numit şef al străjii dinspre miazăzi.

Somnolenţa străjii (prevăzută în planurile implacabile care urzesc întâmplarea şi fatalitatea) nu era totuşi chiar atât de uimitoare, căci oraşul era singurul punct al universului unde nu se întâmpla nimic şi nici nu se putea întâmpla, deoarece aşa prevedeau legile cetăţii, statornicite într-un imemorial Ieri. Cronicarii cetăţii, îndeplinind menirea de a consemna cu minuţiozitate momentele acestei nesfârşite treceri de la Ieri la Azi, înfăţişau, astfel, povestea unei zile elastice, pe care o prelungea indefinit Jfiecare nouă seară şi se arătau uneori înclinaţi să aprecieze (mai cu seamă după câteva butelii de vin vechi) că timpul s-a oprit în ceasul când palatul a fost zguduit de întâmplări misterioase şi când, cu puţin timp înainte de obştescul sfârşit al Prinţului celui bătrân, tatăl prinţesei de astăzi, un străin a pătruns în palat, a săvârşit fapte necunoscute dar neîndoielnic de-o extremă gravitate, pentru a fi urmărit în noapte de garda palatului şi a scăpa – după ce a ucis sau a rănit grav câţiva dintre urmăritori – printr-o minune tot atât de greu de înţeles ca şi întâmplările de dinainte.

Străinul intrase, aşadar, în cetate şi străbătea agale străzile pustii, oprindu-şi din când în când calul pentru a privi cu luare-aminte câte un ungher invadat de ruginirea lentă a lucrurilor foarte vechi ca de-un colb aproape imperceptibil al vremii jucăuşe, care-şi pierde ici-colo câte-un fulg din penaju-i multicolor, plin de surprize, pentru a face să plutească peste inimi o adiere de mâhnire ori de speranţă tot atât de deşartă ca şi sora ei ou faţă mai întunecată. Oraşul se rumenea în liniştea toamnei sale mustoase şi casele aveau patina nobilă a armelor scumpe care îmbătrânind îşi dezvăluie tot mai mult frumuseţea. Mireasma de struguri copţi şi de frunze pregătite în mare taină să cadă (aşa cum domniţele burgului se pregăteau uneori de fugă pe fluviul albăstrui-violaceu de cuvinte amăgitoare plăsmuit de câte un necunoscut arătos, cu mantie roşie şi mustaţă bălaie, rătăcit pe acele meleaguri de cine ştie unde, frate cu vântul hoinar sau cu ploile repezi şi vijelioase de vară) se urzea cu mirozna pălită a fripturilor care sfârâiseră cu un ceas-două în urmă, în tigăi, pe grătare sau în ţepuşe, cu respiraţia răcoroasă şi stătută a pivniţelor adânci unde vinul dormea în butoaie pântecoase. Din spatele jaluzelelor străbătea răsuflul împăcat al oamenilor căzuţi în somn cu burţile prea pline, şi numai arareori i se părea călăreţului singuratic că s-ar putea bănui şoapte de perechi îmbrăţişate în umbra deasă a odăilor bătrâne. Când i se năzărea că desluşeşte asemenea şoapte fierbinţi, străinul îşi oprea pe-o clipă calul şi asculta cu fruntea plecată de parcă ar fi pândit un zvon abia auzit de departe sau din el însuşi, apoi pornea mai departe domol, dar parcă mai gârbovit şi mai bătrân.

Trecu prin piaţa hexagonală din centrul oraşului, străjuită de case cu trei şi patru caturi, cu faţade multicolore în care predominau veselul roşu şi zglobiul verde, cu acoperise ţuguiate vegheate de hornuri înalte pe

care cocoşi de vânt lucraţi din fier ori tăiaţi din tinichea, vopsiţi în culori ţipătoare, vegheau aşteptând cel mai sfios vântuleţ pentru a se roti semeţi pe deasupra oraşului dând semnale de primejdie, privi o clipă îngândurat în lungul unei străzi mai largi, străjuite pe margini de tei bătrâni, apoi o coti pe o uliţă lăturalnică, printre case joase şi tihnite, cu grădini adânci şi curţi încăpătoare, şi se opri în faţa unui han uitat acolo dintr-un alt veac, purtând în lemnul gros al porţii ecoul adormit al mânerelor de sabie care bătuseră în el, cândva demult, în nopţi cu negură, când soseau călători osteniţi, tâlhari de drumul mare împinşi spre oraş de setea lor nestinsă, ori luceau printre făclii, sau în vâlvătaia caselor aprinse ca să le lumineze drumul, căştile oştirii vrăjmaşe pătrunse în cetate. Da, hanul era plin de amintiri, unele se iveau până şi din fumul albăstrui care mai suia paşnic din hornul cuhniei, altele se ascundeau viclene sub frunzele galbene căzute pe caldarâm, ca să se strecoare sub cămaşa vreunui trecător neavertizart, aşa cum fac purecii foarte bătrâni şi experimentaţi, dar toată mulţimea lor nu putuse împiedica povârnirea clădirii care părea acum să se reflecte într-una din acele vechi oglinzi zbârcite în care timpul pare coagulat, iar imaginile se suprapun peste alte multe straturi de imagini căzute în adânc strevăzându-se din adâncul apelor tulburi ca nişte convoaie verzi de înecaţi. Străinul nu păru însă să observe starea vechii clădiri şi descălecă în umbra nucului rămuros ce-şi umpluse rămurişul bogat cu mii şi mii de frunze de parcă ar fi avut menirea de a pregăti ascunzişuri pentru amintirile „care nu mai încăpeau între ziduri, sub bolţile afumate, şi în timp ce tropăia în cizmele-i înalte ca să-şi dezmorţească picioarele, ţinând cu mâna stângă ridicată până aproape de subsuoară sabia subţire şi dreaptă ascunsă în teacă de lac negru şi strângând cu cea dreaptă hăţurile calului.

Contemplă cu vădită plăcere mescioarele aşezate în umbra nucului şi acoperite cu feţe albe şi roşii în pătrăţele, apoi, legând neglijent hăţul de speteaza unui scaun, păşi spre intrare, surprins după toate semnele că nimeni nu-i iese în întâmpinare, şi trase de cordonul clopoţelului care aştepta deasupra uşii un prilej de a se lăuda cu limpezimea clinchetului său argintiu. Străinul ascultă cu plăcere acest clinchet şi zâmbi unei amintiri când hangiul, trezit din fotoliul său din fundul încăperii mari de la intrare, îi ieşi în cale cu aerul ursuz al bătrânilor treziţi dintr-un vis care-i întinerise şi-i făcea să retrăiască amărăciunile primei decepţii de dragoste, dar se îmbună repede văzând că-i picase un muşteriu ales, a cărui îmbrăcăminte distinsă îi amintea de timpurile de strălucire ale hanului său. îşi conduse deci musafirul, în modul cel mai ceremonios cu putinţă, în odaia răcoroasă de lângă intrare, găsind timp şi pentru a chema din fundul curţii un rândaş somnoros, cu părul plin de paie, şi a-i porunci să aibă grijă de cal.

— Sunt străin, zise călăreţul. Aş vrea o cameră curată şi liniştită. Numele meu e Onisiforus Sucius.

Hangiul se ploconi adânc, arătându-şi consideraţia pentru un asemenea nobil oaspe.

— E o mare cinste pentru mine să găzduiesc o atât de ilustră persoană, zise el. Dar nobleţea voastră e pusă pe glume. Spuneţi că sunteţi străin…

Străinul îşi plimbă privirea jur-împrejurul camerei largi şi plăcute, de parcă ar fi ţinut să constate că nimic nu s-a schimbat şi că toate se află la locul lor. Privi cu plăcere o vitrină de stejar cu gemuleţe octogonale de sticlă verzuie în dosul cărora vegheau vechi pocale de cositor, sticle cu gât lung în care italienilor le place să păstreze vinul, halbe de ceramică smălţuită, se bucură de ghirlandele de cârnaţi, ceapă şi de usturoi împletite pe grinzi în jurul şuncilor dolofane şi arămii care atârnau conştiente de

„importanţa lor, mesele trainice şi grele făcute parcă dinadins ca oamenii să se aşeze în faţa lor cu toată încrederea că vor putea stărui fără grijă vreme lungă în iscusitul meşteşug al mâncării şi băuturii. Vorbele hangiului îl făcură însă să tresară şi să se răsucească spre el, în timp ce mâna îi zvâcni fără voie spre sabie.

— De ce? – întrebă răguşit. De ce aş glumi spunând că sunt străin?

— Vă prefaceţi că nu ştiţi, râse hangiul. Ştiţi bine că în oraşul nostru nu există străini!

— Ei, cum să nu existe? – se miră străinul. Există pretutindeni străini. Dar într-un oraş mare cum e acesta, vechi vad comercial, încrucişare de drumuri de-ale negustorilor spre cele patru zări, important centru de dispute între cărturari…

— Ce om glumeţ sunteţi, zise hangiul înecându-se de râs. Ştiţi bine că la noi nu există niciun străin.

— Cum nu există?

— Pentru că s-a hotărât de mult ca niciun străin să nu mai intre pe poarta acestui oraş!

— Bine, omul lui Dumnezeu – izbucni străinul –, îţi baţi joc de mine? Atunci cum de-am intrat eu în cetate?

— Aţi trecut prin poarta cetăţii? întrebă neîncrezător bătrânul hangiu.

— Da. Acum o jumătate de oră.

Hangiul se întoarse spre raftul său cu sticle şi destupă un clondir cu formă ciudată, din care turnă o licoare verzuie într-un păhărel înalt, cu picioruş.

— V-aş recomanda să gustaţi acest lichior până voi da poruncile cuvenite la bucătărie. Cu câteva felioare de şuncă e delicios.

Străinul îl privi supărat.

— Lasă lichiorul! Termină povestea asta cu străinii. Recunoşti că de vreme ce mă aflu în acest oraş nu se poate

afirma că în oraş nu există străin.

— Nobile domn, răspunse hangiul în timp ce tăia felii subţiri dintr-o şuncă foarte uscată, de-un roşu închis, nu-mi place să-mi contrazic musafirii, căci rostul meu, ca hangiu, e să-i ascult şi să le îndeplinesc poruncile. Dar nu pot recunoaşte că negru-i alb şi albu-i negru. Ştiind deci că trecerea străinilor prin poarta cetăţii e strict interzisă, e limpede ca lumina zilei că cine se află în acest oraş nu poate fi străin!

Străinul îl privi dus pe gânduri:

— Bine, Herr Johann, dacă vrei dumneata, să lăsăm chestiunea aceasta, căci văd că nu ne putem înţelege nicicum.

Bătrânul râse aşezându-i farfuria cu şuncă şi pâine proaspătă şi păhărelul de lichior pe o măsuţă de lângă fereastră.

— Aşa, aşa, nobile domn. Dacă ai fi străin, de unde ai cunoaşte numele bătrânului Johann?

Străinul îl privi cu atenţie.

— De unde ţi-aş cunoaşte numele? Poate că oi mai fi fost în hanul acesta acum cincisprezece – douăzeci de ani… Când şi dumneata şi hanul eraţi mai tineri… Ca şi mine, de altfel.

Hangiul râse amuzat.

— Acum cincisprezece, douăzeci de ani? glumiţi din nou, nobile domn.

— De ce crezi că aş glumi? întrebă străinul răstit.

— Pentru că hanul acesta nu există decât de ieri, răspunse liniştit bătrânul…

— Ei da, îşi spuse Onisifor Suciu mulţumit (căci deşi fidelii şi adversarii săi – ca să acceptăm şi noi disocierea care i se părea singura exactă – ar fi rămas neîndoielnic uluiţi dacă ar fi aflat obiceiul său de a luneca în vagi reverii stranii, unde totul se topea – în contururi neclare, de fum

suind spre – un cer de iarnă şi scriind semne ciudate în neclintirea nopţii, ba mai mult, ar fi refuzat cu cea mai mare hotărâre să creadă o asemenea enormitate, aceea anume că acest bărbat puternic şi dârz, neînduplecat şi rece, „un om dintr-o bucată” – cum se spunea când nu se găsea o expresie mai potrivită pentru limitarea prezumţioasă şi suficienţa îngâmfată –, era un sentimental căruia îi plăcea să urzească vise diafane şi să fie scandalizat constatând că realitatea nu e modelată după chipul şi asemănarea lor), asta ne-ar trebui, o lume fără timp, statică, încremenită în perfecţiunea unui moment, ferită de schimbările necurmate care obişnuiesc să macine fără milă, nesimţitoare şi opace, totul: puterea iluzorie a oamenilor, situaţia lor în aparenţă extrem de solidă, ambiţiile lor plăsmuite cu răbdare şi infinită voinţă, mai mult chiar: celulele fragile din care li-e clădit trupul, nervii capabili să reziste tensiunilor luptei, momentelor de încercare, situaţiilor de cumpănă (cum îi plăcea lui Suciu să spună), creierele capabile să elaboreze planuri coerente şi eficiente pentru înfăptuirea propriilor ambiţii, a carierei, a „misiunii în lume”, şi să imagineze mijloacele necesare pentru realizarea lor.

Se gândi, distrat, cât e de trist că visele sale sunt simple proiecţii ale unor dorinţe personale irealizabile, zadarnice, jocuri „de-a v-aţi ascunselea” cu faptele inexorabile ale realităţii, şi oftă fără să vrea (ceea ce i se întâmpla extrem de rar căci Onisifor Suciu mai avea destulă vitalitate pentru a nu se considera un om inutil, ci doar pus pentru moment deoparte, aşa cum se întâmplă uneori, pentru a se odihni în vederea unor noi sarcini pe care nu şi le putea închipui decât importante). Aşteptase, fără să-şi mărturisească, fără să permită întruparea acestei aşteptări pe planul conştiinţei, că vicepreşedintele miop îi va relata cu amănunţime lui Furdui vorbele rostite, aluziile

răutăcioase, atitudinea sa rece şi dispreţuitoare. Iar primarul va desluşi în spatele lor prezenţa ameninţătoare (neconcretizată în nimic palpabil căci vorbele zboară, le ia vântul şi le duce cine ştie unde, într-o sferă eterică şi golită de sens unde nu fâlfâie decât umbra diafană a unor sunete fără conţinut, dar evidentă pentru un vulpoi încercat cum e Furdui, cizelat de ani lungi de administraţie, de şedinţe complicate cu înfruntări memorabile, transformate în adevărate modele, în metode folosite apoi, după câtăva vreme, de toţi nepricopsiţii care voiau să-şi „ajute” neprietenii), a Puterii, a influenţei, a legăturilor importante, a pilelor, se va grăbi să conchidă că vizita Bătrânului (ştia că i se spune aşa, dar nu vedea în aceasta nicio pecete degradantă, sau nuanţă de depreciere fizică sau intelectuală, ci o poreclă încărcată de o anumită stimă, de recunoaşterea unei priorităţi) nu este chiar atât de întâmplătoare cum îşi închipuise, legată de simpla formalitate a unei aniversări căreia i s-a acordat dintr-un capriciu o încărcătură sentimentală, exagerată, ci are alte obiective, deocamdată ascunse, tăinuite, dar care nu vor întârzia să iasă la iveală, să explodeze, să producă schimbări neaşteptate, de care se tem atât de cumplit cei instalaţi în fotoliile moi şi comode ale unor funcţii plăcute ca aceea a lui Furdui. Nu avea nicio îndoială că acesta va gândi exact aşa cum presupunea el; trecuse doar prin şcoala lui, a lui Suciu, era cu neputinţă să nu-şi fi însuşit modul său de a vedea lucrurile, de a analiza situaţiile, şi se va grăbi să repare greşeala comisă la sosire venind ca să-i facă temenelele aşteptate, aici, în apartamentul acesta modern, plăcut, cu mobilă comodă şi agreabilă, pe care îl detesta din toată inima, cu toată puterea iubirii sale invincibile pentru mobila veche, încărcată cu ornamente complicate, masivă şi greu de clintit, aşa cum se imagina, în ciuda eşecurilor trecătoare din ultimul timp, pe sine

însuşi.

Aşteptă cu răbdare, neclintit în convingerea că din clipă în clipă va avea satisfacţia de a vedea chipul respectuos, slugarnic, lucind de grăsime, de transpiraţie, de efortul de a-şi ascunde viclenia, răutatea, prefăcătoria, al lui Furdui şi că îşi va putea bate joc după bunul plac de efortul lui de a părea altceva decât era, ca lupul dornic să pară bunica Scufiţei Roşii, simţind totuşi, în adâncul cel mai ascuns, mai nemărturisit nici măcar sieşi în momentele de derută, de cumpănă şi de dezolare, că timpul trece implacabil, că venirea lui Furdui devine tot mai puţin probabilă, că aşteptarea sa e zadarnică.

Ascultă ornicul cunoscut, cu bătăi adânci de gong, din turnul Catedralei gotice, vestind ora două, se sculă, solemn şi rigid, se spălă cu multă grijă pe mâini şi coborî în restaurantul de la parter să-şi ia dejunul.

Se enervă o bucată de vreme aşteptând ascensorul, apăsând cu insistenţă pe butonul de chemare, privind cum colivia luminată urca şi cobora aproape fără întrerupere, oprindu-se la orice etaj, în afară de acela unde era chemată cu obstinaţie, ascultând vorbăria şi râsetele care se auzeau atunci când trecea nepăsătoare prin faţa uşii cu sticlă translucidă în pragul căreia aştepta. îşi dădu seama după un timp că ascensorul era invadat de femeile de serviciu care se apucaseră să deretice prin camerele de unde plecaseră musafirii, pregătindu-le pentru cei noi, aşezaţi în fotoliile din hol cu geamantanele alături, aşteptând cu răbdare să le vină rândul, să se vadă în fine instalaţi într-o cameră, în siguranţă, şi se linişti deodată, înţelegând că tot acest du-te-vino fusese aranjat de Furdui numai şi numai ca să-l enerveze pe el, să-l facă să-şi piardă răbdarea, să dezlănţuie un scandal, să se facă de râsul lumii. Se stăpâni deci (multe din izbânzile sale se datorau faptului că şi-a putut stăpâni nervii în momentele critice, a

ştiut să-şi controleze cuvintele, să-şi calculeze fiecare mişcare) şi aşteptă grav şi solemn, de parcă ar fi avut timp destul, de parcă n-ar fi clocotit de mânie şi de enervare. Răbdarea şi stăpânirea de sine i-au fost răsplătite şi de data aceasta (ca de atâtea ori în viaţă) căci ascensorul se opri în sfârşit la etajul al şaselea şi două femei voinice, cu halate şi în papuci, coborâră hârjonindu-se, cărând fiecare câte un maldăr de cearşafuri şi feţe de pernă.

— Una îl privi o clipă pe Suciu, îi văzutaţa stăpânită, închisă, şi-şi dădu seama că e supărat că l-au făcut să aştepte sau îl recunoscu; era o femeie mai în vârstă, se afla probabil în oraş şi înainte de plecarea sa, ştia cine este (putea fi recunoscut fără greutate căci anii îi albiseră părul şi-i adânciseră cutele feţei, dându-i o înfăţişare mai severă şi mai distinsă, dar nu-l schimbaseră prea mult; devenise mai distant şi mai stăpân pe sine, mai puţin impulsiv sau bătăios, înlocuise înfăţişarea sa plebeie, neîngrijită, hainele boţite şi cămaşa cadrilată, fără cravată, cu o distincţie de gentleman atent la fiecare detaliu vestimentar, îmbrăcat cu haine de-o croială ireproşabilă, cu cămaşă albă de poplin, cu cravată bine asortată, cu pantofi la modă, lustruiţi cu grijă, bine bărbierit şi mirosind a parfum cuire russe) şi tăcu deodată, se înclină stingher şi spuse cu o sfială care nu părea a-i sta în fire: „Vai, tovarăşe, nescuzaţi, n-am auzit soneria!”. Cealaltă femeie se opri şi îşi privi mirată colega. Onisifor îşi dădu seama că e surprinsă de tonul ei şi avu o scurtă fulgerare de mulţumire care îl făcu mărinimos: „O, nu e nimic, stimată tovarăşă, nu face nimic, n-am aşteptat decât foarte puţin”. Pătrunse în ascensor şi înainte de a închide uşa le mai văzu pe cele două femei îndepărtându-se, discutând aprins. „Acum îi spune celeilalte cine sunt, se gândi el cu satisfacţie. Două-trei întâlniri de acestea întâmplătoare şi tot oraşul va afla că m-am întors. O să-i lovească damblaua

pe Furdui” – constată el satisfăcut.

Apoi alungă toate celelalte gânduri şi se concentra asupra dejunului pe care obişnuia să-l pregătească în imaginaţie cu minuţiozitate, fixând fiecare detaliu, aţâţându-şi pofta de mâncare, pregătindu-se ca pentru o sărbătoare. Nu era un gurmand, obişnuia el să precizeze, ca un om iubitor de disocieri exacte, ci un gourmet şi mai mult decât mâncarea propriu-zisă preţuia ecoul afectiv pe care-l trezeau în el aspectul, mireasma şi gustul ei, amintirile legate de de starea de reverie nostalgică pe care o trezeau în fiinţa lui. Nu era niciun sofisticat, continua el să precizeze în timp ce se apleca plin de atenţie asupra unei fripturi suculente, amator de bucate rare, cu pompoase nume franţuzeşti sau italiene, îi plăcea bucătăria autohtonă, socotind-o mai variată şi mai plină de fantezie decât oricare alta din lume, şi mătura orice obiecţie cu un gest ferm, de desfiinţare implacabilă, subliniind că în nicio altă bucătărie nu s-au intersectat, combinat şi sintetizat atâtea influenţe eterogene, venite de oriunde, din nord sau din sud, din est sau din vest, acceptate fără prejudecăţi şi asimilate cu capacitatea fantastică a pomilor de a transforma îngrăşămintele, sevele pământului, căldura soarelui şi adierea vântului în parfum şi dulceaţă, în pară zemoasă sau cireaşă parfumată. Dar nici cea mai gustoasă mâncare nu are rost dacă nu este pregătită de imaginaţie, îşi încheia el de obicei această meditaţie rostită cu glas tare şi cuprinzând o importantă mărturisire de convingeri (căci pentru Suciu nimic nu se putea face cu temei în lume fără o prealabilă definire şi clarificare a convingerilor). Coborî deci din ascensor fără grabă şi străbătu vastul hol, pardosit cu imitaţie de marmoră şi presărat cu măsuţe înconjurate de fotolii comode, moderne şi vegheate de lampioane de plastic atârnând pe şnururi lungi şi lucioase până aproape

de suprafaţa lor, cu solemnitate meditativă, atât de adâncit în pregătirea imaginară a deliciilor dejunului încât nu observă (sau se prefăcu a nu observa) că funcţionarii de la recepţie par a nici nu-l lua în seamă. Restaurantul îl decepţionă, încăperea rectangulară, vastă ca un hambar, cu vitrine imense deschise spre piaţa centrală, cu mesele aşezate în şiruri lungi ca nişte ostaşi la paradă, nu era pe placul său. Prefera sălile mici, semiobscure, cu câteva mese, cu colţuri discrete unele se aşeza cu mulţumire de parcă s-ar fi simţit mai în siguranţă (mai intim, obişnuia el să spună), spaţiilor largi, foarte luminoase, geometrice, croite parcă toate după acelaşi model, lipsite de personalitate, unde se simţea ca într-o gară elegantă şi nu într-un lăcaş unde urma să petreacă un ceas agreabil al vieţii. Nu avea însă ce face, se gândea cu oroare la nevoia de a începe să circule pe jos prin oraş căutând un restaurant acceptabil, aşa că după ce se opri câteva secunde în uşă, măsurând sala vastă şi căutând un colţ izolat şi agreabil, văzu plictisit lumea îngrămădită la mesele înconjurate cu sticle de bere, fumul des de ţigară ce învăluia totul ca o ceaţă. Se gândise că va bea la început o bere blondă, fără guler prea gros, cu nişte pogăcele călduţe cu jumări care se topesc în gură ca untul, formând cu gustul amărui al berii o sinteză de-o rară savoare, atât de potrivită pentru starea de reverie care trebuie să învăluie orice" dejun solitar. Intenţiona să ceară apoi o supă de moare cu cârnaţi, precizând să nu se uite a se pune un vârf de cuţit de boia, o lingură de smântână în plus, care să plutească pe deasupra acestei fierturi miraculoase capabile să dea vioiciune şi prospeţime stomacului ostenit sau plictisit, să declanşeze activitatea plină de zel a sucurilor gastrice, să învioreze pofta de mâncare, pregătind culcuşul felurilor ce vor urma. Se gândise să ceară apoi trei sau patru păstrăvi de mărime

mijlocie, căci nu-i plăceau păstrăvii prea mari, nu mai aveau frăgezimea celor tineri, dar fripţi neapărat pe cărbuni peste care au fost aruncate câteva crenguţe de brad ca să le îmbibe carnea cu mireasma lor de pădure. Va goli atunci – plănuise Onisifor – câteva pahare dintr-un Riesling de Lechinţa bine cunoscut de el, al cărui gust îi rămăsese în amintire ca acela al sărutului unei femei întâlnite o singură dată şi pierdute pentru totdeauna. Dacă ar avea stomacul său de fier de acum douăzeci de ani, se gândise cu anumită tristeţe Onisifor Suciu, ar mâmca după aceea un pui umplut, dar insistând ca franzela alcătuind temelia umpluturii să fie muiată din timp în lapte, în niciun caz nu în apă, să fie apoi stoarsă bine şi cu grijă frământată cu un ou fiert, tocat mărunt, şi unul crud, ca să alcătuiască, împreună cu untul, untura, sarea, piperul şi ficatul tăiat mărunţel, o pastă fragedă, aproape spumoasă. Acuma însă, se resemnase el (deşi îşi îngăduise o pauză generoasă în regimul sever respectat de câţiva ani cu sfinţenie), se va mulţumi cu o singură friptură, ezitându între o friptură „Ştefania” (dacă va fi asigurat că viţelul e tânăr şi fraged, atrăgând atenţia ca ceaşca de smântână să fie turnată peste ea atunci când nu va fi friptă decât pe jumătate, iar bucăţile arămii, purtând felia circulară de ou din centru ca pe-o decoraţie, să fie servite pe platou împreună cu cartofi cu ceapă, orez şi câteva feluri de soteuri de zarzavat) şi cotletele măcelăreşti, cam grele pentru stomacul său delicat de acum, dar capabile să-i trezească atâtea amintiri, servite cu ceapă tocată mărunt, slănină, felii de cârnat afumat şi garnitură de ciuperci şi orez. Atunci ar putea trece, se gândise el, la vinul roşu, care va trebui să fie, fără discuţie, un Cabernet Sauvignon de Valea Călugărească, dacă se poate din faimoasa recoltă din 1956.

Invadat de fumul din sală ca de-o ceaţă vicleană,

simţea însă acum cu toată certitudinea că planurile legate de dejun îi sunt ameninţate, că va fi lipsit în primul rând de posibilitatea de a se reculege în liniştea unei ambianţe distinse, că nostalgia cu care intenţiona să retrăiască unele amintiri plăcute din anii petrecuţi în oraşul acesta va fi tulburată de gălăgia vulgară, de bufet de mahala, răscolită în încăperea vastă ca o sală de aşteptare dintr-o gară cu toate trenurile aflate în întârziere. Străbătu spaţiul dintre şirurile de mese sub privirea nepăsătoare a chelnerilor grăbiţi, cu frapiere pline de sticle de bere, ameninţat să fie busculat, dar stăpânindu-se şi privind cu ironie superioară lumea pestriţă îngrămădită în jurul meselor, sporovăind gălăgios, cu gura plină, căutând parcă ascunziş sub şubele de fum de ţigară, şi găsi în sfârşit un colţ mai liniştit, câteva mese izolate într-un ungher, lângă un geam xiriaş dând spre piaţă, apărate de tăbliţe roşii cu inscripţia „Rezervat”. Se aşeză cu anumită solemnitate observată îndată de şeful de sală foarte gras, cu obrajii bucălaţi şi rumeni, care făcu semn unui chelner: „Vezi, Costică, ce-i cu domnul… E poate vreun turist…”

Îl privi cu atâta siguranţă de sine şi autoritate (a căror primă întrupare e un anumit mod de a privi de sus, cu o suspiciune nedisimulată sub care se poate ghici uşor ameninţarea, într-un chip greu de definit, exprimând în acelaşi timp totala lipsă de interes faţă de persoana din faţă şi convingerea că singura justificare a existenţei ei e aşteptarea poruncilor tale) pe chelnerul negricios, oprit indolent lângă masa sa şi pregătit să-i spună, nepăsător şi oarecum iritat, aşa cum se vorbeşte cu cei inoportuni, în timp ce-şi bătea coapsa cu un şervet, că masa e rezervată pentru turişti, că se serveşte numai la celelalte mese, şi văzu cu satisfacţie că i se schimbă întreaga înfăţişare, chipul supărat sau numai nepăsător e invadat de un zâmbet respectuos, mâna ridicată ca să plesnească din nou

pulpa cu şervetul se opreşte în aer pentru a se grăbi îndată să fâlfâie peste faţa de masă din faţa sa, în timp ce. trupul cu mişcări leneşe, indolente, se plecă în gestul etern al umilinţei serviabile. Fu însă profund decepţionat, aflând că meniul zilei nu cuprindea decât ciorbă de văcuţă, iahnie de fasole, ghiveci fără carne, pilaf de pui, tocăniţă de ficat şi friptură de porc la tavă, şi că singurele vinuri disponibile erau un vin al casei (cam acrişor, mărturisise chelnerul pentru a nu spune că e oţetit de-a binelea) şi un Riesling de Cotești în sticle de trei sferturi. Chelnerul fusese atât de impresionat de privirea lui Onisifor (a cărui comandă excentrică – ascultată cu uimire şi admiraţie, neîndrăznind s-o întrerupă – îi confirmase prima impresie că are de-a face cu un ştab de la Centru) încât nu făcu niciun comentariu sarcastic (la care nu ar fi renunţat pentru nimic în lume în alte împrejurări) atunci a înd Onisifor îşi exprimă nedumerirea faţă de modul scandalos cum era administrat un restaurant ca acesta, în care s-au investit atâtea milioane, dimpotrivă, aprobă cu sârguinţă, strecurând chiar observaţia că „ştiţi dumneavoastră, dacă sunt puşi să conducă nişte nepricepuţi, nu oameni de meserie”, şi din clipa când îl văzu pe clientul important dând din cap aprobativ, convingerea că a pus o pilă unde trebuia se consolidă în el şi-l transformă într-un slujitor devotat şi zelos al domnului „de la Centru”. Onisifor aprecie în tăcere zelul chelnerului, clar constată cu mâhnire că el nu schimbă realitatea tristă că ciorba de văcuţă e prea grasă şi că friptura la tavă e uscată de parcă ar fi fost reîncălzită a cine ştie câta oară.

După ce îi strecură chelnerului bacşişul, cu discreţia la care acesta se aşteptase (nu pentru că l-ar fi ruşinat primirea unui bacşiş, dimpotrivă, era mândru când un client de-al său se arăta mai darnicăecât s-ar fi aşteptat, şi dacă ar fi putut, ar fi anunţat evenimentul prin sistemul de

amplificare al unităţii, ci prin inerţia impresiilor produse de acest client neobişnuit), Suciu părăsi, grav şi calm, restaurantul, având convingerea fermă că ieşirea sa a fost urmărită cu respiraţia oprită, nu numai de către chelnerul care îl servise şi de responsabilul de sală (nemulţumit că fusese uitat la împărţirea bacşişului, dar satisfăcut că a sesizat din prima clipă importanţa clientului), ci şi de ceilalţi oameni prezenţi în uriaşul salon (care i se păruse la început ostil, neprimitor, aducând mai curând a hală de sport unde s-a luat în calcul şi organizarea unor meciuri de handbal, clar acum îi apărea familiar, agreabil, tocmai potrivit ca un om de importanţa lui să găsească ambianţa potrivită ca să nu treacă neobservat) şi se îndreptă cu paşi hotărâţi spre ascensor. Avea impresia că prezenţa sa nu mai e anonimă, trecerea nu i se mai absorbea în mişcarea de ansamblu a vieţii plictisitoare, cotidiane a hotelului, şi fu foarte plăcut impresionat când funcţionarul de serviciu la poartă sări cu prevenire să cheme ascensorul, îndată ce-l zări, că cel de la recepţie îi ieşi în cale cu un zâmbet larg, ca să-l salute, şi ascensorul sosi fără nicio clipă de întârziere. „Asta ei, îşi spune mulţumit Suciu. S-a trezit! S-a trezit tovarăşul Furdui şi a dat dispoziţiile necesare… Sau, se gândi el satisfăcut, şi-au dat ăştia seama cu cine au de-a face”.

Se simţea obosit, deşi nu-i plăcuse niciodată să accepte că e obosit, să recunoască (măcar faţă de el însuşi, în tainiţele acelea adânci, ascunse şi misterioase unde ne regăsim, uneori, foarte arare dar inevitabil, cu noi înşine) oboseala, invazia ei lentă, vicleană şi inexorabilă, iar în ultimul timp, de când simţea fără putinţă de tăgadă depunerea grăbită a ruginii, a reziduurilor rămase din anii, luptele şi frământările unei vieţi, în

toată fiinţa sa, refuza cu şi mai mare îndârjire (cu atât mai înverşunată cu cât o simţea cu totul lipsită de eficienţă) osteneala, tremurul abia simţit al trupului istovit, socotit cu groază semn al bătrâneţii, al justeţei „scoaterii sale pe tuşă”, cum îi spunea cu ironie pensionării. Acum însă călătoria îl zdruncinase, căci nu putuse să adoarmă pe patul necontenit zgâlţâit al cabinei de dormit în care era singur, căci reţinuse ambele locuri, dornic să se odihnească, să nu fie deranjat de sforăitul vreunui tovarăş de drum, sosirea în oraşul părăsit de atâta vreme dar care a fost, totuşi, scena primelor sale bătălii, prima treaptă a ascensiunii sale, l-a emoţionat, aşa cum l-a iritat primirea, pe care şi-o imaginase cu totul altfel, şi ar fi dorit să doarmă o jumătate de ceas, fără să se mai dezbrace, întins pe sofa, ca apoi să se spele, să se rada cu grijă, cum făcea totdeauna, chiar şi în zilele agitate, când era foarte ocupat (sau când fusese foarte ocupat, pentru că de ani de zile nu mai era, din nefericire nu mai avea ce face, se plictisea de moarte şi îşi inventa singur treburi, îşi construia planificat griji şi probleme ca să le arate celor din jurul său că mai e cineva, mai e nevoie de el, nu a fost aruncat în lada cu vechituri inutile, ca o sapă ştirbă, şi, poate, ca să-şi justifice sieşi încrederea că mai are de aşteptat ceva de la viaţă, rămâne un om informat, implantat în mişcările din care se nasc hotărârile şi schimbările, cunoaşte ce se petrece în dosul culiselor, mai are nişte cărţi de jucat, nu e un om sfârşit, nu, o să le mai arate el unora cu cine au de-a face. Acuma însă avea nevoie de puţină „de foarte puţină odihnă, doar să închidă ochii câteva clipe, doar să aţipească, să-şi revină puţin, să-şi adune puterile, pentru că va trebui să discute cu Furdui, e absolut sigur că va veni să-l salute, e de neimaginat că şi-ar putea permite să nu vină să-l salute, şi va trebui să fie proaspăt şi spiritual, să-l ia de sus, cu ironie fină, să-l ameţească, să-l facă să se

bâlbâie intimidat, aşa cum se fâstâcea altă dată, ehei, dacă şi-ar fi dat pe vremea aceea seama ce jigodie are în faţă, ce l-ar mai fi azvârlit pe domnul Furdui în vreofuncţie din care să nu mai ridice capul până la sfârşitul veacurilor, cum ar mai fi pus câţiva băieţi să-l ia la refec în vreo şedinţă mai importantă, de unde ieşi scărmănat bine dacă eşti luat în maşina de pălmuit, să-l stropească bine cu rahat, să-l facă mic de tot, să pută de la distanţă, să se ferească oamenii de el ca de ciumaţi, dar din nefericire n-a ghicit ce se ascunde în omuleţul timid, respectuos cum nu se mai poate, l-a lăsat să crească în umbra lui, să se înfrupte din rămăşiţele mărunte, din firimiturile puterii sale, şi, iată, acuma e mare şi tare, îl priveşte de sus pe el, pe Onisifor Suciu, bărbat intrat în istoria partidului, unul dintre cei ce au făcut acest regim, l-au apărat, l-au consolidat şi i-au deschis zări îndrăzneţe, spunând aşa, băieţi, daţi-i zor înainte!” Şi mai avea de făcut faţă Banchetului! Da! Banchetului ou „b” mare! Pentru care venise şi a cărui organizare o sugerase, evident cu tact, cu discreţie, putea avea încredere că Borţig va fi abil ca întotdeauna, va face să apară că el şi un grup de tovarăşi au luat iniţiativa de a organiza un banchet pentru jubileul omului căruia Oraşul din Nord îi putea fi recunoscător că şi-a sacrificat, pentru a-i deschide drum spre viitorul fericit, aurul celor mai proaspete şi mai însufleţite elanuri, al viselor îndrăzneţe, al chibzuinţei responsabile şi mature, al celei mai neclintite hotărâri de a-i apăra cu orice preţ cuceririle revoluţionare. Da, Banchetul va fi fără îndoială o reuşită, Borţig e un om priceput, nu era primul plan imaginat de el (de Suciu) şi înfăptuit cu ajutorul acestui om destoinic, descurcăreţ, fidel şi săritor, căruia îi netezise drumul şi l-ar fi ridicat pe trepte şi mai înalte dacă n-ar fi fost atât de modest, atât de lipsit de ambiţie, şi n-ar fi spus mereu „lăsaţi, tovarăşe Prim, nu vă bateţi capul cu mine,

eu sunt om simplu, din popor, n-am şcoli, n-am decât şcoala vieţii, mi-e destul cât am, nu mai râvnesc la nimic, nu-mi trebuie mie niciun onor, nicio slavă, să fiu eu sănătos şi să văd raionul crescând şi înflorind, să fie oamenii noştri, oamenii muncii, mulţumiţi, să-şi dea seama că regimul nostru are grijă de ei, că domnia voastră, tovarăşe Prim, aveţi grijă de ei, iar altceva nu mă interesează, mi-am realizat toate ambiţiile!”

Da, aşa e Borţig, e sigur că omul acela nu s-a schimbat, a rămas modest şi fidel, Banchetul o să meargă strună, totul o să iasă perfect, o să aibă şi el o satisfacţie, o mulţumire sufletească, să simtă că nu şi-a irosit viaţa zadarnic, că ceea ce a făcut şi a construit (căci a (construit, chiar şi atunci când unii au considerat că distruge, că loveşte fără rost, deoarece nu se poate clădi fără să cureţi terenul, nu se pot făuri oameni curaţi, cinstiţi, întregi, nobili, plini de avânturi înalte, fără să dai la o parte putregaiul, şi în primul rând cel uman!). Aşa că nu avea niciun motiv de grijă, urma să aibă o seară plăcută, totul va fi frumos şi avântat, putea să se întindă liniştit şi să aţipească pentru câteva minute, nu trebuie să se gândească la oră, Costică o să vină devreme să-i trezească, să-l plimbe puţin prin oraş ca să-i simtă din nou atmosfera, să se reintegreze mai uşor în trecut, să se regăsească mai direct şi mai cald cu oamenii cu care a lucrat şi a construit aici atâţia ani în şir. Dar nu mai are rost să piardă vremea, Furdui ăsta-i obraznic de-a binelea, i s-a urcat pesemne la cap, nu are de gând să vină să-l salute, se preface că-l ignoră, că nici nu ştie de el, deşi a trimis un vicepreşedinte să-l întâmpine la gară, face pe niznaiul, pe deşteptul, trebuie el să găsească ceva ca să-l readucă la realitate, să-l facă să-şi vadă lungul nasului, şi să priceapă că Onisifor Suciu nu e încă pe năsălie, mai are el nişte pârghii de mânuit, mai poate el să muşte dacă

trebuie neapărat. Da, putea să se întindă, să aţipească, să viseze un crâmpei de vâs, doar oleacă de vis, intrarea aceea în oraşul fără timp, ce frumos ar fi visul acela, cât de tranchilizant, de plăcut, de odihnitor, numai de n-ar visa iarăşi trenul din vara lui 1941, numai de nu s-ar trezi iarăşi în infernul de la Iaşi, aşa cum se trezea de un timp noapte de noapte, cu o consecvenţă diavolească, obligat să retrăiască de sute de ori aceleaşi orori, să fie din nou, de sute de ori din nou, în pragul sufocării, la un pas de moarte! Nu, numai coşmarul acela nu, e destul că l-a trăit, de ce ar trebui să-l retrăiască de atâtea ori în vis? Ei, desigur, dacă directorul ziarului nu ar fi avut ideea năstruşnică de a-l alege pe el pentru a fi trimis atunci la Iaşi, totul s-ar fi petrecut mai liniştit, mai lin, fără coşmaruri, probabil că nici în el nu s-ar fi încins clocotul acela de ură, de bănuială, de dorinţă de a pedepsi pe cei vinovaţi, de a-i descoperi cu orice preţ pe cei ce merită pedeapsă, pe cei amestecaţi, pe toţi cei care i-au ajutat, ca să nu rămână nepedepsit niciun coşmar, nici cel trăit de el şi plantat în sufletul său ca să izbucnească iarăşi şi iarăşi, înmulţindu-se şi înnoindu-se, transformându-se într-o uriaşă cădere de coşmaruri, într-o înnebunitoare cascadă de iaduri suprapuse. Da, dar în clipa când directorul ziarului, totdeauna spilcuit, scos ca din cutie, inteligent şi cult, dar prea încrezător în inteligenţa şi în cultura sa, convins că dacă a fost un răstimp efemer ministru de externe a dobândit o aură strălucitoare, ca a sfinţilor din icoane, toată lumea trebuie să-şi scoată pălăria în faţa lui, şi se considera situat pe o stranie poziţie de rezistenţă, de duşman lucid şi consecvent al alianţei cu Germania nazistă, deşi el însuşi semnase primul acord de înrobire economică faţă de aceeaşi Germanie, îi comunicase ideea sa de a se realiza un dosar al „evenimentelor de la Iaşi” (aşa le calificase, aşa i se părea lui, domnului ministru,

directorului spilcuit al ziarului la care a lucrat după eşecul încercării sale de a colabora la gazeta lui Gavrilă Sângeorzan, că poate fi numit infernul în care se pregătea să-l arunce ca să-i umple viaţa de coşmaruri multiplicate ca-n serii nesfârşite de oglinzi paralele) nu pentru a-l publica în ziar (căci era prea deştept ca să nu ştie că nimic despre aceste orori nu se va publica în ziare, că de vor fi obligate să dea o versiune oficială elaborată de guvern – dacă acesta va considera necesar să ia act că, totuşi, la Iaşi s-a întâmplat ceva – şi atâta tot), ci pentru „a avea un document pentru istorie, pentru că va veni vremea când cei vinovaţi vor trebui să plătească", el, de parcă n-ar fi trecut prin atâtea, de parcă n-ar fi avut destule ocazii ca să-i cunoască pe oameni sub adevărata lor înfăţişare, în mârşăvia lor fără fund, s-a lăsat dus de frazele „nobile", de cuvintele pompoase, oarecum chiar măgulit că el, Onisifor Suciu, a fost ales pentru o trea

bă atât de delicată şi de importantă, deşi ar fi putut să înţeleagă de la început că e pe cale de a fi azvârlit în foc (mai bine zis că acceptă să fie împins într-o situaţie de unde nu există altă ieşire decât de a trece prin foc) dacă acest cuvânt este destul de cumplit pentru a desemna realitatea infernală în care s-a lăsat el aruncat. Ei, asta e. Pe urmă, cu cât zel s-au grăbit alţii să-l ajute ca „să ajungă în Iad! Cânta, pictorul acela bărbos, care se îmbogăţise făcând portretele întregii aristocraţii şi marii burghezii, fiul de boier care făcea pe boemul beţiv şi „băiat bun" ca să-şi servească mai eficace şi mai viclean clasa, cât de uşor s-a lăsat convins să-i procure de la Statul Major permisul de călătorie pentru a ajunge în Iaşul aflat în zona operaţiilor militare, în loc să-i atragă atenţia, să-i explice că face o prostie foarte periculoasă. Nu, pe el nimeni nu l-a avertizat: „Stai, măi omule, ce te bagi, nu vezi că te afli pe

buza prăpastiei şi de mai faci un pas prai se alege din tine?”, nimeni nu a întins mâna să-l ajute să se dea jos de pe balustrada pe care făcea echilibristică deasupra viitorilor infernului ca un somnambul care nu-şi dă seama că se poate prăbuşi în adâncurile de smoală fierbinte! Nici măcar Lucia, care pe vremea aceea mai era soţia aiuritului de Marcu, luat ca de-un râu de mândria că a fost rechemat la Ministerul Afacerilor Străine de către Antonescu, după rebeliune, când a scăpat de legionari şi avea nevoie de oameni cu experienţă, şi el refuzase cu măreţie, de sus, de parcă ar fi fost împăratul Chinei (respingând ameninţările vreunei solii a barbarilor din deşert) crezâind că-şi asigură un atu formidabil pentru viitor, când în realitate n-a făcut decât să devină interesant pentru alte cercuri reacţionare, care l-au azvârlit în aventuri complicate pentru care a fost firesc ca până la urmă să plătească şi ar fi plătit şi fără mărturia lui, a lui Onisifor Suciu, pe care Lucia a condamnat-o atât de aspru încât a împins relaţiile cu el pe calea ce ducea fără greş spre răceală şi, până la urmă, la ruptură – căreia aventura cu Cristina Leca i-a oferit doar un pretext – pentru care alţi deştepţi s-au trezit să-l condamne de parcă ei ar fi făcut parte din tagma sfinţilor „nici măcar Lucia, aricit era de calculată şi de prudentă, n-a avut ceva mai bun de făcut decât să se arate cuprinsă de admiraţie pentru curajul (în realitate: nebunia) de a fi acceptat) misiunea la Iaşi! Dar parcă bunul său prieten Teofil Dimitriu (ehei, perfidia şi josnicia oamenilor e neţărmurită!), în care a avut mai multă încredere decât într-un frate, a găsit oare măcar un singur cuvânt ca să-l reţină? Dimpotrivă, a socotit că fac un lucru „eroic şi foarte necesar” şi după puţin timp (un timp suspect de scurt, care nu l-a mirat atunci, nu l-a alarmat, deşi ar fi fost firesc să constituie un avertisment, aşa cum a afirmat după mulţi ani – căci pedeapsa meritată nu vine niciodată prea

târziu – la procesul „bunului său prieten”) l-a anunţat că vor călători împreună la Iaşi deoarece a primit şi el misiunea de a se deplasa în ace, a zonă blestemată. Astfel s-au împletit firele, aşa s-a născut urzeala diabolică din, care era calculat să nu mai scape, dar din care s-a smuls printr-un noroc aproape neverosimil sau printr-o capacitate de rezistenţă neobişnuită, moştenită de la strămoşii săi, ţărani săraci obişnuiţi cu greul, de la bunicul ori de la tatăl său, muncitori oţeliţi de trudă şi de conştiinţă de clasă. Da, îşi spuse Onisifor Suciu căscând, căci simţea adierea caldă a somnului apropiindu-se, ce bine ar fi să nu revină din nou coşmarul, să nu retrăiască acele ore de groază, să viseze intrarea senină ca un basm dulce şi plăcut, în cetatea fără timp.

A adormit fără să-şi dea seama că lunecă spre coşmarul de care se temea pentru că îi invadase zilele şi nopţile vieţii cu groaza cunoscută în vagonul de marfă cu aerisitoarele închise cu scânduri bătute în cuie mari, trainic, solid, cu mare grijă ca să nu cedeze sub apăsarea celor închişi în el ca într-un coşciug cu capacul prins în şuruburi puternice (pentru că cei vii se tem să nu le apară pe neaşteptate în faţă mortul de care sperau c-au scăpat) când credea că nu mai e scăpare, strivit de trupurile înghesuite cu o bestialitate de necrezut, cu o ferocitate de animal fantastic sosit de undeva din spaţiile negre şi nesfârşite (căci fiarele de pe Terra sunt prea blânde pentru a putea sluji ca termen de comparaţie), sufocându-se printre morţii ce nu puteau să cadă pentru că erau lipiţi unii de alţii şi apăsau cu toată masa lor rece şi inertă asupra celor vii, asupra puţinilor supravieţuitori care mai cutezau să respire, simţind în fiecare strop de aer duhoarea leşurilor descompuse lent de căldura teribilă a zilei de vară, ca pe-un reproş exprimat în unicul grai ce le-a mai rămas, zguduit timp de o veşnicie, veşnicie

colcăitoare şi fetidă, născută dintr-o cloacă, de o groază fără nume, nu de ceea ce se întâmpla, ci de convingerea că ceea ce se întâmplă nu poate fi real, nu poate încăpea în dimensiunile realului, neputând fi decât semn al căderii în infern, în nemaipomenit, în inexplicabil. Ceea ce îl chinuia cel mai cumplit pe Onisifor Suciu în aceste vise de groază nu era retrăirea aievea, repetată la infinit, a unor chinuri (sau a amintirii lor mărite şi exagerate, transformate prin proiectare în orizontul altor coşmaruri şi altor momente de groază, din teribila lor suprapunere născându-se o dimensiune inumană şi înspăimântătoare, părând a nu fi al unui moment al istoriei, ci al eternităţii), cât sentimentul că inimaginabilul este posibil, că rezervele de bestialitate ale fiinţei umane sunt inepuizabile şi că nu există ruşine mai înjositoare decât aceea de a te naşte om, de a fi om, de a trebui să rămâi om. Coşmarul lui Onisifor Suciu – reconstituind în dimensiuni mărite şi concentrând într-un singur tablou succesiunea unor scene teribile, desfăşurate în timpul real al experienţei sale, nu explodate deodată, în aceeaşi supremă şi aproape insuportabilă clipă – îşi avea orizontul cel mai înspăimântător în chiar sentimentul că nu poţi fi om fără a fi apăsat de o enormă culpabilitate. Acest orizont i-a înghiţit viaţa, i-a transformat toate gândurile, ideile, sentimentele şi concepţiile modelate de experienţa sa anterioară zilelor de la Iaşi şi l-a făcut să caute o viaţă întreagă mijloacele de a stârpi răul din om. de a alunga din fiinţa sa diavolii urii şi ai cruzimii. Dar luptând împotriva răului din oameni Onisifor a ajuns să semene oarecum cu un Mare Inchizitor capabil să lumineze oraşe întregi cu ruguri pe care ardeau cei sortiţi de el să-şi dobândească astfel mântuirea.

III

VENIREA ÎN ORAŞUL DE NORD NU-MI FĂCEA NICIO plăcere şi acceptasem „sugestia” lui Onisifor (ca să

folosesc acest cuvânt pe care îl îndrăgise atâta încât îl rostea de câteva ori în cursul oricărei convorbiri) numai pentru a scăpa de infinitele sale insistenţe (căci capacitatea sa de a sâcâi necontenit până obţinea ceea ce dorea era uluitoare). Dar cel mai nedorit moment al acestei vizite era întâlnirea cu Sergiu. Nu pentru că el mi-ar fi fost antipatic. Dimpotrivă. îmi era foarte drag. îl cunoscusem de pe când era un sugar foarte nearătos (despre care trebuia să declar cu admiraţie că e frumuşel, pentru a nu umbri licărul de mâncirie din ochii plini de aşteptare ai Luciei sau siguranţa orgolioasă a lui Onisifor) şi a crescut, ca să spun aşa, sub ochii mei, promovându-mă, încetul cu încetul, în funcţia de confident en titre şi cerându-mi – foarte arareori, e drept – sfatul. Eram cumva mândru de el, pentru că în ambianţa unei căsătorii evident nereuşite oscilând între doi părinţi care nu se potriveau şi nu se înţelegeau, căutând adăpost când la o mamă echilibrată, disciplinată, învăţată să-şi controleze cuvintele şi să-şi stăpânească afectele, când la un tată obişnuit să comande să fie Boss-ul cel mare în faţa căruia toată lumea trebuie să tremure, Sergiu ieşise un om liber. Adică nu un om care se bucură, retras într-un ungher ascuns de ochii lumii şi ferit de bătaia vânturilor, de propria sa linişte sufletească şi de perfectul său neamestec în treburile lumii, ale celorlalţi oameni, socotind-o libertate, ci unul gata să se bată pentru dreptul său de a decide şi de a fi el însuşi. Dar această fire înclinată spre afirmarea libertăţii de a avea păreri proprii şi a-şi lua singur hotărârile nu putea trezi decât furtuni într-o familie domi

nată de personalitatea dură, orgolioasă, lipsită de orice maleabilitate, pe care şi-o formase de-a lungul anilor Onisifor Suciu. Desigur, nu pot uita că tatăl fusese asemănător în anii săi tineri cu fiul, nehotărât şi încăpăţânat, incapabil să se supună cutumelor stupide sau

ordinelor descreierate. Dar anii, încercările, exerciţiul îndelungat al unei puteri neaşteptate, sau aşteptate, în taină, doar de el, căci încordarea sa veşnică, răzvrătirea sa nedisimulată, forţa care exulta în el în orele când alcoolul înlătura cenzura lucidă, puteau să însemne – şi îmi vine tot mai mult să cred că însemnau cu adevărat – o aşteptare neîntreruptă a momentului când va putea apuca una dintre multiplele pârghii ale puterii. Această bănuială mă roade mai de mult, şi ea a fost stârnită nu numai de aviditatea dovedită de Suciu în anii: când a dobândit într-adevăr puterea şi s-a putut folosi de ea din plin (uneori, chiar, după bunul său plac), ci şi de unele izbucniri ale sale din anii grei ai tinereţii, când a luptat cu atâta sete pentru a se afirma în gazetărie. Până şi fraza preferată, aruncată celor ce-l contraziceau la vreun chef studenţesc, faimoasa „Qi mine vă puneţi, măi? Eu sunt Avram Iancu!”, pe care am socotit-o pe atunci expresie a unei glumeţe dorinţe de a pune capăt cu haz unei discuţii încurcate, mi se pare acum (la bătrâneţe, când ar trebui să-l cunosc bine de tot pe Onisifor, căci viaţa lui mi se întinde în faţă ca o hartă) izbucnită din adâncimi mai tenebroase, dintr-o aprigă voinţă de a se impune, de a domina. S-ar putea să tălmăcesc, pe temeiul unor experienţe ulterioare, o realitate dispărută de mulţi ani, adică să integrez trăsăturile lui Onisifor cel de acum în portretul său de acum trei decenii, dar omul nu e justificat niciodată de ceea ce a fost sau ar fi putut să fie, ci numai de ce a devenit. Montaigne avea dreptate că nimeni nu poate fi definitiv caracterizat înainte de ceasul morţii sale, singurul care trage ultima linie, cea hotărâtoare, din portretul său, pecetluind fără îndurare şi în mod absolut de neocolit şi de nefalsificat un caracter şi un chip uman. Ce importanţă are, aşadar, cum a fost Onisifor în vremea studenţiei sau în anii luptei noastre pentru a ne croi un drum, de a ne cuceri

un loc în lume, dacă se poate călduţ şi comod, dacă e posibil situat cât mai în frunte, când profilul a fost desenat cu atâta fermitate de anii când el şi-a putut modela propria statuie, din materialul invizibil al faptelor şi al proiectării lor în destinul altor oameni, şi nu a ezitat să şi-o făurească din piatră dură, cu linii aspre şi sumare, cum sunt unele statui din tinereţea lui Vlasiu? Eu caut însă trăsăturile lui Sergiu, cel de azi, în amintirea, poate influenţată tocmai de această căutare, înceţoşată în orice caz de trecerea timpului (clar şi curăţată tocmai de ea de accesoriu şi parazitar), a lui Onisifor, tânărul de acuma trei decenii, pentru că nu-mi pot înfrânge teama secretă (ascunsă tocmai de iubirea faţă de acest băiat pe care l-am văzut devenind ceea ce e, încercând să contribui şi eu la modelarea lui) că în Sergiu cel de azi se pârguieşte şi-şi dobândeşte conturul tot mai descifrabil, Onisifor cel de mâine, sau care va fi mâine Onisifor cel de azi (sau cel de ieri). Dar căutarea mea are oare vreun rost? Unamuno cita un scriitor american (pe care nu l-am citit niciodată), Oliver Wendel Holmes, care spunea că în fiecare om există cel puţin trei oameni: Ioan cei real, cunoscut doar de Făcătorul său, Ioan aşa cum se vede el, idealizat, niciodată identic cu cel real, adeseori foarte diferit de cel real, şi Ioan cel văzut de semenul său, de Toma (de mine sau de tine), niciodată identic cu cel real, sau cu Ioan aşa cum se vede el însuşi. Ceea ce înseamnă, practic, că fiecare om are infinite profiluri, căci semenii ce-l pot examina sunt nenumăraţi. Pot eu să-l cunosc pe Sergiu, cel crescut sub ochii mei, cel urmărit de mine pas cu pas, în treptata sa alcătuire, în formarea îndelungată şi plină de ezitări a omului din moluscă fără chip ce apăruse pe lume, privit necontenit cu durere şi gelozie (transformate într-o iubire mai mare decât iubirea de tată) pentru că era fiul Luciei, care – dacă lucrurile lumii ş-ar rândui întotdeauna după

tiparul lor ideal, aşa cum ar fi firesc şi bine – ar fi trebuit să fie fiul meu, nu al lui Onisifor Suciu, în niciun caz al lui Onisifor Suciu? Desigur, i-am urmărit creşterea aşa cum chimistul urmăreşte desfăşurarea unor procese în aparatele sale complicate, cum embriologul studiază dezvoltarea fătului, dar, spre deosebire de aceştia, eu am încercat să şi influenţez această creştere, transformarea lui Sergiu dintr-o grămadă de celule organizate în fiinţă gânditoare, pentru a-i da cât mai multe trăsături care să fie ale mele, nu ale tatălui său. Dar cât poate oare modifica această influenţă din programarea genetică a unui individ? în ce măsură ideile inoculate de mine în cursul anilor în mintea lui Sergiu pot să modifice faptul inexorabil că el este fiul lui Oniisifor Suciu şi, după toate probabilităţile, a moştenit, fără putinţă de scăpare, trăsăturile sale fundamentale, chiar dacă de sunt îndulcite, într-o anumită măsură, modificate sau numai completate de formula genetică a Luciei? în realitate, nu mă pricep aproape deloc la problemele geneticii, tot ceea ce ştiu sunt lucruri culese din două sau trei articole de popularizare, dar ca orice bun român mă simt tentat să vorbesc mai ales despre lucruri despre care nu ştiu aproape nimic, doar ca să fac pe deşteptul.

Dar ca să revin la prietenul meu Onisifor, nu pot: înfrânge bănuiala că şi atunci, în ’38 sau ’39, când a părăsit cu atâta gălăgie ziarul „Ardealul” din Cluj, al fostului ministru Boicu al cărui rol politic a rămas atât de neclar, căci după o perioadă de strânsă colaborare cu unele puternice grupuri financiare engleze s-a apropiat de nemţi, căutând căile unei cooperări economice din care nu se ştie prea bine dacă dorea să stoarcă profituri sporite sau doar avantaje politice, apoi a rămas în Ardealul nordic, în timpul ocupaţiei horthiste. Pe atunci, în calitate de director general al celei mai mari bănci româneşti din

teritoriul cedat, a fost principalul mânuitor al problemelor financiare ale comunităţii româneşti (influente în ciuda aparenţelor de slăbiciune şi dezorganizare), amestecată în multe combinaţii politice, inclusiv în importante aspecte ale relaţiilor oficiale, deschise sau secrete, dintre guvernul horthyst şi cel antonescian, printre care şi organizarea vizitei din 1944 a contelui Bánffy la Bucureşti şi la Sinaia. Dar cine ar putea urmări cât de cât exact meandrele unei activităţi complicate şi ramificate? în orice caz, deşi Boicu a avut unele încurcături cu partizanii din Maramureş, prin octombrie 1944, de au căzut în uitare, căci atunci când grupul care îl ţinea prizonier pe fostul mi

5 iist.ru a fost risipit de nemţi, Boicu a căzut în mâinile acestora şi, recunoscut de Gestapo, a fost dus ca ostatic în Germania, apoi uitat în zilele prăbuşirii Reichului şi retrimis cu un avion american special la Bucureşti, unde ajungând colaborator apropiat al lui Octavian Şielovan, a devenit centrul unor complicate manevre politice care i-au asigurat ostilitatea F.N.D.-ului şi i-au determinat, în cele din urmă, decesul prematur într-o închisoare. În orice caz, revolta din 1939 a lui Suciu împotriva trecerii directorului ziarului unde lucra pe poziţii politice neaşteptate (susţinute la început cu oarecare vehemenţă exagerată, dar curând temperate de prudenţă) se prea poate să fi fost mai puţin erupţie spontană a unui om cinstit cu temperament frust şi necontrolat, cât acţiune bine cumpănită şi minuţios realizată pentru a dobândi ecoul necesar unei afirmări mai facile în Capitală. M-a ferit Dumnezeu să cred că Onisifor a fost un şmecher care s-a gândit numai la cariera sa şi că gesticulaţia sa publicistică-socială a fost doar suportul acestei foame de afirmare. El a fost un tânăr plin de năzuinţe mari, de idealuri frumoase, de avânturi îndrăzneţe. Chitir şi trecerea sa destul de rapidă pe poziţii politice apropiate de comunişti, legăturile

strânse stabilite cu un grup puternic din rândurile lor şi încadrarea sa zeloasă în munca ilegală sunt dovezi foarte puternice în sprijinul acestei realităţi. Dar el a fost în acelaşi timp un om conştient de calităţile şi posibilităţile sale şi hotărât să le folosească fără ezitare pentru a zdrobi toate stavilele aşezate în calea ieşirii din „cuşca" în care socotea că a fost ţinută seminţia sa timp de lungi secole (este tocmai expresia pe care o arunca în faţa lumii cu mânie şi dispreţ când pofta de discuţii politice îi era stârnită de câteva pahare de vin) şi pentru a ieşi la suprafaţa „întinsei mări a afirmării libere a puterilor". Nu cred că o asemenea năzuinţă este dăunătoare. Dimpotrivă, sunt convins că literatura urzită pe tema „învinsului" plin de calităţi dar incapabil să nu-şi lase aripile tăiate, şi pasionată să-i plângă calităţile irosite şi să-i laude nobleţea eşecului este o aberaţie inadmisibilă într-o societate ca a noastră, unde împrospătarea energiilor active este o necesitate generată de însăşi nevoia de dezvoltare a ţării. Efortul de a trezi oprobriu, scârbă şi ostilitate faţă de Dinu Păturică, Tănase Scatiu sau Iancu Urmatecu izvorăşte dintr-o eroare fatală de optică, pentru că viitorul nu se construieşte nici cu Lai Cantacuzin al lui Sadoveanu, oricât de delicată ar fi totala sa inconsistenţă, nici măcar cu sportivul şi occidentalizatul Jim al lui Călinescu, sau cu intelectuali căzuţi din lună şi lansând teorii cu totul anacronice despre urbanism, pricepuţi doar la femei şi vorbind despre relaţiile lor cu clasa muncitoare de parcă ar recita un articol prost, cum e Bietul Ioanide, ci cu bărbaţi activi, mâncăcioşi, pofticioşi, tari şi daţi dracului ca cei condamnaţi definitiv de literatura noastră! Cu o singură condiţie: ca atunci când sunt lăsaţi s-o ia la goană să fie întorşi cu faţa în direcţia cea bună, ca să n-o apuce razna. Aşa cum nu s-a procedat cu prietenul meu Onisifor Suciu. Şi din când în când, cât mai des, să fie foarte serios

şi amănunţit controlaţi dacă în felul cum îşi înţeleg ei raporturile cu lumea se exprimă doar o viguroasă revărsare de energie şi de dorinţă de a face treabă sau învie şi învinge şi colţii de lup? Ceea ce nu s-a prea făcut cu prietenul meu Onisifor Suciu. Căci de aici începe adevărata sa problemă. Mai bine zis, o altă problemă, aceea a îngrijorării mele privitoare la viitoarea evoluţie a lui Sergiu Suciu, la modul cum vor da în rod energiile sale încordate de confruntarea, la început tacită şi oarecum secretă, apoi tot mai făţişă, dintre el şi tatăl său, iar acum – dacă nu mă înşel – dintre el şi lume.

Am invocat, pentru a-l căuta, două pretexte. Cei dintâi: rugămintea Luciei de a-l îndupleca să profite de şederea tatălui său în Oraşul din Nord pentru a găsi o modalitate de a se împăca şi de a pune capăt unei rupturi ce clădea dramei ei o nouă adâncime. Al doilea: porunca lui Onisifor (căci el nu ştia să ceară sau să roage, ci numai să ordone) de a-l „aduce cu orice mijloc” pe Sergiu la banchet. Nu de a-l invita sau de a-i transmite invitaţia tatălui său şi de a-l convinge s-o accepte, ci de a-l aduce „cu orice mijloc”! Cu ce „mijloc”? Cu miliţia?

Cu salvarea? Legat cobză şi adus în spate? Onisifor ar fi rămas foarte mirat dacă i-aş fi spus că ordinul său este rău plasat (căci eu nu-i sunt subaltern, iar un prieten, chiar dacă e de-o viaţă, poate să considere că o rugăminte de-a ta e ca un fel de poruncă ce trebuie neapărat îndeplinită, dar nu poate fi manevrat prin dispoziţii) şi în plus stupid (căci un băiat ca Sergiu nu poate fi „adus cu orice mijloc”, ci numai convins să vină), deoarece pentru el ordinul este singura formă raţională a comunicării umane. Dar, în acelaşi timp, ştiam tot atât de bine că Sergiu nu va fi nicidecum dispus să fie diriguit de ordinele tatălui său, adică să fie „transformat în bilă” – cum spunea el (cu jargonul pitoresc al tineretului de azi, un fel de amestec de

joc. metaforic inteligent şi de ţigănie din Cuţarida ori Gropile lui Ouatu, care se dezvoltă şi se răspândeşte, har Domnului, ca o mană cerească în toată ţara, unificând graiurile şi ştergând diferenţele, transformându-ne pe toţi într-un fel de anexă a Cuţaridei, căci, din fericire, „băieţii de Bucureşti” par a avea o forţă de contaminare oarecum ciudată când te gândeşti la refuzul lor ferm şi cvasigeneral de a părăsi asfaltul Capitalei), să accepte a fi rostogolit de cineva în direcţia pe care-i căşună s-o aleagă „nu, „nu suntem la bowling” – spunea el întunecat (americanizând cu nepăsare jocul, de popice pentru care am căpătat în tinereţe o vie pasiune), „nu suntem ţinte la tir” – obişnuia el să adauge (de parcă s-ar fi băgat pe neaşteptate în pielea noastră, a celor ce am fost). Of, Sergiu e un băiat isteţ şi cult, a citit mai multe cărţi decât mine, le ştie pe toate, are păreri extrem de ferme în toate materiile, şi hotărârea sa de a se face scriitor a explodat în familia Suciu ca o bombă termonucleară, trezind nedumerirea controlată a Luciei şi furia necamuflată a lui Onisifor. Prietenul meu ţinuse ca fiul său să facă studii serioase, să devină un „om integrat în direcţiile progresive ale revoluţiei tehnico-ştiinţifice şi în sensurile necesităţilor dezvoltării moderne a societăţii noastre”, cum perora cu toată convingerea, nu un tercheaberchea fără căpătâi cum am fost noi (după ce rosti aceste cuvinte, Onisifor le socoti, probabil, prea tari, cu o nuanţă peiorativă pentru el însuşi – putând şi interpretată cu rea-voinţă, cum îi plăcea să spună, şi adăugă, după o clipă de gândire, „înainte de a fi trecut prin şcoala vieţii”, şi „l-a dat” (aşa spunea, „l-am dat”, de parcă ar fi fost vorba de un obiect, şi îmi vine uneori să cred că ura lui Sergiu faţă de domeniul de activitate hărăzit lui de o diplomă izvora şi din această vorbă aruncată cam frecvent de tatăl său) la A.S.E... „Studii serioase, măi tovarăşe, profesiune solidă, ce mai,

pregătire temeinică, posibilităţi largi, concrete!” împotrivirea lui Sergiu a fost zadarnică, Onisifor s-a dovedit absolut hotărât, nu avea de gând să se lase influenţat de aiurelile unui puşti, el era tatăl şi el trebuia sădea o pâine în mână, să-i asigure o viaţă ca lumea, nu un destin de Don Quijote luptând cu morile de vânt, arunca el de sus şi foarte sentenţios cuvintele, iar rostind pe cele din urmă cu un dispreţ inexprimabil mă privea cu scârbă nedisimulată, ca pe-o gânganie… Sergiu se mai afla pe vremea aceea în ipostaza de „bilă” (ca să folosesc cuvântul său preferat), aşa că a ajuns un adevărat economist fără voie.

Acum, mergând spre uriaşul şantier unde muncea, nu mă frământa numai gândul cum o să-l pot găsi pe întinderea de peste zece kilometri dintre Oraşul din Nord şi cel mai apropiat sat, acoperită de hale în curs de ridicare, de stâlpi de beton din care ieşeau firele groase de fier, depozite de materiale şi barăci lungi şi joase, ci şi aceea: ce să-i spun ca să-mi justific venirea la el, pentru a putea ajunge apoi treptat la îndeplinirea dublei şi delicatei misiuni de care eram apăsat. Tocmai obligaţia de a încerca să smulg de la Sergiu o promisiune pe care eram sigur că o s-o refuze nu numai cu obstinaţia caracteristică, dar şi cu violenţa ce-l apuca atunci când se enerva sincer (căci o bună parte a enervărilor lui erau false, gradate cu luciditate – de parcă ar fi copiat întocmai jocul de-a enervarea atât de drag lui Onisifor) şi dorinţa tatălui său, cu oricâtă prudenţă diplomatică aş fi formulat-o eu, nu putea să nu-l enerveze. îl vedeam întunecându-se pe măsură ce intra mai mult în rol, în dimensiunile cu multe posibilităţi ascunse, descoperite rând pe rând cu deliciu şi cu satisfacţie că e atât de ingenios”, ale problemei ce-i sitârnise dorinţa de a se enerva, găsind tot mai multe şi mai grave motive de supărare până la gradul deschis spre

patetic al disperării oratorice (căci disperarea sa nu se transforma niciodată în realitate, rămânea falsă şi artificială – şi el îşi dădea seama şi se străduia din răsputeri să-şi îmbunătăţească jocul, dar zadarnic, căci nu avea deschidere spre disperare, n-o putea simţi, palpa, descoperi, nu avea, adică, ce să imite deoarece nu descoperea în tiparele disperării decât golul mascat de nişte cuvinte ce sunau fals), şi am crezut că e mai bine să asist numai eu la spectacol, fără martori, căci dacă Sergiu l-ar fi dat cu dezinvoltură indiferent de numărul spectatorilor, numai pentru plăcerea de a mă impresiona pe mine, poate chiar cu mai multă râvnă decât dacă am fi fost singuri, nădăjduind că vreunul dintre cei prezenţi îi va face serviciul de a duce până la tatăl său calificările cu care l-a blagoslovit, eu aş fi simţit că e cel puţin indecent să ne dăm în spectacol.

Ani ajuns pe şantier fără dificultate, căci el se deschidea uriaş pe ambele laturi ale drumului (care părea un râu sfios, vărsându-se în imensitatea mării), cu vălmăşagul său în aparenţă lipsit de sens şi de plan, organizat în realitate cu o uimitoare minuţiozitate, descoperită în mişcările ei grăbite şi dezordonate doar de un ochi expert, pe care eu nu-l aveam în niciun caz. Am intrat pe sub un fel de poartă de triumf, cândva probabil falnică sau având măcar o aparenţă falnică plăsmuită din carton şi hârtie sau pânză colorată (din care rămăseseră câteva zdrenţe atârnând triste şi nemişcate în aerul coagulat, dens ca mierea, al acelei zile de octombrie), dar acum nu mai oferea trecătorului decât scheletul spălat de ploi şi decolorat de soare al unei porţi alcătuite din tot felul de stinghii, scânduri sau panouri din care şi cel mai firav vânt ar fi făcut un morman de gunoaie vechi şi inutile pe care nimeni nu şi-ar fi bătut capul să le mai folosească la ceva. De altfel în imensitatea aceea împestriţată de

marile răni scurmate

C-da 5699 coala 5

65

În valea acoperită în trecut de grădini de zarzavaturi şi livezi de pomi, suind până pe costişele unde începeau viile grăbite să ajungă până pe coama dealurilor, până la hotarul negru şi neclintit al pădurilor, plină de construcţii abia începute sau de săpături lungi în care se turnau fundaţii sau se ridicau stâlpi groşi şi puternici de beton, masive şi înalte picioare die oţel înfipte în pământ şi părând rampe de pe care vor fi lansate spre cerul imens rachete misterioase pornite să descopere îndepărtate şi stranii galaxii, de mătăhăloase magazii şi barăci aşezate după o rânduială în care eu nu puteam desluşi decât paşii obscuriai Haosului, dar care există fără greş în nişte planuri închise în seifuri sigure, studiate zi de zi cu înfrigurare, pipăite cu ochi arzători, ca nişte foarte ispititoare trupuri de femeie, şi realizate treptat, cu încetineala cu care se încheagă un vis complicat şi greoi, şi în acelaşi timp cu aceeaşi implacabilă siguranţă. Ici şi colo, semănate parcă de un vânt glumeţ, trebuiuiau grupuri mai mari sau mai mici de oameni, mărind parcă sentimentul de lume învălmăşită şi încurcată dat de priveliştea întreagă a şantierului, camioane foarte grele plecau şi soseau hurducându-se prin hârtoape, ocolind drumul de pământ mâncat de gropi adânci ca de nişte răni incurabile, căutând terenul mai ferm al câmpiei nesfârtecate de maşini şi de târnăcoape, unde împletiturile firave şi infinit de rezistente ale ierbii ţineau pământul în unitatea sa trainică şi primară, ca nişte gheare implacabile şi neînfrânte, cărând mormane de saci, fire lungi de oţel ca nişte suliţe nedivizate, panouri uriaşe de ciment sau cine ştie ce alt material, stâlpi de susţinere amintind pe cei ce duc spre toate colţurile ţării firele puternice ale curentului

de înaltă tensiune, tractoare gemeau din răsputeri făcând să se cutremure pământul, macarale se roteau şi se înălţau ca zeci de mâini gigantice mişcate de un creier capabil să le strunească şi să le coordoneze înfricoşătoarea putere, buldozere se opinteau să muşte şi să împingă pământul scormonit de braţe puternice de excavatoare cu uriaşe cupe dinţate ca nişte guri de feroci saurieni, oamenii părând mici şi neînsemnaţi, înspăimântător de mici în comparaţie cu matahalele zgomotoase de oţel, forfoteau pretutindeni cu siguranţa celor capabili să stăpânească acea încurcată risipă de forţă. M-am oprit sub rotirea unui foarte mare bloc de ciment purtat lent pe deasupra capului de braţul unei macarale-turn cânol un omuleţ în salopetă murdară, cu cizme de cauciuc, având în cap o cască albă, se opri lângă mine, urmări plictisit rotirea nespus de uşoară a peretelui de ciment şi îmi aruncă într-o doară:

— Ce doriţi, tovarăşu'?

M-a ascultat fără să pară atent, concentrându-şi parcă toată curiozitatea asupra mişcării lente a masei purtate de macara, sau alte mişcări tot atât de sigure şi de puternice profilate în spatele ei, şi după ce tăcu un răstimp, îmi aruncă o privire, mai plictisit parcă decât până atunci, şi spuse, mestecând parcă, mollfăind cuvintele, ca şi cum ar fi fost un fel de chewing-gum ce se lipeşte pe dinţi, de limbă, de cavitatea bucală şi nu poate fi scuipat decât cu foarte mare greutate:

— Economistul Sergiu Suciu? Nu cunosc niciun economist Sergiu Suciu!

Apoi, de parcă ar fi fost mulţumit că a reuşit să scuipe ghemotocul de chewing-gum, uşurat că a scăpat de un necaz, îşi făcu mâna pâlnie în faţa gurii şi ridicându-şi faţa ca spre un zeu îndepărtat şi cam tare de ureche, ţipă:

— Hei, Ioşca! Hei!

Braţul macaralei îşi continuă mişcarea lentă şi chibzuită, de gospodar grijuliu şi meticulos învăţat să aşeze lucrurile fără greş la locul lor stabilit minuţios, şi am văzut zidul prefabricat potrivilt; de câţiva oameni într-un fel de şanţ căptuşit cu beton, apoi, cu cârligele de uliu uriaş eliberate de pradă, se ridică încet în înălţime şi prinse a se roti maiestuos şi elegant. Omul din cabina de comandă aflată la vreo douăzeci de metri deasupra noastră păru abia atunci să-şi amintească de răcnetul omuleţului cu casca albă. Un cap abia desluşit se plecă pe geamul coliviei de fier şi un glas gros şi nemulţumit se auzi de sus:

— Ha?

— Cunoşti un economist, Sergiu Suciu?

Cel de sus păru să cumpănească un timp, apoi glasul gros rosti, iarăşi fără sforţări, de parcă ar fi grăit cu cineva aflat la câţiva metri de el:

— Ba!

Cu aceasta corpul, socotindu-şi încheiate treburile cu lumea de jos, se retrase în colivie, urmărind probabil mişcarea largă a braţului de oţel.

Omuleţul cu cască albă se întoarse ca lovit de o descărcare electrică:

— Ei, tovarăşu’! auzişi? Nu este!

Am început să râd foarte amuzat, şi omuleţul mă privi consternat:

— Ce-i de râs în asta, tovară Şu? Ce-i de râs?!

L-am privit cu simpatie, de parcă i-aş fi datorat o scuză:

— O, iartă-mă, tovarăşe! Mi-a venit în minte un banc!

— Ce banc? Oare banc? mă întrebă el, intrigat.

— Ştii, o poveste veche. Cică stă un cioban pe un munte şi răcneşte din răsputeri spre celălalt munte: „Mă, Ioane, mă!” De dincolo soseşte întrebarea, scurt: „Ha?”, – Fost-a lupul pe la voi?” răcneşte primul iarăşi, din fundul

bojocilor. Şi răspunsul de dincolo cade sec: „Ba!” Uite, ca acum.

Omuleţul îşi împinse casca spre ceafă şi îşi şterse transpiraţia de pe frunte cu două degete:

— Ei, banc şi ăsta! Păi sigur! Dacă el e mai sus, lasă vorba să lunece încet, şi tot la tine cade!

— Aşa-i, dom’ Ie! am recunoscut, dumirit.

— Ei, vezi? mă întrebă satisfăcut omuleţul. Toate e simplu! Ştiinţa, tovarăşu’!

— Da, am admis cu umilinţă. Ştiinţa!

Omuleţul păru atât de satisfăcut de activitatea sa pentru întărirea încrederii în luminile ştiinţei, că mă privi gânditor, cumpănind:

— Sergiu Suciu, spuse el, ezitând. Economist? E chiar economist? N-o fi Sergiu Mandolină? Tot Suciu e, tovarăşu’! Băiat fin, băiat bun, ar merita să fie economist. Dar nu e, păcatele lui. E de-al nostru. Clasă muncitoare!

— Unul înalt, cu păr ca fetele?

— Exact, tovarăşu’.

— Păi o fi ăsta. Eu ştiam că-i economist.

— Pe dracu’, tovarăşu’! Băiat deştept, băiat bun, dar economist nu e, şi pace! Clasă muncitoare! De-al nostru, tovarăşu’!

O fi, am admis. Mai greşeşte omul. Şi unde l-aş putea găsi?

— Păi, începu omuleţul cu cascăsă-şi facă socotelile pe degete, la cantină nu e, s-a terminat. La muncă nu e, că-i schimbu al doilea. De aceea nu cântă astă-seară. De plecat nu a plecat, că peste o jumătate de ceas intră în tură. Aşa că… Păi da, conchise el. La dormitor! Uite, îmi arătă el. Baraca de colo.

Mă temeam să nu-l găsesc dormind şi să fiu obligat să-l thezesc. Nu-mi place să discut cu oameni treziţi brusc din somn, capabili doar să lupte ca să-şi adune gândurile.

Faţă de Sergiu, mai ales, nu doream nicidecum să am un astfel de avantaj viclean. Voiam să-l fac, în cele mai bune condiţii, stăpân pe toată capacitatea lui de gândire, să accepte sfaturile mele pe baza argumentelor raţionale ce le sprijineau. Asta e, argumentele raţionale! Numai că nu ştiam dacă porunca lui Onisifor putea fi tălmăcită în argumente raţionale ori dacă dorinţa neputincioasă a Luciei de a vedea închegându-se în jurul ei o armonie pe care nu a putut-o făuri nici primul şi nici al doilea soţ al ei şi fusese în viaţa ei doar o iluzie fragilă, un păienjeniş alcătuit din ¡radiaţiile fiinţei ei, ale echilibrului ei şi al dorinţei sale nicicând exprimate dar palpitând în toate faptele ei (mai bine zis în toate încercările ei de a da lumii armonia blândă a fiinţei ei, încercări veşnic puse în cumpănă sau anulate de realitatea aspră şi plină de contradicţii) putea să fie transcrisă oare pe portative logice şi, mai ales, dacă pentru Sergiu astfel de argumente aveau sau nu ponderea necesară pentru a influenţa cumpăna hotărârillor sale? Nu mă puteam, adică, bizui, în definitiv, decât pe capacitatea mea de a mă adapta necesităţilor momentului, jocului greu de urmărit al disponibilităţilor băiatului, de a găsi tonul potrivit, părând în acelaşi timp dornic să-l fac să înţeleagă un adevăr elementar şi nepăsător dacă el e capabil sau nu de această înţelegere. Nu puteam să contez, îmi dădeam adică seama trecând printre barăci mătăhăloase şi grămezi de materiale risipite parcă la întâmplare printre maşini puternice, necunoscute mie, decât pe posibilitatea de a-l face pe Sergiu să simtă că ceea ce îi cer este u¡n lucru elementar, absolut firesc pentru nişte bărbaţi maturi, de care dacă nu-şi dă seama nu însemna decât că, pur şi simplu, nu a ajuns pe treapta necesară înţelegerii acestui lucru bărbătesc, adică la maturitatea pe care această înţelegere o presupune. Atunci când am reuşit să conturez

această idee mi-am dat seama că încercarea mea de a da curs rugăminţii Luciei şi ordinului grobian al lui Onisifor avea certe şanse de reuşită dacă izbuteam să-mi joc rolul.

M-am oprit în uşa barăcii, în apropierea căreia un bărbat mai în vârstă, foarte spătos, numai în nişte pantaloni de cioc murdari, se spăla sub jetul cişmelei, cu picioarele goale în băltoaca pe care el o forma revărsându-se îmbelşugat, turnându-şi apa rece cu pumnii făcuţi căuş, pe cap, pe gât şi pe spate, icnind ca un câine aruncat în pârâu, şi am privit în umbra din lăuntru. Câţiva băieţi, printre care am descoperit îndată chipul lui Sergiu, şedeau pe două priciuri apropiate şi jucau cărţi, iar un cerc des de chibiţi se frământa în jurul lor, încercând să vadă cărţile filate cu grijă, cu plăcerea de a mări tensiunea aşteptării descoperindu-le încet şi cu fereală. În încăperea cu ferestre mici, deschise în latura opusă intrării şi umbrită de peretele de scânduri verzi ai barăcii vecine, domnea un semiîntuneric plăcut după lumina violentă de afară şi plutea un miros brutal şi bărbătesc de ţigări ieftine, de rachiu prost, de bocanci unşi cu ulei, de haine ce se zvântă şi de transpiraţie, un miros tare şi aspru, care, spre marea mea mirare, nu mi se păru neplăcut, ci, dimpotrivă, cunoscut, familiar, de tabără de vânători sau de cazarmă, de tinereţe şi de nepăsare. Plutea în mirosul acela dens şi greu ceva de mine pierdut pentru totdeauna, ceva puternic şi natural, ce nu apărea nici din eroare printre rafturile de cărţi ale locuinţei mele, din manuscrisele mele ordo

nate cu un simţ deosebit al meditaţiei lucide şi al progresiunilor geometrice (de atâtea ori confirmate cu preţuire de către critici competenţi) sau din patimile mele minore, îmblânzite şi domesticite, ordonate şi de in rafturi ca ţigările de foi, ca sticlele cu băutură sau ca rarele mele vizite la două sau trei doamne încă tinere şi cu înclinări

moderate faţă de un burlac înrăit şi cam tomnatic cum mă aflu a fi, în agenda din buzunarul din dreapta, marcate cu pixuri de culori diferite pentru a nu încurca scadenţele şi a mă trezi cu surprize neplăcute. Am tras în piept aerul acela tânăr şi nepotrivit pentru un domn cu situaţie cum sunt, şi am strigat neaşteptat de tare:

— Noroc, Sergiule! Bine te-am găsit 1

Sergiu îşi trecu în mâna stângă cărţile şi, înălţându-şi capul ca să mă vadă, împinse cu dreapta pe unul din chibiţi ca să-i lase liberă privirea, apoi râse:

— Stai ca-n filme, cu lumina-n spate, ca să nu-ţi văd faţa. Dar nu poţi fi decât naşul!...

Aruncă pe scaun cărţile, strigă victorios: „Ful de clame, fraierilor", vârî banii de pe scaun în buzunarul pantalonilor foarte pătaţi şi se ridică dintr-o săritură: „Să trăieşti, nasule! Hai să te pup!". Şi-n timp ce mă prindea în braţe, râzând bucuros (şi-l simţeam, fericit, de parcă ar fi fost fiul meu, nu al lui Onisifor – în niciun caz al lui Onisifor –, mirosul de om tânăr, încălzit de soarele de afară, de emoţii şi, poate, de băutură, de transpiraţie, de putere şi de bucuria de a fi), spuse vesel: „Pasează-mi sticla, juvete!". Şi îndată după aceea îşi vârî mâna dreaptă în buzunar şi scoase un pumn de hârtii mototolite, pe care le întinse cuiva din spatele lui, pe care nu-l vedeam de umerii săi laţi: „Fugi, măi, şi mai adu nişte bombe. Dar din cel bun!" Apoi mă îndepărtă ţinându-mă cu palma stângă, neaşteptat de mare şi de puternică, pentru a mă măsura cu o mirare în care strălucea (umplându-mă, de ce să n-o spun, căci chiar dacă nu e al meu e, totuşi, fiul Luciei, de-o fericire de tată) bucuria de a mă vedea, şi strigă (căci se pare că uitase să mai vorbească încet şi cuvintele lui se transformau în strigăte): „Dar eşti ceva extra! Arăţi

formidabil! Ai găsit vreo gagică nouă şi te-a-ntinerit,

năşicule? Na, trage o gură!” şi îmi întinse o sticlă pe jumătate plină, cu duhnet violent, de ţuică ori de şliboviţă. Mie mi se pot aduce multe critici! Nu-s uşă de biserică şi nici iconostas. Dar nimeni n-a putut să spună vreodată că m-am dat în lături de la o gură de rachiu, chiar dacă duhnea ca acesta, din sticla lui Sergiu. Aşa că am ridicat sticla, am privit-o în zarea luminii revărsate prin uşă, şi am oftat: „Cam puţină, dar ce să-i faci… Casă săracă!” Mi-am dat seama că toţi ochii din jur mă privesc curioşi şi că de duşca mea vor depinde multe. Neîndoielnic, preţuirea sau dispreţul lor. Poate, răspunsul lui Sergiu. Aşa că am tras ca-n vremurile bune, şi i-am înapoiat lui Sergiu sticla aproape goală. El a ridicat-o ca să vadă cât a mai rămas, şi cei din jurul nostru, deodată înveseliţi, îi pândeau vorbele: „Ei, asta-i – zise Sergiu vesel. Văd că te-ai mai antrenat. Bravo, nasule! Aşa mai zic şi eu!”

Nu m-am mirat prea mult constatând cât de uşor şi-a găsit Sergiu înlocuitor pentru tura de noapte, pentru a putea sărbători cum se cuvine întâlnirea cu naşul său. M-a surprins însă faptul că restaurantul unde cânta uneori seara Sergiu Mandolină nu se afla în Oraşul din Nord, ci în apropierea pieţii din satul condamnat să fie smuls din cununa de aur şi de beţii a viilor sale faimoase şi să fie adus în umbra marilor cuptoare ce vor dudui zi şi noapte pentru a transforma materia în motoare şi maşini, în puterea ascunsă şi perfect stăpânită care circulă prin noile forme ale vieţii. Cârciuma fusese un timp sediul unei gospodării de stat, clar după ce aceasta şi-a mutat direcţia din imediata vecinătate a marelui şantier, a redevenit ceea ce mai fusese timp de multe decenii, când i-am tocit scaunele o vară întreagă. Am urcat cu oarecare emoţie treptele spre terasa de la intrare (amintindu-mi totuşi că pe vremuri pătrundeam în cârciumă prin intrarea laterală, dinspre curtea pardosită cu pietre neregulate, de pârâu) şi

mă simţii deodată învăluit de o mireasmă veche, foarte cunoscută, pierdută de mult din amintire dar păstrată cu grijă în subteranele întunecate din adâncurile noastre necunoscute. Era înainte de toate mirosul de bere proaspătă, scoasă de aurind din marile şi răcoroasele cuve de fermentaţie, purtând parfumul blând al mailţuvui şi pe acela al câmpiilor de hamei. Nu mi-a plăcut niciodată prea mult berea, dar o bere potrivit răcită, sorbită dintr-un pahar înalt şi zvelt, de trei decilitri, aburit de răcoarea lichidului şi purtând ca pe-o hermină gulerul de spumă albă şi densă, se numără printre cele mai plăcute daruri ale vieţii într-un ceas de amiază, sub bolţile unei cârciumi răcoroase, după o pereche de crenvurşti zemoşi, mâncaţi cu gândul aiurea, ronţăind chifle proaspete, cu multă sare şi chimen ce s-au prins pe crusta lor rumenă ca petele ruginii şi zgrunţuroase de pe platoşa racilor foarte bătrâni. De aceea, mirosul de bere care m-a invadat suind treptele cârciumii mi se părea că aduce un bun-venit blând şi familiar, dintr-un orizont care era al tinereţii mele de demult şi al fiinţei pierdute de cine ştie când în nisipurile mişcătoare ale timpului. Şi venea – nu dinspre uşa deschisă a cârciumii, ci din orizontul acela pierdut pe care îl socoteam, distrat, cu gândul aiurea, al meu, uitând că nimic nu mai era al meu decât ceasul de faţă şi, poate, obligaţiile neplăcute ale celui viitor – un miros vesel şi poznaş de tocană perpelită în mari castroane de tuci, cu multă ceapă şi ardei graşi spintecaţi în felii lungi, căznite la foc încet, împreună cu bucăţi grase de carne de porc, de viţel sau de batal, în clocotul de zeamă groasă alcătuită mai puţin din apă cât din untură topită şi din boia iute. Erau mâncări vesele şi glumeţe acele tocane de altă dată, căci nu aveau alt rost pe lume decât de a unge cu poleiala necesară gâtlejul şi stomacul bărbatului dornic de un şpriţ rece. Dar chiar şi acest rost dispărea dacă era zi de luni,

rămasă de veacuri zi de târg în satul acela condamnat, deoarece atunci omul grăbit spre cârciumă se oprea pe-o clipă la şatrele săsoaicelor de lângă podul de pietoni, unde cărnuri grase sfârâiau în mari tipsii, umplând zona de clocotul lor răzvrătit şi de mireasma lor bărbătească şi provocatoare, şi alegea o bucată mai mare de friptură de Turda, cu partea grasă scrijelită ca slănina când o pui în frigare, şi purtându-şi grijuliu prada rumenă şi înmiresmată într-un sfert de pâine albă şi pufoasă, se grăbea bine înarmat spre şpriţ, ştiind că în ziua aceea binecuvântată nimic deosebit de neplăcut nu i se mai poate întâmpla. Şi mă învălui, ajungând pe treapta de la înălţimea căreia se deschideau îngustele ferestre de aerisire ale pivniţei cu vinuri, liniştea solemnă a vinului pus să doarmă în mari şi solide butoaie de fag, lăsat să-şi depene în tihnă şi pace înaltele vise de vitejie, pârguindu-se în răcoarea mocnită, filtrându-şi puterile misterioase în limpezimi eu fulgere nevăzute şi în flăcări consumate într-un licăr lăuntric ghicit doar de cei foarte pricepuţi şi încercaţi. Of, Doamne, dormea în această pivniţă şi în zecile de pivniţe ascunse sub casele greoaie şi rezistente ce alcătuiau piaţa asemeni cu un zid gros şi aspru de cetate mătăhăloasă, încercând să întrupeze nu chipul frumuseţii, ci pe acela al trăiniciei, al capacităţii de a rezista furtunilor (şi dovedindu-se prea fragile doar atunci când zidurile s-au prăbuşit chiar în sufletul strănepoţilor celor ce le-au construit şi s-au preschimbat în fum ai deşertăciunii), atâta vin încât târgul ar fi trebuit să plutească pe aburi de vis şi de nălucire, să fie plăsmuit de halucinaţia albastră şi pâlpâitoare a flăcărilor de alcool, fragile, fin lunecătoare şi invincibile ca aripile de îngeri. Dar nimic nu clintea trăinicia grasă a realităţii, totul stătea statornic, vinul nu s-a preschimbat decât foarte arareori în iluzie şi în nălucire, în orizont de vis în acest sat căzut în

poloboc şi obişnuit, de aceea, cu mirajele jucate de el şi incapabil să se mai lase purtat zadarnic pe cărări inexistente de amăgiri de Fata Morgana.

Am intrat în prima încăpere, unde stăteau pe vremuri tejgheaua şi masa de biliard cea mătăhăloasă şi unde mesele aşternute cu feţe albe şi roşii, ori albe şi albastre în pătrăţele, ofereau celor hotărâţi să reziste ispitelor mai îndelungate şi să zăbovească doar un ceasrlouă ca să fie acasă la vremea amiezii pentru a asista la ceremonia aducerii pe masă a oalei pântecoase pline de supa fierbinte, învăluită în aburi deşi, în care pluteau găluşte ori tăieţei, bucăţi de morcov, de ţelină, de pătrunjel şi de cartofi, şi. mai ales bucăţi grase de carne, oase groase pline de măduvă şi pentru a supraveghea cu severitatea firească a unui cap de familie împărţirea ei după vârsta şi după purtarea copiilor, şi apoi să aştepte felul al doilea, halca de carne cu cartofi fierţi şi amestecaţi cu ceapă prăjită care făcea un culcuş atât de agreabil vinului greu ce se răcea încet şi calm în sticlele aşezate până la gât în apa din găleata anume pregătită.

Am trecut prin prima încăpere şi am pătruns în sala cea mare, unde pe vremuri cânta seară de seară taraful lui Cinoş, apoi al lui Bela şi până la urmă acela a lui Eţo, lăutari vestiţi, nelipsiţi de la marile nunţi sau botezuri, cunoscând la fel de bine cântecele româneşti ca şi pe cele ungureşti şi cântâindu-le cu aceeaşi plăcere. Nu ştiu cum, clar timpul a lunecat în mine spre alte zări, apuse, şi m-am mirat că nu apare prietenul meu Wagner Martin, înalt şi spătos, rumen şi veşnic puţin băut, pentru a-mi face semn că e liberă o masă dintr-un colţ. Sub bolţile acestei încăperi se potrivea obstinaţia bărbătească a celor obişnuiţi să stea la sfat cu vinul ore lungi în şir, scufundaţi într-o meditaţie tăcută, prin carapacea căreia nu răzbate nici cântecul lăutarilor şi nici hărmălaia chefliilor,

rămânând deschisă doar pentru şoapta abia înţeleasă a vinului din pahar, din care se reîntrupau întâmplări de altă dată, sentimente şi chipuri lunecate de mult în umbră, din care în momentul acela, sub o anumită conjugaţie astrală, ar fi putut da vieţii alte direcţii, alte resorturi. Acum cârciuma se pregătea pentru ceremoniile nopţii, clar de se anunţau de alt gen decât acela ale meditaţiilor solitare. Oamenii nu mai vor să rămână singuri, mi-am spus deodată, speriat ca de-o descoperire îngrozitoare. Oamenii se tem de solitudine, vor să fie împreună, să se înghesuie, să se calce pe bătături, să se certe, dar să simtă că nu sunt singuri, că sunt ocrotiţi de respiraţia altora, de privirea altora. Eu mai ştiam, ca Sartre, că o privire străină înseamnă dezbrăcarea nemiloasă a unui om, că secretele sale sunt descifrate, că intenţiile sale sunt ghicite. Da, eu mai ştiam că privirea celuilalt poate fi o ţeavă de puşcă îndreptată spre tine, o capcană în care vei cădea, un act de acuzare cu conţinut necunoscut, capabil să te arunce într-un proces tot atât de stupid şi tot atât de tragic ca cel zugrăvit de Kafka. Dar ceilalţi, oamenii din jurul meu, şi printre ei acest dezinvolt Sergiu Mandolină, nu ştiau, erau nişte boboci nevinovaţi sau nişte naivi iremediabili şi el se căutau, oriunde şi cu orice preţ, ce chemau aşa cum îşi cheamă cerbii, în perioada lor de dragoste, ciutele, umplând munţii, văile şi pădurile de bocănitul lor prelung, se adunau cete-eete, se distrau în haite, ca lupir, aveau cântece ciudate, în care o voce, un om, nu era decât evocare a celorlalţi, îi chema pe ceilalţi la solidarizare, şi cântecele acestea nu clobândeau sens deplin decât atunci când toate vocile se împleteau, se suprapuneau sau se ciocneau într-o cacofonie stridentă (pentru mine) ce constituia pentru ei, neîndoielnic, însăşi armonia.

Am stat ore îndelungate înşurubat într-un scaun, în timp ce cârciuma se golea de oxigen ca un submarin

imobilizat în apele negre ale oceanului, şi se umplea de ceva nedefinit, alcătuit din aburii alcoolului, din fumul tot mai des de ţigară şi din năduşeala trupurilor încinse de dans şi de băutură. Am băut enorm de mult. Mai bine zis, s-a băut enorm de mult. E ciudat că, totuşi, nu m-am îmbătat. Şi, după câte am putut vedea, nimeni nu s-a îmbătat. Paharele se umpleau şi se goleau (şi oricât ar fi putut să pară de ciudat, a doua zi nu-mi mai aminteam ce dracu' s-a băut!), iar oamenii cântau. Adică, la început îl ascultau pe Sergiu, bătând tactul pe mese, cu tacâmuri, sau din palme, iar cântecul băiatului se ridică prin fum ca o pasăre cutezătoare, şi apoi deodată glasul se frângea şi un torent de alte glasuri, un stol întreg de alte glasuri, se abătea asupra pasării obosite şi o luau pe aripile lor odihnite, nu ridicând-o mai sus, ci ajutând-o să plutească mai departe în nesfârşita ei înfruntare cu furtuna de fum.

Pe urmă Sergiu a pus mandolina pe masă, a oftat şi a zis: „No, ortaci, amu musai să gătăm!". Vorbea ardeleneşte şarjat, dar nu în batjocură, ci oarecum obosit şi dorind să-şi ascundă oboseala într-o glumă. Ceilalţi râseră, iar unul îl imită: „N-apoi că, măi frachie, c-apoi numai un picuţ de ţâră că-i încă devreme!" Sergiu îşi goli paharul şi se ridică: „Gata, băieţi! Acum am de discutat cu naşul! Căci am şi eu unul. Vorba ceea: «orice naş îşi are naşul!»".

Mi s-a părut de necrezut cât de repede a fost lăsat singur cu mine şi că oamenii cu care am băut au plecat fără supărare, ca şi cum ar fi dat joc liber iunor toane cunoscute, ştiind că de se vor schimba foarte curând. Câte unui îl mai bătuse şi cu palma pe spate, de parcă i-ar fi zis: „Bine, bine, bătrâne, lasă, e în ordine!". S-au mutat la alte mese, mai încolo, loc era berechet, şi după multă vreme l-am putut examina pe Sergiu în linişte. Slăbise şi se bronzase, trăsăturile se accentuaseră, făcându-l parcă mai bărbat, mai ferm. Ochii i se liniştiseră, se lăsau pe feţe cu

greutate, cu siguranţă, de parcă ar fi ştiut să cântărească, să împartă, să disocieze. Atunci când l-am întâlnit ultima dată ochii îi pâlpâiau nesigur, părea că nu-şi găsesc locul, ca nişte fluturi zburând dintr-o floare în alta. Şi, mai ales, se fereau să privească hotărât în alţi ochi, de parcă s-ar fi temut că o să trădeze un secret. Poate secretul că erau negri, deşi păreau aproape întotdeauna cenuşii-închişi, de culoarea oţelului sau de culoarea mărilor din nord. Acum, ochii lui Sergiu cântăreau tot ceea ce intra în raza lor, dar fără dramatism, fără să încerce să stabilească măsura dreaptă a oamenilor şi a întâmplărilor, ci luându-le doar în seamă, trecându-le parcă într-o secretă evidenţă, şi aceasta cu o plăcere pe care nu încercau s-o ascundă. îmi spusei că, din fericire (din fericire pentru el, căci putea astfel să scape de o condamnare ce nu i se cuvenea sau, poate mai bine zis, de o sorocire pe care n-o merita, sau din fericire pentru mine, care îl iubeam pe copilul Luciei), nu moştenise în întregime firea tatălui său şi nu ţinea neapărat să judece şi să hotărască, adică să condamne sau să declare nevinovăţia întregii lumi mulţumindu-se (şi poate nu „deocamdată”, ci pentru „totdeauna”) cu constatarea existenţei ei aşa cum este. Poate că din această cauză chipul lui Sergiu nu acceptase ridurile mărunte formate încă din adolescenţă în jurul ochilor dornici să judece, ai lui Onisifor, şi lărgite apoi treptat ca să cuprindă, ca un foarte fin şi foarte des păienjeniş, întreaga sa faţă pentru a-i da o asemănare atât de izbitoare cu masca tatuată a unui războinic maori – oarecum în mod firesc, pentru că în gândirea triburilor maori războinicul era înfăptuitorul voinţei zeilor, adică cel care judecă şi cel care aplică pedeapsa, aşa cum se credea şi prietenul meu Onisifor Suciu. În jurul ochilor lui Sergiu nu se zăreau însă decât creţurile mărunte ale unei uşoare înclinări spre luarea în răspăr, care sublinia vaga lucire

ironică a pupilei, dar această deschidere spre ironie putea să fie un privilegiu acordat naşului, adică celui-condamnat-să-găsească-seuze în faţa tatălui sortit-să-vrea-să-găsească-vinovăţii, sau celui-dornic-să-explice-în-faţa-mamei-înclinatesă-ia-totul-în-serios. Copilul nu mai exista. Adolescentul dispăruse şi el pe neobservate. Tânărul pus pe şotii care mă necăjea cu câteva luni în urmă turnându-mi în faţă cascade de teribilisme fusese doar o amăgire. Aveam în faţă un bărbat şi nu eram tocmai sigur că nu este unul dintre cei puşi pe rele. Părea mai înalt decât îl ştiam, umerii largi se potriveau acum foarte bine cu statura şi cu siguranţa mişcărilor. Mi se părea puternic şi aspru, voluntar şi ironic. Dar ştiam că sub cojile aspre şi tari se ascunde sâmburele dulce, miezul moale şi blând. Dar sâmburele trebuia spart. Am mai băut o duşcă. „Şi tu? – l-am întrebat într-o doară. Cum o mai duci cu fratele Sergiu?” Era vechiul nostru joc. De câte ori avea vreun necaz mărunt alerga la mine: „Nasule, fratele Sergiu are un necaz”. De data aceasta însă el nu avea poftă de joacă. „Ştii cum mă simt, nasule? De parc-aş fi într-un tren oprit în gară. Pe şina de-alături, o altă garnitură. Şi careva o porneşte. Dar care? Oare eu încep să înaintez spre destinaţie? Ori stau pe loc şi a pornit celălalt tren?” „În raport cu o destinaţie infinit de depărtată – îmi arunc eu în luptă arsenalul de sofisme – toate trenurile de pe Terra stau pe loc! Totul depinde de ce crezi tu! Dacă eşti convins că trenul tău s-a pus în mişcare, vei ajunge în mod cert la ţintă!” „Ei, tocmai asta-i, spuse el încet. Nu am deloc această convingere!”

Era tocmai ceea ce îmi convenea mai mult. Ştiam că aventura în care se lansase nu poate fi de lungă durată. Eşecul Dorei nu se putea transforma în eşec al amândurora, ci trebuia să devină sursă de energii noi pentru amândoi. O nedreptate dispare dacă te doboară, ca

un bolovan ce striveşte pe pantă un călător şi se duce să se aşeze liniştit printre ceilalţi bolovani din vale. O nedreptate se transformă în măsură a forţei oamenilor dacă dă naştere unei împotriviri capabile să-i anuleze efectul moral şi să genereze forţe contrarii destul de puternice pentru a-i anula cauzele. Sergiu n-ar fi trebuit să admită ca Dora, pentru că a fost lovită, să se retragă în sihăstrie, ci s-o ajute să se opună, să găsească 1 forţele necesare pentru a răspunde loviturii răului. Venirea lui aici, pe şantier, într-o baracă plină de sticle de drojdie, şi preschimbarea în Sergiu Mandolină putea fi o experienţă extrem de utilă (mai ales dacă avea în continuare intenţia de a încerca să scrie, adică să-şi valorifice experienţa dându-i un sens în ordinea umană), dar n-o ajuta prin nimic pe Dora. Cu cât Sergiu ajungea, deci, să-şi dea seama că trenul în care se afla nu s-a pus în mişcare, cu atât mai repede se va hotărî să schimbe trenul, să caute altul cu plecare mai grabnică. Dar Sergiu mă cunoştea prea bine ca să nu-şi dea seama ce combinaţii fac în capul meu şi să nu mi-o ia înainte. „Dar nu face nimic, spuse el nepăsător, umplând paharele. Am timp berechet. Odată şi odată o să pornească şi el, lua-l-ar dracul!” Trebuia, fără îndoială, să-l scot din poziţia foarte sigură (sau, ca să fiu mai aproape de adevăr, foarte disperată) în care se fortificase, aşa că am spus nepăsător, în timp ce întindeam mâna după pahar: „Evident. Mai ales că în trenul care pleacă se află Papahagi!”

Am simţit cum tresare şi mi-a fost milă de el. Dar ştiam că ura sa faţă de profesor este o inadă cu care s-ar putea să reuşesc să-l urnesc din imobilismul său, aşa că am continuat: „De! Tu ajungi cântăreţ din mandolină la o cârciumă din satul ăsta. Dora se dedica orelor de dirigenţie şi sprijinirii campaniei de recoltare a porumbului şi a cartofilor. Iar tovarăşul profesor academician, doctor

docent, doctor honoris causa al câtorva universităţi din străinătate, Hristu Papahagi, se bălăceşte după plac în apa caldă a onorurilor… Omul fără pată, modelul de corectitudine etică şi ştiinţifică! Care mâine va fi sărbătorit la banchetul tatălui tău!

Am nimerit în plin, căci Sergiu izbi cu pumnul în masă, ţipând: „Ce-ai zis?!”. La mesele apropiate se făcu linişte şi simţeam privirile nemulţumite, iritate, mânioase, aţintite asupra mea, cel care l-am supărat pe marele lor Sergiu Mandolină. Dar în loc să mă sperii de ameninţarea mută a acelor priviri, am simţit deodată imensul comic al situaţiei: Auzi, domnule! Sergiu Suciu şi – iubita sa, profesoara Dora Şteflea, supăraţi pe univers pentru că academicianul senil Hristu Papahagi şi-a bătut joc de ei dovedindu-le că soarta Dorei depinde de un simplu capriciu al său, şi în loc de a scoate la bătaie toate pilele pentru a-l pune pe Papahagi ăsta la locul lui, îşi toarnă cenuşă în cap şi se retrag la mănăstire! Mănăstire tip ultimul pătrar al secolului XX: un şantier din Nord! Râdeam cu hohote, probabil că alcoolul îşi dăduse lovitura principală, nu mă mai interesa nimeni şi nimic pe lume decât cazul plin de haz al acestor naivi cărora le cad fulgii de pe aripi la prima bătaie de vânt, lăsându-i în ipostaza de papagali jumuliţi vârâţi într-o colivie ca să aibă lumea de ce râde. Sergiu mă privea perplex: „Zău, naşule, fii serios – mă ruga el spre hazul celor de la mesele vecine, constatând că ceea ce lor. li se păruse tragedie e în realitate comedie; vorbeşte, naşule dragă, că de nu te ating cu un sifon în moalele capului!” „Aşa? am protestat eu fără să mă pot opri din râs. Vine omul pân-aici, în spatele lui Dumnezeu, dornic să te lămurească, să-ţi deschidă ochii, să te ajute să acţionezi ca un bărbat, nu ca un copil îmbufnat că i s-a stricat jucăria, iar tu faci pe nebunul? Adio, taică, şi noroc, vorba ăluia cu bancurile, eu

îmi iau pălăria şi dusu-m-am dus de parcă nici n-aş fi fost pe-aci!” începusem încet, dar îmi încheiai ameninţarea ţipând din răsputeri, iar vecinii noştri râdeau cu hohote, ca la circ. Probabil că hazul lor era mărit de zădărnicia încercărilor de a mă ridica de pe scaun. M-am răţoit la ei foarte băţos: „Ce-i de râs, ce-i de râs! Ce, aşa se poartă nişte oameni serioşi?” şi succesul meu a fost subliniat de o sporire a cascadei de râs la o putere arareori atinsă chiar şi de producţiile celor mai preţuiţi comici.

M-am trezit undeva în noapte, împleticindu-mă pe şapte cărări, sprijinit de Sergiu, pe un drum plin de gropi, în timp ce finul meu mă certa cu severitate: „Ai făcut-o de oaie naşule. Te-ai făcut de râsul lumii. Şi cât m-am lăudat cu mata, cât am bătut toaca: Ehei, să-l vedeţi voi pe naşul meu, ăla om, măi, nu celofibră ca voi, un scriitor nemaipomenit, oameni buni, un geniu, măi, o să-i înveţe copii voştri la şcoală cărţile pe de rost până n-or mai vedea, şi un filosof, măi, un om cu concepţii profunde, care-a-nţeles, nenorociţilor, tot ce n-a priceput neam de neamul vostru de la Adam încoace şi n-o să ştiţi voi nici până la groapă! Aşa! Mi-am răcit gura degeaba! Uite, un sfert de ceas îi ajunge, domnule, un nenorocit de sfert de ceas şi ne unge firma cu rahat! Păi se poate, domnule?!”

M-am înţepenit bine în picioare şi am rostit, încercând să nu mă bâlbâi prea tare: „Ia taci, măi Sergiule, nu face pe deşteptul 1 Mai bine trimite-i lui Papahagi o telegramă… De felicitare, măi! Semnată Sergiu Mandolină, zis Suciu. Fiul marelui Onisifor! La a cărui sărbătorire va vorbi mâine! Va vorbi!… Şi ştii tu cum va vorbi? Aşa cum a spus marele nostru poet naţional Mihai Eminescu: «Nu slăvindu-te pe tine, lustruindu-se pe el!»”.

M-am trezit în casa domnului Iuliu Şuteu. Adică în clipa aceea nu ştiam că e casa domnului Şuteu. Am aflat doar mai târziu. În orice caz, se pare că sosirea noastră s-a

făcut cu oarecare tămbălău, căci doamna Şuteu, care semăna perfect cu o vrabie, nu cu una din cele grase, de vară, ci cu una ponosită şi înfometată, din toiul iernii, şi avea un fel de a te privi aidoma cu acela al vrăbiei, întorcând capul şi examinându-te cu un singur ochi, spuse cu reproş: „Asta nu se face, domnule Sergiu! Să mă iertaţi, eu nu am decât patra clase de gimnaziu, dar asta nu se face şi gata! Să luaţi un domn serios şi să-i daţi din băuturile astea falsificate, curate otrăvuri!” „Da, aşa e, scumpa mea Eufrosina, spuse domnul Şuteu cu dulceaţă (în timp ce eu mă cutremuram de groază gândindu-mă ce caznă trebuie să fi fost să-i spui o viaţă întreagă soţiei tale Eufrosina, neacceptând nici măcar

C-da 5699 coala 6

81

diminutivul de la Bariera. Vergului: «Frosa», şi îmi veni în minte cât de greu ne-a fost nouă în anii tineri să-i găsim un diminutiv lui Onisifor Suciu, recurgând la artificiul de Lemi, de la Lemurul, căci stabilisem o dată pentru totdeauna că lemurienii lui Goethe nu puteau avea decât feţe încreţite ca a colegului nostru), chiar aşa, continuă el, îl duc la cine ştie ce dugheană rău famată, în loc să-l aducă la noi, să-i oferim o dulceaţă, o vişinată, să-l ascultăm vorbind despre literatură, să mai învăţăm şi noi câte ceva, să nu murim proşti” (şi – pronunţă ultimele cuvinte cu atâta dispreţ încât nu mai lăsa nicio îndoială asupra adevăratului preţ pe care-l punea pe lucrurile spuse de un beţivan înrăit cum mă aflam neîndoielnic a fi).

Dar cafeaua făcută de domnul Şuteu era fără îndoială excepţională căci după ce o băui, supravegheat de privirea de vrabie a doamnei Eufrosina, m-a-m simţit renăscând, revenind în lumea ordonată de Logos, ridicându-mă la lumina înţelegerii şi dându-mi seama de situaţia jenantă şi ridicolă în care m-a pus Sergiu aducându-mă în această

casă de oameni cumsecade în starea în care mă aflam cu o jumătate de ceas în urmă. Am înţeles, cu încetul, din discuţiile celor trei, că Dora găsise găzduire la familia Şuteu, camera unei fete măritate de curând rămăsese liberă, doamna Şuteu era o gospodină excelentă şi-i oferise tinerei profesoare şi „vipt bun de casă”, pentru a mai avea un ban în casă, căci pe-nzia lui Iuliu este derizorie (rostise complementul cu un gest de inexprimabil dispreţ, lovindu-şi palmele şi scuturându-le îndată ca de un praf imperceptibil cu care trebuie că semăna cuantumul acelei pensii), şi deşi a primit slujbă pe şantier, tot greu o ducem, Dumnezeu ne vede sufletul!” Domnul Şuteu nu era însă de soi blajin şi umil ca soţia sa, şi se simţi oarecum jignit de aprecierile dispreţuitoarei rostite despre veniturile realizate de el, aşa că spuse înţelept, cu importanţă: „Evident, mă înţelegeţi, raportat la trenul nostru de viaţă de dinainte de… de asta… de toate astea de-acum… Căci altfel, aşa, comparativ… grosso modo… n-o ducem chiar aşa de… cum să zic… mă înţelegeţi… pauper”.

Sergiu era însă preocupat de întârzierea Dorei şi văzând relativa mea restabilire se hotărî să dea o fugă până la şcoală ca să n-o lase să vină singură prin noaptea ce căzuse între timp deasă, întunecoasă, x-m rămas deci singur cu doamna şi domnul Iuliu Şuteu. Era un bărbat trecut, după toate semnele, de şaptezeci de ani, clar încă drept, îngrijit, atent la felul de a se purta şi mai ales de a vorbi, implantat în realitate şi capabil să se descurce în viaţă şi în muncă. După plecarea lui Sergiu, Şuteu se uită câteva clipe îngândurat în urma tânărului, de parcă i-ar fi urmărit paşii cu privirea prin noaptea căzută peste lume ca o căldare de smoală, apoi oftă: „Bun băiat, domnule. Aveţi un fin de prima calitate. Ceva. extra. îmi place… Parcă m-aş vedea înainte de război (vorbesc, natural, de primul) fähnrich la Viena… Când treceam pe Ring vedeam cum se

aprind ochii femeilor… (se opri doar pe-o secundă, ca să arunce o privire asupra doamnei Eufrosina, care îşi făcea cruce şoptind scandalizată: «Doamne fereşte şi apără, om bătrân şi nebun, auzi-l ce grăieşte…» Da! Exact aşa… Se aprindeau ochii femeilor… Ei, nu ca să mă laud, dar eram un bărbat prima-ntâi… Şi-apoi femeile… of, Doamne, suspină el extaziat, ce să mai vorbesc… Uite aşa, odată, eram ofiţer de serviciu la Schoenbrunn… O, ce minune! (Aţi fost la Viena? mă întrebă el. Nu? Mare păcat! Neapărat s-o vizitaţi… Dumneavoastră, vorba aceea, n-aveţi probleme… Lăsaţi că ştiu eu. Sunteţi de-al lor… Ei drăcie, se răsti el la doamna Eufrosina, care încercă să-l întrerupă, şoptind «Iuliu, bagă de seamă… încetează odată, Iuliu», doar nu-s chior, nu am nici orbul găinii… N-am văzut euy în Scânteia? N-am citit eu? Nu ne-a spus Sergiu /că-i dumnealui?! «Ăsta-i naşul meu, zică dânsul. Om, nu glumă!» Nu ne-a cerut apoi articolul, căci zice «le păstrez, nu strică să mai înveţe omul»? Ei, nu-i aşa, dragă Eufrosina? Atunci de ce tot moşmoneşti şi şopoteşti, ba că-i laie, ba că-i bălaie, «Bagă de seamă, Iuliu dragă, taci din gură, Iuliu dragă»? Ce nu-i adevărat ce spun? Nu-i omul lor? Atunci?!”)

„E-n regulă, dom Şuteu, am zis. Îs omul lor, ce să-i iaci? Dar era vorba de Sergiu! Voiaţi să spuneţi ceva despre Sergiu…”

Dacă m-aş fi arătat iritat de vorbăria lui Şuteu, bătrânul ar fi continuat să peroreze despre convingerile mele, dar nepăsarea arătată de mine îl descurajă. „Aşa-i, zise el, obosit parcă. Îmbătrânim. Vorbim şi noi vrute şi nevrute”. „Ehei, domnule Şuteu, i-am spus vesel, parcă nu văd eu? Verde ca mărul rotat! Nu vă daţi dumneavoastră pe mulţi fiţangăi de şaizeci de ani!” „Apoi asta-i cam aşa, îşi şterse Şuteu mustaţa cu degetul arătător îndoit. Aş minţi dacă n-aş recunoaşte că aşa este! Dar cum aş fi dacă

n-ar fi trecut peste mine tăvălugul… Se opri privind drept înainte, în gol, după năravul bătrânilor, şi abia atunci mi-am dat seama cât e de bătrân. Dar a dat! Tăvălugul lui Onisifor Suciu, oftă bătrânul. Tăvălugul dracului… Mă mir până astăzi cum de am putut scăpa… De aceea l-am şi duşmănit în prima clipă pe Sergiu. Era leit Onisifor Suciu… Mi-a spus pe urmă că-s ceva cimotii. Se mai întâmplă astfel de asemănări…” „Dar ce-aţi avut cu Onisifor Suciu? am întrebat eu, cu adevărat curios, şi eram gata să izbucnesc în râs gândindu-mă ce ar face Onisifor dacă l-aş invita la banchet şi pe domnul Şuteu. Cum de aţi ajuns sub tăvălugul lui?” „Asta-i bună, zise Şuteu cu amărăciune şi reproş. Auzi, domnule! Ce-am avut eu cu Onisifor Suciu? Ce-a avut bietul pom cu fulgerul care l-a ars!” „Ei, n-o luaţi în nume de rău, domnu’ Şuteu, mă căii pentru expresia mea nefericită. M-am exprimat greşit, asta-i tot. Dar îmi închipui că v-a făcut un rău mare!” „Mare-e-e? lungi Şuteu întrebarea. Mi-a frânt gâtul, domnule! M-a făcut una cu pământul! M-a aruncat în gura morţii! Noroc că nici Şuteu n-a fost plămădit din mămăligă! A răbdat, a strâns din dinţi şi a supravieţuit… A îndurat umilinţă ca un mucenic, a mâncat şerpi şi şopârle ca un pustnic din Tebaida, dar a supravieţuit. Şi azi-mâine, când crapă Onisifor Suciu, căci urmăresc zi de zi anunţuri]» funerare din ziar, mă duc şi eu la înmormântarea lui. Ba mai mult: o să arunc şi un zbruş în groapă şi o şoptesc: «Dă-i, Doamne, ceea ce merită, c-atunci ştiu că l-or prăji ciracii pe grătar până în vecii-vecilor!»” Am oftat: „Ferească Dumnezeu de câte poate auzi omul! Căci unii oameni au venit parcă pe lume numai ca să facă rele!… Dar cum a fost chestia aceea cu Onisifor Suciu?” „Simplu ca bună ziua, dragă domnule, simplu ca bună ziua… Eu stau aici de cinci mă ştiu. Aici m-am născut, aici o să-mi fie mormântul, înainte de război am fost funcţionar la percepţie… Eu sunt expert contabâl…

După Dictatul de la Viena eu tot aici am rămas, am mâncat şi eu o pâine de la Centrala Judeţeană a Cooperativelor Româneşti, «Plugarul» le zicea, unde m-a primit popa Costan, ţie-l Dumnezeu. După război – adică după eliberare, cum se spune –, am intrat din nou ila percepţie… Apoi când s-a schimbat în Secţia financiară, acolo… Am rămas… Eu sunt expert contabil, aşa că… Ei, asta-i. Şi pe urmă a urmat o avalanşă tragică. Nu poate fi numită decât astfel!” Bătrânul tăcu, şi aveam impresia că pândeşte efectul celor spuse, în fond, mă plictisea. Căci, de ce n-aş mărturisi-o, am devenit imuni la tragedii. Nu e numai cazul meu, ci a mii şi mii de oameni care au asistat la prea multe tragedii, au trăit, au văzut prea multe, sau cel puţin au auzit despre atâtea încât sensibilitatea noastră nu mai rezonează adecvat, direct proporţional cu grozăvia reală a faptelor.

Dar mă simţeam obligat să dovedesc faţă de drama personală a lui Iuliu Şuteu un mai mare interes decât cel pe care îl simţeam în realitate, socotind că, arătându-mă atent, emoţionat, chiar cutremurat, aş putea să-i ameliorez părerea despre mine, cel adus în casa lui într-un hal ruşinos de beţie şi lăsat apoi pe capul lui ca musafir nechemat. Trebuie să plătim într-un fel sau altul pentru tot ceea ce primim. Eu trebuia să plătesc pentru cafeaua doamnei Eufrosina (care mă privea şi ea, în felul ei vrăbiesc, pândindu-mi reacţia), după cum trebuia să plătesc şi pentru deranjul produs de sosirea mea intempestivă în casa lor. Aşa că mi-am compus o faţă plină de interes, de atenţie încordată, şi am exclamat plin de compasiune: „Nu mai spuneţi! O avalanşă întreagă?” M-a privit o clipă cu surprindere sau cu bănuială, dar eram prea versat în compunerea şi recom punerea mimicei mele ca un om lipsit de experienţa teatrului, ca Şuteu, să mă prindă – cum ar spune finul meu Sergiu – cu cioara vopsită.

Drama lui Şuteu se încadra în ceea ce s-ar putea numi „seria nord-transilvăneană”, deoarece ea prezintă unele deosebiri faţă de cele cunoscute în alte părţi ale ţării şi caracterizată în principal prin efortul de compromitere sau îndepărtare a funcţionarilor numiţi din Capitală, pentru a le rezerva locul unor „elemente locale”, adeseori fascişti notorii care au slujit cu fanatism ocupaţia horthystă. Cazul relatat de Şuteu părea însă să concentreze nu una, ci trei variante ale componentelor acestei „serii”…

„Avalanşa a început cu găzduirea lui Andreas Wagner… Cândva, spre primăvara lui ’945 – spuse Şuteu, cu un râs care, dacă n-ai fi înţeles cuvintele, ar fi putut fi socotit de om mulţumit. Ştii, saşii de-aici au fost duşi prin august 1944 de către armata germană. Înţelegi? Au fost duşi de nu «au plecat cu». Diferenţa e uriaşă… Ca cea dintre ceea ce am făcut eu şi ceea ce s-a spus mai târziu că am făcut…” „Ţi-am spus eu – interveni doamna Şuteu, privindu-mă caraghios, de parcă mi s-ar fi adresat mie, nu soţului ei. Ţi-am bătut capul degeaba! Avem noi destule, nu mai strânge pe nimeni de pe drumuri… Pe vremea aceea saşii erau priviţi de parc-ar fi fost ciumaţi… Dar tu, nu! Tu erai cel mai deştept! Cine-ţi putea spune ceva?” Privirea de vrabie încăpăţânată mă scruta necontenit, iar Şuteu râse înfundat. „Da! i\sta ai înţeles tu! Niciun fond mai înalt, niciun simţământ mai nobil! «Avem noi destule pe cap!» Atâta ştii tu despre viaţă! Ca o găină! Să te ascunzi de uliu, vârându-ţi capul între paie! Ce contează că fundul gol rămâne afară, la vedere! Păi ce eram să fac? Erau doi oameni bătrâni… El peste optzeci, ea aproape… Singuri cuc! Rămaşi pe drumuri, să îngheţe ori să moară de foame!” „Dar de ce nu s-au gândit înainte? spuse doamna Şuteu cu un glas rău, ascuţit, răstit. Cinci feciori au trimis la SS! Cinci! Atunci nu s-au gândit: Noi cu ce rămânem?

Cine ne va purta de grijă?... Atunci spuneau: «Ne dă Hitler pământ... Pământ mult şi bun! Pământ cl-aşa-ntâi, rusesc! îl ştim noi din celălalt război! Fain pământ! Şi ne dă şi lucrători! Zece ruşi, douăzeci, câţi e nevoie! Noi numai să mâncăm şi să bem!» Apoi au rămas să mănânce şi să bea în drum, morţi de foaime! Aşa le-a trebuit!" „Taci, femeie, zise Şuteu. Oameni proşti! Voiau să scape de necaz şi au crezut că pentru asta e bun orice mijloc... Şi-au jertfit băieţii, crezând că se vor îmbogăţi din jaful lor... Asta e!" „Şi dacă asta e, interveni doamna Şuteu cu glasul ei ascuţit, de ţarcă, eu ce să le fac? De ce trebuia să îndreptăm noi cele stricate de ei? Să fi rămas la Hitler! «„Da! «Să fi rămas la Hitler!» o imită bătrânul, batjocoritor. Păi nu aici era locul lor, casa lor, ţara lor?! Ai! Aud? nu aici?!" Striga furios şi femeia îl asculta cu gura căscată, ţintuindu-l cu privirea ei de vrabie. Mă temeam că o să izbucnesc în râs, supărându-mi gazdele atât de antrenate în controversa lor, şi am întrebat: „Şi ce s-a întâmplat, domnule Şuteu?" „Ce să se întâmple, răspunse bătrânul, plictisit parcă. N-o auzi cum boscorodeşte: «De ce i-am luat pe cap?» Asta e: de ce i-am luat pe cap... Nu ştiu nici eu... I-am urmărit o zi întreagă, mergând din poartă în poartă, ca nişte cerşetori... Casa lor era ocupată, omul nici n-a vrut să stea de vorbă cu ei. El căpătase casa de la primărie şi cu asta basta! Proprietăţi inamice, ale unor oameni fugiţi cu hitleriştii, confiscate pe baza Acordului de armistiţiu! Bunuri CASBI – aşa le spunea, deşi nimeni nu înţelegea sensul cuvântului. Legea-i lege, acordul e acord, trebuie respectat şi gata! Vecinii nu aveau nevoie de belele... Nici nu-i iubeau. Fuseseră odioşi, nu pentru că vorbiseră mult; bătrâna, desigur, vorbise vrute şi nevrute, după legea lor, a femeilor. Dar bătrânul tăcuse. Nu a fost niciodată vorbăreţ, clar după ce şi-a trimis băieţii, amuţi de tot. Dar tăcerea lui era considerată

arogantă şi Le-a stricat mai mult decât vorbăria necontrolată a bătrânei. Vecinii, deci, nu-i aveau la inimă şi au scăpat repede de ei... Au intrat la noi fără speranţă. Vedeam feţele lor de pe care se stinsese ultimul licăr de speranţă... Ochi în care nu mai era nimic. Nici măcar deznădejde. Şi n-am putut să-i dau afară...” „Da, cârâi bătrâna. Şi pe urmă ai plătit!” „Aiurea”, zise bătrânul. Tăcu, privind-o mânios pe doamna Şuteu. Apoi oftă: „Pe urmă, linişte. Nimeni n-a zis nimic. Doar peste vreo lună de zile, cinci s-au mai întors câteva familii de saşi şi primăria a trebuit să le dea case – şi când s-au dus de la noi şi Andreas Wagner cu soţia sa, într-o zi m-a oprit în târg domnul Şovari. Domnul Şovari era zugrav şi principalul său venit a fost asigurat în cursul unei întregi vieţi de zugrăvirea bisericilor româneşti din satele învecinate cu noi. După intrarea armatei horthyste în Ardealul nordic, domnul Şovari şi-a descoperit vocaţia politică... Da, zadarnic râzi, îmi spuse el mustrător, aşa-i spunea el: vocaţia politică. Mi-a spus el însuşi, într-o clupă-masă de duminică. E adevărat că era cam făcut, adăugă bătrânul, scrupulos de exactităţi. «Mi-am descoperit în fine vocaţia politică, – a zis el. «De-acum sunt un om făcut!» A devenit conducătorul organizaţiei Crucilor cu săgeţi, dar n-a avut bafta de-a apuca venirea la putere a partidului său. Când acesta a ajuns la putere, noi eram de câteva zile eliberaţi, iar domnul Şovari se afla departe, undeva spre apus. Când s-a întors, era alt om. A venit în sat, a stat o noapte şi a plecat la oraş. S-a întors peste câteva zile cu o zapiscă miraculoasă. Aşa spunea: «Am o zapiscă miraculoasă. De-acuma nimeni nu se mai poate atinge de mine! Sunt membru de partid...» După multe luni, când wagnereştii plecaseră de la noi, mă opreşte, cum zic. «Dom Şuteu, zice el. Dumneata ai deschis adăpost pentru fascişti!» «Aş, dom Şovari, răspund eu, nu-i adevărat. Ce, dumneata eşti

adăpostit la mine?» Părea că s-a dezbătat imediat căci a spus pe alt ton: «Dom Şuteu, mata ai limbă prea ascuţită!» Zic eu:» Mă mir, dom Şovari. Cu doi ani în urmă ziceai că sunt valah cu limbă păroasă! Acum zici că-s cu limba ascuţită! Spune-mi, rogu-te, care-i adevărul?» S-a dus fără un cuvî-nt.

Peste câtva timp am fost însă chemat la Jandarmerie… Da, aşa-i spuneau: Jandarmerie. Nu miliţie, sau aşa ceva. Şeful mă aştepta în poartă şi-mi arătă să intru în biroul lui. «Vezi, zise, te aşteaptă cineva. Vezi, să nu-ţi baţi prea mult gura căci e un om al dracului!» Am mârâit ceva şi am intrat în birou. Mă aştepta Ladislau Vrega.

88

În uniformă, cu galoane de locotenent. «A, bună ziua, clomnu Vrega, zic. Ai schimbat uniforma?» «Am schimbat-o, zise el înfuriat. Acum e democraţie, port uniforma guvernului nostru democratic!». «Da? m-am mirat eu. Dar chibrituri sub unghii mai ştii bate?». Nu mă aşteptam să nu înţeleagă, căci în 1944, după 23 August, când horthyştii au arestat mii şi mii de români, printre alţii şi pe mine, Vrega, pe atunci sergent horthyst, a fost principalul nostru schingiuitor, şi distracţia sa preferată era să bată chibrituri sub unghiile celor torturaţi. El însă se prefăcu a nu pricepe, aşa că am repetat întrebarea: «Da chibrituri sub unghii mai ştii bate, clom sergent?» M-a privit rece, cu dispreţ: «Nu ştiu ce vrei să zici, dar eu nu-s sergent. Sunt locotenentul Vrega!». Am vrut să mai spun ceva, clar el şi-a ridicat mâna. şi mi-a dat o palmă de am căzut. «Uite, zise el, palme mai ştiu da. Şi dacă vrei neapărat, te pot învăţa şi alte figuri. Dar să ştii: dacă mai aţâţi ura naţională ponegrind în spiritul tău şovin binecunoscut democraţi încercaţi, te iau în maşină de n-o să mă uiţi niciodată!». M-a lăsat să plec, fără să mă mai lovească. În curte, şeful de

post stătea de vorbă cu un alt client al lui Vrega. Văzându-mă teafăr, fluieră admirativ: «Bravo, dom Suteu. Ai scăpat uşor!» A doua zi m-am dus în Oraşul din Nord şi am prezentat un denunţ la partid, altui la legiunea de jandarmi şi al treilea la prefect, arătând cine a fost Vrega şi enumerând martori demni de încredere pentru sprijinirea celor declarate de mine.

Au trecut câteva luni. Între timp şeful de post de la noi şi-a luat calabalâcul şi dus a fost. În locul lui a apărut unul cu obraz cam tuciuriu. Om cu privire rea, furişată şi apoi deodată înfiptă în tine. Privire «parşivă», cum se spune în regat. După un timp m-a chemat la post şi când am intrat, nu mi-a răspuns la bineţe. M-a privit numai lung, batjocoritor. Avea gura strâmbată de un r în jet ce nu făgăduia nimic bun. Mi-am ţinut firea, spunându-mi că am mai văzut eu şi altele. Pe urmă s-a răstit la mine: «Şezi la masa aceea şi scrie!». M-am aşezat supus, că la jăndari, pardon, la miliţie, n-ai ce face ciecât să te supui. Şi ani scris pe foaia de hârtie cu

marginea îndoită de-a lungul ceea ce mi-a dictat ei. Adică: «1. Cum l-am adăpostit şi ascuns pe fascistul Andreas Wagner.» Am tresărit, dar încă nu m-am speriat. Am scris, simplu şi clar, ce a fost şi cum s-au petrecut toate. Şi când am terminat, am început să mă neliniştesc: cum voi dovedi toate acestea? Andreas Wagner murise. Nevastă-sa era dusă-n lume. Ceilalţi saşi erau undeva foarte departe, la muncă. Oamenii erau retraşi ca melcii-n găoace, şi când venea vorba de nemţi ştiau că-i de rău şi-şi închideau bine gura. Cine va pune mărturie pentru adevărul meu? Dar n-am avut multă vreme pentru gândire, că întrebarea a doua a şi răsunat: «2. Ce ştiu despre acţiunile unite ale fasciştilor saşi şi chiaburilor împotriva regimului popular?». Atunci m-am speriat. Ştii dumneata,

când eşti întrebat despre o faptă de a ta, e uşor să răspunzi. Spui adevărul sau minţi, treaba ta. Când eşti întrebat despre ceva de care ai auzit numai, e mai greu, dar poţi spune ce ai auzit. Dar când te întreabă despre fapte ce nu au avut loc şi despre care nu s-a vorbit nicicând, eşti un om sfârşit! Aici ţi s-a înfundat! M-am gândit la asta şi mâna a început să-mi tremure când am scris: «Nu ştiu nimic despre astfel de acţiuni şi n-am auzit niciodată nimic despre de». Străulea, aşa îl chema pe noul şef de post, stătea în spatele meu şi citea peste umărul meu ce scriam. L-am auzit râzând batjocoritor: «Aşa, domnu' Şuteu? Nu ştii, n-ai auzit? Las c-o să-ţi aduci aminte tu!». Am strâns dinţii şi mi-am poruncit să mă stăpânesc. Şi am auzit a treia întrebare: «Ce acţiuni de aţâţare şovină am întreprins de la 23 august încoace, şi cine mi-au fost complicii?». Când am auzit aceste vorbe, curajul mi-a revenit. «Asta-i Vrega, mi-am zis. A aflat de denunţ şi vrea să mă sperie. Trebuie să mă ţin tare. Şi să scriu şi aici totul!». Şi am scris! Am umplut foile pregătite pe masă şi am cerut altele. Străulea s-a uitat la mine, vedeam în ochii săi că e mirat, clar n-a zis nimic. A scos din birou un nou teanc de foi şi mi l-a pus pe masă. «Ia, Şuteu, spuse el, şi rânjea din nou batjocoritor. Scrie! Scrie cât vreai tu! O să le citim cu atenţie! Şi o să răspunzi pentru fiecare cuvinţel! Scrie numai!

Scrie!». Apoi să ştii că am scris! Am scris tot ce s-a întâmplat, ce am vorbit cu Şovari şi ce întâmplare am avut cu Vrega. Am scris ce reclamaţii am înaintat. Am repetat tot ce ştiam despre Vrega, despre Şovari. Tot, tot! Străulea se întinsese pe patul de fier din birou şi căsca. Eu scriam. Când i-am spus că am terminat, s-a ridicat greoi, s-a întins cu plăcere şi a citit, de pe hârtia de pe biroul său, ultima întrebare: «Cu ce scop şi în complicitate cu cine mi-am exercitat acţiunile de calomniere a unor cadre cinstite de

partid şi de stat?». Am scris întrebarea zâmbind. Străulea mi-a observat zâmbetul şi a scrâşnit: «Râzi, Şuteu? Mai ai chef să râzi? Las c-o să-ţi treacă ţie cheful de râs!». Pe atunci nu bănuiam că cei ce puseseră ochii pe mine au toate posibilităţile şi toate mijloacele ca să înfăptuiască ameninţarea lui Străulea… Pe urmă mi-au băgat ei minţile în cap… M-au dăscălit bine… Temeinic… Cu răbdare… Ani în şir!”. Vedeam că bătrânul se ambalează, aproape că se înăbuşi de enervarea produsă de năvala amintirilor, de revolta încă vie stârnită de de şi-mi părea rău că-l lăsasem să-şi înceapă povestirea. Experienţele sale erau într-adevăr banale, fără nimic nou. Auzisem destule, mai şi scrisesem despre unele, aşa prin ’66—67, după ce furtuna trecuse, cerul se limpezise, nu mai era niciun pericol să povesteşti sau să scrii despre astfel de experienţe. Dar acum de deveniseră banale, nu mai avea. rost să-ţi pierzi timpul cu de se scrisese tot ce se putea scrie, dacă aş fi avut bafta de a da peste altceva, peste ceva cu totul deosebit, diferit, excepţional, dramatic, nu zic, dar aşa, totul intra în rutină, în obişnuit, fără relief, fără interes. Dar nu mai aveam scăpare, trebuia să-l ascult pe bătrân până la capăt. Aşa că am ridicat doar palma, cu un gest liniştitor, temându-mă să nu-l lovească damblaua sau să facă un infarct, acolo, în faţa mea: „Ei, dom Şuteu, am zis. Nu te enerva, dom’le… Au trecut… vorba ceea, ale vieţii valuri…”. Dar bătrânul părea să nici nu mă audă. El era dincolo, în spaţiul-timp al relatării. Aici, cu mine, nu era decât vocea sa. „Ei da, urmă el, fără să mă audă. Pe atunci nici nu bănuiam. Şi am scris cu litere mari: «Nu am desfăşurat niciodată astfel de acţiuni. În schimb, am denunţat cinstit pe fascişti!». Străulea citise cuvintele scrise de mine şi râdea. «Aşa, Şuteu, aşa! Nu-ţi bagi minţile-n cap!» Pe urmă s-a proţăpit în faţa mea şi s-a uitat mult la mine, gândindu-se. Pe urmă a dat din mână, a lehamite: «Ei, poate că asta le trebuie!»

Şi spuse vesel: «Aşa, Şuteu! Eu ţi-am dat ocazia să te îndrepţi! Ca la popa: să te spovedeşti şi să primeşti iertarea păcatelor... Dar tu, al dracu', măi, mai al dracu' decât credeam!... Dacă-i aşa, e bine, Şuteu! O să vezi tu! O să cânţi tu pe trei voci deodată!... Deocamdată, eşti liber!» Şi-mi făcu semn să ies.

În stradă, m-am oprit sub cerul nespus de înalt, în zăpada grămădită pretutindeni de vânt, simţindu-mă deodată, după orele de îndârjire din biroul sărăcăcios al lui Straulea, părăsit de toţi, lipsit de apărare, neajutorat. Am ajuns acasă clătinându-mă de parcă aş fi fost beat, şi Eufrosina a crezut într-adevăr că m-am întrecut cu băutura. N-am zis nimic, m-am culcat şi m-am întors spre perete. Aşa am rămas două zile. Apoi m-am sculat, m-am pus la punct şi am plecat la judeţ... Erau tot judeţe... Nu se făcuseră încă raioanele... Şi am mers la prefect. La tovarăşul Onisifor Suciu. N-au vrut să mă lase să intru. M-am aşezat pe scări şi am spus că nu mă mişc de acolo până nu ajung la prefect... După două sau trei ceasuri m-au dus la Onisifor Suciu... M-a privit aprig, zburlit. «Cum – a strigat, la mine furios –, crezi că trebuie să te primesc când doreşti dumneata?!» «Nu, tovarăşe prefect, i-am spus. Ci atunci când e nevoie mare!» Nu pot zice nimic, m-a ascultat cu răbdare. I-am putut spune tot ce am avut pe inimă. Cine a fost Ladislau Vrega şi acuma ce-mi pregăteşte. N-a zis nimic. Nici da, nici ba. «Poţi pleca, mi-a zis sec. O să cercetăm!» Şi sunt sigur că în timp ce ieşeam a pus mâna pe telefon şi l-a anunţat pe Vrega... Dacă nu l-o fi anunţat mai înainte... Căci pe culoar mă aşteptau doi oameni în uniformă. M-au scos din prefectură pe o intrare dosnică... Peste o jumătate de ceas mă aflam în faţa lui Vrega... M-a privit râzând: «Nu te linişteşti, măi Şuteu – mi-a spus. Tot cu agitaţia şovină, ai? Lasă că ţi-om băga noi minţile în cap!» Şi a făcut semn să fiu dus. Am fost azvârlit

într-un beci… Apoi luni de anchetă, de tortură… Şi ani la Canal… Am ajuns, cum scrie despre cei din iad, departe de urechea lui Dumnezeu… Aşa a fost…”

Afară se auzi glasul lui Sergiu, şi Şuteu oftă: „Ei, dar astea-s lucruri vechi… De ce să ne mai amintim de de?”

IV

I-AŞ FI PUTUT SPUNE BĂTRÂNULUI ŞUTEU CA În zilele cinci Vrega şi-a început ofensiva împotriva sa Onisifor Suciu era asaltat de probleme atât de spinoase şi de nelinişti atât de vii încât complicaţiile personale simple ale unui cetăţean oarecare, fără apartenenţă politică, având o situaţie destul de neclară, apăsat de foarte grave bănuieli, i se păreau fără îndoială nu numai lipsite de importanţă, ci, foarte probabil, chiar menite să-l abată de la preocupările sale majore. Da, acele timpuri tulburi, de început de lume (când eu – ca s-o spun cinstit – credeam uneori că ne-am apucat să construim Turnul Babel, într-atâta nu reuşeam să ne înţelegem ca oamenii, decât prin lozinci generale rămase singurele semne clare pentru toată lumea, de parcă s-ar fi încurcat limbile şi am fi vorbit în graiuri diferite), erau pline, ca de-un fum de canonadă, de probleme şi de surprize.

Despre anii aceia de demult (foarte îndepărtaţi mai ales pentru cei ca mine, pentru care au însemnat lumina tinereţii, aproape uitată acum când ne tragem sub frunzişul implacabil al îmbătrânirii) s-au scris multe şi felurite. Pentru Onisifor Suciu ei apăreau (fără să-i pară îndepărtaţi, nu, lui nu i se păreau deloc îndepărtaţi) ca semne din care s-a scris ord cărămizi din care s-a construit propria sa fiinţă, ca molecule din care s-a constituit firea sa adevărată. Onisifor a fost dintotdeauna un luptător, un om clornic să se bată pentru ceva frumos şi adevărat, să înfrunte ceea ce îi părea (sau era) putred şi dăunător. El transformase în propriul său sânge cuvintele cutezătoare

ale celui din care îşi făurise idealul uman, ale lui Avram Iancu; „ori punem pumnul în pieptul furtunii, ori pierim!” Prilejurile care i s-au oferit timp de mai mulţi ani de gazetărie de „a pune pumnul în pieptul furtunii” i-au apărut încetul cu încetul tot mai lipsite de importanţă, sărăcite de rezultate, donquijoteşti. Nici dezvăluirile sale polemice şi foarte documentate despre afaceri murdare aflate în contradicţie cu interese vitale ale ţării nu au avut niciun efect, nici n-au zgâriat măcar suprafaţa rezistentă a răului şi au fost cu uşurinţă înăbuşite, făcute uitate. I se părea, de aceea, de tot mai multe ori, în acei ani ai tinereţii, că poartă o luptă aprigă cu sabia împotriva unui duşman foarte abil şi foarte viclean, nespus de primejdios şi de dornic să-l ucidă, iar în momentul când el, Onisifor, îi zboară cu o lovitură fulgerătoare sabia din mână şi e gata să-l străpungă, locul luptei dispare ca într-o ceaţă, vrăjmaşul se topeşte în aer, iar el rămâne, inutil şi ridicol, învârtindu-se singur şi gesticulând fără rost cu sabia în mână, înconjurat de oameni care râd cu hohote văzând nebunescul său joc. Iar când încerca să explice, să spună ce luptă grea a purtat, i se râdea în nas cu răutate: „Fii serios, ciomle! Ce luptă, ce tot vorbeşti aiurea?! N-ai luptat cu nimeni, te-ai <Mt în spectacol singur!” Sau i se părea că joacă o partidă foarte dificilă, foarte complicată, de şah, şi în momentul când, după eforturi istovitoare, este pe cale de a face mişcarea câştigătoare, toată situaţia de pe tablă se schimbă radical, nimic nu mai seamănă cu ceea ce a fost, şi el rămâne condamnat să reînceapă o partidă niciodată terminată, ca Sisif rostogolirea necontenită a bolovanului său.

În zilele fierbinţi care au început la 23 august 1944 Onisifor Suciu s-a simţit parcă renăscut într-o altă dimensiune a existenţei, pe un tărâm unde duelurile nu se mai sfârşesc suflate ca nişte năluciri de o boare ciudată,

iar partidele de şah se câştigă sau se pierd fără intervenţia vreunei forţe magice. De aici a izvorât, foarte probabil, şi însufleţirea cu care s-a avântat în luptele acelei perioade, dar şi nemulţumirea că este trimis din nou să are cu stiloul hectare de pagini în loc de a fi lăsat să se azvârle în vălmăşagul vieţii născătoare de fapte, de izbânzi sau de înfrângeri. Nu e, astfel, greu de înţeles că, ajuns în Oraşul din Nord şi simţind că situaţia existentă acolo îi asigură toate posibilităţile de a sparge găoacea plictisitoare a gazetăriei şi de a izbucni la lumina adevăratelor răspunderi politice, pe planul acţiunii, al luptei aspre, al faptelor, el a făcut totul ca să se folosească de acele posibilităţi.

Mi se pare că în anii îndelungaţi ai prieteniei noastre (dacă relaţiile cu Onisifor pot fi numite vreodată „prietenie1) am reuşit să înţeleg destul de bine că activităţile desfăşurate de el – intervenţiile bine calculate în complicate probleme politice, care i-au asigurat o rapidă şi pentru mulţi neaşteptată ascensiune – nu au izvorât din dorinţa de a se urca spre vârful ierarhiei sau spre onoruri, situaţii demne de invidiat, bani sau putere. Nu, în acei ani Onisifor nu era cuprins de dorinţa de putere (sau mai bine zis nu era încă invadat de ea) şi pasiunea cu care s-a adâncit în înţelegerea problemelor locale, în formarea unor păreri bine gândite. despre de mai ales despre contradicţiile ce colcăiau, fără să izbucnească decât foarte arareori făţiş, între unii membri ai activului judeţean, au fost determinate de dorinţa firească a nu rămâne o simplă conştiinţă menită să oglindească acţiunile altora, sau eventual să enunţe o apreciere (aproape întotdeauna sugerată de alţii, de pe alt plan al luptei, nu izvorâtă din anchetele sale gazetăreşti), ci de a deveni factor real al transformărilor şi luptător în primul rând al înfruntărilor. Totuşi, ştiam cu destulă precizie că prima mare biruinţă

dobândită de Onisifor în Oraşul din Nord se datora tocmai sarcinii desconsiderate de el cu care a fost trimis acolo. Se pare, în acelaşi timp, că sursa acestei izbânzi nu se afla în inspiraţia sa ori în perspicacitatea deosebită de a sonda realităţile, de a descoperi aspecte şi înfăţişări neobservate de alţii, ci într-o simplă informaţie importantă, adusă de un colaborator (de altfel foarte puţin agreat de el şi urât după aceea cu o consecvenţă activă, fiind socotit un posibil vrăjmaş viitor ce putea dezvălui oricând cât de puţine merite a avut în obţinerea primei sale victorii răsunătoare, cea care i-a deschis larg porţile afirmării, permiţându-i ca din treaptă în treaptă să ajungă cel mai important om din Oraşul din Nord). Omul care i-a făcut lui Suciu serviciul de a-i aduce pe tavă informaţia pe care el a ştiut-o folosi cu multă abilitate şi să ajungă un activist cunoscut în oraş a fost vechiul meu prieten Iacob Raţ, bătrânul gazetar a cărui activitate, situată totdeauna la nivel modest, lipsită de strălucire, de dimensiuni senzaţionale sau de mari profunzimi de gândire, dar constituindu-se în acele materiale şi informaţii fără de care o gazetă de provincie nu poate dobândi consistenţă organică şi nici nu poate visa să concureze cu marile cotidiane din Capitală, continua vechile tradiţii pragmatice şi realiste ale presei româneşti din Ardealul de dinainte de Unire, pătrunsă de conştiinţa că îndeplineşte un rol important în societate, în viaţa neamului, dar numai şi numai cu condiţia de a păstra o legătură permanentă cu realitatea umilă, cotidiană, ou viaţa cea de toate zilele şi cu preocupările mici şi mari ce-i frământau pe cititori. El învăţase în cursul lungii sale activităţi gazetăreşti un singur lucru, dar acela fundamental: că nu există cataclism sau faptă senzaţională care să nu încapă, expus concentrat şi clar, în o sută de rânduri. Iar din maşina sa de scris care ţăcănea toată ziua cu o hărnicie întreruptă doar de pauzele închinate unuia

din nenumăratele şpriţuri ale zilei sau vreunei excursii în două-trei cafenele şi cârciumi cunoscute, pentru a culege „material proaspăt”, răsăreau zilnic cinci sau şase scurte informaţii sau comentarii ce dădeau oricărui ziar densitate şi pondere, anoorându-l în realitatea concretă, în viaţa adevărată, în ritmica ei ascunsă, umilă, dar simţită de cea mai mare parte dintre cititori. Din această cauză Iacob Raţ, care era preţuit, stimat şi iubit de-o jumătate din Oraşul din Nord pentru cordialitatea sa firească şi simplitatea umană care îl înconjurau ca un halou magnetic şi-l apropiau de intelectuali pretenţioşi şi subtili ca şi de meşteri cu patru clase primare, iar această simpatie făcea ca inimile să se deschidă în faţa lui fără teamă şi reţineri, asigurându-i obţinerea fără efort a unei priviri clare asupra întâmplărilor din oraş, ca şi a neliniştilor şi speranţelor locuitorilor săi.

C-da 5699 coala 7

97

Raţ era, deci, un om născut pentru a fi un gazetar foarte căutat şi eficient, iar situaţia la ziarul nou ivit după eliberarea Oraşului din Nord părea mai solidă ca oricând în viaţă, mai ales că Tibi Baciu, redactorul şef, îl cunoştea foarte bine din anii luptei împotriva asupririi horthyste, avea o mare stimă pentru consecvenţa cu care bătrânul reuşise să găsească în toate etapele forma sub care putea strecura un adevăr dureros sau un semn dătător de speranţă în capacitatea oamenilor de orice seminţie de a rămâne solidari în ciuda tuturor aţâţărilor sau falselor contradicţii azvârlite între ei. Resentimentele lui Onisifor Suciu faţă de bătrânul gazetar s-au ivit îndată după sosirea sa în Oraşul din Nord şi trebuie spus că, în felul său frust şi brutal, nici nu s-a străduit să le ascundă. Principalul său cal de bătaie au devenit în curând absenţele neanunţate ale lui Raţ din redacţie şi faptul că spre amiază el începea

să duhnească a vin ca un butoi, dar cât timp Tibi Baciu a reuşit să păstreze în mâinile sale frâiele de conducere ale ziarului el a găsit totdeauna formula ca pornirile critice excesive ale lui Onisifor să fie temperate (îndeosebi în cadrul periodicelor şedinţe de redacţie unde Onisifor îl ataca în mod periculos pe bătrân ca pe unul care zdruncină disciplina muncii şi scrie în stări ce fac îndoielnică nu numai perspicacitatea sa, dar până şi capacitatea de gândire responsabilă şi lucidă) printr-o glumă sau printr-o referire îngăduitoare la faptul că „prietenii şi colegii noştri mai bătrâni au învăţat, din nefericire, în anii grei ai trudei lor în paginile presei burgheze, şi unele năravuri dăunătoare, de care e greu să le cerem să se dezbare de pe o zi pe alta, dar nu trebuie să uităm nicio clipă marile lor merite, consecvenţa lor democratică, patriotismul manifestat de ei în cele mai grele împrejurări. Onisifor – deşi ştia foarte bine că Tibi are dreptate, căci îşi făcuse şi el ucenicia în redacţii burgheze, iar pe Raţ îl cunoştea de foarte multă vreme şi nu putea avea îndoieli că e un om de-o cinste exemplară – era cuprins cu astfel de ocazii de furie neputincioasă şi îşi promitea să găsească momentul potrivit pentru a răzbuna afronturile ce i s-au adus. Tibi Baciu, neliniştit de ostilitatea tot mai vădită a adjunctului faţă de bătrânul său prieten, era destul de lucid, ca să-şi dea seama că propria sa situaţie devine pe zi ce trece mai labilă, în principal din cauza implicării foarte adânci şi complicate în divergenţele latente existente în sânul activului judeţean, în care era atât de înfundat încât nu mai avea nicio posibilitate de dezangajare (pe care, de altfel, cu îndrăzneala şi spiritul de frondă al anilor tineri nici nu o dorea măcar); şi prea bine informat prin numeroşii săi prieteni (căci era un om al cărui spirit deschis chema prietenia) despre intenţiile, deocamdată secrete dar cunoscute de prea mulţi ca să nu

ajungă până în Oraşul din Nord, de a-l promova pe Suciu în locul său (ca şi despre satisfacţia cu care acesta primise această primă promisiune de promovare, considerând-o treaptă a unei ascensiuni mai spectaculoase) ca să nu fie sigur că ceasul încetării sarcinilor sale la ziar nu este departe. În acel timp, Tibi Baciu era prea încrezător în steaua sa, prea bizuit pe convingerea că meritele sale din trecut nu se pot risipi aşa deodată ca o negură subţire în bătaia vântului, şi nu manifesta nicio îngrijorare deosebită faţă de soarta ce-l aşteaptă şi nu făcu nicio încercare de a abate furtuna ce se apropia (convins de altfel că acţiunile îndreptate împotriva sa nu depind, totuşi, la urma urmei, decât de evoluţia contradicţiilor din sânul judeţenei şi de rezolvarea pe care o vor primi la momentul potrivit); dar era foarte sincer preocupat de o eventuală lovitură gravă aplicată de Suciu lui Raţ, extrem de încrezător în oameni şi incapabil să se apere împotriva josniciei şi a vicleniei, clar şi destul de bătrân ca să-şi găsească foarte greu, în ciuda nenumăraţilor prieteni, un alt rost în cazul scoaterii sale de la ziar, căci nu făcuse nimic altceva în cursul unei întregi vieţi decât să comprime în o sută de rânduri orice informaţie senzaţională sau orice comentariu. Până la urmă, Baciu se decise să-i vorbească foarte deschis lui Raţ despre ostilitatea manifestată de Onisifor faţă de el (pe care bătrânul nici n-o observase măcar, socotind că Onisifor are dreptate, el s-a învăţat într-adevăr eu nişte năravuri rele şi ar trebui să lupte mai ferm împotriva lor) şi să-l sfătuiască să facă totul pentru a se apropia de viitorul şef al ziarului, pentru a-i dobândi cu orice preţ bunăvoinţa. Iacob Raţ fu la început profund zguduit de cele auzite, căci, pe de o parte, nu putea să creadă că „un coleg atât de vechi al meu ca Onisifor ar putea să-mi facă vreun rău”, iar pe de altă parte, i se părea „cu totul exclus” ca în regimul democratic instaurat după atâtea lupte „un

redactor-şef să poată da afară pe un gazetar bătrân aşa cum un moşier alunga o slugă”. „Mai ales că ziarul acesta nu-i moşia nimănui” – adăugă bătrânul, filosofic, după o clipă de gândire.

Totuşi, Iacob Raţ nu era tocmai atât de naiv cum îi plăcea uneori să se arate, deceniile îndelungate petrecute în îndeletnicirea de a informa lumea despre matrapazlâcurile mici şi mari, despre afaceri încâlcite, despre crime şi nenorociţi, nu pot să treacă fără urmă peste sufletul unui om, lăsându-l rece şi neclintit ca un lac alpin, îngăduindu-i să creadă netulburat că oamenii sunt, totuşi, în fond, nişte creaturi ingenue care jucându-se nevinovate pe sub merii plini de rod din paradis se mai întâmplă uneori să şi greşească şi să guste din pomul oprit. Aşa că, în ciuda împotrivirii sale naive din prima clipă, Iacob Raţ desfăşură în lunile următoare o întreagă acţiune complicată de convingere a lui Onisifor despre profunda sa stimă, despre fidelitatea sa necondiţionată şi (pentru că acest element nu poate lipsi dintr-o astfel de acţiune) despre… servilismul său.

În vremea aceea oamenii din Oraşul din Nord erau neliniştiţi, speranţele puse în limpezirea zărilor, în curmarea greutăţilor erau mereu dezminţite, zilele erau tulburi şi păreau să se clatine pe malul unui uriaş râu înghiţit de negură, se întâmplau lucruri ciudate despre care nu li se dădeau explicaţii clare, erau, fără excepţie, atribuite „duşmanului care nu doarme”, „luptei de clasă ce se ascute neîncetat”, făcându-i pe mulţi să creadă că lumea merge nu spre înseninare şi normalizare, ci spre o tot mai aspră încleştare şi spre noi greutăţi. Oamenii se agitau, enervaţi că economatele nu sunt în stare să le ofere nici măcar mărfurile strict necesare pentru a trăi de azi pe mâine, pentru a se mai putea duce a doua zi la muncă, în timp ce piaţa neagră gemea de mărfuri. Li se părea că

nedreptăţile, inegalităţile ajunseseră mai mari decât în anii războiului, căci atunci nimeni nu le făgăduia decât gloanţe, iar acum de se prăvăleau peste ei în timp ce pretutindeni se spuneau fraze răsunătoare despre dreptatea ce se face celor necăjiţi. Toate erau înceţate şi învălmăşite, în fabrici şi ateliere se îngrămădise o lume pestriţă, războiul, concentrările, trimiterile în lagăre şi arestările din anii ocupaţiei horthyste făcuseră ca muncitorii să nu-şi mai cunoască mulţi dintre tovarăşii de muncă. Dăinuia, apoi, o atmosferă de suspiciune, de neîncredere, creată cu ani în urmă de către poliţia horthystă care umpluse oraşul cu informatori şi agenţi provocatori a căror muncă submina unitatea colectivelor, încrederea reciprocă şi capacitatea lor de acţiune comună, solidară, semănând neîncredere şi teamă. Această atmosferă, pe cale de a se risipi în lunile de după eliberare, umplute de entuziasmul reconstrucţiei, al repunerii în funcţiune a întreprinderilor, a fost întărită din nou prin propaganda separatistă ascunsă, uneori însă deschisă, dusă de horthyştii rămaşi în oraş, pentru a crea neîncredere în fermitatea forţelor democratice româneşti, în consecvenţa democratizării ţării şi în avantajele reintegrării în marele circuit economic al României, împingând spre închistare provincială, spre tendinţe naţionaliste, centrifugale, ducând la un izolaţionism refractar, morocănos, şi la închiderea obstinată în mici comunităţi locale, pline de neîncredere şi de duşmănie faţă de tot ceea ce se întâmpla în afară de de Atunci, la începutul lui 1945, a apărut în fruntea organelor de poliţie ale oraşului Ladislau Vrega. Prima lui măsură a fost contactarea vechilor agenţi ai poliţiei horthyste şi punerea lor în slujba serviciilor sale. După primele arestări, muncitorii au constatat că sunt urmăriţi şi scoşi din rândurile lor bărbaţii cei mai îndrăzneţi şi mai legaţi de problemele fabricii, cei care şi-au ridicat glasul pentru a

critica unele stări de lucruri învechite sau pentru a propune noi modalităţi de organizare a muncii spre a obţine producţii spo rite cu eforturi mai mici, sau cei care au criticat felul de a munci al directorilor (dintre care unii au crezut că a fi director înseamnă a-l imita pe fostul director) sau neîncrederea lor în iniţiativele menite să îmbunătăţească munca. „Ei, îşi spuneau muncitorii vechi, cei ce se cunoşteau de mult, trecem prin timpuri grele, e mai bine să taci, să nu te bagi unde nu-ţi fierbe oala, să taci, căci altfel dai de Vrega şi de beciurile sale! Să ne vedem de ale noastre”.

Oamenii cei mai de nădejde, mai cinstiţi şi mai vrednici începuseră astfel să tacă, vorbeau numai între ei, cei ce se cunoşteau de mulţi ani şi erau-legaţi printr-o încredere desăvârşită. Din acest cerc al solidarităţii şi încrederii mulţi dintre meşterii bătrâni din fabricile şi atelierele Oraşului din Nord nu-l exaludeau nici pe Iacob Raţ, cu care se obişnuiseră de multe decenii să ciocnească un pahar, stând de vorbă pe îndelete şi constatând că au aceeaşi părere despre mersul împleticit al treburilor lumii. Astfel s-a întâmplat ca într-o seară, unul din prietenii săi vechi, meşter foarte stimat la Fabrica de încălţăminte, îi şopti lui Raţ: „Iacobe, ascultă-mă bine şi ţine minte ce-ţi spun. Să ştii că unul de la noi, Culeear, comandantul gărzii înarmate formate în fabrică îndată după eliberare, mi se pare amestecat în jocuri întunecate. Am vorbit şi cu alţi meşteri bătrâni şi e limpede că nimeni nu l-a văzut la noi înainte de noiembrie sau decembrie 1944, când a apărut deodată, în zilele acelea destul de încurcate când era nevoie de orice om, căci aveam de reconstruit enorm de mult. Pe urmă s-a dovedit că are un papagal extra, ce-i drept îi drept, vorbeşte ca din carte, a cam ieşit în frunte, căci pricepea totul, avea păreri despre toate şi nimeni nu s-a opus când un prieten al său a propus să fie ales

comandant al gărzii înarmate. Ce-i al lui e al lui, nu pot spune că n-a făcut treabă bună. Instrucţie cum nu s-a văzut, ordine şi supunere, de parc-ar fi un ofiţer cu experienţă. Ei, tocmai asta ne-a cam pus pe gânduri. El are hârtii de soldat prost, de unde ştie el toate ca un ofiţer priceput? Măi Iacobe, să nu mă bagi la necaz, dar ăsta-i suspect! Şi de când a ajuns mare şi tare, au început necazurile la noi. Ba sunt arse sute de piei, deoarece în bazinele de argăsit s-a turnat prea mult acid, ba dispar zeci de perechi de încălţăminte din depozit, c-am început să ne temem unul de altul!”

A doua zi Raţ s-a dus la Onisior, s-au încuiat în birou, şi i-a spus totul, pe îndelete. Peste un ceas cei din redacţie l-au văzut pe Suciu plecând valvârtej. Ceruse să fie primit imediat de Primul secretar într-o problemă ce nu suferă amânare.

Peste câteva zile am aflat că Onisifor a fost numit în comisia de anchetă condusă de însuşi secretarul Comitetului municipal de partid, trimisă la Fabrica de încălţăminte pentru o cercetare secretă. Comisia a rămas uluită descoperind că în această „fortăreaţă a proletariatului” fusese organizat un adevărat nucleu de activităţi vrăjmaşe. S-a dovedit că în fruntea acestui nucleu extrem de activ şi de agresiv se afla Culcear, comandantul gărzii uzinei, care până la urmă a mărturisit că e ofiţer horthyst paraşutat de nemţi după pierderea Oraşului din Nord, prevăzut cu actele unui soldat executat pentru încercare de dezertare. Vreo optzeci de oameni au fost excluşi din partid şi daţi afară din întreprindere. Peste puţin timp, într-o şedinţă a activului judeţenei, s-a aflat că descoperirea nucleului de sabotori i se datorează lui Onisifor Suciu, care abia venit în oraşul nostru a dovedit un spirit de vigilenţă şi o capacitate de pătrundere exemplară, salvând oraşul de un pericol grav. Dintr-o

singură lovitură, Onisifor a devenit unul dintre cei mai stimaţi şi mai cunoscuţi activişti de partid de la noi. Nimeni nu s-a mirat când peste câteva săptămâni a fost numit, în locul lui Tiberiu Bariu, care „a primit alte însărcinări”, redactor şef al ziarului Comitetului judeţean. Puţini au aflat însă că la cererea sa insistentă Iacob Raţ a fost scos din cadrele presei şi transferat într-o slujbă umilă şi foarte prost plătită, la Primărie. Onisifor şi-a dovedit capacitatea de recunoştinţă.

În felul acesta a început cariera sa, care l-a ridicat – în perioada când viaţa bătrânului Şuteu s-a încrucişat cu a sa – la funcţia de prefect. Evident, crescuseră şi răspunderile, dar şi teama de a nu greşi, de a nu se lăsa antrenat în opţiuni periculoase, nesigure, care i-ar putea dăuna.

Onisifor Suciu era prea luat de vârtejul problemelor de la prefectură, de conflictele izbucnite între unele sate dornice să obţină cu orice preţ păşuni sau păduri, pentru care se certau şi se judecau de multă vreme, şi de luau uneori forme violente, transformându-se în adevărate bătălii. În nordul judeţului, unde trăiau munteni iuţi la mânie, mai ales când erau încălziţi şi de pălincă tare, bătălia, pentru o păşune, dintre două sate, a durat câteva ore, miliţienii care au încercat să-i despartă au fost atacaţi cu topoarele şi, nevrând să tragă în fraţii lor, căci erau şi ei feciori de ţărani aduşi de curând de la coarnele plugului, au dat bir cu fugiţii, lăsându-i pe nebunii aceia – cum declarase mai târziu şeful de post – în plata Domnului, să se taie până s-or sătura căci nu-i mare pagubă de ei! Pe locul încleştării au rămas – la ceasul când forţele de ordine aduse din Oraşul din Nord i-au risipit pe bătăuşi trăgând în aer salve de pistol-mitralieră şi speriindu-i cu numărul lor impresionant (căci sosiseră cinci camioane pline de trupă) – şase morţi şi douăzeci de răniţi, iar vinovaţii n-au fost

aflaţi niciodată. Niciunul dintre participanţi (nici cei ce se aflaseră faţă în faţă ca vrăjmaşi) nu voiau să declare nimic, repetând cu încăpăţânare că „eram cam băuţi, ne-a luat un vânt rău, cineva a strigat să ne luăm înapoi păşunea (fără să-şi amintească însă, niciunul, cine anume a strigat – nu ştiu, domnule, repetau ei privind în podea, poate că am fost eu, nu-mi amintesc) şi când am început să batem ţăruşii (căci aşa au învăţat la reforma agrară, aveau convingerea că dacă baţi ţăruşii tăi, locul devine al tău şi legea îţi dă dreptate şi te apără) au venit şi cei din satul vecin, la început ne-am prins, câţiva, de piept, ne-am împins, ne-am înghiontit, apoi cineva a ridicat toporul (nu ştiu cine, repeta mohorât fiecare), ceasul rău, ce să-i faci, ne-a luat dracu' minţile, poate oi fi fost eu, nu ştiu, şi aşa a început... Pe urmă..." De acest „pe urmă" însă nimeni nu-şi mai amintea.

Răniţii au fost duşi la spital, iar morţii au rămas în iarba udată cu sânge, până la venirea procurorului. Când acesta sosi, însoţindu-l pe prefect, la căpătâiul fiecăruia ardeau luminări de ceară şi vegheau, într-o tăcere încremenită, femei înconjurate de patru-cinci copii, iar mai de-o parte, nişte bărbaţi mohorâţi stăteau lângă sicriele din scânduri nedate la rindea, lângă căruţe lungi, în timp ce caii mărunţi de munte păşteau împăcaţi, ca după atâtea bătălii mici şi mari din lungul istoriei. Onisifor privi mânios în jur, apoi se întoarse, domolit, spre femeia cea mai apropiată: „Da ce s-a-ntâmplat, muiere? Aţi înnebunit?" „Nu, domnule, zise aceasta încet, de parcă ar fi cumpănit fiecare vorbă. Dar ne trebuie păşunea..." Onisifor o privi uluit, apoi izbucni: „Da' omul tău a fost pe front?" „Fost", zise femeia, privind în pământ!. „Şi nu-i păcat să scape din foc şi să moară aici?" se răsti Onisifor. „D-apoi, domnule, zise femeia ca şi cum ar fi comunicat o sentinţă definitivă, dacă aşa i-a fost scrisa!"

E astfel destul de uşor de înţeles că, după câteva luni, când s-a desfăşurat procesul „criminalilor” aleşi dintre participanţii la bătălia lipsită de glorie pentru o păşune s-a arătat extrem de satisfăcut de procedura expeditivă asigurată de judecătorul Poplecan, un bătrânel cu cioc alb, foarte hazliu, speriat de posibilitatea de a fi dat afară de „comunişti” cu un an înainte de pensionare, care (potrivit, probabil, „sugestiilor” primite) luase în primire, cu un zâmbet părintesc, declaraţia fiecăruia dintre acuzaţi că nu-şi aminteşte de ce s-a întâmplat şi nu ştie dacă a lovit pe cineva sau nu, adăugând bonom: „Nu-ţi aminteşti, băiete? Şi crezi că scapi? Dar crezi că Adam ştia că mănâncă mărul oprit? Ce, el credea că mărul acela e oprit? Tu parcă n-ai fi gustat din el, când nici nu faci altceva decât să guşti din el, cât te ţine cureaua?!” Comentariul blândului jude a stârnit veselie în Oraşul din Nord, unde se ştia (căci cunoaşterea vieţii intime a oricărui locuitor era plăcerea fiecăruia, ceea ce ducea la o deplină egalitate a informaţiilor) că blândul judecător nu se mai înfrupta de mult din mărul interzis, mărul proprietate persohală fiind lăsat în seama unor amatori mai înzestraţi, spre mulţumirea tuturor, îndeosebi a doamnei Poplecan. Onisifor Suciu, însă, interesat doar de fermitatea metodei şi de severitatea implacabilă a sancţiunilor, s-a arătat deosebit de satisfăcut de judecător, trimiţând ministerului justiţiei o notă elogioasă şi insistând, mai târziu, când procesul lui Dimitriu se apropia de sfârşit, ca Poplecan să fie mutat la Bucureşti pentru a putea rosti sentinţa definitivă cu aceeaşi inspiraţie senină şi împăcată cu care i-a condamnat pe muntenii culeşi dintre cei implicaţi în bătălia pentru păşune.

Dar Onisifor nu era copleşit doar de treburi mărunte cum este o bătălie între munteni aţâţaţi de rachiu, într-o perioadă când se dădea „bătălia” (căci pe acele vremi tot

ceea ce se întreprindea lua un caracter de bătălie, fără ca cei ce le programau să-şi fi putut imagina că ar putea proceda şi altfel) pentru punerea în aplicare a planului pe 1949, votat abia la 28 decembrie fără a se fi luat din timp măsuri pentru concretizarea lui. îmi amintesc de o întâlnire întâmplătoare cu el, din acel timp. Veneam pe Aleea Alexandru, când un om grăbit şi nervos a dat buzna peste mine, îmbrâncindu-mă. Era Onisifor. Slăbise, era nervos, agitat, neliniştit. Mi-a spus că nu-şi mai vede capul de treburi, aleargă înnebunit de trei zile dintr-un minister în altul. Repartizarea planului pe întreprinderi întâmpină, în ciuda nopţilor nedormite ale activului de partid, dificultăţi alarmante, nu numai din cauza ineficienţei multora dintre noii directori, dar şi datorită complicaţiilor produse de încurcata subordonare a întreprinderilor, de contradicţiile dintre ministere şi noile organe ale Comisiei de stat a planificării şi ale centralelor industriale, ale căror componenţe nu au fost delimitate cu toată claritatea. Dar Onisifor era neliniştit mai cu seamă de organizarea Staţiunilor de maşini şi tractoare înfiinţate pe hârtie în octombrie, care aveau de pe acum fixate sarcini importante în campania agricolă de primăvară ce se apropia, dar nimeni nu ştia de unde vor primi maşinile necesare. „Gândeşte-te ce-o să iasă de aici – spunea el agitat – căci Biroul judeţean a fost avertizat că e pe cale de a fi definitivată rezoluţia Comitetului Central privind transformarea socialistă a agriculturii, iar dispoziţiile primite ne obligă să studiem rapid şi cu răspundere condiţiile pentru înfiinţarea primelor gospodării colective!” Onisifor era revoltat că primul secretar al judeţului i-a trecut toată răspunderea, atrăgându-i atenţia că se bazează în primul rând pe datele existente la Prefectură şi pe rolul ce poate fi îndeplinit de specialiştii ei – arătând în faţa activului de partid că judeţul lor va trebui să se

situeze de la început printre fruntaşi în această acţiune. Onisifor Suciu vorbea peste ani şi ani de zile despre acele timpuri ca despre „perioada eroică”, dar în discuţia noastră scurtă şi agitată de pe Aleea Alexandru, în timp ce vântul începuse să spulbere zăpada şi să ne-o azvârle în faţă, poruncindu-ne parcă să ne urnim odată şi să ne vedem de treabă, el spusese cu amărăciune că se încep prea multe atacuri simultane, fără a avea suficiente forţe spre a fi concentrate în toate direcţiile, posibilităţile existente rămânând astfel doar parţial fructificate. Şi mai năvăleau în acele timpuri şi alte griji peste fostul gazetar. După trecerea anilor, Onisifor avea să vorbească adesea despre situaţia periculoasă în care a ajuns în urma atitudinii luate împotriva unor măsuri excesive legate de reforma învăţământului. El susţinea că şi în acele zile revolute fusese pe deplin conştient că scoaterea din învăţământul superior a unor profesori cunoscuţi pentru trecutul lor naţionalist şi pentru concepţiile idealiste susţinute cu consecvenţă în cursul unei întregi vieţi este o necesitate inevitabilă, oricâte drame personale ar genera ea. Dar el susţinea (cu mulţi ani după acele întâmplări) că nu ezitase nici atunci să sugereze, în discuţiile animate ce precedaseră propunerile concrete prezentate organelor de conducere, evitarea hotărârilor şocante, capabile să emoţioneze sau să revolte categorii largi de intelectuali şi se luptase foarte stăruitor pentru trei sau patru personalităţi ou faimă.

Cei care i-au cunoscut mai bine activitatea din această perioadă (şi în primul rând Tiberip Baciu, al cărui loc îl ocupase într-o primă etapă) susţineau însă că atitudinile lui Onisifor Suciu în aceste probleme (şi în altele pe care nu le-am uitat nici eu) nu a fost tocmai atât de clarvăzătoare şi de curajoasă cum pretindea peste ani şi ani de zile, deoarece în acea perioadă el era chinuit de o

profundă îngrijorare, ca să nu-i spun direct teamă. Oricât s-ar părea de ciudat pentru un om cu trecutul şi cu situaţia sa, Onisifor se temea în primul rând de acţiunea de verificare a activului de partid, hotărâtă cu puţin timp în urmă de Biroul Politic. Tibi Baciu reamintea în legătură cu aceste temeri că Suciu trezise numeroase duşmănii în Oraşul de Nord, căci îndată după sosirea sa aici el începuse să-şi croiască drum spre funcţii mai importante folosind conjuncturile favorabile pentru a dezlănţui, în cadrul unor zguduiri de ordin mai general, atacuri personale calculate şi temeinic documentate pentru a părea juste şi a se dovedi eficiente. Dar, vorba lui Tibi Baciu, cine dă cu parul se mai trezeşte şi el ciomăgit, aşa că Suciu îşi dădea seama că are destui duşmani care pândesc ocazia de a tăbărî pe el, pentru a-i plăti poliţe mai vechi sau mai noi. Era neliniştit mai ales de urmările posibile ale admiraţiei nedisimulate pe care i-o purtase lui Lucreţiu Pătrăşcanu, demis pe neaşteptate cu un an în urmă şi dispărut de pe scena vieţii politice active, condamnat în şedinţe confidenţiale pentru ideile „naţionaliste” expuse într-o cuvântare, despre care Onisifor nu prea era sigur că nu se pronunţase şi faţă de alţii elogios, căci acele idei nu i se păruseră numai juste şi întemeiate, dar şi absolut necesare în acea perioadă, ţinând seama de situaţia existentă în unele zone ale Transilvaniei nordice. Într-un asemenea moment, când Onisifor se străjuia să evite pericolele pe care le simţea acumulându-se în jurul său şi susţinea cu înflăcărare, la orice şedinţă, tezele Rezoluţiei Biroului Politic în problema naţională apărută ou numai două luni în urmă, e greu de imaginat că el ar fi riscat să intre în conflict cu puternicele organe ale Ministerului de Interne punând în discuţie cazul Vrega pe baza simplelor afirmaţii ale unui cetăţean oarecare acuzat de aţâţare şovină şi de cârdăşie cu fascişti

şi cu chiaburii Dimpotrivă, Onisifor era îngrijorat că s-ar putea ca zelul său în susţinerea tezelor Rezoluţiei să nu fie destul de mare. Ei da, se prea poate ca tocmai această teamă să fi avut un rol important în împingerea lui Suciu în rândurile celor ce au atacat cu înverşunare „grupul naţionalist” din Oraşul din Nord, ajutând la o nouă compromitere a lui Dogaru (care a fost scos din activul Comitetului Central şi trimis în învăţământul superior) şi a altor comunişti vechi şi cinstiţi.

Acum, în preajma sărbătoririi sale, aş fi fost bucuros să-l întreb pe Onisifor cum priveşte prin distanţa ce ne separă de acel timp – şi sub unghiul diferit, fixat astăzi asupra lui – strădaniile sale din acea perioadă fiind aproape sigur că el le va găsi perfect îndreptăţite, declarând senin că „faptele se judecă în concretul lor viu, adică în spaţiul şi timpul lor, şi nu într-o perspectivă temporală care le modifică, pentru că descoperă finalitatea curentului mare ce le determina şi în care el° sau se încadrau, sau acceptau cu resemnare să fie zdrobite”. De altfel aş fi fost nespus de surprins dacă el nu ar fi adăugat, cu acea încredere nestrămutată în el însuşi care îl caracterizează, că „nici o singură faptă a mea, ba mai mult, nici un singur cuvânt al meu nu a fost inspirat de altceva decât de spiritul de disciplină al unui ostaş simplu al partidului – care mă obliga să urmez cu fidelitate linia stabilită de conducere şi să realizez fără ezitare hotărârile sale – şi de cinstea mea de comunist! Nimic din ce am făcut nu a izvorât din capriciile sau din interesele mele!”

Desigur, ar fi fost nespus de greu să-i explici lui Onisifor că „linia” şi „hotărârile” se înfăptuiesc în condiţii concrete, cerând gândire, judecată, apreciere personală, şi cu oameni vii, dotaţi cu gândire şi sensibilitate, nu cu scheme abstracte în care se mişcă manechine de lemn. De aceea, nici el, aplicând „linii” şi „hotărâri”, nu s-a aflat în

ipostaza mecanismului de transmitere automată, ci a fost un om cu răspunderi faţă de alţi oameni. Dar chiar dacă aş fi dorit să discut despre aceste probleme cu Onisifor Suciu – şi mărturisesc că nu simţeam o prea vie dorinţă pentru astfel de discuţii cunoscând de la început deplina lor zădărnicie, prietenul meu era prea ocupat să urmărea, scă mişcările lui Borţig pentru organizarea mai bună a sărbătoririi sale.

Ştefan Borţig nu fusese bucuros deloc aflând. de intenţia lui Onisifor Suciu de a-şi sărbători în oraşul unde şi-a început ascensiunea politică cea de-a 70 aniversare şi mai ales când i-a făcut „sugestia" de a lua el iniţiativa şi de a mobiliza un „comitet" alcătuit din „câţiva tovarăşi vechi, de-ai noştri" şi blestema în gând clipa când i-a trecut prin minte să-i facă o vizită în cursul unei deplasări în interes de serviciu la Bucureşti. Borţig ţinea foarte sincer la Suciu, îi păstra o recunoştinţă vie pentru că i-a deschis şi lui portiţa spre o ascensiune comodă. Cât timp Suciu a fost mare şi tare, Borţig reamintea foarte frecvent, mai cu seamă în şedinţele mai importante, spiritul de dreptate proletară dovedit cu toate prilejurile de tovarăşul Prim şi era perfect conştienit că Suciu aflase de constanţa fidelităţii şi recunoştinţei sale, era informat de tot ceea ce se mai vorbea despre el în oraşul peste care stăpânise (ăsta era termenul folosit cu plăcere, savurându-i parcă gustul şi mireasma, atunci când vorbea de activitatea desfăşurată în Oraşul de Nord şi Borţig ştia foarte bine că el corespundea întru totul adevărului, nu era o vorbă aruncată în vânt, ci definirea foarte exactă a unei situaţii concrete, de fapt), el însuşi, Borţig, dom Fănică pentru întregul raion (cu excepţia, evident, a ştabilor care nu puteau renunţa la principialitatea lor caracteristică şi-i spuneau cu familiaritate „măi nea Fănică"), îi trimise, în anii aceia, nu prea îndepărtaţi în timp dar împinşi de

mişcările implacabile ale realităţii undeva într-un spaţiu foarte înceţat, îndepărtat, oarecum, neverosimil, când Suciu păstrase multă putere, mai bine zis ajunsese să deţină mai multă putere ca oricând şi nimeni nu putea bănui că înălţarea sa e aidoma cu aceea a flăcării ridicate drept spre cer înainte ca jăraticul ce-l întreţine să se năruie şi focul să se stingă, lăsând în urmă doar o sărmană răsucire de fum acru, date exacte despre tot ceea ce îl putea interesa (şi ştia că îl va interesa orice cuvinţel aruncat despre el la vreo şedinţă sau scăpat la un pahar, între oameni consideraţi prieteni de încredere, adică oarecum complici, ştiind prea multe unii despre alţii pentru a-şi putea permite să „toarne”), ba, uneori, mai ales când avea nevoie de sprijinul puternicului bărbat, în clipele când situaţia îi era ameninţată, când apăruse vreunul care râvnea la „pâinea” lui „sau când era prins cu vreun matrapazlâc şi se temea să nu fie dat în vileag, se repezea personal la Bucureşti pentru a-i relata pe larg cele aflate, ba străduindu-se să le dea culoare, amănunte capabile să le lărgească dimensiunile, să lase bănuite implicaţii multiple, şi Suciu se arătase totdeauna recunoscător, iar atunci când avea nevoie de sprijin, săritor şi eficace. Borţig mai ştia că Suciu avea o deplină încredere în el, lăsase uitate o mulţime de întâmplări neplăcute aflate despre el, pusese la punct pe cei care l-au atacat prin şedinţe, nu putea permite, spunea el cu hotărâre, ca tovarăşi încercaţi, căliţi în lui ptă şi în muncă, în care se putea pline nădejde, să fie calomniaţi, să fie mânjiţi cu miopie sau cu rea-voinţă, şi încrederea aceasta l-a salvat de la multe neplăceri nu numai cât timp Suciu lucrase în raion (adică „stăpânise”, căci aşa îi plăcea să spună, nu era un om care se fereşte de a-i spune adevărului pe nume), ci şi mulţi ani după aceea, şi ea i-ar fi putut înlesni fără nicio îndoială ascensiunea la funcţii mult

mai importante decât aceea de director general al O.C.L.-ului raional, Onisifor Suciu îi vorbise nu o dată despre intenţia sa de a-l promova, clar Borţig era mulţumit cu ceea ce dobândise, avea treburi cărora le cunoştea în amănunţime mecanismul, îi studiase fiecare şurub, îi descifrase avantajele şi ştia să le şi folosească fără ezitare, nu avea nevoie de nimic altceva şi se pitise de fiecare dată în tufişul unei modestii calculate, de om limitat şi fără ambiţii, fidel şi plin de abnegaţie. Nu avea nicio îndoială că Suciu cunoştea multe din afacerile sale, nu putea să nu ştie despre casa încăpătoare cumpărată în cartierul cel mai „distins" al oraşului, nu se putea să nu fi aflat despre vila construită la munte, într-o perioadă când nu găseai o scândură să-ţi faci sicriu, necum materiale pentru o vilă, dar nu le acordase nicio importanţă, era – se gândea Borţig – un adevărat om superior, capabil să înţeleagă un subaltern în întregul său, să nu acorde importanţă exagerată unor detalii, aspectelor secundare, mărunte, şi să aibă în faţa ochilor totalitatea unui om, să cumpănească trăsăturile negative şi cele pozitive cu dreaptă măsură, cu echitate – ou termenul acesta nou, ajuns la modă şi folosit la fiecare pas – şi să constate în acest fel dacă e în esenţă bun sau rău, demn de a fi promovat sau vrednic de a fi retrogradat, sancţionat sau numai pus la punct cu toată asprimea. Borţig admitea în secret, în sine, în „forul său interior" cum îi plăcea să spună, deşi Suciu îşi cam bătuse joc odată de această expresie (îşi bătuse joc, glumind, nu condamnind) spunându-i: „Ehei, tovarăşe Borţig (căci pentru el toţi erau tovarăşi, nimeni nu era „măi Costică" sau „măi Fănică", aşa cum s-au nărăvit unii să spună), expresia asta ai învăţat-o din vreo predică, asta-i popească, tovarăşe, nu de comunist", dar în ciuda dezaprobării Primului el nu reuşise să lichideze această lipsă, era un năravv vechi, înrăit, ce să-i faci, cu ăsta o să moară, că

îngăduinţa şi flexibilitatea lui Onisifor Suciu nu avea nicidecum un caracter de generalitate şi nu se aplică la fel de darnic şi cu aceeaşi bonomie tuturor a, uneori obiceiul său de a judeca omul „în esenţa” sa nu înclina cumpăna în favorul celui examinat, ci dimpotrivă, şi nuerau tocmai lipsite de temei vorbele rostite, uneori cu greutate, în şedinţe importante, acumulându-se mai ales în lunile când s-au adus în faţa organizaţiilor de partid greşelile săvârşite într-o perioadă şi s-au dezgropait (Borţig era convins că s-au „dezgropat”, şi era tot atât de convins că nu trebuia să fie dezgropate, dar se ferea să dea glas acestor convingeri căci simţea că ceva s-a schimbat şi că unele gânduri ale sale pot fi considerate ca emanaţii ale unor metode vechi, acum condamnate, şi că o asemenea interpretare nu i-ar fi de niciun folos, ci dimpotrivă) şi în raionul lor multe cazuri de mult uitate (Borţig era într-adevăr convins că de fuseseră uitate pentru că el le uitase, nu-l priveau, nu-l atingeau, nu avea de ce să se bage în discutarea lor şi nici de ce să-şi amintească de de mai ales că unele i-ar fi putut aduce şi oarecari prejudicii), când au fost aduse acuzaţii grave împotriva lui Onisifor Suciu, unele „cazuri” de care avea cunoştinţă şi altele despre care nu ştia nimic sau aproape nimic, şi când nu s-a luat în aparenţă nicio măsură împotriva tovarăşului Ministru (deşi el i s-a părut lui Borţig profund zguduit, dacă nu chiar speriat, atunci când i-a relatat foarte amănunţit cele spuse în şedinţa aceea, după însemnări exacte, căci şi-a făcut notiţe în grabă şi pe urmă le-a transcris cu grijă, completându-le cu nuanţele de care-şi aducea amante – sau i se părea că-şi aduce aminte, căci a socotit de datoria sa să-şi avertizeze fostul şef, îi fusese doar favorabil, un adevărat binefăcător, nu uită el, Borţig, atât de repede un bine ce i s-a făcut şi profitase de prima ocazie de a se deplasa la Bucureşti pentru a-l vizita, ou oarecare fereală, şi a-şi face datoria); dar peste puţină

vreme el a fost pensionat, fără vâlvă şi fără comentarii, se integra într-o mişcare mai largă în funcţii, se împrospătau cadrele în unele sectoare, iar Onisifor Suciu împlinise şaizeci de ani cu câteva luni înainte de acele şedinţe şi fusese sărbătorit mai modest, mai puţin fastuos decât la cea de-a cincizecea aniversare, dar sărbătorit. Ei da, evident că de atunci încoace Borţig şi-a mai rărit vizitele, era prins peste măsură de treburi, nu-şi mai vedea capul, apăruseră mulţi şefi noi, pe care nu-i cunoştea, nu ştia în ce ape se scaldă, trebuia să fie atent, să nu calce în strâchini, să nu fie prins cu ocaua mică, deoarece se cam obişnuise cu libertatea de mişcare, fusese mare şi tare şi nimeni nu prea avea curajul de a-l lua din scurt, şi pe urmă nu ştia cu cine poate fi atent şi cu cine nu, trebuia să ia pulsul fiecăruia, să se informeze, să afle ce şi cum, ca să nu tragă în bară, să nu se ardă, aşa că numai la Onisifor Suciu nu-i stătea capul, ce-a fost a fost, nimeni nu zice, „Doamne, ia-mi”, toată lumea zice „Doamne, dă-mi”, aşa-i lumea, fiecare cu necazurile lui. Şi tocmai acum, când începea să-şi facă şi el loc prin situaţia nouă, să se descurce, să-şi regăsească siguranţa pe balon, se trezeşte şi Suciu că vrea mare sărbătorire mare şi nu găseşte alt fraier să i-o organizeze decât pe el, pe Fănică Borţig, cel mai mic dintre toţi prietenii săi de aici şi cel mai expus, căci bine-i de cel pensionat sau plasat în nişte funcţii mai mult onorifice decât reale, clar vai de cel băgat direct în maşina de tocat

C-da 5690 coala 8

113

carne cum e un OCL judeţean, Dumnezeu să ferească pe orice om cumsecade de astfel de balamuc. Dar, oricât ar fi de riscant, omul e om, Ştefan Borţig nu uită, nu lasă el să se creadă că nu ştie ce-i aia recunoştinţă şi, iată, a făcut pe dracu-n patru să-i organizeze tovarăşului Ministru

serbarea dorită, să se termine totul cu bine şi să scape şi de beleaua asta, căci astfel s-a achitat de toate datoriile, şi pace! Fireşte, Ştefan Borţig e om şi ştie ce-i aia datorie, recunoştinţă şi obligaţie, dar tocmai de aceea el nu a fost şi nu este nici azi dispus să-şi trădeze sau să-şi înşele şefii, să-i mintă sau să le refuze un serviciu. Aşa că dacă el s-a simţit în mod natural obligat să dea ascultare dorinţei lui Onisifor Sucdu de a-i organiza sărbătorirea, erijându-se, inclusiv, în ipostaza oarecum jenantă (fiind vorba, oricum, de o idee străină, la care trebuia să atragă şi pe alţii) şi, fără îndoială, încărcată de unele elemente de risc (căci, ce să-i faci, era vorba de un tovarăş fără nicio funcţie oficială – deci, într-un sens, menit să primească doar onorurile datorate situaţiei sale actuale, de pensionar, nu celor trecute, de demnitar), orice imixtiune privată în acest echilibru al cutumei fiind, după părerea lui Borţig, nu numai neavenită clar şi periculoasă. Periculoasă sub două unghiuri: acela al tulburării unor echilibruri delicate stabilite de ierarhie şi acela al intervenţiei incompetente (nejustificate de nicio atribuţie) în iniţiative şi alte probleme organizatorice (ceea ce ar putea fi socotită dovadă că nu-şi vede lungul nasului – faptă îndeobşte generatoare de neplăceri – sau chiar că raliază grupuri în jurul unor iniţiative venite nu de la forurile oficiale, ci de la o persoană privată, nu numai direct implicată, ci şi interesată!). Dar Ştefan Borţig era Ştefan Borţig pentru că nicio luptă între datorie şi pasiune (ca cele dezbătute în piesele lui Racine, despre care a scris fiul său la teza de franceză din trimestrul al doilea al anului trecut, şi ale cărui principale idei le-a prezentat în adunarea lunară a familiei, pentru a contribui la ridicarea nivelului ei general de cultură) să nu poată avea loc niciodată în conştiinţa sa străbătută de principialitate, aşa că n-a ezitat nicio clipă să se prezinte la tovarăşul Furdui, să-i înfăţişeze sugestia ce i

s-a făcut de fostul

ministru şi să-i ceară indicaţii privind modul cum trebuia să procedeze (ceea ce, în cursul audienţei, Borţig numise „să ia poziţie şi să procedeze respectând disciplina de partid şi de stat şi în conformitate cu normele eticii şi echităţii socialiste”) iar cererea sa l-a făcut pe Furdui la început să zâmbească, clar apoi să-şi corecteze atitudinea şi să rămână îngândurat (deoarece îl cunoştea pe Borţig ca om viclean şi periculos, intrigant experimentat, gata să intre în jocul oricui pentru a-i face cuiva rău, în acest caz, lui, tovarăşului preşedinte Furdui!) şi să declare până la urmă că problema nu intra în competenţa sa, precizând, la întrebarea plângăreaţă a lui Borţig (care se simţea ameninţat de pericolul la care nu s-a gândit nicio clipă şi i se părea şi acum neverosimil, acela de a rămâne obligat să rezolve o atare problemă importantă fără nicio indicaţie sau dispoziţie din partea forurilor superioare, deci azvârlit oarecum în situaţia disperată a unui sugar gol-goluţ lăsat în stradă într-o noapte geroasă de ianuarie) că „singura persoană competentă într-o astfel de problemă i se părea a fi tovarăşul Prim Mureşan!” Furdui crezuse că dându-i un astfel de sfat îl va face pe Borţig să renunţe la ideea, năstruşnică de a organiza aniversări care, oricât s-ar strădui să le prezinte ca private, nu puteau să nu aibă o anumită nuanţă oficială. N.a-l cunoştea însă suficient pe vrednicul director general, care nu găsea odihnă şi pauză înainte de a dobândi „dispoziţiile” sau „dezlegările” râvnite de la şefii săi, chiar dacă era vorba de „tovarăşul Prim”, de care se temea ca dracul de tămâie deoarece avea un mod de gândire pe care nu reuşea să-l descifreze, privea, adică, cele mai complicate lucruri în forma lor simplă, dezbrăcându-le de complicaţii şi de fraze, formulându-le în cuvinte puţine, capabile să le surprindă nucleul şi sensul,

ceea ce i se părea lui Borţig un apel la schematismul cel mai condamnabil, fără să-i fi trecut însă vreodată prin cap să formuleze această părere în faţa cuiva, dar adunând cazurile cunoscute de el de „reducere la osatura simplistă” (din şedinţele mai mult sau mai puţin largi în care Mureşan se informa despre mersul concret al activităţilor pe diferite pla

115

nuri, din judeţul condus de el) într-un caiet special, ascuns cu mare grijă pentru a fi folosit în „şedinţa de demascare” pe care Borţig o dorea cât mai curând organizată, căci nu se temea de nimic mai mult ca de oamenii pe care nu reuşea să-i înţeleagă. De data aceasta, însă, Borţig găsise o posibilitate de a-l încurca pe Mureşan, de a-l pune să decidă în complicata problemă a sugestiei lui Onisifor Suciu şi de a-l face, astfel, responsabil pentru toată afacerea, căci nimeni nu ar mai fi putut pretinde, după primirea unei „dezlegări” sau a unei interdicţii din partea acestuia, că o nulitate ca el, Borţig, ar mai putea puiia vreo vină pentru cele întâmplate, el rămânând însă în aparenţă (adică până în clipa când cineva ar fi socotit că sărbătorirea lui Suciu este „deplasată” sau chiar „nejustă”) prietenul fidel care nu şi-a uitat fostul şdf şi se poate aştepta pe bună dreptate la recunoştinţa acestuia (care s-ar fi putut să devină într-o bună zi foarte utilă, căci Suciu fusese „scos pe tuşă”, clar nu „desfiinţat”, ceea ce, pentru modul de a gândi al directorului general, însemna, înainte de toate, că el putea primi în orice clipă, pe neaşteptate, cine ştie ce funcţie importantă, dacă în zona pe care el o desena doar ou misteriosul „sus de tot” – evitând terminologia uzuală aşa cum primitivii se fereau de numirea directă a forţelor magice, bune sau rele, de care se tem –, capacitatea sa neîndoielnică ar fi fost socotită utilă în vreun domeniu de activitate unde se cerea un mod

nou de a aborda problemele, adică un om ferit de ruginile rutinei în examinarea lor). Borţig se prezentă deci la audienţa fixată de Mureşan cu uşurinţa sa caracteristică, fără a sonda în prealabil cam ce doreşte să discute sau să ceară solicitantul, şi îi expuse bărbatului tânăr care îl primi cu jovialitatea obişnuită (deşi el îi menise în planurile sale, orice răspuns i-ar da sau oricum ar evita să-i dea un răspuns, neplăcutul rol de ţap ispăşitor) dilema creată de „sugestia” lui Suciu, declarând, în aparenţă foarte sincer, că nu ştie ce să facă pentru a nu greşi…

Rămase uluit când Mureşan îl întrebă cu o seninătate neprefăcută, dar în care Borţig bănui cleândată zeci de capcane întinse cu viclenie:

— Bine, dar cine-i tovarăşul Gnisifor Suciu?

„E tare, se gândi Borţig. Joacă grozav. Cu ăsta nu-mi merge!”, dar se prefăcu a nu observa mişcarea vicleană cu care adversarul voia să-l facă şah-mat din câteva mişcări şi oftă:

— L-aţi şi uitat, tovarăşe Prim? A fost acum zece ani Prim la raion. Apoi ministru. Mulţi ani!

— A, da! Iartă-mă, tovarăşe Borţig, nu prea am memoria numelor… Aşa! E, deci, tovarăşul Onisifor Suciu, fost Prim-secretar al raionului! N-a fost el prefect atunci la început, în 1945?

Borţig se sperie de-a binelea. Aici ceva nu e în regulă. De ce se aduc oare în discuţie întâmplări din 1945? Să fi făcut Suciu ceva grav pe vremea aceea? O fi avut vreun conflict cu Mureşan? înlătură ultima ipoteză, pentru că actualul Prim nu putea fi în 1945 decât un copil. Atunci, îşi spuse însă îndată, cu tatăl său? Oare cine o fi fost tatăl său? se întreba el neliniştit. Ce se ascunde aici? bătea în gândul său un ornic al neliniştii. Ce vrea ăsta?

Straniu i se părea lui Borţig că după toate semnele omul de care se temea, căci nu reuşea să-l înţeleagă (aşa

cum nu-l înţelegea nici acum, deşi rostea cuvinte banale şi punea întrebări simple, cotidiane) tocmai pentru că era convins că un om dispunând de puterea lui Mureşan nu pune zadarnic întrebări simple, banale, are el nişte planuri mai ascunse şi, scormonindu-le, urmăreşte el ceva nebulos, de neînţeles deocamdată pentru el, pentru Ştefan Borţig.

Gândurile îi fugeau ca norii alungaţi de un vânt nebunatic de primăvară, dar se stăpâni şi răspunse simplu:

— Da, tovarăşe Prim! Dânsul a fost!

Avea siguranţa că a rostit nişte vorbe fatale şi că a pecetluit iremediabil soarta lui Onisifor Suciu. Simţi chiar, în adâncul său, un fel de vag regret, înăbuş1 t îndată de convingerea că nu putea proceda decât aşa cum a făcut, căci nu putea ignora şi cu atât m-a puţin nega o realitate cunoscută de atâta lume în Oraşul din Nord, dar care dobândise, în clipa aceasta adâncă şi misterioasă ca o fmtână fără fund, o importanţă inexplicabilă şi o semnificaţie care îi scăpa deocamdată. Rămase din nou uluit, când Mureşan spuse cu plăcere, zâmbind cu ochii pierduţi undeva departe, probabil în ceasul acela îndepărtat de care Borţig nu reuşea să-şi amintească:

— Formidabil, dom’le! Aşa bărbat mai zic şi eu!

Borţig fu cuprins de o neaşteptată bucurie şi uită într-o clipită de tot ceea ce îl frământase în legătură cu „sugestia” lui Onisifor Suciu, de gândurile negre ce-l invadaseră şi de neliniştile transformate în nopţi de insomnie, şi dacă cineva i-ar fi amintit de de i-ar fi râs foarte sincer în nas, declarând cu toată convingerea (şi fiind sincer încredinţat că spune adevărul adevărat) că nicio frântură de secundă nu s-a îndoit de prestigiul imens şi de situaţia foarte solidă (trainic solidă, ar fi zis el) a fostului Ministru. Nu-şi putea imagina la ce se gândeşte Mureşan (pe care, evident, nu l-ar fi pomenit niciodată sub forma aceasta familiară, numindu-l chiar şi în vis tovarăşul

Prim, sau, în cel mai rău caz, tovarăşul Mureşan, şi o degradare a protocolului său sever n-ar fi fost determinată decât de o eventuală schimbare a funcţiei acestuia, mai bine zis de vreo „rotare în jos”, spre zonele anonimatului, mai apropiate de a sa, iar uitarea completă a fostului Prim ar fi însoţit în modul cel mai firesc o trimitere eventuală în „munca de jos”, echivalentă pentru Borţig cu decesul politic), el venise în Oraşul din Nord într-o perioadă ulterioară, în căutarea unui teren de vânătoare mai prielnic decât cel pe cai e îl avusese la Alba Iulia (unde îndeplinise o funcţie de care nu vorbea niciodată, unii spuneau că ar fi fost pivnicer şi fusese prins cu şmecherii, clar în de erau implicate persoane importante, aşa că au fost aplanate, dar pivnicerului i s-a făcut vânt din oraş, alţii că ar fi fost plutonier şi rămăsese pe drumuri la deblocări, dar toţi cei ce răscoleau la un pahar de vin trecutul neguros al lui nea Fănică o făceau cu indolenţă, cu haz, căutând prilej de a râde fără consecinţe posibile, erau în fond bucuroşi să-l lase înceţat cum era, ca să nu-şi destrame ocaziile de a plasa bancuri pe această temă, nimeni nu oredea în lucrurile rele spuse despre el, dacă ar fi fost momente dubioase în trecutul său ar fi fost de mult scos din slujba sa („nenormaetă”, cum se zicea, dar bănoasă şi râvnită de mulţi) – căci despre fiecare salariat din această categorie existau vrafuri impunătoare de dosare), dar, orice ar fi fost înainte, sosise în oraş într-o perioadă când Suciu nu mai era prefect, nu-şi mai amintea ce era, dar trebuie că se număra şi pe atunci printre granguri căci la reforma administrativă apăruse în frunte, ca Preşedinte al Sfatului raional, şi peste puţină vreme fusese numit sau ales (Borţig nu se prea pricepea la modul cum erau rezolvate aceste lucruri în perioada aceea, clar se temea să nu folosească vreun cuvânt greşit şi să tragă cine ştie ce ponoase) Prim-secretar de partid, pe raion, şi

după aceea i-a surâs şi lui (lui Borţig) norocul, s-a mai săltat, i-a plăcut lui Suciu, ce mai, avea ochi de vultur, descoperea fără greş oamenii de nădejde, ei, dar principalul e că tovarăşul Mureşan a rostit despre fostul Ministru cuvinte atât de măgulitoare, aşa că Borţig le întări cu toată convingerea:

— Sigur că da, să trăiţi!

Mureşan rămăsese zâmbind, cu privirea în gol, vedea nişte timpuri îndepărtate, ale copilăriei sale, reapăreau din píela lor figuri şi întâmplări, totul într-un vârtej încurcat, fusese prea tânăr ca să priceapă evenimentele, dar îşi aducea aminte de frânturi de convorbiri dintre tatăl său, întors din oraş în mahalaua de dincolo de Fabrica de bere, şi maica sa, speranţele şi temerile lor, veştile bune şi cele proaste şi peste toate se profilau flamuri, lozinci scrise pe pânze lungi, roşii, şi portrete, printre care chipul unui om cu prenume ciudat: Onisifor Suciu. Primul secretar Mureşan nu-şi mai amintea cu limpezime decât culoarea de răsărit acoperit de nori de furtună prin care răzbat, pe alocuri, izbucnirile roşii, ezitând între promisiune şi ameninţare, ale unui soare uriaş, fierbinte, despre care ştia din vorbele tatălui său că va ieşi odată şi odată dintre nori şi va risipi peste lume căldură şi lumină, peste tot şi pentru toţi, şi despre care bănuia, din vorbele mamei sale chinuite de gândul că va trebui să le facă ceva de mâncare, deşi cu banii lor nu se putea cumpăra aproape nimic, că s-ar putea totuşi să nu răsară niciodată, căci nimic nu-i sigur în lumea asta blestemată. Dar îşi amintea şi de mireasma de pământ răscolit de ploi şi biciuit de vântul de primăvară, a acelor zile, iar mireasma aceasta se împletea cu speranţele tatălui său şi cu deznădejdea de cenuşă a mamei sale, şi se rostogolea pe străzile şi prin pieţele Oraşului din Nord împreună cu puhoaiele mari de oameni care strigau şi cântau aşa că din glasurile lor se năştea un

fel de vuiet de ape mari, fără înţeles exprimabil în cuvinte dar cu un sens absolut clar şi răspicat. Iar prin mireasma aceasta de primăvară sălbatică şi de ape revărsate pluteau cuvinte şi nume repetate de mii şi mii de glasuri. Mureş an cunoştea prea bine istoria acelor ani ca să nu ştie foarte exact ce cuvinte şi ce nume răsunau pe străzile Oraşului din Nord în acele zile, dar în adâncul sufletului său, acolo unde mijesc cele mai intime amintiri, de acele zile se lega un singur nume: al lui Onisifor Suciu. „Poate pentru că are un prenume atât de neobişnuit”, se gândea el în timp ce îl privea cu atenţie, fără să pară atent, pe omul agitat, la început speriat şi acum satisfăcut, din faţa sa, şi-i trecu prin minte: „Oare ce l-a putut lega pe un astfel de omuleţ de Onisifor Suciu?”. „Sau, continuă el să se gândească, deşi îşi dădea seama că ar trebui să se grăbească, avea multă treabă, era spre mijlocul unei zile foarte încărcate, pentru că a fost un om croit pentru timpurile acelea patetice, pline de deznădejde şi de speranţă, probabil sălbatice nu numai în amintirile păstrate de copilul oare a fost el pe vremea aceea, ci şi în realitate!”. Continua să zâmbească văzând anii aceia, clar se întoarse pe neaşteptate spre Borţig:

— Ei, dar să revenim la ale noastre. Şi ce problemă avem în legătură cu tovarăşul Onisifor Suciu?

Îşi dădea, evident, seama de ce putea fi vorba, căci o intenţie de a sărbători într-un cadru neoficial pe un vechi activist ajuns la anii binemeritaţi ai odihnei şi ai pensiei nu putea fi considerată atât de importantă încât să fie adusă în faţa lui, decât dacă ea putea stârni obiecţii, resentimente, reclamaţii şi anchete, făcându-i pe iniţiatori să caute adăpost din faţa lor, apărându-se cu o decizie a sa, a Primului secretar. „Înseamnă, îşi spunea el, că în jurul lui Onisifor Suciu a clocotit într-adevăr furtuna, şi, în bătaia ei, va mai fi stârnit şi el altele, din exces de zel, din

înţelegerea greşită a necesităţilor unui moment sau al altuia, sau dintr-o pasiune exagerată (sau considerată de ceilalţi exagerată)". Aflase câte ceva despre greşelile comise în raion, auzise multe despre atotputernicia cu care Suciu se crezuse înzestrat într-o perioadă a activităţii sale de aici şi nu uitase că pe vremea când mai lucra, cu ani în urmă, la Comitetul Central, participase la unele discuţii privitoare la cadre cu funcţii mai importante implicate, într-o perioadă anterioară, în ilegalităţi, şi îşi amintea că numele lui Onisifor Suciu fusese de multe ori rostit. Dar el nu venise în Oraşul din Nord ca să ţină minte nelegiuiri sau greşeli trecute, ci să le evite pe cele ce s-ar putea produce în prezent, căci niciun timp al istoriei nu este ferit de strania atracţie a oamenilor (sau, mai bine zis, a unor oameni) spre folosirea subiectivă a puterii, adică pe româneşte spre abuzul de putere, de tentaţia puterii personale, adică de ispita de a crede că propria lor voinţă sau dorinţă sunt însăşi expresia directă a adevărului şi a dreptăţii, şi să ducă mai departe nesfârşitul ciclu de nedreptăţi şi de crime ce alcătuiesc un aspect tragic al istoriei. Perioada aceasta, când el e cel ce răspunde de mersul treburilor din judeţ, e aceea a unei noi bătălii – se gândea Mureşan în unele nopţi când, după o şedinţă mai încâlcită, din care i se părea că lucrurile nu ieşiseră destul de limpezite, sau după o zi grea, când fumase nenumărate ţigări şi numai se zbătea în piept alarmată – nu mai puţin plină de probleme dificile, de contradicţii de necesitatea unor decizii rapide implicând asumări de răspunderi, ca cea în care acţionase Onisifor Suciu pe aceste meleaguri. Numai că atunci – îşi spunea Mureşan frecându-şi din când în când ochii înroşiţi de oboseală, de fumul ţigărilor şi de nesomn – bătălia se clădea cu forţe relativ puţine, în orice caz nu prea pregătite pentru luptele complicate în care s-au angajat, şi dusă cu hotărârea asumării oricărui risc,

căci fiecare dintre cei angajaţi în viitoarea ei îşi dădea seama cu o stranie luciditate că ea e purtată pe viaţă şi pe moarte, şi dacă s-ar întâmpla. s-o piardă îl aşteaptă plutoanele de execuţie sau adâncul infernal al ocnelor, şi fiecare ştia că trebuie dobândită cu orice preţ, cu orice risc, Puterea, ca instrument al înfăptuirii ideilor lor. Pe care mulţi dintre ei nu le înţelegeau prea bine, nuanţele se cam înceţau, se ştergeau, rămânând fixate în câteva cuvinte repetate mereu, cu obstinaţie nesfârşită, de parcă de ar fi dovedit fără putinţă de îndoială că cel ce le rosteşte ştie exact ce trebuie făcut. Când în realitate mulţi simţeau doar sentimentul obscur al unei comunităţi de destin, al unei frăţii întru oropsire şi nefericire – cugeta Mureşan ezitând între un somnifer, convins că el îi va da a doua zi oboseala confuză şi lipsa de claritate în gândire de care se temea mai mult ca de orice, şi între aprinderea unei ţigări, chiar şi cu riscul de a mai acumula o noapte albă – şi al unui ţel spre care au înaintat buluc, fără ezitare, dar mulţi dintre ei fără înţelegerea necesară a specificului acestei lupte, care trebuie câştigată cu mai puţine sacrificii. Însă mulţi dintre oamenii care s-au aruncat în acel vârtej puternic, răscolitor de adâncimi nebănuite, sau au fost smulşi de el din mâlurile străvechi ale societăţii şi ridicaţi la – suprafaţă, îşi spunea Mureşan privindu-l pe Borţig, nu erau destul de lucizi şi destul de calmi, erau veşnic pe drumuri, cu o bucată de pâine şi un „drob de brânză în servietă, zgâlţâiţi de noi şi noi probleme, de surprize dezagreabile, de ostilitatea unor oameni amărâţi din vreun sat uitat de Dumnezeu, mereu electrizaţi de telefoane răstite, de ordine noi, greu de înţeles, de nemulţumiri strigate de voci ameninţătoare: «Dar se poate, tovarăşe? Cum de nu s-a făcut încă?», hărţuiţi, nedormiţi, cu creierul cuprins ca de-o flacără, şi încercând să facă totul ca să nu pară că nu au făcut nimic.

Ei, în asemenea condiţii, ce era să se întâmple cu unii dintre ei, decât să cumuleze greşeli peste greşeli, să devină aspri şi exigenţi cu ei înşişi şi cu alţii, apoi să îndrăgească gustul incomparabil de dulce al puterii şi să înceapă să fie convinşi că istoria începe cu ei şi – când greşelile sau anii s-au adunat şi ei au fost trimişi «să se bucure de odihna meritată» – se tem că se termină ou v). Aşa şi acest Onisifor Suciu. A făcut şi a dres cum a ştiut şi el, şi acum, în loic să stea liniştit la căildurica pensiei bune, se agită să mai iasă pe scenă. Dacă nu altfel, măcar cu prilejul unei «sărbătoriri la iniţiativa unui grup de tovarăşi». Vai de capul lui", spuse Mureşan, plictisit.

Dar în ziua aceea când Borţig venise în mod evident să obţină aprobarea sa pentru a organiza sărbătorirea particulară, în cerc închis, a unui fost demnitar al regimului socialist (deşi nicio logică, oricât de întortocheată, nu putea argumenta necesitatea unei astfel de aprobări), Mureşan ascultă cu faţa nemişcată, jucându-se cu stiloul, explicaţiile destul de incoerente ale directorului general, apoi oftă:

— Bine, tovarăşe Borţig. Vreţi să organizaţi o serbare în familie, treaba domniilor voastre. Dacă înţeleg însă bine, dumneavoastră vreţi să mă invitaţi şi pe mine la ea. Şi deşi nu-l cunosc personal pe tovarăşul Onisifor Suciu, nu ştiu de ce n-aş participa. Din nefericire, va trebui să mă mulţumesc cu un simplu act de prezenţă. Sunt atât de ocupat în zilele acestea, încât n-o să-mi pot permite să stau decât câteva minute, ca să ciocnesc un pahar de vin cu tovarăşul Suciu şi cu prietenii săi.

SE TREZI ANEVOIE, ZBĂTÂNDU-SE CA PENTRU A ieşi dintr-o mreajă rezistentă şi vâscoasă. Se simţea sorbit de adâncuri mocirloase, întunecate, unde mocnea, şi dospea oroarea, groaza, spaima de neimaginat, în timp ce el se zbătea neputincios în strânsoarea rece, scârboasă ce-l

cuprinsese fără să-şi dea seama, şi nu putea face nimic pentru a se apăra, pentru a se salva. Dar în acelaşi timp, dincolo de trăirea acelor clipe, se deschidea un ochi lucid (al său, deşi el era şi cel aruncat în adâncul întunecos), capabil să judece, situat în alt spaţiu şi alt timp, realitatea aventurii pe care tocmai o trăia cealaltă ipostază (cea înfrântă şi neputincioasă) a sa, şi să aprecieze, rece şi ferm, că totul e doar proiecţie a coşmarului, vis. Ochiul acesta care vedea zbaterea ia, mintea situată în alt plan al realităţii (căci nu putea considera ireal nici visul său, simţea cu toată fiinţa efortul de nebiruit al adâncului de a-l sorbi şi strânsoarea vâscoasă, a mrejei ce-l înlănţuise ca o caracatiţă uriaşă) îi ordona, în aceste clipe când se ivea posibilitatea sfărâmării cercului, să lupte pentru a se trezi – căci totul e doar un vis din care te poţi smulge – şi, în acelaşi timp cu efortul său de a scăpa, simţea adâncirea coşmarului, întărirea îmbrăţişării înspăimântătoare, zădărnicia efortului său. În anii (aproape uitaţi căci el era bărbat puternic, capabil să uite, să şteargă din memorie, printr-un efort al voinţei, amintirile ce-i deranjau, îi tulburau echilibrul sufletesc, capacitatea deplină de gândire şi de acţionare) când era căsătorit (mai exact, în perioadele când inima sa era cuprinsă de-o duioşie neobişnuită, încălzită de zile faste, când nimic nu tulburase armonia vieţii comune şi când nimic grav sau important nu brăzdase munca sa de fiecare zi, căci nici în acele zile prioritatea deciziilor pe care trebuia să le la sau a acţiunilor necesare nu era pusă în cumpănă de mişcările inimii, considerate private, pur subiective, fără legătură cu MARILE PROBLEME, cu încărcătura de datorii, de obligaţii, de sarcini, a vieţii ADEVĂRATE, adică, a celei exprimate în acţiuni obiective, palpabile, măsurabile, în fapte şi ciocniri ale oamenilor) şi el se simţea atras să-şi ocupe locul în somptuosul pat conjugal din dormitorul

splendid, cu mobilă stil, cu tablouri de care se simţea foarte mândru, luminat după plac, după starea sufletească a fiecărui moment, de foarte frumoasele veioze de masă ori cu picior, plasate pretutindeni (perioade destul de rare, căci era prea ocupat, trebuia să conducă nenumărate şedinţe, trebuia să analizeze, să propună, să hotărască, să împartă când un zâmbet, când o sancţiune, sau să ordone o măsură administrativă, spre fericirea lui Vrega, în care a descoperit de la început o înclinaţie sadică şi o tentaţie a falsului), în aceste clipe de coşmar mai putea găsi o mână de ajutor. E interesant, se gândea el uneori, în momente liniştite ale zilei (sub lumina fastă a drumului, zâmbea el, când Furiile nu se puteau apropia de muritori şi stăpânea cumpătul lucid al zeiţei Athena) că în vârtejul coşmarului nu avea numai forţa de a se dedubla, şi de a fi nu numai subiect al visului apăsător, clar şi obiect examinat lucid de un alt eu al său, plasat pe o altă treaptă a spaţiului-timp, cu altă perspectivă asupra întâmplărilor trăite de celălalt eu, şi de a-i dicta cum să acţioneze pentru a se salva, ci şi capacitatea de a-şi aminti de cea de-a treia situaţie (cea plasată în afară de ipostazele de victimă şi de speotator-dornicsă-ajute), cea anterioară celorlalte, adică aceea de Onisifor Suciu-cel-culcat-lângă-o-soţie-capabilă-să-l-trezească-cleci-să-l-scoată-din-visul-de-groază. Amintindu-şi despre această a treia ipostază (singura concret-reală, palpabilă, obiectiv existentă şi indiscutabilă), încerca să-şi trezească soţia, strigând după ajutor (el, care nu ceruse niciodată ajutorul nimănui în toată viaţa sa, nici atunci când ar fi avut nevoie!), ţipând din răsputeri şi izbu tind de cele mai multe ori într-adevăr s-o trezească, deşi, aşa cum i se spunea în primele clipe, fericite şi eliberate, ale treziei, nu reuşise să scoată decât un fel de scâncet de pisicuţă flămândă. Cu timpul însă reuşi să-şi formeze o tehnică mai bună, ordinul de trezire dat ipostazei de victimă de către

ipostaza de spectator reuşea să-l facă pe Onisifor Suciu cel real să se ridice tot mai liber din adâncurile coşmarului şi să se trezească, eliberat, izbândă cu atât mai necesară cu cât de ani de zile se obişnuise să doarmă singur pe sofaua comodă din camera de lucru, cu geamul spre grădina largă din spatele casei, la început pentru ca să n-o mai deranjeze pe Lucia (care pleca la spital dimineaţa devreme) cu sosirile sale târzii de la vreo şedinţă sau inspecţie, apoi din obişnuinţă, ca şi din cauze izvorâte din deteriorarea treptată – apoi deodată bruscă, dramatică – a relaţiilor dintre ei.

Reuşise şi acum, şi în aceste prime clipe de ieşire din bulboana înverşunată să-l soarbă, se străduia să-şi amintească unde se află, să alunge din câmpul conştiinţei ipostazele de victimă şi de spectator şi să se regăsească el, singurul pe care îl considera real, adevărat, conoret-exisitând, Onisifor Suciu cel bine ancorat într-un anumit spaţiu-timp, hotărât să nu se lase influenţat de nimicuri, de vise şi de alte aiureli, şi să-şi vadă de treabă cu obişnuita sa meticulozitate şi fermitate.

Totuşi, spaţiul ireal din care se smulsese (ireal, dar repetând, reînviind necontenit, o realitate: aceea a zilelor din iunie 1941, de la Iaşi, şi din trenul acela al groazei) îl mai obseda, ca o chemare nelămurită, vagă, obscură, dar de-o insistenţă apăsătoare, de undeva din adâncurile fără grai ale fiinţei. În fond, se întreba el cu o strângere de mână, dar încercând să înfrângă neliniştea (aşa cum a făcut o întreagă viaţă de om luptând împotriva incertitudinii, a ezitării, a neliniştii, a nehotărârii, a incapacităţii de a opta sau de a se hotărî, aşezând în locul acestor regretabile rămăşiţe mic-burgheze ori reziduuri ale mentalităţii ezitante, inutil complicate, de intelectual, o severă disciplină interioară, ghidarea gândirii şi acţiunii de principii ferme, de reglementări şi hotărâri, de ordine şi

dispoziţii), de ce această necontenită răbufnire a trecutului inutil, înmormântat pe vecie, dispărut în neant? Oamenii trăiesc momente faste şi nefaste, trec prin experienţe fericite sau groaznice, sunt modelaţi de de in mod inconştient sau se dăltuiesc ei singuri, cu voinţă rece, încordată, lipsită de ezitări, prin concluziile extrase din de in urma examinării în lumina raţiunii şi ridicate la nivel de idei (în primul rând de idei politice, căci politicul – îşi repeta neobosit – se află la baza întregii existenţe). Nu e firesc, se gândea cu nemulţumire (căci nu le pretindea tărie sufletească şi hotărâre lipsită de fisuri numai colaboratorilor săi, ci şi le impunea neînduplecat şi sieşi), ca anumite experienţe dramatice să marcheze întreaga viaţă a unui om, să răbufnească în mod viclean (profitând de lipsa de apărare pricinuită de căderea în somn, de părăsirea momentană a stării de veghe caracteristice naturii sale vigilente şi disciplinei pe care şi-a făurit-o) în visele sale, lungi decenii după consumarea lor, cinci nu numai vibraţia lor de realitate s-a stins şi cei vinovaţi de de şi-au primit pedeapsa, dar când şi lumea în care de au fost posibile s-a transformat de mult în cenuşă şi numai amintirea ei mai dăinuie în cărţi ce fixează concluzii clare şi învăţăminte pentru prezent. Da, îşi spuse Onisifor Suciu. Înciudat (căci sub masca sa de senină mulţumire de propria sa fiinţă şi de propria sa viaţă se ascundea un viu zăcământ de nemulţumire, de răzvrătire împotriva propriilor sale limitări şi lipsuri), lumea aceea plină de focare de infecţie moral-politică, străbătută ca de un vânt de nebunie de vestea că războiul a început, unde se târa trenul în care se aflau el şi cu Teofil Dimitriu, a dispărut pentru totdeauna (nu fără urme, îşi spuse Onisifor, din păcate nu fără urme, ci lăsând amprente, vinovaţi, păcătoşi de care lumea trebuia izbăvită fără ezitare, datorii ce trebuiau neapărat şi din plin plătite, aşa cum a încercat să

plătească şi el în cursul unei vieţi întregi, în lungul şir al anilor. Dar trenul continua să zăngănească greoi prin amintire elucându-l spre tragedia ce îi reînvia atât de frecvent în visele de groază.

Evident, îşi spunea Onisifor Sueiu, directorul ziarului (fostul ministru de externe atât de mulţumit de propria sa măreţie) ştia foarte bine (sau destul de bine ca să poată prevedea că o deplasare la Iaşi nu va fi pentru nimeni o plimbare pe-o alee de trandafiri înfloriţi) ce se petrecea în acele zile de iunie în laşul aflat la câţiva kilometri de spaţiul unde izbucnise marele pojar al războiului. Nu fusese întâmplător, credea el, nici faptul că directorul îi (încredinţase misiunea de a se deplasa tocmai în ziua de 27 iunie, după bombardamentul executat de treizeci şi două de avioane sovietice, când pe fundalul ruinelor şi al sutelor de morţi şi de răniţi s-au proiectat cu putere zvonurile urzite cu premeditare, pregătite pentru momentul oportun pentru a justifica dezlănţuirea atrocităţilor.

În noaptea de 27 spre 28 iunie se afla în trenul pornit spre Iaşi, plin de ofiţeri şi de oameni cu misiuni oficiale, trecuţi prin controlul sever al actelor. Atunci nu s-a mirat că Dimitriu primise şi el ordinul de a pleca la Iaşi şi că aveau loc în acelaşi compartiment. Nu, atunci nu s-a mirat şi, în naivitatea sa, nu găsise nimic straniu în acest joc al coincidenţelor. Dimpotrivă, se bucurase că se află împreună cu vechiul său prieten şi se simţea măgulit de încrederea ou care ceilalţi ofiţeri din compartiment îl acceptaseră printre ei tocmai în urma prieteniei sale cu camaradul lor. De altfel chiar şi discuţia, foarte importantă pentru el, dintre ofiţerii aceia bine informaţi (sau făcând pe bine-informaţii) ar fi fost de neimaginat dacă nu ar fi fost cu Dumitriu, care constituia pentru camarazii săi garanţia că civilul necunoscut e vrednic de încredere.

După ce trenul a lăsat în urmă satele din jurul Bucureştiului, scufundate în bezna camuflajului, bănuite şi nu zărite, un maior rotofei şi jovial scoase din geamantan o sticlă de coniac şi-şi îndemnă tovarăşii de drum să-şi caute printre boarfe câte un recipient în care să le poată turna o picătură de Courvoisier. Băură câte o duşcă, şi maiorul turnă din nou în pahare câte un deget din lichidul auriu.

— Aşa, constatase el privindu-i cu mulţumire. Să deşertăm această sticlă, căci găseşte căpitanul Müller alta în fundul lăzilor sale! Ne gospodărim şi noi cum putem, zise el zâmbind sub mustăţile stufoase. Ne-am reîntors la troc. Adă şi na! Eu am cărniţă, şunculiţă, păinică. Ei au când Courvoisier, când Pâté de foie gras, când alte rarităţi, trufandale, surprize. Ei, dar, constată el oftând cu înţeles, aşa e! Trebuie să ne descurcăm cu ei, să ne înţelegem, să mai tragem şi câte un mic folos! Am fost şi eu la Mărăşeşti, ca tânăr sublocotenent, am avut până mai ieri nişte păreri, nişte repulsii, ne-au mai făcut-o şi cu Dictatul de la Viena, dar timpurile se schimbă, vorba aceea, tempora mutantur et nos mutamus în Ulis! Acum nu mai e de glumit, încheie grav. Acum e treabă serioasă! Ori biruim alături de ei, ori ne ia ciracu!

— Cum merg lucrurile pe front, domnule maior? întrebă un căpitan voinic, ciolănos, cu faţa alcătuită din concavităţi şi reliefuri îmbinate ca din topor, dure, mohorâte. Divizia noastră tocmai se desfăşoară spre zona de operaţiuni… Dar generalul e la Iaşi!

— Da, zise maiorul, păstrând un aer grav, siever. Stăvrescu e în Copou. Von Salmuth se află în şcoala normală… Divizia dumitale e subordonată lui! Tăcu câteva clipe, adunându-şi parcă gândurile. Frontul bate pasul pe loc. Germanii sunt foc şi pară că în alte zone de luptă ai lor înaintează ca-n brânză iar aici stau ca înşurubaţi în poziţii!

— Parcă n-au motive să fie nemulţumiţi, interveni sec

şi rece un locotenent bălai, ou tâmplele şi fruntea înălţate de chelie, cu părul rărit, cu ochii albaştri, apoşi, privind fix, cu obstinaţie şi, poate, cu o răutate nedisimulată, o nemulţumme hrănită de ambiţii nerealizate sau dorinţe nesatisfăcute. Căci cine a mai pomenit ca în spatele frontului, la sub 20 de kilometri de el, să fie concentraţi zeci de mii de duşmani, aşa cum sunt jidanii la Iaşi!

— Ei da, zise maiorul împăciuitor, domol. Aşa zice şi căpitanul Müller: „Dar ce, parcă nişte negustori de fulgi şi ouă ar decide o bătălie ca asta! Ia mai slăbi –,ţi-mă, domnilor, căci mai ştiu şi eu câte ceva despre război! Nu înaintăm pentru că n-au adus nemţii… parC-da 5699 coala 9

don, aliaţii, destul armament greu: tancuri, artilerie grea, avioane! Le-au concentrat în alte sectoare, unde dau lovitura principală. Aici mai aşteaptă… Asta-i, domnilor! auzi, ovreiaşii din Tătăraşi şi mersul frontului!

— Alţii sunt de altă părere, domnule maior, zise calm, fără patimă, constatând o situaţie, luând atitudine, căpitanul voinic. Se vorbeşte – am auzit unele păreri şi la Marele Stat Major – că avioanele inamice sunt ghidate de grupuri de comunişti evrei prin semnale luminoase, prin rachete, prin semne date cu lanterne… Că aviatorii doborâţi erau comunişti care studiaseră la Iaşi şi cunoşteau oraşul ca-n palmă! S-au produs chiar atacuri armate împotriva unor coloane în marş!

— Gura lumii multe toacă, zise maiorul plictisit de discuţie, probabil grijuliu să nu depăşească o limită de prudenţă, să nu se expună unor denunţuri. Eu n-am auzit de nimic precis, identificat, dovedit… E drept că am lipsit de acolo trei zile… Poate că în această perioadă… adăugă el prudent, deschizând portiţe pentru orice eventuală retragere.

Dar locoteaientul blond părea zgâlţâit de un e curent electric puternic, trupul ţeapăn începuse să se agite ascultându-l pe maior, în ochii apoşi zvâcneau lumini neaşteptate, dezvăluind o mare şi neaşteptată tensiune nervoasă.

— Inadmisibil, domnule maior, vă rog să mă scuzaţi, dar e absolut inadmisibil! Un ofiţer superior român! Acum când săratem în război! Absolut inadmisibil!

Omul devenise alb ca varul, liniile feţei i se contractaseră ca într-un rânjet crud de idol primitiv cioplit grosolan, pumnii i se crispau şi relaxau succesiv, genunchii i se încordau, făcând să pară că nu şade pe banchetă, ci e ghemuit pentru un salt şi cei din compartiment îl priveau uluiţi, hipnotizaţi parcă de strania sa schimbare. Dar în secunda când lunganul părea gata să fie azvârlit, de nervii încordaţi, asupra maiorului, glasul rece al lui Dimitriu sfâşie tăcerea fierbinte, ca un pumnal tăios:

— Locotenent! Cum îţi permiţi?! Aşa se vorbeşte cu un maior?! Vrei neapărat Curtea Marţială?!

Încordarea stranie din compartiment scăzu brusc, aşa cum căldura înăbuşitoare a unei zile de cuptor cade vertiginos sub vântul ce bulucește peste lume nori grei de grindină. Locotenentul blond se dezumflă ca un balon găurit, trupul încordat pătimaş se destinse, faţa i se îmbujoră şi-şi pierdu rigiditatea aspră a trăsăturilor, ochii se stinseră ca două lămpi când răsuceşti comutatorul. Căpitanul voinic îl privi cu interes şi bănuitor, măsurându-l parcă sau comparându-l cu o imagine păstrată undeva în ascunzişurile misterioase şi necunoscute ale creierului. Câteva secunde se coagulă în compartiment un timp ireal, scămos. Căpitanul spuse bănuitor:

— Locotenent, dumneata nu eşti din Dorohoi?

Locotenentul blond îşi revenise deplin, era din nou stăpân pe reacţiile sale, închis şi măsurat, dur şi

impenetrabil.

— Nu, domnule căpitan, zise el călim. Sunt din Ardeal.

— Da? întrebă căpitanul, neîncrezător. Păi să ştii că semeni cu cineva din Dorohoi. Unul din capii legionari din Moldova… Ştefan Manoliu! Un criminal!… Ca şi fratele său, Mircea! Dispăruţi după rebeliune… Dar probabil că mă înşel, adăugă el, ezitând. Aia or fi în mod sigur în Germania…

Dimitriu privea distrat noaptea care se freca de geamuri ca o uriaşă pisică neagră, ascultând foşnetul blănii ei moi şi dese. Părea că nu mai aude cuvintele rostite în compartiment, dar îşi întoarse neaşteptat de repede chipul spre căpitan:

— Nu, se mai poate şti nimic sigur despre cei ca ei! Am întâlnit pe Calea Victoriei legionari care dispăruseră în ianuarie de parcă i-ar fi sorbit pământul. În uniforme germane… Dar mulţi şi în uniforme de ofiţeri români… Aşa că…

— Ei da, ei da, interveni împăciuitor maiorul. Oameni sunt şi ei… Ţara are acum nevoie de noi toţi… Poate vin şi ei să pună umărul. Căci ne aşteaptă zile grele!

— O fi, o fi, dom’le maior, mârâi fără convingere căpitanul voinic. Dar până la proba contrarie eu rămân neîncrezător! Eu n-am uitat cadavrele carbonizate ale soldaţilor stropiţi de ei cu benzină şi apoi aprinşi ca nişte torţe vii… N-am uitat!…

Trenul se târa greoi priai noaptea imensă, fierbinte şi copleşită de tăcerea pârguirii încete a câmpurilor. Onisifor Suciu adormi şi se visă la Capşa, certându-se cu Dimitriu şi dezaprobându-se în ascuns că se ceartă cu el după ce nu l-a văzut de-atâtea luni. Astronomul privea tăcut în noapte, căutând stelele familiare şi bucurându-se de câte ori descoperă vreo licărire îndepărtată. Nu se gândea la

nimic, lăsându-se legănat de trenul hurducat parcă de sforăitul ce umplea compartimentul ca duhul treaz al unor bărbaţi prăbuşiţi în somn greu oa-ntr-o apă densă, miloasă, fierbinte.

Este semnificativ, poate, că lui Onisifor Suciu unele scene din viaţa sa îi mocneau în memorie sub forma lor nemijlocită, văzute direct şi înregistrate cu mijloacele binecunoscute ale romanului realist tradiţional, fără deschideri dincolo de planul strict al desfăşurării lor, şi le povestea cu pasiune, încercând să le redea exact, punând în relief mişcarea dialogului, ilustrată de mimica tipică a indivizilor sau de scurte schiţe de fizionomii, dar în primul rând organizat de mintea lui în structuri narative din a căror începciere s-ar fi putut fără nicio greutate înjgheba un roman al vieţii sale, în genul unor romane ale lui Cezar Petrescu, dar cu mai multă înclinare spre prezentat ea figurii centrale ca erou pozitiv obligat să înfrunte – sprijinit pe un pumn de oameni – o lume ostilă, coruptă, invadată de rău. Onisifor nu-şi dădea, foarte probabil, seama că îşi pregătise în cursul anilor un întreg roman, cu capitolele povestite fără o succesiune naturală în timp, dar care s-ar fi putut oricând detaşa din contextul dereglat al succesiunii şi aşezate în serii progresive, prefig. urând în acest fel dorinţa sa de a se fixa într-un tablou cât se poate de grandios, reprezentând o epocă a istoriei şi propriul său drum prin meandrele ei, mai bine zis o epocă centrată pe prezenţa lui, a lui Onisifor Suciu, dorinţă anticipată în minuţiozitatea cu care a organizat până în cele mai mici amănunte spectacolul propriei sale sărbătoriri. E interesant că acest mod al narării amintirilor sale (sau al organizării lor sub unghiul cel mai favorabil povestitorului!) nu se observa la Onisifor decât atunci când dorea să pregătească prin elemente amănunţite şi solid zugrăvite, de cadru, un moment exploziv, din care avea o

preferinţă vădită mai cu seamă pentru două: acela al vârtejului dramatic, dementţial, produs în diferite momente ale experienţei sale de forţele răului (şi vizând întotdeauna ca obiectiv central distrugerea lui, a lui Onisifor Suciu) şi acela al trăirilor sale, al experienţei subiective, totdeauna patetice şi implicând o lecţie etică. În relatarea experienţelor sale ieşene momentului oarecum introductiv al călătoriei şi al apariţiei primului mesager al Infernului (care s-a dovedit, până la urmă, a fi, totuşi, legionarul Ştefan Manoliu, confirmând în acest fel nu numai siguranţa memoriei vizuale a căpitanului voinic – rămas în toate variantele convins, aşa cum trebuiau să fie, în concepţia lui Onisifor, slujitorii stării de veghe, ai vigilenţei, ai efortului de a-i recunoaşte pe mesagerii răului şi de a atrage atenţia forţelor binelui – era să scriu a reprezentanţilor organelor competente, dar Onisifor nu recurgea nici în momentele de oboseală la astfel de vulgarizări ale unei idei generale) îi urma momentul mai amplu şi mai dinamic al sosirii la Iaşi, destinat fără nicio îndoială să concretizeze mai viu şi mai concludent cadrul în care urma să explodeze până la urmă momentul culminant, acela al experienţei personale, al martiriului propriu, a cărui punere corespunzătoare în lumină constituia principala menire a întregului montaj (folosesc cuvântul în sensul său cel mai pozitiv, fără nicio intenţie de satiră, de parodie sau de şarjă ironică) de amintiri.

— Am sosit la Iaşi într-o dimineaţă spălăcită şi maculată de praful murdar ridicat de un vânt aiurit, venit de niciunde şi rotit doar de propria sa beţie, fără direcţie precisă. Călătoria durase mult mai mult decât fusese prevăzut de orare, dar şi de propriul nostru pesimism. Fusese segmentată – ca un film vechi care se rupe prea frecvent ca spectatorii să-i poată urmări desfăşurarea şi se transformă într-o suită de scene răzleţe şi lipsite de unitate

– de numeroase trenuri militare, încărcate de oameni şi materiale, ce ne împingeau pe liniile de triaj al unor staţii neindicate în nicio hartă, şi treceau zăngănind pe lângă noi ca nişte fiare apocaliptice, de oţel. Gara era doar un vast câmp de şine răsucite de suflarea exploziilor, cu schelete de vagoane arzând acum doar mocnit, ou mult fum, în timp ce echipe de lucrători reparau principalele linii.

— De data aceasta au bombardat serios, mormăi maiorul, răspunzând doar cu un semn saluturilor noastre ţepene şi privind îngrijorat spre oraşul din care se ridicau pe alocuri fuioare lungi de fum.

— Uite, zise căpitanul, în timp ce cobora în urma maiorului, asta-i situaţia!

— Grijania lor, iar au semnalizat bolşevicii, scrâşni înfundat un glas, pe care l-am bănuit al locotenentului blond.

— Haidem la comenduirea gării, îmi spuse plictisit Dimitriu, să mă interesez încotro s-o luăm şi, mai ales, unde ai putea găsi tu ceea ce cauţi.

Am ajuns la Comenduirea aflată într-o clădire lăturalnică, ascunsă parcă între depozite unde se descărcaţi vagoane cu muniţii şi armament greu. „Aşteaptă-mă aici”, îmi spuse Dimitriu şi dispăru. Am rămas să privesc, plictisit, forfota ostaşilor. Un gradat cu arma pe umăr se apropie bănuitor: „Actele, vă rog!”. I-am arătat actele, în primul rând permisul eliberat de Marele Stat Major pentru deplasarea la Iaşi şi şederea de patru zile în oraş, fără voie de deplasare în direcţia „aliniamentului militar”. Acea primă zi de la Iaşi, o zi de sâmbătă, 28 iunie, s-a copt în întregime în acest cuptor: „Aşteaptă-mă aici”, îmi spunea Dimitriu, „Actele, vă rog”, mă soma îndată un ostaş ori poliţist. Atunci nu mi s-a părut nimic straniu în acest labirint construit din două propoziţii. Atunci când mi-am dat seama că rătăcesc printr-un labirint

era târziu, căci căzusem în braţele Minotaurului. La început nu bănuiam însă nimic. Mă plictisisem doar. Poate că nici nu mă plictiseam. Priveam forfota oamenilor, teama tot mai vizibilă ce cuprindea cu încetul oraşul ca o ceaţă deasă, creşterea text mai vădită a spaimei civililor, agitaţia tot mai arţăgoasă a militarilor, dezorientarea (sau incapacitatea, ori poate cârdăşia disimulată de neputinţa de a ţine situaţia sub control) a autorităţilor superioare, manifestată şi prin goana necontenită a marilor maşini oficiale, militare sau civile, escortate de patru motociclişti ou pistoale automate. Asistam la punerea în scenă a unei drame căreia nu-i înţelegeam desfăşurarea, bănuindu-i doar, cu o strângere de inimă, finalul. Iar Dimitriu dispărea, lipsea o jumătate de oră sau o oră întreagă. Se întorcea şi o luam din nou, grăbiţi, la drum. Se făcuse de amiază şi noi tot mai băteam străzile târgului Ieşilor fără să dau de tâlcul demersurilor lui Dimitriu, putând doar constata că atmosfera stranie, absurdă, învălmăşită, a oraşului, agitaţia tot mai intensă, mai tulbure şi mai violentă ce punea stăpânire pe oameni, se infiltrase şi în mine, făcându-mă să simt neliniştea invadându-mă treptat, clepunându-se în fiecare nerv, făcându-mă să mă simt unul dintre cei căutaţi, dintre cei vinovaţi stau nevinovaţi dar damnaţi fără apel. În ceasurile acelea abia mi-am dat seama de ceea ce mi s-a părut absolut evident mai târziu, că tot labirintul de căutări în care mă antrenase Dimitriu nu avea altă menire şi alt rol decât pe acela de a mă rătăci în dimensiunile absurdului, pentru a-mi distruge treptat rezistenţa nervoasă, capacitatea de a rămâne eu însumi şi puterea de a reacţiona la atacurile lui. Într-un târziu Dimitriu s-a oprit, şi-a şters fruntea de transpiraţie şi, după ce şi-a consultat cu grijă ceasul, îmi spuse:

— La ora 13, 30 suntem invitaţi la profesorul Papahagi. Până atunci te prezinţi la Chestura poliţiei, la

domnul inspector Giosanu, şi-i arăţi actele tale, cerând sprijin pentru îndeplinirea misiunii primite de la ziar. Între 12, 30 şi 13 te duci la comandantul garnizoanei, dar nu îl cauţi pe colonelul Lupu, comandantul, ci pe adjunctul său, maiorul Oernat. Notează-ţi: maiorul Cernat… Pe urmă te duci la Prefectură, ceri să fii primit de şeful de cabinet al prefectului şi-i laşi o carte de vizită cu colţul îndoit pentru domnul prefect, colonel D. Captaru. Satul arde, dar… la Iaşi mai există protocol! Stil 1890! Apropo, zise el preocupat. Să nu uit: flori pentru doamna Papahagi… Şi scoase agenda de buzunar prevăzută cu un minuscul creion de argint şi notă ceva în ea. Atunci eram convins că îşi notează florile pentru soţia profesorului. Acum… Dar să lăsăm aceste aspecte, spunea Onisifor cu un gest plictisit, menit să arate ce lehamite îi e de amintirea încurcatelor drumuri ale fostului său prieten, sau, uneori, mărinimia cu care renunţă la răscolirea unor fapte penibile. Pe urmă – continuă Dimitriu, în timp ce vedeam că e foarte distrat, că mintea lui dă târcoale altei probleme decât cele comunicate mie –, mă aştepţi în faţa Prefecturii. Sper să fac rost de o maşină, căci merg la colegii mei de la antiaeriană şi în breaslă trebuie să fii culant. Te iau şi mergem la Papahagi.

Am ajuns relativ uşor la domnul inspector Giosanu, deşi agitaţia de la Chestură arăta că vârtejul evenimentelor dăduse peste cap rutina obişnuită şi răscolea probleme noi, grave şi complicate, în timp ce greul furtunii abia începea să se profileze ameninţător în zare. Inspectorul părea să ştie despre sosirea mea, sau chiar misiunea mea (alt element care ar fi trebuit să îmi dea de gândit, preciza mereu Onisifor, dar naivitatea mea de atunci era absolut iremediabilă) şi bucuros parcă să-mi toarne în faţă lada de gunoi unde se îngrămădeau vinovăţiile autorităţilor neputincioase în faţa dorinţei

nemţilor de a provoca un masacru şi teama unor mahalagii gata să dea crezare oricărui zvon. Totul colcăia de laşitate, de teamă, de zvonuri despre bombardamente dirijate de semnale trădătoare, despre paraşutişti ascunşi printre civili, despre resentimente rasiale provocate de vântul bezmetic al fascismului. În atmosfera aceasta vâscoasă oamenii puteau fi împinşi fără mare greutate în dimensiunile absurdului şi ororii, căci statornicirile vechi ale cumpătului şi măsurii lunecau în beznă, îşi pierdeau trăinicia, contururile întâmplărilor se ştergeau şi lăsau ca totul să se transforme într-o masă gelatinoasă, fără direcţie şi fără înţeles. Inspectorul vorbea sec şi precis, dar din pomelnicul evenimentelor se năştea haosul rostogolit peste oraş, din care se putea naşte orice. Ca de pildă, fapta unui sergent major TR care a împuşcat ieri cinci evrei pe care trebuia să-i escorteze la Comandamentul Diviziei 14. Un legionar cunoscut, din Dorohoi, unul Mircea Manoliu. Sau balamucul provocat în cartierul Tătăraşi, unde o coloană germană aflată în trecere a început să percheziţioneze şi maltrateze populaţia evreiască pe motiv că informează inamicul prin aparate de radio-emisie şi semnalizează avioanelor sale obiectivele militare. Oamenii au fost scoşi în stradă, bătuţi. Printre făptaşi sunt şi soldaţi de-ai noştri, conduşi de acelaşi Mircea Manoliu, şi banda de legionari a faimosului Ventonic şi-a celor trei fii ai săi. Ce-o să urmeze, spunea sec, cu o satisfacţie ascunsă, inspectorul (părând mulţumit nu numai de faptul că-şi poate vorbi de rău superiorii, dar şi de spectacolul de groază pe care-l prevedea), se poate lesne ghici! Poate mai treceţi mâine, îmi spuse el, să mai aflaţi ce se petrece…

La Comandamentul garnizoanei am avut surpriza de a constata că Cernat nu era altul l decât rotofeiul şi amabilul maior din tren, care ne cinstise cu excelentul Courvoisier al căpitanului Müller, clar el păru că nu mă

recunoaşte (sau se prefăcu a nu mă recunoaşte, căci în tren fusese doar o prezenţă anonimă şi privată, în timp ce aici era o gravă persoană oficială cu responsabilităţi, şi nimic nu-i place românului mai mult decât să-şi joace rolul de om cu mari răspunderi, ocupat până peste cap). Maiorul era mult mai reţinut decât inspectorul de poliţie, se pare că nu avea nimic împotriva şefului său, colonelul Lupu, sau nu dorea să-i ia locul, căci se arătă mult mai ponderat decât ar fi putut să pară după rolul pe care l-a avut în compartimentul de tren, sau se considera mai răspunzător de cele întâmplate decât inspectorul (care asuezând conducerea poliţiei de inerţie nu-şi dădea seama, probabil, că se implică şi pe el însuşi sau, poate, puţin îi păsa de această oo-responsabilitate) şi se ferea să dezvăluie prea multe din ceea ce ştia. „Domnule, repeta el, desigur, dorim să informăm cât mai exact presa. Mai ales un ziar ca cel reprezentat de domnia-voastră. Am, personal, un respect nedrămuit (a spus chiar aşa, «nedrămuit «–, precizia Onisifor, căruia îi plăcea să-şi arate preciziunea memoriei – deşi nu o putea demonstra decât prin stereotipii) faţă de directorul lui, excelenţa sa domnul ministru – păru a face o secretă reverenţă pronunţând formula, dar în acelaşi timp permiţându-şi o uşoară, abia perceptibilă, schimă, de parcă ar fi vrut să arate că nu face, în fond, decât o glumă. Dar tocmai de aceea – îşi ridică el degetul arătător al mâinii drepte, ca un dascăl foarte satisfăcut de coerenţa demonstraţiei sale – nu mi-aş putea-per-mi-te (rosti grav, silabisind) să-l informez superficial, fără a controla în mod temeinic informaţiile. Din păcate, am sosit doar de câteva ore dintr-o misiune în Capitală. Din informaţiile existente, rezultă că în cursul dimineţii au avut loc unele incidente între unităţi SS germane şi populaţia evreiască (aş fi vrut să pun o întrebare, căci punerea pe acelaşi plan a celor două elemente ale «incidentelor» mi se părea revoltătoare,

dar maiorul îşi ridică palma deschisă, inter zi cându-mi intervenţia şi cerând ascultare disciplinată până la capăt) în care s-au amestecat şi unele grupuri de soldaţi români. Suntem informaţi că din această cauză prefectul judeţului a cerut Guvernului schimbarea comandantului garnizoanei, domnul colonel l-upu, cu un ofiţer mai energic... Confuzia de planuri mi se pare cu totul regretabilă, dacă doriţi să cunoaşteţi părerea mea personală. De asemeni, el a cerut comandantului Diviziei 14, generalul Lăcrescu, măsuri severe pentru stăvilirea acţiunilor ilegale ale unora dintre militarii săi. Pot să vă informez că domnul general a emis un ordin sever impunând control şi disciplină! „Ce s-a întâmplat cu autorii crimelor de până acum – în primul rând cu sergentul major TR, IVI – anoliu, acuzat de uciderea a cinci oameni – şi a celor dovediţi de atrocităţi şi de jafuri?" – am întrebat. „Conform ordinului domnului generali – răspunse sec maiorul – elementele vinovate au fost arestate şi se află în arestul Comandamentului diviziei". „Da? – am întrebat ironic. Şi comandantul legionar Ventonie?" „O, nu! protestă maiorul. Nu sínte-m competenţi decât faţă de militari! Civilii sunt de competenţa poliţiei!" „Se poate? – am întrebat. Ne aflăm în zonă de operaţiuni militare. Toate răspunderile cad asupra organelor militare!" „Ei, să vedeţi...", începu maiorul să-mi expună o lungă teorie a competenţelor încrucişate şi învălmăşite. Dar nu mai aveam poftă să-l ascult. Aşa că l-am întrerupt fără prea multă grijă pentru protocolul elementar şi am plecat la Prefectură. Am reuşit să răzbat până la şeful de cabinet şi să las cartea de vizită pentru domnul prefect. Nu trecuse decât 10-15 minute de ora 13 când mă aflam din nou în faţa Prefecturii, aşteptâedu-l pe Dimitriu.

Nu a întârziat decât vreo jumătate de oră şi a sosit, aşa cum sperase, cu o maşină condusă de un subofiţer,

lângă care şed ea un alt ostaş, cu un pistol-mitralieră. „Ne găsim în vecinătatea frontului, mi-am zis, poate că în această zonă sunt necesare măsuri speciale de securitate”. Dar în acelaşi timp, nu puteam uita focurile de armă ce răzbăteau din toate direcţiile spre mine, răzleţe şi singuratice, după câte puteam să-mi dau seama, înteţindu-se în răstimpuri, preschimbându-se într-o scurtă şi violentă vijelie de foc, clomblindu-se din nou, punctându-şi doar din când în când prezenţa ameninţătoare cu detunături răzleţe, ca zgomotele unei fiare ce mai stă ascunsă, dar adulmecă neliniştită şi mârâie din când în când pregătindu-se de salt. Dimitriu părea însă liniştit, bine dispus, şi deschise portiera cu un gest larg, teatral, glumeţ: „Poftiţi, excelenţă, se înclină el reverenţios, Limuzina e gata!”

Am străbătut străzi împânzite de patrule militare române şi germane, maşina fiind uneori obligată să ocolească unele străzi închise de cordoane militare, pline de lume agitată, de oameni buluciţi, în grămezi pline de mişcări dezordonate, convulsive, părând de la distanţă groteşti, am văzut oameni cărând baloturi de haine, lucruri desperecheate, de parcă ar fi adunat rămăşiţele unui naufragiu, am zărit în goană oameni înşiraţi în lungul vreunui zid, sub ameninţarea armelor, perchiziţionaţi sau maltrataţi, prin faţa ochilor îmi jucau feţe de soldaţi înroşite, schimonosite de urlet, chipuri pale urâţite de spaimă, de oameni slabi, cu ochii plini de-o groază fără nume, venită parcă din fundul unor veacuri negre şi pline de coşmaruri sângeroase, chipuri bărboase ieşite parcă din Biblie şi chipuri de femei şi de copii, am zărit gesturi de implorare şi gesturi mândre, pline de acceptare stoică, am zărit încăierări şi jafuri, scene dintr-un mare vârtej al unei zile demente, dar zadarnic ceream ca maşina să oprească, pentru a putea constata ce se întâmpla, subofiţerul care o

conducea părea să nu înţeleagă vorbele mele, le lăsa să-i lunece pe lângă urechi fără să le înregistreze, fără să marcheze cu o singură mişcare măcar că nu mă poate asculta, că nu poate opri, că nu mă poate lăsa să văd ce se întâmplă, să constat ce evenimente se petrec pe acele străzi, cine răspunde pentru deşi cine le tolerează, nu, maşina înainta vijelios şi pufăind printre patrule, frâna brusc în faţa cordoanelor ce interziceau unele străzi, o lua în altă direcţie, ocolea mereu dar cu rost, ştiind parcă ce are de făcut, iar Dimitriiu îmi arunca din când în când câte o privire mustrătoare, „taci, şoptea el, lasă, nu ai ce face, las că mai vedem noi”. Am ajuns în Copou, maşina s-a oprit în faţa câtorva case cu grădini mari, soldatul ou pistolul-mitralieră sărea să privească la – ce număr ne aflăm, uneori nu se putea dumiri, frunzişul des ascundea micile pătrate din tinichea ce indicau numărul casei, Dimitriu dădea şi el o fugă, „hai, băiete, nu-i asta, nu, e o grădină mai mare, în faţă sunt doi meri, lângă poartă un castan bătrân, dă-i drumul, îi striga el subofiţerului, mână măgarul că întârziem, da, o să întârziem, oftă el, dracul s-o ia de lume, iar profesorul e pedant al dracului, el stă şi se uită la ceas şi când o să ne vadă o să fonfăie, după năravul lui, şi o să ne mustre cu privirea lui furişată, doamne fereşte”. Şi iar făceam câteva sute de metri, şi iar apărea o patrulă, se înmulţiseră cele nemţeşti, e pe aici Comandamentul lui Von Salmuth, comandantul corpului de armată germană, îmi spusese Dimitriu, şi şoferul, subofiţerul acela mai bătrân, cu faţă posacă şi lunguiaţă de cal, scuipase pe geam, plictisit, şi mormăise „da, aici e”. În sfârşit, am ajuns la casa profesorului, am constatat că există cei doi meri căutaţi de Dimitriu şi castanul bătrân de lângă poartă, da, totul era în ordine, toate erau la locul lor, lumea era în ordine, dar cum o să ajungem de aici din nou în oraş, mă întrebam, sau o fi având şi profesorul o maşină

cu un subofiţer şi un soldat cu pistol-mitralieră, ori o să treacă peste noi tăvălugul atâitor patrule şi cordoane, şi-o să rătăcim ca nişte umbre triste spre lumea cealaltă?

Am sunat de mai multe ori până am văzut perdeaua de la un geam mişcâindu-se puţin, lăsându-mă să bănuiesc că cineva s-a convins de identitatea celor din faţa uşii înainte de a se decide s-o deschidă, şi după cele văzute din goană în oraş prudenţa profesorului nu mă surprindea. Invitaţi de o servitoare tânără să intrăm, am văzut încă din antreu că stăpânii erau gata de plecare, căci numeroase geamantane îngrămădite lângă pereţi dovedeau pregătiri grăbite. Chiar şi salonaşul în care am fost poftiţi era aproape cu totul golit de mobile, doar o măsuţă rotundă şi câteva scaune arătau că ne aflam într-o casă locuită, dar şi aici, covoare mari, făcute sul, învelite în ziare şi legate solid cu sfoară să fie puse la adăpost. Profesorul Papahagi ne pruni totuşi amabil, calm, cu o stăpânire de sine care m-a impresionat plăcut după exploziile de isterie de care era plin oraşul. Era un bărbat părând să aibă între patruzeci şi cincizeci de ani, deşi trebuia să aibă mai mulţi, căci fusese, înainte de primul război mondial, profesor de liceu, om căsătorit, aşezat la casa lui; părea mai înalt decât era în realitate, căci se ţinea foarte drept, cu fruntea sus, şi, poate, din cauza feţei prelungi, osoase. Mi s-a părut la început că faţa îi e lungită de fruntea înaltă, dar am constatat apoi că fruntea profesorului era îngustă şi numai obrajii scobiţi, nasul foarte lung şi cărnos, lăsat peste buza de sus, subţire şi pală, de om rău şi viclean, şi bărbia alungită ca la unele rozătoare cu dantură foarte puternică, deşi lipsită de relieful ostentativ al bărbiei scoase pe care a afişează personalităţile voluntare (ridicate la un imbatabil rol histrionic de Mussolini), părând mai mult o barbă de ţap, acoperită de piele lucioasă, o mustaţă îngustă, tuşinată, încerca să echilibreze faţa aceasta exagerat de

lungită pe verticală, dând ansamblului o compensaţie pe orizontal dar nu reuşea decât să sublinieze disproporţia, care, de altfel, aşa cum am putut să constat îndată, nu avea nicio influenţă asupra deplinei mulţumiri de sine a profesorului, echilibrului său interior foarte solid, bazat pe convingerea că ceea ce gândeşte este temeinic şi cu grijă cumpănit (deci nu poate să greşească) şi că ceea ce face este consecinţă a cumpănirii lucide a necesităţilor şi posibilităţilor (deci foarte aproape de optimul posibil). Înfăţişarea profesorului confirma ceea ce ştiam în clipa aceea despre el şi tălmăcea o fire tenace, încăpăţânată să bată până la capăt drumul pe care a păşit, indiferent de dificultăţi, ba chiar aţâţat de de convins că forţele nefaste se coalizează pentru a-l abate de la drumul bine ales. îşi schimba cu greu părerile, mai ales cele despre oameni, chiar dacă experienţa îi arăta că de nu corespund (sau nu corespund întru totul) realităţii, având ideea că schimbarea opiniilor (chiar şi a celor mai mărunte sau a celor mai superficiale, cristalizate din impresii fugare, insuficient de concludente) arată o neseriozitate de fond, căci un om serios şi temeinic nu poate greşi, în cercurile de intelectuali ieşeni se povesteau anecdote hazlii despre încăpăţânarea profesorului, care numea uneori consecvenţă stăruinţa în menţinerea erorilor – şi – auzisem şi eu destule la cafenea ori la cârciumă căci încetul cu încetul viaţa culturală a Iaşilor părea să se fi mutat la Bucureşti împreună cu „Convorbirile literare” –, dar nu mi se părea că ea izvora – aşa cum făceau să se înţeleagă anecdotele – din prostia sau, ca să folosesc un termen mai potrivit pentru un cărturar atât de distins, din gândirea lentă, anevoioasă, greoaie, bolovănoasă, împiedicată (Onisifor enumera, de fiecare dată, toate aceste adjective, de parcă doar totalitatea lor ar fi putut permite o aproximativă sesizare a nuanţei reale) considerând-o, fără

să încerc să-mi exprim părerea căci în fond nu-l cunoşteam pe profesor decât din auzite şi din câteva (puţine) lucrări mai curând neconcludente decât lămuritoare, expresie a unei seriozităţi la oare noi renunţăm de cele mai multe ori dintr-o exagerare a virtuţilor improvizării, a spiritului ironic şi a mobilităţii intelectuale. Într-o ţară unde intelectualii subţiri îşi schimbă ideile trimestrial (dacă nu săptămân-al), cazuri ca acela al profesorului Papahagi puteau să pară stranii, dar eu preţuiam tocmai această opoziţie faţă de superficial şi mobil, socotind-o emanaţie a unui spirit mai grav, mai plin de sentimentul tragic al existenţei, de simţul unor răspunderi colective şi o atribuiam în primul rând originii macedoniene a profesorului (respângând, evident dintr-o simplă pornire subiectivă, fără să cunosc nimic exact despre ascendenţa familiară a ilustrei personalităţi, ironiile lansate cu privire la obârşia sa îndoielnică, considerând că în munţii negri şi golaşi de unde a pornit Alexandru Machidon după Fata Morgana gloriei sufletele se formează după chipul şi asemănarea stâncilor golaşe, rezistente, trufaşe, neschimbătoare. În orice caz, mă prezentam în faţa profesorului de la Iaşi cu un bilanţ pozitiv, precumpănind în mine simpatia pentru un om sever şi corect, faţă de nedumeririle trezite de unele atitudini ale sale (cum era faima sa de amator de studente tinere, capabil să profite de împrejurarea că se aflau în dificultate cu un examen – sau, cum spuneau gurile rele, erau puse voit şi premeditat în dificultate pentru a-i permite lui Papahagi să abuzeze de avantajul astfel dobândit), spunându-mi că nu sunt destul de sigur de exactitatea celor imputate profesorului pentru a-mi permite să-l judec. Mărturisesc că primele impresii nu mi-au fost prea bune, profesorul părând mai curând preocupat de siguranţa sa personală şi de adăpostirea bunurilor sale („adunate într-o viaţă de om”, repeta el

dezolat, iar dezolarea lui mi se părea minoră în umbra tragediei ce creştea nevăzută în jurul nostru, prevestită de nervii noştri încordaţi). De altfel, în timpul convorbirilor noastre şi al mesei simple şi consistente pregătite de distinsa doamnă Papahagi, profesorul ne-a părăsit de mai multe ori, pentru a da indicaţii oamenilor de încredere care îi depozitau mobila, cărţile şi covoarele în beci, şi pe urmă meşterului care trebuia să închidă cu un zid de cărămidă intrarea dinspre pivniţa cu vinuri unde fuseseră lăsate două butoiaşe pe jumătate pline şi câteva sticle de ţuică, drept pradă pentru cei ce ar fi pătruns până acolo, pentru a-i împiedica să-şi continue cercetările şi să dea peste uşa zidită.

După ce şi-a văzut bunurile puse la adăpost, profesorul păru să se liniştească şi ne acordă o atenţie mai concentrată decât până atunci.

— Ce-i în oraş? repetă el, dus pe gânduri, întrebarea lui Dimitriu. E gata să explodeze cazanul diavolului, răspunse ei cu mânie…

Îmi vine foarte greu să înţeleg temeiul marii preţuiri arătate de Onisifor Suciu profesorului Hristu Papahagi în care vedea parcă o exemplară întrupare a curajului, onestităţii, lucidităţii şi consecvenţei politice într-un moment extrem de complicat, şi îmi rămâne astfel inexplicabil sprijinul acordat acestuia în toate împrejurările de fostul ministru, sprijin care a propulsat cariera profesorului spre înălţimi pe care nici nu le visase.

Adevărul e că profesorul Hristu Papahagi acceptase cu plăcere invitaţia de a veni în Oraşul din Nord pentru a participa la sărbătorirea lui Onisifor Suciu, nu numai fiindcă fostul ministru dăduse un impoavtant sprijin ascensiunii sale, într-o perioadă plină de ameninţări pe care profesorul nu le uitase, nici numai pentru că era convins că Suciu va mai avea de jucat un rol important şi

putea să-i fie de mare folos în strădania de-a reveni în lumina atât de instabilă a funcţiilor şi onorurilor oficiale, dar şi din cauză că invitaţia îi oferea prilejul de a reîncălzi relaţiile cu fostul ministru şi a reduce probabilitatea ca el să poată fi atras de fiul său, Sergiu, în planul de a răzbuna rolul jucat de el, de Papahagi, în concursul logodnicei sale. Profesorul trecuse de optzeci de ani, dar nu era încă atins de decrepitudinea viratei, se ţinea drept, faţa îi rămăsese destul de netedă, pielea gălbuie era strânsă pe oasele late şi nu lăsa să se vadă decât de aproape reţeaua de riduri mărunte şi dese ce-şi lăsase tiparul de neşters, dându-i o rigiditate macabră, de obraz mumificat, incapabil să reflecte vreun sentiment, cea mai pală tresărire de emoţie, închis într-o mască de răutate oglindind – aşa cum spusese Leonardo despre feţele bătrânilor – cea mai josnică pasiune ce-i pecetluise viaţa, plăcerea sadică de a face rău din simpla dorinţă de a vedea oameni înfrânţi, prăbuşiţi, zdrobiţi, disperaţi. Fusese cânciva, de mult, un senzual ce-şi impunea cu o voinţă neînduplecată e înfăţişare de ascet, o severitate de pastor puritan, şi adevărata sa înfăţişare nu se dezvăluia decât în clipele când vreo studentă frumoasă, căzută la examen cu calcul rece, i se prezenta în birou pentru a cere sfaturi cum să se pregătească pentru a nu mai suferi un alt eşec şi când el îşi consulta distrat agenda, până găsea pagina căutată, pe care o lovea zâmbind galeş cu creionul, privind-o apoi lung şi pofticios pe fata cu ochi plânşi, pentru a spune până la urmă cu un accent inimitabil: „Da, da. Asta e. Joi nevasta mea e la madam cutare la ceai. Cum zic englezii: Five o’clock. Deci joi la cinci jumătate, domnişoară… Să-ţi dăm o consultaţie… Da, rânjea el ridicându-se ca s-o poată măsura de jos până sus, o consultaţie… Aşa… Da, da… Ca să nu mai cazi…”

După moartea soţiei sale profesorul părea gata să cedeze înclinărilor sale pasionale şi să-şi piardă rigiditatea

solemnă, încurcându-se într-o lungă aventură cu o cunoscută actriţă de la Teatrul Naţional din Iaşi, cu care avusese relaţii trecătoare şi în timpul vieţii răposatei, căreia îi pusese la căpătâi o piatră funerară din marmoră neagră în care fusese încrestată o foarte tristă salcie plângătoare sub care obişnuitele cuvinte ale inscripţiei se terminau cu „eternă amintire din partea soţului ei nemângâiat”, nelăsând loc pentru numele acestuia, de parcă el nu ar fi putut accepta nici măcar ideea că ar putea muri. Lumea bună din dulcele târg al Ieşilor vorbea chiar de o iminentă căsătorie a severului profesor cu zglobia actriţă, dar vorbele au rămas vorbe, pentru că după ce durdulia femeie a constatat că bijuteriile rămase de la soţie au ajuns fără excepţie în stăpânirea ei, s-a plictisit foarte curând de maturul profesor, căruia începuse să i se albească părul, făcând ca mustaţa cănită să devină ţipătoare, şi într-o noapte a ieşit din casa lui bine chivernisită strigând în gura mare: „măgar zgârcit şi impotent, ce crezi, cât o să te mai rabd?”, spre marea veselie şi mulţumire a vecinelor, bucuroase că le-a picat din cer o temă de discuţie pentru cel puţin o jumătate de an. Profesorul, jignit, şi-a ruC-da 5699 coala 10

145

megat zile şi nopţi la rând planul de răzbunare, închis în casă, dar pe când şi l-a elaborat în mod suficient de minuţios şi se pregătea să ceară o întrevedere ou directorul Teatrului pentru a determina darea afară a imoralei actriţe, a aflat că aceasta, abilă şi prudentă, devenise amanta tânărului prefeot burlac, de curând numit în dulcea urbe de pe Bahlui, ajungând astfel invulnerabilă şi având incomparabila obrăznicie de a apărea în public, în saloanele ce i s-au deschis pe rând, de dragul prefectului, cu bijuteriile bine cunoscute ale răposatei doamne Papahagi, făcând ca veselia pe socoteala profesorului să

dobândească noi şi îmbelşugate izvoare.

Profesorul era un orgolios, aşa că fu adânc rănit de lipsa de consideraţie ce i se arăta, şi închizându-se cu o hotărâre sporită în răceala austerei sale severităţi, deveni o adevărată spaimă a studenţilor, iar nemulţumirea sa faţă de inadmisibila frivolitate a prefectului l-a împins în rândurile opoziţiei, îmbrăcând o formă politică sobră dar făţişă.

Profesorul s-a arătat însă foarte abil în orientarea tendinţelor sale opoziţioniste. În prima etapă, în primăvara lui 1924, el nu s-a arătat ostil nici studenţilor de dreapta din jurul lui Corneliu Zelea Codreanu. Dimpotrivă, atunci când acesta a deschis o cărămidărie la Ungheni, unde un grup de adepţi ai săi urma să producă i în grabă cărămizile necesare pentru construirea unei Case la Iaşi pentru adepţii săi, şi a organizat o grădină de zarzavat pentru aprovizionarea celor de la cărămidărie pe un teren oferit de Constanţa Ghica, profesorul, solicitat să închirieze un teren al său, învecinat cu primul, s-a grăbit să-l ofere grabnic (şi discret) gratis, ca „omagiu adus hărniciei tineretului studios”. Pe urmă însă, ştirea gestului său dobândind o răspândire nedorită de profesor şi acreditându-i faima de sprijinitor al scandalagiilor lui Zelea Codreanu, profesorul a căutat să se spele de urmările donaţiei sale şi, aflând de la un student că Zelea convocase un grup de studenţi şi de elevi pentru a discuta planul unui atac împotriva prefectului poliţiei, s-a grăbit să-l informeze pe acesta în mod discret, ceea ce a permis arestarea grupului şi inculparea lui Zelea Cocireanu. De atunci asupra profesorului a plutit necontenit bănuiala Gărzii de Fier, iar teama de răzbunarea ei l-a împins spre grupurile de stânga, distingându-se în cursul anilor de conflicte între Senatul Universitar din Iaşi, în frunte cu rectorul Bratu, şi grupurile de huligani de dreapta, prin sprijinul ponderat

acordat rectorului. Totuşi, se pare că legăturile sale de dreapta n-au încetat, ceea ce explică lipsa de represalii din perioada atrocităţilor legionare, când a fost supus unei singure percheziţii – nu lipsite de deferenţă – a Poliţiei legionare. Lunile „statului legionar” au fost însă oricum apăsătoare pentru profesorul ajuns la bătrâneţe şi teama sa explică explozia de bucurie cu care a salutat zdrobirea rebeliunii din ianuarie 1941.

Plecat din nou, grăbit, în refugiu în vara lui 1944, când atacul foarte larg şi puternic al sovieticilor ameninţa cu apropiata cădere a oraşului, Papahagi a lăsat la Iaşi adversităţi periculoase, de a căror înfruntare s-a ferit, şi s-a folosit cu abilitate de sprijinul convins şi călduros al lui Onisifor Suciu pentru a se transfera în Oraşul din Nord, iar în perioada când protectorul său a ajuns ministru, dobândind o influenţă sporită în Capitală, la Universitatea din Bucureşti. Adevărul adevărat e că Onisifor Suciu nu a procedat nici faţă de Papahagi minat doar de recunoştinţă, ci ghidându-se după nişte socoteli mai încurcate şi străduindu-se să-şi asigure un informator demn de încredere printre universitarii din Oraşul din Nord, sub a căror docilitate a bănuit necontenit un spirit recalcitrant gata să izbucnească. Colaborarea celor doi a fost în toate perioadele bazată pe calcule şi interese reciproce, şi este neîndoielnic că Papahagi şi-a organizat şi amestecul ostil în concursul Dorei Ştefl ea datorită, în principal, indicaţiei protectorului său, de a cărui influenţă nu se îndoia nici acum, în ciuda pensionării lui, şi de care credea că va mai avea nevoie, deşi ajunsese la o vârstă patriarhală când s-ar părea că ambiţiile se sting, dând loc unei cumpăniri mai înţelepte a lucrurilor lumii şi disocierii mai exacte a celor cu adevărat importante de cele efemere. Iar Onisifor Suciu, în pofida anilor scurşi de la acele vechi întâmplări din Iaşii primei luni de război, nu uita bunăvoinţa

ocrotitoare dovedită atunci de profesor. Papahagi se simţise, în realitate, atunci deranjat de vizita celor doi tineri, mai ales de a lui Dimitriu, despre care i se vorbise ca de un emisar cu serioase răspunderi al „unor grupuri democratice”, fiind sfătuit să aibă încredere în el şi să-i dea desluşirile pe care le va solicita. Profesorul nu avea în acele zile tul-Duri chef să se amestece în nicio încurcătură politică şi aşteptă cu nerăbdare să părăsească a doua zi Iaşii şi să se retragă în anonimatul comod al unui refugiu într-un orăşel de munte din Carpaţii meridionali, departe de bubuitul tunurilor şi de dezordinea trupelor împinse spre front. Crezuse că întrevederea cu ei va fi scurtă, tinerii vor fi alarmaţi de pericolele serii într-un oraş în care dezordinea creştea cu fiecare ceas, şi până ia un timp îi făcuse plăcere să le atragă atenţia asupra pocnetului tot mai frecvent de arme ce venea dinspre oraş, oarecum asigurat de speranţa că locuinţa sa, aflată în vecinătatea unui comandament german, e departe de aria tulburărilor. Spre groaza sa, însă, zgomotele clemenţei ce cuprinsese oraşul se revărsaseră tot mai mult spre zonele până atunci scufundate în linişte de la marginea oraşului, şi profesorul, tot mai alarmat, ieşi pentru a întreba un ofiţer german încartiruit în vila vecină despre cele ce se întâmplă. Ofiţerul nu se afla acasă, dar câţiva soldaţi plasaţi în aceeaşi casă, probabil ca să-i asigure paza, îl lămuriseră pe profesor că ofiţerul a fost chemat urgent la Oomanclatură, deoarece în mai multe puncte ale oraşului „evreii şi comuniştii” au tras asupra trupelor germane şi române aflate în marş spre front. împuşcăturile ce răzbăteau dinspre oraş erau, după părerea lor, riposta trupelor atacate şi măsurile fireşti de represalii. Profesorul fu speriat mai ales de afirmaţia unuia dintre soldaţi că şi în cartierul lor, păzit destul de sever din cauza Comandamentului, au fost atacaţi soldaţi germani şi câţiva

au fost uciși. Văzând nervozitatea soldaților și observând că ei sunt pe cale de a se îmbăta, profesorul fu cuprins de groază și întorcându-se spre casă se gândi că ar fi bine ca cei doi tineri să rămână la evmai ales prezența unui ofițer putând fi salutară în cazul că represaliile se vor extinde și la strada sa. Le povesti deci oaspeților cele aflate, le zugrăvi în culori sumbre pericolele la care s-ar expune întorcându-se noaptea în oraș într-o situației atât de tulbure și-i invită să-și petreacă noaptea la el, adăugând „sunteți tineri, veți dormi bine chiar și dacă din cauza demenajării nu vă putem asigura comoditățile uzuale". Doamna Papahagi s-a alăturat ou căldură invitației făcute de soțul ei și cei patru au stat până noaptea târziu, la un pahar de vin și la cafele, ascultând zgomotele nopții, tot mai dezordonate, mai învălmășite și mai amenințătoare. Dormiră doar câteva ceasuri și mașina care urma să-l ducă pe profesor și doamna Papahagi la gară sosi la ora stabilită, deși șoferul, foarte speriat, le relată dezordonat și agitat că orașul era cuprins de-un vârtej nebun, oamenii fuseseră arestați în cartiere întregi, mulți au fost împușcați în busculadele stârnite, alții bătuți cu sălbăticie și minați spre o destinație necunoscută. „Nemții, dom'le, repeta șoferul înspăimântat, ei comandă... Poliția noastră, Comenduirea pieții nu pot nimic... Nici nu discută cu ei! Au împușcat pe-un chestor ca pe-un iepure... Nici nu le pasă! Și cu ei, legionari, borfași, bătăuși. Bătaia lu' Dumnezeu!"

Profesorul și soția sa au plecat, înghesuiți între geamantanele stivuite în mașină, iar Dimitriu și Onisifor Suciu au pornit-o spre centrul orașului. Era în ziua de duminică, 29 iunie 1941. Abia ajunși într-un cartier unde casele, răzlețe până atunci, se înfiripau în străzi, văzură două mașini blindate germane gonind cu cea mai mare viteză, apoi o grupă de SS-iști alergând cu armele în

cumpănire de-a lungul zidurilor. Unul dintre soldaţi se trânti în mijlocul străzii şi înfigând în pământ rezemătoarele puştii-mitralieră începu să tragă în geamurile din faţa sa, fără alegere şi fără ezitare. Un grup de lucrători din trupele Todit trecură zbierând, probabil beţi, şi în urma lor veneau soldaţi români şi civili înarmaţi, trăgând fără rost, dornici parcă numai să mărească zăpăceala acelui ceas de coşmar. Suciu şi Dimitriu o luară grăbiţi mai departe, atenţi să nu intre în vreun spaţiu deschis, măturat de gloanţe la întâmplare. Ajungând în apropierea străzii Sărărie zăriră primele grupuri mari de civili, escortaţi de soldaţi germani şi români, ca şi de civili înarmaţi, şi începură să-şi dea seama de dimensiunile dezmăţului dezlănţuit. „Îi duc la şcoala Wahtel”, spuse cineva, luând-o la fugă în spatele lor. Ou două străzi mai încolo, soldaţi şi civili cu flanele verzi cărau boccele grele ori împingeau cărucioare cu lucruri jefuite. Un civil le striga unor soldaţi germani care nu înţelegeau ce vrea: „Şi acolo sunt evrei!” şi le arăta o casă dărăpănată, cu poarta scoasă din ţâţâni. „Juden, Juden”, bâigui el văzând că nu e priceput. Râse bucuros când soldaţii începură să alerge spre poarta arătată, şi Suciu, trecând prin faţa lui, simţi duhoarea de rachiu prost a respiraţiei sale. Dincolo, soldaţi germani încărcau într-un camion lucrurile dintr-o parfumerie, iar din câteva prăvălii cu uşile sparte soldaţi români şi civili cărau saci de făină şi de zahăr, unelte, burlane, iar doi civili se opinteau să care o sobă de tuci. Pe strada următoare zeci de oameni erau înşiruiţi de-a lungul zidurilor în timp ce câţiva soldaţi germani îi ameninţau cu pistoalele mitralieră, trăgând din timp în timp pe deasupra capetelor lor. Câteva trupuri zăceau în băltoace de sânge. În Piaţa Halei, un grup de câteva sute de oameni era minat spre Chestură şi un locotenent-colonel de poliţie, în picioare într-o maşină deschisă, îi ameninţa cu pistolul pe

cei ce-i însoţeau. Trecând pe străzi pline de sfărâmături, de geamuri sparte, de lucruri risipite ca de-o furtună, cei doi sosiră în preajma Comenduirii Pieţii, unde un general român tocmai ordona pistolarilor ce-l însoţeau să-i aresteze pe soldaţii ce escortau un convoi de civili, intrară la Comencluire şi-l găsiră repede pe maiorul Cernat, instalat la un birou cu trei telefoane la care răspundea sau striga, clinei ordine, ou înverşunare de care nu l-ar fi crezut capabil. „Arestaţi-i imediat şi aduceţiaici! striga el. Civilii să se răzleţească, să nu rămână în grup, că-i umflă nemţii!” Văzându-i maiorul trânti telefonul şi-l apucă pe Suciu de umăr: „Cum de-ai scăpat, domnule?! Am răsturnat teşii cu fundu-n sus, şi n-am dat de matale!” „Dar, de ce?” întrebă Suciu mirat. „Păi nu te-au ridicat nemţii, cu ceilalţi?” întrebă maiorul stupefiat. „Nu, interveni Dimitriu calm, văzând că cei doi nu se înţeleg. N-a dormit unde l-aţi repartizat... A fost cu mine!” „Dom’le, har Domnului, ţipă maiorul fericit. Ce baftă, Cristoase! Păi era casă cu mulţi evrei. I-au ridicat pe toţi... Inclusiv pe vecinii lor creştini! Credeam că şi dom Suciu e printre ei... Ne era groază de ce-o să iasă. Ştii, cu gazetarii...”

Atunci şi-a dat Suciu seama că îi datorează profesorului Papahagi faptul că nu a fost luat de nemţi în cursul nopţii şi nu se numără printre cei împuşcaţi atunci, sub primul impuls al furiei oarbe. De la acest moment al revelaţiei pericolului prin care a trecut, Onisifor Suciu nu-şi mai amintea din întâmjplările de la Iaşi decât crâmpeie disparate, momente izolate, şi de nu redobândeau consistenţă, relief, realitate, decât odată cu trezirea în acel groaznic vagon al morţii care circula de atunci noapte de noapte prin visele sale. Am asistat de mai multe ori la relatarea experienţei de la Iaşi, pot să afirm chiar că pregnanţa directă, vie, nemijlocită a trăirilor sale ¡de atunci a fost înlocuitã de un film al memoriei, transpus cu

anii în stereotipii verbale, Onisifor părând să povestească nu ceea ce trăise şi văzuse, ci ceea ce povestise ultima dată. Din momentul ieşirii de la Comenduirea Pieţii acest film nu se mai derula, se alcătuia doar din vagi, scurte, fulgerătoare momente, aspecte disparate, secvenţe rupte din contextul lor real şi proiectate obsesiv în amintire, mărite, deformate, transformate în elemente de teroare, străbătute, modelate, formate de un şoc psihic de care povestitorul nu se putea elibera nici după multe decenii. Din acel moment relatarea sa îşi pierdea caracterul fluent, desfăşurarea de povestire a unor amintiri teribile dar mumificate, lipsite de viaţă, şi devenea parcă gâfâitoarea cursă a unui om aflat în transă, printre imaginile terifiante ce-l obsedează. îşi amintea însă cu precizie că s-a despărţit de Dimitriu, care pretextase obligaţii includabile, dar i se părea că îl revăzuse de două sau de trei ori în timpul întâmplărilor agitate prin care a trecut şi ajunsese să susţină – cu răspunderea cerută de punerea unor astfel de probleme cu consecinţe foarte grave pentru situaţia unui comunist ca Dimitriu, în faţa organelor de partid, şi, pe urmă, a organelor securităţii sesizate de acum de amintirea sa ca de-o gravă acuzaţie împotriva astronomului – că l-a zărit câteva secunde pe Dimitriu, care îi făcea impresia că vrea să rămână neobservat, făcând un semn subofiţerului german care la urcarea masei de oameni în vagoanele morţii se sesizase totuşi de strigătele sale în germană că e un ziarist român creştin nu evreu, nu evreu, nu evreu, şi-i ceruse buletinul. Partea extrem de gravă a acestei amintiri a lui Suciu (dacă era într-adevăr o amintire, şi nu proiecţie a unei convingeri plămădite de ura neputincioasă că el a ajuns în trenul morţii, iar Dimitriu – oricât de hăbăuc şi de distrat era – nu) se constituia din impresia (şi adevărul e că Suciu a vorbit în toate ocaziile de impresie şi a folosit acest cuvânt

şi în declaraţiile sale scrise) că în clipa când subofiţerul german i-a luat buletinul în care era menţionată calitatea sa de ziarist ca şi religia sa, Dimitriu, a apărut din spatele unui grup de ostaşi (nu putea preciza dacă au fost români sau germani – declara că rapiditatea cu care s-a desfăşurat secvenţa l-a împiedicat să-şi fixeze exact amănuntele) şi a făcut un semn – adresat în mod evident acelui subofiţer – la care germanul i-a rupt legitimaţia, i-a aruncat-o în obraz şi l-a îmbrâncit brutal în valul celor împinşi spre vagoanele morţii.

Această amintire bazată pe o „impresie", închegată într-un moment când şi cel mai stăpânit om îşi pierde cumpătul, a fost folosită într-o anumită perioadă nu numai pentru discreditarea lui Dimitriu, dar şi pentru implicarea sa într-o tenebroasă poveste de trădare care i-a adus ani îndelungaţi de închisoare, reabilitarea putând să scoată la lumină doar biata epavă a unui om cinstit şi foarte dotat.

Dar să rămân la problemele pe care încerc să le elucidez.

Onisifor îşi amintea, deci, că ieşind de la Oomenduirea Pieţii s-a despărţit de Dimitriu şi a rătăcit fără ţintă pe străzi, urmărind să cunoască exact cât mai multe din desfăşurarea atrocităţilor, pentru a asigura materiale cât mai grăitoare pentru dosarul dorit de directorul ziarului său. În apropiere de Piaţa Unirii a fost nevoit să se arunce la pământ, printre alte zeci de trecători, deoarece dinspre statuia lui Alexandru Ioan Cuza o unitate germană deschisese focul pe neaşteptate în direcţia lor şi mai mulţi oameni fuseseră seceraţi de gloanţe. îşi amintea apoi că maşini germane cu megafoane străbăteau străzile difuzând muzică uşoară, de parcă ar fi fost o zi de kermessă şi nu o zi de măcel, sporind atmosfera ireală, stranie a zilei. A ajuns în faţa Chesturii Poliţiei, înconjurate de soldaţi din SS şi de membri ai

unităţilor Todt, care vociferau ameninţător, în timp ce sute de oameni se adunaseră pe trotuare, aşteptând ce se va întâmpla cu cei patru sau cinci mii de oameni înghesuâţă în curtea Chesturii, pe care nemţii îi ameninţau cu exterminarea. A auzit apoi mitralierele tocind în curte, strigătele celor loviţi, vuietai năprasnic al groazei. Mai târziu, cândva în cursul după-amiezii, Onisifor a aflat că evreii îngrămădiţi în curtea Chesturii, care scăzuseră la aproximativ 2.500, vor fi evacuaţi din Iaşi cu trenul. După ce s-a lăsat seara, cei aflaţi în curtea Chesturii au fost încolonaţi şi scoşi pe poarta în faţa căreia aşteptau zeci şi zeci de soldaţi germani, sprijiniţi de două tanchete. Cei douăzeci de gardieni publici desemnaţi să însoţească la gară coloana au fost măturaţi în câteva clipe şi mulţimea celor arestaţi a ajuns în stăpânirea nemţilor. Onisifor a mai văzut un subofiţer gras din SS trăgând din plin cu pistolul-mitralieră în coloană, a zărit oameni prăbuşindu-se, apoi a simţit o izbitură foarte puternică şi s-a trezit în mijlocul coloanei, mai mult târât de tovarăşii săi de suferinţă decât mergând. Şi-a revenit în gară, în faţa rampei de încărcat armamentul greu, şi a început să strige că e ziarist creştin, nu e evreu. O clipită s-a păruit

că un subofiţer e gata să-i controleze identitatea, pe urmă s-a trezit îmbrâncit în valul prăvălit sub ploaia de lovituri spre vagoane. S-a trezit în vagon, simţind că se înăbuşe.

Onisifor Suciu a susţinut întotdeauna că din acest moment al revenirii sale el a devenit nu numai un martor ocular capabil să înregistreze tot ceea, ce s-a întâmplat în vagonul în care fusese înghesuit – unde, susţinea el se aflau cel puţin 150 de deţinuţi –, dar şi cu întregul tren. De altfel Onisifor a făcut o depoziţie în acest sens şi la procesul vinovaţilor români pentru masacrul de la Iaşi şi

pentru tragica odisee a trenurilor morţii, dar mărturiile sale s-au dovedit pline de goluri, iar în unele privinţe se aflau în contradicţie cu datele obiective ale itinerarului restabilit cu toată preciziunea, cu declaraţiile martorilor care au intervenit sau au acţionat în sprijinul nenorociţilor din vagoane şi cu mărturiile depuse de cei rămaşi lucizi dintre deportaţi. Primul tren, compus din 39 vagoane, în care fuseseră înghesuiţi 2 530 de oameni – printre care se afla şi Onisifor Suciu – a plecat din Iaşi în zorii zilei de 30 iunie, la orele 4, 15 în direcţia Roman. El a sosit la Roman la 11, 44. Pe baza ordinului primit de la Ministerul de Interne, după 231 minute de aşteptare, că toţi deportaţii vor fi evacuaţi la Podul Iloaiei şi la Târgu Frumos, trenul a fost retrimis la Târgu Frumos la orele 15, 55. La Târgu Frumos autorităţile locale au dispus – pe baza ordinului primit de la Ministerul de Interne – deschiderea vagoanelor şi debarcarea arestaţilor. Au putut fi deschise cinci vagoane din care au fost coborâţi 240 de supravieţuitori şi 100 de morţi. Înainte de a putea continua acţiunea au năvălit în jurul trenului soldaţii unei unităţi germane în trecere şi grupuri de soldaţi români conduşi de căpitanul Danubiu Marinescu. Aceştia au înconjurat garnitura şi au ameninţat cu împuşcarea pe cei ce ar mai debarca evrei. S-au produs atunci busculade între populaţia târgului, alertată de întâmplările din gară, şi soldaţi, şi oamenii, sub conducerea primarului şi a preotului Teodoru, au împărţit celor din vagoane apă şi pâine, smulgând scândurile cu care fuseseră închise ferestrele vagoanelor. În acelaşi timp însă a sosit la faţa locului un locotenent german cu un ordin scris al Statului Major al Armatei a XI-a germane interzicând „din motive de siguranţă a membrilor armatei germane” debarcarea evreilor la Târgu Frumos, uncie era programată mutarea Comandamentului Armatei a XI-a. După multe tergiversări,

abia în dimineaţa zilei următoare s-a primit dispoziţia Ministerului de Interne ca trenul să fie îndreptat spre Călăraşi. În acest fel garnitura a plecat din Târgu Frumos abia la 1 iulie, orele 15, 45. Dar la această oră Suciu nu se mai afla în tren, deoarece el se numărase printre supravieţuitorii debarcaţi din primele vagoane şi escortaţi la sinagogă unde şi-au petrecut noaptea, pentru a fi reîmbaroaţi a doua zi în cele 8 vagoane care s-au mai adăugat garniturii. Omisifor Suciu avusese însă timp să-şi lămurească situaţia şi fusese transportat la Circumscripţia sanitară pentru îngrijiri, apoi luai acasă de preotul Teodoru care a anunţat telefonic pe directorul ziarului lui Suciu despre cele întâmplate şi i-a asigurat apoi mijloacele de întoarcere la Bucureşti.

Aceasta este desfăşurarea schematică, obiectivă, a întâmplărilor prin care a trecut Suciu. Pentru el însă, aceste întâmplări s-au consumat pe hotarul fragil dintre viaţă şi moarte, unde dansează nălucile halucinaţiei şi coşmarului, printre mormane de oameni în agonie sau chinuiţi, de dureri şi de sete, înăbuşiţi de lipsa de aer, înnebuniţi de bolgia de groază în care au fost azvârliţi pe neaşteptate.

Este puţin probabil ca Onisifor Suciu să-şi fi pierdut, în înghesuiala infernală din vagon, conştiinţa, căci în acest caz el ar fi fost fără putinţă de scăpare strivit sub greutatea trupurilor strânse ca-ntr-o menghină în spaţiul acela strâmt, şi ar fi îngroşat grămezile de morţi care au fost scoase aproape în fiecare gară din trenul morţii. Pare, în acest fel, îndreptăţită afirmaţia sa că el a rămas fără încetare un martor ocular treaz al ororilor petrecute în acel tren sau cel puţin în vagonul în care se afla. Dar imaginile înregistrate în acele ore de mari zguduiri psihice, când Onisifor Suciu a văzut căscându-i-se în faţă adâncurile infernale ale existenţei, zonele de absurd şi de

spaimă ale realităţii, s-au transformat în mintea sa în altceva, ca magma fierbinte a vulcanilor în figuri stranii, într-un film al ororii, al învălmăşirii înfăţişărilor normale ale existenţei, într-o viziune demenţială a invaziei groaznicului, terifiantului, aberantului în viaţa cea de toate zilele. Adică, Onisifor Suciu nu a înregistrat cu rece luciditate secvenţele unei acţiuni criminale guvernate de propensiunea fascismului spre oripilant şi demenţial, ci a plăsmuit o viziune – pe care am putea-o numi artistică dacă Onisifor nu ar rămâne profund jignit de acest adjectiv socotit fără îndoială degradant pentru un om politic realist cum se considera – plastică, ireală dar sintetizând esenţa celor petrecute, şi exprimând în imagini pline de vigoare, suprapuse şi contorsionate, realităţi pe care omul politic le exprimă îndeobşte prin expunerea faptelor seci şi căutarea semnificaţiei lor mai profunde şi mai generale. Pentru Onisifor, ceasurile, fără îndoială teribile, din trenul morţii s-au transformat – aşa cum apăreau în visele sale – într-o nouă dimensiune a realităţii, una vâscoasă, colcăitoare de patimi demenţiale, de planuri criminale, de intenţii sadice ca o baltă de vietăţile sale fără de nume, şi pasiunea, uneori inconştientă dar în mod cert niciodată mărturisită a întregii sale vieţi de după experienţa teribilă de la Iaşi, a fost orientată ca de o busolă ascunsă, tăinuită şi faţă de sine însuşi, de dorinţa cumplită, inexorabilă, de a dezvălui această dimensiune, de a pedepsi ceea ce se ascunde în întunericul ei.

De aici, probabil, şi tot ceea ce a întreprins împotriva lui Teofil Dimitriu, pe care a ţinut – poate tocmai de aceea – să-l invite la sărbătorirea sa.

VI

CUNOSCÂNDU-L DESTUL DE BINE PE ONISIFOR Suciu nu m-am mirat defel că printre cei solicitaţi să ia iniţiativa sărbătoririi sale s-a numărat şi Tiberiu Baciu. L-

am întâlnit în ziua sosirii mele în Oraşul din Nord şi nu am rămas prea uimit nici atunci când m-a întrebat cu dezinvoltura sa obişnuită, care ascundea o mare sfială: „Ce cauţi aici, dom'le? Organizezi şi mata sărbătorirea lui Onisifor Suciu?" Ştiam că prietenul meu Onisifor este capabil să trimită pe cineva la spânzurătoare şi să-i explice, înainte, că-i face un mare serviciu, deoarece l-ar putea trimite pe rug ori ar putea porunci să fie jupuit de viu sau fiert, la foc încet, în ulei, aşa cum s-a făcut cu prietenii din banda Coquillarzilor, ai poetului meu preferat, François Villon, şi, probabil, şi cu poetul însuşi. Dar nici cunoaşterea destul de adâncită şi de nuanţată nu mi-a îngăduit să presupun că el ar putea fi în stare să roage pe unul trimis de el la spânzurătoare şi scăpat ca prin minune să-i organizeze sărbătorirea. Mi-l puteam însă închipui perfect de bine pe Tibi Baciu în rolul celui păţit şi acceptând să îndeplinească cea mai stranie cerere din lume.

Am înţeles îndată, din acel semnificativ „şi" cuprins în întrebarea lui, că el este tocmai pe cale de a participa la organizarea sărbătoririi lui Onisifor, aşa că am afirmat fără ezitare: „Căci dumneata eşti dedicat cu trup şi suflet tocmai acestei înălţătoare sarcini!". „Desigur, zise Baciu simplu şi firesc. De ce n-aş fi?"

Nu-mi place să mi se observe descumpănirea în faţa vreunei situaţii ciudate, aşa că am dat din umăr: „Aşa-i! De ce n-ai fi?" L-am privit câteva clipe, în tăcere, apoi am adăugat: „Căci ţi-a făcut numai bine, nu-i aşa „Ei, numai bine!" protestă Baciu. „Cine face numai bine..." Ezită câteva secunde, neştiind ce să mai spună, apoi simţind parcă nevoia de a explica, zise repede: „Evident, Onisifor Suciu nu se numără printre oamenii care se cred datori să facă bine. El se crede un fel de Dumnezeu trimis să facă dreptate... Şi nu se îndoieşte nicio clipă că dreptatea

făcută de el este fără greş şi fără apel!”

Nu aveam nimic de făcut, pe Sergiu nu-l puteam căuta decât peste câteva ore, aşa că l-am invitat pe Tibi Baciu într-o binecuvântată cârciumă. Ne-am aşezat într-un colţ şi l-am privit cu atenţie. Era împăcat şi liniştit, ca întotdeauna, şi părea mulţumit. De altfel nici nu l-am văzut nicicând decât mulţumit, de parcă s-ar. fi aflat în cea mai bună situaţie din cea mai bună dintre lumile posibile. L-am privit cu luare-aminte, sperând să-i descifrez secreţii]: „Cu dumneata ce a avut?” am întrebat foarte încet, aprinzându-mi o ţigară. „Ei, asta-i o chestiune mai complicată, spuse Baciu. El, nimic. A avut unul… ce contează numele, unul care a emigrat de mult. S-a reunit cu familia… Acum e undeva în Apus şi face comerţ… Pasiunea lui… Dar pe vremea aceea era un duşman implacabil al capitalismului generator de fascism şi de lagăre de exterminare. Vrăjmaş al fasciştilor… Şi al celor ce i-au sprijinit sau au profitat de pe urma lor! Se întorsese, deci, pe pământul de curând eliberat de sub ocupaţia horthystă, şi a început să ajute să se facă dreptate… îndeletnicire căreia i se dedicase cu mult zel şi prietenul nostru Onisifor… M-a întâlnit într-o zi şi i-am ieşit în cale, bucuros că-l văd viu. Căci în aprilie 1944 îl salvasem, trecându-l, pe la Tăuţi, prin munţi, peste frontiera trasată de Hitler, în România. Scăpându-l de ceea ce a urmat pe teritoriul ocupat, adică de ghetou, de lagărul de internare, de cuptorul ce-l aştepta la Auschwitz. Am strigat bucuros: «Bine că te văd sănătos, domnule X!» Dar faţa lui s-a înroşit de mânie, ochii i s-au bulbucat gata să iasă din orbite şi s-a repezit spre mine cu pumnii încleştaţi, ţipând: «Mai ai obraz să-mi apari în drum, bestie! După ce m-ai jefuit de tot ce am avut?!»”.

— Dom’le, spuse Bariu privindu-mă cu un zâmbet, de parcă ar fi povestit o întâmplare agreabilă, ştii cum e. Timpulse-ncurcă uneori, se face un nod sau mai ştiu eu ce,

toate merg de-a-ndoaselea, se încâlcesc, se amestecă. Sunt momentele când au loc marile drame: izbucneşte un război, e exterminată populaţia unei cetăţi asediate, izbucneşte un cutremur, erupe un vulcan, sunt înjunghiaţi copiii dintr-o ţară ca nu cumva să se ivească dintre ei un Mesia încurcă-lume, ori explodează vreo bombă termonucleară şi racle un oraş de parcă nici nu ar fi existat vreodată. Da, zise el, sorbind din vin cu delicateţea cu care le făcea pe toate, un nod de acesta s-a produs în primăvara lui 1944 aici, la noi, în Ardealul nordic. S-a iscat o avalanşă, de tragedii. Au început deportările. Ştiam că de încep cu evreii, apoi vom urma noi, românii… Era un timp de apocalips şi nu puteai decât să lupţi sau să te laşi doborât, la început moraliceşte, apoi ca fiinţă vie. Noi, mulţi, am încercat să ne opunem… Fiecare a făcut ce a putut. Eu nu ştiam nimic deosebit, clar cunoşteam drumul dinspre Tăuţi la Mărişel, adică spre România. Şi am reuşit să trec peste frontieră un grup destul de mare de oameni condamnaţi la deportare, şi aproape sigur la moarte, din cauza originii lor! I-am salvat, asumând riscuri fireşti, fără să primesc în schimb decât satisfacţia de a mă fi dovedit bărbat în vârtejul unor timpuri care păreau să fi anulat din inimile oamenilor şi ultima urmă de bărbăţie! Dar mărturisesc că pe atunci nu mi-a trecut prin minte că va veni şi timpul când, datorită unuia dintre cei salvaţi, va fi gata să-mi cadă capul!… Ei, dar aşa e, zise Bariu zâmbind, în viaţă nu ţi se întâmplă decât arareori ceea ce te-ai fi aşteptat să ţi se întâmple!”

Despre întâmplările ce au avut loc în Ardealul nordic în perioada aceea groaznică dintre martie şi iunie 1944 am vrut cândva, în tinereţe, să scriu o carte cumplită şi am adunat nenumărate mărturii. Ştiam că Sabin Popa – decedat din nefericire la puţin timp după eliberarea pământului ocupat – a avut, potrivit tuturor informaţiilor

despre acele zile luate parcă de vântul neliniştii, un rol destul de important în organizarea acţiunilor încropite în mare grabă, dar cu puterea de imaginaţie dată de iminenţa pericolului. El s-a ferit însă cu grijă să schiţeze în vreo însemnare măcar conturul vag al desfăşurării de ansamblu. Grija de a evita, în perioada acestor activităţi – când, după cum îşi amintesc unele dintre legăturile sale, avea impresia că este urmărit cu discreţie –, nu poate fi considerată decât foarte firească. Ar putea să pară mai greu de înţeles puţina importanţă acordată în ultimele luni ale vieţii, când îşi dădea seama că moartea se apropie zi de zi, notării unor date şi fapte foarte necesare pentru clarificarea multor aspecte ale perioadei de care vorbim. Este însă probabil că Sabin Popa socotea că alţii au avut un rol mai important decât el în conceperea şi desfăşurarea acţiunilor de atunci, că aveau deci o privire de ansamblu mult mai limpede şi mai cuprinzătoare asupra lor decât cea conturată din fragmentele cunoscute de el. Putea deci să presupună că vor fi destui bărbaţi pregătiţi să consemneze întâmplările acelor zile cu o cunoaştere mai temeinică decât cea pe care şi-o atribuia cu obişnuita sa modestie. Din păcate, această presupunere nu a fost confirmată de anii trecuţi de la acele evenimente, aşa că atunci când a fost nevoie să se ştie ce s-a întâmplat în acele zile, a fost necesar să se reconstituie imaginea lor – parţială, desigur, incompletă şi pală – din frânturi de amintiri, din cioburi de documente, aşa cum arheologii reconstituie un colţ sărman de mozaic din pietricelele apărate în humă de vitregia anilor.

În relatările sale, ascultate cu mare interes în câteva cârciumi remarcabile ale Clujului, Iacob Raţ stăruia mai cu seamă asupra unor episoade exprimând mai puţin rezultatul unei acţiuni politice consecvente şi lucide cât reacţii spontane şi profund semnificative de omenie. îi

plăcea să povestească pe îndelete, sorbind meditativ din vinul cu gust de oţet care a invadat oraşul îndată după război, felul simplu şi firesc cum un ţăran din Mănăştur a „înfiat” doi băieţi evrei, la cererea sa. Băieţii săi, temându-se de mobilizare, trecuseră în Ardealul sudic prin vama cucului, luându-şi vechile acte. româneşti şi lăsându-i amintire bătrânului actele întocmite de autorităţile hort. hy. ste. Bătrânul i-a luat într-o noapte pe cei doi tineri evrei din locul fixat de Raţ, i-a dus acasă, i-a îmbrăcat în straiele băieţilor săi şi i-a pus apoi să taie zile în şir lemne ca să li se beşiee palmele şi să facă scoarţa aceea crăpată care deosebeşte mâinile ţăranilor de cele domneşti. Apoi i-a scos liniştit la câmp, punându-i să salute cu numele lor mic pe vecini, de parcă ar fi fost într-adevăr feciorii săi dispăruţi. Ceea ce i-a plăcut mai cu seamă lui Iacob era uimirea celor doi tineri când au constatat că vecinii acceptă, fără să clipească, jocul, şi le răspund cu „Ziua bună, măi Vasâi, bun noroc, măi Todirică”. Aşa că totul s-a desfăşurat în mod firesc, până în iulie, când flăcăii lui badea Mureşan au primit într-adevăr ordinele de chemare de care se temuseră şi bătrânul a trebuit să-i călăuzească şi pe fiii săi adoptivi „dincolo”, „unde în ordinea perfectă a administraţiei nimeni nu şi-a dat seama de ciudăţenia că bătrânul Ichim Mureşan din Mănăştur are doi feciori cu numele de Vasile şi doi cu numele de Toader.

Raţ, ferit cum era de orice înclinare de a crede că omenia este privilegiu al unui neam şi nu o trăsătură umană împărţită cu dărnicia cu care Deseartes considera distribuit bunul-simţ, insista cu aceeaşi plăcere asupra ingeniozităţii unui oştezan din capătul străzii Pata. Acesta a adăpostit o familie de evrei, cu trei copii, în ascunzişul făcut în şura sa imensă, într-un fel de peşteră săpată în paiele îngrămădite de mulţi ani şi îi scotea noaptea în curtea apărată de garduri înalte, „ca să ia aer”. Raţ

povestea cu aceeaşi plăcere, şi fără să-şi atribuie sieşi niciun merit, întâmplarea petrecută în restaurantul domnului Binder cu doi soldaţi ai Wehrmachtului, un bavarez destul de bătrân şi cu burtă respectabilă în ciuda anilor de militărie, Michael, şi un alsacian care nu permitea să fie numit decât Jean, şi îi înjura, tacticos dar cumplit, pe nemţi, sub privi-C-da 5699 coala 11

161

rea blândă a prietenului său. Cei doi soldaţi poposeau zilnic la domnul Binder, bucurându-se când de ospitalitatea acestuia., crud de a lui Raţ, bând unul cantităţi neverosimile de bere, iar celălalt două sticle de vin roşu. Într-o zi, domnul Binder, îngrijorat că deportările în pregătire vor fi, până la urmă, plătite de el şi de fiii săi rămaşi la Lechinţa (pe cel din SS nici nu-l mai punea la socoteală, pierzând orice speranţă în posibilitatea de a fi salvat, de când se obişnuise să-i audă şi pe soldaţii din Wehrmacht vorbind despre SS-işti cu ură înverşunată), aduse vorba despre cele ce se întâmplau în oraş.

— Aţi auzit şi voi, oftă el, că se pregătesc să-i adune pe evrei. Pentru asta tot noi o să dăm socoteală. Parcă eu aş purta vreo vină!

Michael sorbi prelung din halba de bere şi, după ce îşi şterse buzele pline de spumă, cu mâna grasă şi moale, îşi ridică leneş pleoapele de pe ochii apoşi:

— Şi cine ai vrea să răspundă?

Jean lovi cu pumnul în masă:

— Gluma cea mai bună e c-o să răspund, indirect, şi eu, băgat în toate astea cu sila!

Michael îl privi, obosit parcă:

— Mai las-o şi tu. Povestea ta începe să mă plictisească. Acelaşi cântec: băgat cu sila, adus cu sila, pus să trag cu sila. Dacă-i atâta silă, de ce n-ai trecut, acolo, la voi, în maquis? Dacă nu eşti german, puteai fi contra. Sau

de ce n-ai trecut la ruşi? Puteai să te prefaci mort şi nimeni n-avea timp să controleze dacă eşti ori nu. Ocazii ai avut destule. Nu una, o sută. Şi stai tot lângă mine, să beai şi să boceşti!

Tăcură multă vreme privindu-şi paharele. Apoi Binder zise încet:

— Oraşul e plin de oameni dornici să scape. Să găsească o cale de a trece dincolo, în România. Se zice că ieri au fost prinşi şaisprezece fugari. Se aude c-o să-i împuşte…

Jean râse:

— Aşa scapă uşor. Ştim noi câte ceva. De pierit, tot pier. Măcar să-ncerce!

— Ca tine, râse gros Michael.

Alsacianul îşi ridică fruntea, furios:

— Prea crezi că-s rahat. Să găsesc eu câţiva din ăştia, să plătească bine, c-aş trece în România zece dintr-o lovitură!

Domnul Binder dădu din mână plictisit şi coborî în pivniţă să umple cana cu vin proaspăt.

Raţ îl privi pe bavarezul gras cu o neîncredere prefăcută, de parcă s-ar fi temut că e pe cale de a lua în serios o glumă:

— Jean se laudă, nu-i aşa? De unde să poată aşa ceva!

Michael căscă:

— De ce să nu poată? Pentru bani buni ce nu se poate?

Raţ cunoştea sute de oameni gata să dea orice pentru a scăpa. Dar se temea ca soldaţii să nu-i întindă vreo cursă. Aşa că râse neîncrezător:

— Ei, aşi! Parcă asta-i o glumă. Fac pariu pe orice că nu poate.

Jean zâmbi;

— Pariez pe zece mii de penghei că mâine seară îţi trec zece oameni până la Turda, numai să-mi spui unde să-i urc în camion!

Michael îşi ridică mâna grea şi leneşă:

— Pun şi eu zece mii că reuşim!

Raţ râse:

— Păi dacă-mi luaţi douăzeci de mii, trebuie, să-mi vând şi izmenele.

Jean se plecă peste pahar:

— Ba cred că te faci şi tu bogat. Nu te-ntrebăm cât încasezi tu!

A doua zi spre seară zece oameni se îngrămădiră într-o stradă de lângă parc, în camionul greu condus de Jean. Michael stătea rezemat placid de camion şi-i privea zâmbind. Pe urmă a început să arunce peste ei mormane de pături, ascunzându-i bine:

— Aşa – râse el. Aprovizionarea Wehrmachtului va fi perfectă. Putem să pornim.

Raţ privi cu inima strânsă camionul greoi îndepărtându-se cu scârţâit răguşit. A doua zi spre amiază se găsea în restaurantul lui Binder, aşteptându-i cu inima strânsă pe cei doi soldaţi. Ascunsese într-un sertar al cârciumarului, cu permisiunea acestuia, cei douăzeci de mii de penghei, ca, dacă ar fi vorba totuşi de o provocare, să nu fie găsit în buzunar cu atâţia bani, dovedindu-i fără putinţă de tăgadă vinovăţia. Spre ora două cei doi apărură în uşa restaurantului, cu feţele acoperite de praf. Jean se opri lângă Raţ şi aruncă pe masă o ilustrată de la Turda. Unul dintre cei zece, al cărui scris îl cunoştea, scrisese pe ea: „Am sosit cu bine”. Michael se aşează la masă şi mârâi:

— A fost un joc de copii. Repede o bere!

Alsacianul plecă la toaletă de unde se întoarse spălat şi pieptănat. Raţ scosese între timp cele două teancuri de bancnote şi le întinse zâmbind:

— Aţi câştigat. M-aţi sărăcit, dar vă mulţumesc.

Jean râse:

— Muncă uşoară, câştig bun. Aş mai face-o de-o sută de ori. Dar noaptea asta plecăm. Dracu' ştie unde.

Băură vârtos, apoi Michael râse amuzat:

— Mi-a plăcut mutra grănicerului ungur care a vrut să controleze încărcătura. Când i-am tras o salvă lângă picioare, a-nceput să danseze şi n-a mai dorit nimic.

S-au despărţit înţeleşi că, dacă vor rămâne totuşi la Cluj, vor reveni a doua zi spre amiază la Binder. S-au pierdut însă în vârtejul încurcat al acelor zile agitate şi Raţ nu i-a mai revăzut niciodată.

Acum, în cârciuma cu vin acru din Oraşul din Nord, aşteptând sărbătorirea lui Onisifor Suciu, toate acestea mi-au trecut prin minte ca o învălmăşire de nori grei. L-am privit curios pe Tibi Baciu:

— Da. Tabloul general îl cam cunosc şi eu… Am adunat pe vremuri nişte mărturii…

— Ei, în acest tablou general se încadrează şi acţiunea prin care a fost salvat şi omul acela care la început m-a înjurat şi apoi m-a denunţat. Pe vremea când am înfăptuit-o credeam că merit cel puţin stima şi recunoştinţa celor salvaţi – oftă Baciu… în toată această încurcătură m-a băgat Sabin Popa. Mi se părea că ne-am întâlnit în acea zi cu totul întâmplător, clar după aceea, gândindu-mă, mi-am dat seama că mă pândise cu răbdare în cârciuma domnului Asztaloş, din faţa Salvării, presupunând pe bună dreptate că mergând spre centru sau venind de la cursuri va trebui să trec ne-ar părat prin acei loc. Veneam cu Şlapek, cu vărul meu, şi când ne-a zărit a ieşit în uşă, făcându-ne semne foarte vesele, invitându-ne să-i ţinem companie, deşi era înainte de masă, când ştiam că nu bea. Ne-am aşezat în jurul unei sticle şi am, vorbit de toate, la întâmplare parcă. Pe urmă

Popa aduse vorba, de departe, despre zvonurile privitoare la pregătirea deportărilor. Ne-am deşertat şi noi sacul de zvonuri auzite. Popa părea să ezite, şi am băut câteva pahare până şi-a dat drumul… Era îngrijorat de soarta ce-i aşteaptă pe câţiva intelectuali evrei de valoare, a căror lichidare ar însemna o mare pierdere pentru oraşul nostru, dar şi pentru cultură în general. Erau doi sau trei scriitori preţuiţi de mine, de un pictor, de dirijorul Leitesdorfer, de a cărui valoare ne dădeam seama şi noi, şi de câţiva medici. împreună cu soţii şi copii erau vreo douăzeci de oameni. „Ar trebui încercat orice, ca să-i salvăm – spuse Popa, privinctu-ne foarte atent… Poate voi… Care cunoaşteţi pe toată lumea… Bărbaţi îndrăzneţi şi descurcăreţi”. Ne plăcea să fim consideraţi bărbaţi plini de curaj, mai eram încălziţi şi de vin, aşa că am promis destul de uşuratic că vom încerca să rezolvăm problema.

După discuţia cu Popa am trăit zile de nelinişte, apăsate de o răspundere de care nu-mi dădeam seama cum ne vom putea, achita. Discuţiile noastre interminabile cu Şlapek pentru găsirea unei modalităţi de acţionare nu duceau la nimic, făceau doar ca problema să ni se pară din ce în ce mai complicată. Pe de altă parte, ziua fatidică de care-mi vorbise Popa ca despre un punct terminus după care orice posibilitate de acţionare înceta se apropia implacabilă şi punea pe căutările noastre o pecete de urgenţă, alarmându-ne din ce în ce mai mult. Desigur, trecerea peste frontieră a patru-cinei oameni nu pusese până de curând probleme fără ieşire. Contrabanda se desfăşura ou intensitate între cele două jumătăţi ale Ardealului, unii dintre prietenii mei aveau relaţii cu câteva călăuze sigure, gata să treacă oricând frontiera, ocolind zonele cele mai periculoase şi completând norocul cu o cunoaştere exce – lentă a terenului. Numai că unităţile de grăniceri primiseră ordine severe de a intensifica

activitatea împotriva trecerilor clandestine, de a mări numărul patrulelor şi de a trage fără ezitare la orice semn suspect, aşa că activitatea călăuzelor scăzuse, zelul contrabandiştilor se potolise, posibilităţile de a folosi vama cucului se împuţinaseră. Oamenii îndrăzneţi nu dispăruseră însă, şi un prieten tânăr şi sportiv de-al nostru, student în litere, Vasile Moldovan, locuind undeva pe dealul Feleacului, prin preajma pădurii Făget, reuşise să treacă în câteva nopţi în şir câte 2 – 3 oameni deodată. Apoi observă că e supravegheat de poliţie şi fu sfătuit să se ascundă. Aveam ştiri şi despre treceri din unele locuri ale Câmpiei ardelene, deşi colinele ei ofereau puţine ascunzători pentru îndrăzneţi şi o vizibilitate destul de bună pentru grănicerii aflaţi la pândă. Încercările se izbeau de riposte tot mai violente, în câteva sate fuseră împuşcaţi fără nicio judecată oameni bănuiţi că ar fi ajutat treceri de frontieră, zeci de disperaţi, încercând să se strecoare singuri prin reţeaua pazei, căzuseră cu uşurinţă în capcanele întinse şi fuseseră împuşcaţi iar cadavrele au fost expuse în satele din vecinătatea frontierei. Ceea ce ne angajasem să facem, împreună cu Şlapek, ni se părea treabă tot mai grea şi mai încurcată. Ca de multe ori în viaţă ea a fost rezolvată de întâmplare.

Ne-am întâlnit într-o bună zi cu prietenul nostru Zenthay. Acesta avea în ochii noştri aura prestigioasă a unui aventurier fără teamă, blagoslovit şi cu darul beţiei. Zenthay vădea, prin umezeala sporită a ochilor săi necontenit apoşi, dar şi prin rostirea greoaie şi oarecum fragmentată a cuvintelor, un grad neobişnuit de pileală, aşa că l-am privit cu destulă invidie şi ne-am folosit în mod activ de mişcarea largă prin care îi dădu de ştire chelnerului că tot bufetul e la dispoziţia noastră şi că o putem comanda la grătar chiar şi pe casieriţa durdulie. Bând cu lăudabila osârdie a celor douăzeci de ani,

ascultam cu indiferenţă bâiguiala dezlânată, socotită, probabil, de Zenthay explicitare foarte coerentă a marilor sale preocupări şi inchietudini. Am devenit mai atent doar când Şlapek înr trase pe sub masă un şut în picior. Aveam într-adevăr toate motivele să mă smulg reveriilor, deoarece bietul Zenthay se plângea de-un necaz pe care noi i-l puteam rezolva fără nicio ezitare, pentru că ne oferea posibilitatea de a ne îndeplini promisiunea generatoare de griji. Zenthay avea nevoie de cărăuşi. Mai bine zis de hamali gata să-i transporte peste frontieră, de la un punct dinainte stabilit la altul tot atât de precis fixat dincolo de Tăuţi, o cantitate relativ mare de talpă. Din câte am înţeles, prietenul nostru primise de la „asociaţii" săi de dincolo de frontieră o cantitate importantă de făină (vândută la Cluj la preţuri fantastice de când rechiziţiile goliseră hambarele), o plasase cu bun câştig, precum se cuvine într-un negoţ cinstit ca al său, şi – pentru a menţine bunele raporturi cu „asociaţii" – trebuia să livreze urgent contrapartida de talpă aşteptată de piaţa neagră de „dincolo". Dar măsurile deosebit de aspre luate de-a lungul frontierei şi execuţiile sumare ordonate îi speriaseră în aşa hal pe colaboratorii săi obişnuiţi încât livrarea cinstită, aşa cum se cuvine între oameni de cuvânt şi neguţători respectabili, a mărfii sale, era împiedicată de lipsa „mijloacelor de transport" care, din nefericire, prin pădurile din Munţii Gilăului, peste o frontieră straşnic păzită, nu putea fi decât spatele atât de potrivit la toate al fratelui nostru om. Disperarea lui Zenthay era deci întemeiată, căci cinstea sa profesională se afla în pericol. Datoria noastră de prieteni încercaţi era să-l ajutăm. Ceea ce am şi făcut. Am rămas uluit de dezbătarea instantanee a prietenului nostru la auzul afirmaţiei că noi avem toată posibilitatea de a-i asigura „mijloacele de transport" dorite. Bău dintr-o suflare o cafea dublă (căci nici patru ani

de război nu lichidaseră stocurile disponibile pentru cei dispuşi şi capabili să le plătească fără discuţie) şi ceru o sută de grame de rachiu de drojdie, dovedind fără putinţă de îndoială că vrea să ajungă foarte repede în situaţia de a înţelege perfect ceea ce se va discuta. Stare atinsă surprinzător de curând. De altfel, Zenthay nu se încurca în detalii, după părerea lui singurul lucru meritând a fi discutat era dacă oamenii pe care îi putea atrage în afacere sunt optsprezece sau douăzeci. Şi obţinerea angajamentului ferm că fiecare va căra în spate nu mai puţin de treizeci de kilograme, bine echilibrate şi legate cu sfori care transformau încărcătura într-un fel de rucsac nu prea comod dar suportabil. Restul era aranjat. Zenthay se obliga să asigure, aşa cum făcuse de atâtea ori, trecerea liberă, absenţa din zona fixată a oricărei patrule, indicarea exactă a posturilor fixe trebuind ocolite, angajarea unei călăuze cunoscătoare a locurilor, perfecţionată prin nenumărate expediţii de acest fel. Şi câte două sute de penghei, la întoarcere, pentru fiecare om. Peste două zile, am pornit în zori spre Tăuţi cu trăsura încăpătoare a plutonierului major de la unitatea de grăniceri din sat. Cheful organizat de Zenthay dură până la ora plecării şi trăsura unde ne-am înghesuit părea un ciorchine de oameni beţi, din care răsărea doar chipiul cu pene de cocoş al plutonierului major, proţăpit pe capră lângă vizitiu (un grănicer somnoros, căci aşteptase toată noaptea în faţa restaurantelor cutreierate de noi) şi pistolul-mitralieră i se bălăbănea pe piept, de cureaua petrecută după gât, ca un fel de podoabă, dându-i totuşi o înfăţişare destul de marţială ca poliţiştilor ori jandarmilor întâlniţi în cale să le piară cheful de a opri pentru control ciudatul mijloc de locomoţie. Ne-am mai oprit, la propunerea lui Zenthay, la cârciuma deocheată dintre Mănăştur şi cazarma din Floreşti, „Şapca verde”, faimoasă, căci se deschidea în

zori, când se închideau ultimele restaurante din Cluj, provocând o afluenţă importantă de cheflii cărora noaptea nu li se păruse destul de lungă. Am intrat în cârciuma plină de fum şi de scârţâitul viorilor chinuite de câţiva lăutari nu mai puţin beţi decât clienţii înghesuiţi la mese, şi cârciumarul, cunoscând dărnicia lui Zenthay şi irascibilitatea pluton le rului major din Tăuţi, ne făcu loc la o masă de lângă fereastra dinspre cazarmă, locul preferat al strajameşterului chefliu. Arătam destul de uzaţi de noaptea nedormită, doar plutonierul şi Zenthay se ţineau tari, Şlapek şi cu mine ne străduiam să cântăm cât mai fals şi să părem cât mai beţi în timp ce turnam pe neobservatesub masă conţinutul paharelor şi aruncam din când în când priviri neliniştite prin geam, până am văzut oprindu-se în faţa cârciumii camionul cu prelată vegheat, lângă şofer, cu arma rezemată de portieră, de celălalt prieten al lui Zenthay, sergentul Pista Kociş, flăcău deştept şi priceput la învârtel, care nu regreta anii de concentrare, compensând absenţa din măcelăria sa din Jibou cu venitul mult mai însemnat izvorât din complicitatea cu Zenthay. Am ieşit, în timp ce sergentul se apropia de masa gălăgioşilor mei prieteni, şi am trecut pe lângă cei doi ostaşi cu baioneta la armă care îşi dezmorţeau picioarele tropăind pe lângă camion, în timp ce şoferul urina lângă şanţ, şi am dat prelata puţin la o parte, ca să văd ce e în camion. Zării doar un mormanele lăzi alcătuind un fel de parapet, când unul dintre soldaţi ţipă la mine, cu mâna pe cureaua armei, ca şi cum s-ar fi pregătit s-o smulgă de pe umăr:

— Hei, dumneata! Fugi de lângă camion până nu-ţi trag un glonţ în fund! Vrei să arunci în aer muniţia cu ţigara aceea tâmpită?!

Am bâiguit un fel de scuză şi m-am îndepărtat „clătinându-mă. După ce m-am întors, i-am şoptit lui

Zenthay:

— În camion sunt lăzi. Ce-i cu oamenii?

Zenthay, înecându-se de râs, mă luă de gât şi mă sărută, pe obraz:

— Dar ce voiai, băiatul tatii? Să-i urcăm pe acoperiş sau să-i zugrăvim pe prelată? Sunt la locul lor „n-ai tu grijă.

Făcu un semn discret plutonierului, care urlă furios:

— Sergent! De câte ori ţi-am spus să nu te opreşti la cârciumă când transporţi muniţie? Fuga marş afară, şi pornirea.

Se ridică şa el, clătimându-se, şi o porni spre uşă în timp ce sergentul alergã să ¿-o deschidã, iar Zenthay strecura bancnote cârciumarului şi chelnerilor. I-am urmat şi ne-am aşezat din nou cu chiu şi vai în trăsură, în timp ce strajameşterul se proţăpi marţial pe capră:

— Înainte, marş 1 urlă el şi apoi se întoarse spre sergentul cu un picior pe scara camionului:

— Te ţii după mine, şi să nu încerci să mă depăşeşti că te bag la carceră pe-o lună, de-o să vezi că cerul e contrabas şi Sfânta treime bandă de lăutari!

Trăsura o porni hurducându-se şi nu se opri decât la răscrucea de lângă cazarmă, unde santinele înarmate controlau fiecare vehicul în trecere:

— Unde-i domnul plutonier major Szilágyi? – urlă strajameşterul de grăniceri. Unde mi-aţi ascuns prietenul, hoţilor şi tâlharilor?!

Din căsuţa gărzii îşi făcu apariţia un bărbat somnoros, frecându-şi ochii cu pumnii:

— Cine-i ăsta, măi?! Cine urlă ca un buhai comunal?

Zărindu-l pe strajameşterul de pe capră, faţa i se lărgi într-un zâmbet:

— Iar tu, măi Loţi? Bine-ţi mai merge! Iar eşti beat ca o cizmă!

Strajameşterul râse:

— Beat, Szilágyi? Zici că-s beat? Ia uită-te la mine. Şi luând pistolul automat arătă cu ţeava o inscripţie de pe garduil cazărmii. Vrei să-ţi perforez inscripţia cu gloanţe, literă cu literă, fără să depăşesc nicio linie, dintr-o singură rafală? Pe o sticlă de coniac trei stele??

Plutonierul protestă speriat:

— Taci, Loţi, nu urla aşa. Că trezeşti toată cazarma. Aici nu eşti la Tăuţi. Aici avem şi ofiţer de serviciu.

— Fac pe el, măi Szilágyi, şi-l şterg cu hârtii de-o sută, bubui strajameşterul.

— Bine, bine, îl luă celălalt împăciuitor. Ştiu că tu eşti mare şi tare, dar îmi faci mie rău.

Strajameşterul râse jovial:

— Să n-ai grijă, Szilágyi, până trăieşte Loţi-baci. Şi întinzând mâna sub capră scoase o sticlă de coniac: Uite.

Szilágyi, ţipă el vesel. Cel care-ţi place ţie. Cinci stele, extira! şi i-o aruncă pe neaşteptate.

Plutonierul o prinse cu abilitate şi privi eticheta mulţumit.

— Bravo, Szilágyi, bubui strajameşterul. Văd că reflexele ţi-s bune. Iar mâine vreau să văd dacă burta-ţi mai rezistă la mâncărică şi băuturică, aşa că te aştept ia amiază!

— Mulţumesc, Loţnbaci, răspunse celălalt. N-o să te fac de nis!

— Atunci, cu bine, urlă plutonierul major. Tot convoiul, înainte marş!

Santinela aruncă o privire întrebătoare spre plutonier:

— Dă-i drumul, ridică bariera, precista mă-tii, urlă acesta. Ce-l mai ţii pe domnul plutonier-major.

Soldatul ridică bariera şi încremeni în poziţie de drepţi. Trecurăm şi camionul ne urmă hurducându-se. Am

înaintat cu greu pe drumul desfundat dintre dealuri până am ajuns în dreptul pădurilor.

După o cotitură am zărit un om în haine de vânător, cu arma în spate, stând neclintit la marginea pădurii. Strajameşterul opri trăsura şi camionul firmă în spatele ei. Cei doi soldaţi din camion săriră pe şoseaua plină de noroi. Plutonierul le strigă:

— Uroaţi-vă în trăsură şi minaţi repede. Eu rămân cu camionul. Mă aşteptaţi la cooperativă.

Făcu apoi semn vizitiului să nu pornească şi-l întrebă pe Zenthai:

— Ioşca dragă, nu te-a obosit trăsura? Nu preferi să mergi cu camionul?

Ze-nthai sări din trăsură şi-mi făcu semn să-l urmez. Trăsura o porni agale şi noi am rămas lângă camion, fumând în tăcere şi privind în urma ei. Între timp omul cu haine de vânător se apropie de noi şi dădu mâna în tăcere cu Zenthay:

— Îi ţii în casă până la 10 noaptea, spuse el. Între 10 şi 11 drumul e liber.

Sergentul dădu la o parte mormanul de lăzi din gura camionului şi strigă:

— Hei, oameni! Coborârea!

Vreo douăzeci de oameni coborâră în tăcere, aruncâncă priviri speriate spre plutonierul întors cu spatele. Zenthai îi privi nemulţumit, apoi mârâi:

— M-ai dus cum ai vrut! Ăştia nu-s buni de nimic. O să cadă cu pachet cu tot la primul urcuş. Şi n-a fost vorbă de femei şi de băieţi ca ăştia – îmi arătă trei sau patru băieţi foarte tineri.

— Frate dragă, i-am răspuns, în aparenţă nepăsător… Asta am, asta vând. Alţii mama nu mai face. De cărată cară. De altceva ce-ţi pasă?

Plutonierul privi cu suspiciune grupul de oameni r

— Sper că n-u-s jidani! Au mutre cam semite 1 Parcă-s aduşi de la şcoala de hahami!

Am râs.

— Toţi îs unguri sută-n sută, rasă pură şi garantată. Ai mai văzut contrabandist fără acte în regulă şi fără certificat de loialitate? Ăştia-s oameni cinstiţi, patrioţi pe sprânceană! Oricare-i bun de strajameşter la Tău şi S1

Plutonierul mă privi bănuitor, dar zise doar în treacăt:

— Sper că se întorc, n-o şterg dincolo.

Zenthay începu să râdă:

— Ce-ţi pasă, Loţi-baci? Marfa să treacă, şi dacă sosesc fără vreun pachet ştii bine că-i împuşcă locotenentul Iscovescu chiar de-ar fi sfinţi cu patalama. Aşa că din partea asta n-am grijă. Iar dacă rămân acolo, să fie sănătoşi! Ne rămân nouă banii promişi. Patru mii de perig hei! Şi, cu cât sunt mai puţini martori, cu atât mai bine.

Plutonierul major bombăni ceva, dar îi zise omului cu straie de vânător:

— Du-i şi ţine-i la tine. Ai auzit, între 10 şi 11, aveţi timp destul. Vezi să nu se piardă vreunul de grup.

Am privit oamenii speriaţi:

— Ei, fraţilor, doamne ajută. Faceţi cum ne-am înţeles, căci altfel nu pică banii promişi.

Grupul o porni spre pădure şi dispăru în urma vânătorului.

Strajameşterul se uita gânditor în urma lor. Zenthay spuse vesel:

— Ei, haideţi să ne grăbim, să bem ceva, că mor de sete.

Ne-am urcat în camion, dar plutonierul rămase gânditor, preocupat.

Zenthay spuse nepăsător:

— Ştiu la ce te gândeşti, Loţi. Poate că Tibi ne-a jucat cum a vrut el. Dar dacă-i aşa, cu atât mai bine. Dacă vin ruşii, am fost şi noi luptători democraţi. Martori ni-s Tibi şi cu ăştia vreo douăzeci. Aşa că hai să bem.

Ziua aceea şi noaptea următoare s-au înecat, în ciuda «fortului meu de a rămâne cât mai treaz, într-o negură deasă şi nu mi-au rămas în amintire decât frânturi de imagini stranii. îmi amintesc că după ora 9, când cheful ara în toi în cârciuma cooperativei, arendată de soţia plutonierului major, cu o cameră spaţioasă transformată într-un fel de restaurant rustic cochet, cu un bufet uriaş plin de băuturi de cea mai bună calitate, cu mâncări excelent gătite, sub supravegherea stăpânei, de bucătăreasă pricepută, Zenthay sări deodată de la masă şi ţipă acoperind hărmălaia:

— Ce fel de patrioţi suntem noi?! Bem şi ne îmbuibăm, iar ostaşii noştri iubiţi, fiii cei mai vrednici ai paâriei, rabdă de sete!! Nu mai pot tolera aşa ceva! Să vină soldaţii!

Se produse o hărmălaie nemaipomenită şi numai – trajameşterul se prefăcu nemulţumit:

— Aşa-i, dragă, dar băieţii se pregătesc să plece în patrulare!

Zenthay protestă vehement şi soţia plutonierului, gândiindu-se ce importantă creştere a consumului înseamnă prezenţa unui pluton însetat, îi spuse energică:

— Mai lasă şi tu, Loţi, severitatea exagerată. De ce n-ar bea băieţii un pahar? Ce, se sfârşeşte lumea, se dă-TÂmă catapeteasma cerului?

Plutonierul cedă, în aparenţă cu multă greutate, prefăcându-se om deosebit de conştiincios în aplicarea regulamentului, deşi ştia foarte bine că e absolut necesar ca oamenii săi să plece în patrulare cu întârziere, şi drumul stabilit pentru trecerea tălpii să rămână liber, aşa

că făcu un semn sergentului Kociş:

— Sergent, dă voie băieţilor să vină la un pahar» Dar, la ora prevăzută, plecarea neîntârziată în patrulare!

Kociş dispăru şi peste câteva clipe soldaţii, obişnuiţi cu astfel de invitaţii, cântau sub fereastră cu multă străduinţă cântecul preferat al plutonierului:

„Han de lotrii din Kendereş De jăndari înconjurat!”

Plutonierul îşi şterse o lacrimă şi deschise uşa:

— Bravo, băieţi. Intraţi şi beţi un pahar.

Soldaţii au mai cântat multe cântece vechi şi plutonierul era tot mai fericit şi tot mai toropit, Kociş dispăruse pe undeva cu soţia plutonierului şi s-au întors destul de târziu, îmbujoraţi, iar Zenthay comanda noi şi noi sticle, aşezate pe masă de bucătăreasă, după ce le ştergea grijuliu cu şorţul. Patrula a plecat din cârciumă abia spre miezul nopţii şi cântecele războinice ale soldaţilor s-au mai auzit multă vreme din pădurea întinsă.

După noaptea aceea de pomină, în timp ce ne înfruptam cu slănină afumată şi ceapă, udate cu rachiu, sergentul a dispărut şi nu a reapărut decât peste vreun ceas, anunţându-ne că, dacă nu avem nimic împotrivă, camionul poate s-o ia la drum. Ne-am urcat sub prelată, împreună cu doi ostaşi cu căşti şi cu baionete la armă, şi ne-am aşezat pe nişte saci plini de ceva moale, acoperiţi de pături. Dar ne-am dat seama nedumeriţi că sacii pe care şedeam erau calzi şi dând pătura la o parte am constatat că sunt porci înjunghiaţi şi curăţaţi. Zenthay şi prietenii săi îşi făceau munca cea de toate zilele, în timp ce soldaţii, cu feţe aspre sub căştile prea mari pentru capul lor, cu mâinile crăpate şi grele, de ţărani, strânse pe arme, erau gata să apere cu orice preţ materialele lăsate în paza lor.

Am sosit la Cluj doar spre amiază, pentru că popasul ordonat de Zenthay la „Şapca verde” a durat cam mult. Am stat în pat toată ziua, chinuit de mahmureală. A doua zi am

mers în oraş şi am aflat că în noaptea precedentă începuse concentrarea populaţiei evreieşti în ghetou şi că zeci de camioane aduceau oamenii deportaţi din sute de centre rurale. Tragedia cea mare începuse…

174

Tibi Baciu sorbi distrat din paharul cu vin, cumpănind parcă problemele de mult spulberate ale acelor ani uitaţi şi numai curiozitatea de a afla ceva despre cauzele misterioase pentru mine care l-au putut determina să privească fără resentimente, cu un calm straniu, şi chiar (dacă impresia nu mă înşela, ceea ce nu era nicidecum exclus ţinând seama de firea lui Baciu şi de zâmbetul imperturbabil ce-i ascundea de obicei reacţiile) cu o anumită duioşie afectuoasă, da, aşa e, cu o anumită nostalgie melancolică, relaţiile sale din trecut cu Onisifor Suciu, în ciuda turnurii dramatice pentru Baciu pe care au luat-o din vina lui Suciu – căci eram de multă vreme convins că până şi incidentele succesive, la început mărunte, nesemnificative, lipsite de consecinţe, apoi tot mai serioase, a căror acumulare a creat situaţia ambiguă în care acuzaţiile cu totul neverosimile aduse de fostul candidat la o călătorie la Auschwitz, salvat de Baciu pentru a-i deveni apoi principalul acuzator, au clobândit un anumit ecou şi au putut fi folosite ca pretext pentru deschiderea unei anchete împotriva redactorului şef al ziarului unei judeţene de partid, au fost construite sau cel puţin sugerate de acest adjunct periculos ce năzuia să ia locul şefului său pentru a-şi asigura prima treaptă a unei ascensiuni pe care o dorea, evident, prea spectaculoasă şi prea importantă pentru a ezita în faţa necesităţii de a sacrifica un om ca Baciu, considerat, ca Mircea cel Bătrân în Scrisoarea III, un fel de ciot de care nu se cuvenea să se împiedice „întreg Aliotmanul”.

„Tragedia a continuat. A trecut un act – oare al

citulea? – şi a început altul, fără ca cineva să poată ghici măcar dacă ne apropiem de deznoclământ sau ba, totul apărându-ne de la o vreme ca eternă rostogolire a unei gigantice şi neîndurătoare roţi, schimbându-se doar cei striviţi de ea. Iar roata părea să strivească (ori măcar să năzuiască a strivi) pe cei mai cumsecade şi mai nevinovaţi dintre noi. Până să se termine actul de care vorbeam, au mai fost striviţi mulţi, printre ei un muncitor devenit poet şi ziarist, Jozsa Bela. Ucis în mod bestial de torţionarii lui Horthy. Şi un om foarte apropiat de mine: Sabin Popa. Dacă ei ar fi supravieţuit, probabil că unele

— Situaţii de aici, de la noi, ar fi fost mai clare. Sau mai curând clarificate. Iar viaţa mea ar fi fost mai scutită de anumite surprize neplăcute... Dar aceasta este o simplă presupunere. Istoria, nici măcar cea personală a unui om, nu se scrie cu «dacă»... Evoluţiile realităţii sunt uneori atât de surprinzătoare, de neaşteptate, încât fenomenele noi pot fi în mod firesc altele decât cele aşteptate (sau calculate) de tine... în orice caz, aici, în Nord, evoluţia istorică a trebuit să treacă întotdeauna prin situaţii încurcate, complicate, pe care din afară e greu să le înţelegi sau să le descâlceşti, pentru că de îţi apar întotdeauna mai simple decât sunt în realitate. Nu sunt nici istoric şi nici sociolog, nici nu mă gândesc să mă lansez în explicarea fenomenului, sau a modurilor cum el a apărut (sau s-a întrupat?) în cursul istoriei noastre. Dar plămada din care creşte este în principal conlocui rea poporului român cu alte naţionalităţi, mai bine zis, posibilitatea de-a o folosi în interesul unor năzuinţe nobile (şi în această direcţie s-au constituit principalele cursuri iale umanismului transilvănean, programele teoretice? de transformare a acestei convieţuiri în factor de progres, de osmoze culturale capabile să genereze noi valori şi valenţe,

de deschidere a unor orizonturi mai largi, sau, dacă vrei, de întrecere întru hărnicie, cinste şi omenie). Sau, dimpotrivă, a generat idei şi ţeluri dăunătoare (adică aţâţare naţionalistă, tendinţe de dominaţie asupra celorlalţi care sunt şi trebuie să-ţi fie egali, complexe de superioritate sau, oricât ar părea de ciudat, complexe de inferioritate ce nu-ţi permit să te simţi egal cu ceilalţi decât dacă ţi se asigură, faţă de ei, privilegii şi avantaje). Aceasta a fost furunculoza Nordului, cum am încercat s-o numesc într-un eseu care, evident, n-a fost tipărit niciodată. Ei, ce mai tura-vura, ne-am umplut şi noi, cei din Oraşul din Nord, de furunculoza aceasta. Dacă am avea simţul humorului, am scrie un roman comic formidabil având ca autor un fel de Ilf şi Petrov, unul român, şi altul maghiar, despre căutarea, cel puţin de către unii «mari combinatori» de pe la noi, a celor douăsprezece scaune pe care să-şi aşeze adepţii – şi să-şi asigure puterea, de parcă puterea nu ar fi, la urma urmelor, o expresie a echilibrului real al forţelor dintr-un spaţiu dat, echilibru ce poate fi falsificat şi puterea uzurpată deschis sau camuflat, clar numai temporar, şi, în epoca noastră, doar pe o perioadă ridicol de efemeră!”

Tibi Baciu vorbea, ca întotdeauna, foarte controlat, modelându-şi cu atenţie frazele, închegându-şi cu grijă ideile şi străduindu-se să se menţină în zona ambiguă a generalităţilor, ferindu-se de concretizări, de fapte, de implicarea unor oameni din carne şi oase. Dar mi se părea mai pasionat de cele spuse decât era de obicei, deoarece începuse să deseneze, pe tăblia de plastic a mesei la care şedeam, cu degetul muiat în pata de vin lăsată de paharul său pe care ospătarul îl umpluse neatent, făcând ca vinul să curgă peste margini. Or Tiberiu Baciu era îndeobşte prea controlat pentru a-şi permite asemenea îndeletniciri de copil distrat. „Adevărul e că după trecerea războiului

peste aceste meleaguri, peste Oraşul din Nord, rămăseseră destule obiective de luptă. Pretutindeni zăceau ruine. Cele mai multe fabrici fuseseră în bună parte distruse. Din şeptel nu mai erau decât biete rămăşiţe. Recolta arsese în multe zone în vâlvătaia luptelor. Căile ferate erau nimicite. Podurile, nişte schelete «sfărâmate. Mărfurile de primă necesitate lipseau. Livrările în contul armistiţiului aveau o prioritate indiscutabilă. Aprovizionarea trupelor de pe front cerea eforturi serioase. Stăpânii de ieri, cei vinovaţi de tragedia în care ne aflam, îşi reveneau după zilele de derută şi organizau acţiuni abile şi bine mascate pentru a-şi apăra interesele. N-au fost zile uşoare, şi cei ce vor veni după noi şi vor citi doar studii despre de nu vor înţelege nimic!”

„— Da – am intervenit, pentru că prelegerea lui Baciu începea să mă plictisească şi doream să ajungem cât mai curând la miezul viu al întâmplărilor, singurul care mă interesa – şi atunci a sosit Onisifor, deus ex machina, şi v-a lămurit!”

„— Nu! clătină din cap cu mâhnire filosofică ce ascundea o fermitate neaşteptată, făcându-mă să încep să bănuiesc că ne aflăm într-o zonă unde sensibilitatea lui Baciu este mai vie decât de obicei. Ne-am lămurit noi

Ccia 5699 coala 12

177

unii pe alţii! Sau, cel puţin, am încercat! Ne-am constituit în tabere de parcă am fi pregătit marele război pentru putere! auzi? Pentru puterea din Oraşul din Nord! Şi-n multe alte oraşe de aici, din miazănoapte, s-a întâmplat la fel! Poate şi în unele sate, dar n-aş putea jura! Şi ţineam nişte discursuri –, cu toţii, împreună şi separat, ticluite cu atâta abilitate de parcă am fi fost cei mai experimentaţi diplomaţi ai epocii! Iar în spatele decorurilor ridicate de noi cu convingerea că ne ascund

propriile intenţii cinstite de privirea adversarilor, dar, în acelaşi timp, ridicat şi de ei, de adversari, cu convingerea tot atât de fermă că le apără propriile intenţii cinstite de privirea noastră, au început să apară fenomene stranii! Dom'le, oftă Baciu, când te gândeşti la întâmplările concrete, măcinându-se în banalitatea cotidianului şi le măsori în perspectiva celor petrecute în anii războiului sau în perioada exceselor dogmatice de mai târziu, ai impresia că cerni inutil un nisip foarte fin. Dar atunci, cu sensibilitatea noastră exacerbată nu numai de cele trăite clar şi de speranţă, fiecare fir de nisip ni se părea un bolovan sau o stâncă. În orice caz, dădeam foarte mulţi, şi unii şi alţii, – fără deosebire de naţionalitate – ca să folosesc o expresie la modă –, un fel de examen de hipersensibilitate transilvăneană. Iar câţiva şmecheri – zic câţiva pentru că îi puteai număra pe degete şi le zic şmecheri deoarece nu mi-e prea clar ce au fost în realitate – îşi băteau capul zi şi noapte ce cauze noi de iritare a susceptibilităţilor să mai inventeze… S-ar părea, privind lucrurile de (la distanţa în timp ce netezeşte asperităţile şi domoleşte contururile, că se dedicau unui joc copilăros… în realitate, făceau ceva extrem de periculos: subminau încrederea reciprocă dintre oamenii de diferite naţionalităţi, deci însăşi condiţia progresului, căci aici, în zona noastră, unde suntem amestecaţi ca firele de nisip în apele unui fluviu, nu există progres fără pace şi frăţie între diferitele naţionalităţi. Iar şmecherii de care vorbeam aţâţau necontenit vechi resentimente şi pregăteau foarte periculoase răfuieli… De ce? îmi pun şi eu de mult această întrebare. Cred că înainte de toate sufletele lor otrăvite de şovinism – nu puteau accepta ca aici să se înalţe speranţe viguroase, certitudini neclintite. Apoi, cred că încercau să pună capcane pentru bărbaţii vrednici, experimentaţi şi curajoşi, pe care-i socoteau periculoşi pentru planurile lor

oculte.

Aşa s-a făcut că într-o bună zi, spre mijlocul lui ianuarie 1945, Tudor. Dogaru, privind pe geamul judeţenei de partid, a zărit trei camioane în care membri ai gărzii înarmate constituite în judeţele din nordul Transilvaniei după eliberare urcau în grabă câteva mitraliere şi lăzi cu grenade, în timp ce vireo şaizeci de oameni înarmaţi până-n dinţi, pregătiţi parcă pentru o mare bătălie, aşteptau semnalul de plecare. Interesându-se de rostul pregătirilor, află stupefiat că e pe cale de a începe o expediţie de represalii, deoarece muncitorii dintr-un centru forestier din apropiere, locuit aproape exclusiv de români, au alungat garda înarmată trimisă să asigure ordinea. Membrii gărzii – aleşi, după toate semnele, pe sprânceană de cei ce au montat cu răbdare această provocare – nu ştiau nicio boabă românește, şi pretindeau ca localnicii să li se adreseze exclusiv în limba maghiară. S-au născut astfel resentimente tot mai adânci, care au dus la erupţie violentă. Dogaru era prea deştept pentru a nu înţelege imediat intenţiile periculoase ascunse sub aspectele aparent „de rutină” ale întâmplărilor care au dus la pregătirile de represalii desfăşurate sub fereastra biroului său şi să nu desluşească consecinţele unei vărsări de sânge urmate în mod cert de o explozie de mânie a regiunii miniere din apus şi a munţilor de jur-împrejur, cu interminabile răfuieli. Profund revoltat, el a năvălit în biroul primului secretar, om cumsecade, dar incapabil să facă faţă răspunderilor ce-i reveneau, şi a cerut pe un ton răstit, lipsit de orice cleferenţă (căci sub înfăţişarea sa de bărbat calm, stăpân pe sine, Dogaru îşi păstrase impulsivitatea din tinereţe, pe care de obicei reuşea s-o frâneze, oprirea pregătirilor în vederea „expediţiei de represalii” şi întrunirea imediată a biroului judeţenei. Sărmanul Roşca – aşa îl chema pe Prim – < nu pricepea

nici acum nimic, dar, speriat de impetuozitatea lui Dogaru, al cărui trecut îi era foarte bine cunoscut, a chemat îndată pe comandantul gărzii înarmate ordonându-i încetarea, până la noi dispoziţii, a oricărei acţiuni, cerând, apoi, cu privire la convocarea biroului judeţenei, sfatul secretarului organizatoric, Chiş. Acesta era un om de-o mare abilitate, care dirija, pare-se, jocul întregului grup ostil lui Dogaru. Era un bărbat înalt şi slab, cu o privire ciudată, neclară, lunecătoare rapid şi neaşteptat ca o şopârlă, şi, arareori, când trebuia să-şi aţintească ochii pe o faţă, părea că nu o vede, că privirea îi trece prin ea ca printr-un geam, îmbrăţişând ceva plin de interes, din depărtare, în comparaţie cu care omul din faţa sa era nimicul pur. E interesant că această lunecare a privirii lui Chiş dincolo de omul din faţa sa dispărea fără urmă atunci când era vorba de o persoană importantă, căci atunci ochii lui Chiş se umpleau de căldura unei atenţii vii, pline de sinceritate. De obicei, însă, pleoapele sale, cu marginile tivite ou roşu, grele şi ostenite de parcă ar fi fost pecetluite de lungi nopţi de veghe, de lectură sau de insomnie, cădeau peste globul ochilor reci, lăsând doar o strâmbă tăietură prin care albastrul-cenuşiu al iris-ului se desluşea somnoros, ca al pisicilor, şi treaz ca ochii acestora. Chiş era pe de-a-ntregul exprimat de această pândă leneşă, aparent) domoală şi plictisită, în realitate ascunzând o încordare ageră, gata de atac. Fusese contabil la Fabrica de încălţăminte, clar în timpul ocupaţiei horthyste, încă de la începutul aplicării legilor antisemite, a fost concediat (probabil pe baza listei întocmite de directorul general Farcaş, care îl angajase în urma stăruinţelor unei rubedenii îndepărtate şi-l sacrifica acum fără regrete, pentru a salva alţi angajaţi, mai importanţi, vizaţi de aceleaşi legi, fără să bănuiască dependenţa în care va ajunge curând faţă de el) şi – bine orientat ca întotdeauna – s-a grăbit să înveţe o meserie,

optând pentru cea de giuvaiergiu (deoarece avea un» unchi dedicat acestei arte, cu un atelier important în oraş), aşa că acum se declara cu mândrie muncitor, şi se folosea de orice prilej pentru a spune cu emfază «noi, muncitorii».

Ascultând cu un calm desăvârşit relatarea lui Roşca despre reacţia lui Dogaru, – despre cererea sa neaşteptată ca biroul să fie de îndată întrunit, el a sesizat fără greş ocazia de a-i da lui Dogaru o grea lovitură, şi a ticluit un răspuns de maestru: „Da, da, a spus el, îngândurat, copleşit parcă de nelinişte, deşi probabil că îi venea să ţopăie de bucurie. Tovarăşul Dogaru e cunoscut ca un om pripit, înclinat spre ieşiri violente… Apoi, nu-mi prea plac mie acţiunile necugetate, nepregătite, convocările făcute sub imperiul nervozităţii… Dar n-avem ce face, iubite tovarăşe Roşca – a constatat el cu prefăcută neputinţă. N-avem absolut nimic de făcut! Dacă un secretar al judeţenei cere convocarea biroului, trebuie să-l convocaţi! Cel puţin asta-i părerea mea, deşi mărturisesc că sunt îngrijorat, da, profund îngrijorat, de ceea ce poate ieşi!” Pentru Roşca părerile lui Chiş erau literă de lege şi a dat imediat dispoziţie pentru întrunirea biroului. Peste o jumătate de oră biroul era reunit. Din păcate, prea repede, căci nu trecuse destulă vreme ca Dogaru să se calmeze. Căci aşa-i el. Se supără arareori, dar atunci se supără temeinic. Greu de potolit. Greu de împăcat. Moţ, şi pace!

Şedinţa s-a desfăşurat exact aşa cum sperase Chiş. Roşea deschizând-o, a repetat aproape întocmai vorbele secretarului său preferat, precizând că a dat curs cererii lui Dogaru, dar crede că e mai bine ca şedinţele biroului să nu fie improvizate, întocmite sub impulsul nervilor, ci pregătite temeinic, cu ordine de zi din timp anunţată, ca membrii să-şi gândească bine poziţiile, să-şi elaboreze cu atenţie părerile. Apoi a adresat participanţilor invitaţia stăruitoare de a-şi păstra calmul şi principialitatea, şi în

timpul acesta îl privea pe Dogaru, enervându-l şi mai mult şi făcându-l să ia cuvântul. sub o presiune regretabilă.

Oricum, adevărul e că Dogaru şi-a dovedit din nou calităţile de om politic. El a precizat de la început că munca biroului unei judeţene de partid nu e o suită de reuniuni festive cu teme prestabilite, ci forma esenţială a muncii lui colective în rezolvarea problemelor importante ca şi a celor operative. De pildă, a spus el, asemenea şedinţe sunt necesare pentru a discuta problemele noi apărute şi pentru a lua hotărârile necesare... Pentru a nu permite ca «unele elemente aventuriste»

să poată monta provocări cu urmări incalculabile. Până aici Dogaru a fost rece, cumpănit, ponderat. Dar aici a explodat începând să vocifereze, pierzându-şi stăpânirea de sine: «Pentru a nu permite, strigă el lovind cu pumnul în masă, ca duşmani strecuraţi printre noi să ne împingă spre crime politice, cum era gata să fie expediţia de represalii pregătită astăzi, de parcă noi am fi nişte colonialişti gata să-şi lanseze mercenarii împotriva unui sat de negri, pentru că a îndrăznit să-şi exprime nemulţumirea faţă de o gravă eroare politică!» Din acest prag s-au dezlănţuit vociferările, şedinţa s-a transformat într-o ceartă, Roşea dovedindu-se incapabil s-o stăpânească. A fost prima dată când au izbucnit deschis gravele neînţelegeri ce s-au cuibărit în mijlocul nostru. Şi este firesc, spuse Baciu foarte simplu, că cei lucizi şi capabili să se controleze au informat conducerea de partid despre această situaţie. Şi e de la sine înţeles că s-a făcut ordine. Dogaru şi alţii (printre care şi Chiş) au fost aspru criticaţi şi pentru noi toţi a devenit foarte clar că poziţiile lor au slăbit enorm, comandantul gărzii înarmate a fost schimbat şi trimis la munca de jos (cum se spunea pe atunci, de parcă munca ar fi o scară pe care se tot urcă şi se coboară). Printre cei admonestaţi mă aflam şi eu, şi pe

bună dreptate – oftă Baciu ca un martir care îşi aminteşte de caznele ce l-au înălţat în hagiografie –, căci îmi pierdusem luciditatea, devenisem pătimaş, nervos, totdeauna gata de gâlceavă, de răfuială, de incriminări, în timp ce Suciu şi alţii ca el au rămas realişti, ponderaţi, principiali!” „Da, l-am aprobat, amintindu-mi de urzeala complicată a acelor ani. Şi cu realism, cu ponderaţie şi principialitate v-a făcut praf! V-a pus pe cap tot ce a putut inventa prietenul său Vrega. Toate aiurelile, exagerările, depoziţiile mincinoase, intenţiile răstălmăcite. Aţi fost declaraţi naţionalişti burghezi, unelte ale şovinismului, duşmani ai convieţuirii frăţeşti! Asta a fost ponderaţie şi principialitate?” „Ne-a trecut în cont ¡tot ce se putea, căci pe vremea aceea predomina ideea că trebuie căutate toate rădăcinile ascunse ale răului şi că nimic nu poate fi considerat cinstit, curat, înainte de a se dovedi foarte clar că e aşa. Iar noi, cei de aici, din Oraşul din Nord, nu am ajutat ca adevărul să se delimiteze foarte exact de neadevăr, ci am considerat adevărate, juste, propriile prejudecăţi şi am privit cu bănuială tot ceea ce au gândit sau au făcut ceilalţi! Obicei de care, din păcate, nu ne-am dezbărat deplin nici acum, la bătrâneţe…”

Baciu sorbi din vin, apoi rămase tăcut, privindu-şi îngândurat paharul: „Uite, de pildă, zise el zâmbind parcă unei întâmplări nostime, ieri am discutat cu Kerekes”.

Kerekes e o figură pe care o cunosc excelent. Ara râs cu poftă când am aflat că printre persoanele trecute de Onisifor Suciu pe lista celor ce urmau să participe la sărbătorirea sa se afla şi el. Onisifor părea dornic să fie sărbătorit mai ales de cei pe care-i trimisese la închisoare. Numai că Ladislau Kerekes nu era Tibi Baciu, ci un bărbat aspru şi închis despre care Borţig îmi spusese, cu prilejul primei noastre întâlniri, după sosirea mea în Oraşul din Nord, când îmi arătase lista făcută de fostul ministru

(dictată, nu scrisă cu mina sa, deoarece se obişnuise să nu întocmească nici cea mai neînsemnată ciornă personal, căci nu se putea niciodată şti la cheremul cui ar putea să ajungă şi la ce ar fi folosită), despre care el se ferise să-mi vorbească înainte de a pleca din Bucureşti, căci nu avea, după toate semnele, atâta încredere în disponibilitatea mea de a-i accepta capriciile încât să fie sigur că ea va rezista şi şocului produs de straniile planuri pe care le exprima – sau le lăsa bănuite – această listă, comentând atitudinea probabilă a persoanelor pe care. le cuprindea, că „Dacă încăpăţânatul acesta pe care nimeni nu-l scoate din ale lui şi care îl vorbeşte pretutindeni de rău – dar de rău cu ură şi înverşunare – va accepta să vină la festivitate, eu îmi mănânc pălăria!”. Şi adăugase, pentru a fi şi mai convingător: „Şi fără sare, tovarăşe! Fără niciun bob de sare!”

Nu e însă mai puţin interesant faptul că intenţia lui Suciu de a-l invita la sărbătorirea sa şi pe Kerekes a fost cunoscută, înainte de a fi aflat eu despre ea, de Tudor Dogaru, care n-a întârziat să-şi pună unele întrebări în legătură cu adevăratele scopuri urmărite de Onisifor prin adunarea în jurul aceleiaşi mese a unor oameni care încetaseră de foarte mulţi ani să-l mai salute, şi a căror viaţă fusese, în unele cazuri, împinsă spre drame sau pe linie moartă din cauza înfruntărilor sale (de mult uitate de alţii) cu unii dintre cei convocaţi să se întrunească şi – aşa cum este firesc în astfel de ocazii – să reînvie amintiri dintr-un trecut de mult înmormântat, să se confrunte din nou, după atâţia ani, cu ceea ce a fost adevăr şi eroare în viaţa lor şi, probabil, să-şi arunce din nou în faţă vorbe grele de care nimeni nu mai avea nevoie (decât, poate, Onisifor Suciu, credea Dogaru, aşa cum a spus, de altfel, destul de răspicat, după obiceiul său, iar ceea ce părea să-l preocupe în primul rând nu era temeinicia acestei

presupuneri, de care se pare că nu se îndoia nicio clipă, ci intenţiile, „planurile şi socotelile ascunse”, cum le-a definit el, urmărite de Suciu prin provocarea acestor conifruntări). Dogaru părea atât de preocupat de această problemă încât m-a invitat să-l vizitez în biroul său de] a importantul minister unde îndeplinea, în ciuda vârstei – căci era mai bătrân decât Onisifor, ştiam acest lucru din perioada anilor tineri, adică a conflictului izbucnit între ei în Oraşul din Nord, înainte de prima retrogradare a lui Dogaru şi de transferarea sa la Bucureşti. Dogaru, spre deosebire de fostul său adversar (transformat, între timp, dacă nu în prieten, cel puţin în relaţie veche cu care Dogaru bea din când în când cu plăcere o ceaşcă de cafea, deşi continua să nu-i placă – şi nu se ferea să ascundă acest lucru – firea prea voluntară şi ambiţiile, calificate de el „tardive” ale lui Onisifor, iar eu, care îl cunoscusem din anii săi tineri şi am impresia că i-am desluşit profilul adevărat, nu unul desenat de autostăpânire, de ceea ce numesc englezii seif control, şi care, oricât de necesar ar fi în relaţiile sociale nu face, în realitate, decât să falsifice reacţiile autentice ale oamenilor, am înţeles de mult că prima cauză a înfruntării dintre Dogaru şi Suciu a fost lipsa de maleabilitate a amândurora, ducând în mod inevitabil la ciocnirea tot mai frecventă a doua firi încăpăţânate – şi destul de abile în găsirea de motive politice ale unor conflicte determinate în principal de-o similitudine temperamentală), nu-şi ascundea vârsta sub dinamismul unui bărbat pe care anii nu-l pot înfrânge (poate şi pentru simplul fapt că el nu avea nevoie să justifice, ca Onisifor, dorinţa de a reveni în vreo funcţie importantă, deoarece continua să deţină o astfel de funcţie), ci, dimpotrivă, se plângea cu orice prilej că e obosit, că doreşte să iasă la pensie pentru a se bucura de câţiva ani de linişte „de-o viaţă calmă, fără obligaţii, care

să-i permită recitirea cărţilor din tinereţe – neglijate de atâta vreme – şi răsfoirea, cu răgaz, a noilor cărţi adunate timp de aproape patru decenii în biblioteca sa fără să le fi putut citi (nostalgie poate prea frecvent pomenită pentru a putea fi cu totul sinceră şi tălmăcind, probabil – aşa cum mi-am permis să-mi imaginez în ciuda marelui meu respect pentru Dogaru –, teama că acest ceas al retragerii din activitatea oficială se apropie neiertător). Am înţeles chiar de la primele cuvinte că Dogaru era neliniştit de posibilele contradicţii violente sau „ieşiri polemice fără rost în legătură cu probleme transformate de mult în trecut istoric, bun să fie studiat cu grijă şi prudenţă de cercetători, pe bază de documente de arhivă, şi nu de interpretări subiective, care nu pot crea astăzi – când ne aflăm într-o altă etapă – decât confuzii, complicaţii inutile, hore de stafii ce-i mai bine să doarmă liniştite în cavouri”, adăugase el râzând (deşi râsul era la el o raritate). Dar Dogaru nu putea afla de la mine ceea cedorea, şi e probabil că el n-a crezut că într-adevăr nu cunosc „intenţiile ascunse” ale lui Onisifor, socotind călin prieten apropiat cum îi sunt eu nu poate să nu fie iniţiat în planurile sale (uitând că Onisifor Suciu nu avea prieteni – mai bine zis, de multe decenii nu mai are prieteni… –, ci numai nişte relaţii considerate a-i putea fi „într-o împrejurare sau alta, într-un sector sau altul, de folos) şi m-a concediat oarecum dezamăgit (ca să nu spun îngrijorat că s-ar putea să-mi fi spus mai mult decât trebuia despre preocupările sale legate de intenţiile lui Onisifor Suciu), după ce a repetat de două sau de trei ari, privindu-mă semnificativ în ochi, că, „fireşte, tot ce am vorbit rămâne strict confidenţial între noi”, de parcă discuţia noastră, de altfel lipsită de orice interes major, ar fi fost o foaie de hârtie pe partea dreaptă de sus a căreia ar fi pus cu o mişcare energică sigiliul fatidic: „Strict secret”.

Desigur, nici nu mi-a trecut vreodată prin minte să-l informez pe Onisifor despre interesul arătat de Dogaru faţă de intenţiile sale, probabil că prins cu totul de răsturnarea necontenită a planurilor mele legate de scrierea romanului cu o construcţie simultaneistă am şi uitat de discuţia cu Dogaru! Dogaru însă a dovedit, – aşa cum s-a învederat mai târziu – un interes mult mai susţinut faţă de problemele abordate cu mine şi o anumită îngrijorare legată de vreo posibilă indiscreţie de-a mea (pe care nu ştiu dacă ar trebui s-o atribui temerii că Suciu, avertizat de faptul că acţiunea sa e urmărită cu atenţie de-o personalitate de importanţa lui Dogaru, ar putea renunţa la înfăptuirea ei şi chiar abandona „planurile şi socotelile sale ascunse” sau, pur şi simplu, dorinţei de a evita o explicaţie neplăcută cu acesta). În orice caz, la mai puţin de o săptămână după întrevederea mea cu Dogarii, am fost invitat de Tiberiu Batiu la un pahar de vin, acasă la el. Am rămas oarecum mirat de invitaţie, căci Baciu îşi îndeplinea obligaţiile faţă de cunoscuţi, invitându-i la un spectacol sau la un restaurant, ferindu-se parcă de intrusiunea lor în spaţiul magic al apartamentului său. E posibil să fi existat câţiva aleşi pe care îi invita acasă, dar până la prilejul de care vorbesc eu nu mă numărasem printre ei. M-am prezentat, oricum, la ora convenită la uşa apartamentului său de la etajul unei vile de pe strada Zambaccian şi am fost primit de amfitrion cu toate civilităţile oarecum de modă chesaro-orăiască, deci cam vetuste. Am rămas mirat că sunt singurul musafir şi am avut o clipă sentimentul penibil că nu am reţinut exact ora stabilită şi că am sosit prea devreme. Baciu, observând jena mea, mă linişti grăbit, precizând că vom fi numai noi, căci a dorit să aibă cu mine o discuţie „deschisă şi cordială, între patru ochi”. Am aşteptat până când amfitrionul a scos dintr-un bufet o tavă de argint cu gustările uşoare ce se servesc la

recepţiile diplomatice la primele apetitive şi a turnat whisky în pahare cilindrice, înalte şi gălbui, curios de desluşirile necesare, deoarece nu-mi puteam imagina ce probleme aş avea de discutat „deschis şi cordial, între patru ochi” cu un om ce-mi fusese totdeauna agreabil clar de care n-am fost niciodată prea apropiat şi nu ne aveam rosturile în domenii de activitate ou prea multe punţi de legătură. Cărţile scrise de mine nu interesau Institutul relaţiilor intelectuale (care nu părea tentat să se lanseze în cooperări pe planul atât de complicat” al editurilor), iar Baciu, personal, nu se arătase niciodată entuziasmat sau măcar interesat de de una dintre preocupările sale constante cu prilejul destul, de rarelor noastre întâlniri fiind aceea de a evita orice apropiere de subiectul activităţii mele literare. Eram însă convins că Baciu, ale cărui lungi peripluri protocolare introductive şi vagi ocoluri în jurud temei ce-l interesa erau uneori comentate cu haz în cercurile cunoscuţilor, nu va ajunge să atingă problema pentru care mă invitase decât după lungi piruete verbale preliminarii, şi fiind într-adevăr curios să aflu ce gânduri îl pasc, am forţat cu o totală lipsă de consideraţie pentru fineţurile protocolare desfăşurarea discuţiei noastre, punându-i, după adoilea pahar de whisky, direct şi brutal întrebarea: „Hai, Tibi, să trecem la subiect. Ce voiai să discutăm?” Baciu a rămas oarecum descumpănit, dar am impresia că nu s-a supărat, ci s-a simţit cumva uşurat că poate trece mai curând la ceea ce, în mod evident, îl ardea şi pe el la ficat.

— Ştii, mi-a spus el, jenat ca întotdeauna când era nevoit să abordeze o problemă neplăcută sau numai delicată, am avut cu două zile în urmă o convorbire cu Tu dor Dogâr u... Mai exact, am fost chematla Tudor Dogaru care s-a interesat de unele probleme ce te privesc neîndoielnic. Indirect, poate fără să-ţi dai seama, dar te

privesc. Dogaru mi-a spus că a discutat aceste probleme cu dumneata şi a rămas cu impresia că n-ai vrut să-i spui sincer ce ştii şi ce gândeşti… Am încercat să-i explic că deşi eşti unul dintre cei apropiaţi de Onisifor Suciu, acest lucru nu implică nicidecum că ţi-ar face confidenţe sau te-ar lămuri în legătură cu intenţiile sale, că ţi-ar pune cărţile pe masă şi ţi-ar spune: Uite cum mă gândesc să joc. E absurd! Lui Suciu nu i-ar trece niciodată prin cap o asemenea idee!… Am încercat să-i explic, dar nu ştiu dacă am reuşit să-l conving.

— Bine, l-am întrerupt, puţin enervat de ezitările sale, îţi mulţumesc. Deşi, între noi fie spus, puţin îmi pasă ce gândeşte Tuclor Dogaru… După câte ştiu, nu prea avem multe de împărţit!

Baciu îşi ridică palma deschisă, protestând. Avea în privire şi pe faţă o teamă mimată, caricaturizată, dar însăşi mimica sa hazlie îmi arăta că nu e chiar atât de departe de sentimentul pe care îl exprimă, schimonosindu-se, poate tocmai pentru că altfel ar fi gata să dezvăluie mai mult decât trebuie din gravitatea lui.

— Dragă prietene, spuse el, şi în glas nu avea nici urmă din intenţia de haz impusă [feţei, nu te grăbi. Fiecare dintre noi are de-mpărţit cu mulţi alţii câte ceva. În primul rând, o moştenire comună. Plină de contradicţii, de aspecte nu tocmai clarificate, de răfuieli amânate… Şi dacă am spus răfuieli, să nu uiţi nicio clipă că mata ai un rol în organizarea a ceea ce Dogaru se teme că vrea să fie „răfuiala lui Onisifor Suciu cu propriul său trecut”. Din care ar putea ieşi cu totul altceva. Ceva de care se teme Dogaru. Şi s-ar putea numi „reînvierea unor contradicţii înmormântate!”

— Filosofic e excelent formulată enigma dumitale, dragă Tibi, dar eu mă simt incapabil s-o dezleg, am spus sorbind elin whisky şi privindu-l pe Baciu cu o naivitate

prefăcută, căci după discuţia eu Dogaru îmi cam dădeam seama unde vrea să ajungă, clar cunoscându-l pe Baciu îmi dădeam seama că n-o să reuşesc să scot din el nimic olar elecât dacă mă voi arăta absolut impenetrabil la aluzii şi dacă îl voi sili să spună cât mai mult ca să mă facă să înţeleg ceva.

Baciu mă privi cu nemulţumire abia mascată de zâmbetul său de neşters, şi am bănuit că se află în cumpănă între obligaţia de a mă face să înţeleg ce vrea să spună (căci eram convins că este vorba de o obligaţie asumată în faţa lui Dogaru şi am început să-mi dau seasma că o problemă cu a cărei conturare posibilă îl poţi nelinişti nu numai pe Dogaru – pe care îl presupuneam prudent oarecum prin obligaţiile izvorând din funcţia – sau funcţiile? – sale –, dar şi pe Tibi Baciu, pentru care singura perspectivă neliniştitoare era aceea a eşecului vreunei expoziţii patronate de el, trebuie să fie într-adevăr serioasă) şi discreţia sa înnăscută, dorinţa sa de a se exprima cât mai vag cu putinţă în legătură cu orice problemă delicată, transformată într-un adevărat automatism al rostirii aluzive însoţite de o mimică menită să dea un ton grotesc problemelor grave sau o tentă comică afirmaţiilor angajante.

— Filosofie? Mata crezi că e vorba de fidosofie, iubite prietene? Te înşeli foarte grav!

Nu am reuşit să descâlcesc nimic mai concret din lunga convorbire din acea seară. Am rămas însă cu bănuiala vagă dar neplăcută că sărbătorirea lui Onisifor ar putea să devină nu numai spectacol grotesc al unei proslăviri fără rost (căci spre deosebire de fostul ministru eu îmi dădeam seama că timpul său a apus şi nimic nu-i poate reda nici măcar forţa de a mai juca alt rol decât pe acela de regizor al unui spectacol pe care îl bănuiam doar trist, oarecum jenant şi regretabil), dar şi dans pe un teren

foarte periculos, plin de mine puternice şi uitate.

Acum, întâlnindu-l în Oraşul din Nord, puteam avea speranţa că Tibi Biciu se va învălui mai puţin decât de obicei în perifrazele sale şi mă va ajuta să înţeleg ceva din transformările prin care a trecut Onisifor după trimiterea sa aici, unde a început să cunoască deliciile puterii. Căci trebuie să mărturisesc că încercând să-l descos pe Baciu despre înfăţişările trecutului mă interesa mult mai puţin propria sa dramă (deşi a existat fără îndoială una profundă, capabilă să-l transforme pe tânărul romantic şi nepăsător, interesat doar de marile idealuri şi complet insensibil faţă de atracţia propriilor interese, pe care l-am cunoscut îndată după război, în bărbatul prudent, lipsit de opinii proprii sau de dorinţa de a le exprima şi de a le susţine, învăluit într-un zâmbet impenetrabil şi netulburat, mânuind cu eleganţă fraze lungi ce nu spun nimic, pe care-l aveam acum în faţă) cât modul cum l-a văzut atunci, în primele luni ale luptei sale pentru putere, pe Onisifor. Acesta plecase din Bucureşti destul de nemulţumit, căci aspiraţiile sale nu se limitau la o mediocră funcţie de redactor şef adjunct al unui ziar din provincie, chiar dacă i se dăduse să înţeleagă că numirea sa ca redactor şef nu va întârzia prea mult, sesizările împotriva celui de acum, Tiberiu Baciu, fiind prea multe pentru a nu-i slăbi situaţia, de altfel destul de şubrezită datorită contradicţiilor neprincipiale apărute în sânul activului din Oraşul din Nord. Am înţeles destul de bine de pe atunci că Suciu nu mai era atras de gazetărie, ea i se părea o armă lipsită de eficacitate deoarece are toate posibilităţile îngrădite de alte activităţi – în principal de cele politice şi economice – şi menirea ei va rămâne şi în etapa nouă în mod fatal secundară, adică subordonată. Chiar dacă prin activitatea desfăşurată până atunci era oarecum firesc să fie menţinut în domeniul presei, ţinând mai ales seamă de faptul că

depusese o activitate meritorie în apariţia ilegală a „României libere” şi se evidenţiase prin puterea sa de muncă şi entuziasmul dovedit în pregătirea primului număr legal, el ar fi preferat fără îndoială să rămână în Capitală, unde avea. mai multe şanse de a fi remarcat, evidenţiat, promovat, în biroul său modest de la „România liberă”, unde l-am vizitat pentru a-i preda un material pentru „Pagina Ardealului” pe care ziarul începuse s-o publice de două ori pe săptămână, după ce mi-a comunicat vestea plecării sale apropiate în Oraşul din Nord, Onisifor nu ezitase să-şi exprime părerea că i se făcea o nedreptate şi că numirea sa neaşteptată în provincie i se părea rezultat al unor intrigi obscure. După câteva luni însă, întâlnindu-l întâmplător în faţa Ministerului Informaţiilor, unde fusese chemat pentru treburi importante şi urgente, Onisifor mi s-a părut foarte satisfăcut de noua sa muncă, electrizat de sarcinile noi, plin de încredere în rostul activităţii sale. „Ştii, în provincie treburile-s complicate – îmi spuse el după ce îşi exprimă părerea de rău că e grăbit şi nu poate sta de vorbă mai pe îndelete cu mine –, acolo nu poţi alerga din oră-n oră la şefii cei mari, să ceri indicaţii… Acolo sau ai cap, sau te duci de râpă! Ei, dar merge, exclamă el bine dispus, mulţumit de sine, merge binişor!” Mi se părea clar că în cele câteva luni s-a întâmplat ceva important, Onisifor a descoperit ceva, nu-mi dădeam seama ce, credeam că a prins din nou gustul gazetăriei, vechea sa pasiune a reînviat, e din nou satisfăcut că poate să scrie, să dezvăluie realităţile, să demaşte abuzurile, aşa e, o pasiune profundă ca cea a lui Onisifor pentru gazetărie nu dispare, poate să scadă pentru moment, să se acopere de cenuşa decepţiilor, dar apoi renaşte din nou, mai cu putere. Mai târziu am început să bănuiesc că presupunerile mele au fost cam naive. Onisifor ajunsese, într-adevăr, în curând redactor-şef,

Tiberiu Baciu a fost înlăturat, dar el nu a rămas mulţumit de cele dobândite, ci şi-a aţintit privirile mai sus, spre platourile mai înalte ale răspunderilor importante folosindu-se de puterea secundă, dependentă, a presei doar pentru a-şi construi treptele pe care să poată urca spre pârghiile râvnite ale puterii directe. Mi se pare, examinând tot ceea ce am putut afla în cursul anilor despre activitatea desfăşurată de Onisifor Suciu în acel scurt răstimp în Oraşul din Nord, că el a urmat o tactică extrem de eficace, folosindu-se în principal de atmosfera de suspiciune reciprocă existentă în sânul activului judeţenei de partid (aşa cum mi-a confirmat acum şi Tiberiu Baciu) şi generată nu numai de reminiscenţele anilor de stăpânire horthystă pe aceste meleaguri, ci şi de condiţiile politice specifice, deosebite de cele din restul ţării ca şi de unele tendinţe naţionaliste (apărute în ambele grupări, ca o consecinţă a relaxării spiritelor după victoria asupra fascismului) şi chiar revizioniste mascate printr-o vorbărie găunoasă despre faptul că „soluţiile definitive trebuie adoptate numai după semnarea tratatelor de pace” (lăsând să se înţeleagă că problema Transilvaniei nordice se mai află în continuare în suspensie). Poate că ceea ce l-a făcut pe Onisifor Suciu să părăsească pesimismul cu care a venit în Oraşul din Nord şi să manifeste la prima noastră întâlnire o satisfacţie plină de optimism şi o predispoziţie extrem de activă a fost chiar descoperirea vulnerabilităţii unor activişti inc hişi în resentimente trecute sau în planuri naive de viitor şi conştientizarea grabnică a posibilităţilor pe care această situaţie le oferea pentru propria sa afirmare şi ascensiune. În orice caz, primul lucru pe care l-a făcut imediat după ce şi-a dat seama de situaţia concretă existentă în activul de partid din Oraşul din Nord a fost dezvăluirea unor greşeli teoretice strecurate în articolele lui Tiberiu Baciu şi ocuparea

funcţiei de redactor-şef al ziarului local. După această primă victorie Onisifor Suciu a dovedit, pe de o parte, o disciplină ireproşabilă, publicând articole pe toate temele considerate importante de biroul judeţenei, şi şi-a îngăduit, pe de altă parte, rare acţiuni pline de ¡curaj, izvorâte din calculele sale proprii bazânciu-se pe contradicţiile existente şi bizuindu-se când pe sprijinul unui grup, elncl pe al celuilalt. Dar în desfăşurarea lor pe un spaţiu mai larg notele sale polemice vizau îndeosebi activitatea primăriei Oraşului din Nord, fără a-l numi niciodată pe primar, împotriva căruia erau în realitate îndreptate fără excepţie. Este adevărat că primarul, domnul Zsâk, era o apariţie stranie în această perioadă, şi era greu să-ţi explici menţinerea lui în funcţie în ciuda marilor schimbări pe care le cunoscuse Oraşul din Nord. Domnul Zsăk fusese numit în octombrie 1944, de prefectul judeţului, contele Béldi, comisar guvernamental însărcinat cu administrarea oraşului după evacuarea ultimelor rămăşiţe ale administraţiei civile horthyste, şi el a reapărut în această calitate după 11 noiembrie 1944, când, în urma unui ordin al lui Stalin, autorităţile româneşti au fost retrase din Transilvania nordică uncie s-a instituit administraţia militară sovietică. Măsura neaşteptată trezise multă nemulţumire în tot poporul român şi ¡stârnise teamă, nelinişte şi îngrijorare în sânul populaţiei româneşti din teritoriul la care se referea, deoarece aceasta o socotea un fel de retractare a prevederii acordului de armistiţiu cu România privind reîncorporarea Transilvaniei nordice şi o nadă menită să grăbească cererea de armistiţiu a Ungariei angajate cu toate forţele în războiul împotriva Uniunii Sovietice. Ea determinase şi o puternică recrudescenţă a speranţelor şi activităţilor forţelor fasciste-horthyste din această zonă care vedeau în întârzierea integrării în România o prelungire a propriei lor dominaţii. Ţinând

seamă de situaţia complicată ce s-a creat în Ardealul nordic, administraţia militară a apelat la forme acl-hoc ale administraţiei locale, aşezând în fruntea fiecărui judeţ un consiliu cu rol oarecum consultativ în problemele importante, dar deliberativ în cele ale organizării economice şi a administraţiei civile, constituite din reprezentanţi ai partidelor şi organizaţiilor participante la Frontul Naţional Democrat constituit în România la 12 octombrie 1944. Activitatea acestor consilii a fost eterogenă, variind de la judeţ la judeţ, încercările Consiliului de la Cluj de a-şi asuma un fel de rol coordonator dovedindu-se ineficace, deoarece nu aveau niciun sprijin din partea administraţiei reale. În aceste condiţii în câteva judeţe s-au putut manifesta făţiş tenelinţe de ignorare a prevederii acordului de armistiţiu privitor la integrarea Ardealului nordic în România (folosindu-se de expresia utilizată în formularea lui, „în întregime sau în cea mai mare parte", judeţul respectiv fiind declarat a nu face parte din această „cea mai mare parte"). Totuşi, nici situaţia complicată astfel creată nu ar putea explica menţinerea ca primar al Oraşului din Nord a unui „comisar" numit de guvernul horthyst, şi puterea reală dobândită de Zsâk s-a datorat, după toate semnele, complicităţii unor elemente horthyste strecurate în Consiliul F.N.D. al judeţului, dar şi toleranţei comandantului militar. Totuşi, aceşti factori, fără îndoială importanţi, nu pot explica menţinerea lui Zsâk în funcţia sa după restabilirea deplină, de la 9 martie 1945, a administraţiei româneşti în partea de nord a Transilvaniei. În orice caz, forţele pe care le simţea în spatele său, sprijinindu-l atât de eficace din umbră, l-au făcut pe Zsâk mai îndrăzneţ decât ar fi dorit, probabil, susţinătorii săi şi l-au împins spre acţiuni necugetate, cumulate pas cu pas până la producerea exploziei de ripostă care a pus capăt

activităţilor sale. Spre sfârşitul lui aprilie 1945, când populaţia Oraşului din Nord se pregătea să sărbătorească primul 1 Mai liber sub semnul speranţei şi al încrederii în viitor, întărite de apropierea evidentă a sfârşitului

C-da 5699 coala 13 193

războiului, primarul Zsâk a întreprins două acţiuni paralele, aproape neobservate de autorităţi, dar cu puternic ecouân opinia publică. Într-o bună zi, a pornit să cutreiere străzile oraşului însoţit de şase membri ai gărzii înarmate care au doborât şi confiscat toate firmele sau tablele de străzi scrise în româneşte sau şi în româneşte, ordonând ca până a doua zi de să fie înlocuite cu altele noi, scrise numai în limba maghiară. Începând din a doua zi garda înarmată şi-a reluat acţiunile – purtate neîntrerupt în iarna 1944-1945 şi întrerupte doar la 9 martie 1945 – de arestare a soldaţilor români originari din judeţ şi întorşi în permisie de pe front sau de la unităţile aflate dincolo de frontiera trasată prin Dictatul de la Viena. Cei nouă sau zece soldaţi astfel arestaţi erau scoşi, din ordinul primarului, în fiecare dimineaţă, în uniformă, fără centuri, şi puşi să măture piaţa oraşului sub paza a patru membri ai gărzii înarmaţi eu pistoalemitralieră. Fierberea stârnită de aceste măsuri – socotite jignitoare, provocatoare şi şovine nu numai de populaţia românească a oraşului., dar şi de cea mai mare parte a celei maghiare, îngrijorată şi de consecinţele mai îndepărtate ale unor astfel de samavolnicii – şi-a atins maxima intensitate în ziua de 30 aprilie. În dimineaţa acestei zile, primul secretar Roşca a convocat activul de partid lărgit al judeţului şi conducerea principalelor oficialităţi pentru a le transmite instrucţiunile privitoare la pavoazarea instituţiilor, la tablourile şi inscripţiile purtate de manifestanţi, la cântecele şi lozincile admise, recomandând o severă supraveghere a aplicării indicaţiilor pentru a da primei sărbătoriri libere a zilei de 1

Mai un caracter partinic, optimist, constructiv, şi pentru a înlătura pericolul oricărei provocări fasciste, reacţionare, şovine. Printre instrucţiunile citite de Roşca s-a numărat şi aceea de „a se arbora şi drapelul românesc”. Peste câteva ore pe edificiul primăriei au fost arborate drapelul, roşu, cel ungar şi cel românesc. Cu puţin timp înainte de terminarea turei de zi, o delegaţie a muncitorilor de la Atelierele Căilor Ferate a plecat la Fabrica de încălţăminte, cerând adunarea tuturor muncitorilor în curte şi le-a adus la cunoştinţă hotărârea adunării generale a celor de la Ateliere de a înlocui imediat pe primarul fascist Zsăk şi de a porni în acest scop, la ceasul încheierii turei, spre Primărie. Delegaţia a ¡cerut ralierea muncitorilor de la Fabrica de încălţăminte la această acţiune. În ciuda câtorva intervenţii ostile acestei idei, cea mai mare parte a muncitorilor s-a revărsat spre oraş, unindu-se cu valul de oameni ce venea dinspre gară. Mii de oameni au înconjurat Primăria din care Zsăk, avertizat probabil, a avut grijă să dispară din vreme, şi l-au instalat ca primar pe pielarul Benedek, un maghiar, apreciind că datorită faptului că în una expulzărilor făcute de horthyşti şi a trimiterii a mii de români în companii de muncă, înainte de întoarcerea lor populaţia oraşului din Nord este precumpănitor maghiară se cuvine deci ca în această etapă de trecere spre normalizare noul primar să fie un reprezentant al muncitorilor de această naţionalitate. O delegaţie a muncitorilor îngrămădiţi în jurul Primăriei s-a prezentat la Comitetul judeţean de partid şi a insistat să fie primită de primul secretar, căruia i-a cerut să vină la Primărie pentru a consfinţi hotărârile luate de masa de muncitori. În prezenţa lui Roşca, noul primar a fost investit cu însemnele funcţiei sale şi cea dintâi hotărâre pe care a luat-o, în aplauzele celor prezenţi, a fost aceea că „deşi avem tot respectul faţă de drapelul Ungariei, ţară care a

ieşit cu câteva săptămâni în urmă din război şi cu care vrem să trăim în prietenie frăţească, oraşul nostru face parte „conform Acordului de armistiţiu cu Uniunea Sovietică şi celelalte Naţiuni Unite, din teritoriul României, iar pe acest teritoriu este normal ca instituţiile să arborezedoar drapelul partidului şi al statului român. Ca un omagiu de recunoştinţă pentru Armata Roşie eliberatoare – a continuat el – noi vom arbora şi drapelul de stat al Uniunii Sovietice. Drept urmare – a încheiat primarul Benedek –, ordon să fie scos cu tot respectul drapelul statului ungar, iar între cele două drapele rămase să fie arborat un mare drapel al Uniunii Sovietice”.

S-ar fi părut că o astfel de acţiune realizată demajoritatea muncitorilor din oraş într-o bună înţelegere exemplară şi în spiritul înfrăţirii dintre cetăţenii de naţionalităţi diferite şi desfăşurată fără tulburări, fără ciocniri, fără a jigni nicio conştiinţă realistă şi lucidă având ca rezultat eliminarea unei persoane compromise cum era fostul primar Zsâk, nu putea să irite sau să neliniştească pe nimeni. Totuşi, după toate semnele, forţele care mizaseră pe combinaţiile oculte ale lui Zsâk nu erau dispuse să accepte fără luptă o asemenea înfrângere. Se pare că presiunea lor a avut un rol în determinarea convocării, la 4 mai, a unei şedinţe a activului de bază din Oraşul din Nord, în cadrul căreia o seamă de bărbaţi cu oarecare prestigiu, dar legaţi, în secret, de aceste forţe (foarte abil camuflate un timp, împinse apoi de nervozitatea produsă de scăderea tot mai evidentă a influenţei lor şi mai ales a speranţelor legate de planurile lor, spre poziţii de frondă făţişă destinate să le demonstreze ponderea) „urma să încerce – aşa cum s-a dovedit mai târziu – a da o lovitură importantă, menită să le întărească din nou poziţiile în principal prin înviorarea tendinţelor izolaţioniste promovate de grupurile fasciste

rămase în oraş şi prin consolidarea situaţiei elementelor horthyste păstrate în administraţie ca şi în conducerea vieţii economice şi culturale. Este adevărat ¡că în cuvântul de deschidere rostit de Roşca nu s-a făcut nicio referire critică la acţiunea de înlocuire a lui Zsâk, ea fiind amintită doar sub o formă generală, vorbindu-se de „lipsuri manifestate în vigilenţa revoluţionară, care au făcut posibile mişcări de masă pe care nu le-a iniţiat şi. nu le-a condus partidul”. Din extrema prudenţă şi banalitate a cuvântului lui Roşca se desprindeau câteva idei constructive, a căror dezbatere largă şi adâncire concretă ar fi adus neîndoielnic foloase, cum a fost cea privitoare la întărirea prezenţei partidului în mijlocul maselor, pentru a le cunoaşte preocupările şi gândurile, pentru a acţiona în sensul lor, sau – dacă e cazul – pentru a le canaliza într-o direcţie politică justă, sau cea referitoare la necesitatea de a transforma lupta împotriva naţionalismului burghez şi a aţâţării şovine din dezbatere teoretică în acţiune practică implicând examinarea critică a tuturor sectoarelor de activitate şi luarea măsurilor necesare. Adevărata orientare pe care forţele iritate de înlocuirea lui Zsâk năzuiau s-o imprime discuţiilor a reieşit din ideile expuse de cel dintâi activist care a cerut cuvântul după primul secretar, scriitorul Şipoş Iştvan, vechi şi prestigios comunist, scriitor cu renume, foarte preţuit în Oraşul din Nord. Şipoş era un bărbat sincer ataşat de clasa muncitoare şi hotărât să-i slujească interesele, ţelurile, cauza, intrat din adolescenţă în U.T.C., călit în mişcări greviste cu obiective politice, trecut prin lungi ani de închisoare, care şi-a cristalizat cu mare greu, muncind din răsputeri, cultura pe care o avea şi a devenit prin propriile sale strădanii îndelungate un scriitor aspru, preocupat numai şi numai de viaţa periferiilor muncitoreşti, plin de dispreţ pentru exigenţele de tehnică, de construcţie

complicată, de frumuseţe de expresie. Totuşi, chiar fără să-şi dea seama, Şipoş era un constructor epic viguros şi convingător, povestirile şi romanele sale se închegau în construcţii simple şi dure, limba sa tălmăcea cu exactitate de radiografie felul de a gândi şi de a se exprima al personajelor, iar din scrisul său se ridica o atmosferă apăsătoare şi totuşi reconfortantă, o plelă albăstruie şi subţire ca cea vălătucită peste arăturile de primăvară când pământul reavăn îşi suie căldura ascunsă în aerul rece al zorilor. Dar Şipoş avea

O singură dragoste, cea pentru muncitorii din fabrică, şi tot restul lumii, ţăranii, intelectualii, micii meseriaşi.

I se păreau slugoi ai burgheziei, servitori ai capitalismului, în care nu se putea pune nicio speranţă, pe care nu se putea conta, ei fiind pentru revoluţie doar balastul negativ de care trebuie scăpat cât mai curând. Aceste limite ale capacităţii sale de a înţelege realitatea mai complexă a unei întregi societăţi coapte pentru înfăptuirea revoluţiei erau îngustate de deplina necunoaştere a ţării, a marii unităţi în care se integra Oraşul din Nord, şi mai ales a poporului român. Şipoş avea numai zece ani în 1918, când majoritatea zdrobitoare a populaţiei Transilvaniei a decis unirea cu România, dar nu a făcut niciun efort pentru a învăţa limba română, şi acum, în plină maturitate, înţelegea doar câteva cuvinte româneşti. îşi făcuse serviciul militar la Iaşi, printre camarazi cu care nu putea avea, din cauza necunoaşterii limbii lor, nicio comunicare, simţindu-se izolat ca printr-o carapace de restul lumii, devenind de la început calul de bătaie al gradaţilor şi, mai ales, simţindu-se necontenit lipsit de solidaritatea celorlalţi soldaţi, tot atât de chinuiţi ca şi el, dar capabili să se plângă unul altuia, să se simtă legaţi prin firele aceluiaşi destin. Nu s-a pătruns de

duşmănie faţă de români, nu, ci numai de convingerea profund eronată că nici chiar muncitorii români nu s-au ridicat deasupra tiparelor arhaice ale vieţii ţărăneşti. De aceea, Şipoş, care nu era un duşman al românilor – repeta cu încăpăţânare Tibi Baciu care îl cunoscuse bine –, avea faţă de români prejudecăţi dintre cele mai dăunătoare, transformându-se astfel într-un vrăjmaş al integrării Oraşului din Nord în unitatea organică a ţării, militând pentru apărarea cu orice preţ a izolaţionismului şi devenind astfel o unealtă inconştientă a forţelor care îl sprijiniseră pe Zsâk. În această direcţie s-au situat şi principalele idei exprimate în cuvântul său. Cea dintâi s-a sprijinit pe totala falsificare a acţiunii de înlocuire a lui Zsâk. După părerea lui Şipoş, această acţiune a fost o simplă provocare îndreptată împotriva „administraţiei populare instaurate la noi”, menită să faciliteze „înlocuirea funcţionarilor cinstiţi, cunoscuţi şi aleşi de noi, cu elemente necunoscute, trimise direct de Bucureşti prin măsuri trufaşe ce jignesc populaţia maghiară”. A doua idee exprimată de Şipoş a dezvăluit o intenţie şi mai nesăbuită nutrită de sprijinitorii lui Zsâk: împiedicarea întoarcerii sutelor de familii româneşti expulzate după Dictatul de la Viena de către autorităţile horthyste. Aceşti oameni năpăstuiţi de regimul fascist al lui Horthy au fost calificaţi de Şipoş în bloc ca „fasciştî”! „Se întorc fasciştii – a strigat el patetic – şi-şi revendică proprietăţile! Acest curs e menit să slăbească printr-o afluenţă de elemente necunoscute de noi unitatea democratică a populaţiei Oraşului din Nord!”

Atacul dezlănţuit de Şipoş a timorat pe unii vorbitori, făcându-i să pună în discuţie doar probleme mărunte sau să se menţină la generalităţi, i-a nedumerit pe alţii, făcându-i să renunţe a mai lua cuvântul într-o dezbatere ale cărei ţeluri li se păreau stranii şi i-a încurajat pe câţiva – probabil informaţi în prealabil de întorsătura pe care o

vor lua discuţiile – să dezvolte şi să adâncească principalele idei susţinute de Şipoş. Printre aceştia s-a numărat şi Chiş, secretarul organizatoric, probabil principalul promotor al tezelor scriitorului pus să lanseze primul atacul menit să restabilească situaţia slăbită prin înlocuirea lui Zsâk. Atacul lui Chiş a luat forme mai concrete şi mai violente. El a calificat acţiunea de înlocuire a fostului primar ca rezultat al unei încercări duşmănoase de atragere a muncitorilor într-o aventură politică, i-a declarat pe membrii delegaţiei de feroviari care a discutat cu muncitorii Fabricii de încălţăminte drept „legionari cunoscuţi” şi „elemente camuflate care au participat la crimele gărzilor lui Maniu” şi a apreciat că dorinţa guvernului Groza de a verifica pe funcţionarii încadraţi în administraţie şi de a completa schemele cu elemente democratice numite de el este „o simplă încercare de a retrimite în Ardealul de Nord administraţia fascistă alungată în noiembrie 1944 de genialul părinte al tuturor popoarelor”. Printre altele, Chiş şi-a exprimat nedumerirea că „un lucru neînsemnat ca arborarea drapelului ungar i-a şi făcut pe români să se agite, demascându-le fondul şovin!”

Secretarul Comitetului de partid de la Atelierele C.F.R., Iacob Mureşan, care a protestat împotriva calomniilor aruncate în obrazul membrilor delegaţiei trimise la Fabrica de încălţăminte şi a încercat să lămurească fondul problemei, arătând cine e Zsâk şi ce acte revoltătoare şi-a permis tocmai pentru a-i învrăjbi pe români cu maghiarii, a fost întrerupt, împiedicat să vorbească. În acel moment fierbinte a luat cuvântul Tudor Dogaru. Probabil că momentul nu a fost prea fericit ales – aprecia Tibi Baciu –, clar cuvintele bine gândite ale prestigiosului şi vechiului comunist român au avut darul de a trezi la realitate pe cei mai mulţi participanţi la şedinţă,

să oblige capetele înfierbântate să-şi impună un anumit control şi să le dea celor timoraţi curajul de a-şi exprima opiniile. Dogarii a subliniat în primul rând faptul că unii vorbitori – şi el i-a numit pe Şipoş şi pe Chiş – se prefac a ignora faptul că Transilvania nordică şi cu ea Oraşul din Nord au fost reincorporate în trupul unitar al statului român, că deplinele drepturi ale guvernului Dr. Petru Groza au fost restabilite pe acest teritoriu din însăşi hotărârea guvernului sovietic şi a „genialului părinte al tuturor popoarelor” şi că în acest fel ignorarea sau punerea în discuţie a hotărârilor Comitetului Central al P.C.R. Înseamnă o gravă încălcare a disciplinei de partid, a centralismului democratic, iar nerespectarea legilor României şi a dispoziţiilor guvernului Groza constituie acte de nesupunere sau rebeliune, deci grave acte penale. În această perspectivă, a spus el, unele fraze ale lui Şipoş şi Chiş trebuie să fie comunicate conducerii superioare de partid, de constituind încercări de a crea o fracţiune sau o disidenţă criminală! Începând cu acest moment, cuvântarea lui Dogaru a depăşit cadrul stabilit al dezbaterilor şi s-a transformat într-un foarte vehement rechizitoriu, acuzând o parte a Comitetului judeţean atât pentru activitatea din perioada ocupaţiei, cât şi pentru cea desfăşurată începând cu eliberarea. Vacarmul stârnit de cuvintele sale l-a obligat pe Roşca – speriat de la început de cursul luat de discuţii, dar incapabil să-l schimbe – să întrerupă şedinţa. După reluarea ei, Roşea a refuzat să-i dea cuvântul atât lui Dogaru, care cerea să fie lăsat să-şi continue expunerea, cât şi lui Chiş, care dorea să se folosească de dreptul de a răspunde la incriminările personale ce i-au fost aduse, şi a cerut foarte ferm ca vorbitorii să se menţină la un nivel de discuţii principiale, bazate pe linia politică a P.C.R., ferindu-se de afirmaţii nejuste sau de acuzaţii personale. După cuvântul lui Roşca

s-a produs o pauză mai lungă, nimeni nu îndrăznea să ia cuvântul în furtuna iscată de cele două poziţii atât de violent opuse, nimeni nu dorea să-l înfrunte nici pe

Dogarii, dar nici pe Chiş. În această clipă de încremenire, care a părut atunci o întreagă veşnicie, a cerut cuvântul Onisifor Suciu, şi cu aceasta – spunea Tibi Baciu – a aşezat temeliile întregii sale cariere politice următoare. În acel moment de cumpănă, când pasiuni personale şi prejudecăţi regretabile au întunecat atâtea minţi de obicei lucide – spunea Tibi Baciu, foarte sincer şi cu multă admiraţie pentru omul care i-a adus atâtea necazuri –, Onisifor Suciu şi-a dovedit din plin marile calităţi politice. Deoarece nu a găsit numai ideile juste care anulau poziţiile antinomice sau – mai bine zis – dezvăluiau caracterul dăunător al optării radicale pentru una din de dar a nimerit şi formulările cele mai potrivite, tonul cel mai adecvat pentru a linişti spiritele pornite, sufletele agitate. „Dacă nu aş şti că aud vorbind nişte vechi comunişti, încercaţi în fidelitatea lor faţă de partid, căliţi în lagăre şi închisori – îşi începu el cuvântarea memorabilă –, aş crede că asist la înfruntarea pe viaţă şi pe moarte dintre grupul lui Horthy şi grupul lui Antonescu…” Adevărul e, recunoştea Baciu, că Onisifor Suciu nu a rezolvat diferendele apărute, după cum el nu numai că nu a încercat să le rezolve, clar nici nu a oferit o platformă de eliminare a lor, însă a trezit în oameni conştiinţa că pe căile pe care au pornit-o merg spre un dezastru inevitabil, că poziţiile lor nu pot fi susţinute fără a asuma incalculabile răspunderi. Ceea ce a făcut Suciu atunci, în mai 1945 – sublinia Tibi Baciu –, a fost indicarea, căii realismului şi a lucidităţii, a renunţării la „micile diferende” în favorul „marilor idealuri comune”. Adică, el a eliminat de la început tot ceea ce s-a discutat înainte de luarea sa de cuvânt şi a făcut o simplă expunere a

principalelor teze ale politicii generale a partidului şi ale concepţiei sale despre problema naţională, menţinându-se la formulările uzuale din discursurile fruntaşilor de atunci ai partidului, dar atrăgând foarte serios atenţia – aşa cum ar fi făcut-o un profesor experimentat, încercat, cu un grup de copii care au luat-o razna – asupra obligaţiei tuturor a de a gândi pe aceste baze şi de a discuta de pe aceste poziţii. „Căci cine încearcă – a spus el ridicând degetul arătător –, aici sau oriunde în România, să creeze o altă platformă politică decât. cea a Partidului, să impună o altă linie politică pretextând că la el acasă sunt probleme «diferite», «speciale», se situează singur pe poziţiile unui fracţionism condamnabil, se exclude singur din rândurile partidului”. Prin ideile expuse probabil că Onisâfor Suciu nu ar fi obţinut uriaşul efect pe care l-a obţinut prin tonul cu care le-a rostit, căci aceste idei erau cunoscute de toţi cei prezenţi în sală, dar socotite de unii a fi doar osatura abstractă pe care ei îşi pot construi după bunul plac propriile opinii bazate pe „situaţia specifică”. Rostind, într-un moment de pierdere a luciditătii şi a realismului, cuvintele bunului simţ exemplar, pe tonu} bunului simţ comun, Onisifor Suciu a devenit eroul zilei. Atunci când s-a întors spre Roşca, (fericit că cineva a găsit cheia situaţiei disperate în care se afla) şi a spus: „Atâta am avut de spus”, sala întreagă a izbucnit în aplauze. Şi cei ce aplaudau mai însufleţiţi erau Dogaru, Chiş şi Şipoş. Cei care au luat cuvântul după Onisifor Suciu păreau treziţi ca dintr-un coşmar şi vorbeau cu optimism şi hotărâre în orizontul clar al politicii generale a Partidului. Zsâk fusese înmormântat şi o perioadă a istoriei politice a Oraşului din Nord era încheiată.

În zilele următoare, Dogaru şi Chiş se străduiau să-l lămurească pe întrecute pe Suciu despre rădăcinile reale ale contradicţiilor dintre ei, dezvăluind fapte şi întâmplări

de care el nu auzise niciodată şi pe care le nota conştiincios, după fiecare discuţie, într-un caiet de însemnări, gândindu-se că de îi vor fi cândva de folos. Peste mai puţin de două săptămâni o nouă plenară a activului de bază lua cunoştinţă de modificările survenite în compoziţia Comitetului judeţean şi a celui orăşenesc. Dogaru şi Chiş au fost transferaţi la Bucureşti cu sarcini importante în aparatul central, iar Onisifor Suciu a devenit secretar al Comitetului judeţean, răspunzând de agitaţie şi propagandă.

„Nu vreau să schematizez în mod absurd evoluţia extrem de convingătoare dar şi foarte spectaculoasă a unui om neîndoielnic dotat, cum a fost (şi, har Domnului, mai e şi acum la bătrâneţe) Onisifor Suciu – spunea Tibi Baeiu. Afirmarea lui nu s-a săvârşit printr-o sumă de momente prielnice folosite cu abilitate pentru a elimina câţiva oameni bine situaţi şi a se instala în locul unuia dintre ei. Suciu a muncit cu mult zel şi cu eficacitate, a ştiut să-şi exprime zgomotos acordul, când era cazul, sau să-şi menţioneze sobru dezacordul când socotea că se cumulează din nou elemente ale unui moment de criză, sau ale unui moment, să-i zicem, exploziv, deoarece în socialism nu există crize, zâmbi cu fineţe Baciu, şi totalitatea activităţii şi comportării sale crea condiţii prielnice ca luările sale de poziţie din momentele explozive, când trebuia să se aleagă neapărat care pe care, să fie credibile, privite cu încredere, socotite expresii ale unei conştiinţe cinstite, capabile să discearnă binele de rău. Şi este foarte probabil că nici în mintea lui Onisifor nu a existat un plan de cucerire a Oraşului din Nord. Nu, el n-a exclamat, privind oraşul pitit la picioarele sale, ca Rastignac al lui Balzac: «Şi acum, să vedem care pe care!». Onisifor s-a integrat, calm şi practic, atent la amănunte şi curios să afle cât mai mult despre oamenii cu

care lucra, mai ales despre cei cu situaţii demne de invidiat, şi a ştiut să folosească cele ştiute eu eficienţă. Dom'le, exclamă Baciu cu admiraţie, de parcă n-ar fi vorbit de seria de fapte glorioase pe care Suciu a inaugurat-o prin doborârea lui, a lui Tibi Baciu, Onisifor acesta e o forţă a naturii! Când l-am cunoscut din articolele sale de demascare de dinainte de război, din perioada când a lucrat în provincie, la «Ardealul», şi mai ales din cea de la Bucureşti, de la «Pumnul», mai puţin din cea de la «Timpul», am bănuit în el un spirit polemic irepresibil, o dorinţă veşnică de harţă, de contradicţie, de polemică. L-am socotit, adică, un om pătimaş în cel mai înalt grad, luat de pasiunea sa de adevăr (chiar dacă era uneori doar adevărul său personal) ca de un vânt puternic, şi purtat pe sus ca să fie lepădat undeva, nici el nu putea bănui unde. îl consideram, deci, foarte subiectiv şi foarte exploziv, gata de ceartă şi de scandal, greu de stăpânit şi incapabil să se stăpânească singur.

După ce l-am cunoscut, am constâtat însă că e vorba de un temperament cu totul diferit de cel imaginat. Era pe atunci – căci acum e altul, ştii şi dumneata că e cu totul altul, căci şi oamenii se schimbă radical, nimeni nu e astăzi cel care a fost cu un sfert de veac în urmă – un spirit calm, stăpân pe sine, controlat, practic, gospodăresc, ca un ţăran bine chivernisit, stăpân pe ceea ce are şi ceea ce ştie să facă, dar veşnic atent la mişcările lumii din jurul său, căci nu se ştie niciodată de unde sare iepurele. El observa îndata când iepurele sărea din ascunziş şi-l nimerea drept în ceafă cu bâta aruncată cu pricepere. Asta a fost totul. Onisifor a făcut carieră în Oraşul din Nord pentru că a observat cu* toate ocaziile de unde sare iepurele şi l-a cloborât cu meşteşug...; Nu corespunde realităţii nici afirmaţia că ei a dobândit unele reuşite datorită detaşării de implicaţiile concrete ale unor fricţiuni produse de

contradicţiile existente între personalităţi de pe aici în legătură cu problema naţională. În primul rând, Onisifor nu s-a putut detaşa de aceste implicaţii deoarece una dintre principalele – sale sarcini a fost lupta împotriva manifestărilor şovine, naţionaliste, propagarea concepţiei partidului despre problema naţională şi despre rezolvarea ei. În al doilea rând, adevărul e că fricţiunile de care vorbesc erau în bună par’te produse în mod artificial, de un grup destul de restrâns de indivizi cu interese oculte. Realitatea e că Onisifor nu era contaminat de microbii hipersensibilităţii naţionale, care-şi făcuseră cuibare în noi, cei care am trăit anii ocupaţiei horthyste pe aceste meleaguri, români, maghiari şi saşi, de-a valma. Onisifor nu avea amintiri şi umiliri legate de acei ani, el judeca lucrurile la rece, aş spune cu nepăsare, dar nu acesta e cuvântul, pentru că nu le privea cu nepăsare, ci cu atenţia rece, impersonală, a chirurgului pregătit. să extirpeze orice focar infectat. De aceea, poate, principalele succese dobândite de el au fost legate de momentele de exacerbare a fricţiunilor de care vorbesc, când conducerea de partid a socotit necesar să intervină cu fermitate, adică să taie în carne vie, ceea ce îi convenea de minune chirurgului Onisifor, gata să-şi pună prompt la dispoziţie aptitudinile, şi, mai ales… informaţiile… Aşa a fost, de exemplu, în mai 1946! îţi aminteşti ce situaţie complicată exista pe atunci! Apropierea alegerilor, presiunile exercitate de S.U.A. şi de Marea Britanie au întărit speranţele opoziţiei. La începutul lui aprilie a început, aici, la noi, greva studenţilor români. Nemulţumirile au izbucnit dintr-o măsură administrativă, şi greviştii aveau o singură revendicare: deblocarea examenelor, pentru a permite normalizarea situaţiei studenţilor întorşi de pe front, din serviciul militar sau din refugiu. Grupuri de provocatori infiltrate printre studenţi lucrau însă cu sârg pentru a da grevei un caracter politic,

s-o împingă spre revendicări naţionaliste… Oraşul răsuna de strigătele de „Kaalii… Kaalii”, împrumutate dintr-un film american făcut după romanul lui Kipling, „Giinga Din”, în care celălalt nume al zeiţei Durga, soţia lui Şiva, era folosit ca strigăt de luptă al unei secte fanatice. Situaţia se desfăşura cu peripeţii mai mult sau mai puţin amuzante, expresii mai curând ale unei fronde juvenile decât ale unei mişcări politice periculoase. Lucrările au luat o nouă întorsătură în a doua jumătate a lunii mai, după publicarea platformei-program a Blocului Partidelor Democrate, când sub flamura urletelor pitoreşti de „Kaalii, Kaalii” au început încăierări între tinerii adepţi ai forţelor guvernamentale şi aceia ai opoziţiei. În seara de 26 mai un puternic grup de studenţi a atacat sediul Uniunii Tineretului Progresist, maltratând pe cei aflaţi acolo şi distrugând arhiva şi mobilierul. Două zile mai târziu, o mulţime considerabilă de studenţi s-a îngrămădit în jurul statuii lui Matei Corvinul, ca să se rostogolească apoi spre Comandamentul sovietic, unde vorbitorii ei au proslăvit Uniunea Sovietică şi Armata Roşie, apoi spre Comandamentul român, unde a manifestat pentru soldaţii noştri. Pe urmă spiritele au început să se încingă, s-au produs dezordini violente, trecători paşnici au fost maltrataţi, vitrine sparte, poliţia – foarte blândă – alungată, tulumba cu care se încercase să-i sperie pe manifestanţi răsturnată. Sute de tineri s-au masat în faţa sediului judeţenei de partid şi a sediului sindicatelor, aflate destul de aproape unul de celălalt, şi – sub pretext că doresc să arboreze drapelul român alături de cel roşu – au încercat să spargă uşile şi să pătrundă în incinta lor. Roşea, greşit sfătuit, fără consultarea biroului judeţenei, a cerut să fie aduşi muncitori de la Fabrica de încălţăminte pentru a-i împrăştia pe manifestanţi. După o scurtă încăierare, studenţii au fost risipiţi, grupuri-grupuri s-au răzleţit pe

străzile oraşului, prefăcându-se trecători nevinovaţi, iar grosul manifestanţilor s-a refugiat şi s-a baricadat în căminul studenţesc din apropierea Universităţii. Furtuna izbucnită nu mai putea fi însă oprită. Mulţimea de muncitori a atacat căminul şi a izbucnit o nouă încăierare. Zeci de răniţi au fost transportaţi la Salvare sau la Clinieile Universităţii şi s-a vorbit de câţiva morţi. Printre cei transportaţi la Clinică s-a numărat şi Onisifor Suciu. Grăbindu-se, împreună cu alţi membri ai Comitetului judeţean, la cămin pentru a potoli spiritele, bizuiţi pe prestigiul lor, Onisifor a fost lovit în cap şi grav rănit.

Aceste evenimente, spuse Tibi Baeiu îngândurat, au avut loc într-o perioadă extrem de complicată, când evitarea lor ar fi fost necesară în cea mai mare măsură. Faţă de apropiatele alegeri se manifesta peste hotare un interes foarte viu exprimat şi în sosirea în ţară a unui număr important de ziarişti occidentali, îndeosebi americani şi englezi; mulţi dintre aceştia au făcut dăunătoare speculaţii în legătură cu evenimentele din oraşul nostru, prezentând ciocnirea dintre muncitori şi studenţi ca pe-o dovadă a terorii exercitate de comunişti împotriva opoziţiei. Cum la sfârşitul lui iulie urma să se deschidă Conferinţa de pace convocată de puterile învingătoare în cel de-al doilea război mondial pentru pregătirea tratatelor de pace eu Bulgaria, Finlanda, Italia, România şi Ungaria, a crescut, sensibilitatea guvernului nostru ca şi a conducerii de partid faţă de ecourile realităţilor româneşti în presa străină, de fiind considerate instrumente importante ale pregătirii condiţiilor pentru recunoaşterea cât mai largă a drepturilor României prin textul tratatului de pace. Evenimentele din oraşul nostru au trezit deci o puternică nemulţumire şi unul dintre membrii Biroului Politic, ministrul de interne, a fost trimis urgent pentru a face ordine în Oraşul din Nord. În şedinţa

Comitetului judeţean de partid, Onisifor Suciu a rostit o amplă cuvântare înfierând tendinţele naţionaliste care au înveninat atmosfera din oraş. şi au dus la ciocnirile cu totul condamnabile care au avut loc şi îndreptându-şi, cu totul pe neaşteptate, atacul împotriva prefectului a cărui lipsă de vigilenţă, toleranţă faţă de dezordini şi ezitare în folosirea forţei publice pentru liniştirea spiritelor agitate şi curmarea atracţiei spre dezordini şi excese a permis „naşterea atmosferei de comedie absurdă creată de manifestaţiile copilăreşti ale unei părţi a studenţimii” şi a făcut posibil „apelul lipsit de răspundere la clasa muncitoare pentru liniştirea cu mijloace exagerate a unor copilandri zvăpăiaţi”. E interesant, sublinia Tibi Baciu oarecum amuzat de această reamintire a unor întâmplări de mult apuse, că Suciu n-a spus niciun cuvânt despre Roşca „nici nu i-a rostit măcar numele, deşi una dintre temele fundamentale ale discuţiilor, abordată aproape de toţi vorbitorii, a constituit-o aprobarea (de cei mai mulţi) sau dezaprobarea (de foarte puţini) a apelului său la forţa de şoc a muncitorilor de la Fabrica de încălţăminte. Ocolirea acestei probleme i s-a părut, probabil, inadmisibilă membrului Biroului Politic care conducea şedinţa, deoarece l-a întrerupt pe Onisifor şi l-a întrebat: «Ai vorbit de apelul lipsit de răspundere la clasa muncitoare. Înseamnă că şi mata condamni hotărârea tovarăşului Roşca? Mata cum ai fi procedat?» Toată lumea se aştepta ca Onisifor, care se bucura de vădit sprijin al primului secretar, va evita să răspundă direct, pentru a nu trebui să-şi atace protectorul, şi va căuta un răspuns încurcat, sau se va fistici pur şi simplu pierzându-se în bâlbâieli. Suciu a procedat însă într-un mod cu totul neaşteptat, consolidindu-şi din nou prestigiul şi cucerind o mare stimă pentru «nivelul său politic», expresie aflată atunci ia modă. «Tovarăşe ministru, a spus el, după cum

am încercat să spun, consider că vinovăţia pentru ajungerea la momentul grav al atacului împotriva sediului partidului şi al sediului sindicatelor o poartă tovarăşul

Prefect. În ceea ce priveşte hotărârea ca în momentul critic la care s-a ajuns să se facă apel la datoria – clasei muncitoare de a-şi apăra partidul şi organizaţiile profesionale, ea a fost în esenţă justă!» Lăsând ca rumoarea produsă de cuvintele sale să se potolească şi liniştea să se aştearnă din nou în sală, Onisifor a continuat calm, imperturbabil, plimbându-şi privirea peste feţele celor prezenţi, fixând-o apoi definitiv în ochii celui ce conducea şedinţa. «Consider totuşi că modul cum s-a realizat această hotărâre justă şi îndreptăţită a fost greşit, lipsit de răspundere!» Tăcu, oferindu-i parcă lui Roşca, aşezat în dreapta membrului Biroului Politic, ocazia de a sări de pe scaun şi de a ţipa cu vocea complet transformată de mânie: «Cum îţi permiţi!» Onisifor continuă să tacă imperturbabil, până când conducătorul şedinţei îi făcu semn lui Roşca să se aşeze, şi-i spuse: «Continuă, tovarăşe… Te ascultăm!». «Da, spuse Onisifor foarte calm. Vă mulţumesc. Îmi permit să consider hotărârea despre care vorbim ca lipsită de răspundere dintr-un motiv foarte simplu. În oraşul nostru există două citadele puternice ale clasei muncitoare. Una e Fabrica de încălţăminte, unde, datorită unor împrejurări pe care nu e locul să le analizăm aici, muncitorii sunt aproape exclusiv maghiari. Cealaltă citadelă e Atelierul C.F.R., unde, datorită altor împrejurări, muncitorii sunt în majoritate români. În această situaţie – şi astfel îmi permit să răspund şi la întrebarea tovarăşului membru al Biroului Politic, că, adică, ce aş fi făcut eu în locul tovarăşului Roşca – dacă în oraş ar fi. izbucnit tulburări ale studenţilor maghiari, aş fi apelat, pentru calmarea lor, la muncitorii de la Fabrica de încălţăminte. Dar cum tulburările au fost provocate de

studenţi români, eu, să-mi fie îngăduit s-o spun, aş fi apelat la muncitorii de la Atelierele C.F.R. Pumnii lor sunt tot atât de tari ca şi ai celor de la Fabrica de încălţăminte, dar astfel s-ar fi socotit românii între ei şi nu s-ar fi creat zvonul reacţionar că aici «comuniştii maghiari i-au măcelărit pe studenţii români»... O clipă în sală se făcu linişte de mormânt, căci toată lumea a rămas profund impresionată de adevărul simplu, ca să zic aşa «la mintea cocoşului»., al celor spuse de Onisifor Sueiu.

Iar acesta, profitând de acest moment de emoţie, adăugă zâmbind, arătând faşa în care-i era învăluit capul: «în acest caz sper că nici eu n-aş umbla azi cu capul bandajat!» O adevărată erupţie de aplauze îi acoperi ultimele cuvinte şi Onisifor se ridicase fără nicio îndoială în primul rang al activiştilor de partid de aici. Nimeni nu s-a mirat când peste câteva zile a fost transferat de la Secţia de agitaţie şi propagandă la cea organizatorică, în timp ce presa publica Decretul guvernamental prin care el era numit prefect al judeţului nostru.

Am spus – continuă Tibi Baciu cu calmul său obişnuit – că Onisifor Suciu nu venise aici cu un plan gata pregătit şi că nu şi-a formulat nici mai târziu un plan de cucerire a Oraşului din Nord. Oricine ar fi putut crede că până şi dacă ar fi avut un astfel de plan el s-ar fi putut declara mulţumit după dubla sa promovare din iunie 1946, deşi din toamna lui 1950 el a fost destul de amărât de transformarea sa, în urma noii împărţiri administrative a ţării şi a constituirii sfaturilor populare, într-un simplu preşedinte de sfat popular raional, rămânând membru fără funcţii concrete al Comitetului regional de partid, în realitate, ambiţiile sale au continuat să crească, rămânând însă şi pe mai departe închise în forma lor iniţială, de aşteptare calmă şi tăcută a ocaziei când puteau izbucni într-o nouă 4 acţiune de apărare a adevărului, dreptăţii,

principialităţii şi spiritului de partid pentru a clobândi o nouă promovare. Ocazia cea mare a apărut destul de târziu, oftă Tibi Baciu de parcă ar fi relatat un mare necaz personal. Bietul Onisifor a trebuit s-o aştepte peste zece ani, iar această aşteptare îi era tot mai grea căci în transformările sale succesive s-a apropiat mult de ipostaza sa matură, similară cu cea „de azi, mai nestăpânită şi mai voluntară decât cea juvenilă. În octombrie 1956, a apărut însă mult aşteptata situaţie prielnică pentru o nouă afirmare a lui Onisifor. Spre sfârşitul lui octombrie s-au produs în Ungaria evenimentele bine cunoscute, învăluite câteva zile, la început, într-o ceaţă din care contururile realităţii nu se desluşeau cu prea mare claritate, tot mai vizibile mai târziu, nu numai din tonul şi conţinutul emisiunilor de radio de la Budapesta.

C-da 5699 coala 14

209

dar mai ales din povestirile celor care, aflaţi în acele zile în capitala ţării vecine, au trăit evenimentele în concretul lor nemijlocit, au văzut cadavrele bălă. bănindu-se în ştreang pe lampadarele marilor şi somptuoaselor bulevarde ori au asistat la spectacolul de groază al vreunei vânători de comunişti. Poate tocmai aceste veşti despre răfuielile unei hoarde înfuriate cu comuniştii sau cu cei bănuiţi a fi comunişti au aţâţat şi pe la noi unele porniri sălbatice, ce păreau de ani îndelungaţi stinse. E adevărat că oamenii au trecut prin ani grei, în cursul cărora succesele revoluţiei nu puteau face uitate dificultăţile, privaţiunile, ilegalităţile, abuzurile. Dar sub cenuşa decepţiilor rămăsese vie încrederea în schimbarea situaţiei, în cinstea conducătorilor comunişti, în capacitatea muncitorimii din România de a-şi afirma mai plenar forţa creatoare şi de a da întregii vieţi a societăţii noastre un alt curs. Numai cei foarte fanatici, complet

orbiţi de ura lor, vechii fascişti înrăiţi, cei care purtaseră ideile Crucilor cu săgeţi sau ale Gărzii de Fier, săvârşiseră fapte grele, dar reuşiseră să se tupileze. În vreun ascunziş, sub pavăza câtorva minciuni bine ticluite, puteau crede că s-ar putea ivi şi în România un ceas prielnic pentru o nouă ieşire a lor pe scena istoriei. Dar în atmosfera încordată produsă de neaşteptatele evenimente din vecini până şi acţiunile groteşti ale câtorva maniaci au trezit din partea autorităţilor reacţii mai violente şi mai ample de cât ar fi fost necesar – Astfel s-a procedat şi în legătură cu cele câteva scrisori de ameninţare formulate, ca în romanele poliţiste, cu litere tăiate din ziare, şi strecurate sub uşile câtorva personalităţi fruntaşe din Oraşul din Nord, dintre care nu putea lipsi, evident, nici Onisifor Suciu. Violenţa; şi hotărârea cu care Suciu s-a lansat în demascarea şi zdrobirea acestei acţiuni, pe care a numit-o „tenebroasă conspiraţie salaşistă-legionară”, i-a adus biruinţa pe care o aştepta, probabil, de mult: numirea în funcţia de Prim-secretar al Oraşului din Nord. Dar dacă până în acel ceas – spuse Tibi Baciu cu dorinţa de exactitate pe care n-o uitase nicio clipă în cursul povestirii sale – Onisifor a fost corect, n-a făcut decât să susţină idei şi principii, dezvăluind indirect că de au fost uitate de alţii, de data aceasta el a jucat cu cărţi măsluite, a aranjat faptele în aşa fel ca de să-i confirme acuzaţiile, a folosit tot materialul adunat cu răbdare în anii petrecuţi în Oraşul din Nord pentru a construi acuzaţii lipsite de temei, pentru a împinge la dezonoare, la pedeapsă şi la suferinţe oameni cinstiţi.

Mă gândeam (în timp ce priveam, aparent cu cea mai mare atenţie, cum Tibi Baciu trăgea semne întortocheate cu degetul muiat în petele de vin formate pe tăblia lucioasă, de plastic, a mesei – semn că mâna i se mişca în neştire, necontrolată, căci gândurile povestitorului se încâlciseră cu totul în urzeala acelor ani de demult,

aproape neverosimili pentru mintea mea de astăzi) că Onisifor a ajuns în mod firesc, în efortul său de ascensiune şi după aceea de menţinere pe treapta pe care a ajuns, la nevoia de a recurge, în cele din urmă, la fals, la înscenare, căci era cu neputinţă de imaginat că toţi cei ce-i stăteau în cale sau pe care îi socotea duşmani sau numai adversari prezumtivi ori chiar oameni puţinei deveni la un moment dat periculoşi pentru planurile sale (care nu erau, probabil, chiar planuri, căci e greu să calculezi toate eventualităţile evoluţiei, ale schimbării permanente a situaţilor şi a posibilităţilor) aveau să comită la un moment dat o greşeală gravă, să rostească undeva o părere compromiţătoare, singura lui treabă, la lui Onisifo. r) fiind aceea de a aştepta acel moment prielnic şi de a lovi imediat şi cu sete. Desigur, Onisifor a fost în acea perioadă prea prudent, prea calculat, lucid şi prevăzător, pentru a-şi construi înscenările în gol. Nici chiar foarte săritorul maior Vrega, cu toată ingeniozitatea sa, nu era scamator, nu putea scoate din pălărie un dosar compromiţător şi plauzibil, coerent, convingător, trebuia să aibă şi ei un p. met de reper, o bază de pornire pe care să-şi construiască edificiul de probe plăsmuite. Ştiam, astfel, destul de exact (căci cazul, deşi integrat într-un întreg ansamblu de „demascări" similare, a şti. mit un anumit ecou, fiind vorba, oricum, de un timp ce păruse plin de promisiuni de dezgheţ şi împrimăvărare, iar implicarea într-un proces aidoma celor la modă cu cinci-şase ani în urmă, a unor comunişti vechi, cu prestigiu solid, părea totuşi semn al revenirii gerului Bobotezii) că principala acuză adusă împotriva lui Baciu şi a lui Kerekes, de Vrega, pe baza denunţului făcut de un informator al serviciului său (şi e curios că Onisifor nu s-a interesat niciodată dacă acesta a fost unul de profesie, plătit de Vrega, sau a apărut dintre prietenii lor, nu căutase, adică, să se lămurească dacă nu

era vorba de o plăsmuire a unui stipendiat dornic să avanseze ori de vreun act de răzbunare, s-a mulţumit cu informaţia mai generală dată de Vrega că informatorul e unul din membrii „cercului conspirativ" în fruntea căruia s-ar fi aflat acuzaţii) era aceea că în anturajul lor s-ar fi comentat în mod favorabil evenimentele ce ce au avut loc la Budapesta în octombrie 1956, ajungându-se chiar, şi la afirmaţia că „această revoluţie trebuie neapărat extinsă şi în Ardeal" sau ar fi fost aprobate lozincile revizioniste lansate de grupurile care au transformat iniţială mişcare revendicativă în acţiune contrarevoluţionară făţişă. În acest context, Kerekes ar fi îndemnat, potrivit denunţului, la „pregătirea luptei armate pe viaţă sau moarte". După toate semnele, nici chiar Onisifor nu a fost prea convins de realitatea acuzaţiilor. Tiberiu Baciu participase ou mult curaj la lupta de eliberare naţională dusă în Transilvania nordică şi era greu de imaginat ca un patriot român ca el să devină peste noapte adept al revizionismului. De asemenea, Onisifor Suciu îl cunoştea destul de bine pe Kerekes, din prima perioadă consecutivă sosirii sale în Oraşul din Nord, şi ştia că matematicianul nu a avut nicio legătură cu grupul din jurul lui Chiş şi cu ciocnirile făţişe sau acoperite dintre acesta şi Dogaru. Dimpotrivă, ştia că el a avut întotdeauna o atitudine realistă şi lucidă, străduindu-se să combată în activul judeţean de pe vremuri tendinţele extremiste şi să tempereze contradicţiile apărute din cauza lor, militând pentru orientarea tuturor forţelor spre problemele spinoase puse de reconstrucţie, de integrarea în ansamblul economiei ţării, de trecerea la-planificare, pentru raporturi echitabile între oamenii de limbi diferite. Dar el ştia tot atât de bine că la una din şedinţele în care s-au dezbătut evenimentele din ţara vecină, Kerekes a izbucnit în plâns arătând celor prezenţi o fotografie apărută într-o revistă ilustrată

franceză şi prezentând comunişti spânzuraţi de picioare de felinarele pieţii din faţa Comitetului municipal de partid din Budapesta, luat cu asalt de rebeli, şi strigă, arătându-l pe unul dintre ei: „E Mezo Imre „tovarăşi! Primul secretar de Budapesta! Unul dintre cei puţini care l-au înfruntat făţiş pe Rákosi! Şi l-au spânzurat! Priviţi, tovarăşi, şi nu uitaţi niciodată! L-au spânzurat!”. Cuvintele vechiului comunist au avut un răsunet foarte larg şi însuşi Onisifor Suciu le-a calificat, într-un raport ca „una dintre cele mai eficiente acţiuni de lămurire a maselor”. Onisifor ştia toate acestea şi îşi dădea seama că învinovăţirea unor astfel de bărbaţi va zgudui profund populaţia Oraşului din Nord. Dar Onisifor nu se împiedica de scrupule, el simţea că a dat de marea ocazie a vieţii sale, era hotărât să descopere cu orice preţ o conspiraţie periculoasă, grea de ameninţări, pe care s-o înăbuşe ou fermitate, dând exemplu de vigilenţă şi de acţionare neşovăitoare faţă de duşman, să-i descurce iţele –, ramificaţiile, rădăcinile, să demonstreze că de se întind adâine în trecut, nu s-au născut acum, nu sunt legate decât indirect de probleme de azi, de s-au plămădit din contradicţii şi neclarităţi de demult, şi numai indolenţa, lipsa de vigilenţă sau incapacitatea predecesorilor săi nu au permis descoperirea lor la timp, pentru a le stârpi când erau fragile, nelăsându-le să crească, să prindă putere, să devină periculoase. Dar pentru o asemenea montare nu se putea baza pe câteva plevuşti, pe nişte bieţi chitici, nişte intelectuali fără importanţă, anonimi şi umili, ţinuţi în evidenţă de Vrega ca elemente suspecte care vorbesc prea mult, îşi permit ieşiri cu nuanţe şovine, ori câţiva „foşti” cu oasele ruginite în temniţe. O, da, zise Tibi Baciu zâmbind de – parcă ar fi spus o glumă bună, Onisifor era un om lucid, ştia că din fiecare moment prielnic trebuie stoarse toate avantajele posibile, că nicio ocazie pierdută nu se mai întoarce

niciodată, şi era destul de cinic şi destul de înfometat de putere, gate s-o plătească fără şovăire, cu orice preţ. El nu era tulburat nici de necesitatea de a-şi întemeia acuzaţiile pe dovezi ticluite, fără nicio acoperire sau, poate, ajunsese stăpânit de o boală grea: aceea de a crede că orice plăsmuire de-a ta, orice minciună ţi se naşte în creier, este adevărul adevărat, este o realitate mai solidă decât orice realitate. Aşa că, într-un fel (într-un felstrâmb, ¡monstruos, dar de care nu se poate să nu ţii seama), Onisifor era convins că dosarele plăsmuite ale celor trecuţi de el după îndelungate şi complicate calcule pe lista lui Vrega (ştiind că cei aleşi de el vor ajunge în mod cert în bălţile cu stuf său; în minele de plumb din Maramureş) cuprind adevărul adevărat. Da, dădu Baciu foarte convins din cap, Onisifor rămânea senin, el se simţea cu conştiinţa curată, om drept şi neînduplecat în îndeplinirea misiunii sale. Iar Kerekes şi cu mine ne-am trezit în capul unei liste destul de lungi, ca şefi ai „mârşavei coalizări legionaro-horthyste” inventate de el.

Ştiam şi eu că alăturarea celor doi bărbaţi pe lista lui Onisifor nu era întâmplătoare. El avea nevoie de doi acuzaţi care se cunoşteau de mult, despre a căror îndelungată complicitate se puteau urzi lungi şi complicate istorii, şi a indicat organelor de cercetare câteva bănuieli mai importante, deşi (sau poate, „tocmai pentru că”) ştia că de vor fi preschimbate fără întârziere în puncte de acuzare pentru a căror întemeiere se vor confecţiona „probe” cu metodele bine cunoscute de el (căci se convinsese de mult de uşurinţa cu care Vrega alcătuia dosare penale, convins că puţine complete de judecată vor avea cutezanţa de a le examina cu un scrupul prea sever) şi nu se îndoia că mărturisirile fabricate de el vor fi decisive.

Tiibi Baciu îl cunoştea de prea multă vreme pe

profesorul de matematică pentru a putea crede că trecerea anilor l-ar fi putut face să uite umilinţele prin care a trecut (şi pe care el, Baciu, părea să le fi uitat) şi mai ales rolul lui Onisifor în pregătirea lor, aşa că mirarea mea că el acceptase, cu toate acestea, rolul de transmiţător al invitaţiei de a participa la sărbătorirea fostului ministru era într-adevăr foarte vie şi strădania mea de a înţelege motivele lui Tibi Baciu, mai întemeiată.

L-a cunoscut spre sfârşitul lui noiembrie 1943, când se afla internat (de la începutul lui octombrie) cu diagnoza de encefalită infecţioasă în clinica profesorului Haynal, deşi era perfect sănătos, bătrânul profesor, plin de omenie şi dornic să-i ajute pe cei urmăriţi, punând în acea perioadă multe diagnoze la fel de grave în cazuri cu totul fictive, pentru a salva cât mai mulţi oameni de arestările operate la ordinul echipei speciale trimise la Cluj de către secţia de contraspionaj a Serviciului Secret, faimoasa DEF, pentru a zdrobi mişcarea antifascistă tot mai puternică din Ardealul nordic. Kerekes a fost adus pe targă de doi brancardieri, la 27 sau 28 noiembrie, după ce cu o zi sau două în urmă comandantul armatei a II-a, generalul Veress, alarmat de amploarea revoltei produse în rândurile populaţiei de ştirile răspândite în oraş despre uciderea barbară, la Spitalul Militar, – a ziaristului Jozsa Bela, ordonase pentru a lămuri cele întâmplate, o anchetă, cerând – pentru liniştirea opiniei publice – completarea comisiei militare cu doi sau trei medici civili, printre care s-a numărat şi profesorul Haynal, foarte stimat şi simpatizat. Comisia a constatat că starea existentă la spital putea fi socotită normală, întâmplările cu totul regretabile legate de decesul deţinutului civil Jozsa Bela fiind străine de competenţa spitalului., S-a stabilit, astfel, că la cererea comandamentului jandarmeriei, garnizoana militară a autorizat în dimineaţa de 21 noiembrie internarea la

spitalul militar a unui deţinut grav bolnav, aflat sub anchetă în lagărul instalat în garajul cazărmii de la Someşeni a regimentului de artilerie antiaeriană, în – după-masa aceleiaşi zile, deţinutul Jozsa Bela a fost adus de doi subofiţeri de jandarmi, Papp şi Juhăsz, la secţia rezervată pentru deţinuţi, într-o sală prevăzută cu gratii la uşi şi la ferestre. Chemat în grabă, medicul şef, locotenent-colonelul Imre, a constatat că bolnavul se află în comă, purtând urmele sângerânde ale unor torturi sălbatice şi prezentând simptome de tahicardie paroxistică, datorate, după toate semnele, introducerii în plămânîi săi a unui corp străin, şi a refuzat să-şi asume vreo răspundere privitoare la starea sa. În aceeaşi sală se aflau: un deţinut civil internat şi el la cererea Secţiei a Xia a jandarmeriei, Kerekes, un comerciant turc arestat pentru spionaj şi îngrijit după o tentativă de sinucidere, doi soldaţi răniţi în timp ce erau urmăriţi pentru dezer tare şi doi ţărani români din companiile de muncă, grav răniţi în timp ce încercau să treacă frontiera spre România. Unul dintre soldaţi, originar din Cluj, l-a recunoscut pe muribund: „E Jozsa Bela”, a şoptit el. „Gura – a răcnit jandarmul lăsat de pază la căpătâiul omului ce trăgea să moară, ridicând pistolul-mitralieră – căci ţi-o închid eu!” Spre zorii zilei, bolnavul a murit în chinuri groaznice. Printre horcăieiile pe care ceilalţi bolnavi le ascultau îngroziţi, muribundul a rostit şi frânturi de fraze din care rezulta că şeful grupului de anchetă de la Someşeni, Márton Dede, temându-se că torturatul slăbit de greva foamei va pieri fără să facă mărturisirile cerute, i-a forţat gura cu o rangă de fier, sfărâmându-i câţiva dinţi, iar alţi doi torţionari i-au introdus o sondă prin care au turnat un litru de supă şi şase ouă. Dar sonda pătrunsese prin trahee în plămâni şi lichidul turnat a produs obturarea alveolelor, infecţie generală şi înec.

La intervenţia conducerii Serviciului Secret, autorităţile militare au făcut totul pentru a înăbuşi scandalul. Bolnavii din sala unde a murit Jozsa Bela au fost risipiţi prin alte spitale militare, pierzându-li-se urma. Kerekeş, grav rănit la cap căci sărise din tren în timp ce era transportat de către doi jandarmi de la Mierourea-Ciuc, unde fusese arestat pentru activitate comunistă, a fost dus urgent la Clinică pe baza diagnozei fără apel a profesorului Haynal şi a fost internat în singura rezervă în care se găsea un pat liber, cea a lui Tibi Baeiu.

„Oamenii aflaţi sub urmărire – sau înspăimântaţi că se află sub urmărire, zâmbi Tibi Baciu – nu sunt niciodată înclinaţi să aibă încredere în alţii, necunoscuţi, nici măcar atunci când ei se află, după toate semnele, în aceeaşi situaţie, pândiţi de aceleaşi pericole. Atunci când profesorul ne-a făcut prima vizită, după aducerea lui Kerekeş, el ne-a privit câteva clipe zâmbind, apoi a spus: «Nu vă temeţi unul de altul! Fierbeţi în aceeaşi oală! Aşa că nu vă mai preţfaceţi că sunteţi pe moarte! Puteţi discuta liniştiţi, nu aveţi de ce să vă temeţi unul de altul! Dar vorbiţi în şoaptă, să nu descopere cineva că nu aveţi nici pe dracu'».

Ne-am privit de atunci cu mai multă încredere şi am început să vorbim, în şoaptă, aşa cum ne sfătuise profesorul. Vorbeam însă numai despre lucruri care nu puteau deveni, la adică, deosebit de periculoase. Între noi continua să se ridice un zid invizibil, pe care vorbele profesorului nu-l făcuseră să dispară. Ne feream mai cu seamă să vorbim despre temerile noastre, ne ţineam sub pecetea tainei mai ales faptele, activităţile, opiniile pentru care trebuda să ne tupilăm aici, în ascunzişul efemer creat de diagnozele fictive ale profesorului Haynal. Până când într-o zi a venit să ne viziteze Tudor Dogaru şi, discutând, înainte de a intra în rezerva mea, cu profesorul, a aflat

despre prezenţa lui Kerekes. S-a aşezat pe un scaun, între cele două paturi, vrând parcă să exprime interesul egal pe care ni-l purta. Dar pe mine mă văzuse foarte frecvent în ultimul timp, îmi cunoştea întâmplările, gândurile, ca şi ameninţările bulucite asupra mea – despre acestea din urmă era chiar mai bine informat decât eram eu – aşa că nu-mi acordă decât câteva minute, pentru a mă linişti (şi cele câteva cuvinte pe care mi le-a spus m-au liniştit într-adevăr căci dacă Dogaru spunea că n-am fost căutat acasă de poliţie iar vărul meu Şlapek îşi vede liniştit de treabă, puteam să dorm deocamdată fără teamă. Pe Kerekes însă nu-l mai văzuse, pare-se, demult şi voia, în mod evident, să profite de prilejul că îl întâlnea acolo, la clinică, pentru a lămuri unele chestiuni mai vechi. Se întoarse, deci, spre el şi-l întrebă în şoaptă: «Cum de-ai scăpat atunci în iunie ’41? Comitetul regional credea c-ai fost arestat şi tu, legăturile cu cei rămaşi nedescoperiţi la Miercurea Ciuc (şi care s-au dat, fireşte, imediat la fund) s-au întrerupt pe multă vreme, şi faptul că nu te-a văzut nimeni în lagăr, la Someşeni, a dat loc la fel de fel de presupuneri. Cea mai bună, că ai dispărut în vreun sat, acolo în Secuime, printre neamuri sau cunoscuţi. Cea mai rea, că te-ai opus arestării (cătai voi, secuii, aveţi uneori asemenea idei), şi ai fost împuşcat. Ce surpriză când s-au reluat legăturile cu cei din Miercurea Ciuc şi s-a constatat prezenţa ta! Cum de nu te-a vândut Iulia Szabó şi pe tine?».

Kerekes tuşi şi în cele câteva zile petrecute în aceeaşi cameră mi-am putut da seama că asta era la el semn de supărare reprimată. Totuşi, vocea i-a rămas liniştită, egală: «Ei, asita-i 1 Informaţiile viin încet, legăturile şchioapătă. Uite, eu gata să-mi frâng gâtul sărind din tren, dintre doi jandarmi, fiecare cât un perete, şi Comitetul regional crede, după câte înţeleg, că am trădat în 1941 – recte acum trei ani şi ceva! Să mori de râs, ori să te dai cu capul

de pereţi!» «Uşurel, uşurel – îşi întinse Dogaru o mină spre Kerekes şi-i atinse umărul –, stai puţin, nu te pripi! Ce concluzii tragi tu din cele spuse de mine?! Ce dracu', la voi, la secui, dacă-l întrebi pe cineva cum de-a scăpat de-o belea, înseamnă că-l acuzi de trădare?» «Păi cam aşa mi se pare că suna întrebarea, mormăi Kerekes îmbufnat» Apoi, pe alt ton: «Ştii, eu am lucrat, înainte de Dictatul de la Viena, pe Mureşul de Sus, printre forestieri… Nu găsisem post de profesor; inclusiv liceul confesional din Miercurea Ciuc mi-a respins cererea de angajare, spunând că sunt bănuit a fi comunist, deci ateu, iar ei au nevoie de catolici drept-credincioşi! Aşa-i: direcţia catolică maghiară credea cu sfinţenie în ceea ce-i şoptea Siguranţa română! Curat spirit naţional! Am acceptat deci – un post de contabil la o exploatare forestieră… Dar după Dictat, exploatarea a devenit întreprindere de interes militar, deci controlată de armată. Iar militarii ştiu să verifice cu mare artă personalul. Chiar şi pe ţăpinari, clarmite pe funcţionari! Am şters-o la timp, înainte de a fi descoperit… Am găsit un post liber de profesor de matematică la Vlăhiţa. Târg amestecat, de muncitori şi ţărani, de muncitori care au rămas şi ţărani, ¡de ţărani ce încep să fie şi muncitori, teren excelent pentru muncă politică! Ei, perioada nu era chiar cea mai prielnică, se cam învolburaseră sentimentele naţionale, erau unii ce-şi băteau toată ziua gura în ce rai am picat… Apoi serbările au trecut, a început scurgerea monotonă a realităţii. Rechiziţii, mari lipsuri în aprovizionare, poate cea mai grea iarnă din câte sau perindat de multă vreme. Pe urmă, fabrica sub control militar, disciplină, gura, salarii ca vai de de domni cu nasul foarte sus 1 Ei, oamenii din secuime sunt cam sensi bili, nu le place să-i iai de sus, să-i calci pe bătătură, nici nu obişnuiesc să-şi controleze vorbele, ba sunt cam ironici, îşi cam bat joc de toate, le plac glumele cu duh dacă iau ceva-

n răspăr, mai ales stăpânirea, pe cei mari. Au avut de „lucru cu ei, şi jandarmii români, ce amintiri au lăsat să nu mai vorbim de de Ei, dar acuma, îşi spuneau ei, au venit ai noştri, sunt maghiari ca şi noi, a noastră-i lumea, putem să ne plângem, să ne arătăm păsurile. Şi-au cam bătut gura, şi-au deschis-o cum le-a plăcut, şi au găsit din cei învăţaţi să le-o închidă! Aoleu, când au intrat jandarmii în ei, au dat ca în timpuri vechi cu îmblăciul, să scoată sufletul din ei şi nimic altceva. Ce să spun, au început zile prielnice pentru noi! Cădea vorba noastră în pământ mănos şi simţeai că prinde repede rădăcină. Pe la începutul lui iunie a venit la noi profesorul Mayer de la Miercurea Ciuc. János Mayer, doar îl ştii, a cam păţit-o săracul, dar ni se mai întâmplă şi de-astea. îmi spune, să vin pe 21 iunie, să vorbească cineva de la regională cu mine. «Bine, zic eu, dar şi mata vii cam des pe-aici, o să ne miroasă, căci ştie toată lumea că de băut nu bei, de mâncat nu mănânci, geolog nu eşti, controlor nu eşti, ce tot cauţi pe-aici, la Vlăhiţa? O să ne ia într-o zi ca din oală şi-atunci ţine-te, băiete!» «Cam aşa, zice şi eil, tot vine o fată de la regională, vrea date, vrea să ştie tot, să ne îndrume, dar dacă-i iau într-o zi ăştia urma o să fie vai ide noi şi de multă lume!» «De, zic eu, greu, dar noi ne-am ales drumul!» «Aşa-i, zice Mayer. Deci pe 21! Vii direct la mine, pe sub seară. Dacă mi s-a-ntâmplat ceva, ştii cum e, dacă te legitimează, veneai pentru programa analitică, nu aveţi materialul, iar examenele bat la uşă!»

«Bine, am zis, cum spui!». În 21 după-masa sosesc la Miercurea Ciuc, cu autobuzul, staţia se mutase în faţa gării, mă mai plimb, intru la o – cârciumă şi trag un rachiu, mă gândesc că Mayer locuieşte pe aproape, ajung în cinci minute, iar el mi-a spus să vin spre seară, nu-i bine să merg mai repede, cine ştie cu cine se sfătuieşte, nu-i bine să ne adunăm aşa, buluc. Am mai băut un deţ, era bun, îl laud, cârciumarul se umflă în pene. «Dar nu pricep cum de

n-ai clienţi, dom'le? Păi să ai rachiu de ăsta la noi, la Vlăhiţa, n-ar încăpea cei însetaţi, ai putea pune preţ de intrare!» «Ehei, vin şi aici destui, dar ieri a fost mare razie pe-aici, la gară, au legitimat sute de oameni, au arestat câţiva! Oamenilor nu le place aşa ceva, nu prea vin prin locuri de-astea, expuse. D-aia-i goală cârciuma!» «Ei drăcie, zic eu, dar ce le pasă! Eşti om cumsecade, ai legitimaţie, o arăţi, salut şi n-am cuvinte! Să se teamă vagabonzii şi golanii!» «Pe dracu', scuipă supărat caroiumarul. Crezi că au treabă cu vagabonzii şi golanii? Aiurea! Uite, ieri l-au arestat pe profesorul Mayer. Om aşezat, îl ştiu de-o viaţă, pâinea lui Dumnezeu!» «Cum, pe Mayer? am întrebat simţind că mă înec. Pe János Mayer?» «Chiar pe el, zise cârciumarul. Se vorbeşte că a venit la el o fată de la Cluj. Cu trenuleţul de la Târgu-Mureş. Se zice că-i ceva şefă comunistă!» «Ei, asta-i,» zic eu, simţindu-mă ca unul care a reuşit să sară în ultima secundă din faţa trenului. «Asta, zise cârciumarul mohorât. Asta!» Apoi am aflat că după prinderea fetei de la Cluj, au început arestările în serie, de s-a umplut lagărul de la Someşeni… Şi aşa am scăpat eu. Căci unii dintre tovarăşi zic că am căzut toţi cei pe care-i cunoştea fata aceea, Julia Szabó. Dar pe mine nu avea cum să mă dea, căci n-ajunsese să mă cunoască… Aşa că am mai lucrat doi ani. Greu, căci supravegherea s-a făcut tot mai aprigă. Dar a mers. Până acum două săptămâni. Atunci mi s-a-nfundat! După câteva zile de bătaie, văzând că nu scot nimic de la mine, căpitanul de jandarmi de la Miercurea, Ugrai, Gábor Ugrai, mi-a spus râzând: «Nu vrei să vorbeşti, băiete? Crezi că o să ne pierdem timpul cu tine, c-o să obosim bătându-te? Nici gând. Te trimit la Someşeni, acolo-i şcoală pentru voi. Acolo sunt specialişti buni, te iau ei în maşină de o să-ţi blestemi ceasul naşterii!» Zis şi făcut. A doua zi m-au urcat în tren. Am tot aşteptat o clipă prielnică, dar

până şi la privată venea unul cu mine, de care îmi era legată încheietura mâinii cu o cătuşă. La Apahida zice ăla de care eram legat: «Mai ia-i şi tu, Pişta, că mi-a amorţit mâna» A scos o cheiţă şi a descuiat cătuşa de la mâna sa. În clipita aceea am tuns-o, ca fulgerul. Văzusem multe locomotive sub presiune, trenuri venind şi pierind, unele spre deal, cu inscripţia C.F.R. Dacă mă pitulez într-unul din astea peste un ceas sunt în România, mi-am spus. Dar când am sărit, o locomotivă tocmai intra pe linia de alături şi am ajuns drept în roţile ei, noroc că m-a azvârlit o bielă şi nu m-a prins sub matahala aceea că nu mai rămânea din mine decât sirop din zmeură. Dar capul mi s-a spart în trei locuri, sângele îmi şiroia pe faţă şi pe piept şi gândindu-mă la pumnii jandarmilor mi-am zis că nu am nimic mai bun de făcut decât să mă prefac mort, leşinat, ce-or mai crede şi ăia, că de nu, sosesc la Someşeni bătut măr. Aşa am ajuns la Spitalul Militar… Celelalte le ştiţi şi voi». «Aşa, va să zică, spuse Dogaru, dus pe gânduri. O să informez… Dar până una-alta, aici nu mai poţi sta mult, nici profesorul nu poate face minuni şi o să te ia din nou jandarmii! Echipa de la Someşeni) nu glumeşte! Călăi unul şi unul! Pe alese… Trebuie să te scoatem urgent ide aici… Cât mai urgent!»

A doua zi eu am părăsit Clinica. Spre amiază, când forfota ia clinici ajunge maxim şi pretutindeni vezi bolnavi duşi di-ntr-o clinică în alta, de la un etaj la altul, vărul meu Şlapek şi cu un alt student în medicină, Koloji, au apărut în halate în rezerva unde se afla Kerekes. «Domnul profesor a ordonat să vă ducem la radiografie. Puneţi-vă halatul, că-i cam frig. Şi repede, că pierdem rândul!» Erau gata să iasă pe uşa clinicii, ca s-o ia spre radiologie şi de acolo, pe lângă Clinica de pediatrie, prin parcul sălbăticit şi des ea o pădure, ispre gardul din fund, în care s-a făcut o spărtură, lângă care aştepta o căruţă cu coviltir şi un ţăran, după toate semnele, foarte băut. Dinspre poartă veneau însă,

grăbiţi, doi jandarmi. «Ăsta-i Kerekes!, zise unul. Asta legat la cap. Las că-i umflilu eu capul de nu i-l mai leagă nici sfântul n ştiucare, patronul medicilor, mama şi raiul lor de medici \» «Va să zică ăsta-i, zise cel mai voinic, un plutonier major cu mustăţi stufoase, şi făcu semn de oprire. Unde-l duceţi?» întrebă el răstit. «La radiografie, răspunse Şlapek. Ordin de la clom profesor». «Las că-i bine, zise jandarmul, îi facem noi o radiografie cum nu i s-a făcut de când a fost fătat!»

Cei doi au privit neputincioşi cum omul pe care trebuia să-l salveze dispare, strâns între cei doi jandarmi, în vălmăşagul din poartă.

Tibi Baciu nu l-a mai revăzut decât în octombrie 1944, când forţele sovietice şi române au spart aliniamentul germano-ungar de pe Mureş şi înaintau nezăgăzuite spre Cluj şi când la insistenţele contelui Bela Teleki, preşedintele Partidului Maghiar, Tribunalul din Cluj a pusân libertate şaptezeci de comunişti maghiari aflaţi în închisoarea sa.

Baciu era un om liniştit, lipsit de porniri vindicative, socotind (sau prefă cându-se a socoti) acum, în pragul bătrâneţii, că furtunile ce i-au brăzdat tinereţea au fost foarte fireşti într-o perioadă plină de agitaţie, de frământăi i social-politice profunde, de cutremure menite să modifice structuri social-economice considerate a fi statornicite pe veci, dacă nu chiar necesare pentru maturizarea sa politică şi pentru îngrădirea disciplinată a elanurilor sale juvenile, pline de entuziasm, de dorinţa de a face bine, dar şi de un romantism socotit acum, spre bătrâneţe, ’neadecvat conţinutului real al problematicii acelor ani şi necesităţilor izvorâte din el.

Dar Kerekes nu împărtăşea filosofia lui Tibi Baciu.

— Trebuie să mărturisesc că nu înţeleg... spuse el după ce a ascultat invitaţia. Ce am putea sărbători noi doi

în legătură cu Suciu? închisorile comune unele ne-a aruncat?

— Şi cum a rămas? am întrebat într-o doară, încercând să-mi ascund emoţia produsă de relatarea lui Baciu. Va participa Kerekes la sărbătorire sau nu? Ce-a zis?

— Ştiu şi eu? dădu Tibi Baciu obosit din umeri, căci era vizibil istovit, îmbătrânit parcă, fără masca zâmbetului său veşnic. S-ar putea să vină! Poate chiar pentru a-i spune tovarăşului Onisifor două vorbe legănate!:

VII

DIN CELE GÂNDITE, REAMINTITE SAU AFLATE despre Onisifor Suciu în primele zile ale şederii mele în Oraşul din Nord s-ar putea contura imaginea unui bărbat obsedat de o singură dorinţă şi însufleţit de-o unică vrere: aceea de a ajunge cu orice preţ o personalitate de seamă, stăpână pe o pârghie cât mai importantă a puterii şi capabilă s-o păstreze multă vreme sau s-o schimbe pe una şi mai eficace. În realitate, Onisifor n-a fost (sau nu mi s-a părut mie) în nicio perioadă a vieţii sale un om posedat de demonul unic al voinţei de putere, ci unul în care săl-ăşluiau o mie de demoni „care de care mai puternic, îndestulători ca să ducă la pierzare, ca în parabola biblică, o turmă întreagă. Una din sursele dramelor din viaţa sa a fost senzualitatea înflăcărată, chinuitoare, ascunsă de un soi ciudat de timiditate (atât de neaşteptată la un bărbat voluntar şi egocentric ca Onisifor), poate mai curând o extremă pudoare care îl obliga să se disimuleze, să-şi ascundă adevărata fire năzuind să apară nu sub înfăţişarea sa reală (aceea a senzualului care se obligă cu un teribil efort de voinţă, cu o uimitoare stăpânire de sine, să apară ca un puritan glacial), ci ca bărbat ars de o cumplită luciditate, bizuit pe o fire cumpănită, rece, înclinată spreponderaţie şi reţinere. Masca astfel plăsmuită s-a

transformat în aşa măsură în propriul său chip, că nimeni nu mai recunoştea sub ea adevărata faţă a lui Onisifor Suciu, şi doar bănuia firea pasionată, dornică să-şi croiască drum, să izbucnească la suprafaţă, să-şi afirme drepturile. Astfel se explică faptul, oarecum comic dar cu urmări – extrem de grave în viaţa lui Onisifor, că femeile pasionate, pe care le visa în ascuns, nu simţeau nicio atracţie spre el, înfiorate de adierea rece care părea să emane din fiinţa falsului puritan, iar blândele fete dornice de idile poleite de raze de lună sau femeile virile, stăpâne pe sine, pe firea şi simţirea lor, se simţeau atrase tocmai de aparenţa înşelătoare a unei fiinţe limfatice, măsurate şi echilibrate, atât de îndepărtată de incendiile pasionale de care se fereau. De aceea, Onisifor, oare ar fi dorit mari arderi pe rugul senzualităţii descătuşate, se vedea atras doar în cumpătate idile fără consecinţe şi veşnica spulberare a dorinţelor sale de a pătrunde spre zonele (fierbinţi ale marilor aventuri erotice îl făcea să presupună că până la urmă aceste zone visate şi râvnite nici nu există, că dragostea nici nu are alte înfăţişări decât acelea ale foarte mediocrelor sale aventuri. El s-a simţit profund zguduit când reîntâlnindu-l prin 1938, la Bucureşti, pe Ştefan Marcu, ajuns consilier sau director ori aşa ceva în Ministerul Afacerilor Străine şi forţând oarecum o întrevedere mai liniştită (dornic să afle informaţii utile pentru gazeta la care începuse să lucreze) a reîntâlnit-o pe Lucia, pe care o cunoscuse pe vremea studenţiei, constatând cu uimire încântată (şi plină de o invidie ascunsă ce avea să adune, peste ani şi ani, noi ameninţări peste capul ameţit de atâtea pericole al fostului diplomat) că fata, în care nu descoperise cu ani în urmă nimic interesant, o fată drăguţă şi banală ca toate fetele de douăzeci de ani, se preschimbase într-o femeie strălucitoare, a cărei splendoare pârguită şi hrănită de-o

vizibilă armonie cu lumea şi cu viaţa iradia în jur aţâţătoare aură de mistere fierbinţi, de senzualitate promiţătoare. Ameţit de frumuseţea femeii, Onisifor nu avea nici experienţa şi nici răbdarea necesară pentru a-i desluşi resorturile, alcătuirile mai profunde, considerând iradiere de erotism nestăpânit ceea ce nu era în realitate decât emanaţie a unei fiinţe echilibrate, cu simţurile sănătoase, cu tonus vital viguros, aflat în armonie cu existenţa, cu lumea şi cu ceilalţi oameni, însufleţit de un puternic simţ al împlinirii existenţei sale în lume, al sensului vieţii. Anii îndelungaţi de muncă ilegală în strânsă colaborare nu l-au trezit pe Onisifor la conştiinţa erorii sale, iar realismul şi luciditatea cu care Lucia rezolva situaţiile complicate ivite în îndeplinirea sarcinilor lor, sângele rece cu care făcea faţă pericolelor ivite ori necesităţilor de a modifica indicaţiile primite, pe măsura situaţiei schimbate, a necesităţilor noi, neprevăzute, nu pare să fi alterat prima imagine plăsmuită de Onisifor despre frumoasa doctoriţă, de părându-i-se, probabil, o altă dimensiune a fiinţei ei, comparând aparentul dualism al personalităţii sale, mai bine zis contradicţia dintre comportamentul cotidian al Luciei şi imaginea grea de senzualitate plăsmuită în simţurile sale despre ea, cu acela al propriei sale existenţe, în care masca puritanului ascundea atât de perfect chipul ascuns al virtualului libertin. De altfel, după câte am înţeles din cuvinte scăpate în răstimpuri mari de Lucia, în perioada când relaţiile lor se îndreptau fără putinţă de schimbare spre un deznodământ dramatic (clar atât de previzibil, de firesc – aş spune – pentru unul ca mine, care îi cunoştea mai bine decât îşi închipuiau ei pe cei doi soţi), Onisifor nu lăsase să se întrezărească sentimentele sale faţă de doctoriţă decât. În perioada imediat consecutivă războiului, când relaţiile dintre Marcu şi Lucia s-au complicat în urma intrării tot

mai profunde a fostului diplomat în jocurile opoziţiei şi a adâncirii contradicţiilor dintre opiniile şi angajările lor politice (care depăşeau în acei ani, în mod evident, obişnuitele angajări politice din perioadele calme, lipsite de schimbări dramatice, ale istoriei, devenind o luptă aprigă, transformată pentru mulţi în încleştare hotărâtoare pe viaţă şi pe moarte) care făcea separarea lor cu totul previzibilă. În acele luni critice, Lucia nu desluşise, de altfel, adevăratul conţinut al atitudinii schimbate a gazetarului, a cărui participare totală, necondiţionată şi neînfrânată de teama de pericole, la lupta în care se avântase oarecum datorată ei i se părea expresie a forţei morale şi a nobilei bărbăţii, şi o socotea mai curând dovadă a solidarizării în faţa greutăţilor de care se izbise existenţa ei decât reflex al unor sentimente ascunse ori disimulate până atunci. Desigur, în condi-C-da 5699 coala 15

225

ţii normale este greu de imaginat ca Lucia să mu fi sesizat direcţia atenţiilor lui Onisifor, dar amărăciunea produsă de manifestările tot mai ciudate ale soţului, a cărui dorinţă de a pune ¡capăt căsniciei cu o comunistă ce i se părea că îi poate compromite cariera viitoare şi constituie o umbră aşternută peste relaţiile eu noii săi protectori, limitând încrederea pe care ei o pot pune în fidelitatea sa necondiţionată. În aceleaşi luni efortul doctoriţei ca în niciun caz contradicţiile din familie să nu slăbească aportul ei la lupta decisivă, îi cerea o încordare de voinţă ce nu-i îngăduia devierea atenţiei spre o schimbare pe care, oriiciim, ar fi socotit-o frivolă şi nepermisă şi i-ar fi pus, probabil, capăt cu fermitate. Lipsa de atenţie a Luciei şi abilitatea dovedită de Onisifor în dozarea prudentă a stăruinţelor sale de a da relaţiilor dintre ei o căldură sporită treptat; capabilă să faciliteze

primele confidenţe şi să stimuleze lunecarea lentă spre o atmosferă nouă, de prietenie pătrunsă de neaşteptate efluvii afective, în raporturile dintre ei, pregătind treptata dezvăluire a sentimentelor sale, capabilă să trezească interesul femeii zguduite de destrămarea căsniciei sale. Această transformare abia perceptibilă a relaţiilor dintre ei a luat un curs mai limpede, mai vizibil, în zilele când Ştefan Marcu a ajuns la hotărârea neaşteptată de a se muta la un hotel, semn neîndoielnic al dorinţei sale de a pune capăt relaţiilor cu Lucia, deşi diplomatul considerase indicat să-i explice soţiei sale necesitatea acestei mutări prin imperativul ineluctabil al obligaţiei fiecăruia dintre ei de a se feri de compromiterea politică a celuilalt într-o perioadă când lupta dintre orientările pe care le reprezentau şi dintre forţele din care făceau parte devenise implacabilă şi susceptibilităţile ambelor părţi faţă de spionii sau trădătorii potenţiali devenise extremă. Ştefan Marcu socotea că e necesar să procedeze în acest mod nu numai pentru că el corespundea uzanţelor existente în meseria sa (căci el nu era, sau nu fusese, diplomat numai cu numele sau doar prin hazardul unei întâmplări ce l-a ancorat pe un timp într-un birou din Ministerul Afacerilor Străine, ci şi prin temperament, printr-o oroare organică de stridenţe, de vulgaritate, de scandal, ca şi printr-o afecţiune reală pentru nevastă-sa, pe care era gata s-o părăsească la-nevoie fără să fie însă dispus să renunţe la ea – sau să renunţe la ea din libera sa hotărâre. Marou se mutase de acasă pentru că nepotul lui Octavian Şielovan (care era şi un fel de secretar intim al bătrânului om politic dornic să-şi contacteze chiar şi cei mai apropiaţi colaboratori cât mai rar posibil – manie explicată prin starea sănătăţii, dar bătrânul era sănătos tun – şi comunicând cu ei de cele mai multe ori prin acest nepot ce ascundea sub o vorbărie uşoară, elegantă, clar

fără conţinut, caracterul său misterios, înclinat spre conspirativitate) îi comunicase – neglijent, distrat, ca şi cum ar fi fost vorba de un detaliu lipsit de semnificaţie şi de importanţă – dorinţa şefului de „a termina cu comunistă aceea”, deoarece în zilele decisive ce veneau (era în momentul completării guvernului Groza, după conferinţa anglo-americano-sovietică de la Moscova, cu doi reprezentanţi ai opoziţiei) necesitatea de a păstra intenţiile şi acţiunile „marelui bărbat de stat” sub pecetea celei mai depline taine era de primă însemnătate. Ar fi fost, poate, firesc ca Marcu să fie puţin mirat de acest amestec al „marelui luptător” pentru libertatea individuală, libertatea de opinii şi libertatea conştiinţei în problemele sale de familie, dar se pare că era mai cuprins de importanţa intenţiilor şi acţiunilor lui Şielovan decât de necesitatea de a folosi în practică lozincile repetate cu insistenţă în declaraţiile publice, deşi, aşa cum mărturisise mai târziu la procesul în care a fost, din nefericire pentru el, implicat, nu cunoşt ea pe atunci niciuna din intenţiile sau acţiunile în discuţie, dar era convins că de există fără nicio îndoială şi numai neîncrederea sau poate chiar bănuiala aruncată asupra sa de poziţiile politice ale soţiei sale, cu toate că din convorbirile frecvente cu reprezentantul Forreign Office-ului în Comisia Aliată de Control (fostul consul de dinainte de război la Galaţi, cu care avea vechi relaţii) putea ajunge fără dificultate la concluzia că occidentalii sunt foarte sceptici cu privire la posibilitatea de a frâna „lunecarea fatală” a României pe orbita influenţei comuniste, deci neîncrezători în „intenţiile şi acţiunile”.

de dragul cărora dădea o lovitură fatală vieţii sale de familie atât de şubrezite în ultimii doi-trei ani. Se pare însă că Marcu renunţase în această perioadă aproape în întregime la realismul care îi călăuzise activitatea în diplomaţie, continuând să cedeze ultimele rămăşiţe de

luciditate politică în faţa invaziei iluziilor. De altfel această lunecare a lui Marcu – din orizontul calculelor politice lucide cerute de profesiunea sa în lumea iluziilor, a planurilor donquijoteşti susţinute de pura inerţie a visului, lipsite de orice sprijinire pe posibilităţile concret examinate ale realităţii, începuse odată cu lovitura pe care a constituit-o pentru el eliberarea din Ministerul Afacerilor Străine şi numai în perioada misiunii sale la Cairo s-ar fi putut opera o revenire în făgaşul acţiunii realiste, spulberată curând după revenirea în ţară când, încurajat tacit de Şiclovan, tot atât de înclinat să-l considere propriile sale speranţe drept realităţi obiective, a început să ¡susţină că poziţia aliaţilor de a considera indezirabilă orice acţiune de tatonare a posibilităţilor de ieşire din război dacă ea nu e îndreptată spre Moscova este un simplu bluff menit să liniştească pe diplomaţii sovietici care au putut lua, eventual, cunoştinţă de iniţiativa opoziţiei româneşti şi, în acelaşi timp, un avertisment că o asemenea iniţiativă nu poate fi socotită realistă şi cu şanse de realizare dacă nu se bucură de adeziunea mareşalului Antonescu, deţinător al puterii reale. Această opinie l-a împins pe Marcu şi mai mult spre grupul din apropierea lui Şiclovan, care dorea să încredinţeze „problemele tehnice” (adică militare, în fond decisive) ale ieşirii din război mareşalului vinovat de declanşarea ostilităţilor, oferiindu-i astfel o şansă de reabilitare, dar neso – „cotind în mod naiv însăşi baza cazonă a firii acestuia şi încăpăţânarea – de a considera că el e ţara şi că în afară de aceasta nimic nu are însemnătate. E adevărat că Marcu a fost nu numai nedumerit, ci şi nemulţumit şi chiar iritat de imobilismul lui Şiclovan în faţa dublei insistenţe a Palatului şi a comuniştilor de a se angaja serios în acţiunea de doborâire a dictaturii militare şi de ieşire fulgerătoare din război, şi de refuzul său inexplicabil de a accepta funcţia foarte

însemnată ce i se oferea în noul guvern, dar cei apropiaţi de bătrânul om de stat îi ascultaseră obiecţiile cu o ironie atât de condescendentă încât a rămas cu convingerea că el e cel naiv, că nu-şi dă seama de implicaţiile, geniale ale acestei poziţii şi că se face de râs exprimând idei considerate de cei iniţiaţi, de bărbaţii aceia cu mare şi multilaterală experienţă, în mod vădit ridicole. În acest fel, în ciuda evoluţiei reale a situaţiei, adică a biruinţei strălucite a insurecţiei, a zdrobirii rapide a contraloviturii germane şi a eliberării Transilvaniei nordice în numai două luni, ca şi a imensului prestigiu dobândit de Partidul Comunist prin rolul conducător jucat în înfăptuirea acestor adevărate acte istorice, Marcu nu s-a mai îndoit nicio clipă de înţelepciunea poziţiei lui Şiclovan şi de deplina îndreptăţire a planurilor sale (despre care nu ştia nimic, ceea ce noi-l împiedica să le socoată absolut infailibile) şi să zâmbească misterios, superior, de câte ori cineva îşi exprima îngrijorarea faţă de mersul lucrurilor în ţară. Se poate constata cu toată certitudinea chiar şi faptul, oarecum surprinzător la un om atât de mândru şi de susceptibil, că Marcu nu s-a simţit jignit sau măcar nemulţumit de totala sa ignoranţă în legătură cu „intenţiile şi acţiunile” lui Octavian Şiclovan în interesul cărora nu accepta numai o deplină angajare politică (deşi îşi dădea seama într-un mod destul de clar că de ar putea implica mari pericole personale într-un viitor apropiat, căci prietenii săi politici vorbeau destul de deschis despre mijloacele „forţe” pe care intenţionau să le folosească după biruinţa lor – considerată sigură – pentru „a-i pune la punct pe comunişti”, şi nu avea nicio îndoială că nici adversarii nu nutreau intenţii prea diferite), ci şi intrusiuni în viaţa sa de familie. Dimpotrivă, Marcu a acceptat în sinea lui că faţă de un bărbat compromis de activitatea politică a soţiei nici nu poate exista încredere, şi în loc să

fie revoltat de neiniţierea sa în planurile grupului din care făcea parte, el s-a simţit tot mai profund nemulţumit de încăpăţânarea Luciei de a-şi susţine dreptul de a avea opiniile politice pe care le consideră cele mai potrivite cu modul său de a fi şi de a gândi. În astfel de împrejurări, hotărârea lui Marcu de a pune capăt situaţiei ambigue în care se afla şi opţiunea sa de a se supune dorinţei lui Şiclovan de a rupe cu Lucia devin oarecum explicabile.

— Nu putem pierde din vedere, urmărind sfârşitul căsniciei dintre Lucia şi Ştefan Marcu, nici slăbirea treptată a afecţiunii doctoriţei faţă de soţul ei. Anii mării lor crize erotice trecuseră, evident, de mult, clar dragostea dintre ei părea să reziste eroziunii viclene a vremii. De altfel păreau făcuţi unul pentru celălalt, alcătuiau o pereche frumoasă şi în jurul lor plutea o atmosferă de armonie, de înţelegere reciprocă, se urzeau radiaţiile, misterioase dar atât de perceptibile de fiinţele mai sensibile, ale echilibrului, ale potrivirii dintre suflete şi trupuri, te învăluia un sentiment reconfortant de pace, de încredere, de trăinicie. Sub învelişul ocrotitor al aparenţelor se coceau însă, în tăcere, pe ascuns, contradicţii abia perceptibile, cărora nici cei doi nu le simţeau încă acţiunea sau le tăgăduiau importanţa, străduindu-se să ou le observe sau să le alunge, hrănite de factori imponderabilii ce se adună cu răbdare, ca picăturile de apă în marile grote subpământene, pregătind izbucnirea viitoare a unui torent ce va străpunge toate stavilele pentru a izbucni la lumină şi a se rostogoli spre văi spulberând şi distrugând totul în cale. De altfel se pare că aceste forţe indefinibile de disociere au vegheat în ei de mai multă vreme decât s-ar fi putut crede şi că de au stat inactive, sau acţionând doar cu prudenţă extremă ca să nu se lase bănuite. Altfel cu greu s-ar putea explica orientarea atât de diferită prin care s-a constituit felul lor de a judeca

lumea şi realităţile ei, sub acţiunea căruia Lucia a devenit comunistă, iar Ştefan Marcu s-a închistat tot mai deplin în modul obiectiv, rece, distanţat de realitatea imediată sau examinând-o doar cu prudenţă, prin lupă, al analizei diplomatice şi în conştiinţa tot mai făţiş arborată a distincţiei şi superiorităţii conferite de ea. E greu să pronunţi o sentinţă privind viaţa intimă a doi oameni, străini, dar nu pot să cred că în cazul lui Ştefan Marcu şi al Luciei aş putea greşi prea mult crezând că înţelegerea dintre ei nu a fost niciodată perfectă, în ciuda aparenţelor, deşi părerile mele ar putea fi influenţate de dragostea mea pentru Lucia, care, dacă ou s-a realizat şi nu se va putea realiza niciodată – căci, iată, suntem de acum bătrâni amândoi –, ar dori poate să aibă măcar satisfacţia că nici iubirile ei, ale femeii dorite, nu au fost decât amăgiri, zadarnice, simple autoînşelări, căci singura dragoste deplină, perfectă, fără fisuri şi surprize dureroase ar fi trebuit să fie cea pe care i-o puteam da eu, fără s-o fi oferit, în realitate, niciodată.

Această problemă nu are, însă, nici. O importanţă în acest context, în care ne interesează exclusiv prilejul oferit pentru Onisifor, de deteriorarea lentă şi ide prăbuşirea bruscă, deşi întru totul previzibilă (mai ales pentru mine, care le-am urmărit cu sufletul la gură, ca să zic aşa), a relaţiilor dintre Lucia şi primul ei soţ. După câte mi-am dat seama din frânturile de frază scăpate de ei în cursul anilor de parcă ar fi făcut aluzie la realităţi bine cunoscute de mine, revenirile lui Marcu la domiciliul conjugal, la început mai frecvente sub pretextul de a lua o carte de care avea nevoie sau un costum, câteva cămăşi, o cravată, s-au făcut tot mai rare după ce din lucrurile sale nu a mai rămas acasă nimic, pentru a înceta apoi definitiv. Lucia, la început jignită că poate îi părăsită în acest fel, ca într-o piesă sentimentală banală despre răutatea bărbaţilor şi

trista soartă a femeii abandonate, s-a obişnuit repede cu noua situaţie, simţindu-i în primul rând latura comică „M-a părăsit – le spunea ea celor ce necunoscând deşărmarea căsniciei se interesau de soţul ei –, s-a mutat, s-a întors la mămica sa”, şi râdea cu poftă, lăsându-l pe cunoscut în cumpănă, nemaiştiind ce să creadă şi conichizând că Lucia îşi lăsase, probabil, bărbatul, găsind unul mai interesant sau mai bine situat (căci se ştia că Marcu nu acceptase de ani de zile nicio slujbă, se bizuia doar pe planuri nebuloase şi trăise, după toate semnele, din veniturile soţiei). Dar Lucia era prea inteligentă ca să nu-şi dea seama că relaţiile sale cu Marcu nu mai puteau fi umplute de conţinut, nu aveau nicio şansă de a dobândi o nouă vigoare, că de erau condamnate la o inevitabilă deşărmare, şi că singurul lucru înţelept pe care îl putea face era acceptarea senină a situaţiei create de Ştefan (căci, în fond, o scutise de scenele pe care le-ar Îi provocat în mod cert dacă ar fi luat ea iniţiativa) şi închiderea definitivă a unui capitol din viaţa sa. Era prea absorbită de muncă, medicii se împuţinaseră la spital, atraşi spre alte răspunderi mai ispititoare, în aparenţă mai pline de interes, de posibilităţi de afirmare spectaculoasă şi, poate, mai uşoare, mai puţin apăsate de răspunderea pentru oamenii ce se clatină pe muchia fragilă şi unduitoare dintre viaţă şi moarte, aşa că Lucia trebuia să efectueze mai multe operaţii decât i s-ar fi putut cere în condiţii normale, iar participarea la şedinţe, la manifestaţii, la activităţile de partid îi umplea ultimele ore libere, aşa că nu avea timp să se simtă singură, să aibă nostalgia unei situaţii trecute, când aripile reci ale solitudinii nu se frământau în jurul ei. Sosea acasă noaptea târziu, abia mai avea putere să îmbuce ceva şi cădea într-un somn greu, de piatră, fără vise, ca să fie trezită foarte devreme de ceasul deşteptător, dacă nu era obligată să iasă din apele calde

ale somnului de sunetul strident al telefonului care o chema la spital deoarece cazul urgent apărut nu putea fi rezolvat de medicul de gardă şi viaţa unui om trebuia salvată.

Ea mărturisea mai târziu că la început nu s-a simţit pusă la o parte sau suspectată din cauza soţului, legăturile sale din perioada ilegalităţii s-au risipit, oamenii primiseră funcţii de răspundere şi unii dintre ei plecaseră eu misiuni în provincie, cei care o cunoşteau personal erau de altfel destul, de puţini, legile nescrise ale muncii ilegale impuneau o distanţare prudentă, o închidere severă în sfera legăturilor fixate, şi reducerea acelora la măsura strictă a contactelor absolut necesare, aşa că Lucia întâlnea arareori feţe cunoscute; lumea se umpluse de figuri noi, foarte dinamice şi voluntare, puţin înclinate să-şi amintească de meritele ei reduse la fireşti „obligaţii de om cinstit”, sau pur şi simplu necunoscute de ei, prea ocupaţi cu treburi importante şi prea grăbiţi ca să cerceteze trecutul fiecărui membru de partid şi socotind (şi acest lucru e posibil) că devreme ce ei există, are cine să conducă, să rezolve problemele importante, necesari în plus fiind doar „ostaşii simpli ai partidului”, apreciind, în consecinţă, că locul Luciei este în mod firesc în rândurile lor. De altfel, Lucia ar fi fost cea mai mirată dacă cineva i-ar fi spus că activitatea ei din anii grei merită mai multă preţuire, şi ar fi fost profund jignită dacă oarecine şi-ar fi permis să afirme că i s-ar cuveni o răsplată sau alta. Ea era convinsă că nu făcuse nimic important, acţionase în mod natural, minată de nişte convingeri simple, pe care nu le-a privit niciodată ca excepţionale, eroice, sau, măcar, pline de curaj. Pentru ea, munca reală, aceea în care se străduia să dea întreaga măsură a posibilităţilor sale, să se depăşească zi de zi pe sine însăşi, să se perfecţioneze, să citească, să fie la zi cu noile metode, să mediteze asupra

îmbunătăţirilor posibile în propria sa tehnică, să devină cât mai sigură pe mâna şi pe mintea ei, mai capabilă să ia hotărâri rapide, fără ezitări, era chirurgia. Nu m-am mirat, astfel, că fiind chemată la Ministerul Sănătăţii, pentru a i se oferi direcţia spitalului unde lucra, ea a refuzat net, respingând sugestia de a se mai gândi asupra propunerii şi afirmând foarte ferm că ea e chirurg şi meseria ei e să opereze, nu să conducă un spital. Totuşi, în realitate, existenţa unui soţ situat pe poziţii politice ostile, dar mai ales indecizia arătată de Lucia în curmarea acestei căsnicii considerate de unii tovarăşi ai ei nu numai nefirească şi dăunătoare, dar chiar incompatibilă cu calitatea de membru de partid, i-a dăunat doctoriţei poate mai mult decât suspiciunile trezite de căsnicia cu ea, împotriva fostului diplomat, şi nemulţumirea apărută faţă de ea a fost cu atât mai periculoasă ou cât ea a rămas ascunsă, secretă, fără manifestau făţişe, lăsând-o pe Lucia să rămână încrezătoare în capacitatea de disociere a tovarăşilor ei de idei, care îi apăreau capabili să izoleze fidelitatea sa ireproşabilă de poziţiile soţului şi să facă abstracţie de de Lucia se înşela, deci, considerând vidul creat oarecum în jurul ei ca o consecinţă a absorbirii fostelor ei legături de marea foame de cadre calificate a acelei perioade, căci el era consecinţă a dublilor generate de continuarea unei căsnicii considerate inacceptabilă. Dar, pentru liniştea ei sufletească, această autoamăgire a fost, poate, salutară, ţinând seamă mai ales de faptul că răbufnirile nemulţumirii existente faţă de lipsa ei de fermitate pe planul promovării sale, fireşti într-o etapă când nevoia de cadre pregătite şi demne de încredere era foarte acută, nu o atingeau nicicum, căci nu loveau în vreo dorinţă, nici măcar tăinuită, a ei, care se simţea chiar fericită să fie lăsată să-şi continue netulburată meseria. Totuşi, fără să-şi dea seama nici ea, sau fără să-şi

mărturisească propriile tresăriri, răceala creată în jurul Luciei a grăbit naşterea unui vag sentiment de solitudine, de care Onisifor s-a ştiut folosi cu abilitate, în ciuda lipsei de fineţe în sesizarea modificărilor psihice subtile, pentru a se apropia de Lucia, pentru a se strecura în golul pe care ea îl simţea tot mai mult căscându-se în jurul ei, în viaţa ei, în sufletul ei.

În orice caz, atunci când a reuşit să-l elimine pe Tibi Baciu şi să se instaleze în fruntea ziarului din Oraşul din Nord, Suciu s-a simţit destul de puternic pentru a-şi dezvălui sentimentele, şi faptul că Lucia nu l-a respins, fără să considere necesar nici să-l încurajeze, acceptând doar cu seninătate o situaţie pe care o simţise pârguindu-se în ultimele luni, când prezenţa lui Onisifor alături de ea devenise tot mai mult nu numai familiară, dar şi necesară. Peste câteva luni, când Marcu a fost arestat, în august sau la începutul lui septembrie, şi Lucia – care continua să fie cunoscută de tovarăşii ei sub numele de Marcu, deşi după divorţ redevenise Lucia Maniţiu, revenind la numele ei de fată – a cunoscut tracasări neplăcute, inclusiv câteva convocări la sediul Securităţii unde i s-au cerut declaraţii amănunţite despre activitatea fostului ei soţ, dar a fost zguduită mai ales de atitudinea făţiş ostilă a multora dintre cei cu care activa în aceeaşi organizaţie de bază. În aceste ceasuri grele, când Lucia se simţea mai singură ca niciodată şi asaltată de temeri obscure, nelămurite, iar refugiul obişnuit în munca necurmată nu mai reuşea s-o izoleze de realitatea agitată din jurul ei, de ecourile nedomolite ale acestei agitaţii în viaţa şi conştiinţa ei, sosirea lui Onisifor Suciu, care lipsise multă vreme din Capitală, foarte ocupat în Oraşul din Nord cu problemele complexe puse în această perioadă de noua sa funcţie de prefect, i-a produs Luciei o hucuirie sinceră, sentimentul că i se întinde o mână salvatoare, ca acela izbucnit în

sufletul unui om pe cale de a se îneca la apropierea unei bărci. Onisifor cunoştea foarte exact situaţia în care se afla Lucia, vechile sale relaţii cu Marcu păreau bine cunoscute de anchetatori, probabil că însuşi fostul diplomat se referise la de gândindu-se că mărturia unui comunist ajuns la o funcţie importantă, cum era Onisifor, putea ¡să-i amelioreze situaţia, şi prefectului i se solicitase o declaraţie scrisă despre fostul său coleg. Onisifor, care îi desluşi mai târziu Luciei că procedase ca un om cinstit ce era, dezvăluind relaţiile sale din trecut cu Marcu şi evoluţia opiniilor şi poziţiilor politice ale acestuia, a fost în realitate mai aspru decât ar fi trebuit să fie (dacă ar fi adoptat un punct de vedere mai apropiat de seninătatea imperturbabilă şi de obiectivitatea rece, exagerând în mod voit trăsăturile negative ale caracterului lui Marcu, îngroşând dorinţa de izolare de realitatea cotidiană sub zodia analizelor unor aspecte generale, deci în mod fatal devitalizate, împinse spre abstracţiune, constatată necontenit, afirma el, începând cu prima lor reîntâlnire la Bucureşti şi cu cina la care a fost invitat în locuinţa diplomatului, când a revăzut-o după câţiva ani pe Lucia, rămânând impresionat de frumuseţea ei, ca şi fuga sa de angajare în perioada instalării statului legionar şi a atrocităţilor consecutive. Poate însă că până aici Onisifor exagerase numai – deşi el socotea şi după trecerea multor ani că exprimase numai şi numai adevărul neSfalsificat – unele atitudini reale ale lui Marcu, rămânând însă pe tărâmul constatărilor personale, confirmate şi de alţi cunoscuţi din această perioadă ai diplomatului. Partea cea mai importantă a declaraţiei lui Suciu o constituia însă examinarea relaţiilor dintre diplomat şi grupul lui Şiclovan, pe care în realitate Onisifor nu le cunoştea decât foarte vag, îngăduindu-şi să prezinte ca fapte reale simple presupuneri şi ca neîndoielnice constatări nişte simple

concluzii subiective trase din fraze rostite de Marcu sau atribuite lui de alţii. În acest sens, a fost foarte gravă afirmaţia lui Onisifor Suciu că Marou a depus, după întoarcerea de la Cairo, eforturi necontenite pentru a-l convinge pe Şiclovan (dar şi pe Ică Antonescu „atunci când acesta l-a invitat dorind să-i afle părerile) că ieşirea din război prin tratative purtate numai cu angllo-americanii, exeluzindu-i pe sovietici, este întru totul posibilă, militând deci împotriva contactării sovieticilor sau – după ce Ică Antonescu a trecut totuşi la această acţiune – pentru micşorarea importanţei sau eficienţei sale. Evident, Marcu susţinuse ideea atribuită lui de către Qnisifor, dar prefectul a exagerat fără nicio îndoială importanţa şi influenţa ei. Căci Onisifor a afirmat negru pe alb – şi peste mulţi ani părea chiar mândru că nu a ocolit această „importantă dezvăluire" – că părerea lui Marou a avut un rol determinant în formarea poziţiei lui Şiclovan – care a avut atâtea urmări negative asupra pregătirii şi înfăptuirii actului de la 23 August – deşi, în realitate, părerea (la început ezitantă şi imprecisă a diplomatului) s-a consolidat şi s-a definitivat tocmai după ce ea i-a fost confirmată de Şiclovan, deci când a fost fericit de coincidenţa sa de idei cu bătrânul om politic în a cărui îndelungată experienţă avea foarte mare încredere. Onisifor a afirmat în plus – deşi de data aceasta el a adăugat „după părerea mea, fără să mă pot referi la fapte exacte cunoscute de mine" – că aceste idei ale lui Marcu au avut un rol nefast în frânarea acţiunii lui Ică Antonescu, după primele contacte stabilite la Stockholm cu sovieticii, şi în formarea şi consolidarea părerii vicepreşedintelui Consiliului de Miniştri, că ieşirea din război poate fi obţinută, totuşi, exclusiv prin insistenţe pe lângă anglo-americani. Ţinând seama de atmosfera din acea perioadă şi mai ales de sensibilitatea foarte vie existentă faţă de vinovăţiile pentru pierderea tragică a

ocaziilor foarte prielnice existente în 1943 şi la începutul lui 1944 pentru ieşirea din război, mi se pare cert că aceste afirmaţii ale lui Onisifor Suciu ar fi fost mai mult decât îndestulătoare pentru a pecetlui soarta lui Ştefan Marcu. Totuşi, Suciu a considerat necesar să mai adauge la aceste afirmaţii, bazate pe simple păreri proprii, fără acoperire de fapte exact cunoscute, altele cu temeiuri tot atât de incerte, deoarece izvorau iarăşi din simple impresii proprii sau din impresii ale altora privitoare la rolul jucat de Mar cu în grupul lui Şiclovan şi de relaţiile sale cu unii membri britanici şi americani din Comisia Aliată de Control. De altfel nici după trecerea multor ani, când pasiunile de atunci s-au stins dând loc unei cumpăniri serioase a faptelor tranfórmate în istorie, nu am reuşit să-l fac pe Onisifor să accepte că Marcu n-a avut niciun rol important în grupul lui Şiclovan, care d-a privit ca pe-un simplu pion, util pentru unele contacte, dar nimic mai mult, şi că legăturile sale cu anglo-americanii din Comisia Aliată de Control s-au limitat la câteva întâlniri cu un consilier diplomatic britanic, cu un rol destul de secundar, cunoscut de dinainte de război, când îndeplinise funcţia de consul la Galaţi, şi care privea cu foarte mult pesimism posibilitatea schimbării cursului spre socialism al evoluţiei social-politice din România şi cu scepticism eficienţa activităţii opoziţiei burgheze.

Este greu de stabilit dacă Onisifor a procedat cu utâta rece neîndurare faţă de Ştefan Marcu deoarece era convins că pentru cauza pe care o slujea înlăturarea unor duşmani (cum îl socotea fără îndoială pe) Marcu) este o necesitate vitală care trebuie înfăptuită fără milă chiar dacă unele fapte ale lor nu pot fi stabilite decât cu aproximaţie, interpretarea lor exactă fiind astfel anevoioasă, ameninţată de influenţe subiective (asprimea dovedită de el fiind augmentată, probabil, şi de coşmarul

amintirilor de la Iaşi, care începuse în mod cert să-l chinuiască încă de pe atunci) sau ea a fost impulsată de dorinţa (poate obscură, neclară, suboonştientă, dar cu acţiune fără greş) de a îndepărta pentru multă vreme (dacă nu pentru totdeauna) pe fostul soţ al femeii iubite, pe care aceasta îl îndrăgise pe vremuri şi spre care ea ar putea fi din nou, în mod firesc, atrasă, netezindu-şi astfel calea spre cucerirea ei. Este foarte probabil că ambele impulsuri au acţionat cu tărie în conştiinţa lui Onisifor, făcând ca hotărârea sa de a-l „demasca" în mod necruţător pe Marcu să fie implaca bilă. E, de altfel, necesar să recunosc că primul impuls al lui Onisifor este cu totul comprehensibil dacă ţinem seama de atmosfera acelor ani când lupta pentru hotărârea căii pe care va merge România spre anul 2000 nu era încă definitiv rezolvată.

— Onisifor Suciu nu era omul care să fi ezitat vreo clipă de a se integra pe deplin în această atmosferă, şi îmi trece şi astăzi un fior rece prin şira spinării când îmi vine în minte asprimea şi hotărârea cu care, aflând despre doborârea vreunui om dovedit mai târzi-u a fi cu totul nevinovat, dădea din mână cu dispreţ ¡spunând: „Ei, astar-i! Decât să pregătească nea trenuri ale morţii, mai bine să mai cadă şi câte unul nevinovat!"

Dar, în acele zile când Onisifor îşi dovedea deplina insensibilitate faţă de posibilitatea de a fi nedrept şi de a mări în mod inutil, din exces de zel (sau nu era numai – exces de zel, ci şi calculul lui David trimiţându-l la moarte pe Urie pentru că râvnea la nevasta lui?), încărcătura de suferinţă a acelor ani, el mai avea puterea (şi capacitatea de disimulare) de a apărea în faţa Luciei, ca adevărată întrupare a sensibilităţii, a gingăşiei virile, a atenţiei şi a dorinţei de a-i face agreabile câteva ore. Da, Onisifor Suciu nu a fost niciodată, nici chiar în perioadele când acţiona cu cea mai mare asprime (sau brutalitate?), nepăsător la

suferinţele pe care le producea, un simplu bărbat dur, înclinat spre violenţă, spre loviturile date fără ezitare şi fără milă, ¡ci un om complex, capabil şi de gingăşie, gândind că duritatea faţă de vrăjmaş nu se află în contradicţie cu duioşia faţă de prieten sau cu gingăşia şi delicateţea cea mai desăvârşită faţă de femeia iubită. În acest timp atmosfera din jurul Luciei se făcuse mai rece ca niciodată şi doctoriţa, deşi refugiată în munca ei istovitoare ca într-o fortăreaţă inexpugnabilă, simţea adiind tot mai vâscoase în jurul ei aripile singurătăţii. Nu e astfel nicio mirare că, atunci când Onisifor s-a simţit, odată cu biruinţa pecetluită de numirea sa ca prefect, nuatât ajuns i-ntr-om liman râvnit cât mai curând plasat, în sfârşit, în apele curentului care duce spre limanul visat, şi s-a putut înfăţişa fără niciun complex în faţă femeii iubite cu propunerea de căsătorie, el a fost primit dacă nu – ou căldura iubirii împărtăşite, cel puţin cu recunoştinţă şi cu speranţă. Cei doi ajungeau însă la căsătorie minaţi de dorinţe diferite. Lucia dorea (sau spera) să găsească salvarea din singurătate, apărare împotriva ostilităţii obscure, difuze, imprecise de care se simţea înconjurată şi căldura unei familii. Onisifor visa, la rândul său, mari incendii pasionale, o aventură erotică excepţională, şi transformarea femeii, pe care o simţise până atunci superioară, într-o fiinţă supusă lui şi plină de admiraţie pentru el.

Anii n-au făcut decât să adâncească diferendele şi să ascută contradicţiile, iar naşterea lui Sergiu n-a mai putut salva nimic dintr-un naufragiu pe care apariţia Alinei Leca l-a făcut definitiv. Şi nu e lipsit de tă le că întâlnirea dintre Onisifor Suciu şi Alina Leca a avut loc datorită profesorului Papahagi, care ieşise de sub protecţia sa directă mutându-se din Oraşul din Nord în Capitală, unde se ofereau posibilităţi mult mai prielnice pentru afirmarea definitivă

la care râvnea.

Printre cei trecuţi de Onisifor Suciu pe lista invitaţilor la sărbătorirea sa se număra şi profesorul Hristu Papahagi. Onisifor, nu lipsit de simţul humorului atunci când se exercita în contul altcuiva, nu al său, indicase ca profesorul să fie aşezat faţă-n-faţă cu Tiberiu Baciu. Borţig îmi arătase cu oarecare îngrijorare planul aşezării la masă, întocmit de sărbătorit (care nu putea să nu urmărească şi nişte scopuri oculte atunci când îşi aşeza oaspeţii, obligându-i pe vrăjmaşi să stea cot la cot sau faţă în faţă şi să-şi zâmbească făţarnic, chinuindu-se câte o noapte nesfârşită ce să vorbească pentru a nu ajunge să se înjure), şi arătându-mi, cu o mişcare nesigură, plină de ezitări, a degetului său arătător (pătat şi de data aceasta cu cerneală, deşi ştiam foarte precis că Borţig nu scrie nimic, rapoartele sau evidenţele sale sunt întocmite de subalterni, iar el, după multe indicaţii de a se reface – socotite obligatorii pentru a-şi dovedi superioritatea, arătându-le colaboratorilor săi că el le ştie pe toate mai bine, le-ar putea face cu mai multă îndemânare şi mai mare „maturitate politică” – vai, cât de mult îi plăcea expresia aceasta – ca nu cumva aceia să-şi închipuie că recurge la ajutor ui lor pentru că nu s-ar putea descurca şi singur, şi nu le oferă posibilităţi numai şi numai pentru a face şi ei ceva cu rost, de a-şi dovedi capacitatea în faţa lui, a şefului, şi de a justifica plinea pe care o mănâncă din mila lui, căci era cu totul convins că aşa şi este, le semna în modul său ciudat, desemnând cu mare grijă, cu un ochi închis de parcă ar fi ochit cu încordare o ţintă, un B grijuliu, ca de tipar, sub care trăgea nişte arabescuri ciudate, fixate o dată pentru totdeauna după multe şi răbdătoare exerciţii), numele lui Baciu, caligrafiat într-un pătrăţel perpendicular pe dreptunghiul mare marcând masa solemnă, şi apropierea sa de numele lui Papahagi, iar

mişcarea oscilatorie imprima parcă în aer incompatibilităţi grave, complicaţii posibile, cerând parcă ajutor, intervenţie pentru modificarea raportului dintre cele două pătrăţele buclucaşe, confirmând în felul acesta exactitatea calculului lui Onisifor de a pune pe cei doi într-o situaţie neplăcută şi pentru el amuzantă. M-am prefăcut a nu înţelege ce vrea să sugereze harnicul director general prin mişcările stranii ale indexului său şi am spus distrat: „Aha! Asta-i locul lui Papahagi? Foarte, foarte bine!” În realitate nu prea era nimic bine, iar farsa destul de grosolană pregătită de Onisifor mă irita, spulberându-mi şi ultimul dram din plăcerea de a participa la atât de temeinic organizata sa sărbătorire. Desigur, nu-mi erau necunoscute reţinerea şi tactul lui Tiberiu Baciu, capacitatea sa de a-şi păstra cumpătul chiar şi în situaţii mai dificile elecât o aşezare neplăcută la o masă, clar nu înţelegeam de ce Suciu încerca să provoace o altercaţie care putea să readucă în discuţie vechi şi apuse neînţelegeri, cum era cea dintre profesorul Papahagi şi Tiberiu Baciu, mai ales una – cum e cea despre care voi vorbi – având la bază o greşeală din trecut a sărbătoritului. Oare lui Onisifor nu-i trecea prin cap că un eventual schimb de cuvinte între cei doi invitaţi l-ar implica şi pe el? Adică, rostind mai pe şleau, cei doi nu puteau să dezvăluie tocmai rădăcina conflictului dintre ei, adică vina avută de fostul ministru în provocarea lui? Sau, îmi spuneam cu o secretă nelinişte, oare ceea ce urmăreşte Onisifor, organizându-şi atât de minuţios sărbătorirea, nu e tocmai această dezgropare a unor conflicte vechi, a rădăcinilor lor uitate, pentru a striga în faţa celor întărâtaţi de el ca nişte duhăi răi şi împinşi da grave conflicte rămase vii şi după atâţia ani; „iată, zevzecilor, cât de nătângi aţi fost, cât de inutil v-aţi creat probleme grave (sau, cum ar spune Sergiu în graiul său pitoresc: v-aţi bătut singuri cuie-n talpă!)”. Ori, poate – mă întrebam

ezitânel –, Onisifor Suciu ignoră cu supremă nepăsare că aceste conflicte au izbucnit în realitate numai datorită intervenţiei sale în relaţiile dintre oameni, şi, aşezându-şi – victimele faţă în faţă, vrea să le reamintească greşelile comise de ei, unul faţă de celălalt, supunându-i unei adevărate judecăţi cuprinse în însăşi confruntarea lor după lungi decenii?

În cazul Tiberiu Baciu – Papahagi conflictul nu. a luat proporţii dramatice. S-a întâmplat doar că întoarcerea unui tânăr lector de istorie din Oraşul din Nord, trimis de Institutul de cooperare intelectuală de sub conducerea lui Baciu să participe la o conferinţă internaţională în America Centrală, a întârziat două sau trei săptămâni. După ce s-a întors în ţară, omul a explicat că nu a putut reveni la data prevăzută deoarece participanţii la conferinţă (mai exact, o conferinţă internaţională* de istorie a poporului maya, incluzând o excursie interesantă pentru specialişti în aria vechilor vestigii ale culturii maya, din Guatemala) au fost invitaţi de guvernul mexican să-şi extindă vizita la aria anticelor monumente maya din Yucatán şi, în acest fel, tânărul om de ştiinţă nu şi-a putut prelungi viza de şedere, în acea perioadă în niciuna din ţările din America Centrală neexistând oficiu diplomatic românesc. Lucrurile s-au liniştit repede, dar în mod ciudat nu a încetat ancheta pornită împotriva lui Tiberiu Baciu în legătură cu acest caz, pe baza unei declaraţii a profesorului Papahagi, potrivit căreia directorul Institutului de cooperare intelectuală nu ar fi procedat în mod corect şi obiectiv în legătură cu trimiterea în America

C-da 5699 coala 16

241

Centrală a tânărului cercetător Septimiu Naghiu şi ar fi indus în eroare Comisia specială însărcinată cu selecţionarea candidaţilor. Deşi în anii aceia puţine lucruri

ţi se mai păreau de necrezut, am rămas uluit aflând că în legătură cu încurcăturile produse de misiunea lui Naghiu în America Centrală a început împotriva lui Tiberiu Baciu o anchetă determinată de o declaraţie a profesorului Hristu Papahagi, pe care în acei ani juvenili îl socoteam personalitate însemnată, pe care ne-am obişnuit s-o admirăm atât de mult încât eu credeam că e de multă vreme decedată întru Domnul. După toate aparenţele, profesorul Papahagi a fost profund neliniştit că o anchetă a fost. deschisă împotriva lui Naghiu şi, într-un mod pentru mine pe atunci straniu, se arăta foarte îngrijorat de posibilitatea ca, în cursul ei, s-ar putea să apară vreun element susceptibil să-l implice direct sau indirect în această afacere. Aşa că s-a grăbit să trimită Procuraturii o declaraţie scrisă, precizând de la început că „pătruns de un înalt sentiment al datoriilor patriotice, condamn cu fermitate şi înfierez fără a-i găsi nicio circumstanţă atenuantă activitatea criminală a pretinsului om de ştiinţă Septimiu Naghiu şi mă alătur cu hotărâre celor care cer clarificarea până la capăt a circumstanţelor trădării sale, ca şi pedepsirea exemplară a complicilor săi”. După atâţia ani de la clarificarea definitivă a cazului, în atmosferă de astăzi a vieţii noastre, declaraţia profesorului Papahagi apare în tot ridicolul ei. Dar, la data scrierii, ea exprima nu numai o psihologie personală (ca să nu spun, din respect pentru bătrâneţea autorului ei, aşa cum s-ar potrivi mai bine: o anumită etică), ci şi o atmosferă socială. În orice caz, declaraţia bătrânului profesor a împins atenţia anchetei într-o direcţie agreabilă lui Onisifor Suciu, aşa cum rezultă din comentariul amănunţit pe care l-a făcut pe marginea scrisorii, deşi el ştia foarte bine că aserţiunea ei principală, aceea că Naghiu a rămas în străinătate, că deci a trădat, era infirmată de însuşi rezultatul principal al anchetei ordonate de el. Se pare însă că pe Suciu nu-l

interesa în principal adevărul sau – neadevărul modului cum bătrânul profesor califica activitatea lui Naghiu, ci exclusiv posibilitatea de a găsi motive pentru a-i mai da o lovitură lui Baciu. În orice caz, Onisifor a depus mari eforturi pentru a face ca din anchetă să rezulte că Baciu nu a tratat în mod obiectiv problema trimiterii arheologului în misiunea din America Centrală, dar a făcut şi tot ce-i stătea în putinţă pentru a-i asigura protecţia necesară ca aprobarea plecării să nu mai fie îndoielnică, şi indicase cu multă abilitate ca anchetatorul să folosească în mod stăruitor, în acest scop, baza oferită de declaraţia profesorului Papahagi.

După încheierea anchetei, când cel ce o condusese şi-a dat seama de inutilitatea eforturilor sale, dar şi de schimbarea la faţă a lui Onisifor, am avut posibilitatea de a-mi face o copie după declaraţia făcută de Baciu cu privire la alegerea lui Naghiu pentru misiunea în America Centrală.

„Alegerea lui Septimiu Naghiu pentru locul asigurat unui cercetător român în cadrul expediţiei. arheologice organizate de UNESCO în America Centrală, în zona monumentelor maya din perioada vechiului imperiu, a fost cât se poate de firească – scria Tiberiu Baciu – deoarece trebuie să precizez că în afară de doi sau trei cercetători având tangenţe absolut întâmplătoare cu această problematică foarte complicată, singurul nostru specialist în arheologia vechiului imperiu maya este acest tânăr om de ştiinţă. În afară de un număr important de studii asupra monumentelor, cronologiei şi astronomiei maya, Naghiu a închinat un volum, tradus în mai multe limbi, interpretării unei stele maya de la Quiriga, de un interes ştiinţific mondial. Naghiu nu a descifrat numai numerele – a căror lectură nu mai prezintă de mulţi ani nicio dificultate notabilă –, ci şi unele fragmente de text. Dificultatea

majoră o constituie, în acest sens, în primul rând, – faptul că nu există nicio bază pentru descifrarea textelor vechi maya, căci, spre deosebire de ceea ce s-a întâmplat în Mexic, în zona culturii aztece, unde vechile pictograme au fost tălmăcite de cărturarii băştinaşi, semnificaţia lor fiind fixată în spaniolă, în zona maya nu a rămas nicio traducere a vechilor glife, deoarece la sosirea europenilor vechiul imperiu maya era de multe secole un cimitir imens şi – nici chiar inscripţiile noului imperiu nu mai erau înţelese de triburile de pe teritoriul unde de înfloriseră. De asemeni, nu avem nicio cunoştinţă despre limba ¡vechiului imperiu, singurele texte arhaice rãmase fiind transpuneri în limba mayaquiche din secolul al XVIII-lea, probabil, cu rămăşiţe de forme stilistice şi gramaticale ale limbii noului imperiu, clar numai cu vagi urme ale unei limbi anterioare, deci ale limbii vechiului imperiu. Septimiu a avut inspiraţia aproape genială de a desprinde din aceste texte arhaice cuvintele cele mai rezistente la schimbări, cum sunt numele zeilor, ale anotimpurilor, ale elementelor cosmologice, şi aşa mai departe. Pe baza puţinelor elemente clarificate în legătură cu glifele maya, el a reuşit să plaseze astfel câteva cuvinte în horbota de glife a stelei de la Quiriga, în golurile rămase după descifrarea tuturor semnelor de numere. A ajuns, în acest fel, să descifreze zece sau douăsprezece cuvinte, mai multe decât toate câte au fost descifrate înaintea lui. Această izbândă a tânărului nostru cercetător a produs senzaţie în rândurile specialiştilor din lumea întreagă, asigurându-i, la o vârstă foarte tânără, un renume de invidiat. Trimiterea sa într-o misiune de cercetare în probleme ţinând de specialitatea sa a fost, deci, cum nu se poate mai firească”.

Din nefericire, lucrurile fireşti pe planul unei examinări teoretice, unde factorii cei mai eterogeni ai realităţii practice nu joacă niciun rol, apar mult mai puţin

fireşti atunci când sunt abordate sub unghi practic, de o comisie atentă la tot ţfelul de implicaţii şi mai puţin informată despre aspectele de specialitate ale problemei aflate în discuţie. În cazul lui Naghiu, interpolările de probleme periferice, fără nicio legătură cu esenţa problemei dezbătute, veneau din partea unei doamne între două vârste, Alina Leca, de la un minister cu o destul de largă competenţă în sfera de activitate a institutului lui Tiberiu Baciu. Obiecţiile doamnei erau vagi, de altfel nici nu dorea să le scoată din negura vagului şi (să le implanteze în concret, ştiind foarte bine că ceilalţi membri ai comisiei vo, ar fi impresionaţi tocmai de caracterul aluziv, neclar al observaţiilor sale, bănuind dedesubtul lor grave obiecţii de ordin politic, prea confidenţiale prin natura lor pentru a putea fi discutate în public. Doamna răsucise câteva mi „nu te nota privitoare la misiunea lui Naghiu, o zgâriase cu anumită scârbă cu unghia lungă şi roşie de la degetul mic, oftase de câteva ori ridicându-şi îngrozită parcă sau mâhnită de faptul că o asemenea hârtie a putut să fie adusă în faţa comisiei, ochii în tavan, apoi, când preşedintele, socotind că nu există observaţii, începu formula care închidea de obicei meditaţia asupra unei propuneri: „Nefiind deci obiecţii…”, doamna făcu o mişcare nervoasă din cap, ca pentru a-şi azvârli spre ceafă o şuviţă rebelă, tuşi – cu importanţă, făcându-l pe preşedinte să se oprească, şi şopti răguşit: „V-aş ruga, totuşi. Să nu ne grăbim… Mai trebuie gândit… Ştiţi, după unele păreri… Chiar tovarăşul… Ei, sunt probleme, sunt… Să mai aşteptăm…”

„Am intervenit – povestea mai târziu Tiberiu Baciu, enervat încă după atâţia ani de amintirea scenei relatate – pentru” a cere explicitarea clară şi concretă a obiecţiei, protestând împotriva amânării, deoarece alte formalităţi trebuiau îndeplinite înainte de plecarea lui Naghiu şi

tărăgănarea unei hotărâri clare ar putea duce la pierderea unei ocazii importante de participare la o expediţie ştiinţifică internaţională de mare prestigiu. Preşedintele ezita, nu ar fi dorit să-şi asume răspunderea pentru pierderea unei acţiuni de o oarecare importanţă, dar se ferea s-o contrazică pe doamna cu obiecţia vagă, care zâmbea rece şi misterios. Adresându-i-se direct, ea îşi reluă jocul de mai înainte, plasând eu buzele ţuguiate frânturi sibilinice de fraze:

„— Desigur… Dar datoria noastră e să fim atenţi… înşişi tovarăşii de la… Au atras atenţia… Da, cel mai bun lucru e să ne gândim… Eu în niciun caz nu…”

Preşedintele dădu neputincios din umeri şi fixă data reluării problemei peste o săptămână.

Am folosit acest răstimp – povestea Baciu – pentru a mă interesa de natura obiecţiilor şi de sursa lor. Era însă foarte greu să dai de capătul unui fir aruncat dezlânat pe fereastră, printre spini. După două sau trei zile era însă cert că nu exista nicio piedică din partea celor mai importante organe, nici chiar a ministerului reprezentat în comisie de doamna cu obiecţiile. Am continuat deci cercetările pe alt plan, încercând să desluşesc ce elemente de perturbare au putut să apară în relaţiile personale dintre Naghiu şi importanta doamnă. Existenţa unui asemenea element mi se părea cu atât mai probabil cu cât doamna în discuţie avea o faimă destul de curioasă, care, verificându-se de atunci ca întemeiată, i-a determinat trimiterea într-o muncă ce nu-i oferea instrumente de presiune în interesul insaţiabilităţii sale erotice. Doamna Leca se trăgea din Fălticeni unde tatăl ei fusese un băcan mărunt care mai cârpea sacul dând bani puţini cu camătă mare răzeşilor demni de încredere din împrejurimi, şi în tinereţele ei tot târgul se mira cum de-a putut ieşi o asemenea mândreţe de fată din Löwenstein şi nevastă-sa,

două perfecte modele de sluţenie de la care nu moştenise – ca Ida din poezia lui Goga. decât părul de cărămidă, înscriindu-se după bacalaureat ia medicină, la Bucureşti, şi românizându-şi numele, Alina Leca a fost pescuită în anul trei sau patru de un coleg de-o sluţenie întrecută doar de bogăţia tatălui, proprietarul unei faimoase farmacii de pe bulevard şi a două sau trei blocuri ultracentrale. Am spus „a fost pescuită” – se corectă Baciu, dar e mai mult ca sigur că cel pescuit a fost bietul băiat, care nu ştia încă în ce cuptor s-a vârât. Fata, cu părul de cărămidă schimbat într-unul de somptuos bronz antic, îl perpeli pe bietul băiat ca pe frigare, oferindu-i din farmecele jinduite doar cât să nu moară de sete, dar nu cât i-ar fi trebuit ca să-i treacă setea. Iar când a crezut că friptura e destul de frăgezită, fata de la Fălticeni şi-a schimbat deodată preferinţele şi a început să fie văzută pretutindeni cu un coleg dintr-un an superior, băiatul unui senator putred de bogat, cu vii întinse lângă Huşi. Băiatul părăsit se perpelea văzând cu ochii, dar fata nici nu voia să ştie de el, numindu-l în faţa emisarilor trimişi să mijlocească împăcarea, „bădăran şi mojic”. Până la urmă, un emisar mai deştept a înţeles că fata e supărată că fostul ei iubit a ştiut să se înfrupte din miere, dar nu a catadicsit să-i ofere şi reparaţia cuvenită, adică inelul de logodnă. Tânărul, cunoscând formula de vrajă a mântuirii sale, a ştiut să insiste, ameninţând cu sinuciderea, iar părinţii săi, speriaţi de pasiunea odraslei – lor, să cedeze la timp, aşa că studenta de la Fălticeni a putut să primească graţios o cerere în căsătorie cu atât mai agreabilă cu cât tatăl celuilalt favorit, bătrânul senator, era un antisemit fanatic şi, aflând obârşia fetei, nu numai că respinsese categoric orice gând de căsătorie al fiului, dar pe deasupra umbla prin oraşi cu un pistol încărcat, ameninţând c-o să-i zboare creierii vrăjitoarei oriunde o va întâlni. Astfel, emoţionanta poveste de

dragoste a avut happy-encl. Iar după luna de miere petrecută pe Coasta de Azur, tinerii căsătoriţi s-au stabilit Ia. Paris, pentru a-şi termina studiile, căci părinţii băiatului ţineau neapărat ca el să se poată lăuda cu un „doctorat de la Paris”. Căzută între minunile oraşului-lumină, tânăra femeie, cu viitorul asigurat de farmacia şi de blocurile care urmau să fie moştenite de soţul ei, a socotit că n-ar putea face o prostie mai mare decât să-şi piardă timpul cu tratatele de medicină, în timp ce casele de modă, străzile multicolore, spectacolele delicioase şi localurile, pline de şarm. O aşteaptă, aşa că studiile au rămas pe seama soţului. Acesta, seminţie deşteaptă de grecotei pe care n-o putuse moleşi nici infuzia de sânge valah boem, n-a uitat nici în fierbinţeala marei aventuri erotice că are de obţinut o diplomă. Numai că trândă. via femeii se populă de dorinţe, iar bărbatul, obosit de studii, şi oarecum speriat de focul neobosit al nevestei, se dovedi prea puţin înzestrat ca să le satisfacă, convieţuirea celor doi tineri umplându-se de scene nocturne violente şi de zile consecutive de îmbufnare dezlegată doar de cadouri scumpe. Până la urmă se întâmplă însă ceea ce era fatal să se petreacă într-o zi, şi după primul amant, tânăra doamnă descoperi cu încântare deliciul schimbării frecvente a partenerului şi gama variată de bucurii oferite de o bună programare a întâlnirilor. Din nefericire însă pentru ea, printre parteneri s-au nimerit şi cunoscuţi de la Bucureşti, care la un pahar de vin nu numai că se lăudară cu favorurile dobândite, dar îi exaltară, descriindu-le cu foc, şi calităţile, aşa că soţia viitorului as al medicinei deveni în curând mai cunoscută decât ar fi trebuit, prin calităţile sale intime, în cercul destul de larg al bucureştenilor de la Paris. Totuşi, lumea aceasta suficient de blazată şi de cinică se feri să deschidă ochii soţului înşelat, aşa că acesta îşi purtă cu demnitate timp de peste un an

superbele şi rămuroasele coarne. Se întâmplă însă că doamna Alina s-a îndrăgostit în mod fatal de un pictor italian eu (faima de a fi o reuşită replică a zeului Priap şi l-a însoţit pe acesta pe Coasta de Azur, atunci când bărbatului adorat i se făcu clor de soare, uitând, în beţia fericirii în sfârşit descoperite să mai găsească vreun pretext de absenţă pentru soţul scufundat în studiile sale savante. Soţul, bucuros la început că, nevastă-sa e absentă şi nu e supus unor solicitări care cu un timp în urmă i se păreau însăşi fericirea iar a. cum se transformaseră în obligaţie îndeplinită fără prea mare zel, a început după câteva zile să fie alarmat, s-a apucat să-şi caute nevasta, ajunse la disperare imaginându-şi cine ştie ce drame sângeroase, până când dădu într-o noapte peste câţiva prieteni cam băuţi care nu se sfiită să-i povestească întâmplă –rile neveste-sii şi să-l clarifice şi despre motivul actualei ei dispariţii. Soţul, eliberat de coşmarul dramei presupuse, simţi o adevărată uşurare, ceea ce îi enervă atât de mult pe prietenii săi chercheliţi încât se întrecură să-i dezvăluie amănunte picante din viaţa frumoasei sale soţii, făcându-l până la urmă să simtă întreg ridicolul situaţiei sale şi să ajungă la concluzia că ea trebuie cu orice preţ curmată. Se aruncă deci cu toate puterile sale în viitoarea studiilor şi peste câteva luni se văzu în stăpânirea diplomei râvnite. Cum ştirile despre iminenţă războiului deveniră tot mai stăruitoare şi cum soţia, luată de dulcea beţie a amorului în cascadă, visat dintotdeauna, uitase ou totul de existenţa sa, tânărul doctor îşi făcu bagajele şi luă, fără să piardă timpul, trenul Spre Bucureşti. Plecarea sa nu ar fi însemnat o tragedie prea mare pentru tânăra soţie care descoperise în braţele pictorului fericirea deplină şi nu ar fi renunţat la ea nici pentru toate comorile şi situaţiile din lume. Dar războiul izbucnise şi într-o noapte pictorul, scufundat în dulcea beţie a dragostei şi neştiind

nimic despre evenimentele din lumea din afara camerei lor de dormit, fu arestat şi vârât într-un lagăr de concentrare împreună cu alte mii de italieni şi cu câţiva germani. Doamna Leca, disperată de pierderea iubitului, nu observă decât peste câteva zile – când i se ceru chiria pentru săptămâna ce trecuse – că a rămas fără un ban şi trimise o telegramă urgentă soţului, la Paris, cerându-i expedierea imediată a sumei necesare pentru întoarcere. A doua zi putu însă măsura întreaga profunzime a nenorocirii sale, căci telegrama îi fu restituită cu menţiunea „plecat la adresă necunoscută”.

Până aici – spunea Baciu cu zâmbetul său afabil şi maliţios de om de lume obişnuit să ştie multe – exactitatea curbei de desfăşurare a întâmpilărilor este confirmată de coincidenţa de fond a tuturor variantelor aflate în circulaţie, mai ales la vremea când tânărul doctor de la Paris s-a întors cu o diplomă merituoasă, dar fără comoara pentru a cărei dobândire clamase atât de patetic, cu puţin timp în urmă, că este gata să-şi pună în joc şi viaţa. De aici încep însă marile spaţii albe: Hic sunt leones, mai exact spus Hic sunt teutones. Rămasă în Franţa prinsă de vârtejui războiului, revenită prin cine ştie ce combinaţii complicate la Paris, Alina Leca a asistat, din mansarda ei din Cartierul Latin golit de fauna stranie a studenţilor şi a artiştilor străini veniţi să găsească succesul, la prăbuşirea Gloriei, la retragerea într-o debandadă de necrezut a armatelor franceze şi la intrarea oştenilor lui Hitler în capitala Franţei. După sfârşitul războiului s-a întors la Bucureşti cu ifose sporite, şi deşi a fost primită cu o oarecare rezervă, căci amintirea firii ei nu pălise pe de-a-ntregul, a obţinut totuşi o situaţie la care nu ar fi putut visa cu câţiva ani în urmă.

Dar din fata fermecătoare plecată în 1938 la Paris nu mai rămăsese decât amintirea. La întoarcere, Alina Leca

era o femeie matură, de-o frumuseţe grea şi savuroasă, de pară deplin pârguită, aflată în zilele când se simte gata să se desprindă din creangă şi să cadă, odată cu prima ploaie de toamnă, în iarba arsă de brumă. Frumuseţea sa se învăluia în aerul acela vag, dar aţâţător şi promiţător, de femeie care cunoaşte toate subteranele pline de focuri mocnite şi de flăcări amăgitoare ale dragostei, trecută prin experienţele subtile şi fierbinţi ale Parisului. Numai în ochii ei splendizi, ochii aceia verzi care înnebuniseră atâţia bărbaţi, ardea o flacără rece, de scârbă „de ură sau de disperare. Dar, mai cu seamă, era de-o răutate fără fisuri, plină de o neostenită dorinţă de a face rău, şi cunoscuţii îi spuneau în taină „contra-cercetaşa", subînţelegând că nu lasă să treacă o zi fără să facă măcar un rău. îşi plimba cu mândrie podoaba bogată a părului greu, de bronz vechi, scuturat din când în când cu un gest tineresc, îşi mai fulgera uneori, stăpânită parcă de un apetit renăscut de căldura umană, ochii verzi spre bărbaţi, şi exclusiv spre cei foarte tineri, dar apropierea ei trezea un fior rece ca acela al marilor reptile şi lumea se dădea un pas înapoi, ferindu-se de ea ca de marii damnaţi. Se vorbea din când în când de câte un nou favorit, şi cei avertizaţi manifestau faţă de el o stimă involuntară, ca faţă de îmblânzitorii de animale foarte periculoase ori faţă de dansatorii pe frânghie, dar relaţiile lor trebuie că se terminau penibil, pentru că rămâneau pecetluite de ura femeii cu ochi verzi.

Ghinionul lui Septimiu Naghiu a făcut ca la un moment dat să fie cel ales. Era în timpul unei deplasări în străinătate, într-un oraş plin de filme erotice, şi doamna Leca l-a purtat dintr-un cinematograf în altul câteva seri în şir, probabil pentru a-l încălzi, dar între ei era o mare diferenţă: în primul rând, tânărul arheolog era un om distrat, incapabil să observe avansurile unei doamne care i se părea destul de vârstnică pentru a nu putea fi bănuită,

de apetituri inavuabile, apoi era de puţină vreme căsătorit cu o tânără splendidă, adică el era sătul, nu trecuse printr-un regim de înfometare capabil să comprime dorinţele, transformându-le în obsesii, în timp ce femeia semăna cu o tigroaică flămândă privind prin gratii o halcă de carne proaspătă. În plus, Naghiu era interesat exclusiv de arheologie, dornic să studieze tot ceea ce se putea vedea – prin muzee, o însoţise din curtoazie pe doamna Leca la filmele ei, considerate de el plicticoase, şi n-a observat decât târziu situaţia creată, ipostaza de vânat în care se afla, inversarea ¡ridicolã a rolului dintre mascul şi femelă, şi atunci a început s-o ocolească, să dispară de da hotel înainte de ora stabilită de comun acord pentru dineu, să plece după terminarea tratativelor fără s-o invit şi pe ea, invocând fel de fel de pretexte. Situaţia penibilă a durat peste o săptămână şi rezultatul nu putea fi decât naşterea unei uri noi în sufletul macerat de ură al doamnei Leca.

Atunci când a aflat toate acestea, Tiberiu Baciu a rămas convins că atitudinea Alinei Leca va continua să fie inflexibilă. Or, asemenea probleme nu pot fi rezolvate în conformitate ou preferinţe personale, ci numai şi numai cu interesele unei acţiuni avantajoase pentru relaţiile culturale ale ţării, aşa că şi-a chinuit creierii două sau trei nopţi în şir pentru a găsi o cale de ieşire înainte de data fixată pentru noua întrunire a Comisiei. A ajuns până la urmă la concluzia că în întreaga Comisie nu se putea conta decât pe un singur om destul de autoritar, destul de îngâmfat şi destul de violent ca să răstoarne combinaţiile doamnei Leca, şi acesta era profesorul Hristu Papahagi. În primul rând pentru că răutăţii fierbinţi, izvorâte din ură faţă de cei ce i-au spurcat tinereţea, dar revărsate peste toţi oamenii, exprimând în fond o mare durere şi o mare deznădejde, a Alinei Leca, Papahagi îi putea opune o răutate rece, gelatinoasă, de caracatiţă domoală şi

implacabilă, a cărei forţă rezida tocmai în încetineala greu de sesizat a mişcăriilor. Răutatea lui Papahagi izvora din neputinţa transformată în propriul ei idol, sublimată într-o axiologie unde ea reprezenta unica valoare, şi transformată în mod firesc în dispreţ pentru tot ceea ce e putere de creaţie originală şi viguroasă. Batiu era convins că Papahagi e capabil câe-o mai mare încăpăţânare decât femeia, pentru că nu-şi concentrează privirea decât asupra unei singure prăzi, ca marile şi leneşele anaconde din pădurile braziliene, în timp ce Alina Leca îşi diviza atenţia, veşnic agitată de teama că vreo acţiune sau idee i-ar putea scăpa şi ar reuşi să fie realizată fără ca ea să-i ridice în cale cuvenitele stăvili, din inerţia invincibilă de a dori să ridice stăvili. Era convins că dacă reuşeşte să-i stârnească pe profesor împotriva obstrucţiei făcute de doamna Leca, avea să asiste la o luptă spectaculoasă între un tigru şi un pithon, şi era absolut sigur că tigrul nu avea niciun fel de posibilitate de biruinţă.

Dar Tiberiu Batiu era conştient că pentru a-l stârni pe pithonâm potriva tigrului, trebuia să procedeze cu toată priceperea şi luarea-aminte, căci altfel se puteau întâmpla multe lucruri neplăcute, de pildă, să adoarmă la şedinţă mistuindu-şi cu nepăsare solemnă ultima pradă, putea să se tragă la o parte admirând cum ceilalţi vor fi sfâşiaţi de tigru sau putea să le facă în ciudă şi lor şi tigrului înghiţindu-i el şi lăsându-l pe tigru cu buzele umflate. Batiu a stat deci şi a meditat mult despre Papahagi. Şi a avut inspiraţia de a Inventa ad-hoc o explicaţie abilă a atitudinii doamnei Leca, atribuindu-i acesteia planul de a dobândi înlocuirea lui Naghiu în misiunea centro-aniericană cu profesorul Diocleţian Pop, marele adversar al lui Papahagi. Baciu l-a vizitat deci pe profesor la institutul pe care îl conducea şi, mărturisind că vrea să împiedice o maşinaţie menită să aducă mult rău ştiinţei româneşti, i-a explicat,

rugându-l să păstreze sub pecetea celui mai strict secret dezvăluirile sale, că doamna Leca dorea să împiedice plecarea lui Naghiu pentru ca misiunea în America să-i fie încredinţată lui Diocleţian Pop. Scopul urmărit prin această înlocuire era de a-i oferi lui Diocleţian Pop posibilitatea de a stabilit contacte cu UNESCO în vederea includerii în colecţia ei istorică a unui op al său privind Istoria României. Baciu nu a ezitat să-i ofere profesorului, sub condiţia celei mai depline confidenţialităţi, chiar informaţii despre corespondenţa purtată de Diocleţian Pop eu UNESCO prin intermediul ministerului reprezentat de doamna Leca. Această acţiune viza, desigur, a exclamat patetic Tibi Baciu, falsificarea perspectivei străinătăţii asupra ierarhiei de valori din ştiinţele noastre istorice, împingerea lui Diocleţian Pop pe primul plan al importanţei şi reducerea, ipso facto, a importanţei singurului nostru savant serios din domeniul istoriei, inegalabilul Hristu Papahagi! Iată scopurile urmărite de doamna Leca – a subliniat Baciu insistent –, încercând să înlocuiască pe acest Septimiu Naghiu, despre care ştim amândoi – a spus Baciu pe şoptite, de parcă ar fi fost doi conspiratori – că e un simplu obsedat, mediocru, izolat în monomania sa, o nulitate perfectă şi absolută din punct de vedere ştiinţific, fără nicio perspectivă de afirmare, cu un carierist ca Diocleţian Pop! Papahagi îl asculta fascinat. Totul i se înfăţişa atât de clar şi de convingător, conspiraţia îndreptată împotriva sa era atât de evidentă, încât singura sa întrebare şovăitoare fu dacă „acest Naghiu, mă-nţelegi, e într-adevăr o nulitate?”. „Evident, i-a răspuns cu toată convingerea Baciu. Ăsta n-o să facă niciodată nicio treabă ca lumea. Nu e numai maniac, dar e şi leneş, ceva de speriat. Nu-i stă capul decât la curve, scuzaţi, domnule Profesor!”

— Aşa da, spuse satisfăcut Papahagi. Las că le arăt

eu conspiraţie. O să stea domnul Diocleţian în Clujul lui până i-or putrezi oasele! Iar doamna aceea o să vadă ea că mai trăieşte Hristu Papahagi şi nu are, har Domnului, orbul găinilor!

S-au despărţit ca nişte vechi prieteni, şi profesorul l-a rugat pe Baciu insistent să i-l prezi-nte pe Naghiu, dorind neapărat să-l cunoască pentru a-i putea sprijini candidatura. Baciu a înţeles imediat: voia să se convingă că Naghiu e într-adevăr tâmpit.

Peste câteva zile, la reuniunea comisiei, Baciu a cerut preşedintelui să se discute cu prioritate problema misiunii UNESCO, deoarece rezolvarea ei e tărăgănată în mod inadmisibil. Preşedintele tuşi încurcat, privind spre doamna Leca. Aceasta făcu să-i scârţâie pe hârtie unghia lungă şi roşie de la degetul mic:

— Nu cred… Şi nici tovarăşul… Da, exact, nu consider… Mai sunt multe elemente de clarificat… într-adevăr… De clarificat.

Profesorul Papahagi îşi trânti ochelarii pe masă, roşu de furie:

— Nu-mi pot permite, spuse el foarte tare şi foarte mânios, nu-mi pot permite să calific ou termenul just modul acesta de discuţie. Mă întreb: Ce alcătuim noi aici? O Comisie responsabilă de actele sale sau teatru de marionete? Ce sunt aceste frânturi de fraze, prin care sunt expediate probleme de mare importanţă? Unde o să ajungem dacă tovarăşi cu referinţe excelente, cu activitate demnă de stimă, cum e tovarăşul Naghiu, o să fie executaţi cu două-trei frânturi de propoziţie fără sens?! Dacă tovarăşa – ţipă el arătând-o cu degetul pe doamna Leca şi prefăcându-se că-i caută numele în memorie – i tovarăşa Nu ştiu-cum-o-cheamă are ceva exact, concret, valabil, de spus „să-şi deschidă gura şi să spună: Uite, tovarăşi, am următoarele obiecţii! Şi să le enumere: 1, 2, 3, 4, 5. Aşa! Şi

să pună pe masă argumente, dovezi, referinţe, declaraţii! Aşa! Democratic! Partinic! Tovărăşeşte!

După două ceasuri de discuţii violente, Alina Leca a amuţit, dar s-a abţinut de la vot, în timp ce toţi ceilalţi membri ai Comisiei au aprobat plecarea lui Naghiu. Tiberiu Baciu fusese încântat de desfăşurarea luptei savurate de el cu deplină convingere că Pithonul (care începuse lupta de parcă ar fi fost tigru, pentru a-şi redobândi treptat-itreptat adevărata fire, devenind spre sfârşit rece ca gheaţa şi strângându-şi încet şi calm, calculat şi impersonal inelele de fier în jurul adversarului) îl va înfrânge neîndoielnic pe Tigru (care se comportase la început ca un Pithon, atacând pe ocolite, scoţând din servietă referinţe şi declaraţii privitoare la Naghiu, unele în doi peri, altele răuvoitoare, dar niciuna neaducând acuzaţii exacte, cât de cât importante şi concrete, plasând observaţii sarcastice în legătură cu „lipsade simţ de da să a unor intelectuali de formaţie veche, coborâtori din burghezia înstărită”, deci vizându-l foarte deschis pe Papahagi. Firea şi tactica adevărată a celor doi adversari s-a dezvăluit însă fără greş. Căci Papahagi, atacat direct, s-a închis deodată în calmul său rece şi prudent, lăsându-i pe alţii să intervină în discuţii, socotindu-se vizaţi de observaţia doamnei Leca, şi n-a intervenit decât după o jumătate de ceas, tind toate argumentele păreau epuizate, şi începând leneş, plictisit, dezabuzat: „Suntem aici câţiva intelectuali de origine burgheză, cu formaţie veche! Care ne-am mărturisit deschis originea, ne-am făcut autocritica pentru greşelile ideologice din unele lucrări mai vechi, ne-am alăturat sincer cauzei puterii populare şi ne străduim să ne însuşim concepţia cea mai ştiinţifică despre lume, aplicând-o în activitatea şi în viaţa noastră. Vorbea cumpănit, calm, ca la o şedinţă liniştită, rostind fraze pe care le mai spusese de multe ori, le cunoştea efectul,

convins de adevărul lor. Partidul ne-a înţeles, ne-a cântărit, ne-a găsit buni şi ne-a primit în rândurile sale! Dacă cineva nu este de acord, să se adreseze organelor competente! Dar până atunci, nu admitem – şi glasul său se făcu rece şi tăios – să ni se aducă imputări necugetate şi izvorâte din făţărnicie! Se opri câteva clipe, îi examină cu grijă pe cei prezenţi, cântărindu-i parcă, şi îşi aţinti apoi ochii reci, inexpresivi, asupra doamnei Leca. Dar pentru că s-au ridicat aici obiecţii privind compoziţia comisiei, să cerem cu fermitate organelor de partid şi de stat să reverifice această compoziţie. Eu personal – spuse el foarte rar, gospodăreşte, strângând cercurile de fier ale frazelor care prinseseră tigrul în capcană – declar că nu voi mai participa la lucrările acestei comisii câtă vreme din ea face parte o tovarăşă despre care circulă cele mai înjositoare zvonuri, capabile să descalifice şi un proletar cinstit, nu o descendentă de cămătari!

Alina Leca – era singura femeie din comisie şi nu – putea exista nicio îndoială la cine se referă cuvintele brutale ale lui Papahagi – se zvârcoli cu o abilitate de adevărat tigru ca să se apere, după firea ei, atacând şi muşcând cu furie în toate părţile. Dar zbaterea ei nu măi avea puterea de a speria pe nimeni. Tigrul se afla în strânsoarea rece şi nemiloasă a pithonului. Comisia a votat cu mare majoritate propunerea formulată de Papahagi despre verificarea atentă a comportării etice a tuturor membrilor ei, pentru a se constata dacă dispun sau nu de calităţile necesare pentru a participa la o activitate ce pretinde o extremă probitate şi o moralitate nepătată.

După lungi săptămâni, când scurta întârziere a lui Naghiu a oferit câtorva binevoitori de-ai să-i posibilitatea de a-l calomnia lansând „informaţia sigură” că el a rămas definitiv în străinătate, profesorul Papahagi, care îşi rumegase până atunci în linişte biruinţa asupra doamnei

Leca, sigur că a zdrobit în (faşă o uneltire menită să-i umbrească marele prestigiu şi să-i aducă pe primul plan pe rivalul său, Diocleţian Pop, s-a dovedit neaşteptat de alarmat de zvonurile privitoare la junele arheolog şi i-a adresat scrisoarea amintită, lui Onisifor Suciu, tocmai numit prim-secretar în urbea unde lucra Naghiu, condamnând „trădarea" acestuia şi urmărind, în realitate, să elimine orice posibilitate de a se crede că lupta sa împotriva doamnei Leca pentru a obţine aprobarea plecării arheologului a fost purtată pentru a-i facilita fuga. Onisifor habar nu avea de existenta lui Septimiu Naghiu, iar zvonurile despre pretinsa lui rămânere peste hotare nu ajunseseră până la el, dar citind scrisoarea lui Papahagi s-a socotit obligat să ceară un raport amănunţit despre acest „caz". Constatând din raportul întocmit de Vrega că plecarea lui Naghiu a fost propusă şi sprijinită de Tiberiu Baciu, Suciu a ordonat imediat deschiderea unei anchete foarte operative pentru descoperirea „vinovăţiilor legate de fuga trădătorului Septimiu Naghiu" – pentru a reproduce cu exactitate rezoluţia pusă pe raportul amintit –, convins că în acest fel închide un caz penibil, considerat de el o ruşine pentru judeţ, dar şi ca o posibilă, sursă de reproş, şi că aduce un element nou, cu greutate, în balanţa pe care se tot cântăreau meritele şi greşelile (în bună parte imaginare) ale lui Tibi Baciu. Şi acum, la faimosul banchet, Baciu avea să stea faţă-n-faţă cu Papahagi şi să-şi zâmbească galeş!

În vremea aceasta, însă, Alina Leca, destul de experimentată ca să ştie că nicio bătălie mu este definitiv pierdută deoarece una nouă poate; să schimbe în mod hotărâtor echilibrul forţelor, aflase că printre protectorii cei mai influenţi ai profesorului care a umilit-o se numără şi Onisifor, transferat între timp în Capitală şi instalat ca ministru adjunct la unul dintre cele mai importante

ministere, şi a făcut totul pentru a-l cunoaşte pe ministru, ceea ce nu a fost deloc greu, deoarece prin noua sa situaţie Onisifor a fost curând absorbit de cercurile mondene în care Alina avea numeroase relaţii. Ea se afla în deplină înflorire a farmecelor sale şi era convinsă că pentru un bărbat ca Onisifor, claustrat în anii cei mai buni în muncă necurmată şi în aventuri erotice banale „lipsite de farmec, bârfele despre unele aspecte ale trecutului său nu puteau constitui decât o atracţie în plus. Atunci când a reuşit în fine să-l întâlnească pe ministru. Într-un cerc de cunoscuţi, Alina, care nu avea numai inteligenţă, ci, ca marile fiare de pradă, şi o intuiţie sigură, a simţit imediat tresărirea de interes a bărbatului şi, după câteva fraze banale în grup, s-a retras cu el într-un colţ mai liniştit şi, în timp ce se priveau cu paharele de whisky în mână (iar femeia îşi întrerupea din când în când conversaţia, ascultând cu plăcere clinchetul argintiu al bucăţilor de gheaţă în paharul de cristal) i-a povestit, foarte amuzată, „întâmplarea mea nostimă cu prietenul dumitale preferat, dacul Hristu Papahagi”, îngrozind scandalizarea profesorului „care aflase cu uluire – spunea ea cu un zâmbet drăgălaş şi nevinovat – că nu mai sunt fată mare”. Suciu a râs ou poftă, acceptând parcă optica ironică a femeii (deşi se număra printre cei ce susţinuseră cererea lui Papahagi ca ea să fie scoasa din comisie) şi dovedindu-şi totala lipsă de pre. judecăţi şi de puritanism. În timpul întregii seri ministrul constatase cu încântare atenţia nedisimulată pe care i-o arăta ou dezinvoltură Alina (neobservând zâmbetele ironice provocate de naivitatea noii prăzi găsite de tigroaică) şi la sfârşitul petrecerii fu bucuros că se numără printre cei trei „prieteni apropiaţi” pe care femeia îi invită la „un drink în plus”. Constată cu plăcere eleganţa

C-da 5699 coala 17

apartamentului Alinei, bunul gust cu care fusese amenajat fiecare colţişor şi slăbiciunea femeii pentru el deveni atât de evidentă încât ceilalţi invitaţi îşi luară curând rămas bun, cu îmbufnare cinică şi cu o grabă pe care lui Onisifor nici nu-i trecu prin cap s-o bănuiască aranjată de dinainte, lăsându-i singuri. În noaptea aceea memorabilă Onisifor cunoscu în fine incendiul pasional pe care îl visase o viaţă întreagă, şi soarta sa a fost astfel pecetluită. Aventura cu Alina Leea se transformă curând într-o mare poveste de dragoste şi deveni peste câteva luni publică, aşa că existenţa lui Sergiu nu mai putu zăgăzui multă vreme destrămarea căsniciei nereuşite cu Lucia. Doctoriţa rămase astfel a doua oară singură, de data aceasta însă fericită că se poate din noii retrage netulburată în muncă şi în creşterea lui Sergiu. Această a doua satisfacţie nu îi fu însă dată pentru multă vreme căci după câţiva ani marea poveste de dragoste dintre Alina şi Onisifor se termină cu un scandal de care a râs toată Capitala (grăbind pensionarea ministrului), când Onisifor Suciu întorcându-se pe neaşteptate mai curând acasă din cauza contramandării unei reuniuni importante îşi găsi soţia în braţele unui tânăr fotbalist, şi fu lovit de acesta pentru că „are neobrăzarea să-l deranjeze”. Fostul ministru mai păstra destule relaţii pentru a obţine revenirea „lui Sergiu sub ocrotirea sa.

VIII

MI-AR VENI TOTUŞI GREU S-O IMAGINEZ PE LUCIA în ipostaza victimei zdrobite de trădarea soţului şi de pierderea unicului ei copil. Infidelitatea lui Onisifor nu făcuse (aşa cum îmi spunea într-o înserare de noiembrie în timp ce ploaia şiroia pe geam şi oraşul părea sorbit de întuneric – când, deşi abia venise de la spital şi oboseala îi aşternuse pe faţă un zâmbet încremenit, se arătase

bucuroasă că dorinţa de a o vedea înfruntase vremea rea şi mă făcuse să sun la uşa micului ei apartament) decât să readucă relaţiile lor la normal, la punctul zero al echilibrului stabil din care n-ar fi trebuit să iasă niciodată, redând fiecăruia libertatea pe care o regreta. Nici mutarea lui Sergiu la „tatăl său nu i se părea o tragedie, ci, într-o anumită măsură, o soluţie firească. Lucia era prea lucidă pentru ca sentimentele de mamă să-i ascundă realitatea că băiatul împlinise şaptesprezece ani şi avea de aici înainte mai multă nevoie de tată decât de mamă. Ea nu se gândea nicio clipă că Sergiu s-ar putea rupe, îndepărta, de ea, uitând-o. îl cunoştea perfect, căici îl modelase încă din leagăn ou dragoste, dar şi cu grijă şi exigenţă, şi nu putea crede că influenţa lui Onisifor i-ar putea modifica prea adânc sensibilitatea şi personalitatea, transformându-i afectele sau impunându-i-le. Dar era îngrijorată de forţa de contagiune a caracterului voluntar şi orgolios al tatălui, căci» credea a fi desluşit la Sergiu tendinţe în această direcţie. Lucia făcea parte însă din categoria medicilor optimişti, convinşi că nu numai trupul omului poate fi vindecat, corectat, ci şi firea, aptitudinile, sufletul său, aşa că era pregătită să contracareze cu grijă influenţa rea a lui Onisifor, sigură că Sergiu va folosi fiecare moment posibil pentru a fi alături de ea. Deşi trecută prin experienţa a doua căsnicii nereuşite, care ar fi putut să-i dovedească imposibilitatea de a opri lunecarea relaţiilor dintre oameni, a sentimentelor lor, spre un deznodământ dramatic, Lucia considera omul o problemă cu multe necunoscute, dar clară pentru cei ce stăpânesc metodele adecvate de rezolvare. Desigur, nu putuse opri sau cel puţin frâna lunecarea lui Marcu spre abstracţiune, spre infatuare, şi spre orgoliul plin de naivitate generat de de după cum dragostea ce-i unea n-a fost capabilă să stăvilească despărţirea tot mai dureroasă a drumurilor lor, clar în

acelaşi timp ea îşi reproşa adesea că nu fusese nici ea destul de hotărâtă pentru a-l readuce pe primul ei soţ la realitate, pentru a-i deschide ochii şi a-i dezvălui sfârşitul tragic spre care e purtat de un val năuc, şi se considera uneori vinovată de naufragiul său. Destrămarea căsniciei cu Onisifor i se părea, dimpotrivă, firească, deoarece îşi dădea seama că ea a fost clădită pe nisipul mişcător al iluziilor, învinovăţindu-se că teama de singurătate şi de ostilitatea (socotită după atâţia ani mai mult imaginară decât reală, ce-o înconjura au făcut-o să accepte căsătoria cu un om pe care îl preţuia dar pentru care nu simţise niciodată măcar o vagă atracţie. Între ei, credea Lucia, nu s-a stabilit nicicând acea consonanţă a trupurilor şi a sufletelor care face posibilă modelarea reciprocă a firii, crearea unor moduri similare de a fi şi de a gândi care determină ca perechile cu adevărat reuşite să semene atât de mult între de la bătrâneţe încât să nu mai pară soţ şi soţie, ci mai curând frate şi soră. În acest fel Lucia nu simţea nicio răspundere pentru felul de a fi al lui Onisifor, pentru orgoliul său nemăsurat şi duritatea lui, deoarece era convinsă că nu avusese nicio clipă mijloace de a-l schimba şi a ajunge la consonanţa de ritmuri biologice şi nervoase capabilă să genereze osmoze de influenţe modelatoare între oameni. Nu mă îndoiesc că exagerând posibilităţile ce au existat cândva pentru a împiedica destrămarea iubirii dintre ea şi Marcu (în realitate, probabil, datorită tocmai fisurilor existente dintotdeauna între ei şi adâncite de lipsa lor mutuală de grijă faţă de deteriorarea lor treptată, uneori imperceptibilă, clar de multe ori, în momentele esenţiale (ale lunecării lor spre dramă, evidente sau, în orice caz, depistabile), Lucia încerca să-şi dea seama (sau, poate, dându-şi perfect de bine seama, dar ascunzându-şi conştienţa acestei situaţii), să salveze amintirea (dacă nu aparenţa necesară pentru

propriul ei echilibru psihic) a primei ei căsnicii, bazate, fără nicio îndoială, pe iubire reciprocă, atestând, adică, nu numai capacitatea ei de a iubi (contestată de Onisifor), ci şi de a fi iubită (pusă la îndoială – în gândirea ei, bazată pe scheme ideale şi nu pe acceptarea mobilităţii infinite a reacţiilor umane, inclusiv a dorinţei senzuale – de sfârşitul lamentabil al căsniciei sale cu Onisifor). Lucia avea nevoie (fără ca de acest lucru să-şi dea seama în mod conştient chirurgul depersonalizat, capabil să-şi înfrângă orice reacţie emotivă şi să acţioneze cu răceala obiectivă a unei maşini perfect puse la punct) de o justificare cât de cât plauzibilă (pentru ea însăşi) a lipsei de continuitate a consonanţelor sentimentale bazate pe incitaţiile erotice provocate de ea, adică de o bază pentru efortul ei de a scăpa de obsesia că e, în fond, rezultantă a unei profunde erori de structurare că, pe undeva, în făurirea complexului fiziologic perfect pe care se constituia conştiinţa de sine a ei, a Luciei, s-a petrecut o gravă eroare implantând un sistem nervos absolut echilibrat (îmbinând un control cerebral foarte senin cu un sistem vegetativ sensibil, dar docil faţă de comenzile cerebrale) într-un trup menit unor reacţii vegetative necontrolate de cerebralitatea redusă] a minim. Contradicţia existentă în însuşi programul genetic (of, cum aş putea oare evita formulele aflate la modă atunci când de constituie acoperire a gândului meu?) al Luciei nu putea să nu genereze accidente tragice atunci când ea era menită – oricât de modest aş fi, nu-mi pot ascunde această convingere fără a renunţa la nişte idei fundamentale ale existenţei mele – să se împlinească într-o capodoperă prin unirea cu formula mea genetică (şi tocmai de aceea Sergiu ar fi trebuit să fie fiul meu, nu al lui Onisifor, în niciun caz al lui Onisifor). Oricât aş fi de dornic ca eventualul (şi absolut întâmplătorul) cititor al acestor note să nu mă socotească un iresponsabil lansat fără frâu

pe traiectoria obsesiilor sale, această convingere fundamentală şi indestructibilă că Sergiu trebuia să fie fiul meu şi toată grija pentru Sergiu au izvorât din dragostea (nicicând mărturisită, dar evidentă, sunt sigur, nu numai pentru mama lui, ci şi pentru toată lumea) pentru Lucia. Dar orice aş dori eu, Sergiu nu este fiul meu, ci al lui Onisifor, şi undeva în adâncul fiinţei sale, în formula sa genetică, acţionează implacabil o parte din ereditatea lui Onisifor, iar Lucia, oricât era (sau este încă) de orbită (sau numai influenţată) de visul omului influenţabil (sau modelabil) de bune intenţii, de educaţie, de frumoasele idei inoculate în copilărie, e totuşi medic. şi ar fi trebuit să dovedească mai multă umilinţă faţă de zonele de întuneric din om, de izbucnirea lor incontrolabilă, de funcţiile lor obscure dar atât de evidente, şi să se teamă de ceea ce putea ieşi din sporirea influenţei lui Onisifor asupra lui Sergiu. Efectele acestor influenţe nu au întârziat să se facă simţite, clar Lucia era prea orbită de dragostea pentru băiatul ei frumos şi cuminte ca să le observe şi să acţioneze împotriva lor. Am spus „influenţa lui Onisifor” şi mi se pare că nu am greşit. Dar această influenţă s-a exercitat complicat (aşa cum se desfăşoară toate fenomenele existenţei), mai ales, oricât de ciudat ar putea să pară, prin opoziţie, prin contradicţii violente. Adică între Onisifor şi fiul său s-au statornicit de la început nişte relaţii ciudate, în care se exprima (oricât încercau să le tempereze prin civiiitate, iar Sergiu, în plus, prin respectul datorat tatălui) antagonismul dintre două personalităţi puternice, înclinate spre orgoliu şi spre egocentrism. Onisifor este, probabil, în primul rând vinovat pentru consecinţele negative ale similitudinilor lor temperamentale, căci el, cel obişnuit să ordone şi să-şi vadă îndeplinite ordinele, îngrijorat de influenţa exercitată asupra lui Sergiu de mama sa şi grăbit să pună capăt nu

numai acestei influenţe, ci şi consecinţelor ei, şi-a pus în cap din prima zi a revenirii băiatului sub oblăduirea sa să-şi remodeleze cât mai curând şi mai radical fiul, să curme efeminarea de care îl socotea atins, să-i dea mai multă hotărâre, încredere în sine, dorinţă de a răzbate şi pute re de a înfrunta adversităţile oamenilor şi ale întâmplărilor, adică ceea ce el socotea că defineşte bărbăţia şi constituie calitatea fundamentală a omului adevărat. Ceea ce îl îngrijora în realitate pe Onisifor era lipsa de ambiţii puternice pe care o constata la Sergiu, adică ceea ce el a numit într-o discuţie pe care n-o s-o uit niciodată (căci nu ani combătut ideile lui Onisifor, nu i-am dezvăluit eroarea profundă de a reduce pe om la o singură calitate, care e periculoasă dacă nu e domolită de altele, şi am lăsat astfel să înceapă reeducarea lui Sergiu fără a fi spus niciun cuvânt, asumându-mi în acest fel, fără să-mi dau seama, o răspundere în cele ce aveau să urmeze) „mediocritatea jalnică a viselor sale”. În vremea aceea Onisifor ajunsese ceea ce e acum, adică un om puternic şi greu de înţfruntat nu numai din cauza inteligenţei iscoditoare, capabile să găsească soluţii neaşteptate, ingenioase, pentru a construi ceva sau pentru a dărâma ceva (sau pe cineva) şi nici numai a voinţei veşnic încordate, ca un arc de oţel, ci mai cu seamă datorită orgoliului său nemăsurat, care nu putea accepta înfrângerea, şi a urmării sale imediate, ambiţia nesătulă, nicicând satisfăcută, şi nu ezita nicio frântură de secundă să treacă la înfăptuirea hotărârilor sale, aşa că a început îndată „reeducarea” lui Sergiu.

„— Ceea ce m-a izbit1 din primul minut – îmi spunea într-o seară Sergiu, în timpul unei discuţii calme şi plăcute din biroul meu liniştit, cu fereastra imensă dând spre grădina unde ningea încet, zugrăvind un peisaj ireal, n-a fost solemnitatea masivă şi greoaie a locuinţei tatii, căci mai fusesem adesea pe de el şi i-o cunoşteam de ani de

zile, ci sentimentul straniu că încep să mă identific cu acea grandoare ieftină, falsă, contrafăcută, ce izvora din mobile, din covoare, din lustrele de cristal somptuoase şi de foarte prost gust (de parcă materialele fantastic de scumpe şi munca migăloasă a unor meşteri extrem de pricepuţi ar fi fost condamnată să satisfacă nişte exigenţe ce nu aveau nimic comun cu gustul, atrase numai de masivitate, de decorativismul exagerat, de monumental şi somptuos, capabile să exprime propria lor satisfacţie de a putea avea toate acestea, de a le stăpâni şi de a le dispreţui) din rafturile uriaşe, pline de cărţi legate în muşama, pe care în mod evident nimeni nu le deschidea niciodată, constituind doar prin numele autorilor un fel de blazon, marca indispensabilă a unei apartenenţe. Nou era doar faptul că de data aceasta locuinţa nu mi se mai părea străină, locuinţa tatălui meu din care voi pleca îndată pentru a mă întoarce în viaţa cea adevărată, într-o locuinţă vie, omenească, în apartamentul în care trăiam împreună cu mama. Ea devenise deodată, pe neaşteptate, locuinţa mea, cadrul real al vieţii mele, care urma să fie într-o măsură hotărâtoare determinată tocmai de acest mediu ce prefigura ambianţa mai largă în care pătrunsesem prin revenirea la tatăl meu. Nu eram speriat de această schimbare petrecută în viaţa mea, deşi îmi dădeam vag seama că ea este foarte profundă şi îmi va pretinde adaptări laborioase, prefaceri însemnate, nu lipsite de dificultate. Nu eram nici măcar îngrijorat, dimpotrivă, mă lăsam sorbit cu înfrigurare de sentimentul că viaţa mea de până atunci s-a destrămat, a încetat să mai aibă realitate, dând loc unei stări noi, pline de surprize, de noutate, de altceva. Într-un fel, identificam, probabil schimbarea din viaţa mea ca o consfinţire a trecerii de la copilărie la vârsta răspunderilor, a bărbăţiei, a curajului şi a puterii. A curajului de a dori fără escamotări şi prefaceri, şi a puterii

de a dobândi ceea ce doreşti. În orice caz, simţeam că viaţa nouă, stilul nou de a fi, reprezentat de locuinţa tatălui meu, mă soarbe cu putere, şi mă lăsam dus cu deliciu de vârtejul acesta plăcut, spre surprize bănuite fierbinţi şi nemaiîntâlnite. Da, aşa a început…”

Ei, da, aşa a început. Numai că prima treaptă pe care a trebuit s-o urce (sau s-o coboare) a fost aceea a supunerii fără crâcnire. Alături de mama sa, Sergiu a fost crescut în spiritul libertăţii, al opţiunii deschise sau, cel mult, al persuasiunii. Onisifor considera însă acest spirit ca fiind emanaţie a liberalismului mic-burghez, a efeminării de intelectual fără căpătâi şi conştiinţă politică, şi era încredinţat că un bărbat adevărat, menit să conducă, să exercite o putere deosebită, adică să fie cineva, trebuie să înveţe înainte de toate legea de fier a supunerii, a disciplinei ascultării şi executării fără şovăire a ordinelor, căci nu există putere nelegată de una şi mai mare ce-i condiţionează, îi sprijină şi-i limitează existenţa. Sergiu a trebuit deci să înveţe înainte de toate supunerea desăvârşită, înfrângerea imediată a propriilor păreri, acceptarea „sugestiilor” tatălui său ca şi cum ar fi fost vorba de porunci strigate cu străşnicie, deşi erau aproape întotdeauna rostite pe tonul neutru capabil să încurajeze dialogul, dar din care băiatul desluşise de la început refuzul categoric al oricărui dialog.

„— Da, îmi spusese Sergiu mult mai târziu, când ajunsese destul de matur şi de lucid pentru a putea măsura adevăratul conţinut al experienţelor sale, tata urmărea să-mi asigure singurul lucru pentru care socotea că merită să trăieşti, să lupţi şi să te zbaţi în lume, adică o situaţie cât mai onorabilă în rândul celor puternici, al celor capabili să mânuiască una dintre nenumăratele pârghii ale Puterii. Pe oamenii importanţi cu care tata voia să mă vadă asemănător, bdată şi odată, după trecerea multor ani şi

acumularea multor experienţe, îi vedeam zi de zi, puteam să le observ obiceiurile ca pe acelea ale unui trib necunoscut, îi vedeam urcându-se dimineaţa în marile limuzine negre ce-i aşteptau în faţa vilelor, cuibărindu-se cu gravitate pe locul de lângă şofer (totdeauna, invariabil, pe locul de lângă şofer) şi deschizând ¡curioşi, dar cu mişcări încete, pline de siguranţă, ziarul pregătit de şofer, şi adâncindu-se în lectură şi rămânând cufundaţi în ea până când limuzina oprea lin în faţa uneia dintre impunătoarele clădiri unde îşi aveau birourile masive, mobilate foarte asemănător, marcând însă prin amănunte abia perceptibile pentru cei neiniţiaţi, dar clare şi evidente pentru cunoscători, complicatele diferenţe ierarhice dintre ei, fără să arunce nicio privire, niciodată şi cu niciun preţ, asupra lumii înconjurătoare, asupra străzilor luminate de vară sau învăluite în ploi, nori şi ceaţă de toamnă, împinse într-un spaţiu ireal de către iarnă sau cutreierate de mireasma de pământ reavăn a primăverii, închişi ca-ntr-o cuşcă translucidă în preocupările lor importante, complexe şi abstracte, în problemele ce-i aşteptau închise în dosare ca o floră întreagă într-un morman de ierbare, întâlnindu-se doar pentru a discuta îndelung şi competent despre aceste probleme, revenind la amiază pentru a înghiţi grăbiţi, cu gândul aiurea, cu ochii cul fundaţi, de obicei, în dosare, o mâncare de care nu-şi mai aminteau peste câteva minute şi plecând din nou, întotdeauna grăbiţi, întotdeauna aşteptaţi, mereu pregătindu-se pentru şedinţe importante, mereu uitând să arunce o privire, o singură privire, cât de fugară şi cât de distrată, asupra lumii înconjurătoare, asupra străzilor pe care le străbăteau limuzinele mari şi negre, asupra oamenilor care alergau după zilnicele lor treburi sărmane şi banale, iar seara târziu, când oraşul căzuse obosit în somn, soseau şi ei în vilele tăcute, sorbeau o ceaşcă de ceai şi înghiţeau distraţi

două felioare de şuncă de Praga, căci erau obezi, preobezi sau îngrijoraţi de pericolul obezităţii, şi adormeau cu gândul la problemele ce vegheau în dosarele lor, visând adesea că de proliferează şi se constituie într-un nou potop sau, uneori, în nopţile fierbinţi, că le-au rezolvat, că au ajuns la capăt şi toate dosarele lor sunt goale. Da, spunea Sergiu, glumind desigur, clar cu o faţă pe care nu se putea descifra nicio urmă de amuzament, i-am pândit uneori şi atunci când câţiva dintre ei veneau acasă ia tata, pregătiţi să se distreze, dornici să se destindă, spunându-şi de multe zile „ehei, sâmbătă o să ne distrăm excepţional la Onisifor, e şmecher rău Onisifor, ştie să organizeze nişte chefuleţe, mamămamă!”, soseau gravi şi importanţi şi începeau să zâmbească bine dispuşi, pregătiţi să se simtă bine, îndată ce ajungeau în holul spaţios, bătându-se prieteneşte pe spate, râzând gros, părâocl nişte adolescenţi pe cale de a face o poznă, eliberaţi deodată de morga cotidiană, de gravitatea lor impenetrabilă, de apăsarea problemelor ce reuşeau în fine să adoarmă pentru o noapte în de –arele lor adunate în maldăre, straturi-straturi ca nişte formaţiuni geologice foarte greu de descifrat!

Atunci când am ajuns mai experimentat (căci m-am străduit şi eu, har Domnului, să acumulez «experienţe» aşa cum dorea tata, dar poate că nu tocmai în direcţia imaginată de el), mi-am dat seama că «bătrânii» adunaţi în marea sufragerie a tatii, ocrotiţi de saloanele spaţioase şi elegante dispuse jur-împrejur ca un tărâm capabil să-i izoleze de lume, «se distrează» într-un mod mult mai nevinovat şi mai copilăresc decât o făceam noi, tinerii, dornici să ne pregătim spre a ajunge ca ei. Tata aducea întotdeauna un mic taraf, mereu acelaşi, constituit din băieţi discreţi, care nu-şi băteau gura, şi două sau trei cântăreţe de muzică populară, de obicei tinere şi atrăgătoare, uneori însă şi mai trecute, dar preţuite pentru

arta lor. După un timp, cinci s-a ajuns la fripturi şi vinul vechi se străduia să încălzească inimile, lăutarii îşi începeau cântecele şi cântăreţe le se perindau pe estrada discretă din dreptul mesei uriaşe, pe care o părăseau apoi tot mai des, cum creştea numărul sticlelor golite, apropiindu-se de masă şi cântând la urechea invitaţilor cântecele lor preferate, care trădau îndată regiunile de baştină, înscriindu-se în aria largă ce duce de la «M-a făcut muica oltean» la «Trandafir de la Moldova», la «Pe Mureş şi pe Târnave», ori la «Cât II Maramurăşu» şi împletindu-se într-o frăţească înţelegere pentru a se ajunge la lacrămile ce trebuiau să ude cântecul «De ce m-aţi dus de lângă voi». O, da, continuă Sergiu, zâmbind în fine, bătrânii se distrau foarte nevinovat, se vedea că ei au ajuns în situaţia pe care o aveau, la funcţiile pe care le împlineau, fără a se fi pregătit anume, pesemne fără să fi ştiut ce-o să devină şi lipsiţi astfel de preţioasa ucenicie pe care o aveam noi la îndemână, neştiind (sau neavând curajul) să iasă din formulele tradiţionale ale unui chef de la ţară. Ei, noi, în schimb, am dovedit nu numai imaginaţie şi inspiraţie, dar şi curaj, lichidând foarte repede vechile formule şi trecând la un stil nou, caracteristic, tineresc, dinamic, fantezist.

Introducerea în ambianţa acestui tineret dinamic mi-a fost facilitată de trecerea de la vechiul meu liceu la acela situat în coasta cartierului unde locuia tata. Evident, lui nou venit într-un colectiv bine închegat, având la bază ani lungi de deprinderi comune, experienţe împărtăşite, uzanţe şi ierarhii bine precizate, închis pe secrete comune, este aproape întotdeauna privit cu neîncredere şi admis în rândul celorlalţi doar după prudente verificări şi probe. Am considerat firească această situaţie, m-am comportat firesc în mijlocul răcelii generale ¡ce mi se arăta, nu am încercat să forţez sau să grăbesc acceptarea mea în «gaşcalor, m-

am străduit să observ colectivul în care am picat, să desluşesc relaţiile din sânul lui, să descifrez liniile de forţă ce-l străbat, ierarhiile existente, obiceiurile. Eram pus la margine, parcă n-aş fi existat, lăsat pe dinafară de combinaţiile şi distracţiile lor, părăsit singur în faţa unor profesori necunoscuţi şi mă aflam în fiecare clipă în alertă pentru anu cădea ca un fleţ în vreo capcană. M-am străduit, întâi şi-ntâi, să le învăţ jargonul, să-mi însuşesc felul lor de a fi, de a se comporta, atitudinea lor faţă de profesori, să înţeleg aluziile lor, comunicările «cifrate» pentru a nu fi surprinse de neiniţiaţi… La una din orele de gimnastică m-am trezit pus în faţa primei probe. Dionisie Ionescu, cel mai bun sportiv al clasei, mi-a propus să încercăm două perechi de mănuşi de box. Era un băiat înalt, părând puţin mai în vârstă decât clasa, elastic şi puternic, şi mi-am dat îndată seama că e pus, să mă ridiculizeze, dându-mi şi-o bătaie bună. Numai că singurele sporturi pe care mama mi le îngăduise fără nicio îngrădire în adolescenţă au fost judo şi boxul, pe motiv că «dacă un băiat cu tată poate măcar spera că o să-l apere tatăl său, unul care nu are decât mamă trebuie să se bizuie exclusiv pe propriile sale puteri». Aşa că nu eram tocmai un necunoscător în ale boxului. Dar m-am prefăcut complet ageamiu, ca adversarul meu să fie convins că-şi poate bate joc de mine după plac şi să nu-şi ia rolul prea în serios. Am făcut, aşadar, pe prostul, încercând să-mi trag mănuşile invers şi am privit năuc că nu se potriveşte, până când unul dintre spectatori, Vasile Tăutu, se apropie de mine furios (vedeam bine că e furios şi din mişcările sale repezite, enervate şi simţeam că nu e furios pentru că sunt ageamiu şi nu ştiu cum se pun nişte mănuşi de box, ci pentru că accept să boxez cu Dionisie Ionescu, priceput al dracului, care o să mă facă terci, căci o să stau în faţa lui bleg, fără apărare, capabil numai să încasez, ca un sac de

nisip pentru antrenament). M-a emoţionat enervarea lui şi am vrut să-l liniştesc, făcându-i cu ochiul, dar el n-a înţeles ce vreau, a crezut că-i o nouă confirmare a stupidităţii mele depline, şi a fost singurul băiat care a luptat din răsputeri să împiedice începerea masacrului (căci nu-mi acorda nicio şansă, decât aceea de a fi masacrat). Ceilalţi erau însă prea aprinşi ca să mai poată fi opriţi, adversarul meu zâmbea încrezut, sigur pe sine, pregătit de un spectacol amuzant, îi făceau plăcere strigătele de «Haicle, Bob, uscă-l, Bob» (căci, i se spunea Bob printr-o absolut incomprehensibilă metamorfoză a prenumelui de Dionisie) şi-şi destindea muşchii făcând mişcări graţioase, pline de forţă şi sprinteneală. Apoi «arbitrul» ne-a pus faţă în faţă şi a dat drumul circului. Am făcut tot posibilul să măresc caracterul comic, amuzant, preifăcându-mă, atunci când eschivam iute o lovitură, că mă împleticesc, ridicând cu o mişcare grotescă pumnul atunci când opream pumnul repezit al lui Bob, încurcându-mă în propriile mele picioare atunci când trebuia să atac. Am simţit că Bob e tot mai mirat, că începe să înţeleagă ce se întâmplă, devine prudent, se concentrează şi pândeşte ocazia pentru a plasa o lovitură puternică, dornic să termine. Am desluşit o secundă şi faţa lui Tău tu şi m-am bucurat văzând că, după toate semnele, începe şi el să înţeleagă. Dar gloata cea mare nu înţelegea nimic, râdea de giumbuşlucurile mele şi-l încuraja cu veselie pe Bob, «Haide, Bob, zdrobeşte-i pătlăgica, la pământ cu el, Bob, scoate-i muştarul, Bob, stinge-i lămpile, Bob!» Am sesizat prea târziu mişcarea lui Bob, era realmente rapid, abil, am încasat un upercut de dreapta şi în fracţiunea de secundă următoare un suing de stânga, am simţit că mintea mi se înceţoşează, probabil că m-am şi clătinat, dar Bob n-a sesizat momentul prielnic, a ezitat, şi am putut să-mi revin. Am început să mă concentrez măii serios, nu era momentul să glumesc, am

sesizat un prilej bun şi i-am plasat lui Bob exact aceleaşi lovituri, dar fără putere, fără insistenţă, doar aşa, ca un fel de avertisment, «las-o mai moale, că încep şi eu!» Am simţit, din loviturile sale mimate, moi, că a priceput şi că e de acord. Am mai continuat aşa, câteva minute, ca doi căţeilandri ce se hârjonesc în joacă, eu făcând pe clovnul, Bob prefăcându-se că vrea să mă lovească, apoi s-a arătat plictisit, s-a oprit şi şi-a întins mâinile ca să i se desfacă şireturile de 1 a mănuşi. «Cu ăsta nu poţi să boxezi serios! Ăsta face pe nebunul, e neserios, dar ascunde el un secret! Te trezeşti să ştie boxa», r-îse el în hazul general, dar mă luă de umăr şi mă bătu pe spate cu prietenie. Am ştiut că l-am câştigat, şi m-am bucurat. Dar nu l-am uitat pe cel ce făcuse prima, breşă în zidul ostilităţii din jurul meu, şi l-am aşteptat pe Tăutu; care rămăsese la urmă de tot. Mi-a zâmbit şi a şoptit: «Eşti dat dracului, Sergiule! Dar de ce nu i-ai dat o lecţie îngâmfatului ăstuia?» Am râs şi i-am răspuns, încet: «Ca să-mi fac un duşman aprig? Şi să devin antipatic tuturor a Nu-i mai uşor să faci pe clovnul şi să râzi în tine?» «Aşa este, a spus. Au început să te simpatizeze… Iar Bob a rămas recunoscător…»

Aşa am reuşit să deschid o breşă în zidul de ostilitate pe care îl simţisem ridicat în jurul meu, şi singurul lucru care mă nemulţumea era rolul meu aproape pasiv în dobândirea acestei izbânzi, locul prea mare ocupat în înfăptuirea lui de către întâmp tare. Căci era în adâncul meu (sau, poate, mai exact, în fiecare celulă a mea) o mare sete de a fi eu însumi, stăpân pe mine, pe emoţiile şi pe faptele mele, pe locul meu în lume şi pe raporturile mele cu ceilalţi, de a nu mă lăsa dominat de dorinţele sau capriciile celorlalţi şi mai cu seamă de a nu accepta să fiu copleşit de întâmplare, de hazard, destin, fatalitate sau oricum vrei să-i spui. Fusesem mulţumit de rezistenţa mea morală faţă de ostilitate. Nu numai că nu mă dădusem

bătut, nu capitulasem închiinând steagul solitar al mândriei mele şi gudurându-mă pe lângă ei, ca un căţeluş bătut şi dornic de iertare, dornic să i se ierte faptul de neiertat că există şi este ceea ce este, dar nici măcar nu simţisem dezolarea singurătăţii sau a excomunicării din turmă, fiind chiar amuzat de copilăria lor naivă, de seriozitatea ou care se lăsau duşi de ritualurile lor puerile, considerându-le cu ingenuitate însemne ale bărbăţiei şi ale curajului, atunci când în realitate de nu exprimau decât o prelungire a anilor lor de mult dispăruţi şi o tristă predominanţă a infantilismului în gândirea şi în comportamentul lor. Puteam privi de sus această stare a colegilor mei deoarece veneam dintr-un liceu cu alte uzanţe, unde tocmai compoziţia mai eterogenă, mai amestecată, a clasei, făcea ca din diversitatea de obiceiuri, psihologii şi năzuinţe să reiasă cu mai multă libertate şi spontaneitate profilul real al fiecărei vârstle.

Noi, acolo, în liceul acela excelent dar privit de sus, cu dispreţ, de colegii mei actuali, am fost, adică, ceea ce trebuia să fim în mod firesic la fiecare vârstă, dând glas vocilor mai adânci ale sângelui şi impulsurilor psihice, neîndemnaţi de nimic să ne prefacem a fi (sau să fim ou adevărat) altceva decât ceea ce era natural să fim în fiecare vârstă, copii sau adolescenţi, sau tineri. Aici, chiar şi copilăria era falsificată, influenţată de situaţia tatălui, de dimensiunile maşinii care! l aducea pe unul sau pe altul la şcoală sau de manierele şoferului sau ale bonei ce-l însoţea, de şoaptele discrete dar insistente şi influente: «e copilul lu’ X». Da>, am observat de la început că aici copiii erau prematuri, modificaţi de conştiinţa că reprezintă funcţia tatălui sau a mamei, că trebuie să se comporte într-un mod distins, diferit de acela al muritorilor de rând, că poartă pe frunte semnul invizibil, dar imediat detectat de toată lumea al predestinării pentru o situaţie privilegiată,

predestinare plătită cu renunţarea la lipsa de răspundere a copilăriei, la libertatea de a-ţi da frâu liber, de a te juca, de a râde fără rost, iar adolescenţii cu feţele pline de coşuri păreau descinşi dintr-un distins colegiu englez, comportându-se ca nişte tineri gentlemani plini de morgă, de conştiinţă importanţei lor, discutând cu pasiune despre aventuri erotice sau despre extraordinare partide de cărţi, emiţând aprecieri competente, de cunoscători încercaţi, despre femei şi despre mărci scumpe de automobile străine, în timp ce bărbaţii tinerii, ajunşi la 1718 ani, cu care mă aflam coleg, păreau incapabili să intre în vârstă lor reală, purtând în gândirea şi în comportarea lor vestigiile unor trăsături (necunoscute atunci când ar fi fost firesc) ale copilăriei sau adolescenţei. Mi s-a părut la început straniu (dar m-am străduit să privesc totul cu obiectivitate rece, să nu judec şi să nu dispreţuiesc, ci să înţeleg) că aici nimeni nu discută despre viitor, despre ceea ce visează să facă în lume. În liceul de unde veneam, în ultimele clase tema predominantă era meseriei spire care tindea fiecare dintre noi sau studiile pe care dorea să le facă pentru a ajunge ceea ce visa să fie în viaţă. Aici, printre colegii mei noi, această temă nu există, nu se punea, nu preocupa, în aparenţă, pe nimeni. Probabil că pentru cei mai importanţi dintre aceşti tineri, cei ce dădeau tonul, indicând cum trebuie să te porţi, ce trebuie să doreşti şi ce e bon ton să faci, această problemă a viitorului era ca şi rezolvată, ea nu stârnea nelinişti şi nu genera semne de întrebare, iar ceilalţi, cei care nu puteau socoti că se află în afară de bătaia aspră a valurilor realităţii, dar erau învăţaţi să-i imite pe cei clintii, să le copieze felul de a gândi, de a fi şi de a se purta, îi urmau în acest cazcu docilitate, eludind – cel puţin în forul clasei – problema obstacolelor existente în calea înfăptuirii viselor sau ambiţiilor lor. Nu, aici viitorul nu părea o fortăreaţă ce

trebuie cucerită prin mari eforturi, prin muncă necurmată, printr-o extremă încordare a tuturor forţelor şi capacităţilor, ci o alee largă împrejmuită de trandafiri pe care fiecare se poate plimba alene, distrat, împins oarecum la întâmplare de ambiţia sa ori de dorinţa părinţilor, dar ducând negreşit, necondiţionat şi neîndoielnic spre reuşita cea mai deplină. Viitorul neexistând ba problemă, el nu se punea decât ca stil de viaţă. Aceasta şi era principala preocupare a colegilor mei: să copieze modul de a trăi al părinţilor şi să-l completeze cu dimensiunile prefigurate de propriile lor dorinţe. Iar toate acestea mi se păreau mie (cel venit dintr-un mediu în care contactul ou realitatea cea de toate zilele era firesc, căci nu se putea altfel, şi unde pregătirea pentru implantar ea în această realitate era principala problemă a tinerilor de vârsta mea) vestigii cu totul rizibile ale unui infantilism neobişnuit de prelungit. Am rămas uluit când tata, căruia i-am relatat constatările mele, m-a ascultat oarecum distrat, iar la urmă m-a privit eu o anumită mustrare, spunând pe un ton ce nu admitea replică: «Evident, cei mai mulţi au o situaţie deosebită… E, desigur, natural să fie aşa… Părinţii lor, nu-i aşa… Neîndoielnic, meritele excepţionale ale… Aşa că, de ce ar mai trebui să aibă frământări?» Mi-am dat seama că ceea ce eu socotisem o ciudăţenie psihică era pentru tatăl meu o atitudine firească. Am rămas surprins, ca să nu spun de la început profund decepţionat, dar am tăcut, dându-mi însă din clipa aceea seama că tatăl meu gândeşte probabil altfel decât am învăţat eu să gândesc, că trebuie să fiu atent la această diferenţă şi să studiez foarte exact modul de a fi şi de agâodial tatălui meu, ¡pentru a mu accepta din posibila lor influenţă decât ceea ce mi se părea convenabil caracterului meu (căci aveam ambiţia că dacă nu am încă o personalitate complet formată – şi nici nu aş fi dorit s-o am înainte de a fi trăit experienţe capabile s-o formeze, căci

nu voiam să fiu o marionetă perfectă, ci un om viu şi imperfect, am, neîndoielnic, caracter). Din acea zi a început între mine şi tata o luptă ascunsă clar neîntreruptă care a izbucnit apoi deschis în relaţiile dintre noi, la început în discuţii care, devenind tot mai violente, s-au preschimbat în înfruntare, neînţelegeri permanente, conflicte tot mai grave şi au dus, până la urmă, la ruptură.

De altfel, de ce să nu mărturisesc, exista în mine, şi cred că nu numai în mine, ci în întreaga mea generaţie, o dorinţă de ruptură. Cu multe. Cu un fel de a fi şi de a gândi, cu un fel de a înlocui realităţile prin cuvinte sau de a separa cuvintele de realitate, cu un fel de a vorbi diferit de acela de a te comporta dar prezentat ca adevăratul tău chip (deşi toată lumea îţi cunoştea celălalt chip). Cu un fel de a dansa de parcă te-ai îmbrăţişa şi de a te îmbrăţişa de parcă ai dansa. Cu un fel de a cânta, minţind, transformând lumea într-o marmeladă sentimentală când în adevărul ei adevărat ea e dinamism, contradicţie, luptă, stridenţă, dizarmonie, ţipăt dezarticulat.

Poate că la început ceea ce m-a mirat mai mult la noii mei colegi a fost, în afară de vestigiile infantile, conformismul lor (cu taţii, unchii şi naşii, perfecta lor identificare aparentă cu stilul de viaţă al acestora, deplina continuitate dintre generaţii. Acest lucru m-a surprins, poate, cel mai mult, deoarece simţeam cumva obscur în mine o mândrie nelămurită de a fi tânăr, de a putea lua-totul de la capăt, de a nu fi apăsat de niciun compromis vechi, de nicio laşitate tăinuită cu grijă, şi că fac parte dintr-o generaţie pură, nevinovată, decisă să ia totul de la început. Pe urmă, mai ales după acceptarea mea de către ceilalţi, am început să înţeleg că nici între ei şi părinţii lor nu exista o consonanţă atât de

C-da 5099 coala 18

perfectă cum – mi s-a părut la început. Era clar că au desluşit şi ei acceptarea de către unii membri ai generaţiei care ne-au premers a aparenţei, a convenţiei ca stil de viaţă, a convenţiei ca ersatz al realităţii. Numai că pe ei nu-i. revolta însăşi esenţa acestei realităţi, ci doar îi plictisea incomoditatea psihică individuală la care ea ducea. Pentru ei, adică, principalul nu-l constituia geneza condamnabilă a unor formule de escamotare a realităţii prin cuvinte şi de transformare, prin vorbe goale, a imoralului în moral, a răului în bine, a culorii negre în culoare albă strălucitoare, ci – pare-mi-se – exclusiv faptul că în ciuda vilelor elegante şi a limuzinelor somptuoase, a eleganţei şi a belşugului vizibil, părinţii lor nu erau fericiţi, nu erau deloc fericiţi, în timp ce ei doreau neapărat şi necondiţionat toate acestea plus fericire.

Ei, spuse Sergiu cu ciudă, clar toate acestea sună al dracului de abstract, nu fac decât să macin vorbe goale, ne-am molipsit şi noi de vorbărie, ce să-i faci, iar eu aş vrea să te fac, nasule, să pricepi, să intri în pielea mea, să vezi cu ochii mei, să judeci cu mintea mea, căci altfel nu vei înţelege absolut nimic, căci te afli şi mata – iartă-mă că o spun aşa pe şleau, clar prima condiţie de a fi altfel este aceea de a nu accepta şi de a nu folosi minciuna – pe ţărmul celălalt, între noi curge râul cel mare al timpului. Uite, de exemplu, muzica. Noi am crescut într-o atmosferă saturată de două modalităţi ale muzicii, aparent contradictorii, în realitate complementare. Pe de o parte marşurile, pe de alta tangoul şi valsul. Cele două aripi fâlfâite de muzică în jurul nostru păreau să simbolizeze necesitatea – de a păşi marţial, în ritm de marş, pentru a merita dulcea beţie a tangoului sau lunecarea elegantă a valsului (frântă, în practică, deoarece nicăieri unde se dansa nu exista spaţiu suficient pentru mişcarea largă, permisă doar de uriaşe sailoane cu parchet lucios, a

valsului, perechile fiind astfel silite să se bâţâie înghesuite). În noi însă se alcătuia necesitatea unei alte muzici. Nu eram războinici şi nici milităroşi, cunoşteam din literatura scrisă şi orală (debitată de generaţia voastră cu precădere la un pahar de vin) a războiului, ca să nu ne placă nici atmosfera sa distilată în muzică. Doar marşurile acelea muncitoreşti la modă în anii de care vorbesc îmi plăceau pentru că promiteau o solidaritate umană generată de comunitatea de obiectiv, de ţel, şi de ritm, pe care generaţia mea o doreşte cu toată sinceritatea. Nu am înţeles niciodată însă preferinţa voastră pentru vals şi pentru tangou. Ea se explică oare prin nostalgia, exprimată în vals, a unei epoci apuse, de eleganţă şi fast a unei aristocraţii alintate de soarta prielnică, ori de visul unor ţări calde unde perechile se strâng languros şi fierbinte într-o ritmică ce pare a erosului însuşi? Nu ştiu. Dar s-ar putea să existe o astfel de sublimare. Noi însă (generalizez fără sfială preferinţa mea căci ea a devenit de atunci, evident şi notoriu, emblema unei generaţii) un alt mod al muzicii, un melos izvorât din dezordinea vieţii, din contradicţiile şi din dinamica ei, exprimând o mare dorinţă de comuniune umană, de regăsire a unuia în ceilalţi, a topirii într-un canon general valabil deoarece exprimă însăşi esenţa fiecărei individualităţi. Aşa cum ştim azi destul de bine, lumea aceasta a noastră e una singură şi năzuinţele fundamentale ale oamenilor nu se alcătuiesc după preferinţe zonale ori de bloc, aşa că ceea ce visam noi era visat şi în alte părţi ale lumii, şi Terra s-a trezit cu un nou chip al muzicii, care a scandalizat generaţia matură, dar a îmbătat tineretul ca un alcool foarte tare. La început a ajuns până la noi un disc sau două, apoi s-au înmulţit benzile de magnetofon, ca până la urmă să biruiască marea democraţie a casetofoanelor. Ei, dar atunci, la început, cele câteva imprimări se aflau doar în

cercuri selecte, mondene sau artistice, şi ajungeau doar prin excepţie la urechile noastre. Dar colegii mei – care atunci nu erau încă ai mei – aveau numeroase discuri, kilometri de benzi imprimate, şi manifestau faţă de această muzică – a cărei decadenţă părinţii lor nu conteneai! s-o veştejească – un adevărat cult, care li se părea în plus şi foarte distins deoarece era rezervat aproape exclusiv cercurilor lor. De atunci muzica aceasta nouă, tânără, a luat o mare răspândire, a fost larg democratizată printr-o amplă circulaţie şi împământenită la noi prin forme originale legate uneori de folclor, clar cu ani în urmă ea a fost o dimensiune a efortului colegilor mei (din liceul amintit) de a face mai plăcut şi mai amuzant stilul de viaţă al părinţilor lor, adăugând o muzică pe gustul lor avantajelor preexistente... Pe urmă acest efort s-a îmbogăţit cu noi descoperiri. Dar pe acestea le-am cunoscut doar mult mai târziu, când dispăruse şi amintirea ostilităţii cu care am fost primit la început, semn că am fost deplin asimilat. Iată, de pildă, tărâmul atât de delicat, de complex şi de supus tuturor prejudecăţilor, dominat de milenii de tabu-uri şi interdicţii, supus atâtor abuzuri, inegalităţi şi falsificări, al sexualităţii. Generaţia mea s-a născut într-o lume în oare egalitatea absolută a sexelor era literă de lege, piatra unghiulară a existenţei sociale, dar femeia continua să fie supusă tuturor inegalităţilor, abuzurilor de tot felul. O femeie singură continua să fie considerată posibil obiect de plăcere şi era supusă tuturor presiunilor, de la acelea ale unui şef afemeiat până la oricare haimana ce se lega de ea pe stradă. Abia ajunse la vârsta nubilă, fetele erau vânate de toţi nemernicii, uneori chiar de profesori de-ai lor. Ajunse la universitate, tot soiul de otrepe schilodite şi scârboase oploşite pe careva treaptă a ierarhiiei didactice se considerau irezistibili don Juani, cărora erau obligate să le cedeze la primul semn. Măritate,

ajungeau să nu mai aibă nicio clipă liberă, trebuind să facă faţă, după orele de slujbă, obligaţiilor de gospodină şi de mamă, depunând un volum de muncă mult mai mare decât bărbaţii, trebuind în acelaşi timp să rămână tinere, frumoase, proaspete şi atrăgătoare deoarece altfel masculul-stăpân se ia după alte fuste. Noi am văzut de copii această situaţie şi ne-am săturat de ea. Nu ştiu cum vom aplica în viaţă, ajunşi la maturitate şi la conducerea acestei societăţi (căci fiecărei generaţii îi vine o dată rândul să-şi asume în întregime răspunderile), clar în primul domeniu în care ne-am putut afirma concepţiile (căci această afirmare depindea, în esenţă, numai de noi), nu am ezitat să răsturnăm multe uzanţe tradiţionale şi prejudecăţi consfinţite de timp. Acesta e domeniul sexualităţii. În primul rând, noi am refuzat să mai considerăm sexul tabu despre oare nu se poate vorbi, trebuind lăsat în negura deasă a miturilor care împiedică examinarea rece a realităţilor. Apoi, noi am refuzat prostituţia. Bărbaţii au respins până şi ideea că o femeie este o marfă ce poate fi cumpărată, cu bani, cu avantaje sau cu o situaţie privilegiată, ca soţie a unui om cu situaţie. Fetele au refuzat să se mai creadă „sex slab”, nevoit să ceară ocrotire, sprijin şi apărare, capabil să plătească totul doar cu propria lor frumuseţe. Ne-am lăsat şi noi plete, ca să semănăm mai mult. Şi-au pus şi de pantaloni, considerând că lichidează un semn distinctiv. Am renunţat, şi noi şi de la îmbrăcămintea luxoasă, la deosebirile de situaţie exprimată în diferenţele de calitate a veşmintelor şi am instaurat moda pantalonilor cârpiţi. Am proclamat – prin cea mai tăcută dintre revoluţiile ce au avut loc vreodată pe Terra – libertatea relaţiilor sexuale dintre tineri şi, în cadrul ei, ca o dimensiune absolut firească, deplina egalitate a sexelor. Noi am fost prima generaţie din câte se cunosc pe acest pământ numit

România oare a spulberat din conştiinţa şi din viaţa ei practică mitul milenar al virginităţii, considerând că cine vrea să şi-o păstreze e treaba sa, dar cine vrea (să renunţe la ea se foloseşte de un drept imprescriptibil. Şi am făurit o lege care nu poate fi niciodată abrogată pentru că este scrisă în temelia concepţiei noastre despre lume, că nimic din ceea ce îi este permis unui bărbat nu i se poate interzice în nicio formă – nici măcar sub aceea a respectului pentru morala tradiţională – unei femei!

Îţi spun aceste lucruri în modul acesta deschis (care în astfel de probleme e catalogat îndeosebi ca fiind cinism deoarece ştiu că nu eşti un apărător al minciunilor convenţionale devenite tradiţionale şi transformate în principii de etică). Dar mata, dragă naşuie, vei spune, ştiu, că toate acestea sunt bune şi frumoase, dar numai cu o condiţie. Bănuiesc la ce te gândeşti, şi-ţi dau dreptate. Toate cele spuse sunt naturalle şi sănătoase numai cu o condiţie: să nu devină instrumente ale dezmăţului, ci să rămână ocrotite de pavăza iubirii. Această pavăză mi-a oferit-o Sfânta întâmplare. Atâta ştiu şi eu – căci nu zadarnic am făcut atâtea cursuri de filosofie – că întâmplarea e una dintre feţele înceţoşate şi complicate ale nece sităţii, că ea tălmăceşte, adică, una dintre interdependenţele nemaipomenit de încurcate (pe lângă care influenţa bunului Dumnezeu al pravoslavnicei noastre Biserici era de-o uluitoare simplitate) ce acţionează în adâncul fenomenelor, faptelor şi avatarurilor din această lume. Prima întâmplare cu determinaţii exacte în mulţumirea produsă în tata de alegerea abilă şi utilă a prietenilor mei şi mărirea consecutivă şi importantă a banilor de buzunar ce constituiau tainul meu lunar. Această sporire binevenită a resurselor financiare mi-a permis cumpărarea chitarei râvnite în secret de foarte multă vreme şi aranjarea de ore la un profesor de pian,

acordeon şi chitară a cărui firmă o remarcasem de câteva luni. Toate acestea făcute în mare secret, ca tata să nu afle despre înclinările mele muzicale plebee (chitara aflându-se în concepţia sa pe o treaptă apropiată de cel mai jos grad al ratării iremediabile sau al vulgarităţii incurabile, singurele instrumente acceptabile din punctul său de vedere fiind orga şi pianul chiar şi vioara fiind învăluită de o aură de damnare, ca răscolitoare a unor pasiuni şi slăbiciuni inadmisibile la bărbaţii sortiţi unei activităţi importante. Această a treia întâmplare, contactarea profesorului de pian, acordeon şi chitară şi avansarea onorariului ce-mi permitea să mă bucur trei ore pe săptămână de eforturile sale diligente de a mă face stăpân al tainelor chitarei într-un timp relativ scurt, a avut rolul de a-mi permite s-o cunosc pe fiica sa, Doră, de care m-am îndrăgostit repede şi total, această nouă întâmplare determinând slăbirea relaţiilor cu vechea mea gaşcă şi proiectarea existenţei mele pe o traiectorie nouă şi neaşteptată. În dulcele joc al patimii am început să desluşesc cu mai puţină exactitate înfăţişările şi reliefurile vieţii din jurul meu şi este oarecum de mirare că în consumarea dorită cât mai totală a acestei experienţe am avut atenţia destul de trează pentru a desluşi pericolele pe care le însemnau pentru mine planurile urzite de tata în legătură cu domeniul studiilor mele superioare şi pentru a încerca să le dejoc. Dar starea de vrajă în care pluteam, explică, poate, într-o mare măsură a eşecul suferit de încercările mele de a apăra imaginea plăsmuită de mine despre căile viitorului meu”.

Sergiu avea, probabil, dreptate, deşi în mărturisirile „foarte sincere” ale tinerilor tocmai adevărul profund al experienţelor relatate e modificat (ca să nu spun trădat) de excesul de… pasiune a analizei, adică de literaturizarea izvorâtă din excesul de subiectivism care tulbură privirea

rece şi capacitatea de distanţare., în momentul „mărturisirilor” lui Sergiu pasiunea sa pentru Dora era încă, evident, întreagă şi o transforma în piatra unghiulară a existenţei sale, impmgmu în umbră alte dimensiuni ale realităţii. În primul rând, este foarte îndoielnic dacă în momentul când Onisifor a impus o anumită direcţie a studiilor fiului său dorinţa lui Sergiu de a opta (în contradicţie cu tatăl său) pentru studii umanistice capabile să-l „pregătească” mai adecvat pentru munca de scriitor era atât de conturată cum pretinde finul meu. În orice caz, nimic din ceea ce făcuse până atunci (cu excepţia unor note relativ bune la limba şi literatura română, dar notele sunt aproape întotdeauna neconcludente) nu justifica opţiunea lui Sergiu, care nu dovedise nicio pasiune sau, să zicem, aptitudine pentru scris. E foarte probabil că aceasta a fost determinată, deci, fie de hotărârea Dorei de a se prezenta la examen de admitere la filologie, fie de contradicţiile ce apăreau aproape spontan de câte ori tatăl său îi comunica vreo hotărâre luată în legătură cu el (fără să-i fi trecut măcar prin minte că ar trebui să ceară şi părerea lui). Pare însă aproape sigur că în nemulţumirea lui Sergiu faţă de dreptul arogat de tatăl său de a-i hotărî viitorul fără să-l consulte a avut un rol nu numai reacţia unei firi voluntare faţă de prioritatea revendicată de o altă fire voluntară şi nici numai criza erotică produsă de cunoaşterea Dorei, ci şi dificultăţile apărute în relaţiile dintre Sergiu şi mama sa. În orice caz, Sergiu semăna destul de mult cu tatăl său pentru a pretinde ca cei pe care-i iubea să nu considere nimic mai important în lume decât problemele sale. Or tocmai în perioada când el ar fi avut nevoie de o mamă dispusă să uite orice preocupare pentru a-i asculta ore în şir părerile, Lucia descoperise drama lui Dimitriu sau mai curând rolul jucat de fostul ei soţ, de Onisifor, în împlinirea ei şi îşi pusese în cap să facă

tot ce-i stătea în putinţă pentru a-l ajuta să iasă din criza în care se prăbuşise. Capacitatea Luciei de a urma pilda bunului samaritean era aproape infinită şi după orele de muncă se ducea adeseori în vechea casă de pe strada Lunii în jurul căreia bălăriile crescuseră până la înălţimea ferestrelor.

Teofii Dimitriu era deranjat pe atunci foarte rar de soneria cu care înlocuise cu câţiva ani în urmă clopoţelul cu lănţug de la intrare. În zilele acelea soneria era, desigur, necesară pentru că vizitatorii erau numeroşi şi soseau la ore foarte diferite, când scăpau de alte obligaţii, ca să privească, visând, cerul prin lunetă şi să asculte distraţi explicaţiile astronomului care îşi transformase casă, mai bine zis o parte din ea, după decesul neaşteptat al mătuşii Filofiteia, în observator astronomic popular, devenit un fel de secţie, oarecum tolerată dar certificată şi prin inscripţia de pe tabla de la poartă, a Universităţii Populare. După ce i se dăduse drumul de la închisoare şi s-a întors în casa părintească de pe strada Lunii unde mătuşa Filofteia îl aşteptase zi de zi cu ibricul şi cafeaua pregătite ca să se simtă imediat întors acasă şi reintegrat în vechile tabieturi, de parcă intervalul absenţei sale ar fi dispărut fără urmă şi totul s-a reînnodat în ziua acea din primăvara lui 1940 când a fost chemat la concentrare şi dus a fost, Dimitriu s-a dedicat un timp în exclusivitate redactării şi trimiterii de memorii prin care cerea ciarfiearea cazului său, reluarea procesului şi reabilitarea sa. Apoi a dat ascultare unei hârtii prin care i se comunica reîncadrarea la Observator în aceeaşi categorie de salarizare, cu sporurile prevăzute de legile apărute în cursul absenţei sale, şi s-a scufundat în cenuşa sură a muncii sale de rutină, fără tragere de inimă şi fără tristeţi inutile, redevenind omul mediocru, distrat, fără patimi şi fără vise, din care a evadat (sau a încercat să evadeze) în

primăvara anului 1940. Într-o bună zi a fost chemat, printr-un telefon, la Comitetul Central, unde a fost primit de Ion Aioanei pe care nu-l mai văzuse de mult, ca să constate că acesta rămăsese mult mai tânăr decât el şi că e foarte bine informat despre încercările trecute peste el ca nişte surd-zornăitoare câmpii de şenile sau de lanţuri cu căngi şi crampoane, lăsându-i-i sufletul ca pe-un teren ars de secetă şi sfârtecat până-n adânc de brazde capricioase ca nişte zbârcituri profunde, parcă numai pentru a dezveli profunzimea paraginilor şi a straturilor de cenuşă rece. L-a îndemnat să povestească, să-i desluşească cele descoperite de el sub mişcarea greoaie a întâmplărilor vechi, urmărită aproape în neştire, căci le revăzuse în nenumărate zile şi nopţi de singurătate şi de răscoală înăbuşită de paşii sentinelelor şi de privirea neîndurată a stelelor despre care uitase ce sunt, socotindu-le răni spintecate de un cuţit nebun în carnea pufoasă a nopţii, le pipăise fiecare amănunt cu gânduri arse de nelinişte şi spuzite de întrebarea fără istov „Ce a mai fost, ce mi-a scăpat, ce n-am observat sau nu-mi mai aduc aminte?” Şi bărbatul acela tânăr, în orice caz în putere, cu o privire foarte directă, şi un fel de a fi neaşteptat, proaspăt şi omenesc, l-a făcut să vadă o altă mişcare, aceea a falselor interpretări, a minciunilor şi denaturărilor construite din zeci de mărturii false, făcute mai ales de oameni plini de frică, de teamă, ca de-o negură deasă prin care toate îşi pierd conturul şi se preschimbă în lunatice lunecări de închipuiri şi de plăsmuiri unite într-o sinistră apă a morţilor, şi privind cele două mişcări, aceea a realităţii, a ceea ce a fost şi nu se mai poate modifica, şi aceea a plăsmuirilor cu chip rece şi mutilat de goluri, de cusături făcute anapoda, de fragmente ce nu se îmbină într-un întreg, ci rămân strâmbe, lipite unele de altele cu sila, şi acoperite cu un văl de cuvinte fără sens, zornăind ca nişte

morişti de vânt făcute ca să bată fără încetare o bucată de tinichea, şi în spatele lor a desluşit deodată, aşa cum în formele în care plumbul topit se crispează în apa rece din cupe fetele desluşesc chipul soţului pe care-l visează, faţa lui Onisifor Suciu. Cel care schilodise imaginile înlocuind curgerea reală a întâmplărilor cu groteşti halucinaţii fără noimă, ordonate doar de o obsesie sau de o privire răsucită monstruos ca să nu mai înregistreze decât caricaturi de fapte înlănţuite fără logică, îmbinate forţat, prin legături neverosimile scornite de-o minte dezarticulată, era prietenul său de-o viaţă. Şi atunci Teofil

Dimitriu, cel ce trecuse prin ani îndelungaţi purtând în spinare povara de gheaţă a unor întrebări fără răspuns şi în suflet golul unor cuvinte ce nu aveau să dobândească niciodată formă şi rotunjime de sunet, a început să urle. Şi a sărit la fereastra larg deschisă încercând să se arunce în gol şi a continuat să se zbată în braţele acelui bărbat încă tânăr şi în putere care nu s-a arătat dispus să-l lase să piiară în clipa când a aflat adevărul şi a crezut că trebuie să moară pentru că nu l-a putut îndura, şi l-a ţinut strâns în braţele sale, pentru a-l sili să trăiască şi să vadă că omul e capabil să iasă la lumina adevărului. A lunecat prin noaptea nesfârşită a halucinaţiilor sale peste care plutea doar privirea lui Aioanei plină de compasiune şi de îndemn la speranţă, la încredere în propria sa capacitate de a reveni la ţărmul oamenilor. Şi a revenit. Dar omul care a revenit trecuse cu adevărat prin infern şi îi purta stigmatele mai mult în suflet, deşi trupul uscat de suferinţă arăta şi el mai bătrân decât era în realitate. Sufletul foşnea a frunze uscate ca un copac jecmănit de seve de seceta ce l-a bătut ca un vânt fierbinte.

Lucia încercase de câteva ori să-mi explice reacţiile lui Dimitriu, se simţea oarecum vinovată de drama pe care a trăit-o, căci nu uitase că astronomul participase alături

de ea la primele acţiuni ilegale şi se integrase într-o activitate complicată, plină de capcane, care s-a dovedit tot atât de periculoasă după încheierea ei prin biruinţa cauzei în slujba căreia fusese pusă ca în anii înfruntării cu forţa ostilă pentru a cărei doborâre se înfăptuia. Dimitriu a rezistat ou o demnitate izvorâtă dinitr-o mare forţă morală anchetei la care a fost supus, procesului şi anilor lungi de detenţie. Acuzaţiile aduse împotriva sa i s-au părut în tot acest timp atât de ridicole, de incoerente, de vădit plăsmuite încât nu putea presupune în spatele lor decât o minte bolnavă, întărâtată să plăsmuiască groteşti coşmaruri sau, mai adeseori, complotul întunecat al unui grup de vrăjmaşi strecuraţi în partid şi în organele de cercetare, strădania lui de a crea false probleme generatoare de dezbinare în rândurile comuniştilor, de a provoca astfel înteţirea dăunătoare a unei atmosfere de neîncredere, de suspiciune, ale cărei premise se conturaseră oarecum din înşişi anii complicaţi ai activităţii ilegale care au impus prudenţa ca lege şi ca necesitate. Dimitriu simţea că oricât de vie a fost întotdeauna dorinţa sa de participare la o comunitate umană vie şi caldă, obligaţia de a respecta normele de fier ale conspirativităţii i-au îngrădit (într-un mod la început dureros, devenind cu încetul măsură firească a relaţiilor eu oamenii şi în cele din urmă necesitate a propriului fel de viaţă şi a firii modelate de ea) legăturile vii cu oamenii şi ar fi putut relata multe experienţe, proprii sau cunoscute din practica de fiecare zi, ce îndreptăţeau distanţarea, prudenţa vigilentă, transformarea legilor aspre ale conspirativităţii într-o formă de viaţă devenită naturală şi, până la urmă, necesară ca apa sau ca aerul. Dimitriu nu se mira, deci – îmi explica Lucia cu răbdare, cu o insistenţă care mă făcea să ghicesc că în realitate ea îşi analizează propriile trăiri, transpunându-le într-un personaj, pare s-a întâmplat să fie

astronomul –, că oamenii puşi de partid se străduiesc să clarifice urnele întâmplări din trecut şi să elucideze eventuale complicaţii existente în viaţa sau în activitatea unora dintre comuniştii socotiţi potriviţi, după dobândirea puterii, pentru munci de răspundere, fiecare nuanţă sau implicaţie a vreunei reclamaţii îndreptate împotriva lor. Mai mult chiar, îmi explica Lucia cu patimă, de parcă ar fi vrut să-mi demonstreze un mare şi foarte important adevăr, astronomul nu era mirat nici de faptul că apăreau astfel de reclamaţii, de sesizări, de dezvăluiri. El era convins că într-adevăr e necesar să se despartă griul de neghină, să se cearnă nisipul şi să rămână în sita cea neînduplecată a istoriei doar firele de aur curat, răspunderile să fie asumate exclusiv de oameni „curaţi ca cristalul” (era o expresie la modă în acele timpuri, folosită de unii cu bună-credinţă şi de alţii – cum s-a dovedit mai târziu – cu scopuri mai viclene, pentru a-i elimina pe cei socotiţi periculoşi pentru planurile lor ascunse, şi Dimitriu şi-a însuşit-o fără ezitare, cu încrederea sa naivă că vorbele sunt folosite pentru a exprima adevărul). Poate să pară mai ciudat că Dimitriu nu a considerat (atunci, la început) condamnabile nici acuzaţiile neverosimile, bazate pe denaturarea unor fapte cunoscute sau modificând imaginea pe care şi-au format-o despre un om mulţi alţi oameni cinstiţi, care au avut prilejul să-l cunoască în toiul activităţii, a asumării răspunderilor şi a înfruntării pericolelor. „Cât timp cineva are îndoieli în legătură cu altcineva este foarte firesc – spunea el şi mai târziu, după ieşirea din închisoare – ca el să aibă dreptul de a cere lămurirea cinstită, făţişă, partinică, a lor!”

Neliniştile au început să-l invadeze pe Dimitriu doar atunci când – a înţeles că nimic din ceea ce îl priveşte pe el, trecutul său, faptele sale, binele sau răul pe care i-a săvârşit în lume, nu are niciun fel de importanţă decât în

măsura în care se referă (sau dacă nu se referă se poate raporta) Ia ¡rostul ministru al justiţiei.

Ceea ce ne interesează însă – îi spuneam eu Luciei în acele zile când era pasionată să analizeze (sau să explice) stările de conştiinţă sau reacţiile psihice mai ascunse ale lui Dimitriu (încercând, probabil, să arunce o zare pală de lumină asupra unor frământări care vor fi chinuit-o şi pe ea în acea perioadă) – este mai ales modul cum Dimitriu a înţeles că nu mai e vorba de un exces de zel oarecum justificat de bunăcreclinţa anchetatorilor, ci de efortul de a-l obliga să mintă spre a ajuta distrugerea unui om pe care-l stima? Adică, de unde a putut el – cei convins până atunci, pare-se, că scopul scuză mijloacele, deci că „scopurile înalte şi pure" urmărite de cei ce i-au denunţat şi cei ce-l anchetau justifică, cel puţin în anumită măsură, excesele comise de ei împotriva lui – să ştie cu toată siguranţa că acuzaţiile a căror confirmare i se pretindea nu sunt întemeiate şi că fostul ministru de justiţie nu este vinovat? „Tocmai aici e punctul sensibil – a răspuns Lucia. Dimitriu era în acea perioadă prea pasionat de lupta politică şi prea convins că programul politic la care aderase trebuie înfăptuit cu orice preţ, deoarece el reprezintă singura cale de a scoate ţara din tragedia în care ajunsese şi de a o ridica la lumina unei organizări social-economice drepte, ghidate de cinste şi de omenie, încât niciun sentiment personal faţă de un om acuzat că a adusdaune grave înfăptuirii acestui program, nicio părere subiectivă nu l-ar fi făcut să-i apere. Dar în cazul său nu a fost vorba de o situaţie necunoscută exact sau de probleme abstracte, ci de fapte cunoscute de ei în modul cel mai cert. Ceea ce i se cerea lud nu era confirmarea unor presupuneri teoretice sau a unor bănuieli vagi, ci a variantei deformate şi falsificate a unor acţiuni şi discuţii la care participase direct şi le cunoştea foarte exact

adevărata desfăşurare, deoarece el l-a însoţit pe fostul ministru, din indicaţia conducerii operative a. Partidului, şi a întocmit despre de notele de conversaţie necesare pentru informarea ei exactă. Se pare, de altfel, că anchetarea lui Dimitriu nu a fost determinată atât de unele denunţuri (despre care i s-a vorbit în cursul anchetei, dar s-ar putea ca aceste aluzii să fi privit celălalt aspect al anchetei, cel ce-l privea personal pe el, care – ştim exact acest lucru – a fost plăsmuit de un denunţ, şi anume de cel făcut de bunul său prieten, Onisifor Suci-u) cât tocmai de existenţa acestor note de conversaţie. Această situaţie explică, de altfel, tactica urmată de anchetatorii lui Dimitriu, punerea sa în alternativă de a confirma acuzaţiile aduse fostului ministru în legătură cu discuţiile la care eil, Dimitriu, a luat parte (adică de a declara că falsurile sunt adevăruri) sau de a dovedi – prin refuzul său – complicitatea sa. De altfel, nu mi se pare deloc exagerat – continuă Lucia pe un ton rece şi egal, de parcă ar fi vorbit de concluziile unui examen medical – să consider că Dimitriu nu ar fi avut tăria morală de a refuza ceea ce i se cerea, dacă nu ar fi fost absolut sigur că prin confirmarea vinovăţiei fostului ministru el ar mărturisi propria sa vinovăţie, ar semna propria sa condamnare! Căci Dimitriu e prea deştept ca să nu fi înţeles de la început că dacă fostul ministru a trădat, el, Dimitriu, a fost complice la această trădare, deoarece nu a demascat-o, ci, dimpotrivă, a, ascuns-o şi a favorizat-o întocmind note false de convorbire şi înşelând Partidul! Dacă privim astfel lucrurile, spuse Lucia cu un zâmbet abia perceptibil, Dimitriu nu apare, desigur, într-o lumină chiar atât de eroică, de impresionantă, ca aceea de apărător dezinteresat al unui om nevinovat, acuzat pe nedrept, dar atitudinea sa este mai inteligibilă, mai apropiată de realitatea umană.

Faptul esenţial este că Dimitriu nu s-a lăsat convins şi prin aceasta şi-a pecetluit soarta şi, probabil, pe cea a bărbatului despre care nu a vrut să spună minciuni. Dar în timp ce acela a fost ucis (undeva într-o celulă cu miros de urină şi de igrasie), Dimitriu a rămas în viaţă, păstrat într-o celulă muceaită ca într-un, straniu dosar din care poate fi oricând scos, dovadă Vie, pentru a fi arătat lumii ca odiosul criminal care a fost complicele celui ucis. Căci de aceea a scăpat Dimitriu, de aceea a rămas viu: pentru că a fost considerat, făină niciun dubiu, un criminal odios, un fascist strecurat în rândurile partidului, complice al crimelor comise în iunie 1941, la Iaşi, aşa cum rezulta din denunţul şi din declaraţiile scrise ale unei personalităţi prestigioase! Ale lui Onisifor Suiciu! Partea cea mai complicată a acestei întâmplări banale (căci anii tinereţii noastre au fost plini de asemenea drame stranii) este aceea că Dimitriu, acum, elnid a depăşit faza cea mai dureroasă a revelaţiei îngrozitoare că cel care l-a acuzat de crime şi l-a aruncat în închisoare a fost cel mai bun prieten al său, şi când devine pe zi ce trece mai lucid, mai capabil să examineze întâmplările prin care a trecut, nu. mai ştie cu toată exactitatea ce să creadă: că Onisifor Sucim e vinovat de fapta de neiertat că şi-a azvârilit idei mai bun prieten în închisoare pe lungi ani, sau că, dimpotrivă, are meritul de a-i fi salvat viaţa tocmai prin aceea că a făcut să se creadă că el, Dimitriu, e criminal ordinar? Evident, spuse Lucia cu glas tăios, care nu semăna cu glasul său cel de toate zilele, cu faţa împietrită nu de ură, ci de dispreţ, eu nu împărtăşesc dilema lui Teofil! Pentru mine un om care a ridicat împotriva celui mai bun prieten al său cea mai gravă acuzaţie ce i se poate aduce unui om este un ticălos!”

t

IX

IL ASCULTAM DISTRAT PE DOMNUL ŞUTEU, ÎNCER când să desluşesc mişcările şi şuşotelile din odaia vecină, unde se părea că Sergiu şi Dora mai au unele probleme de lămurit înainte de a da ochii cu mine şi de a fi puşi în situaţia de a trebui să ia atitudine (dacă nu chiar o hotărâre) în legătură cu prezenţa profesorului Papahagi în Oraşul din Nord şi cu rolul pe care avea să-l îndeplinească a doua zi la sărbătorirea tatălui lui Sergiu. Trebuie să mărturisesc că în adâncul meu speram că cei doi tineri sunt atât de răscoliţi de ura pentru bătrânul profesor încât se vor gândi excitisiv la modul cum ar putea să profite de venirea lui neaşteptată pentru a-i plăti măcar o parte din datoria pe care simţeau necontenit că o au faţă de el, cel care le-a răvăşit viaţa, azvârlind-o pe traiectorii neaşteptate, şi nu le va trece prin minte atitudinea pe care a avut-o Onisifor faţă de acţiunea sa. Oricât de ciudat ar părea, eram convins că nici Sergiu şi cu atât mai puţin Dora nu bănuiesc adevăratul rol pe care l-a avut tatăl lui Sergiu în pregătirea întâmplărilor ce au constituit o lovitură atât de grea pentru ei. Adevărul e însă că Sergiu era pe deplin convins că ostilitatea lui Papahagi a fost determinată (sau impusă) de intervenţia vreunuia din fosta sa gaşcă elin dorinţa de a răzbuna părăsirea grupului de către Sergiu (socotită trădare mişelească) de dragul unei fetişcane ce l-a făcut să calce un legământ cu alţi bărbaţi, i-a vorbit profesorului de parcă ar fi fost trimis de tatăl său pentru a-i comunica propriile sale păreri şi a-l consilia să fie foarte rezervat faţă de Dora Şteffea, a cărei legătură cu fiul lui Onisifor Suciu e considerată nu numai imorală dar şi dăunătoare, ţinând seama de moralitatea ei dubioasă şi de atitudinea politică.

Onisifor Suciu fusese foarte iritat de consolidarea relaţiilor dintre fiul său şi tânăra asistentă care nu avea nicio posibilitate de a-l lega de noi cercuri influente

capabile să-l sprijine la nevoie, şi decepţionat de incapacitatea lui Sergiu de a înţeilege că viaţa trebuie construită cu prevedere, cu calcul lucid, cu grija de a evita orice posibil obstacol viitor şi de a pregăti relaţii cu greutate pentru înlăturarea lor dacă totuşi s-ar ivi. Avusese sentimentul unei victorii când a reuşit să-şi impună punctul de vedere şi să oblige băiatul să se dedice unor temeinice studii la A.S.E., renunţând la planurile sale fluşturatice. îl bănuise totuşi că acceptând în aparenţă porunca tatălui să rămână cu încăpăţânare la propriile idei şi să le favorizeze căzând la examenul de admitere, aşa că îşi luase şi el măsurile de prevedere şi îi asigurase protecţii de care, spre plăcuta sa surprindere, n-a fost până la urmă nevoie, Sergiu reuşind la examen printre primii zece. În anii care au urmat a constatat cu satisfacţie sporirea treptată a interesului băiatului pentru studiile urmate, conturarea lentă a unei pasiuni, suficient de profunde – nădăjduia el – pentru a înăbuşi vechile înclinări spre domeniul fumuriu al preocupărilor umanistice. La repartizarea de după absolvire, contradicţiile dintre tată şi fiu au devenit din nou mai acute, dorinţa lui Sergiu de a pleca undeva la un mare combinat din provincie lovindu-se de hotărârea fermă a lui Onisifor de a-i găsi un loc la o întreprindere de comerţ exterior, capabilă să-i deschidă, după o căsătorie bine gânditã, orizontul unor atrãgãtoare misiuni peste hotare. Onisifor nu ¡mai visa pentru Sergiu o carieră strălucitã, cățărarea treptată, dură şi anevoioasă spre funcţii de mare răspundere, spre onoruri şi putere, căci, în clipele de deplină sinceritate, înţelesese că fiul său nu-i moştenise nici rezistenţa, nici forţa şi nici dorinţa de a lupta cu oricine şi cu orice pentru a răzbate pe marile înălţimi, uncie bătaia rece şi aspră a vântului din singurătăţi e compensată de lărgirea uluitoare a orizontului, de licărul albăstrui al unor oceane de stele

nebănuite pentru cei rămaşi adânc în văi şi mai ales de mulţumirea incomparabilă că din atâţia chemaţi tu ai fi fost cel ales, Biruitorul! îi pregătea, în schimb, ca pentru o fiinţă incapabilă să-şi croiască drum singur, un culcuş comod şi călduţ, iar promisiunea unor misiuni mai îndelungate peste hotare i se părea cea mai atrăgătoare. Opoziţia foarte hotărâtă a lui Sergiu, dorinţa lui insistentă de a fi lăsat să plece la un combinat din provincie, care – credea el – îi oferea nu numai un excelent cadru de utilizare a pregătirii clobândite, dar şi un timp de ¡experienţe interesante, putând favoriza şi împlinirea proiectelor sale literare, i se părea un simplu capriciu, expresie a incapacităţii sale de a desluşi adevăratele căi spre care trebuie să se îndrepte, tot atât de dăunătoare sau de gratuită şi de lipsită de seriozitate, de consistenţă, de durată, ca şi dorinţa sa anterioară de a se îndrepta spre studiile umanistice. Onisifor nu avea, îndeobşte, o prea mare încredere în capacitatea oamenilor de a se arăta maturi şi pătrunşi de răspunderea necesară în momentele hotărâtoare, şi era înclinat să compenseze această deficienţă aproape generală prin programarea cât mai minuţioasă a ceea ce un om sau altul trebuia să facă, printr-o tutelă, de obicei părintească, venită de sus ca o expresie a grijii faţă de oamenii copleşiţi de nimicnicia lor, dar era mai cu seamă lipsit de încredere în posibilitatea tinerilor de a se orienta în viaţă, de a nu greşi, iar în primul rând al celor înclinaţi prin însăşi natura lor să facă greşeli îl socotea pe Sergiu. Nu avea, de altfel, nicio îndoială că fiul său îşi va da seama de înţelepciunea opţiunii făcute în locul lui de tatăl său şi că se va înclina până la urmă în faţa hotărârii sale (aşa cum făcuse şi până atunci, cu toate ocaziile). Prelungirea încăpăţânată a refuzului de a se prezenta la întreprinderea de comerţ exterior îl uimi, deci, şi, mai cu seamă, îl irită, atribuind-o

fără nicio ezitare „influenţei nefaste a femeii ălei a”, cum se obişnuise să-i spună, în sinea sa, Dorei. Dar Onisifor. se înşela profund, şi dacă aş fi bănuit convingerea sa aş fi găsit un mod de a i-o risipi, vorbinelu-i despre nemulţumirea foarte serioasă a Dorei că Sergiu, în loc

C-da ’5609 coala 19

289

să fie fericit că a găsit o slujbă excelentă în Capitală, unde ea se considera definitiv instalată, năzuieşte să plece în provincie, departe de ea, spulberând orice posibilitate previzibilă de a fi împreună (deşi fata nu ignora faptul că după un timp Sergiu avea toată posibilitatea de a se întoarce la aueureşti datorită influenţei tatălui său). În orice caz, dacă Onisifor s-ar fi gândit mai temeinic, el şi-ar fi dat seama că dorinţa sa de a-l despărţi pe Sergiu de tânăra asistentă e foarte favorizată de legarea ei cât mai trainică de catedra la care lucra şi aprobarea bucuroasă a dorinţei lui Sergiu de a lucra ia un combinat, căci despărţirea tinerilor ar fi devenit în acest fel aproape inevitabilă. Dar între modul de a fi şi de-a gândi al lui Onisifor şi al celor doi tineri exista o deosebire atât de profundă încât Sergiu şi Dora nici nu bănuiau că ministrul e preocupat de legătura dintre ei, îngrijorat că fiul său merge spre o căsătorie nepotrivită, dezavantajoasă, gata să strice combinaţiile ¡sale în vederea unei căsnicii capabile să-i favorizeze cariera rapidã, afirmarea lipsitã de probleme şi o situaţie cu totul sigură, iar Onisifor nu ar fi fost dispus să accepte nici măcar ideea că celor – doi tineri nici nu le trece prin minte să se căsătorească, fiecare dintre ei fiind conştient că se află într-o perioadă când trebuie să-şi păstreze toate energiile pentru a. dobândi o competenţă reală şi solidă în meseria lui, să devină capabil să-şi croiască un drum şi să-şi asigure un loc în lume prin propriile sale forţe, şi că îşi dădeau seama că o căsnicie, cu

obligaţiile implicate, cu grijile în plus pe care le-ar aduce, inclusiv pe cele legate de copiii ce nu vor întârzia să se nască, le-ar frâna avânturile, deci trebuie neapărat amânată cu câţiva ani. De altfel se pare că ei (şi îndeosebi Sergiu) ar fi rămas miraţi de nemulţumirea ministrului faţă de dragostea lor şi uluiţi de dorinţa lui de a-i asigura, inclusiv printr-o căsătorie „¡convenabilã”, o „situaţie ferită de surprize” fiului său, convingerea lor (mai ales a lui Sergiu) fiind aceea că nu există „situaţii lipsite de surprize”, şi că cele având în aparenţă acest caracter se dovedesc adeseori cele mai înşelătoare. Pe de altă parte, Sergiu era cu totul convins că atitudinea sa consecvent deschisă faţă de tatăl său a reuşit să-l convingă pe acesta că dacă ar avea intenţii apropiate de a-şi lega viaţa de o tânără femeie nu ar ezita nicio clipă să-i vorbească fără ocol despre intenţiile sale. Grava eroare a lui Sergiu de a solicita ajutorul tatălui său pentru a preîntâmpina – cunoscând relaţiile sale apropiate cu profesorul Papahagi – o nedreptate făcută Dorei în legătură cu un concurs pentru un post de lector, la care se prezentase, s-a bizuit astfel pe o dublă neînţelegere.

Oricum, am impresia că Onisifor Suciu nu ar fi intervenit în problema concursului Dorei fără ocazia oferită de vizita pe care Papahagi i-a făcut-o pentru a-i înmâna ultimul său volum. Profesorul nu pierdea nicio ocazie de a oferi cunoştinţelor sale cu situaţii mai importante câte un exemplar dedicat al vreunei lucrări nou apărute, considerând că gestul protocolar e util nu numai pentru atragerea atenţiei asupra neobositei sale activităţi ştiinţifice, dar şi pentru menţinerea şi reîmprospătarea unor relaţii ce puteau fi cu vreo ocazie oarecare folositoare.

Este tot atât de probabil că dacă întâlnirea sa cu Papahagi ar fi avut loc cu câteva săptămâni mai târziu,

când ministrul a fost pe neaşteptate îndemnat să-şi ceară pensionarea (pe neaşteptate, deoarece deşi depăşise limita de vârstă puţini ar fi crezut că retragerea lui Onisifor Suciu din activitate este atât de apropiată) el nu ar mai fi socotit necesar să se amestece în desfăşurarea concursului arbitrat de Papahagi (după cum, foarte probabil, nici acesta nu ar fi considerat indicat să-i solicite o întrevedere, obiceiul – său de a uita relaţiile trecute atunci când în situaţia cuiva aveau loc schimbări mari era foarte consecvent, iar atracţia exercitată de mirajul unei posibile reveniri a lui Suciu în vreo funcţie importantă nu începuse încă să mijească printre speranţele tot mai nerealiste ale profesorului). Dar în zilele când a avut loc vizita lui Papahagi, Onisifor se simţea mai sigur ca oricând pe trăinicia situaţiei sale şi chiar îndreptăţit să hrănească unele speranţe de avansare.

Bătrânul profesor sosi atât de solemn şi vorbi cu atâta stimă ceremonioasă incit sentimentul" lui Onisifor că se află în plinătatea puterii, pe cale de a lua avânt spre noi succese, spori în cel mai plăcut mod, făcându-l să dea o oarecare notă de condescendenţă atitudinii sale faţă de bătrân, plină întotdeauna de o solicitudine nu lipsită de anume note paternaliste, protectoare (de care ministrul îşi dădea, de altfel, perfect de bine seama, căci obişnuia să spună – caracterizându-şi relaţiile cu Papahagi – „dom'le, nu ştiu cum se face, dar mă simt de parcă aş fi tatăl său!"), care nu păru să-l jeneze pe profesor, făcându-l, dimpotrivă, şi mai obsecvios din preaplină convingere că nu s-a înşelat, instinctul i-a sugerat şi de data aceasta o vizită absolut necesară, deoarece Suciu se afla într-un moment de indubitabilă ascensiune. În aceste condiţii, Papahagi aprecie ea fiind indicată relatarea câtorva întâmplări de la Academie, făcută cu ironia sa caustică, răutăcioasă, dând o notă grotescă aspectului grav şi un gust de cinism

incriminărilor pe care le-ar fi dorit patetice, dar Onisifor se gândea la altceva, modul de a povesti al profesoruluinu-i plăcea, ba mai mult, îl plictisea, iar Academia i se părea (deşi nu-şi trăda aceste păreri decât faţă de intimi, în mod oficial rămânând un admirator al respectabilei instituţii) unadevărat cimitir al elefanţilor, iar intrigile, contradicţiile şi ambiţiile dezlănţuite în cadrul ei ridicole dovezi de ramolisment. Însuşi Papahagi i se părea acum rizibil, importanţa pe care o acorda unor probleme infinit de mici (pentru Onisifor) şi unor ambiţii şi calcule lipsite (desigur, pentru ministru) de relief şi de orizont îi apăreau ca neîndoielnice semne de anacronism, marcând o tristă lunecare în gol, iar lucrarea pe care i-o adusese şi pe care o răsfoia eu prefăcută atenţie, pentru a-i arăta profesorului că îl interesează, i se părea simplă broşură de popularizare construită pe câteva idei generale aflate la modă, clar fără aparat ştiinţific cât de cât impunător şi fără o structură proprie a demonstraţiei. Se arătă mai curios atunci când profesorul începu să-i vorbească despre viaţa universitară, despre necazurile întâmpinate şi dificultăţile ridicate în calea sa (care reprezenta, fireşte, pe aceea a socialismului, a tendinţelor sănătoase şi juste, a adevărului şi dreptăţii, în timp ce orientările diferite sau contrarii reprezentau evidente încercări duşmănoase de a pune beţe în roata progresului), solicitând, desigur (fără să pronunţe însă niciun cuvânt îngăduind să se dezvăluie deschis, brutal, solicitarea), sprijin împotriva „elementelor confuze”, pe care cu câţiva ani în urmă le-ar fi numit fără ezitare „duşmane”, pentru biruinţa cauzei proprii. Ministrul nu avea, în realitate, nicio legătură cu problemele Academiei sau ale Universităţii, dar Papahagi era convins că toate problemele lumii se rezolvă prin intervenţii ascunse, secrete, necunoscute de „vulg”, de cei ’neiniţiaţi, dar exprimând cu logică de fier şi cu o forţă invincibilă

„părerile de sus”, totdeauna decisive. În acest chip, i se părea cu totul firesc să-i exprime lui Suciu preocupările sale legate de situaţia de la Universitate, mai exact, să-i sugereze, indirect, intervenţia lui în favorul planurilor şi ambiţiilor sale, şi era pe deplin convins că ministrul are toate posibilităţile de a-l ajuta în mod decisiv, că un singur cuvânt bine plasat al său ar putea să dezlege o mulţime de probleme spinoase ce se puneau de-a curmezişul planurilor sale, ale lui Papahagi, căci el nu putea să uite intervenţia salvatoare pe care a făcut-o în interesul său în anul reformei învăţământului, când situaţia sa părea iremediabil compromisă, după ce a fost scos de duşmanii săi de la Universitatea din Iaşi pe baza unor acuzaţii foarte grave, şi când ajutorul lui Onisifor Suciu (în principal referinţa sa adresată unor foruri importante, capabile să decidă în cazuri ca acela al profesorului, în care dădea o interpretare binevoitoare şi favorabilă faptelor ce i se imputau, integrându-le în perspectiva atitudinii pe care Papahagi a avut-o în cursul neuitatei vizite făcute de Suciu la Iaşi în iunie 1941, pe care a prezentat-o foarte subiectiv, dar convins că spune adevărul adevărat, deşi în realitate îi dădea un conţinut cu totul diferit de acela pe care d-a avut) s-a dovedit hotărâtor, permiţând o serioasă punere la îndoială a temeiniciei acuzaţiilor şi numirea consecutivă a lui Papahagi la institutul de învăţământ superior din Oraşul din Nord şi apoi, pe baza rezultatelor obţinute acolo – şi consemnate tot de Suciu –, transferarea atât de râvnită la Bucureşti.

Fără nicio îndoială, nici măcar simpatia mea pentru Sergiu şi solidarizarea (aproape necondiţionată) cu cauza lui şi a Dorei nu m-ar putea face să cred că Onisifor nu a procedat cinstit (cel puţin după conştiinţa sa) ajutându-l pe profesor să-şi clarifice situaţia şi să evite, astfel, consecinţele neplăcute ale unei scoateri din învăţământ

(pentru a nu ne gândi la altele, poate mai grave, pe care le-ar fi. putut avea pe alt plan fapte de soiul celor de care era acuzat). Dimpotrivă, sunt absolut sigur că Onisifor nu s-a îndoit nicio clipă că profesorul e nevinovat şi merită să fie ajutat. Nu-i mai puţin adevărat, însă, că Papahagi (care era cel mai bine plasat pentru a şti dacă acuzaţiile aduse împotriva sa erau întemeiate sau nu) a considerat, după toate semnele, că sprijinul lui Suciu s-a produs pentru că în cursul întâlnirii de la Iaşi viitorul ministru a avut impresia că profesorul e un om pe care te poţi bizui la nevoie, şi într-o perioadă destul de complicată aactivităţii sale în Oraşul din Nord, cinci avea nevoie de un informator devotat şi, pe cât posibil, prestigios, în rândurile intelectualilor din oraş, şi-a amintit de această impresie şi, interesându-se de el şi aflând greutăţile cu care are de luptat, l-a ajutat pentru a salva un aliat posibil. Cu alte cuvinte, Papahagi era oarecum convins că Onisifor Suciu l-a salvat dintr-o situaţie dificilă pentru a-l obliga la o adâncă recunoştinţă şi a-l transforma într-un slujitor devotat, gata să-i îndeplinească orice dorinţă. Şi. oricât mi-ar fi de antipatic Ibătrânul profesor, nu pot să nu recunosc că, într-o măsură oarecare, faptele confirmau dacă nu calculul, premeditarea, aflate la baza demersului lui Onisifor, cel puţin evidenta sa intenţie de a fructifica recunoştinţa profesorului în folosul propriilor sale interese şi acţiuni. Pot spune că puţini au uitat, în Oraşul din Nord, rolul pe care l-a avut Papahagi în depistarea, combaterea şi demascarea „tendinţelor antipartinice” din activitatea ştiinţifică şi culturală în general, început în raza oraşului şi extins apoi pe scară naţională. Desigur, Papahagi era omul născut să îndeplinească un astfel de rol, deoarece veşnica sa teamă că tocmai se urzeşte un complot împotriva sa, că se acumulează noi şi noi erori în interpretarea istoriei, menite să întunece adevărul limpede ca soarele, al ideilor

şi tezelor enunţate de el (şi care, în cele mai frecvente cazuri, nu cuprindeau în realitate nimic original, profesorul cumulând în tot ceea ce scria sau rostea un număr inimaginabil de locuri comune, cărora le da un licăr de interes, în ochii celor neavertizaţi, doar emfaza cu care profesorul le prezenta de parcă ar fi făcut o descoperire epocală) îl transformau într-un ghem neliniştit de bănuieli şi de porniri vindicative, îl umpleau de suspiciune faţă de toată lumea. În acelaşi timp, Papahagi era de-o opacitate rareori întâlnită, incapabil să sesizeze importanţa sau noutatea unei idei, a unei lucrări, singurele valori fiind discipolii săi fideli sau acoliţii declaraţi şi verificaţi, aşa că nimeni nu i se părea vrednic de stimă pentru opera sa, pentru activitatea sa, singurele valori inatacabile fiind autorităţile constituite, deţinătorii puterii, cei SUS-PUŞI, cărora era gata să le dea oricând şi în orice problemă o ascultare oarbă, înfăptuind şi indicaţii care îl şocau sau se aflau în contradicţie cu ceea ce credea despre un om sau despre o problemă şi dobândind imediat convingerea că a procedat aşa cum trebuia, că a fost din nou instrumentul dreptăţii. Drumul străbătut de Papahagi a fost, de aceea, presărat cu victime, iar părerile sale au înregistrat o traiectorie ciudat de sinuoasă, orientându-se necontenit după tezele aflate la modă sau privite cu plăcere de forurile oficiale, profesorul rămânând însă netulburat în convingerea sa fermă şi senină că nu a făcut niciodată altceva decât să dea glas părerilor sale sincere, fundamentate pe cercetări serioase, analize adâncite şi meditaţii grave, iar contradicţiile existente între părerile enunţate în diferite etape erau definite – în rarele ocazii ciad profesorul a trebuit să recunoască existenţa lor – fie „drame ale intelectului pe drumul complicat al căutării adevărului”, fie „contradicţii tot atât de fireşti ca cele ce alcătuiesc unitatea dialectică a oricărui fenomen”. Un

astfel de om i-a fost, deci, în mod firesc de folos lui Onisifor, preocupat întotdeauna de eficienţa instrumentelor utilizate pentru atingerea obiectivului fixat, şi cu totul indiferent la valoarea lor morală.

Ceea ce pot, însă, constata fără nicio ezitare este faptul că Onisifor Suciu şi Papahagi se înţelegeau foarte bine chiar şi atunci când (aşa cum s-a întâmplat în cursul întâlnirii lor cu urmări dramatice pentru Dora şi Sergiu) nu-şi rosteau ideile sau le învăluiau în fraze vagi, de sub care se desluşea doar cu greu carnaţia intenţiilor reale. Profesorul sesiză, deci, imediat (deşi gândirea sa greoaie, bolovănoasă, nu era obişnuită cu sesizarea rapidă a unor nuanţe) că ministrul a devenit deodată interesat de cele spuse de el când acesta, fără să-şi ridice privirea din broşura răsfoită, îl întrebă (în aparenţă distrat): „Şi concursurile?” Profesorul, ghicind imediat că Suciu se gândeşte la concursul Dorei, începu o lungă expunere în legătură cu organizarea concursurilor şi reglementarea legală a desfăşurării lor, insistând asupra dificultăţilor izvorâte din faptul că acestea încorsetează prea mult opţiunile comisiilor instituite acl-hoc. „Iată, de pildă – se fixă el în cele din urmă la cazul ce presupunea că îl interesează pe ministru (dându-şi seama în aceeaşi clipă că legătura dintre asistenta sa şi Sergiu Suciu indispune dacă nu pe toţi „de sus”, cel puţin pe Onisifor Suciu în mod sigur) –, dacă la un concurs se prezintă un concurent cu capacităţi considerate de mine limitate, neconcludente, nepromiţătoare, dar având doctorat şi fiind şi membru de partid, şi un altul foc de deştept dar fără doctorat, sunt aproape constrâns de regulament să-l prefer pe primul, deşi consider că cinstit ar fi să optez pentru al doilea! Asta-i, adăugă el supărat, bucuros de înţelegerea descifrată pe faţa ministrului. Am chiar acum un caz de acesta, termină el mohorât, şi-şi împreună mâinile, aşteptând. „Mda, zise

Suciu gânditor, oarecum plictisit, aprobativ. Un timp n-am făcut legi, am crezut că suntem prea deştepţi pentru a avea nevoie de de şi am procedat fiecare după cum l-a tăiat capul… S-a dovedit că ne-am cam ars, că – aşa cum se spune azi – s-au făcut ilegalităţi şi abuzuri. Atunci am strigat să trăiască juriştii şi am început să facem legi după legi. A o/an se pare că avem atâtea că nici cei mai perspicace avocaţi nu se mai pot descurca în hăţişul lor. Dar, ceea ce e şi mai rău, ne-am legat cu de mâinile, de nici nu mai putem face o mişcare…” Tăcu un timp, răsfoind distrat broşura, de parcă ar fi căutat în ea dezlegarea problemei ce-l frământa. Apoi oftă, îşi ridică ochii şi-l privi ţintă pe profesor. „Ei da, oftă el din nou… Dar cu ajutorul lui Dumnezeu ne mai descurcăm noi! Ce, suntem de ieri? Oameni cu experienţă, am văzut noi destule ca să nu ne speriem de un regulament… Ce, parcă eu nu ştiu? Aveţi şi dumneavoastră cadre de să-ţi pui mâinile-n cap… Decât să promovezi astfel de oameni, zise el cu năduf, mai bine să calci o literă de regulament! Uite, e încurcat şi fiul meu cu una de asta, o asistentă de la dumneavoastră… Şteflea, da, Şteflea şi nu ştiu cum…” „Da, îl completă grăbit profesorul, Şteflea Dora… Tocmai la ea mă gândeam, adăugă el, ezitând, văzând că ministrul tace. Are doctorat şi…” „Ei, dracu’ s-o ia de treabă, izbucni Onisifor supărat. Şi ce dacă are?! Asta-i moralitate de caciru universitar?!”

Din clipa aceea Papahagi ştia că poate să procedeze după bunul său plac., căci nu se îndoia nicio clipă că Onisifor Suciu îl va apăra de orice surpriză neplăcută. Dar profesorul era prea experimentat şi prea viclean pentru a se mulţumi cu simpla înfăptuire a dorinţei unui om puternic, căruia se străduia să-i facă un serviciu, conştient că nici el nu va rămâne nerăsplătit de acesta, şi nu ezită nicio clipă să profite de dezlegarea pe care o obţinuse pentru a stoarce şi alte satisfacţii. A doua zi, într-o pauză,

o chemă pe Dora în biroul său şi după ce o pofti, distrat, să ia loc, o lăsă să aştepte „plimbându-se preocupat prin camera strâmtă. Apoi se opri şi o măsură prefăcându-se foarte îngândurat, mirându-se în realitate cum de s-a putut întâmpla că femeia aceasta frumoasă nu i-a atras atenţia mai demult, apoi spuse obosit, greoi, luptându-se parcă din greu cu obligaţia de a tăcea, de a nu „deconspira" (cum îi plăcea să spună) o problemă ce ar fi trebuit să rămână închisă sub şapte peceţi: „N-ar trebui să-ţi vorbesc.

Dora (nu-i spusese niciodată aşa, ea rămăsese pentru el – într-o catedră plină de diminutive – „tovarăşa Şteflea"), dar vechea mea simpatie pentru mata mă face... cum să spun... să calc în picioare o obligaţie... aş spune chiar o datorie: aceea de a ţine un secret... Dar trebuie să-ţi vorbesc... Să ne sfătuim... Să găsim o cale de ieşire... Căci lucrurile merg foarte prost!" „Cum se poate, întrebă Dora cu naivitate – prefăcându-se naivă, deşi a înţeles îndată că bătrânul vrea să profite de situaţia în care se află, de concurs, aşa cum profitase faţă de colegele ei, de toate ocaziile apărute – căci situaţia e foarte clară... Ştiţi, conform regulamentului..." „Ei, regulamentul, dădu din mână profesorul, plictisit. Regulamentul e pentru proşti şi pentru naivi... Există întotdeauna o cărăruie pe care el poate fi ocolit..." „Dar..." încercă Dora să vorbească, dar Papahagi o întrerupse: „Niciun dar... S-a primit ordin de sus... Se pare că în legătură cu... cu logodnicul dumitale... în unele cercuri, această... cum să-i spun? relaţie, este privită cu... Cum să spun?... cu dezaprobare! Iar mata eşti acuzată de viaţă imorală... Aflată în contradicţie cu etica şi echitatea socialistă..." „Bine, dar cine ce are cu viaţa mea personală?!" izbucni Dora scandalizată. „Personală! mormăi profesorul supărat. Auzi, dom'le! Personală! într-o societate socialistă, în care viaţa personală şi cea obştească se contopesc în marea armonie a comunităţii de

interese, de năzuinte, de idealuri! în care individualismul anarhic şi egoist a dispărut sau e pe cale de a dispărea, tovarăşa Dora Şteflea are pretenţia că viaţa ei personală nu are nicio legătură cu viaţa ei de pedagog, de educator! Să stai şi să te cruceşti, strigă el scandalizat. Parcă ai veni de pe o alia planetă!” Dora se sperie. Bătrânul părea atât de sincer necăjit şi de preocupat încât nu-l putea bănui că joacă teatru, iar cuvintele lui nu izvorau din gol, ci constituiau parcă un ecou a nenumărate şedinţe. Nu credea că în relaţiile sale cu Sergiu ar fi fost ceva imoral sau ceva condamnabil, dar nu putea să nu accepte că de ar putea fi răstălmăcite, folosite ca armă împotriva ei. Invadată deodată de teamă, de nelinişte, de sentimentul că e neputincioasă, lipsită de apărare, fata privi rugătoare în ochii profesorului, uitând tot ceea ce ştia despre el: „Ce pot face? întrebă ea, cu deznădejde în glas. Ce trebuie să fac?” „Ei aşa, fetiţo, îi venea lui Papahagi să spună, aşa te vreau! dar tăcu, gânditor. „Să vedem, mormăi el preocupat. Să ne gândim… Să ne sfătuim… Să cercetăm ce se poate face… Căci totdeauna se poate face ceva”, spuse el mai încrezător, dobândind parcă un spor de optimism. Apoi tăcu şi-şi reluă plimbarea îngândurată. După câteva clipe se opri lângă Dora şi punându-i o mână galbenă şi zbârcită pe umăr (dar fata nu simţi acum, aşa cum ar fi simţit cu o. oră în urmă, atingerea unei reptile mari şi reci, ci promisiunea unei solidarităţi, posibilitatea unui ajutor), spuse dus pe gânduri: „Dar să nu discutăm aici… Ştii, zâmbi el, în viaţa mea agitată am învăţat că zidurile au într-adevăr urechi… O să vii la mine azi… nu, se corectă el, nu azi, trebuie să am timp să meditez, să mai discut, să mai văd cât e de gravă situaţia… Da, mâine, după-masă… La cinci… Să luăm ceaiul împreună, adăugă el după o clipă de ezitare, şi Dora avu impresia că în glasul său mijeşte râsul”. îşi ridică brusc privirea, clar faţa bătrânului era

tristă, obosită să gravă.

Mi s-a părut ciudat că o fată isteaţă şi descurcăreaţă ca Dora să-l fi crezut atât de uşor pe bătrânul pe care îl cunoştea destul de bine. Dar sub izbitura surprizelor neplăcute cei mai mulţi ne pierdem uşor capul, suntem împinşi spre disperări facile şi spre o încredere naivă în cei ce se arată cât de cât dispuşi să ne dea o mână de ajutor, aşa că Dora nu s-a supus decât inerţiei fireşti crezând în sinceritatea şi în bunăvoinţa lui Papahagi. Totuşi, în ciuda spiritului de independenţă şi a convingerii ferme despre deplina egalitate dintre bărbat şi femeie, Dora nu a considerat indicat să acţioneze de una singură într-o situaţie socotită nu numai ameninţătoare, ei chiar definitiv compromisă şi l-a căutat pe Sergiu pentru a se sfătui cu el. Băiatul se prefăcu absolut sigur că profesorul exagerează şi că intervenţia făcută de tatăl său în favorul Dorei nu a putut rămâne fără rezultate prielnice, dar procedă astfel nu pentru că excludea surprizele dezagreabile (deoarece auzise prea multe despre jocurile de contradicţii şi de interferenţele de intervenţii ca să le considere imposibile), ci pentru că, în ciuda poziţiei sale teoretice foarte ferme privind egalitatea sexelor şi posibilităţile lor egale de a gândi, de a acţiona şi de a înfrunta adversităţile, în realitate socotea că Dora e o biată fiinţă fragilă, care trebuie ferită de neplăceri şi apărată de ciocnirile prea dure cu viaţa. El acceptă însă necesitatea de) a afla mai exact ce ştia Papahagi, de a examina pericolele conturate la orizont şi posibilităţile de a contracara „eventualele intervenţii răuvoitoare” (numindu-le „eventuale” doar pentru a nu descuraja fata, dar fiind în realitate tot mai convins că de s-au produs într-adevăr) şi hotărârâ să facă împreună vizita la profesor.

Papahagi, care se pregătise să aibă o seară delicioasă în schimbul unor promisiuni fără nicio acoperire şi pusese

peste pijamaua de mătate un somptuos halat, înfăşurându-şi gâtul subţire şi zbârcit cu un şal moale şi colorat, care dădea o nuanţă mai caldă, mai vie, chipului său pal şi brăzdat, avu, astfel, neplăcuta surpriză de a da ochii, în clipa încarea. deschis uşa apartamentului său, cu un băiat înalt şi spătos care o însoţea pe fata aşteptată şi a cărui înfăţişare i-l amintea pe Onisifor Suciu aşa cum arătase cândva în tinereţe. O astfel de decepţie l-ar fi făcut, fără îndoială, în condiţii normale, pe profesor să nu-şi ascundă supărarea şi să găsească un motiv pentru a amina vizita tinerilor, clar în situaţia ¿latã conştiinţa că tânărul nechemat e, după toate probabilităţile, fiul unui ştab, al „binefăcătorului" său (cum îl numea, uneori, în gând, dovedind că în sufletul lui Papahagi existau şi resurse pentru recunoştinţă) a frânat orice pornire violentă, născută din sentimentul penibil că a intrat într-o încurcătură ridicolă, ca într-o comedie banală. S-ar putea chiar spune că după primele secunde de dezorientare, când nu ştia ce să facă şi-i privea cu mirare pe cei doi tineri prin uşa întredeschisă, Papahagi intră rapid şi firesc în rolul profesorului distrat, care a uitat de întâlnirea fixată şi e dezorientat de situaţia neaşteptată şi, scuzându-se bătrâneşte, îi pofti pe cei doi în biroul său auster, plin de tomuri impunătoare (şi nu în salonaşul de alături, unde fusese pregătită o gustare rece, foarte aleasă – căci profesorul era un gourmet frânat doar de zgârcenia pe care întâlnirile galante o făceau uitată – şi în frapiera de argint se răcea maiestuos o sticlă de şampanie). „Vai de mine, se lamenta el, am uitat ca de ceasul morţii! Uite, dom'le, cum vă primesc! Am aţipit şi eu o clipă, căci eram sigur că am o după-masă liberă, şi iată-mă primindu-vă aşa, în pijama şi halat!" Se aşează solemn la birou, le făcu semn tinerilor să ia loc pe scaunele din faţa lui şi se prefăcu foarte atent la ceea ce ei aveau de spus, binevoitor

şi amabil, deşi îşi spunea în gând: „aşa, curva dracului, îmi joci astfel de feste?! Lasă că te-oi juca şi eu că n-o să mă uiţi toată viaţa!” îşi stăpâni însă mimica şi glasul, mânia sa deveni rece şi tăioasă şi cei doi tineri erau prea lipsiţi de experienţă (mai ales de aceea a prefăcătoriei) pentru a desluşi sub protocolul ţeapăn în care s-a prejfăcut surpriza sa evidentă de la început pornirea îndărătnică a ostilităţii. Sergiu, care se simţea extrem de jenat socotind că Dora n-a înţeles bine spusele profesorului şi au sosit în casa omului pe nepusă masă, formulă cu destulă stângăcie motivul vizitei, referindu-se la discuţia bătrânului cu Dora şi scuzându-se că a însoţit-o, socotind că „e bine să ştiu şi eu exact despre ce este vorba, căci tata mi-a promis să facă totul pentru a o ajuta pe Dora”. Profesorul începu să se simtă bine când desluşi că Suciu se amuzase promiţând ceva şi făcând cu totul altceva, e parşiv rău, gândi el, ce bine că e atât de corect, atât de binevoitor faţă de mine, şi se distră şi el provocând uluirea Dorei (şi adâncirea jenei lui Sergiu) arătându-se din nou surprins şi oarecum excedat. „Ei, ei, spuse el înţelegător, dar de sus, părinteşte, cu o uşoară nuanţă de mustrare, înţeleg, la examene şi la concursuri oamenii sunt agitaţi, nervoşi, ei, mai ales femeile, ce să-i faci, aşa sunt de delicate, sensibile, dar să ne stăpânim, să nu luăm nimic în tragic, mai circulă vorbe, mai auzi un zvon, ne mai speriem, dar în regimul nostru – rosti el cu solemnitate, aşa cum făcea la şedinţe – avem certitudinea că dreptatea şi adevărul sunt mai presus de toate, etica şi echitatea socialistă, aşa e, desigur, legalitatea, legalitatea mai presus de orice… „Vorbi mult şi umflat, se amuza sunând fraze goale, enunţând toate locurile comune, nelăsând pe cei doi să intervină, până îi văzu plecaţi şi închise cu satisfacţie uşa în urma lor, hotărât să-şi invite una dintre colaboratoarele obişnuite ca să nu stea gustarea degeaba şi şampania

răcită să se clocească nefolosită.

Dora ieşi din casa profesorului profund zguduită, convinsă că totul e pierdut, că bătrânul şi-a bătut joc de ea numai şi numai pentru că se prefăcuse că nu-i înţelege intenţiile, nu pricepe de ce a fost invitată acasă la el, şi-şi dădu drumul nervilor, plângând cu hohote şi blestemând „viaţa aceasta nenorocită în care soarta oamenilor poate fi hotărâtă de astfel de boşorogi depravaţi”. Sergiu asistă câteva clipe dezorientat la criza ei, apoi începu treptat să se enerveze. Din întâlnirea cu Papahagi rezulta că totul este în ordine, nu sunt probleme, nu există motive de îngrijorare, se pare că Dora a înţeles anapoda nişte cuvinte aruncate aşa în gol de un om bătrân, deşi ar trebui să ştie că profesorii au mania de a predica veşnic despre greutatea examenelor, despre dificultăţile ce pot apărea pe neaşteptate, convinşi că niciun candidat nu e niciodată destul de pregătit, că se poate încurca, zăpăci, împiedica de mărunţişuri, de întrebări ajutătoare, aşa că… Da, concluzia fermă a lui Sergiu a fost aceea că Dora s-a speriat din nimic, fără niciun motiv, că a făcut din ţânţar armăsar şi că nu avea ceva mai bun de făcut decât să-şi vadă de treabă şi să aştepte liniştită rezultatul, care nu putea fi decât favorabil. Dora se enervă şi mai mult constatând lipsa de înţelegere a lui Sergiu şi ţipă printre hohote de plâns: „Dar bine, n-ai înţeles că boşorogul şi-a bătut joc de noi?” „Ei, încercă s-o liniştească Sergiu, de ce ar fi făcut-o?” „Vai de capul tău, ţipă fata, dar tu nu înţelegi de ce m-a chemat la el acasă?” „De ce?” întrebă Sergiu naiv. „Ca să mă…”, izbucni fata, devenind vulgară de mânia oarbă ce-o invadaise. „Boşorogul ăsta?” întrebă Sergiu cu dispreţ, şi rămase uluit, neînţelegând nimic, când fata se smulse de lângă el şi începu să alerge, plângând.

Încercările lui Sergiu de a o mai reîntâlni în zilele

următoare au rămas infructuoase. O aşteptase în faţa blocului în care locuia, ca şi în holul Universităţii, iar faptul că nu reuşi, totuşi, s-o vadă, arăta o clară hotărâre de a-l evita, aşa că Sergiu îşi dădu seama a supărareţa ei pentru neînţelegerea arătată de el într-o situaţie care fetei i se păruse dramatică sau ruşinoasă fusese mai adâncă decât şi-ar fi închipuit. Se interesă însă de evo –, luţia concursului şi ceea ce a aflat l-a făcut să-şi dea seama că Dora nu exagerase considerând certă ostilitatea lui Papahagi, căci bătrânul profesor, deşi disimulat cu prudenţă, acţiona statornic şi consecvent pentru a-i distruge toate şansele de a câştiga. Principala sa lovitură în această direcţie, calculată cu dibăcie, a urmărit schimbarea comisiei formate pentru concurs, înlocuirea celor favorabili Dorei sau prea corecţi pentru a accepta jocul lui Papahagi, cu oameni necondiţionat fideli profesorului, dispuşi să facă orice la dorinţa sa. În acest scop, bazat pe îndelungata sa experienţă, dar şi pe legăturile pe care le mai avea în forurile de decizie, profesorul a sfătuit-o pe principala concurentă a Dorei, oarecum descurajată de marele dezavantaj izvorât din lipsa doctoratului şi din viaţa sa dezordonată care nu-i permitea să spere măcar că şi-ar putea prezenta teza de doctorat într-un viitor previzibil, să ticluiască un memoriu, adresat câtorva foruri conducătoare, în care să-şi acuze colega că i-a mărturisit că i s-au asigurat toate protecţiile necesare pentru câştigarea concursului şi că a sfătuit-o să se retragă în timp util pentru a nu trezi adversităţi ce-i puteau dăuna. Acuzaţia era; evident, prea naivă pentru a prezenta nici cea mai vagă aparenţă de credibilitate, în primul rând, pentru că nimeni nu-şi putea imagina că o fată inteligentă, cum era neîndoielnic Dora, putea comite o enormitate ca aceea de a. O ameninţa cu eventualele protecţii dobândite pe principala ei adversară, dezvăluind

un aspect compromiţător în faţa singurei fiinţe ce putea profita de pe urma ei pentru a-şi reechilibra şansele într-un concurs în care pornise fără niciuna. În acelaşi timp, nimeni nu era mai competent decât înşişi membrii forurilor conducătoare care primiseră memoriul şi ai comisiei concursului de a şti cu toată certitudinea că nimeni nu făcuse nici. O intervenţie în favoarea Dotei Şteflea, că deci acuzaţia adusă împotriva ei nu putea fi decât o minciună grosolană. Totuşi, sub influenţa lui Papahagi – de obicei, foarte perspicace în depistarea unor inadvertenţe ea cele aflate la baza memoriului cu pricina, clar devenit deodată foarte scrupulos în „examinarea serioasă şi rezolvarea plângerilor oamenilor muncii” –, fu acceptată ideea (lansată de bătrân printr-unul din fidelii săi) de a manifesta – chiar fără a dispune de dovezi în sprijinul memoriului – o prudenţă extremă şi de a elimina orice posibilitate de suspiciune prin prezentarea demisiei in corpore a membrilor Comisiei şi alcătuirea unei noi comisii, asupra căreia să nu poată, deci, plana bănuiala că ar fi influenţată de protecţiile Dorei Şteflea. Papahagi îşi confirmă şi de data aceasta temperamentul de pithon care atunci când şi-a înhăţat prada nu încetează s-o strângă în cercurile sale de oţel până nu-i sfărâmă toate oasele, transformând-o într-un fel de piftie sângerândă, uşor digestibilă, şi după ce a asigurat înfrângerea fără apei a Dorei la concurs, reuşind să determine formarea unei noi comisii alcătuite exclusiv din fideli încercaţi, gata oricând să-i urmeze indicaţiile, a organizat minuţios o acţiune mult mai largă de distrugere a tinerei asistente. Astfel, la o importantă adunare de partid, în cadrul unei ample pledoarii în favorul aplicării mai severe şi mai consecvente în viaţa şi activitatea de la Universitate a normelor eticii şi echităţii socialiste, expuse ca pe un caz controlat şi dovedit acuzaţiile plăsmuite împotriva Dorei Şteflea, numind-o pe

tânăra asistentă, care cu o jumătate de ceas înainte de şedinţă fusese chemată urgent la Minister de către un cunoscut al profesorului şi lipsită astfel de posibilitatea de a se apăra. În ciuda unor intervenţii oneste care au precizat că nu este vorba de fapte probate, ci de acuzaţii formulate de un participant dezavantajat prin situaţia activităţii sale ştiinţifice la un concurs, deci interesat în compromiterea concurentului celui mai avantajat, cei mai mulţi dintre participanţi au rămas cu impresia, scontată de Papahagi, că un om de vârsta şi de prestigiul său nu se lansează în afirmaţii gratuite şi că clemascând-o pe Dora Şteiflea, „ştia el ce ştia!”. În acest chip nu a produs prea mare surprindere rezultatul concursului la care participa Dora şi câştigul de cauză al concurentei somate – cică – de Dora să se retragă până-i merge bine, şi nici ratificarea acestui rezultat în Consiliul profesoral fără niciun fel de rezervă, deşi contradicţia lui cu regulamentele în vigoare era flagrantă, şi apoi în Senat, unde puţinele nedumeriri exprimate au fost risipite de o intervenţie brutală a lui Papahagi care a pus la îndoială până şi paternitatea tezei de doctorat a Dorei, producând o atmosferă de suspiciune faţă de tânăra asistentă şi pregătind astfel lovitura sa finală – scoaterea ei din facultate.

Adevărul e că Sergiu a aflat despre ostilitatea lui Papahagi din momentul când o cunoştinţă din Minister l-a informat despre direcţia acţiunii profesorului de a determina formarea unei comisii constituite din oameni foarte obligaţi faţă de el, dar a făcut greşeala de a cere şi în această situaţie ajutorul tatălui său, dovedind astfel completa ignorare a ostilităţii acestuia faţă de Dora. Onisifor se arătă şi de data aceasta scandalizat de „nedreptatea pe cale de a se face”, dar situaţia sa devenise între timp atât de labilă în urma sugestiei primite de a-şi cere pensionarea (pe care, într-un moment de mare

depresiune sufletească, i-o împărtăşise şi fiului său) încât Sergiu nu se îndoi că e sincer atunci când îi spuse că rezistenţa lui Papahagi la rugămintea sa de a se arăta fast faţă de Dora se datora probabil chiar faptului că a fost informat că el, Onisifor, nu se mai bucură de situaţia anterioară şi nu-i poate, deci, oferi un contraserviciu pe măsura dorinţelor profesorului. Onisifor, deşi realmente foarte ocupat în acele zile când şi-a folosit tot timpul pentru vizitarea cunoscuţilor săi spre a le solicita intervenţia pentru amânarea neaşteptatei sale pensionări, i-a psomis totuşi că va sta de vorbă cu Papahagi pentru a-l determina să-şi amintească de rugămintea sa, dar a doua zi îi comunică lui Sergiu că profesorul se declarase „în absolută imposibilitate de a face ceva în interesul acestei domnişoare care a comis grava imprudenţă de a-şi

C-da 5699 coala 20

305

ameninţa concurentele tocmai cu protecţia aşteptată din partea sa în urma intervenţiei lui Onisifor Suciu”. Fostul ministru se arătă foarte mâhnit de această evoluţie a situaţiei şi lipsit de orice posibilitate de a risca, în situaţia delicată în care se afla, o nouă intervenţie, iar Sergiu trebui să mărturisească, fără să bănuiască adevărul, că îl înţelege întru totul. În realitate, Onisifor avusese într-adevăr o convorbire telefonică, de la Minister, cu profesorul, hotărât să pună punctul după o problemă pe care o socotea cu atât mai periculoasă cu cât îşi dădea seama că influenţa sa va scădea enorm după aflarea înlocuirii sale, şi exprimându-şi acordul cu modul principial cum a procedat în ciuda „presiunilor regretabile” încercate de tânăra asistentă îl avertiză că orice intervenţie ce s-ar face în numele său (mai ales de fiul meu Sergiu, îndrăgostit ca un fleţ de această femeie) trebuie socotită nulă şi neavenită, „punctul meu de vedere definitiv şi

absolut nemodificabil fiind cel cunoscut de domnia voastră”. Dar această convorbire, profesorul Papahagi simţi cu deplină satisfacţie că şi în cazul Dorei Şteflea – ca de atâtea ori în viaţă – el se dovedise a fi omul cinstei şi ai dreptăţii, judecând miezul adevărat al faptelor şi nu aparenţele impuse de regulamente şi alte bazaconii, şi i se consolidă hotărârea calmă şi senină de a proceda şi în continuare cu aceeaşi fermitate pentru a elimina definitiv spiritul negaţiei, răului, abuzului şi inechităţii din catedra sa. Cu abilitatea sa de atâtea ori verificată, el impuse, ca urmare a acestei hotărâri, un concurs pentru două posturi de asistente, susţinând că de deveniseră libere prin prezentarea titularelor la un concurs de lector, şi Dora Şteflea se trezi fără post. Evident, mişcările ostile ale lui Papahagi fuseseră de data aceasta prea stângace pentru a nu fi uşor atacabile şi decanul, obligat să-i comunice Dorei situaţia creată, îi şi sugeră să conteste atribuirea postului ei unei alte persoane, deoarece prezentarea la un concurs nu constituie nicidecum demisie din cel deţinut, o astfel de concluzie decurgând doar din neclaritatea unor adrese trimise de Papahagi, pentru a cărei anulare şi pentru clarificarea situaţiei reale promiţându-i întreg sprijinul său. Dora era însă prea zdrobită de seria de lovituri pe care le primise şi speriată de discuţia avută în aceeaşi zi cu secretarul organizaţiei de bază din care făcea parte, un tânăr lipsit de calităţi deosebite, care primise cu un timp în urmă promisiunea lui Papahagi de a fi trimis într-un post de lector peste hotare, care o sfătuise ca în urma marilor greşeli făcute de ea şi dezvăluite de academician într-o adunare atât de importantă – ar fi bine să-şi facă autocritica necesară şi, pentru a evita consecinţele infamante ale unei anchete, să se retragă („temporar – sublinias-e el cu mărinimie – absolut temporar, căci după o perioadă, când se vor uita toate acestea, vă vom ajuta să

reveniţi la universitate”), îşi pierdu capul şi a doua zi se prezentă la Minister pentru a-şi prezenta demisia şi a-şi cere repartizarea urgentă în învăţământul general, exprimând dorinţa insistentă de a pleca din Capitală. Şi plecată a fost, ca peste puţin timp s-o urmeze şi Sergiu – după o scenă de-o violenţă neaşteptată cu tatăl său, căruia i-a azvârlit în faţă tot ceea ce adunase în guşă de ani de zile (clar, îmi spunea râzând Onisifor peste câteva zile, râzând deoarece revolta lui Sergiu i se părea efemeră, trecătoare, lipsită de consistenţă, şi era sigur că ea se va istovi de propria ei combustiune făcându-l pe băiat să se întoarcă, pocăit ca fiul rătăcitor, nutrind speranţa că şi în cinstea lui se va tăia viţelul cel mai gras – nepomenind păcatul cel mai important al tatălui său, acela de a fi organizat toate întâmplările legate de Dora, despre care, ha-ha-ha, râdea Onisifor cu poftă, nu ştia absolut nimic, dar absolut nimic – ha – ha – ha – ha!!}. Onisifor nu acorda pe vremea aceea prea multă importanţă plecării lui Sergiu, era prea convins că el nu va rezista „condiţiilor precare” pe care le va avea (aşa le numea, „condiţii precare”, absolut convins că Sergiu este incapabil să dobândească singur, bizuit numai pe sărmanele sale puteri, altceva) şi convingerea lui se consolidă după ce Borţig îl informă că îl întâlnise pe Sergiu (cunoscut din vizitele sale la fostul ministru) în Oraşul din Nord şi-i comunicase apoi (pe baza dispoziţiilor trimise de Onisifor îndată după prima scrisoare privitoare la Sergiu, că băiatul se angajase pe un şan tier ca excavatorist – sau se calificase în scurtă vreme în această meserie – făcând uitată (sau făgăduind diploma sa de la A.S.E., care l-ar fi împiedicat să primească o încadrare inferioară calificării). Acum, după atâtea luni de la plecarea de acasă a lui Sergiu, tatăl său continua să fie foarte convins că el aşteaptă doar ocazia de a se putea întoarce fără a trebui să îndure prea mari umilinţe (ceea ce

credea, probabil, şi Luci/a atunci când mă ruga să sprijin împăcarea băiatului eu tatăl său, şi ceea ce Onisifor dorise, probabil, să faciliteze ordonându-mi să-l aduc pe Sergiu la banchet „cu orice mijloc”) şi ar fi rămas neîndoielnic foarte surprinşi văzând cât de bine se simţea fiul lor în ipostaz a, de Sergiu Mandolină. Ceea ce mă îngrijora, în schimb, înainte de toate, pe mine era tocmai mulţumirea absolut deplină a lui Sergiu de a fi numai şi numai Sergiu Mandolină, de a nu dori nimic altceva şi de a nu aspira la nimic mai mult, şi aşteptam cu o oarecare strângere de inimă întâlnirea cu Dora pentru a constata cam cât ajutor pot să nădăjduiesc din partea ei ca să încerc să fac ca Sergiu Mandolină să dispară în fine, cedând u-i locul lui Sergiu Suciu, cel capabil dacă nu să devină ataşat comercial sau să sorie romanul la care visase cu ani în urmă, în orice caz destul de înzestrat să cânte în alt loc decât o dugheană de lângă şantier. Era însă foarte greu să-mi imaginez ce s-a petrecut cu Dora în timpul acelui nefericit concurs şi al întâmpllărilor legate de el de a ajuns să cedeze cu atâta uşurinţă în faţa asaltului unor lovituri născute din falsuri şi pe care o atitudine fermă, cinstită, curajoasă ar fi putut, eram convins, să le stăvilească, deoarece forţa ce le propulsa era prea evident stârnită din nimic.

Dora nu mi se păruse niciodată o fiinţă pe care nişte lovituri tragi-comice (pentru că acest gen de lovituri nu devin cu adevărat tragice, nici dacă ne produc mult rău, decât dacă le acceptăm ca atare şi nu le privim în faţă tot ridicolul, făcându-i şi pe alţii să-l desluşească) ar putea s-o înfrângă atât de uşor, dar s-ar putea să mă fi înşelat, căci la generaţia ei şi a lui Sergiu este foarte greu să deosebeşti poza de curaj, bărbăţie şi neatârnare de firea adevărată, mascată. Cedarea ei – pe care o socoteam prea facilă – izvora oare dintr-un moment de dezechilibru

sufletesc (în orice caz, eventualitate mai favorabilă căci dezechilibrul dispare, de obicei, destul de curând) sau dintr-o zonă mai profundă a conştiinţei, din convingerea ascunsă că ei i se cuvine totul, fără greutăţi şi lupte, că nedreptatea şi absurdul n-au ce căuta în viaţa ei, foarte periculoasă deoarece dezarmează pe cei atinşi de ea şi-i face înfrânţi de prima ciocnire cu realitatea, care nu poate fi decât aspră, ori de îmbufnarea aceea copilărească ce-i face pe unii (şi mai ales pe unele femei tinere) să creadă că trebuie să se răzbune pentru relele ce li se fac pedepsindu-se de însele şi socotind că astfel îi fac să sufere pe cei ce le iubesc (trăsătură infantilă manifestată la multe sinucigaşe care se aruncă de la etajul al 9-lea spunându-şi „o să vadă el cât o să sufere!”). Dor a mi se păruse – atunci când Sergiu a ţinut s-o cunosc neapărat – foarte diferită de acest tip de femeie şi dezminţirea primei mele impresii excelente mi s-a părut deconcertantă, deoarece mă mândrisem de multe ori că nu m-oi fi pricepând eu la prea multe, dar la oameni mă pricep. Ceea ce m-a izbit în primul rând la Dora a fost sentimentul de independenţă, poate mai exact mândria ei de a fi o fiinţă independentă, lipsită de nevoia de a se sprijini pe altcineva. Atunci când, într-una din primele noastre întâlniri, Sergiu a găsit un motiv oarecare pentru a ne lăsa singuri, poate tocmai pentru că ţinea neapărat să-i cunosc mai bine iubita, am făcut o vagă aluzie la vremea când vor fi căsătoriţi. Dora m-a privit cu oarecare surprindere şi mi-a spus, zâmbind cumva cu mândrie sau cu un pic de superioritate: „Nu. Nu prea-mi vine să cred că vom fi vreodată căsătoriţi!” Am întrebat cu mirare: „Dar bine, eu credeam că vă iubiţi mult!” „Evident, răspunse tânăra femeie. Nu v-aţi înşelat. Ne iubim într-adevăr mult de tot. Cel puţin eu îl iubesc foarte mult pe Sergiu, deşi... Zăbovi câteva secunde, de parcă ar fi cumpănit dacă e bine să-mi spună acest gând al ei ori ba,

apoi îşi scutură cu o mişcare uşoară părul lung, şi adăugă: deşi Sergiu mi se pare adesea prea copil! Aş prefera să fie cu zece ani mai în vârstă!” „Ei, am protestat eu consternat. Îmbătrânim şi aşa destul de repede… Păcat să dorim ca anii ce ne stau în faţă să se afle deja în spate… Şi-apoi, am adăugat zâmbind, am impresia că aveţi aceeaşi vârstă!” „Adevărat, spuse Dora dând uşor din umeri. Dar numai aritmetic. Căci un bărbat de 24 de ani şi o femeie de 24 de ani nu au aceeaşi vârstă… Ezită puţin, apoi zâmbi: Cum să spun? Biologică, mentală, cam aşa ceva…” „Ei, protestai împingând discuţia spre glumă, totuşi, acesta nu-i motiv să nu vă căsătoriţi!” „Nu, acceptă Dora. Şi noi vrem într-adevăr să trăim împreună… Dacă se poate, toată viaţa! Dar nu ca doi robi transformaţi în sclavi printr-o bucată de hârtie! Ca doi oameni liberi, capabili să-şi trăiască libertatea, independenţa, dreptul fiecăruia de a fi el însuşi, dar uniţi prin ceva mai mult decât fidelitatea burgheză făţarnică şi falsă! Prin graiul adânc al sângelui… Iar când el va amuţi, prin antanta a doua suflete, a doi oameni ce gândesc la fel!” Am stat câteva clipe cumpănind. Apoi am spus încet, vorbind parcă numai cu mine însumi: „Foarte frumos! Poate chiar prea frumos! Dar aşa ceva poate să dureze mult?” Dora mă privi cu o anumită mânie: „Şi ce credeţi că a durat mai mult? Căsătoria pecetluită de-o nuntă cu dar a domnului doctor X cu domnişoara Y, sau căsătoria neînregistrată în catastif, nici la popă nici la primărie, dintre Lenin şi Krupskaia?” Am înţeles că trebuie să pun capăt discuţiei, neavând nicio dorinţă de a apăra o instituţie al cărei jug nu l-am acceptat niciodată. „Ei, înţeleg, am mormăit. Mata crezi că semeni cu Krupskaia! Dar Sergiu seamănă oare cu lenin?” „Glumiţi, îmi reproşă Dora, dar râzând, vă bateţi joc de noi!”

Acum, ascultam şuşotelile din camera de alături foarte curios să văd cum s-a transformat fata de acum

câteva luni, atât de mândră de independenţa ei. Ceea ce m-a surprins, când i-am văzut intrând în camera unde şedeam în faţă cu ceaşca golită de cafeaua doamnei Şuteu, a fost aerul lor vesel şi cutezător. Erau mai tineri, parcă, decât cu câteva luni în urmă şi nu păreau nicidecum o pereche de învinşi retraşi în pustnicie din faţa răutăţilor lumii. Mărturisesc că mi-a făcut plăcere când Dora s-a apropiat zâmbind de mine şi m-a sărutat pe obraz. „Bine aţi venit, nasule" – zise ea, şi glasul îi suna proaspăt şi plin de încredere. Apoi i-a salutat pe cei doi bătrâni şi m-a luat de braţ. „Haidem la mine în cameră, să nu deranjăm gazdele mele... Au muncit amândoi toată ziua, au nevoie de odihnă... Iar Sergiu trebuie să dea o fugă în oraş; până se întoarce, noi o să mai stăm la taifas!"

Am trecut prin antreul rămas în întuneric şi am intrat în camera Dorei. Sergiu ne părăsi însă. Nu înţelegeam de ce pleacă Sergiu, aşa, în toiul nopţii, lăsându-ne singuri, dar mă şi bucuram că am astfel prilejul de a discuta pe îndelete cu Dora şi de a constata ce transformări s-au petrecut în ea. Fata nu părea prea mult schimbată, doar că avea o privire vioaie, ageră, la pândă, pe care nu i-o observasem până atunci. Câteva clipe trebălui prin camera mobilată greoi, după cel mai banal gust mic-burghez transilvănean, dar foarte curată şi plină de cărţi rânduite în vrafuri pe toate mobilele., Aşeză pe masă farfurii, tacâmuri, un platou cu slănină, mezeluri şi ridichi. Apoi se întoarse şi-mi zâmbi: „O palincă vrei, nasule?" Am râs: „Nu, căci de aia m-a săturat Sergiu... Dar un pahar de apă rece..." Cât timp lipsi din odaie, am răsfoit câteva cărţi. Erau lucrări fundamentale expunând concepţia lui Diocleţian Pop şi a şcolii de la Cluj, despre originea poporului român şi câteva articole polemice, trecute aproape neobservate de opinia publică, dintre Hristu Papahagi şi Diocleţian Pop pe această temă, primul

susţinând – cu o anumită discreţie care s-a accentuat cu trecerea anilor – teoria despre etnogeneza din sudul Dunării şi răspândirea pe teritoriul vechii Dacii prin valuri succesive de imigrare, al doilea, teoria, sprijinită pe un foarte bogat material scos la iveală de numeroasele sale săpături arheologice, formarea poporului român pe teritoriul Daciei cu preponderenţă în zona intracarpatică şi continuitatea neîntreruptă a formelor de civilizaţie daco-romane, adică proto-române, din perioada etnogenezei şi până în epoca primelor formaţii statale.

Oricât aş fi de pasionat de istorie, mărturisesc că importanţa acordată problemei etnogenezei mi se pare oarecum exagerată, căci sunt convins că dreptul asupra unor teritorii se afirmă prin prezenţa de astăzi şi dreptul de autodeterminare al majorităţii, căci altfel nu ştiu ce s-ar întâmpla cu cele mai multe state ale lumii în care naţiunile predominante sunt rezultate ale unor imigrări, expansiuni sau cuceriri transformate în lungul secolelor în altceva. Dar înţelegeam tot atât de bine că pentru alţii aceste probleme par a fi decisive. Revenirea Dorei îmi întrerupse lectura, dar fata îşi dădu seama ce carte frunzăream. „Ce-i, nasule, râse ea, au întreput să te intereseze aiurările lui Papahagi? E un om activ. Cutreieră conferinţele internaţionale de specialitate şi vinde castraveţi! Spune verzi şi uscate, şi nimeni nu-i ţine socoteala!” „Ei, protestai fără prea multă convingere, exagerezi! Eşti supărată pentru concurs şi celelalte!”. Dora râse sticlindu-şi dinţii: „Chiar crezi? Oare n-aş fi putut trimite şi eu memorii? Nu aş fi putut prezenta contestaţii absolut legal întemeiate? Dar ce, am căpiat? Mai trebuia să rămân asociată, chiar şi indirect, prin prezenţa la catedră, la aiurările lui Papahagi? N-a fost mai bine să ajung victima lui? Tânăra năpăstuită! Nu năpăstuită de satirul bătrân şi ridicol, ci de un vrăjmaş înrăit al ideilor juste despre istoria noastră! Iritat de

moarte din pricina concepţiei expuse în teza mea de doctorat! Cei competenţi au înţeles îndată despre ce e vorba! Uite, trase ea un sertar, am citit o scrisoare de la Diocleţian Pop! înţelegi, nasule? De la marele Diocleţian, care în alte condiţii nici nu ar fi catadicsit măcar să ia cunoştinţă de existenţa mea. Îmi propune să vin la Cluj, la catedra lui i Pe post de lector! El spune: pentru a repara o nedreptate! Eu ştiu însă adevărul: pentru a-i face în ciudă lui Papahagi! Dar eu m-am gândit: dacă tot am câştigat ceva din răul pe care a vrut să mi-l facă Papahagi, de ce să nu câştig lozul cel mare? Şi i-am mulţumit lui Diocleţian Pop pentru bunătate, rugându-l să amâne cu un an chemarea mea la catedră, deoarece aş dori să termin cartea la care muncesc de cinci ani (auzi, nasule, spuse ea victorioasă, de cinci ani!) şi intitulată „Posteritatea lui Roesler în istoriografie", comunicându-i planul lucrării (în care, printre autori cunoscuţi prin atitudinea lor ostilă, e prezent şi Papahagi!), cerându-i sfaturi pentru îmbunătăţire şi exprimându-i îngrijorarea că, ţinând „seama de marea influenţă a bătrânului profesor care a vrut să-mi frângă cariera universitară, s-ar putea ca studiul meu să nu găsească editor! Peste câteva zile am primit; răspunsul lui Diocleţian, propunând să mă angajeze totuşi imediat, ca nu cumva să se piardă postul, şi să-mi obţină un concediu de un an de zile pentru terminarea lucrării deosebit de importante. În încheiere, mă invita la Cluj pentru a rezolva formele de angajare şi pentru a semna contractul de editare a cărţii mele! Iată, dragă nasule, că atunci când Papahagi vrea să facă un rău, se poate întâmpla să facă un imens bine!"

O privi îngândurat. Generaţia aceasta nouă e mai descurcăreaţă decât ne putem imagina noi ăştialalţi, hai să ne zicem „generaţia de mijloc", ca să nu mai vorbesc de cea a lui Papahagi sau a lui Onisifor! M-am înfruptat cu

poftă din gustările pregătite de Dora, apoi am întrebat: „Bine, dumneata n-ai pierdut nimic… Dar Sergiu? Vrei să rămână pe vecie excavatorist sau Sergiu Mandolină?” Dora râse: „Ei, nasule, nasule! Dar Sergiu e un viitor scriitor! De unde să cunoască viaţa reală? Din cărţi? Din lecţiile lui taică-su? Din ziare? Lasă-l, clomle, să se lovească de ea! Har Domnului, e tânăr, tare şi vesel! Peste o săptămână plec la Cluj, aşa cum doreşte Diocleţian Pop! Rezolv problemele mele şi prezint la editură proiectul romanului său…” Am rămas uimit: „Ce roman?” „Dar… mă privi ea mirată, nu ţi-a s-pus? Ce-aţi făcut toată seara?” „Am băut”, răspunsei mânios. „Păcat, zâmbi Dora. Ar fi trebuit să-ţi explice cum vrea să scrie cartea. Intersectarea a patru unghiuri de vedere. Cel mai insistent fiind acela al unui gurist de cârciumă, amestecat în toate, cunoscând prea multe ca s-o termine sănătos…”

Am mai rămas puţin. Sergiu nu mai venea. Se făcuse târziu. Eram obosit. În looul unei drame am dat de o piesă optimistă, montată cu îndrăzneală de nişte tineri pe care ea îi amuza enorm. La plecare am întrebat bosumflat: „Şi mâine?… Vine Sergiu la banchet ori ba?” „Cum să nu, strigă fata, veselă. Cum să scape o astfel de ocazie?”

314

„M-AM TREZIT MAI OBOSIT DECÂT ERAM ÎNAINTE de a mă întinde pe sofaua aceasta îngustă şi incomodă, simţind o apăsare neobişnuită în partea stângă a pieptului, începând de sub claviculă, de acolo unde ea se arcuieşte spre stern şi devine vizibilă, unde senzaţia aceasta necunoscută până acum apare mai mult ca o înţepătură, nu prea violentă dar evidentă, prezentă, sâcâitoare – spunea Onisifor Suciu. Nu mi-am permis însă niciodată în cursul vieţii să cedez în faţa bolii sau a durerii, aşa că mi-am impus şi acum calm, stăpânire de sine, dominaţie asupra panicii pe care o produc de multe ori durerile

simţite în regiunea cardiacă (de parcă toate ar fi semnale de alarmă anunţând infarctul iminent). Sunt sănătos tun, mi-am zis, n-am nimic la inimă, mi s-a făcut un examen medical general cu numai două săptămâni în urmă, «totul e bine, zâmbise medicul, satisfăcut de parcă mi-ar fi comunicat un rezultat excelent datorat capacităţilor şi cunoştinţelor sale, tare ca fierul, aveţi o inimă de douăzeci de ani, o să atingeţi suta fără probleme, garantez eu», iar eu am râs gros, flatat, şi mi-am permis să-l bat pe umăr, ca pe-un valet care a sărit în lac ca să salveze pălăria luată, de vânt a stăpânului, «bravo, doctore, am spus, nu zadarnic ai ajuns celebru, o să le povestesc tuturor a ce rezultate formidabile ai obţinut cu mine». Obţinuse pe dracu', nu făcea decât să mă tortureze periodic cu nişte analize inutile, câte o electrocardiogramă, encefalog. ramă şi alte nimicuri de astea ce nu au niciun rost în existenţa unui om sănătos tun, cum har Domnului mă aflu a fi, nu pot decât să-i sperie pe cei slabi de înger când medi

315

cui apare îngândurat (căci au medicii aceştia un talrnt de a se preface îngânduraţi de rezultatul unei analize ori zâmbitori şi liniştitori de parcă le-ai fi o rudă apropiată şi soarta ta le-ar sta la inimă de nu mai pot) şi îţi spune cu o voce plină de reproşuri reprimate: «Ei, nu-mi place, nu-mi prea plac analizele astea, uite colesterolul a mai crescut, lipidele nu au scăzut faţă de analiza trecută, e un factor anormal şi la hiperglicemia provocată, uitaţi, curba asta de creştere e prea bruscă, pe urmă scăderea la normal e prea lungită, linia descendentă e cam plată, aşa, aşa. Pe urmă o mică problemă la electrocardiogramă, nu prea gravă, nu, deloc, dar ceva este, iar la encefalogramă sunt pur şi simplu derutat, e plată, stimate tovarăşe, nu înţeleg nimic, de electrogeneză corticală extrem de redusă, deşi ştiu că dumneavoastră sunteţi un om activ, lucraţi,

gândiţi, analizaţi probleme şi situaţii, nu poate fi electrogeneză aproape nulă, marcând o absenţă aproape totală de activitate!». Încerci să explici, «ştiţi a fost o oră nepotrivită, cam matinală, neobişnuită pentru mine, am spus că mă simt aproape adormit, că…» «Asta n-are importanţă», ţi-o retează el scurt, dar cu deferenţă, nu te repede cum ar face-o cu un muritor de rând, nu, el te respectă, nu riscă să te jignească, nu, el e om civilizat şi foarte stilat, nu zadarnic a ajuns în acest spital de elită, clar îşi apără ferm şi rece competenţa, sutor nec ultra crepiclum, îţi spune el în gând, nu cu glas tare, a nu, dar te face să-ţi aminteşti tu de zicala iubiţilor noştri strămoşi şi să rămâi umil la calapoadele tale.

Nu, orice s-ar spune, chiar dacă aş putea părea înapoiat, nu-mi plac medicii şi mă supun examenelor lor periodice doar aşa, din obligaţie, din sentimentul de a trebui să mă supun disciplinat unei datorii (căci aşa mi-a trecut viaţa, supunându-mă la indicaţii, dovedindu-mă disciplinat, soldat fidel gata să execute ordinele, renunţând adeseori la părerile mele personale, trebuind să fiu uneori mai blând decât aş fi socotit eu că trebuie să fiu, iar alteori, de mult mai multe ori, mai aspru decât aş fi dorit, mai neîndurător, mai inflexibil, căci nu; administram moşia tatii, ci un sector de viaţă modelai de o politică pe care n-o elaboram eu şi n-o hotărâm eu. Ei, desigur, toată această viaţă, supunerea la o hotărâre pe care ţi-ai impus-o tu însuţi, la o opţiune a ta (căci nimeni nu te obligă să accepţi funcţii importante, poţi rămâne toată viaţa redactor de-a treia la un săptămânal de provincie, n-o să vină nici dracu’ să-ţi lipească pistoliul de fcimplă şi să te oblige să te faci mi, nostru, dimpotrivă, întrebuie să dai chiar destul din mâini şi din picioare ca să fii observat, să fie băgată în seamă existenţa ta, ceea ce nu înseamnă încă deloc că ai fost remarcat, până atunci mai va mai ai mult de aşteptat,

de muncit, de alergat prin tunelul nopţilor nedormite, de înghiţit muştruluieli nemeritate, critici ucigătoare cu care „te ajută” unul şi altul de simţi că încă un astfel de ajutor şi te dai cu capul de pereţi şi sari de la etajul cinci), a adus un lung şir de satisfacţii (în primul rând, pe aceea de a te simţi cineva, un om care făureşte cu priceperea şi energia sa, cu gândirea şi cu voinţa sa, ceva important, ceva durabil, menit să rămână multă vreme în mintea, în amintirea oamenilor, marcându-ţi rolul de neşters în procesul de înfăptuire a unei politici de transformare radicală a unei ţări), clar îţi impune, fără îndoială, şi multe renunţări, sacrificii, mortificări. Ei, nu-mi trece prin cap să spun că intri într-un fel de ordin călugăresc modern şi că trebuie să-ţi impui nişte exerciţii de disciplinare ca cele codificate de Ignaţiu ¡de Loyola, dar treaba nu e uşoară, nu e o plimbare agreabilă cu Mercedesul prin nişte privelişti însorite şi pline de frumuseţe, ci o aspră şi uneori grea de pericole căţărare pe nişte stânci abrupte, spre un pisc foarte îndepărtat şi foarte greu de atins, unde nu se poate ajunge decât învimgând aunaţeiala ce te cuprinde tjot mai frecvent, dovedind o voinţă înverşunată de a nu te lăsa păgubaş şi o încredere nestrămutată (neslăbită nici atunci când te simţi sleit şi atras ca de-un uriaş magnet de adâncul orb ce te soarbe flămând). Dar să lăsăm metaforele şi sentimentalismele, nu sunt eu omul care să mă las învăluit în horbotele lor fumurii, m-am obligat şi m-am disciplinat cu răbdare, cu voinţă nestrămutată, să devin un om al faptelor, al realităţii exact măsurate şi modelate cu un calcul rece în care nu intră poezie, dimpotrivă, orice nuanţă de înclinare spre poezie ce s-ar putea strecura în structurile lui reci şi solide ar constitui un factor sigur de eşec, şi, pentru a înfăptui acest exerciţiu de voinţă, am renunţat la multe. Dacă nu îşi încordează la maximum volinţa, omul ajunge dominat mai presus de

orice de slăbiciuni, înclinări şi deprinderi minore, parazitare, – dar dornice să se transforme în pasiuni copleşitoare, capabile să subjuge toate, sau aproape toate forţele vitale: sexualitatea, risipirea în relaţii transformate în automatism şi numită pompos „prielnice”, alcoolul sau ai te droguri şi mai ale dracului, lenea generatoare de pasivitate, de oblomovism, sau tendinţa de a exila forţele vitale, capacităţile creatoare pe planul ireal al visului, al literaturii, al artei sau, şi mai rău, în blazate atitudini de estet sau de amator luminat de lucruri frumoase, ea să nu mai vorbesc de maniile de colecţionar. Eu eram dăruit de natură de atracţii spre toate aceste forme de risipire a potenţialului de afirmare bărbătească, majoră, şi salvarea mi-a venit numai din împulsul dat voinţei mele de descoperirea incapacităţii mele de a ridica pe vreuna din de la un nivel de plenitudine pentru care ar merita să renunţi la folosirea energiei tale în scopuri mai înalte. Cu femeile nu mi-a prea mers, deşi eram nebun după de Vorba lui Creangă: „le placi fetelor? Şi de mie!” sau cam aşa ceva, nu sunt prea tare în citate, literare. Eram iurât, mă sluţeau ridurile acelea desie care erau scrijelate, probabil, tocmai de strâmbătura interioară produsă de insucces, şi care îmi dădeau o mutră de animal flămând şi alungat, şi care s-au preschimbat în altceva îndată după primele succese, de m-am mirat şi eu, transformându-se în riduri sculptate de severitate, de simţul răspunderilor, de nopţile de meditaţie profundă care mi-au dat o mască de Cato Cenzorul, de bărbat incoruptibil, care a ţinut, femeile departe de mine şi acum, când le plăceam, eram puternic şi eram sever, iar femeilor adevărate le place să fie dominate, dar acum eram prea mândru ca să încep să fac curte vreunei fâţe care m-ar face să-mi. pierd timpul până să-mi cedeze numai pentru a-mi demonstra că e femeie serioasă, demnă de un bărbat grav ca mine, şi pe urmă nu

mai aveam timp, eu, care n-am avut altceva în toată tinereţea mea decât timp cu care nu aveam ce face (deoarece americanii în loc de time is money ar trebui să spună „dacă ai timp să ai şi bani, căci altfel te arzi”), acum, când aş fi ştiut ce să fac cu el, eram în permanentă criză de timp. Pe urmă, ce să fac, aventurile facile cu îngrijitoare de la case de oaspeţi sau dactilografe nevoite să-şi compenseze deficienţele profesionale prin alte servicii nu mă atrăgeau, nu numai fiindcă de dragul lor nu merita să rişti să fii compromis, tu, om serios, dar şi pentru că eram un om de gust, ce ciraeu, alegeam şi eu, nu mă atrăgea decât ceea ce era cu adevărat de calitate, iar calitatea nu se obţine niciodată în grabă. Aşa că acest capitol nu merita prea mari sacrificii, chiar şi lupta mea îndărătnică pentru a o cuceri pe Lucia, o femeie admirabilă, pentru care am şi acum o mare stimă, s-a dovedit greşită, căsătoria noastră a fost un eşec, probabil din vina mea, căci totdeauna bărbatul e de vină, iar cedarea mea în faţa farmecelor Alinei Leea – o cirăcoaică şi jumătate care mi-a făcut mult rău, – mi-a cam limitat şansele de ascensiune, căci nu era bine văzută, îşi cam făcuse de cap, dar, ca să fiu sincer, nu regret nimic, căci a fost singura femeie din viaţa mea care mi-a arătat ce-i aia dragoste nebună, şi făjpă reţineri, şi, de ce să n-o spun?, cred că dacă – aş fi întâlnit-o în tinereţe, aş fi lăsat baltă – orice altă ambiţie şi m-aş fi dedicat eu toartă pasiunea sexului, acceptând fără niciun regret o viaţă mediocră (deşi nu ştiu dacă ea ar fi fost dispusă s-o accepte, căci ea era o femeie adevărată, dornică de toate, flămândă de toate, adică nu numai de dragoste, dar şi de bogăţie, de lux, de putere, de viaţă mondenă, de localuri de lux, de toalete costisitoare şi de bijuterii nenumărate şi cât mai scumpe), chiar şi aceste două experienţe, zic, singurele mai importante din viaţa mea, s-au dovedit falimentare, jalnice eşecuri, simple capricii de moment. Ei,

da, r tu te gândeşti, evident, la altceva – spuse Onisifor oarecum plictisit, consultându-şi ceasul, se trezise prea devreme, Costică nu venea ou maşina decât peste o jumătate de oră, iar el mă convocase (evident nu mă invitase) să-l însoţesc în periplul său prin oraş şi prin împrejurimi ca să-mi arate ce s-a făcut „în vremea sa" şi, ca de obicei, mă făcuse să mă înfăţişez cu o oră mai devreme decât era stabilită venirea maşinii, lăsând vorbă la poartă că mă roagă să aştept în hol până mă va suna şi să consum până atunci tot ce doresc „în contul său" (precizase tocmai aşa, „în contul meu", de parcă ar fi vorbit de un subaltern sărman care fără această precizare nu ar îndrăzni să consume nimic, iar portarul îmi comunicase „dispoziţia tovarăşului ministru" – căci între timp aflase cu cine are de-a face – tocmai pe tonul de condescendenţă uşor complice folosit faţă de persoanele din această categorie, făcându-mă, fireşte, să nu consum nimic deşi aş fi dat oricât pentru o cafea) şi, amintindu-şi, în plictiseala se după trezire, că mă aflu în hol ceruse să fiu trimis în camera lui. „Tu te gândeşti că aş fi putut face literatură, aş fi putut scrie cartea aceea despre Avram Iancu despre care ştiaţi cu toţii, fiind în acelaşi timp absolut convinşi că nu va. fi scrisă niciodată! Dar literatura nu e pentru mine decât un mod de refulare a dorinţei de afirmare a forţei vitale, care se doreşte canalizată spre creaţia reală, spre cea concretizată în fapte capabile să modifice viaţa oamenilor, s-o modeleze astfel, şi nu eşuată în ficţiune, în desfăşurări cu totul lipsite de consecinţe ale uno, r planuri ideale, imaginare, lipsite de consistenţă!" Vorbea doctoral, de parcă ar fi dăscălit un copil naiv, care a rostit o prostie, şi ¡am înţeles că regretă mărturisirile făcute şi revine la rolul său, prea bine cunoscut de mine ce să mă intereseze, dar ceea ce spusese mă enerva, mă scotea din sărite, aşa că am izbucnit ca ars: „Dar…", am

început eu, însă în clipa aceea soneria de la uşă chincheni îndelung, făcându-l pe Onisifor să exclame uşurat: „Bravo! Costică a venit mai devreme! A simţit că am nevoie de el!”

Dar nu era Costică, ci, spre marea mea surprindere, Sergiu. Am urmărit reacţiile lui Onisifor cu cea mai mare atenţie şi am constatat cu satisfacţie că el era foarte mulţumit de această vizită neaşteptată, deşi Sergiu mă dezamăgea şi pe mine prin lipsa lui de diplomaţie, căci venise în nişte blugi tociţi şi scorţoşi, deşi ştia bine că tatăl său e iritat de neglijenţa în îmbrăcăminte, şi nici nu-l îmbră

ţişă măcar pe bătrân care, deşi ostil sentimentalismelor în relaţii, se aştepta, sunt sigur, la o revenire mai afectuoasă a fiului rătăcit sau, cel puţin, la o împăcare mai efuzivă. Eu socoteam ponderaţia destul de rece cu care ne salutase băiatul cu atât mai regretabilă cu cât eram sigur că el venise să se împace cu bătrânul. Am rămas, din această cauză, foarte uimit când Sergiu izbucni fără niciun preambul, brutal, oarecum revolttat, pretinzând parcă un drept refuzat şi nu adresând părintelui său oi rugăminte, şi încă una destul de neobişnuită: „Tată spuse el brusc şi foarte tare, aproape ţipând, trebuie să vorbeşti neapărat cu primul secretar Mureşan!” Onisifor îşi ridică fruntea surprins şi, fără îndoială, iritat: „Nu înţeleg ce vrei să spui! Dacă tovarăşul Mureşan va binevoi să vină deseară la banchet, o să vorbesc, neîndoielnic, cu el!” „O, tată, spuse Sergiu exasperat. Dar eu nu vreau să ai cu el o conversaţie despre mersul vremii, ci să-l convingi că în legătură cu şantierul se comite o gravă greşeală!” Onisifor îl măsură cu privirea de zimbru mânios pe care i-b cunoşteam din unele şedinţe, când cineva rostea păreri ce-l revoltau: „Care şantier? Ce greşeală?! Ce am eu cu şantierele voastre!” „O, tată, izbucni Sergiu ca în faţa unei

obstinaţii de neînţeles. Doar ştii bine că pe şantierul nostru au apărut grave dificultăţi!” „Nu înţeleg de ce ar trebui să cunosc treburile unui şantier cu care n-am nicio legătură! Dar nu pricep, mai ales, ce mă privesc pe mine problemele lui!” spuse Onisifor foarte măsurat, rece, fără să ridice glasul, de parcă, s-ar fi adresat unui copil sau unui nebun, dar eu ştiam bine (şi Sergiu ar fi trebuit să ştie cel puţin tot atât de bine!) <? a se află în pragul uneia dintre izbucnirile sale de mânie nestăvilită, şi ar fi trebuit să se arate prudent. Dar băiatul părea luat ca de-o apă mare şi irezistibilă, cu totul insensibil faţă de reacţiile posibile ale tatălui său, obsedat numai de mişcarea surdă din adâncul ¡ce-l rostogolea: „Dar tată, strigă el, singurul lucru pe care l-am învăţat de la mata este tocmai acela că nu există problemă obştească, de interes general, care să nu-l privească pe un comunist!” L-am văzut pe Onisifor măsurându-l domolit, dar bătrânul mârâi nemulţumit:

C-da 5699 coala 21

321

„Formidabil! Uite, domnule, că iubitul meu fiu a învăţat ceva de la mine! Un singur lucru, ce-i drept, dar e totuşi ceva!” „Vai, tată, exclamă Sergiu necăjit pe nedrept, căci în loc să explice ce doreşte nu făcea decât să-l mânie pe tatăl său, ce, astea contează? Acum, când e nevoie să se ia decizii importante!” Onisifor dădu din mână plictisit: „Dar spune odată, omule, ce dracu’ vrei!” Cineva sună şi Costică îşi vârî capul pe uşă: „Pot să intru, tovarăşe Prim?” „Fii bun, Costică, aşteaptă-mă două minute în hol! Termin o discuţie şi cobor îndată!” mormăi Onisifor, stăpânindu-se. Apoi se întoarse spre Sergiu: „Ei, hai zi! Vezi că-s grăbit!”. „Tată, spuse Sergiu, mai calm. L-am văzut azi pe directorul general vizitând şantierul şi am auzit cu urechile mele cum a ordonat încetarea lucrului în sectorul unde a răbufnit apa freatică. Inginerul şef a încercat să se opună, să

explice, dar i s-a închis gura scurt şi gata! Sute de oameni sunt nemulţumiţi că se duce pe copcă „ceea ce au construit timp de multe luni!”. „Ei, asta-i, mârâi nemulţumit Onisifor. O fi situaţia gravă, nu se poate să nu se ia măsuri! Dacă sunt necesare, sunt necesare şi gata!”

Se apropie de oglindă pentru a-şi potrivi cu grijă cravata. Sergiu îl privea nemulţumit, şi în cuvintele sale clocoti din nou nerăbdarea: „Cam uşor le rezolvi, tată! Dar cei ce au construit acolo şi văd că au muncit zadarnic?!”. „Dar cei ce răspund de acest şantier? strigă Onisifor mânios. Cei care sunt obligaţi să ştie: trebuie continuat în sectorul tău, sau trebuie oprit! Se poate sau nu? Dacă au descoperit că terenul nu-i potrivit! Cu apa freatică nu-i de glumit! E uşor să pretinzi: continuă, nu te opri! Dar dacă totul se duce într-o zi pe copcă şi se pierd investiţii de miliarde?!” Păru să se liniştească, se aşeză pe un scaun, răsuâlând adânc, şi Sergiu îl privea mirat. „Măi băiete, continuă bătrânul, vorbind parcă greu, ostenit, cu respiraţia întreruptă. În ’59 se construia tot aici, mai spre munte, o fabrică. Zor nevoie mare! trebuia terminată. Amplasamentul fusese stabilit. Se turnau fundaţiile. Şi s-a constatat că sub teren se afla o pânză de apă freatică. Nu se ştia cât de importantă! Trebuiau foraje, mai treceau câteva luni! Dar planul e plan, şi eu eram tânăr, căpos, îndârjit. Fac ceva pe pânza voastră freatică! i-am strigat directorului şantierului. Ori îmi terminaţi obiectivul la termen, ori temniţa vă mănâncă! Oamenii s-au speriat, au tăcut, au continuat. Peste un an construcţiile au început să cedeze… N-am putut să nu-mi recunosc vina… Şi am cam fost zburat de aici! Şi acum vrei să merg la primul de acum, la Mureşan ăsta, care pare un om cum, – secade, şi să-i spun: «Nu te lăsa, tovarăşe! imită exemplul meu şi pregăteşte-te să fii zburat şi matale!» Sergiu îl privea cu încăpăţânare: „Bine, clar acum e cu totul altceva! Cită apă

freatică este la noi, e floare la ureche… Nu trebuie o săptămână şi nu rămâne nici urmă I Abia curge, nu-i mare lucru!” „Da, zise Onisifor, hotărât să pună capăt discuţiei şi făcându-mi semn să-l urmez. Aşa o fi, dacă aşa grăieşte marele specialist! Căci cine e mai competent în astfel de probleme decât Sergiu Suciu!” Ieşi trântind uşa.

În timpul coborârii a tăcut fără întrerupere, întors cu spatele spre mine, de parcă n-aş fi existat sau nu ar fi dorit să ia act de existenţa mea, privind, probabil încruntat, cum obişnuia, prin geamul uşii, perindarea etajelor. În hol, Costică se repezi să-l întâmpine, să-i meargă în faţă ca un herald ce anunţă sosirea stăpânului, iar personalul hotelului, aliniat pe neaşteptate, îl salută pe Onisifor cu nişte plecăciuni ce dovedeau că avusese Costică timp să-i dăscălească ce se cuvine şi cum anume. Şoferul, alergând pe scări ca să ne premeargă şi să poată deschide portiera cu o plecăciune adâncă (aşa cum nu mai făcuse probabil de când Onisifor plecase din oraş), părea atât de fericit de parcă ar fi regăsit un bun de nepreţuit, pierdut de multă vreme sau, poate, iluzia tinereţii duse. (Peste trei zile, după înhumarea lui Onisifor, l-am întâlnit din întâmplare. Avea ochii roşii de plâns şi rătăcea pe străzi de parcă ar fi suferit o pierdere ireparabilă. Ceruse trei zile concediu şi pusese înlocuitor, găsise uşor unul, avea multe relaţii, făcuse mult bine în viaţa lui, mai ajuta oamenii necăjiţi, spunea el, mai punea o vorbă să li se deschidă o uşă – căci multe uşi nu se deschid decât unse cu ţigări Kent, zâmbise el cu tristeţe –, să fie primiţi de cine trebuie, dacă era nevoie chiar de vreun vicepreşedinte ori, în mod excepţional, de tovarăşul Furdui în persoană, care, oricât era el de ocupat toată ziua cu treburi până peste cap, îşi pleca de obicei urechea cu bunăvoinţă la rugăminţile lui). („Da, mi-am pus înlocuitor, i-am spus tovarăşului că sunt bolnav, nu mai pot, trebuie să merg să mă vadă un doctor.

Şi îs chiar bolnav, oftă el, bolnav de-a binelea. De când nu mai e dânsul, tovarăşul Prim, parcă mi s-a tăiat o mână, parcă mi-ar fi murit tata! auzi, dom'le, aşa o nenorocire. Om voinic şi sănătos, dom'le, şi cade ca un brad fulgerat. De supărare, tovarăşu', să ştiţi că numai de supărare! Să-l fi văzut când a plecat de la banchet! Negru de supărare, tovarăşu'. Mi-a întins mâna şi a spus: «Cu bine, Costică!» Atâta a spus. Nu s-a plâns, n-a zis nimic, un oftat n-a scos! Era atât de tare cât era de bun. Doamne, câte n-am văzut în anii când l-am servit şi am bătut drumurile judeţului că le cunoşteam fiecare hî. rtoapă! Unde ajungeam, la organizaţia de partid, la primărie, primul său ordin era: «aveţi grijă de şofer. Daţi-i o ţuică, un pahar de vin, mâncare ca lumea. Mi le treceţi mie la socoteală! Omul e pe drum din zorii-zilei! apoi îl culcaţi, să doarmă liniştit. Spun eu când să-l treziţi, când o fi şedinţa pe terminate.» Aşa vorbea, aşa făcea! Iar el lua, acolo, o bucată de pâine, o fărâmă de brânză şi cafele. O cafea după alta! Astea îl ţineau. Căci în zori, când termina şedinţa şi punea să fiu trezit în timp ce îşi bea ultima cafea, se urca în maşină cu ochii roşii, alb ca varul. Dormea acolo, în maşina aia hodorogită care se hurduca prin gropi ca pe vremea dacilor, fura şi el un clasdouă de somn şi iar soseam undeva ca s-o ia de la început! Şi aşa, cu lunile şi eu anii! Iar oamenii uită! Câini, dom'le, mai răi ca câinii!").

Acum, în după-masa poleită de soarele pieziş şi fără putere, Costică era însă fericit. Onisifor era curios de toate, voia să vadă construcţii făcute sub îndrumarea lui, pieţe şi parcuri şi terenuri de joc pentru copii, grădiniţe şi şcoli şi câteva fabrici. Părea mai curând dornic de a-şi regăsi urmele, decât de a vedea înfăţişările Oraşului din Nord. O, era curios de toate, nu pot spune că îşi căuta doar propriile realizări, se bucura de tot ceea ce vedea, se simţea un fel de Negru Vodă, descălecătorul şi

întemeietorul, cel care a pus temeliile şi a însemnat hotarele, dându-le celor ce au urmat drumuri deschise, temelii aşezate cu rânduială gospodărească, clar i se luminau ochii de fericire, de satisfacţie, când regăsea lucruri făurite „pe vremea sa” (aşa spunea, cu o anumită nostalgie, dar şi cu mândrie: pe vremea mea) şi se întrista, se închidea în tăcere, nu spunea nicio vorbă, când constata că de au fost măcinate de dintele neiertător al vremii, demolate pentru a da loc altor construcţii mai impunătoare, sau au fost invadate, înconjurate, făcându-le să apară neînsemnate, pitice, biete reziduuri dintr-o perioadă cu puţine posibilităţi, în ansambluri constituite în jurul lor ca nişte fortăreţe. Costică era însă abil, îşi cunoştea bine fostul şef sau încerca sentimente similare cu ale aceluia, şi ocolea, precât putea, prilejurile unor astfel de decepţii, îl purta pe Onisifor spre zone unde îşi regăsea paşii, unde putea crede că pusese cu adevărat temelii rezistente, impunătoare, care continuă să impresioneze şi astăzi şi vor rămâne încă multă vreme semne trainice ale unui efort important, demn de admiraţie. Dar mai folosea Costică al nostru şi mici viclenii făcând să pătrundem pe străzi (deşi este foarte puţin probabil că nu le cunoştea bine, oraşul nu era, totuşi, atât de mare şi de complicat încât un şofer care circulă în el de o viaţă să nu-i cunoască toate ungherele ca în palmă) care se terminau în faţa unor gropi năpădite de buruieni ce le dovedeau vechimea, sau în mari şi profunde şanţuri în fundul cărora se zăreau ţevile de ciment ale canalizării sau cele lungi, de fontă, ale conductei de gaz, înconjurate de bălţi de apă verzuie, clocită, rămase din ploile de acum două sau trei luni, sau ne scotea, cu abilitate pe nişte străzi în care asfaltul abia turnat, negru şi proaspăt, era spart cu hărnicie pentru că se uitase aşezarea firelor de telefon sau de electricitate sau săparea şanţurilor de canalizare sau cine mai ştie ce,

dar o muncă abia terminată era dărâmată pentru a trebui să fie iarăşi reîncepută, şi Costică întorcea spre noi de fiecare dată o privire satisfăcută, de parcă ne-ar fi demonstrat ceva îmbucurător, şi spunea cu o veselie ironică „Ei, vedeţi, tovarăşe Prim, tovarăşul Furdui controlează cu grijă tot ce se face, nu-şi lasă ei subalternii săşii facă de cap, să lucreze alandala, dezorganizat, haotic, totul merge ca pe strune!” Iar Onisifor râdea întotdeauna mulţumit, de parcă ar fi auzit o glumă foarte bună sau ar fi primit o ştire îmbucurătoare.

O singură dată făcu bietul Costică o gafă gravă, mâhnindu-l profund pe Onisifor, care s-a închis într-o tăcere adâncă, ce nu prevestea nimic bun. A oprit la un moment dat în faţa unui şir de blocuri noi, proaspăt zugrăvite în culori pastelate ce n-au avut încă timp să se scorojească sub bătaia ploilor sau sub lunecarea moale (dar neîndurătoare ca o gheară de tigru) a zăpezilor şi îngheţurilor, şi, arătându-le, a spus cu dispreţ: „Vedeţi, tovarăşe Prim? Cu blocurile astea au închis mahalaua tăbăcarilor. Ca să fure ochii, să facă dispărut ce-i în spatele lor. Căci mahalaua e tot aşa de împuţită ca în copilăria dumneavoastră!” Da, Costică îşi amintea bine că de mult, tare de mult, Onisifor era foarte mândru de originea sa umilă, pomenea adesea, chiar şi în discursuri, că tatăl său a fost muncitor la o tăbăcărie, „a fost exploatat până la sânge de rechinul de Renner”, striga el patetic, „şi pus să muncească douăsprezece până la patrusprezece ore în condiţii infernale, lângă bazinele de argăsit uncie putrezeau sute şi mii de piei într-o duhoare de nedescris, insuportabilă, care se infiltra nu numai în haine, clar şi în pielea, şi cu anii chiar şi în respiraţia muncitorilor condamnaţi la această caznă! Toată copilăria mea e plină de această duhoare de piei ce putrezesc! Pentru alţii copilăria evocă pajişti înverzite, mireasma finului proaspăt,

respiraţia unei grădini cu pomi înfloriţi! Sau măcar terenuri virane unde se putea juca ţurca sau fotbal... Pentru mine ea e infestată de duhoarea pieilor ce putrezesc, a tatii care mirosea groaznic a piei putrede şi când mă lua în braţe după o zi de muncă simţeam că leşin sau că o să vomez!" Da, în timpuri de mult apuse Onisifor era mândru de mizeria copilăriei sale, de originea sa umilă, şi le amintea de atâtea ori încât l-am bănuit adesea că vrea să facă uitată situaţia sa de intelectual, de activist care nu vine din clasa muncitoare. Dar de ani de zile amintirile din copilărie au dispărut din mintea (sau cel puţin din cuvintele) lui Onisifor. Se obişnuise de foarte mulţi ani că e cineva, o persoană oficială, un om cu greutate, remarcat oriunde apărea, primit cu deferenţă amestecată uneori cu puţină teamă, şi începuse de mult să creadă că aşa a fost dintotdeauna, să uite că vine din adâncuri infernale. Costică servea de ani de zile oameni ou funcţii importante şi învăţase cu încetul să le descifreze şi reacţiile neexprimate în cuvinte, să le înţeleagă şi să le aclânoească (dacă erau faste) sau să le contracareze rapid, dacă erau prevestitoare de rele. Pe Onisifor nu-l mai văzuse însă de foarte multă vreme, el rămăsese în mintea sa cu înfăţişarea şi firea sa de altă dată, şi nu-i înţelese tresărirea de neplăcere, amuţirea bruscă. Dar ca om experimentat găsi şi de data aceasta pretextul pentru a-şi asigura un răgaz salvator. „Ei drăcie, mormăi el apăsând de mai multe ori pe accelerator, ou ambreiajul împins până la fund. Ce-o mai fi şi cu aprinderea asta? Doar nu mi-o face chiar acum o festă!" şi coborî repede, deschise capota şi. Începu să cerceteze cu grijă motorul, ca să câştige timp. Onisifor rămase impasibil, privind drept înainte, de parcă s-ar fi aflat într-un spaţiu gol, unde nu poate fi văzut nimic. „Păcat de monotonia asta a arhitecturii, am spus pentru a-i abate gândul spre alte teme. Îndepărtândiwl de punctul

sensibil unde îl împinsese Costică. Pretutindeni blocurile sunt absolut la fel. Uite, astea parică-s scoase din Drumul Taberei!” „Da, spuse Onisifor oarecum în batjocură (şi am înţeles cu satisfacţie că am reuşit, totuşi, să pun capăt momentului dificil creat de gafa bietului Costică), păi dacă nu se ocupă de urbanistică un geniu ca tine! Capabil să aplice nişte proiecte stas la profilul fiecărei zone, sau, şi mai bine, să obţină la preţul şi timpul de elaborare al unui proiect nouăzeci, o sută de proiecte diferite, capabile să pună în relief specificul fiecărei regiuni! Blocuri ca nişte biserici de lemn din Apuseni, semănând cu vreo culă oltenească mai arătoasă, cu porţile maramureşene ori cu Biserica Neagră! Ce mai idei, domnule!” Costică se urcase din nou la volan, constatase că aprinderea funcţiona de data aceasta perfect, înţelese că momentul critic a fost depăşit şi a luat-o din loc din nou vesel şi gata de noi explorări. „S-o luăm spre şantier, tovarăşe Prim?” „Ce şantier, Costică? Nu sunt mai multe?” „Păi sunt, cum să nu fie. Dar mă gândeam la cel mare”, al combinatului… Căci celelalte sunt ca nişte puişori în jurul cloştii!” „Dar bine, Costică, acolo se mai lucrează? Parcă auzisem ceva… Că s-ar sista!” „Nu ştiu nimic, spuse Costică surprins. N-am auzit nimic! Şi dacă ar fi ceva aş fi auzit şi eu”, adăugă el cu o îngâmfare de care nici nu-şi dădea seama, atât de mult se obişnuise că şoferul unui şef (iar Furdui era, în Oraşul din Nord, unul dintre oamenii importanţi, oricât îl dispreţuia Onisâfor) trebuie să ştie foarte multe, căci sunt oameni de încredere, aleşi pe sprânceană, de care şefii lor nu se prea feresc, şi-apoi câte nu se discută în maşină, în drum spre vreo şedinţă sau inspecţie. Onisifor tăcu o vreme, lăsându-l pe Costică nehotărât, neştiind ce să facă, şi îmi dădui seama că, totuşi, nu-i ieşise din minte discuţia cu fiul său. Până la urmă însă spuse vesel: „Hai, lasă azi şantierele, Costică! Am bătut împreună atâtea, că mi-e

lehamite… Lasă că îl vizităm mâine… E mai bine să nu-i luăm pe oameni prin surprindere, adăugă de parcă el ar mai fi fost cineva temut de cei de pe şantier, să nu-i găsesc cu fundu-n sus! Să-i spun, în seara asta, Primului secretar că vreau să vizitez şantierul, să văd cum şi ce se lucrează, să-l avertizeze şi el pe directorul general, să mai facă ordine, să fie pregătit, e mai bine aşa… Ei, ştiu, adăugă el zâmbind, că te-ai obişnuit pe vremuri să procedăm altfel, să apar pe neaşteptate, să descopăr realitatea, să-i prind cu mâţa-n sac, să iau măsuri imediate pentru a pune lucrurile la punct! Dar trec toate… Uite, acum prefer să găsesc totul în ordine, să fim cu toţii mulţumiţi, să nu am motive de enervare… Aşa… E mai bine aşa!” Costică tăcu un răstimp, apoi întrebă încet: „Atunci… atunci ce-aţi mai dori să vedeţi?” „Deocamdată dă-i înainte, spuse Onisifor îngândurat. Apoi îi atinse pe şofer pe umăr: Ş-tii ce mă gândesc, Costică! Oare care a fost primul sat colectivizat în judeţ?” „Un, hă, hă, râse Costică neaşteptat de gros pentru glasul său subţirel, ştiam eu că nu aţi uitat! Sunt lucruri care nu se uită nici dacă trăieşti o mie de ani!” „Ce să nu fi uitat, Costică, se prefăcu neştiutor Onisifor, făcându-mi cu ochiul. Nu ştiu ce n-ar fi trebuit să uit!” „Glumiţi, tovarăşe Prim, ca şi pe vremea aceea. Ce-mi plăcea întâi şi-ntâi că dumneavoastră o începeaţi totdeauna cu gluma. Pe urmă, dacă trebuia, întorceaţi foaia, clar nimeni nu putea spune că nu aţi încercat cu binele!” „Aşa o fi fost, Costică?” se arătă Onisifor surprins. „Păi cum? râse şoferul. Vă amintiţi aici, la Scoroviştea, căci acolo s-a făcut prima colectivă. Gospodari buni, pământ mănos cum nu mai e în judeţ, sat arătos. Dar oameni căpoşi cum nu se mai află! Că ei nu şi nu, să vadă întâi cum iese la alţii, să se dumirească şi ei ce şi cum, şi-apoi or vedea! Au umblat ai noştri cu mulăritul – pardon, cu munca de lămurire – săptămâni în şir, şi nimic! Atunci

aţi ieşit val-vârtej din sediu şi mi-aţi strigat: «La drum, Costică, să-i lămuresc eu cât ai zice peşte!» Şi am pornit-o ea fulgerul. La Scoroviştea umblaseră oamenii din casă în casă chemându-i la adunare, dar nu bănuiau de ce-i cheamă şi s-au ascuns pe unde au putut. Când aţi sosit, în căminul cultural nimeni! Doar nenorociţii ăia ai noştri. Când v-aţi uitat la ei erau gata să intre în pământ de ruşine. Ce-i drept, n-am uitat nici până în ziua de astăzi cum v-aţi uitat la ei când aţi spus fără să ridicaţi vocea: «Vai de capul vostru, măi. Mai buni aţi fi de îngrijitoare la creşe. O să vă ajut să vă recalificaţi!» Pe urmă l-aţi chemat pe primar şi i-aţi şoptit numai câteva vorbe. Omul a ieşit fuga marş. Eu am ieşit lângă maşină, să văd ce se mai întâmplă. Toboşarul satului a început peste câteva minute să-şi bată toba. Apoi toba a răsunat pe toate uliţele şi omul şi-a citit conştiincios strigarea. Avea o voce dogită, venită parcă dintr-un butoi pântecos, clar vorbele se auzeau limpede: «Tovarăşul Prefect se află la Căminul cultural, unde e mare adunare mare. Cine vrea să se înscrie la colectiv nici să nu mai vie, căci îl trece pe listă. Cine are ceva de spus, să fie acolo într-un fărtai de ceas! Aşa să ştiţi cu toţii!» Onisifor râse cu poftă, dar nu zise nimic. Apoi ce a urmat, zise Costică, înecându-se de râs, n-am mai văzut de când lumea. Fugeau oamenii pe uliţe aşa cum i-a prins clipa aceea, în haine de lucru, în izmene, să mori de râs. Buluc la Căminul cultural. Se înghesuiau la intrare să-şi scoată sufletul, nimic altceva! Am intrat şi eu. Stăteaţi pe scenă singur, ai noştri erau aliniaţi în faţa ei. Care cum intra, îi aruncaţi o privire cruntă. Apoi, când sala a fost plină de nu mai încăpea o mâţă, aţi strigat: «Oameni buni, de săptămâni întregi ne tot jucăm ca mâţa cu şoarecele. Voi şi cu băieţii ăştia ai mei – aţi arătat spre cei din faţa scenei – pe care eu, ca om bun, i-am trimis să vă lămurească pe îndelete, frumos, cu binele, că nu există

pentru voi altă cale spre belşug şi fericire decât cea a gospodăriei colective. Aţi înţeles ori ba, eu nu ştiu. Dar vreau să văd chiar acuma! Şi de aceea vă întreb: Cine vrea să se înscrie?» Aia toţi tăceau ca peştele-n mâl. «Măi oameni buni, aţi răcnit, voi nu pricepeţi româneşte? Au sunteţi prea sfioşi ca să grăiţi? Atunci să facem altfel: Cine se înscrie să ridice mâna \» Aceia stăteau ca împietriţi, şi numai vreo trei sau patru din primul rând – primarul şi alţi câţiva – au ridicat mâna. Şi-atunci aţi zis ceea ce n-oi uita nici în clipa morţii, şi aţi zis-o cu atâta blândeţe şi durere că nefericiţii aceia n-au priceput nimic. «Măi oameni buni, exact aşa aţi spus, măi oameni buni, eu vreau să vă duc spre rai şi voi nu vreţi! De îndemnat v-am îndemnat, de rugat v-am rugat. Voi nu pricepeţi şi gata. Ori vă sfătuiesc chiaburii să nu pricepeţi şi voi le daţi ascultare! De aceea, eu termin azi cu voi. îi iau acasă pe băieţii ăştia ai mei, că stau de săptămâni departe de casele lor! Să pună şi ei în gură o ciorbă caldă, să-şi vadă nevestele şi copiii. Dar să ştiţi de la mine un lucru: Că eu nu mă las şi vă duc pe drumul spre rai chiar dacă ar fi să vă trec întâi prin iad!» M-am temut că aceia vor pricepe şi iese ceva urât, aşa că am ieşit şi am pornit motorul.

Să pot pleca în viteză, în orice clipă! Dar tâmpiţii aceia n-au înţeles. Unii râdeau. Alţii spuneau veseli: s-au săiturat şi ei. Au văzut că nu le merge. Aţi plecat râzând, vesel. Peste un ceas a plecat şi camionul ou activişti. Aceia, probabil, că au băut toată noaptea că tot ei au învins. Iar a doua zi a sosit în sat Vrega şi oamenii lui. Peste patru zile erau înscrişi cu toţii, cu excepţia chiaburilor, care au fost deplasaţi de Vrega din sat, mutaţi spre munte. Chiar cum le-aţi spus: i-aţi împins pe drlimu] spre paradis chiar şi dacă au trebuit să guste şi un pic de iad!» îl ascultam pe Costică încordat, încercând să ghicesc în glasul lui o nuanţă de ironie. După atâţia ani chiar şi lucrurile

monstruoase ce ţi s-au părut pe vremuri rânduite în ordinea lor firească îţi apar în adevărata lor lumină. Dar Costică nu se schimbase. El gândea exact ca în ziua când Vrega şi oamenii săi au sosit la Scoroviştea ca să lămurească satul despre avantajele colectivizării. Iar în chipul cum Onisifor asculta, oarecum flatat, de parcă ar fi auzit o baladă despre o faptă eroică din tinereţea lui, am înţeles că nici el nu găseşte că a procedat într-un mocl inadmisibil. Nu m-am mirat când a râs mulţumit: „aşa o fi fost. Nu-mi mai amintesc. Dar a fost o bătălie grea. Cu fiecare sat, cu fiecare familie, cu fiecare nenorocit de om; credeai că nu ştie număra până la trei şi el îţi făcea o filosofie întreagă pentru a justifica de ce nu se înscrie! Iar de la Centru zbârnâiau telefoanele zi şi noapte: «Gata? Gata? în câte sate aţi terminat?!...» Da, spuse el râzând încet, batjocoritor. Ei credeau că-i simplu de tot. Te duci într-un sat, le torni o cuvântare şi gata! Uf, oftă el plictisit, mulţi nepricopsiţi sunt în lumea asta! Atunci ce mai era să faci? Să clai nişte slujbe, să dea Dumnezeu să le vină mintea la cap şi să accepte inevitabilul? Căci doar nişte nebuni îşi puteau imagina că nimic n-o să se schimbe, colectivizarea o să fie oprită şi ei o sii continue să se taie, ca nişte sălbatici din neolitic, pentru o brazdă de pământ”. Stătu câteva secunde în tăcere, privind distrat pe geam, fără să vadă, probabil, nimic. Apoi se întoarse spre mine, de parcă ar fi vorbit tot timpul cu mine, nu cu şoferul, de parcă eu aş fi fost martorul faptelor sale din trecut, şi nu Costică: Numai eu ştiu câte întâmplări groaznice nu am aflat despre ce sunt capabili să facă ţăranii pentru un petic de pământ! Parcă viaţa sau moartea, mântuirea sau damnarea ar depinde numai şi numai de stăpânirea lui! Trebuie că biblicul Abel a fost ucis de Cain pentru pământ! Am văzut frate omorându-l pe fratele său cu toporul pentru că nu s-au înţeles la împărţeală! Taţi bă trânti siliţi să-şi

scrie pământul pe numele fiului, ca să fie apoi lăsaţi să moară de foame! Femei alungate de bărbat pentru că socrul nu i-a mai cedat un petic de ogor! Ferească Dumnezeu, zise el cu scârbă”. Costică tăcuse, înţelegea că discuţia nu mai era purtată cu el, îl cunoştea într-adevăr bine pe Onisifor, îi sesiza schimbările de dispoziţie, ştia că vorbeşte de-acuma pentru sine sau pentru mine, clar nu pentru el, pentru Costică, aşa că asculta cu atenţie, maşina mergea foarte încet printre blocuri de parcă ar fi dorit să ne dea răgaz să le privim în linişte, fără grabă, să le măsurăm şi să le judecăm, dar în realitate pentru că nu i se spusese încotro s-o ia, uncie ar dori să ajungă Onisifor, şi nu îndrăznea să întrebe nimic, să întrerupă monologul şefului. După un timp Onisifor îşi reluă gândurile, pătimaş, încălzit. „Sunt mulţi nepricopsiţi care sporo vă iesede nu mai termină despre frumuseţea satului arhaic românesc, despre farmecul vieţii primitive, apropiate de natură, de energiile primare ale sufletelor necorupte de civilizaţie, despre ordinea existenţei, ierarhiile străvechi stabilite de o metafizică şi o etică! Exista, fără îndoială, şi o frumuseţe a vieţii ţărăneşti patriarhale, tradiţionale. Şi mie mi-au plăcut unele aspecte, îndeosebi în sate vechi de munte cu mari tradiţii! Dar se uită primitivismul, înapoierea economică, rămânerea în urmă! Aici, în Ardeal, între, un sat românesc şi unul săsesc nu se căscau doar diferenţe de trepte de dezvoltare economică, de folosire a tehnicilor raţionale de gospodărire, de organizare pragmatică, utilă, rodnică a activităţii economice, a producţiei şi valorificării produselor, sau a ordinii din viaţa obştească, ci deosebiri de epocă istorică! E uşor să faci poezie idilico-patriotardă despre un sat arhaic, mitizat, să vorbeşti până leşini de extaz despre metafizica lui, despre miracolul său, dar cine ar prefera să muncească în realitatea lui nefalsificată, în noroaiele până la genunchi, sub asediul epidemiilor, al

sifilisului, al mortalităţii infantile, al subalimentării cronice (căci ¡despre aceasta s-au scris studii de-ţi venea să te dai cu capul de pereţi!) şi al muncii pe rupte de şaisprezece până la douăzeci de ore pe zi în lunile de muncă agricolă? Aiurea, zise el cu scârbă, revoltat. E uşor să stai într-o vilă la Bucureşti ori la Cluj, să mănânci la un restaurant de lux cu bucătărie franceză, să lucrezi trei-patnu ore pe zi, să te consulte medicul cu grijă la două-trei săptămâni, şi să vorbeşti extaziat despre un sat ideal, inexistent, gândinidute la vreun sat frumos în care te-ai oprit într-o toamnă mănoasă, însorită, ou aerul dens şi dulce ca mierea, ai coborât din maşină şi ai schimbat câteva vorbe cu un moş Gheorghe cu plete şi mustăţi albe, aşezat cu senilitatea sa hâtră şi fericită pe o laviţă de lângă poartă, în umbra merilor grei de rod plecaţi peste poarta grea de lemn sculptat, migălită de un meşter iscusit cu un secol în urmă, când oamenii aveau timp şi răbdare! Asta e boala noastră, spuse Onisifor cu mânie, de parcă cineva l-a contrazis, deşi eu tăceam, iar Costică aştepta tot mai nerăbdător să i se spună uncie să meargă căci timpul trecea şi nu mai era mult până va trebui să-l ducă pe Suciu la hotel pentru a-i da timp să se odihnească un sfert de ceas şi să se schimbe înainte de a merge la banchet. Ne placie să vorbim, să ne amăgim cu vorbele, şi să înlocuim realităţile aspre cu imagini idilice!” Îmi aruncă o privire mohorâtă, de parcă eu aş fi fost primul vinovat, apoi se întoarse spre şofer şi spuse vesel, cu un glas în care nimeni n-ar fi putut ghici agresivitatea supărată de adineaori: „Dă-i bătaie până la Scorovistea, Costică! Să vedem cât au avansat spre paradis!”

Şoseaua scăpată din strânsoarea ultimelor case ale oraşului izbucni, în marginea opusă marelui şantier care o înghiţea ca o mare, spre un deal pe care pădurea de fag dinspre miazănoapte veghea ca o mare armată hotărâtă să

apere cu orice preţ oraşul (ori, poate, să stăvilească năvala oraşului spre văile mănoase ce se deschideau în spatele ei până aproape de munţii vineţi şi neclintiţi ce se înverşunau doar în unele primăveri să-şi azvârle răsuflu) de gheaţă ca să ucidă florile de măr ce invadaseră lumea) şi după ce alergă vreme de-o jumătate de ceas printre şiruri negre şi neclintite de uriaşi cu platoşe cenuşii, pe sub neclintitele flamuri multicolore ce umpluseră zarea şi cădeau uneori pe drum, cu foşnet uscat, începu să coboare spre valea strânsă între două şiruri de dealuri, unde se ascundea Scoroviştea. Onisifor tăcea, meditând poate la cele ce ar dori să găsească în primul sat al cărui viitor îl modelase cu mâna şi cu gândul lui, turnându-i existenţa într-un tipar nou, iar Costică era foarte atent la şoseaua mâncată de şenilele tractoarelor şi de viituri, conducea foarte concentrat, nu mai avea chef de vorbă, se străduia să evite zdruncinăturile neplăcute sau, poate, întrebările ce i s-ar fi putut pune. Priveam valea în care porumbul copt aştepta să fie cules, miriştile arate sau pe care mai gemeau tractoare, dealurile cu mari răni de argilă şi din loc în loc năpădite de livezi tinere, dintre care unele începuseră probabil să dea roade, şi mi-am amintit că pe costişele acestea se întindeau aproape neîntrerupte vii care dădeau un vin alb greu şi sec, aşa cum sunt cele mai multe de aici, din Nord, în regiuni care nu se află prea departe de limita nordică a viţei-de-vie. Acum se mai vedeau pete de vii, destul de mici şi de rare, despărţite de mari zone unde lutul se prăjea leneş în bătaia domoală a soarelui din octombrie, amintindu-şi probabil cu mândrie că au fost şi timpuri când el îşi vădise puterea de a zămisli ridicând spre cerul toamnei frunze de viţă zugrăvite în toate culorile şi ciorchine de boabe străvezii, acoperite ca de o brumă albăstrie. îmi venea să întreb ce s-a întâmplat, unde sunt viile de altă dată (căci, uite, aşa e, uneori te umplu de

nostalgii pâcloase nu numai zăpezile de odinioară, ci şi viile care au dispărut fără urmă lăsând doar amintirea unor beţii tot atât de memorabile ca şi domniţele pomenite de Vililon), dar era ziua lui

Onisifor Suciu şi, în plus, ne aflam printre ogoarele primei gospodării colective făurite de el (chiar dacă folosise ciomăgaşii lui Vrega), aşa că singurul blagoslovit (sau condamnat) să pună întrebări, să ceară explicaţii, să facă bilanţuri, era el, eu nu aveam cil acest prilej, într-adevăr, niciun alt rost decât pe acela de cronicar al gloriei sale. Dar Gnisiilor tăcea, părea să nu observe înfrângerea viilor, poate nici wu-şi mai amintea de de deşi trecuse în mod neîndoielnic de sute şi sute de ori pe acest drum şi nu putea să nu fie izbit de priveliştea dezolată a costişelor argiloase. El se rezumă însă la o singură constatare plină de nemulţumire: „Proastă treabă. În locul griului ar fi putut face în vară a doua cultură. Şi ei, uite, abia s-au pornit să răstoarne mirişte! în octombrie! Bine că n-au lăsat-o pe după Crăciun!” Tăcu apoi îmbufnat, privind drept înainte, de parcă l-ar fi interesat numai şi numai starea şoselii.

Satul era însă frumos şi îngrijit. Începând din margine, numărul caselor noi, mari şi încăpătoare, ou grădini de flori în faţă, cu garduri din plasă de sârmă întinsă pe suporţi de metal implantaţi în temelii de beton, cu porţi de fier sau de tinichea, era surprinzător de mare şi prezenţa aceasta a construcţiilor noi, impunătoare şi trainice, a dominat tot drumul nostru până la sediul Cooperativei agricole de producţie „Belşugul”. Onisifor privea în toate părţile, tot mai interesat de cele văzute, şi desluşeam mulţumirea zugrăvindu-se pe faţa lui. „Ehei, spuse el vesel – de parcă ar fi fost incapabil să grăiască supărat şi îmbufnat, aşa cum o făcuse cu câteva minute în urmă –, nu le merge rău, deloc nu o duc rău! Ce case,

domnule! Gurat ca la oraş! Uite, aşa dispar treptat deosebirile fundamentale dintre sat şi oraş. Altă viaţă, comoditate, igienă, lumină! Să ştii că îmi place!” Dori să oprim în piaţa satului, deşi Costică ezitase puţin: „Să mergem întâi la sediu, spunea el, ferindu-şi privirea, să-l găsim pe preşedinte, apoi faceţi o plimbare ou el, să vă dea dânsul toate lămuririle!”, dar Onisifor era dornic să vadă ce se găseşte în prăvălii, să se convingă cu ochii lui, aşa că şoferul trase pe dreapta şi în timp ce coboram ne spuse: „Eu dau o fugă la sediu, să nu plece preşedintele, sau de-i plecat să am timp să-l caut şi vin ou el aici!” Onisifor păru să nici nu-l audă, privea mulţumit jur-împrejur, piaţa era curată şi îngrijită, cu straturi de flori apărate de gărduţele joase date cu var, pârâul ce-l străbătea era mărginit de-o balustradă solidă de lemn, cele două poduri aruncate peste el la cele două capete erau din beton, moderne, puternice, arătoase, casele erau proaspăt zugrăvite, totul arăta prosperitate şi spirit gospodăresc, nu mă miram de satisfacţia fostului ministru. Ceea ce mă mira însă era numărul mic de oameni din piaţa foarte largă. Doar câteva femei, copii, trei-patru bătrâni şi cam atâta. Prăvăliile satisfăcătoare, aproape urbane, îl înveseliră şi mai mult pe Onisifor, dar absenţa cumpărătorilor îl izbi până la urmă şi pe el: „Cum se face, tovarăşe, îl întrebă el pe vânzător, într-un magazin de confecţii într-adevăr bine aprovizionat, că la aşa sortiment bun de mărfuri nu văd cumpărători?” Vânzătorul îl privi oarecum plictisit, dar văzuse maşina din care coborâse, îl recunoscuse, desigur pe Costică, era prea vechi în slujba şefilor ca să nu fie cunoscut de toată lumea, îşi dădea seama că Onisifor e vreun ştab, aşa că se apropie zâmbitor şi îi vorbi foarte cuviincios şi serviabil: „Aşa e la noi, tovarăşu’. Sat de navetişti. Cei mai mulţi se întorc doar sâmbăta după masă şi pleacă luni în zori. Ce vânzare mai facem e sâmbăta seara – ţinem deschis până la 10-11

noaptea, ori duminică, avem deschis până spre seară – la noi nu se poate respecta orarill, cu orarul nu facem nici zece la sută din plan, murim de foame, ioc salar, aşa că facem şi noi cum putem ca să avem vânzare…” Onisifor îl privi mirat: „Dar cei de la Cooperativă? Ţăranii?” „Apoi ţărani nu prea sunt… I-a luat vântul, fabricile, şantierele, chefereui, construcţiile de drumuri… Ştiţi cum e: azi mâini să ai, căci lucru, berechet! Şi se câştigă mai bine, tovarăşu’, mult mai bine… Şi oamenii iubesc ei pământul, dar au nevoie mai întâi de toate de bani. Căci fără bani, vai de lume!” „Aşa, constată Suciu, deci au o gamă mai largă de profesiuni, nu în agricultură toată lumea, se diversifică pregătirea profesională, calificarea, satul devine localitate modernă, în agricultură rămân doar cei necesari, nu «ţară eminamente agricolă», nu optzeci la sută (sau şaptezeci? ezită el) în agricultură, bravo, aşa trebuie!”. „Da, zise vânzătorul, oarecum mirat. Cum ziceţi dumneavoastră…” L-am văzut pe Costică, prin vitrină, străbătând grăbit piaţa, vorbind însufleţit cu un bărbat tânăr, foarte voinic, cu obrajii bucălaţi, cu faţa prea roşie, şi am ieşit în uşă ca să-i fac semn. Onisifor îşi terminase şi el inspecţia, ieşea pe uşă tocmai când cei doi sosiseră-sub cele trei trepte de ciment ce suiau spre prăvălia aceea goală şi în timp ce preşedintele îl saluta plecându-se adânc, cu pălăria în mână, căci se dovedi că însoţitorul lui Costică e el, fusese din fericire găsit, ca norocul, căci tocmai se pregătea să plece pe teren, „ştiţi, tovarăşe ministru, zise el, în timp ce Onisifor cobora treptele maiestuos, ca un rege ce-şi părăseşte pe-o clipă tronul ca să salute un sol foarte important, noi cu terenul, asta-i pâinea noastră, din asta iese mâncarea poporului, noi la sediu doar aşa, pentru scripte, pentru evidenţe, căci mai e, din nenorocire, chiar destulă birocraţie. scriptologie, ce să-i faci, ni se cer fel de fel de hârtii, asta e!” Onisifor îi dădu mâna zâmbind, îi

plăcea preşedintele voinic, aşa îi voia pe ţărani, nu nişte ţâri în pantaloni, râse el; în agricultură trebuie putere, hrană bună, energie, şi preşedintele îi aruncă o privire neliniştită, văzu că fostul ministru nu glumeşte, vorbeşte serios, cu convingere, şi se linişti, clar îl rugă să poftească la sediu, „să vă raportăm ce am realizat, ce planuri avem, am trimis să-l cheme şi pe primar, să vă salute şi el, va veni şi agronomul, acum e pe câmp, să luăm şi o gustare, o pălincă de-a noastră, din cea adevărată, că de aceea sunt astea pe lume să le consume poporul!” Am străbătut piaţa, treceau femei, oameni în haine orăşeneşti, ne salutau, dar nimeni nu ne privea, nu erau curioşi ce căutam pe la ei, vizitatorii străini erau probabil prea frecvenţi ca să mai fie interesanţi, şi am ajuns la sediu. Pe drum Onisifor îşi exprimase satisfacţia că de când colectiva din Scoroviştea a fost în C-da 5699 coala 22

temeiată sub directa sa oblăduire satul a propăşit într-un mod atât de îmbucurător şi îşi aminti de primarul din vremea aceea, pe care îl numi „un om de nădejde care ne-a ajutat mult în timpurile acelea grele”, interesându-se dacă mai trăieşte. Preşedintele îşi exprimă bucuria că tovarăşul ministru constată progresele făcute de satul lor şi răspunse că fostul primar trăieşte, mai lucrează şi el la cooperativă, mai puţin căci e bolnăvicios, şi când Onisifor spuse că ar fi bucuros să-l revadă preşedintele mi se păru destul de încurcat, se grăbi să spună că „da, desigur, cum ordonaţi, îl căutăm, poate nu-i pe elmp ori se întoarce până plecaţi dumneavoastră”. Bărbatul rumen şi voinic ne pofti într-o odaie încăpătoare, în „camera de oaspeţi”, cum îi spuse, în care, constatai cu mirare, nu exista pat, aflându-se în schimb o masă lungă şi grea de stejar, patinată de vreme, şi douăsprezece scaune ca la cina cea de taină, în timp ce pe pereţi erau vechi oale şi blide, împodobite, ca la

cramele de la oraş, cu ştergare şi cu frunze de vie, şi îşi ceru voie să lipsească „două minute ca să se îngrijească de cele de cuviinţă”. Onisifor încercă să protesteze, nu avem nevoie de nimic, peste câteva ore avem un banchet, trebuie să fim cu mintea trează, va trebui să mâncăm căci oarecum noi suntem gazdele (mă grăbii să intervin şi să precizez că aceasta numai în sensul că banchetul e dat în cinstea tovarăşului ministru, sărbătorit cu prilejul aniversării sale, ceea ce îl mulţumi pe Onisifor – fericit că se află şi aici, la Scoroviştea, despre sărbătorirea sa –, îi oferi un argument nou preşedintelui, care părea foarte dornic să guste un păhărel, sau, mai bine zis, să mai guste unul, avea de la început răsuflarea plină de aburi de rachiu – strigase bucuros „s-ar putea oare ca noi să nu bem un păhărel cu acest sărbătoresc prilej?” – ceea ce îi asigură o biruinţă uşoară), el ar fi dorit doar să schimbe câteva păreri, să se informeze cum a progresat gospodăria, cum s-a ridicat satul, ce planuri mai au, şi gata, să se întoarcă în oraş, deoarece îl aştepta o seară grea. Preşedintele dispăru şi Onisifor se plimbă un timp prin odaia largă, apoi se apropie de fereastră şi privi în curte, văzu câţiva oameni trebăluind şi ieşi să vorbească, după vechiul său obicei, cu ei, şi l-am urmat ca să aud şi eu ce se discută. Oamenii aflaseră probabil cine-i domnul bătrân sosit cu preşedintele, se apropiaseră respectuoşi şi îl salutară, privindu-l apoi cu o curiozitate nedisimulată. Erau oameni bătrâni, dar cu trupuri încă viguroase, slabe, cu muşchii maceraţi de timp lipiţi de oase, rezistenţi ca funiile de cânepă împletite în şapte şi priveau fără să clipească şi fără fereală, drept în ochii fostului ministru, cu ochii lor îmblânziţi de vreme şi de înţelepciunea împăcată cu toate, ale bătrâneţii. „Ehei, le spuse Onisifor jovial, mi se pare că dumneavoastră s-înteţi cam leat cu mine! Cred că sunteţi întemeietorii acestei gospodării!” Ei îl priviră câteva clipe

tăcuţi, de parcă ar fi vrut să se convingă că e şi el bătrân cu adevărat, adică leat cu ei, sau, poate, să se încredinţeze că e într-adevăr el şi nu altcineva. Probabil că asta era, căci unul dintre ei, rezemat într-o furcă, îşi împinse cuşma spre ceafă, şi întrebă moale: „Chiar dumneavoastră sunteţi tovarăşul Suciu, cel care ne-a băgat în colectiv?” „Apăi nu chiar aşa, râse Onisifor, dar în râsul său am ghicit un început de supărare. Nu eu v-am băgat, aţi intrat singuri!” „C-apoi singuri şi nu prea, râse altul şi începu să tuşească răguşit, că ne-o m-ai ajutat şi nişte tovarăşi. Ne-au cam învăţat ce-i aia bătaie ca lumea... Ce-i drept îi drept, zise el îngândurat, de parcă ar fi rezolvat o problemă foarte grea, acuma mi se umple inima de dulceaţă când mă duc în oraş şi-l văd pe şeful lor, pe tovarăşul Vrega, cum vinde loz în plic în faţa bufetului din piaţă. Întâi intru în bufet şi beau cu plăcere un deţ. Apoi ies şi mă proţăpesc în faţa tarabei cu loz în plic. Mă tot uit la ea şi îl tot măsor pe tovarăşul maior. Apoi îl întreb: D-apoi astea îs de vânzare, tovarăşe maior! De vânzare, zice el, că de astea-s puse aici. Apoi nu cumva îs secrete şi n-avem voie să le deschidem? Nu, zice el, căci n-are ce face, cu toate că mă cunoaşte şi ştie de ce-mi fac de şagă cu el. Nu-s secrete. Dai banii, iai plicul, îl desfaci, şi dacă e câştigător îţi număr banii în palmă ca la bancă. Şi dacă primesc banii, nu mă arestezi să-i pui pe ăia să mă bată?

Vezi-ţi de treabă, omule, zice el, şi nu şugui! Eu sunt un biet pensionar, vreau şi eu să câştig un ban şi dumneata îţi baţi joc! Apăi că aşa-i altceva, zic eu de fiecare dată, îmbunat. Dacă eşti un biet pensionar şi vreai să câştigi un ban, asta-i altceva. Şi cumpăr un loz. Şi nu câştig niciodată nimic! Dar plec cu inima plină de mulţumire!” „Bine, bine, zise Onisifor începând să se supere. Să lăsăm asta. Ce-a fost, a fost! Eu văd că vă merge bine. Satul e sat, pare un sat săsesc bogat, nu o adunătură de cocioabe cum era pe

vremuri! Aţi ajuns bine! Ce vă mai doare cum a început?” „Asta-i cam aşa. Satul e altfel. Copiii noştri au ajuns domni. Unii, doctori ori profesori, ofiţeri, funcţionari. Alţii, tractorişti, muncitori ori măcar necalificaţi, clar pe şantier! Toţi îs nădrăgari, cum spuneam altă dată. Toţi au haine nemţeşti, noi nu purtam aşa ceva, şi hainele de-astea erau rare, de fugeau copiii din sat după cei ce le purtau!” „Cam aşa, râse altul. Acuma se uită lung după noi! Câţi mai suntem s-avem straie de-ale noastre? se întoarse el spre ceilalţi. Femeile, nu zic ba, le mai poartă. Dar bărbaţii? Zece? Douăzeci?” „Asta-i, zise foarte serios cel care vorbise întâiul, rezemat neclintit în furca lui. De mult, înainte de a ni-l trimite pe cap pe Vrega cu hătălăii lui, neaţi promis să ne duceţi la viaţă mai bună. Cam aşa ceva, cam aşa se vorbea. Dar era vorba să-i duceţi pe ţărani, nu pe alţii! Unde-s ţăranii, domnule? întrebă înverşunat, cu supărare adâncă mocnită. Ce aţi făcut cu ţăranii? Unde i-aţi ascuns?!” Omul se înfuriase, se roşise, şi altul, cunoscându-i năravul, zise râzând: „Unde să fie, măi Gheorghe? Da’ nu suntem noi aici? Noi nu suntem ţărani?” „13 a da, spuse tuşind altul. Ultimii ţărani! Cam bătrâni, dar ţărani!” „Şi ce face pământul fără ţărani, domnule?” întrebă negru de supărare cel dintâi. „Nu vedeţi cât suferă pământul că n-are cine să-l îngrijească?” continuă el aproape strigând. „Hai, lasă, măi Gheorghe, zise cel care tuşea întruna. Ce poate să facă dumnealui?, Aşa-i mersul lumii!” Onisifor se supărase de-a binelea, vedeam că e gata să izbucnească, să-i pună la punct aşa cum ştia el, dar din fericire apăru foarte grăbit preşedintele şi se răsti la oameni: „Ei, nici chiar aşa, tovarăşi! înţeleg că v-aţi bucurat să-l vedeţi pe tovarăşul ministru, să-i daţi bineţe, clar ajunge! Treaba nu aşteaptă! Vedeţi-vă de lucru, că îndată-i seară!” întoarse spre Onisifor o faţă pe care zâmbetui gras, lucios, părea menit să facă uitat murmurul

nemulţumit cu care bătrânii aceia, „ultimii ţărani” cum îşi ziceau, s-au risipit la muncile lor, şi-l pofti în „camera de oaspeţi”. „Au sosit şi ceilalţi, zise el satisfăcut. Să gustăm cevaşi să vă spunem ce-am rezolvat, ce necazuri mai avem, ce planuri ne făurim!”

Odaia mare mi se păru deodată strâmtă, neîncăpătoare. căci se adunaseră în ea mult mai mulţi decât s-ar fi putut presupune după cele douăsprezece scaune aşezate în jurul mesei aproape înnegrite de vreme. Erau toţi bărbaţi voinici, bine clădiţi, rumeni, care îl primiră pe Onisifor cu respect călduros (sau căldură respectuoasă), dovedind o bună experienţă în purtarea faţă de oaspeţii simandicoşi şi umplând inima lui Onisifor de o bucurie pe care nici nu mai încerca s-o ascundă în timp ce strângea mâinile celor ce se înclinau în faţa sa. Aruncă doar o privire în direcţia mesei spre care încerca să-l atragă preşedintele, plină de tăvi cu mâncări reci, cu şuncă arămie, slănină subţire de purcel, cârnaţi afumaţi, ajunşi atât de uscaţi încât erau mai buni – aşa cum preşedintele îl asigura pe fostul ministru – decât salamul de Sibiu, cu bucăţi de carne afumată scoase, probabil, din untură, dar acceptă cu plăcere paharul cu rachiu tare şi gălbui de prună, fiert cu sâmburi cu tot ca să aibă parfum, cum îl asigura bărbatul tânăr şi rumen, şi ascultă atent, strângându-l în palmă, urarea primarului, om spre cincizeci de ani, foarte chel dar cu mustaţă stufoasă, spătos dar fără pic de grăsime pe el, care aduse cuvinte de laudă bărbatului „care a deschis calea satului lor spre lumină, progres şi bunăstare, făurind, cu energie şi hotărâre, prima gospodărie agricolă colectivă din judeţ, şi urându-i viaţă lungă şi activitate rodnică de ziua sa, în care a făcut un popas şi în Seoroviştea”. Onisifor îi mulţumi într-adevăr emoţionat şi mai goli un păhărel din rachiul excelent, gustă o felioară de jambon şi, văzând că sunt

aduse damigene pântecoase din care un vin gros şi galben e turnat în mari căni de sticlă ca să i se vadă – cum spuse preşedintele – „consistenţa şi culoarea de soare lichid”, îşi aminti deodată, pe neaşteptate, de viile căzute în paragină pe care socotisem, venind spre sat, că nu le-a observat, şi-l întrebă pe preşedinte: „Da bine, – tovarăşe, de ce lăsaţi să se distrugă viile acelea minunate din partea dinspre oraş?” Preşedintele râse gros, băutura începuse să-şi dea primele efecte şi arătă spre un om foarte scund şi foarte pânt-ecos, care tăcea şi golea paharele cu o înverşunare filosofică: „El e de vină, tovarăşe ministru! Asta face genii din toţi copiii din sat. Toţi sunt elevi excelenţi! Cei care ştiu să citească puţin au opt. Cei care ştiu jumătate din tabla înmulţirii au nouă. Cei care o ştiu pe de-ntregul au zece, premiul întâi cu cunună! Şi umple şcolile din oraş cu măgari din Scoroviştea! Aşa că s-au cam împuţinat ţăranii, mâna de lucru, brigăzile de ¡câmp ale înfloritoarei noastre gospodării! Noroc că mai sunt nişte bătrâni şi că femeile n-au plecat în oraş, în fabrici, pe şantiere, dracu’ ştie unde, şi mai cârpesc de ce pot! Altfel am semăna şi în grădini grâu, că se culege uşor”. „Sau porumb, măi, strigă cineva vesel, că-l culeg armata şi şcolile!” „Bine zice beţivul ăsta, confirmă preşedintele. Dacă n-ar fi armata şi şcolile, nu ştiu ce am face, ar rămâne porumbul necules cu anii! Ce să facem atunci cu viile, tovarăşe ministru, strigă el disperat, desfăcându-şi, într-o poză – comică, braţele, a neputinţă. La vie e muncă, trudă migăloasă, nevoie de multe braţe de muncă! De unde, tovarăşe ministru, de unde? O să le lăsăm să piară, adăugă el cu o mâhnire bine jucată, de care râdeau cu toţii ea de un spectacol adesea văzut, căruia au ajuns să-i aprecieze nuanţele noi, şi o să plantăm meri! Meri, meri şi iar meri, livezi pretutindeni, şi câte un prun pe ici-colo, ca să avem de un cazan de ţuică, şi o să scăpăm cu faţa curată!” „Căci merele le culeg şcolarii,

strigă cineva, şi pe ăia îi plăteşti cu – o burtă de mere, şi scazi preţul de cost!” „Da, dom’le, că bine zici”, spuse preşedintele, fericit, şi mai goli un pahar. Onisifor băuse însă prea puţin ca să aprecieze sau să participe la hazul celorlalţi. „Bine, tovarăşi, bine – spuse el tare şi îşi ridică mâna stângă, cerând tăcere. Înţeleg multe. Evident, plecarea unui număr mare de oameni la oraş, reducerea numărului celor rămaşi în agricultură sunt rezultate ale unui proces obiectiv, necesar. Dar să nu rămână nici atâţia câţi sunt absolut ’necesari pentru bunul mers al lucrărilor, asta n-o mai pricep nicicum! Românul e legat de pământ, el iubeşte glia, brazda strămoşească! Se poate să plece aşa de uşor din sat, să-şi părăsească ogorul strămoşesc? Cum se poate?!” „Păi dacă pe şantiere se câştigă bine mai dispare şi iubirea de glie” hohoti cineva din faţa lui, un bărbat foarte înalt şi gras.

Am pornit-o din Scoroviştea destul de târziu, când umbrele serii începuseră să se ţească dese peste valea dintre dealurile cu vii condamnate la moarte şi limbile celor înghesuiţi în camera de oaspeţi a gospodăriei se împleticeau atât de tare că de-abia se mai înţelegea om cu om. Costică era vesel, bine dispus, poate că a golit şi el câteva pahare (căci nu se prea temea el de controale, de fiole ce se înverzesc de răsuflul cu aburi de alcool, era prea vechi în slujbă şi prea îl cunoştea toată lumea, apoi cui i-ar fi trecut prin cap să oprească o maşină oficială atât de importantă sau, mai curând, pentru că vedea că Suciu era mulţumit de popasul în sat, bucuros de primirea ce i se făcuse, neobservând că venirea lui fusese doar prilej de întâlnire a unor cheflii pentru a se îmbăta în contul gospodăriei, şi conducea încet, cu grijă. Am făcut, poate, jumătate din drum şi treceam printre porumbiştile neculese, pe sub costişele cu vii moarte, când am văzut în drum un om făcându-ne semn, şi Costică l-ar fi ignorat

dacă bucuria ceasurilor trecute nu l-ar fi făcut pe Onisifor atât de mărinimos încât porunci să oprească. Omul se apropie grăbit, şchiopătând, şi am avut impresia că îi zărisem ieşind din sat atunci când noi tocmai intram în el. „Fă-i loc bietului om, îmi spuse Onisifor (aşezat lângă Costică după vechiul său obicei, nu-i plăcea să şadă în alt loc deşi ştia că locul acela din faţă, din dreapta şoferului, este cel mai periculos, numit de unii «locul mortului» vezi că e şi şchiop, vai de capul lui", şi glasul îi era plin de reproş, de parcă aş fi refuzat să-l las pe drumeţ să se urce lângă mine. Omul se descoperi foarte cuviincios şi se rugă să-l ducem până la oraş, dar Onisifor îl întrerupse şi-i făcu semn: „Hai, urcă repede că ne grăbim!" Drumeţul era un bărbat de vreo şaizeci de ani, poate cu câţiva ani mai bătrân, cu faţă liniştită, de om trecut prin multe, învăţat cu binele şi cu răul, îmbrăcat destul de curat, purtând pantaloni de pănură de casă dar cămaşă şi haină de confecţie, sărăcuţ dar demn şi stăpân pe sine, şi după ce se aşeză grăbit lângă mine, aşa cum i se arătase, tăcea. Onisifor avea însă chef de vorbă şi se întoarse: „Te duci în oraş?" „Da, domnule, răspunse omul. Mi-e beteagă nevasta. Doctorul i-a prescris nişte medicamente care nu se găsesc la punctul sanitar de la noi. Le iau de la oraş şi până dimineaţa sunt acasă". „Cam greu cu piciorul dumitale", constată Onisifor. „Greu, dar, ştiţi, m-am învăţat". „Din război?" „Nu. Din război am scăpat teafăr, cu toate că am fost în cotul Donului... S-a întâmplat după război..." „Cum adică? Vreo mină lăsată de nemţi?" „Nu, domnule. Am degerat..." „Ai degerat? râse Onisifor incredul. Ai adormit beat în vreun şanţ?" „Nu, domnule, râse omul fără veselie. De asta m-am ferit... Dar nu m-am putut feri de altele..." „Dar ce s-a întâmplat?" deveni Onisifor cu adevărat curios. „Apăi asta-i o poveste mai lungă..." ezită omul. „Lungă, scurtă, spune-o, zise Onisifor,

că m-ai făcut curios”. „Spune, măi omule – interveni Costică supărat –, dacă îţi ordonă tovarăşul ministru!” „Apăi dacă doriţi să ştiţi, eu n-am ce ascunde, zâmbă şchiopul. Ştiţi, am degerat când am fost deplasat, cum se spunea pe atunci, ca fiind chiabur!” „Ai chiar fost chiabur?” întrebă plictisit Onisifor, regretând parcă interesul arătat faţă de păţania omului. „Acuma numai Dumnezeu mai ştie, oftă omul, căci ştiţi că toate se schimbă. Dar atunci am fost scris pe listă. M-a bătut Dumnezeu că fusesem hămesit, am unul să am şi eu!” „Bine, bine, spuse Onisifor nerăbdător. Te-o fi bătut Dumnezeu, dar dumneata ce ai avut?” „Apoi de la ta ta am rămas cu două iugăre. El avusese opt, dar s-au împărţit la trei feciori şi o fată. Nevasta mea a mai avut două iugăre… Pe urmă la reforma agrară am mai primit două. Aşa că aveam şase…” „Bune, dar ăsta-i pământ puţin, zise Onisifor bănuitor. N-ai avut moară, sau cârciumă sau batoză?” „Nu, domnule. Dar am avut alte păcate… Ştiţi, eu de la armată am scăpat repede. După Don m-au lăsat acasă. În ’43. Apoi în ’44, după 23 August, m-au chemat din nou. N-am mers, m-am ascuns. După ce a trecut frontul, am venit în sat. Au trecut trupe şi soldaţii erau însetaţi. După rachiu. I-am dat unuia o damigeană mică, de cinci chile, pentru un cal. Cal de acela mic, lăţos, rusesc, care trage ca un tractor. L-am adăpostit bine şi am aşteptat. După vreo lună sau două au început să se întoarcă spre casele lor saşii fugiţi în vară cu armata nemţească. Ştiţi, pe unii i-au urcat, cu tot ce aveau, în camioane, şi duşi au fost. I-a dus până în Austria şi puţini s-au mai întors. Cu ce aveau pe ei, şi alea în zdrenţe. Pe ceilalţi, mai puţin importanţi, i-a împachetat în căruţe. Aceştia au ajuns, unii până la Dej, alţii până la Cărei, şi s-au lovit de ruşi sau de-ai noştri, care i-au întors înapoi. Ei, cum zic, au început să treacă prin sat ăştia. Mai trecuseră

ei în august. Unul a intrat la noi în ogradă şi a luat în căruţă o şiră de paie. A auzit godacul din – coteţ şi ce-o gândit ce nu, I-a înjunghiat, l-a pârjolit, l-a spintecat cu meşteşug l-a sărat bine şi l-a pus în căruţă. Eu eram: ascuns în pădure, nevastă-mea se ruga de el ca de Cristos. «nu-l lua, jupâne, că mi-or muri copiii de foame la iarnă!» «Mor ei mai repede, rânji el, căci vin ruşii şi vă mână pe toţi în Siberia!» într-o zi treceau iarăşi căruţe cu saşi, vai de capul lor, când, ceasul rău, nevastă-mea îl vede pe unul şi începe să strige ca apucată «sări, bărbate, ăsta ne-a luat porcul!» Mi s-a urcat sângele în cap şi am pus mâna pe furcă. Omul se uita la mine holbat: «Nu face păcat, bade. Ţi-am greşit, e drept, dar plătesc!» «Ce plăteşti, jupâne, am urlat. Cizmele ţi le-a luat altul, eu ce să-ţi iau? Izmenele?!» «Nu, zise el. Uite, până acum am scăpat cu amândoi caii. Până acasă ajung şi cu unul. Aşa că pe celălalt ţi-l las dumitale pentru porc… Poate că de-oi merge cu un singur cai le-o fi milă de mine şi-oi ajunge acasă!» Mi-a venit să scuip. şi să-i spun «du-te naibii cu cal cu tot» dar până la urmă lăcomia s-a răscolit în mine: «dar de ce? El să ia ce-i place, un biet porc dintr-o ogradă de om sărac, şi eu să fac pe mărinimosul?» Aşa că m-am răstit la el: «Deshamă-l pe unul! Pe care vreai!» Aşa m-am ales cu doi cai, într-o vreme când era fericit cel ce a rămas cu o vacă bleagă… Şi de-aici mi s-au tras toate…!” „Cum aşa? se răsti Onisifor. N-am pomenit ca cineva să ajungă chiabur pentru doi cai!” „D-apoi că asta se poate. Numai – că omul intră uneori într-o piele de drac. Aşa am intrat eu cu caii mei. Aveam şase iugăre şi doi cai. Nu peste multe mi-am făcut rost de căruţă. Am aflat că la vreo douăzeci de kilometri de noi, în munte, tancurile ruseşti au dat peste o coloană de căruţe cu muniţii. Or fi fost ungureşti? Or fi fost nemţeşti? Praf şi pulbere s-a ales de coloană. N-a rămas un om. n-a rămas un cal. Vor fi explodat lăzile eu muniţii, căzi

nici bucăţi de om sau de «oal nu erau, numai o duhoare groaznică. Şi se mai găseau, zvârlite la depărtare, o roată, o osie de fier, scânduri. Am stat patru zile în duhoarea aceea şi am adunat patru roţi aproape întregi, două osii de fier, părţi de căruţe. Le-am cărat acasă, am lucrat vreo lună de zile şi am trecut prin sat cu căruţa mea trasă de doi cai. Cam ciudat împerecheaţi, unul mic cât un măgăruş, celălalt mare şi ciolănos, iar oaral cârpit dintr-o mie de bucăţi. Dar era averea mea! auziţi? Averea mea! Şi mi s-a urcat la cap o semeţie cum nu s-a mai pomenit! Ce gospodar şi ce om deştept sunt eu rar mai găseşti! Aşa, pe vremea aceea se ţineau fel de fel de adunări, parcă nici nu se mai terminau. Iar eu mă înfigeam, vezi Doamne, în faţă, şi mă băgăm în discuţii de parcă fără mine s-ar fi oprit roata lumii! Mi-a şi ieşit curând faima de om colţos şi al dracului… Apoi a venit chestia cu colectivizarea şi nişte oameni sosiţi de la oraş ne tot dăscăleau zi şi no, apte ce bine va fi… cât de minunat va fi. La mine veneau parcă mai des, spunându-şi că-s om ou gura mare şi de nu mi-o astupă le pot încurca socotelile. Mie, neghiobului, îmi convenea că mi se dă importanţă şi o făceam tot mai lată, mă prefăceam tot mai nehotărât, puneam fel de fel de întrebări de râdea tot satul, până s-au săturat. Şi au scăpat de mine! M-am trezit pe fata de chiaburi şi peste câteva zile m-au urcat cu ai mei într-o căruţă şi dus am fost! Când ne-au scos din sat, poruncea un maior. Unul Vrega. Acela care vinde în oraş loz în plic… Striga: Controlaţi-i bine, mama lor, să nu ascundă nimic, c-aşa-i ordinul de la tovarăşul prefect Onisifor Suciu… Ne-au dus departe, spre munte. Până ne-am putut întoarce mi-a cam degerat un picior. Dar mare bai nu-i, căci mă descurc destul de bine şi aşa. Acuma-s în colectivă, s-a mai schimbat legea!”

Onisifor tăcea, dus pe gânduri, şi eram sigur că regreta că-l luase în maşină şi s-a interesat cum de a

rămas şchiop. Ţăranul tăcu şi el, socotind probabil că a vorbit prea mult. Tăcerea stăpâni multă vreme în maşină şi numai uruitul motorului măsura timpul ca ibâzâitul unui bondar uriaş. Când au apărut primele case ale oraşului, Onisifor se întoarse spre omul şchiop şi-l întrebă încet! „Şi când îl vezi pe fostul maior vânzând loz în plic, nu te gândeşti că acuma i-ai putea plăti pentru tot ce ţi-a făcut?” Omul îl privi ţintă, oarecum mirat: „Eu? Nu l-a bătut destul Dumnezeu? N-a plătit el destul? Nu ştiu ce a mJai făcut, de ce nu mai este domn mare, ou pistol la centură, fără numai un sărăntoc de vânzător de loz în plic de care îşi bate ioc fiecare golan care a băut un rachiu! Dar cred că grea pedeapsă a primit! mai cu seamă că nu el era cel ce hotăra! El era numai pumnul cu care lovea altcineva!” „Te gândeşti la Prefectul de atunci? La Onisifor Suciu, a cărui poruncă spunea maiorul că o îndeplineşte?” „D-apoi drept să vă spun tare de mult nu mi-a mai venit în gând numele lui. A trecut de la acele întâmplări multă vreme! O fi murit? O mai fi trăind? Dacă trăieşte, trebuie că-i tare bătrân, săracul...” „Dar de ce-i spui «săracul»?” se miră Onisifor. „D-apoi cum să-i spun, domnule (zise ţăranul înainte de a coborî şi a porni şchiopătând spre o farmacie de la marginea oraşului, unde nădăjduia, probabil, să găsească o «ocazie» spre satul său), că dacă mai trăieşte trebuie că multe aduceri aminte despre faceri de rău îl mai chinuiesc noaptea!”

XI

ÎN DUPA-MASA ACEEA CÂND OSPĂTARII RESTAU rântului din Parcul Municipal, rezervat de Borţig pentru banchetul lui Onisifor Suciu, aranjau plictisiţi mesele, ştiind că bacşişurile de pe urma unor asemenea festivităţi oficiale sunt atât de miei că ţi-e şi silă să le primeşti, timpul prinse pe neaşteptate să se condenseze, să se concentreze într-o ţesătură atât de deasă că părea

alcătuită din nenumărate segmente de timp suprapuse şi bătute într-o gigantică pânză nevăzută, capabilă să le contopească într-o singură fracţiune, prea densă ca să pară reală, purtând imprimate în urzeala ei stranie o mulţime exagerat de mare de probleme, de evenimente, de întâmplări şi de trăiri, în serii complicate şi încurcate, închizând în lanţurile lor alte şi alte posibilităţi de înnociare şi de combinare, ca ale unor lungi catene de molecule turnate în mari retorte şi supuse umor reacţii neaşteptate.

Mergând spre şantier după discuţia necugetată cu tatăl său, socotită acum, în timp ce trecea prin aerul devenit fumuriu al toamnei (căci înserarea începuse să-şi azvârle mrejele pentru a prinde în de oraşul) şi de el necugetată, nepregătită, explodată în camera aceea de hotel ca o grenadă ofensivă, aruncată pentru a face mare zgomot şi a risipi flăcări şi fum, disproporţionat faţă de efectele ei reale, o nouă discuţie inutilă, în care niciunul, nici celălalt n-a avut răgaz sau răbdare sau timp ca să se explice, să se facă înţeles, sau să-l înţeleagă pe celălalt, imputându-şi că luat de enervare şi de grăbă a pierdut, probabil, marea ocazie de a-l determina pe tatăl său să-i vorbească Qui Mureşan, să încerce să-l convingă, Să intervină pentru a opri închiderea acelui sector al şantierului, îi veni însă în minte că pe şantier s-ar putea să găsească probleme noi, care l-ar putea sorbi şi pe el ca o viitoare, făcându-l să uite de toate, şi se gândi că ar fi, totuşi, bine să treacă pe la Dora, să-i povestească întâmplările zilei, s-o avertizeze că în zilele următoare va fi, probabil, foarte ocupat, să nu-l aştepte inutil, o să treacă pe la ea atunci când va putea, dar deocamdată totul era aiţât de învălmăşit că nici nu putea bănui când. Intră în casa Şuteu, se miră că o găseşte numai pe doamna Eufrosina, căci la ora aceasta programul bătrânului luase

fără îndoială sfârşit, apoi îşi aduse aminte că nici acesta n-o fi rămas nepăsător faţă de veştile căzute pe neaşteptate, era şi el unul din oamenii care trăiau din şantierul acesta, nu putea rămâne deoparte, se agita probabil şi el în mulţimea neliniştită şi tot mai enervată că nu reuşeşte să atfle ce-o aşteaptă şi ce ar trebui să facă pentru ca totul să iasă bine, aşa că atunci când doamna Şuteu îi spuse speriată „Vai, clomnu Sergiu, nu ştiu ce s-o fi întâmplat cu bărbatul meu, uitaţi, n-a venit încă acasă, el, care e exact ca un ceasornic, îşi are orarul foarte pus la punct, nu-i place nicio abatere de la el, şi, iată, n-a sosit încă, mă tem să nu fi păţit ceva, om bătrân, lesne suferi un accident, un atac de inimă sau un puseu de tensiune, Doamne fereşte, nici nu mai ştiu ce să fac!” „Staţi liniştită, doamnă Şuteu, nu e nimic, e numai o şedinţă, poate să fie mai lungă, ştiţi cum e cu astea, cu şedinţele. Nu fiţi îngrijorată, domnul Şuteu nu are nimic, l-am văzut eu, m-a şi rugat să vă liniştesc, o să mai întârzie puţin”. Eufrosina Şuteu îl privi uimită, plecându-şi capul spre umăr şi privindu-l, ca o găină, de jos, cu un singur ochi, şi spuse, lovindu-şi palmele şi ducându-le apoi împreunate în dreptul gurii, de parcă ar fi văzut ceva într-adevăr uluitor: „clar bine, domnu’ Sergiu, el nu se duce niciodată la şedinţe! De când… Ştiţi dumneavoastră… Niciodată!” „Ei, da, zise Sergiu, daschizând uşa vestibulului în care da camera Dotei, dar sunt şi altfel de şedinţe… La care nu refuză să participe nici el! Dar… îşi aduse aminte, domnişoara

Dora e acasă?” „Da, sigur, răspunse bătrâna, părând că i-a căzut o piatră de pe inimă, deşi nu înţelegea ce fel de şedinţă poate fi aceea la care bărbatul ei simte nevoia să participe, e acasă, îşi face bagajele!” „Ce? întrebă Sergiu surprins. Bagajele?” „Da, zise bătrâna, întorcându-se spre cratiţele de pe sobă, bagajele!”

Dora îşi aşezase cu multă meticulozitate lucrurile

într-un geamantan încăpător, foile de hârtie de obicei împrăştiate pe masă erau acum adunate cu grijă, fata îşi punea tocmai în ordine manuscrisul lucrării care îl interesa atâit de mult pe Dioeleţian Pop, şi îşi ridică ochii bucuroasă spre băiat: „Bine că vii, Sergiu, căci nu mai reuşeam să-ţi dau de urmă... Te-am căutat şi pe şantier. i-am găsit pe câţiva prieteni de-ai tăi, nimeni nu ştia unde eşti... Şi e un balamuc pe şantier de nu se mai înţelege nimic". „Da, spuse Sergiu posac, este. Dar ce-i cu tine? Unde pleci?" „Chiar pentru aceasta te-am căirtat", zise fata aşezând teancul de foi dactilogratfiate în geamantan şi ridicându-se pentru a se apropia de băiat şi a-l privi cu ochii Luminaţi de bucurie. Se lipi de el şi plecându-şi obrazul pe umărul lui spuse fericită: „Am primit o telegramă de la Dioeleţian Pop. Mă roagă să vin imediat la Cluj, altfel postul e în pericol. A vorbit la telefon şi cu directorul, fost elev al său, şi i i-a cerut să-mi dea un concediu fără plată de o săptămână. Pe urmă, aranjează el tot ce trebuie în legătură şi cu transferul... Aşa că plec ou trenul de la 11 noaptea..."; Poate vii să mă conduci la gară". „Cam repede totul „mârâi Sergiu nehotărât. Nu ştiu ce să spun... Poate faci, bine". „Ce-i aia «poate», Sergiule dragă? Dar există altă soluţie? Nu e singura cale pe care o pot apuca?

— N-am vorbit noi despre asta de nenumărate ori?" „Aşa e, admise băiatul. Dar astăzi s-au adunat prea multe. Am aflat că sunt probleme cu şantierul. M-am certat din nou cu tata. Peste câteva ore este banchetul său şi" va trebui „oricum, să fac un act de prezenţă. Şi acuma, i plecarea ta!", „Of, dragule, dar te-ai asimilat fantastic la viaţa de provincie! Patru evenimente într-o zi, este peste poate! Ei, unul două, mai merge! Dar pa –, tru?" „Asimilat, neasimilat, chestia asta cu şantierul.

m-a cam dat peste cap... Parcă îmi fuge pământul de

sub picioare!” „Hai, nu mai spune – râse Dora. Parcă te-ai fi aşezat aici până vei pune în mişcare combinatul! Ai vrut o experienţă, ai venit, ai avut experienţa dorită, ia-ţi patul tău şi umblă!”, „Ei nu, protestă Sergiu, treaba nu e atât de uşoară… Se desprinse de fată şi se aşează pe un scaun: Uf, am obosit! Dar ştii, nu e atât de simplu… Nici măcar de explicat. Vorba ta: am vrut o experienţă şi am avut-o. Dar omul e o fiinţă ciudată. Ca să se simtă om are nevoie de nişte ţeluri, de un vis, de ceva ce se poate face cu mintea şi cu mâinile lui… De un timp, am început să văd în modul acesta greoi şi complicat, greu de adunat într-o singură imagine „într-o viziune de ansamblu – ca să zic aşa, pompos – cum din haosul iniţial al şantierului începe să se contureze forma noului combinat, un fel de ţel, un rod al muncii mele, ceva palpabil şi durabil făcut de mine!” „Da, zâmbi Dora. Sergiu Suciu, zis Mandolină, creatorul: combinatului… Hai, Sergiiule, spuse ea prefă! cându-se îmbufnată, deşi era fericită că pleacă să-şi deschidă un drum nou, cu rosturi mai apropiate de cele visate, fir serios! Ţelul tău este un roman bine scris şi bine gândit! Ai dorit trăire şi experienţă, ai avut-o. Ai vrut timp de gândire şi de sedimentare, l-ai avut. Acum îţi trebuie un singur lucru: un top uriaş de hârtie, un stilou şi o sticlă mare de cerneală. O cameră liniştită, unde să poţi lucra fără să fii deranjat de nimeni. Cinci luni, un an, doi ani! Restul nu contează!… Iar telegrama lui Diocleţian Pop ne oferă soluţia. Aici nu mai ai ce face. Să scrii aici? Eşti Sergiu Mandolină şi nenumăraţi oameni o să-ţi bată în uşă, oriunde te-ai ascunde în oraşul acesta, şi o să te cheme să goleşti cu ei un pahar (din care se vor face treizeci) şi să le cânţi un cântec (din care se vor naşte o sută). Aleluia roman, scris, vise! Dacă rămâi aici, într-un an te înghite în întregime Sergiu Mandolină şi nu mai există pentru tine – cel care plănuia să devină scriitor – nicio salvare… Nu

există, Sergiule, decât o singură soluţie. îţi faci şi tu geamantanul şi o ştergem la Cluj! O luăm de la început”. „Da, spuse Sergiu, dus pe gânduri. Ai dreptatte. Altfel nici nu se poate… Dar nu acum! Dacă tu trebuie să pleci, foarte bine. Nu-ţi poţi permite să pierzi ocazia excelentă ce ţi se oferă. Tu eşti făcută să fii un cadru universitar şi niu trebuie să eziţi cinci poţi să fii ceea ce ţi-e menit să fii! Te instalezi la Cluj, îţi termini cartea fără să fii deranjată când ţi-e lumea mai dragă de un golan numit Sergiu Mandolină… Care mai stă pe-aici o lună-două, şi pe urmă te trezeşti cu el la Cluj, scriitor pus pe treabă şi capabil să facă treabă… Până atunci, mai vedem ce-i de făcut pe-aiici!” Dora se aşează pe divan, în faţa lui, cu mâinile odihnindu-i-se în poală, ca la ţărăncile obosite, întoarse de pe tâmp, şi întrebă, privindu-l de jos, încercând parcă să-l înţeleagă, „Ce s-a întâmplat, dragul meu? Ce te preocupă?”. „S-a întâmplat, oftă Sergiu, un singur lucru. A izbucnit în sectorul meu apa freatică! Directorul general vrea să oprească totul în sector! Noi credem că apa e puţină şi ar trebui să continuăm!”. „Şi? – se enervă Dora – ce, ăla-i gura lucrului în sine sau oracolul din Delfi? E un sărman om şi el, a spus şi el o vorbă, aşteptaţi să vedeţi ce s-o mai întâmpla! Sunt destui care n-au altă treabă decât să studieze şi să decidă! Treaba lor! *” „Ei asta-i, spuse Sergiu cu reproş. Treaba lor, treaba lor! Parcă viaţa ar fi un salam tăiat felii. Dar eu ştiu că în realitate toate se leagă, se întreţes, se constituie într-o unitate!” Se ridică pe neaşteptate de pe scaun şi aşezându-se lângă Dora o cuprinse de mijloc. „Uite, în vara marilor inundaţii fusesem invitat la o nuntă, într-un sat din Ţara Năsăudului, şi eram atât de dornic să văd acele formidabile obiceiuri încât m-am făcut luntre şi punte ca s-o pornesc la drum. Am pornit din Bucureşti pe o zi splendidă. Soarele bătea lin, fără strălucirea aceea orbitoare care transformă şoseaua într-

un fel de oglindă cu năluci, mărind procentajul de greşeli de conducere făcute de mine ca şi de cei aflaţi în acelaşi flux de circulaţie, zarea era pastelată, culorile peisajelor se trăseseră într-un fel de e plasă translucidă stingându-şi violenţa. Alergasem dornic de a realiza un timp acceptabil, de a cumula o rezervă de câteva zeci de kilometri pentru a echilibra eventualele întârzieri prin cinuite de dificultăţi ulterioare, neprevăzute, dar râvna mea se ciocnea prea des de stângăcia sau reavoinţa unor camionari care încercau să se depăşească tocmai în clipa când le semnalam. intenţia mea de a-i depăşi. Am avut de câteva ori impresia netă că oamenii aceia scuturaţi de arcurile proaste ale camioanelor lor erau iritaţi de lunecarea abia perceptibilă a Fiatului meu şi încercau să mă şicaneze cum puteau. De la intrarea între primele lanţuri cele Carpaţilor timpul s-a schimbat însă brusc, ploaia a început să şiroiască pe parbriz, învăluia geamurile în pânze dese de apă reducând la minim vizibilitatea, de parcă ar fi fost o ceaţă foarte deasă, de parcă între mine şi lumea înconjurătoare s-ar fi interpus pereţi translucizi de apă. Am străbătut deci porţiunea cea mai frumoasă a drumului fără să văd nimic, printr-o masă de apă de parcă biata mea maşină ar fi fost submarin, am trecut prin oraşe şi sate fantomatice, desluşite ca printr-o sticlă verde-tullbure incertă, casele păreau să se clatine, iar rarii trecători nişte înecaţi purtaţi de valuri. Apoi vremea s-a mai limpezit, goneam printre dealuri şiroind de apă, pe şosea se mai târau, după ploaia vijelioasă, pârâiaşe miloase acoperind-o cu o mâzgă pe care goana mea a început să devină periculoasă. Am oprit în piaţa Sighişoarei, oraş pe cate-l iubesc foarte mult, menţionat în cronicele medievale începând din 1280, în mijloc cu cea mai frumoasă cetate din câte se pot vedea în ţară, construită între secolul XIV şi XVI, vegheată de patrusprezece turnuri. Pe cel mai pitoresc îl vedeam bine

din geamul restaurantului aflat la parterul hotelului, unde am poposit. Priveliştea era admirabilă, soarele încerca să se ivească dintre nori învolburaţi în goană, turnul orologiului se învelea în nori pâsloşi, foarte joşi, colborând până aproape de acoperise, apoi se iveaiarăşi din puhoiul lor ca un înotător care nu se lasă copleşit de nahlapii prăvăliţi asupră-i. Am – mâncat cu plăcere şi mă amuzam ascultând conversaţiile din jurul meu şi constatând că în oraşul acesta, până mai ieri taciturn şi reţinut, se vorbea fără nicio grijă pentru disoreţie, cu sentimentul de izolare şi de securitate care împinge

C – (3 a 5699 coala 23

353

spre confidenţe atunci când doi oameni se află într-un restaurant gol, şi pe care l-am văzut manifestându-se fără jenă într-un local plin sau pe străzi foarte circulate prima dată undeva în Italia. Oamenii îşi povesteau necazurile de parcă ar anunţa programul unui circ sau ar spune anecdote decente. La masa din dreapta o doamnă trupeşă, între două vârste, golea pahar după pahar relatându-i domnului foarte slab din faţă, care o sorbea din ochi, aventurile extraoonjugale ale soţului ei, de parcă l-ar fi încurajat s-o ajute să se răzbune. La cea din stânga, o domnişoară foarte zveită şi foarte brunetă plângea, gata să caute adăpost pe umărul unui domn elegant şi cu înfăţişare gravă, povestindu-i cum a căzut la examenul de admitere la un ştiu care facultate, şi se simţi puţin consolată doar atunci când mâna domnului grav îi lunecă ocrotitoare pe şold. Mă lăsai dus de zumzetul intimităţilor povestite în jurul meu cu lux de amănunte, când trasării deodată la auzul vorbelor:

— Ce s-o mai iau spre Mediaş, când e inundat rău de tot?!

Informaţia mă interesa, pentru că ea – a vorba de

oraşul prin care trebuia să trec ca să ajung, la ceasul hotărât, la nuntă.

Vorbeau doi tineri cu haine pătate de ulei, după toate semnele, şoferi de camioane, şi cel speriat de inundaţia de la Mediaş, foarte slab, cu obrajii scobiţi subţiaţi şi mai mult de părul galben, răvăşit de parcă ar fi umblat în capul gol printr-un vânt puternic, insista să i se adulcă un coniac dublu, hotărât după toate semnele să nu plece deocamdată din oraşul unde se găsea, în timp ce prietenul său, cu zâmbetul ferm şi în acelaşi timp îngăduitor al oamenilor graşi, se opunea din răsputeri, dornic s-o pornească la drum cât mai curând, stăruind pentru fripturi şi cafele. Chelnerul, care-i ascultase cu răbdare, plecat spre ei, cu palmele sprijinite pe masă, izbucni deodată cu o iritare neaşteptată:

— Ce inundaţie, domnule, care inundaţie?! Uite că tocmai soseşte autobuzul de la Mediaş!

Am ieşit în piaţă şi m-am apropiat de autobuz. Şoferul coborâse şi, cu o ţigară pleoştită pe buza de jos, lovea ou vârful bocancului cauciucurile, 100 ercându-le. Păru să nu audă întrebarea mea, apoi îmi aruncă o privire piezişă, aplecat cum era, de jos în sus, şi mă aşteptam să-mi trântească o grosolănie, dar omul se îndreptă, aruncă chiştocul de pe buză, şi mârâi:

— Ce inundaţie, domnule? Drumul e perfect, se poate trece fără nicio problemă. E drept că Târnava e cam crescută, dar…

Amuţi şi ochii i se măriră, gata parcă să iasă din găvane şi s-o ia la fugă. M-am întors pe călcâie şi am scos un ţipăt. Dinspre celălalt capăt al pieţii lungi, de la un nivel superior celui la care ne aflam noi, năvălea în direcţia noastră un zid de apă de doi sau trei metri înălţime. Şoferul o luase ţipând spre uşa hotelului şi l-am urmat fără să mă gândesc nicio clipă că puhoiul prăbuşit spre noi

avea să umple restaurantul, avea să mălture probabil şi casele acelea foarte vechi din piaţă şi avea să ne mături şi pe noi. Am aflat mai târziu că apele Târnavei Mari rămăseseră zăvorâte între digurile întărite în ultimele zile, dar că barajul unui pârâu curgând dinspre dealurile din sud se prăbuşise şi o cantitate înspăimântătoare de apă se aruncase asupra oraşului tocmai din direcţia de unde nimeni nu se aştepta.

Într-o clipită oraşul s-a umplut de urlete şi de plescăitul leneş şi amăgitor al puhoaielor revărsate parcă de pretutindeni, miloase, grele, pline de un duhnet fără nume, de parcă ar fi izbucnit din adâncul iadului. De altfel cred că oamenii de demult şi-au construit primele imagini despre infern atunci când au fost luaţi de vreo inundaţie. Nu zadarnic potopul, ca pedeapsa cea mai crâncenă ce poate fi trimisă asupra omenirii, constituie o obsesie comună a tuturor mitologiilor, pe orice meridian s-ar fi născut. În clipele când am văzut monstrul uriaş al apelor negre prăvălindu-se spre mine, când am ţâşnit pe uşa restaurantului din care abia ieşisem şi am dat din nou ochii cu uriaşele tentacule, năvălind în sală odată cu mine, revărsându-se prin geamuri, când ne-am repezit cu toţii într-o masă informă de oameni rostogoliţi de spaimă şi de ţipete de groază, şi am simţit că apele vâscoase şi grele, ca nişte mlaştini răsculate, suie scările spre etaj împreună cu noi, mi-am dat seama pentru întâia dată că infernul e posibil, că el nu e o simplă plăsmuirea. fricii omului de necunoscut, ci experienţă trăită în această viaţă, pe acest pământ părând uneori îmblânzit, umanizat, ospitalier. Ne-am trezit, fără să ştim cum, la etaj, împreună cu alţi oameni la fel de înspăimântaţi, înghesuiţi la ferestre şi privind marea leneşă şi neagră cuprinzând oraşul. Nu se mai vedeau decât etajele şi acoperişurile caselor, de parcă oraşul ar fi fost înghiţit de o mocirlă uriaşă. Dar peste

puţin timp ne-am dat seama că nu noi suntem cei mai loviţi de nenorocirea abătută asupra oraşului. Din ferestre, de pe acoperise şubrede, din puhoaiele miloase, răzbeau până la noi strigăte de ajutor, plânsete de copii, glasul fără nume al deznădejdii.

Nu ştiu cât am stat cu toţii în încremenirea aceea speriată, aşteptând parcă stfârşitul lumii, înmărmuriţi ca de o vrajă malefică. Am zărit apoi un ponton al pompierilor lunecând încet pe valuri negre, culegând oamenii care găsiseră doar un adăpost precar. Pe urmă o maşină amfibie a armatei şi îndată după aceea o plută împinsă de câţiva bărbaţi cu ajutorul unor prăjini lungi. Oamenii reacţionau, nu se lăsau stăpâniţi de fiara vâscoasă lăţită pe străzi. Deodată unul dintre noi, şi mi-am dat seama că era şoferul acela tânăr care nu voia s-o pornească spre Mediaş, pretinzând că e inundat şi preferând să rămână în restaurant şi să bea un coniac mare, a strigat:

— Da’ noi ce Dumnezeu aşteptăm? Haideţi să dăm o mână de ajutor!

A fost ca o dezlegare din vrajă. Masa de oameni din jurul meu a tresărit şi şi-a simţit din nou sângele bătând în vine. Ne-am privit o clipă, ruşinaţi parcă, apoi a început munca. Mi-ar fi foarte greu să spun exact ce s-a întâmplat din acel moment. Ştiu doar că de la hotelul acela au pornit în mai puţin de un ceas patru plute de salvare. Şi ¡că m-am căţărat pe scări pe jumătate prăbuşite, pe acoperişuri, am intrat pe ferestre mânjite cu mâl ca să scot copii, bătrâni sau lucrurile oamenilor din acele odăi inundate. Am cărat saci cu nisip pentru a întări digul din jurul unei fabrici, între doamna trupeşă care se plânsese în restaurant de necredinţa soţului şi domnul elegant şi grav care o ascultase pe fata căzută la un ştiu ce examen de admitere. Am urcat pe plută un dulap, ajutat de un om scund şi voinic, şi după ce-am terminat, omul acela m-a privit

mulţumit ricând: „Aşa! Asta-i făcută”, apoi izbucni în râs: „Dar dumneata ce cauţi aici? Nu eşti în drum spre Mediaş?” Era şoferul autobuzului, cu care am zărit prima dată monstrul apelor.

A trecut o noapte albă şi o zi de muncă intensă, cineva mi-a dat un pahar cu ceai fierbinte, apoi am alergat mai departe, printre oameni mânjiţi de mâl, uzi până la piele, agitaţi, gălăgioşi, clar plini de acea mulţumire inexprimabilă care-i cuprinde pe bărbaţi când fac o treabă bună şi grea, constatând că pot s-o facă, satisfăcuţi că tot ei sunt mai tari. Spre a doua seară apele au prins să se retragă spre oraşul de jos, apoi spre matca Târnavei, ca rămăşiţele jalnice» ale unei armate înfrânte. Pompierii spălau străzile cu apa împroşcată de furtunuri şi sute de bărbaţi, de femei, de copii măturau mâlul depus în straturi groase. Mi-am – adus aminte de maşina mea şi am alergat spre hotel. Un pompier, care spălase cu furtunul său autobuzul răsturnat, îşi îndreptă jetul puternic şi asupra bietului meu Fiat izbit de zidul hotelului şi tenouit parcă în el de o grămadă uriaşă de nămol, clar care apăru din noroiul inform de parcă ar fi fost o statuie modelată de dalta jetului de apă. Câţiva oameni mă ajutară s-o împing spre o porţiune curăţită a pieţii şi, spre norocul meu, stricăciunile suferite nu se dovediră prea grave. În orice caz, peste un ceas sau două părăseam oraşul asaltat de puhoi, şi care reuşise să respingă atacul, fugind parcă de miasma grea de nămol din aer. Am alergat fără oprire, fără să mă gândesc la somn, temându-mă parcă să nu fiu ajuns din urmă de balaurul mâlos şi scârbos al apei revărsate, şi nu m-am oprit decât în faţa casei neamurilor îndepărtate care mă invitaseră. Totul era cuprins de linişte şi m-am /gândit că ceilalţi terminaseră cheful de după nuntă şi acum dormeau sau au plecat. Mătuşă-mea, mama miresei, a ieşit în poartă la zgomotul motorului şi a alergat spre

mine bucuroasă.

— Bine ai venit, Sergiule! Mă bucur că ai venit măcar tu!

Am privit-o cu surprindere:

— S-a terminat nunta, mătuşă?

Mergând spre casă bătrâna îmi răspunse:

— Cum să se termine, dragul mamii, când nici n-a început! Unchiul tău a telefonat în prima zi la primărie că nu poate veni, – căci şantierul e ameninţat de inundaţie şi are treabă. Primarul, cu care vorbise, i-a zis: „Da bine, bătrâne, tocmai tu eşti de neînlocuit? Căci sunt destui tineri pe-acolo!” Încăpăţânat cum îl ştii, i-a răspuns înţepat: „Or fi, măi primarule, clar ştii tu că şi turma se ia după berbecul bătrân, nu după berbecuţi!” Aşa că primarul a oftat, văzând sticlele pregătite, înşirate în lungul peretelui: „Apăi ce să-i faci, lele Ană. Că ne-au dus inundaţiile nunta!” Mai târziu am primit telegramă de la mire, de la Mihai, că-i în comandamentul judeţean şi nu se poate mişca de la datorie, aşa că trebuie să animăm nunta pe după inundaţii! Şi rând pe rând, de la toţi cei aşteptaţi. Fiecare avea treabă, de parcă de el ar fi depins retragerea apelor. Bine că măcar tu ai putut ajunge aici!

— Ai înţeles, fetiţă mică şi prostuţă, râse Sergiu în timp ce o legăna ca pe-un copil îmbufnat. Unul şi-a amânat” nunta, deşi mireasa, vară-mea Otilia, e o frumuseţe pentru care s-au bătut flăcăii din şapte sate de pe Bârgaie! Altul, unchiul, a amânat ocazia de a scăpa de grija feti-şi, căci trebuia, săracul, să doarmă pe prag, cu securea lângă el, să nu vină vreun nebun să i-o fure! apoi ce-oi fi căutat eu prin mâlurile din Sighişoara să culeg din puhoi babe şi plozi, cine să priceapă? Singura explicaţie este, fată dragă, că salamul nu e tăiat felii-felii sau că noi, oamenii, nu prea semănăm cu feliile de salam căci suntem legaţi prin nişte fire ascunse, nevăzute, dar invincibile! Aşa

cum sunt eu legat, fără să-mi fi dat seama până acum, de şantierul ăsta, poate mai aurind de sectorul meu, de ceea ce s-a construit sub ochii mei şi am pus şi eu mâna să apară. Şi nu pot să-mi iau tălpăşiţa atunci când apar greutăţi... Poate e nevoie şi de mine ca de să fie rezolvate". Dora se lăsă un timp legănată în tăcere, alintându-se ca un copil. Apoi sări în picioare: „Bine, Sergiu Mandolină... Poate că ai dreptate!"

Borţig încercase să-i sugereze lui Qnisifor Suciu „protocolul" banchetului. Fostul ministrul sărise însă supărat: „Ce protocol, măi tovarăşe? Se adună lumea, şi când vor fi de faţă cu toţii îi pofteşti la masă. Şi atunci intru eu, dinspre biroul responsabilului. Când voi intra, probabil că lumea o să aplaude. Mă aşez, iau şi ceilalţi loc. Ca la şedinţele vechi, tovarăşe Borţig! Sper că n-ai uitat?"

„Ca totul să meargă bine, am angajat un autobuz, spuse Borţig. Va aştepta aici şi va pleca la 19, 30. La 19, 45 toată lumea va fi la restaurant. Poate o să mai întârzie cei ce au maşini la dispoziţie. Câţiva ştabi mai mari. Printre care Furdui. Costică m-a informat că el a cerut maşina pentru ora 20. Va fi deci la restaurantul din parc la 20, 10". Atunci Costică se întoarce aici, ca să mă ia. Deci la 20, 30 sunt şi eu acolo. Ai grijă ca la ora aceea toată lumea să fie în sală. Voi intra, cum ne-am înţeles, condus de responsabil, dinspre biroul său. Restul te priveşte!" „Dar dacă tovarăşul Prim, Mureşan, soseşte înaintea Dumneavoastră? A spus că vine îndată ce are o pauză în program şi stă 10 minute. N-ar trebui să-l supărăm, să ajungă tocmai când. n-aţi sosit încă..." „Pe dracu', se enervă Qnisifor. O să vină după un ceas, un ceas jumătate! Cunosc eu cum se procedează!"

La ora stabilită m-am apropiat de autobuzul nou, curat, oprit în faţa hotelului, lângă care Borţig alerga încoace şi încolo de parcă ar fi avut nenumărate; probleme

de rezolvat. Când mă văzu, fugi agitat spre mine: „Nu vin, clom le! N-a sosit de la Bucureşti nici doamna Lucia, nici Dogaru, nici Dimitriu. L-am întrebat pe Kerekes dacă va veni şi m-a înjurat şi a trântit telefonul. Vrega, în schimb, pe care nu l-a chemat nici dracu', e deja la restaurant şi inspectează holul, de parcă ar fi în exerciţiul funcţiunii. A gustat mâncările, a controlat băutura, a verificat ordinea aşezării la masă. Acum circulă prin parc ca să vadă dacă nu găseşte ziarişti străini sau figuri suspecte, de spioni sau agenţi provocatori! A înnebunit complet, Doamne fereşte. Bariu mi-a spus că va face o plimbare pe jos. Tovarăşul profesor Papahagi mi-a spus că va folosi un taxiu, un academician nu poate să se coboare ca să circule cu mijloace de transport în comun. Mai vin vreo 10-15 dintre cei vechi, pe care tovarăşul Ministru îi cunoaşte. Pentru restul locurilor am mobilizat cadrele de răspundere din oraş: directori, ingineri şefi, câţiva directori adjuncţi şi responsabili mai importanţi, trei sau patru ingineri de pe şantier cu care am legături pe linie de aprovizionare, aşa că sala va fi plină, o să se bucure tovarăşul Ministru. M-am temut puţin gândindu-mă ce-o să zică de atâtea feţe necunoscute, pe urmă m-am cugetat că la adică o să spun că erau cadre tinere, nu le-a reţinut figurile, erau oameni mici, dar îşi amintesc de dânsul cu recunoştinţă, au crescut sub privirea sa, nu-l uită cât i-a ajutat". Între timp soseau grupuri şi grupuleţe de bărbaţi, nicio femeie, nu, nicio femeie, se pregătea o sărbătoare bărbătească, a capacităţii de a înfrunta viaţa, epoca istorică în care ţi-e dat să trăieşti, problemele societăţii şi ale relaţiilor umane, marile bătălii cu duşmanii, cu greutăţile obiective şi subiective, cu dimensiunile unei opere de construcţie uluitoare. Oamenii care soseau, clădeau mâna cu Borţig şi se urcau în autobuz pentru a-şi continua, instalaţi comod, discuţiile, nu păreau însă prea sensibili la semnificaţiile

grave ale sărbătoririi care se pregătea, întrebările adresate lui Borţig erau de cele mai multe ori „ei, cum va fi meniul, nea Fănică? Merită să batem atâta drum?” sau, „da, de-un vinişor bun te-ai asigurat, nea Fănică? Mi-e sete de aş usca o cramă!” Autobuzul era pe jumătate plin cinel m-am urcat şi eu, găsindu-mi loc în spatele unor tineri mai puţin gălăgioşi decât ceilalţi. Unul tocmai rostea: „Domnule, n-ar fi trebuit să vin! Omul ăsta mi-a făcut cel mai mare rău. Când l-au trecut pe tata tam-nisam pe lista de chiaburi, deşi era un pârlit de învăţător pensionar, numai pentru că era pasionat de stupărit şi avea vreo treizeci de stupi, a ordonat să se trimită o adresă la Institutul de medicină din Cluj, unde eram în anul trei, pentru a le anunţa originea mea socială. Am fost, evident, dat afară din U.T.M. şi apoi exmatriculat. Am lucrat trei ani ca laborant, funcţie obţinută numai cu mare protecţie, în Deltă, în campania antimalarică! Mi-am reluat studiile doar după ce a trecut vântul acela de nebunie şi s-au mai aşezat lucrurile în ordinea lor firească… Şi totuşi, uite, vin să-l sărbătoresc. Căci oricât de aiurit cu mine, altele le-a brodit bine. Profesorul Micu îmi spune că s-a bătut ca un leu, a înfruntat o mulţime de ştabi foarte puternici de la Bucureşti, şi nu s-a lăsat până n-a construit Spitalul judeţean unde lucrez! Ce, e puţin lucru??” Celălalt îl asculta zâmbind visător, se vedea că nu aude ce-i spune celălalt, că gândurile sale plutesc într-o altă dimensiune a realităţii. „N-o să-l uit cât trăiesc, frate. Fenomenal, omule, fenomenal: Avea timp pentru toate şi avea grijă de toate. Lucram în mica fabrică de dinamuri, care s-a transformat, în bună parte datorită strădaniilor sale, în Uzina de utilaj electrotehnic, unde lucrez acum. Mă calificasem cu trei ani în urmă, lucram într-o secţie grea, cu multe rebuturi şi nerealizări, câştigam foarte puţin deşi mulţi lucram peste orele de program să mai recuperăm, dar ceva nu mergea.

Eram înscris la liceu, la fără frecvenţă, dar n-aveam timp să învăţ, nu prea speram să fac mare brânză. Într-o noapte – eram şi eu în tură – inginerul a intrat în hală palid, speriat, însoţit de un bărbaţi mai în vârstă, cu faţa foarte brăzdată. Habar n-aveam cine e. S-a oprit pe rând lângă cei ce lucrau, privea câteva clipe mişcările lui, apoi îl întreba ceva în şoaptă pe inginer şi mergea mai departe. Probabil că unii ştiau cine e căci se lăsase în hală o linişte grea, nimeni nu mai scotea un cuvânt, am simţit şi eu că e pe cale de a se produce ceva important. S-a oprit şi în spatele meu, poate ceva mai mult decât lângă ceilalţi, şi am simţit că privirea aceea (pe care o bănuiam rea, cicălitoare, pusă pe critică) îmi îngreunează mişcările, mi le face mai stângace, şi eram gata să mă opresc, nu puteam să mai îndur tensiunea ce se aduna în mine, când l-am auzit întrebându-l pe inginer: «Păi băiatul acesta trebuie adus tocmai în secţia asta? Să-şi înceapă viaţa apăsat de un permanent eşec, de efortul gâfâit de a atinge o ţintă ce se îndepărtează întruna?» A spus apoi tare: «Opreşte motorul, tovarăşe!» M-am uitat întrebător la inginer şi el a dat grăbit din cap. Am oprit şi m-am întors cu faţa spre ei. «Aşa. Bine, zise necunoscutul. Ordinul se primeşte numai de la şeful direct. Aşa e. Bravo!» Mă plictisea lauda lui, n-aveam ce face cu ea. Dar lui nu-i păsa de mutra mea acră şi m-a întrebat: «Ce planuri de viitor ai?» îmi venea să-l înjur, şi am răspuns plictisit: «Să ajung şi eu odată să-mi iau salariul integral». Necunoscutul a râs. Avea humor. Inginerul a intervenit grăbit: «E înscris la fără frecvenţă. Dar merge greu. Multe ture de noapte, multe ore peste program. Şi nu merge, căci, ştiţi...» S-au îndepărtat, şi necunoscutul s-a oprit în mijlocul halei mici. Inginerul a bătut din palme şi a strigat: «Opriţi, tovarăşi!» Necunoscutul a grăit cu voce calmă, măsurată: «Tovarăşi, bună-seara. Sunt primul secretar al Comitetului judeţean

de partid, Onisifor Suciu. De luni de zile tot citesc rapoarte cu neîndeplinirile din acest sector. M-am gândit: O să tot citesc eu nişte înţelepciuni zadarnice, când poate că aici, la faţa locului, am găsi vreo dezlegare practică. De aceea mă aflu aici, nu să controlez dacă transpiraţi destul! Ia să vedem, putem face ceva pentru a îndrepta lucrurile, ori ba? Că aşa ne chinuim şi noi – cum să facem să nu se observe că nu îndeplinim planul (râse el, şi toată hala răsună de râsete, căci mai auzisem şi noi câte ceva despre corectarea pe hârtie a rezultatelor din producţie) – şi vă chinuiţi şi dumneavoastră, că-i greu şi cu salariul întreg, darămite cu jumătate din el! Spuneţi ce credeţi c-ar trebui făcut, şi eu vă promit să încerc să obţin să facem aşa!» Domnule, zise tânărul din faţa mea, am văzut atunci o şedinţă cum n-am mai apucat. Întâi a sărit bătrânul Lupaş, maistrul. «D-apăi că de vorbe mi-e plin sacul, a strigat el răguşit, şi de câte ori am tot spus ce ne doare ni s-au uscat plămânii». «Ei, totuşi, bace Lup aş, râse Suciu. Fă bine şi mai zi o dată, că numai popa nu predică de două ori, noi predicăm şi de nouăzeci şi nouă de ori până nu dăm de leac! Zi-i, bace, că eu ascult!» Şi a început un torent de vorbe despre utilajul învechit şi reformat de zece ori ca să fie lăsat în funcţie şi a unsprezecea oară, despre maşinile care două ore stau în reparaţie şi o oră merg, ca s-o ia de la capăt, despre, timpul pierdut cu căratul pieselor de la un etaj la altul că ascensorul de materiale e stricat de trei ani şi altele şi altele. Oamenilor li se deschisese gura şi gândurilor li se ridicase stavila, şi lucrurile se lămureau cu limpezime, dar nu fără o abureală de mânie şi disperare, căci nimeni nu mai credea că situaţia s-ar putea schimba. După ce au deşertat cu toţii sacii de păreri, Suciu a spus, foarte calm: «No, bine, fraţilor, am priceput. Şi mai răbdaţi o săptămână-două, că luăm noi măsuri urgente. Nu ne lăsăm noi uşor! Până atunci, o să discut cu directorul!

Neîndeplinirile din motive obiective trebuie compensate prin altceva… Mâine o să vedem de ce directorul… Se întoarse spre inginer şi spuse încet: îi telefonezi imediat ca mâine la nouă să fie la mine cu specialiştii care au lucrat la proiectul de reutilare. La sfârşitul săptămânii merg la Bucureşti şi aş vrea să-l discut. Când s-a îndreptat spre ieşire m-a observat din nou. S-a oprit şi a stat o clipă încruntat, gândindu-se. Apoi şi-a întors faţa spre inginer: Iar pe băiatul acesta îl pui numai în tura de zi! Ne-am înţeles? Numai în tura de zi! Lăsaţi-l să înveţe! Poate va răzbate şi el! Trebuie să răzbată! făcu doi paşi spre mine şi-mi puse o mână mare şi grea pe umăr: Auzi, măi, tovarăşe? Trebuie să răzbaţi!» Şi acum iacătă, mă duc să-l sărbătoresc. Şi mă bucur”.

„Asta-i, mi-am zis. Unitatea contrariilor sau uite popa nu e popa! Zugrăveşte-l pe Onisifor Suciu eu aripi de înger şi copite de drac, când el n-a fost decât el – însuşi, în cer când să facă bine şi făcând rău, dând cu bâta în baltă după vechiul tipic ardelenesc ori mâniindu-se ca ciobanul pe sat pentru că în realitate îşi temea situaţia, poziţia, cariera promiţătoare, măreţia lui Onisifor Suciu oare dacă n-ar fi avut nostalgia propriei măreţii, ar fi fost cel mai cumsecade om din lume sau un simplu gazetar de şantaj. Asta e!”

Restaurantul din Parcul Municipal era o construcţie nouă, cu o mare faţadă cu uriaşe vitrine de sticlă astupate de perdele grele, de pluş, intrarea fiind însă meschină, după colţul faţadei monumentale, cu o uşă rulantă (ce lăsa iarna să răbufnească în holul vast ca al unui teatru cu multe locuri valuri de frig şi şuierul îngheţat al vântului) scorojită, cu unele panouri de sticlă crăpate, părând foarte veche în comparaţie cu holul pardosit cu imitaţie de marmoră şi cu pereţi decoraţi cu mozaicuri înfăţişând scene rustice idilice. Holul foarte întins era, la sosirea

noastră, aproape gol, dar parcă venirea autobuzului ar fi constituit un semnal, el începu să se populeze treptat de o lume veiselă, pusă pe sporovăială sau pe glume pipărate, ca în pragul unui chef. Doar câteva grupuri păreau preocupate, angajate în discuţii cu vocea scăzută clar vizibil foarte agitate, îndeosebi cel format în jurul directorului general al şantierului care băuse probabil ceva pentru a-şi linişti nervii şi avea acum o faţă descompusă şi disperată de parcă ar fi aflat despre moartea neaşteptată a cuiva foarte apropiat. Într-un ungher mai îndepărtat, opus intrării, Tiberiu Bariu şi profesorul Papahagi, îmbrăcaţi în haine negre, cu cămăşi albe, discutau grav şi distins, iar rezemat de garderoba inutilă, căci vremea continua să fie caldă, Vrega pândea învălmăşirea de oameni din faţa sa, de parcă ar fi vânat-o frântură de frază capabilă să-i completeze vreun dosar, în timp ce Costică Borţig, roşu de emoţie, foarte important şi foarte agitat, alerga de colo-colo, intrând şi ieşind frecvent în salonul cu două serii de mese formând un T uriaş, pe care chelnerii îşi făceau ultimele pregătiri, în timp ce picoliţe drăguţe cărau lăzile cu vin şi le aşezau în lungul pereţilor, stricând eleganţa şi distincţia ansamblului. Doi pl coli cu şorţ alb şi sacouri negre de lustrin umpleau păhărelele de lângă tacâmuri cu ţuică, făcând ca marea sală să se aburească treptat de duhoarea ei, iar un chelner bătrân aşeza peste farfuriile late, cu grijă, farfurioare cu antreuri. Era şi aici, în salonul mare unde se concentraseră în seara aceea toate forţele, restaurantului, ca şi în holul unde sosiseră aproape toţi invitaţii, dintre cei importanţi lipsind doar sărbătoritul şi Furdui (căci despre Primul secretar se ştia că va sosi cu întârziere, atunci când va putea), domnea o agitaţie stăpânită, destinsă, o atmosferă de aşteptare ca în pragul marilor festinuri.

L-am văzut pe Borţig răsuflânel uşurat când constată

sosirea Primarului, şi peste puţin timp – gândi, ndu-se că în douăzeci de minute va fi prezent şi Onisifor, căci îl rugase pe Costică să meargă ca vântul, şi ştia de ce-i în stare bătrânul şofer – începu să-i îndemne discret pe cei de la margine, care erau şi cei mai tineri şi mai neexpeirimentaţi, să treacă fără grabă în salon, sănşi caute locul (întocmise, ca la marile dineuri oficiale, la sfatul lui Tibi Batiu, şi o listă a locurilor, fixată, în două exemplare, în dreapta şi în stânga intrării în salon, pe câte o masă rotundă, şi indicase, la masă, locul fiecărui invitat cu o carte de vizitã cuprinzând nu numai numele îşi prenumele, dar şi funcţia) „ea totul să se desfăşoare cât mai disciplinat, să fie mulţumit tovarăşul Prim" – care, evident, nu apăruse şi toată lumea – aflase că va apărea la un moment nedeterminat, pe neaşteptate. Apoi, încetul eu încetul, lumea adunată în hol se rândui la lungile mese din salon, totul era clar, totul fusese prevăzut cu exactitate, Borţig fu fericit când îl determină şi pe Furdui să intre, să se oprească în dreptul locului de cinste rezervat lui, unde rămase în picioare – în timp ce în lungul meselor oamenii începuseră să golească păhărele de ţuică şi îi chemau insistent şi destul de gălăgios pe ospătari să le umple din nou – discutând, în aparenţă foarte degajat, în realitate foarte nervos, iritat – că e pus să-l aştepte pe Onisifor, aşa cum făcuse de atâtea ori în viaţă (nu numai acum, când nu-l mai lega de fostul său şef decât amintirea – implacabila şi neiertătoarea amintire – şi, mai vârtos decât ea, informaţia că Primul secretar va veni şi el, va face act de prezenţă şi, mai mult ca sigur, va controla (făcând o glumă, aşa cum obişnuia el, căci cele mai serioase şi mai grave reacţii, care la alţii s-ar fi tălmăcit în înjurăturii şi scandal, la Mureşan luau forma blândă şi doar pe ascuns corozivă a glumei) dacă el, Furdui, e prezent, dacă i-a executat ordinul (dintre cele mai dificile şi mai complicate pentru că

nu fusese rostit în mod clar ci lăsat numai aşa, vag, să plutească fără precizie şi fără consistenţă, ca să te trezeşti apoi pe neaşteptate că eşti întrebat, tot aşa, uşor, oarecum în glumă, a şagă, de ce n-ai făcut ceea ce trebuia să faci şi să te vezi împins tot mai sprie margine, până te trezeşti – vorba amatorilor de fotbal – pe tuşă, transformat în rezerva de aur care nu va mai fi folosită niciodată). Când Onisifor îşi făcu apariţia şi în condus la locul de cinste rezervat lui în centrul laturii mai scurte a T-ului, Borţig se strădui să facă o gălăgie de care se ferea de obicei (căci niciodată nu ştii dacă iese bine sau ba, e mai recomandabil să păstrezi o moderaţie înţeleaptă, dar de data aceasta era prea amestecat în toată această afacere încurcată ca să mai poată da înapoi, aşa –, că era mai bine să rişte totul pe o carte, să joace tare., ori câştigă totul ori pierde şi se duce dracului, linia de: ponderaţie şi de moderaţie nu mai exista, şi gata!). aplaudă din toate puterile, parcă ai fi dorit să i se băşice palmele, şi ceilalţi îl imitară, nu prea îşi dădeau, seama dacă e bine sau nu, nici de ce ar trebui să-l aplaude atât de furtunos pe moşneagul neîndoielnic impozant şi arătos din capul mesei care le primi omagiile atât de firesc de parcă nici nu s-ar fi putut imagina, că de n-o să se producă, însuşi Furdui, care nu-l prea avea la inimă pe Onisifor Suciu (îşi bătuse cam prea» des joc de suficienţa sa, deşi nu-i îngrădise afirmarea „trecerea în funcţii tot mai importante, cariera), aplauda –, vesel, ou inima plină de bucurie pe care mai târziu încercă s-o înţeleagă, dar nu reuşi.

Totuşi, cu câteva secunde în urmă, când Borţig îl: rugase să prezideze banchetul, să rostească cele câteva i fraze introductive fără de care mulţi dintre cei prezenţi nu vor sesiza „semnificaţia deosebită a sărbătoririi la care participă”, îl refuzase foarte ferm şi când directorul general încercase să insiste îl repezise cu bru talitate (el,

care avea o grijă deosebită ca niciodată să nu se lase stăpânit de nervi, dovedind că până şi în cele mai dificile şi mai enervante momente ştie să se domine, să judece la rece, cu cumpăt, fără grabă şi fără ieşiri isterice). Nu dădu atenţie nici măcar afirmaţiei lui Borţig, atât de disperat că în ultima clapă întregul eşafodaj construit de el cu atâta grijă şi minuţiozitate este ameninţat să se prăbuşească sau, cel puţin, să nu mai apară atât de splendid cum şi-l imaginase, din cauza unei banale chestiuni de detaliu pe care o scăpase din vedere căci i se păruse cu totul neînsemnată şi de facilă de rezolvat, încât nu ezită să recurgă la o minciună, că „însuşi tovarăşul Prim, Mureşan, a sugerat ca festivitatea să fie deschisă de tovarăşul Furdui pentru a pregăti astfel cadrul în care va lua, mai târziu, cuvântul şi dânsul, tovarăşul Prim!” Borţig se dovedi însă şi în această situaţie descurcăreţ şi îl convinse pe îi bi Baciu, a cărui funcţie i se părea mai impresionantă decât aceea a profesorului Papahagi (pentru el diferenţa dintre bătrânul academician şi profesorii de la Institutul local de învăţământ superior pe care-i scotea în perioadele de vârf, împreună cu studenţii lor, să-i sorteze merele, cartofii sau ceapa acumulată în depozite, plătind institutului munca lor la tarif de muncitori necalificaţi, fiind cu totul lipsită de importanţă), să prezideze banchetul în calitate de „vechi prieten al tovarăşului ministru şi de fiu foarte respectat al oraşului nostru”, iar Baciu, care nu avea forţa de a refuza nicio solicitare, dacă nu era direct legată de activitatea Institutului său, acceptă fără dificultate.

Temându-se să lase desfăşurarea celorlalte luări de cuvânt la voia întâmplării, Borţig îl rugă pe profesorul Papahagi să pronunţe un toast imediat după cuvântul de deschidere, ţinând seama de faptul că e cunoscut de tot oraşul ca vechi prieten şi colaborator al tovarăşului

ministru, în afară de faptul că „suntem cu toţii mândri că o înaltă personalitate a ştiinţei noastre a onorat într-o perioadă oraşul nostru cu prezenţa sa aici şi a predat cursuri memorabile la institutul, nostru”. Asigurat şi de acest punct al programului, Borţig s-a frământat mult să găsească o persoană cât mai reprezentativă şi mai potrivită dintre foştii colaboratori ai lui Onisifor, şi s-a oprit la fostul director al Fabricii de încălţăminte, Biro, numit de către Suciu şi foarte apreciat în toată perioada când el a rămas în oraş, pentru a intra după aceea repede în conul de umbră şi a fi, în mai puţin de un an, înlocuit, trimis într-o muncă oarecare, lipsită de importanţă, la sindicate, şi despre care Borţig ştia că îl pomeneşte totdeauna de bine, cu o recunoştinţă cu totul îndreptăţită, pe fostul său şef. Biro primi bucuros această sarcină şi se apucă să-şi întocmească, absorbit, textul pe care urma să-l citească. Borţig socoti că cei trei vorbitori vor fi cu totul îndestulători pentru „a umple timpul” până la sosirea Primului secretar, în prezenţa căruia era convins că dorinţa de a lua c-uvântul se va înviora considerabil, dar se gândi că Onisifor s-ar putea interesa de lista vorbitorilor (căci Borţig ştia că fostul său şef verifica de fiecare dată, chiar şi ou prilejuri aparent lipsite de importanţă, lista celor înscrişi la cuvânt, şi ştergea un nume-clouă ori adăuga altele, după cum considera că e necesar) şi – deşi era pregătit să-i spună că este vorba doar de lista pentru prima perioadă, de dinainte de sosirea lui Mureşan, după care totul va intra sub îndrumarea acestuia – fu cuprins de îngrijorare că sărbătoritul ar putea socoti lista nesatisfăcătoare. O mai revizui, deci, o dată şi îşi dădu seama că se pripise într-adevăr, printre vorbitori nu se afla niciunul dintre conducătorii de astăzi ai fabricilor faţă de care Onisifor arătase o grijă deosebită, şi nu se îndoia că ochiul său foarte experimentat ar fi observat din prima

clipă această absenţă şi Onisifor nu ar fi întârziat să i-o reproşeze. Îl căută deci pe directorul Uzinei de utilaj electrotehnic, clar nu-l găsi, spre marele său necaz, printre cei prezenţi, şi trebui să se arate mulţumit că l-a zărit pe inginerul şef, pe care nu trebui să-l lămurească prea mult ca să accepte să spună câteva cuvinte, deoarece „tovarăşul Ministru a fost acela care a ridicat uzina noastră pe prima treaptă a dezvoltării spre ceea ce este azi”. Cu aceasta Borţig îşi socoti eforturile încheiate, dar înainte de a-şi ocupa locul (fixat cu modestie spre coada mesii) şi de a bea o gură de ţuică, pe care o jinduia de mult şi socotea că o merită pe deplin, constatând că sala e invadată de gălăgie ca de un fum des, se repezi în capul mesii şi luând cuţitul lui Tibi Baciu începu să lovească un pahar, scoţând un sunet atât de strident încât îi făcu pe toţi comesenii să amuţească şi să-l privească plini de curiozitate. „Tovarăşi, strigă Borţig din răsputeri, vă rog să-i dăm ascultare tovarăşului director general Tiberiu Baciu, ilustru fiu al oraşului nostru, care a acceptat să ne facă cinstea de a prezida acest banchet şi care va rosti cuvântul de deschidere”.

Se făcu tăcere (sau zgomotul din sală fusese atât de mare încât o oarecare scădere a lui putea să pară tăcere, căci unii dintre meseni continuau să vorbească nestingheriţi între ei, să-şi urmeze discuţiile; puţin le păsa de agitaţia lui Borţig şi de cuvântarea., anunţată a unui „fiu al oraşului” de care n-au mai auzit niciodată) şi Tibi Baciu se ridică, grav şi solemn, şi îşi roti privirea peste cei strânşi în jurul meselor de parcă i-ar fi cântărit, ar fi cumpănit ce merită să le spună şi ce nu, iar Onisifor Suciu se mişcă puţin, abia perceptibil, ca să se aşeze mai comod pe scaunul ou spetează, grijuliu însă ca mişcarea să fie minimală, să nu-i altereze înfăţişarea de statuie. Cineva de lângă mine întrebă în şoaptă „clar ăsta cine o mai fi?”, iar

altul răspunse mai tare, oarecum plictisit, „dracu’ ştie, careva ştab de la Bucureşti, dar nu din sectorul nostru”. Chelnerii nu se lăsară înisă tulburaţi în activitatea lor, ei erau aici nu ca să asculte discursuri, ci ca să-şi facă meseria, nu e uşor să schimbi de trei ori şaizeci de farfurii, să serveşti patru feluri, să ai grijă de şaizeci de pahare dintre care multe se golesc cu o frecvenţă îngrijorătoare (cei ce se dovedeau grăbiţi fiind mai cu seamă clienţii lor vechi, oameni care vor veni şi mâine sau poimâine şi ale căror bacşişuri contau în bugetul lor), iar timpul era măsurat, drămuit cu grijă, până la 22, 30 totul trebuia să se termine, ca la 23 să nu se mai afle nimeni în sală, iar începerea întârziase, tot-C-da 5899 coala 24

369

deauna mesele acestea oficiale aduc încurcături, se plângeau ei în gând, iar Tiberiu Baciu aşteptă câteva minute să se termine cu zăngănitul de farfurii, până şi-a dat seama de situaţie şi s-a hotărât să înceapă.

Tiibi era un vorbitor degajat, elegant, capabil să dizerteze despre orice şi oricând, dar nu era oratorul pe care şi-l dorise Onisifor, în orice caz nu făcea genul de oratorie cu care era obişnuit „¡onoratul auditoriu” din salã – căci aşa i s-a adresat, plimbându-şi privirea peste feţele din jurul mesei şi nevăzând, evident, pe nimeni, căci pentru el nu mai exista decât pâlpâirea de flamuri multicolore a unor fraze frumos închegate, iar Onisifor păru şi mai nemulţumit, îngăduindu-şi să-i arunce o privire scurtă şi fulgerătoare, în care reproşul se îmbina cu ameninţarea reţinută şi rece, lui Furdui, care ar fi fost firesc să prezideze, până la venirea lui Mureşan, şi să imprime cuvântărilor stilul precis, concret, la obiect, pe care ştia că îl agreează fostul său şef, nelăsând ca dezbaterea – care avea un scop bine definit, nu o zadarnică gargariseală. să lunece spre tonalitatea vagă pregătită de

discursul lui Tiberiu Baciu. Furdui se prefăcu însă că nu observă nimic, părea sincer interesat de ideile exprimate de vorbitor, îl asculta atât de concentrat, cu privirea pironită asupra lui, încât te mirai că nu-şi ia notiţe, dar în realitate se gândea la problemele urgente ce-l asaltau, la ocazia ce i se oferea să ceară lui Mureşan două sau trei dezlegări necesare ca a doua zi, din prima oră, să dea nişte dispoziţii urgente. Vorbele lui Baciu lunecau deci fără ecou în mintea lui Furelui, rămânând simple sunete agreabile unduind în timpane. De altfel, eu câteva excepţii, probabil intelectuali pasionaţi de rostirea frumoasă, „onoratul auditoriu" părea, după primele trei-patru fraze, complet neinteresat de cuvântarea lui Baciu şi se întorsese la conversaţiile în grup, mult mai pasionante, căci oratorul plutea în generalităţi frumos formulate, dar de-o nemaipomenită banalitate, iar după prima propoziţie, în care anunţase că „ne-am adunat pentru a-i aduce prinosu/l stimei noastre, după un vechi şi frumos obicei al pământului, tovarăşului Onisifor Suciu, vechi şi încercat luptător comunist, unul dintre primii ziditori ai vieţii noi pe aceste meleaguri", se lansase într-o expunere despre avantajele socialismului, şi părea că nu va putea ajunge decât foarte greu să găsească o frază de încheiere potrivită, aşa că cei câţiva ascultători atenţi ajunseseră să facă în minte fel de fel de presupuneri despre modul cum va încheia, şi dacă s-ar fi putut ar fi făcut pariuri în legătură cu această pasionantă problemă, în timp ce Onisifor arăta tot mai nervos şi mai îmbufnat, căci el dorea altceva, nu elegante exerciţii de dizertare pe teme generale. Lumea răsuflă deci uşurată când Baciu, spre surprinderea tuturor a, îşi încheie cuvântarea fără niciun efort, de parcă ar fi ajuns la concluzia unei demonstraţii extrem de strânse, şi spuse foarte solemn că „sub semnul acestor idei generale care sintetizează atât de potrivit

sensul de ansamblu al bogatei sale activităţi, declar deschisă festivitatea în onoarea tovarăşului nostru stimat şi iubit, Onisifor Suciu”, şi lumea izbucni în aplauze, fericită că a trecut cu bine acest hop. Tiberiu Baciu se aşează foarte ţeapăn, zâmbitor şi satisfăcut, în timp ce Borţig constata speriat că uitase să-i predea lista vorbitorilor şi să-l roage să anunţe, cum era firesc, vorbitorul următor. Directorul general sări deci ca ars de pe scaun, răsturnându-l cu zgomot, şi alergă în capul mesei, uaide se opri, respirând greu, în spatele lui Onisifor, de parcă ar fi căutat apărare, şi strigă, fâlfâind foaia de hârtie pe care o ţinea în mână: „Urmează la cuvânt tovarăşul profesor academician Papahagi care, în prima perioadă a aşezării bazelor noii noastre vieţi, ne-a făcut cinstea de a fi profesor universitar în oraşul nostru”. Bătrânul profesor, care din fericire nu auzi râsul înăbuşit izbucnit ioi-colo, se ridică încet, cu o încetineală calculată, bine învăţată, devenită obişnuinţă, menită să dea prezenţei sale importanţă, soleimnitate, greutate. Roti o privire scrutătoare, oarecum ameninţătoare, peste feţele celor prezenţi, îşi drese vocea, ca vorbitorii care se pregătesc pentru un exerciţiu mai îndelungat, şi rosti sec, cu un glas strident, ascuţit, de goarnă (atât de diferit de glasul din conversaţiile în cerc restrâns, domol, grav, căruia încerca să-i dea, de obicei fără să reuşească, modulaţii de violoncel): „Tovarăşi! Ne-am adunat aici ca să sărbătorim în persoana tovarăşului nostru stimat şi iubit, a tovarăşului ministru Onisifor Suciu, nu numai o personalitate plină de merite şi de succese, dar şi-aş spune chiar că în primul rând – pe un luptător încercat, care a ştiut să facă faţă exigenţelor unui moment grav al istoriei noastre, când fiecare dintre noi avea datoria să fie gata să întfrunte duşmanul şi să lupte ca un leu!” Onisifor părea, în fine, satisfăcut, profesorul găsise struna pe care el dorise s-o

audă vibrând cu putere în seara aceasta importantă, clar mulţumirea sa începu să scadă treptat, deoarece profesorul, care deşi îşi clădea seama că trebuie să depună toate eforturile pentru a-i fi pe plac protectorului său (simţind obscur că s-ar putea să mai aibă nevoie de sprijinul său) şi să se concentreze asupra meritelor lui, făcând doar vagi aluzii la ale sale (ale lui Papahagi), era atât de înzidit în conştiinţa propriei sale importanţe încât nu putea ieşi eu niciun preţ din acest spaţiu şi începu să vorbească pe larg, din ce în ce mai pasionat, despre rolul său propriu, considerat mai important ca oricare, în acea perioadă („perioadă eroică", cum o numea el mereu), despre „luptele ideologice ale epocii" şi despre „vrăjmaşii ce trebuiau îngenuncheaţi şi înfrânţi, eliminaţi din viaţa culturală, din universităţi, din ştiinţă, literatură şi. artă, pentru a curăţi terenul de buruieni veninoase şi a lăsa ca lumina soarelui democraţiei şi socialismului să se reverse nestingherită asupra semănăturilor bune şi sănătoase, asupra cărturarilor şi creatorilor inspiraţi de învăţătura marxist-leninistă!" Cei de faţă nu se mai arătau plictisiţi şi absenţi ca în timpul cuvântăirii lui Tibi Baciu, şuşotelile şi râsetele încetaseră, cei mai mulţi dintre ei, chiar şi cei lipsiţi de orice atracţie spre probleme teoretice, spre literatură sau spre artă ştiau câte ceva despre problemele abordate cu patimă de bătrânul academician şi se obişnuiseră de mulţi ani să audă despre el opinii diametral opuse celor ce li se spuneau acum, ascultau frazele privindu-se nedumeriţi. Printre cei invitaţi de Borţig se aflau şi câţiva profesori mai importanţi de la Institutul de învăţământ superior din oraş (îndemnaţi să participe de aluzia făcută de abilul director general la dorinţa primului secretar „de a se marca rolul tovarăşului Suciu în crearea formei actuale a Institutului nostru prin unificarea institutului român şi al celui, maghiar, rămase până atunci

separate, şi făcând astfel ca tineretul studios să trăiască, să lucreze şi să înveţe împreună, umăr la umăr, de orice naţionalitate ar fi”), printre ei şi rectorul, un profesor de literatură română care a avut un rol foarte activ în readucerea în circulaţie şi reaşezarea în preţuirea şi cinstirea meritată a doi sau trei dintre scriitorii scoşi de pe tărâmul literaturii în anii lui Onisifor, probabil la îndemnul lui Papahagi, invidios de faima lor, şi acesta, fire colerică şi dispusă să-şi dea drumul fără prea multe îngrădiri, conştient că se bucură de preţuire în cercuri importante din Capitală şi nu are de ce să se teamă de „eminenţele locale” – cum le numea în batjocură, sări de pe scaun revoltat: „Stai, domnule Papahagi, ţipă el înăbuşindu-se de mânie. Până aici!… I-aţi scos din literatură pe Arghezi, pe Blaga, pe Agârbiceanu, şi atâţia alţii! L-aţi pus în loc pe A. Toma. Foarte bine. Eraţi oameni din alte specialităţi, nu v-aţi priceput, aţi greşit, hai să le uităm, greşelile domniilor voastre1! Daisă vină unul şi să se laude cu aceste greşeli – auziţi, domnule profesor, greşeli, condamnate de partid? înţelegi? Greşeli condamnate de partid! – este prea din cale afară de mult! mai slăbiţi-ne, domnule profesor!”

Academicianul stătea ţeapăn, grav, solemn, privind drept înainte, de parcă n-ar fi auzit cuvintele tânărului rector. Dar Onisifor îşi imaginase prea frumoasă şi solemnă sărbătorirea sa ca să poată îngădui ca ea să fie tulburată cu astfel de fleacuri. Se îndoi deci ca să ciocnească muchia unui pahar cu cuţitul de care nu se atinsese încă, nu avea în seara aceea poftă de mâncare, felurile i se păreau fade, nearătoase, sărăcăcioase, neatractive, şi după ce clinchetul violent produse liniştea dorită, se ridică în picioare, înalt, drept, impunător, puţin încruntat, vădit supărat: „Tovarăşi, spuse el, de parcă ar fi pus la punct pe participanţii la o şedinţă care nu se desfăşura în făgaşul dorit de el, am acceptat să vin la acest banchet deoarece

eram convins că tovarăşii mei de luptă din Oraşul din Nord ştiu să respecte nu numai faptele oamenilor, dar şi pe oameni. Niciunul din noi nu trebuie să uite că omul e cel mai scump capital, aşa cum m-am străduit – ne-am străduit cu toţii – să îl privim pe vremea când am muncit împreună la aşezarea temeliilor vieţii noi, socialiste, în Oraşul din Nord. Vă rog să nu uitaţi nici acum acest lucru. Lăsaţi pe vorbitori să-şi exprime părerile şi dacă nu; sunteţi de acord cu de luaţi cuvântul şi expuneţi-le pe ale voastre!” în sală se aşternu liniştea, tonul aspru şi tăios al acestui bătrân de care puţini îşi mai aminteau şi nu mult mai mulţi auziseră despre el din discuţii mai vechi sau din povestiri despre trecut spuse la un pahar de vin, li s-a părut neobişnuit la un banchet, dar impunător. Profesorul Papahagi continua să stea drept şi netulburat, privind înainte cu faţa neclintită, de parcă n-ar fi fost nicio clipă vorbă de el, şi când Onisifor se aşează la locul său, nemulţumit că a trebuit să intervină în desfăşurarea unei festivităţi pe care o crezuse atât de bine organizată încât nimic neaşteptat n-o putea tulbura, dar satisfăcut, în acelaşi timp, că făcuse din nou o demonstraţie de fermitate şi de autoritate şi că nimeni nu mai crâcnise după ce lucrurile au fost puse la punct de el, Papahagi îşi continuă cuvântarea de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat şi nimeni nu l-ar fi întrerupt. Era însă destul de ager şi de abil ca să-şi dea seama că nu trebuie să exagereze cu reamintirea unor aspecte, dragi lui, ale trecutului, căci de au vrăjmaşi îndrăzneţi în auditoriu, şi trecu, de parcă ar fi terminat prima parte a expunerii sale şi ar fi ajuns la o altă serie de idei, la elogiul lui Onisifor. Papahagi, era un bărbat experimentat, îşi dădea seama de valoarea cuvintelor şi de măsura acceptabilă a linguşirii, îl cunoştea bine pe Onisifor şi ştia că el este încântat de reamintirea meritelor sale, dar că exagerarea laudelor i se pare mai curând luare în răspăr şi

caracterul său umbros e înclinat, în asemenea cazuri, spre fixarea de concluzii nefavorabile, aşa că fu măsurat, ponderat, echilibrat, rostea cuvintele cu răceala unei demonstraţii de matematică, punând în relief parcă în mod ostentativ obiectivitatea de care e capabil, realismul cu care îl situează pe sărbătorit în contextul unei perioade revolute, şi ascultătorii îl urmăriră cu interes, uitând parcă gafele sale iniţiale şi incidentul produs de de iar Onisifor părea tot mai îmbunat de elogiile ce i se aduceau, în aparenţă cu măsură, în realitate plenar, fără nicio nuanţă de umbră. Atunci când Papahagi îşi termină cuvântarea, aplauzele fură destul de vioaie, deşi poate că în bunăvoinţa manifestată faţă de bătrân se simţea şi sentimentalismul atoateiertător la care o bună parte din auditoriu ajunsese mulţumită paharelor golite, şi Baciu, care se ridicase, în mână cu foaia de hârtie pe care Borţig însemnase ordinea luărilor de cuvânt şi avusese răgaz să i-o strecoare, trebui să aştepte câteva secunde până când aplauzele s-au stins şi a putut rosti: „Acum are cuvântul tovarăşul Ştefan Biro, vechi activist sindical, unul din colaboratorii tovarăşului Onisifor Suciu în prima etapă a, trecerii industriei din oraşul nostru pe o nouă treaptă de modernizare”. Bătrânelul descărnat şi chel care s-a ridicat la cuvânt era însă aşezat destul de departe de capul mesei şi socoti că locul vorbitorului e totuşi mai aproape de sărbătorit, aşa că îşi luă de pe masă teancul de foi pe care le umpluse cu scrisul său mare şi stingher şi se grăbi spre fruntea mesei, făcându-şi loc între Furdui şi profesorul Papahagi, care îşi trase scaunul mai la o parte vădit iritat că e deranjat. Fostul director al Fabricii de încălţăminte avea o memorie bună, în care întâmplările anilor săi de ascensiune s-au păstrat cu claritate, şi din hârtiile sale – citite cu o pronunţie destul de ciudată – ca să nu spun foarte comică – se desprindea clar şi amănunţit un adevărat istoric al

luptelor purtate pentru instaurarea puterii populare, reconstrucţie şi trecerea la dezvoltarea economică planificată, pe care participanţii la banchet le cunoşteau foarte bine (şi uneori din unghiuri de vedere diferite de cel deschis de bătrânul activist sindical), aşa că lectura sa monotonă începu, după câteva minute, să se înece într-un murmur surd de nemulţumire, într-o rumoare tot mai vioaie, din care prinseră să se contureze primele cuvinte de protest sau de luare în răspăr, dar mai ales îndemnul tot mai insistent, reluat de mai multe voci: „Scurtează, Biro-baci, treci la subiect!” Bătrânelul era însă, probabil, atât de concentrat să-şi descifreze cuvintele notate în grabă, cu scrisul său greoi şi dezlânat, şi să pronunţe cât mai corect cuvintele, încât nu părea să sesizeze ce se întâmplă în sală, aşa că vacarmul spori şi cuvintele lui Biro-baci deveneau tot mai ininteligibile, iar Tibi Baciu, aducându-şi aminte că este, totuşi, cel ce prezidează festivitatea şi temându-se de vreo nouă admonestare penibilă făcută de Onisifor, se ridică de pe scaun şi făcând semn vorbitorului să se oprească o clipă, strigă, ca să depăşească valurile destul de agitate ale rumorii din sală: „Domnilor! Domnilor! Vă rog să faceţi tăcere, nu întrerupeţi pe orator! Aveţi puţintică răbdare!” Baciu nu aflase că numai cu câteva zile înainte un ansamblu de la Bucureşti jucase cu mare succes pe scena teatrului local „O scrisoare pierdută” şi că unele replici de pomină au fost atât de reactualizate în amintirea cetăţenilor amatori de artă din Oraşul din Nord încât erau repetate cu orice oca: zie spre hazul neistovit al celor prezenţi, după cum nu-şi dădu deloc seama că, amuzat de situaţie, folosise nişte faimoase cuvinte, aşa că rămase uimit când cineva din sală îi răspunse, în râsetele întregii asistenţe tot mai predispuse spre veselie de vinul care, datorită hărniciei ospătarilor, curgea din belşug: „Ce răbdare, venerabile domnule prezident! Ceasurile sunt

înaintate! Sunt şi alţi oratori înscrişi să vorbească!” Tibi Baciu fu atât de mirat de explozia de râs ce urmă acestei intervenţii încât nici nu căută să pătrundă – cuvintele ce i se păreau, totuşi, foarte cunoscute şi ezită o clipă, privindu-l oarecum zăpăcit pe vechiul activist sindical care nu înţelegea nimic din ceea ce se întâmpla în jurul său, lăsând astfel răgaz ca o altă voce să se ridice din sală: „Dacă mă iubeşti, stimabile Biro-baci, fă-mi hatârul… să trecem la plebicist… pardon, mai spre anii noştri… dorinţa adunării!” Tibi Baciu înţelese acum şi era să izbucnească în râs, căci n-ar fi crezut că banchetul lui Onisifor Suciu va prilejui recitarea de fraze din Caragiale, clar se gândi că Onisifor ar putea şi el să sesizeze jocul şi să se supere, aşa că spuse, prefăcându-se supărat: „Este lăudabil, tovarăşi, că îi studiem cu atâta osârdie pe clasici, dar e mai puţin lăudabil să-i citaţi cu astfel de ocazii solemne!” Se întoarse, totuşi, spre vorbitor, şi îi şopti: „Scurtaţi, vă rog, treceţi la ultimele două pagini”. Bătrânelul, emoţionat, zăpăcit acum şi de întrerupere, nu reuşea să înţeleagă ce se întâmplă, clar pricepu că i se cere să treacă la ultimele două pagini şi se supuse fără să ridice nicio obiecţie, bucuros şi el că scapă de efortul obositor al descifrării şi al rostirii, şi aceste pagini se dovediră pline de bun simţ, cuprinzând o scurtă sinteză a realizărilor din perioada când Onisifor îndeplinea funcţia de prim-secretar, în care se sublinia „munca plină de abnegaţie a muncitorimii, a ţărănimii muncitoare şi a intelectualilor progresişti, în condiţii grele, uneori foarte grele!” şi încheindu-se cu o urare călduroasă pentru Onisifor, în care era asigurat că oamenii muncii din Oraşul din Nord îi vor păstra amintirea. Această parte a cuvântării fu atât de apreciată – nu numai pentru scurtimea ei, ci şi pentru bunul simţ al aprecierilor – că Biro-baci se întoarse la locul său în mijlocul unui ropot de aplauze. Aşteptând sfârşitul lui, bucuros că intermezzo-

ul caragialesc nu fusese observat de Onisifor şi se terminase fără a provoca grave supărări, Tiberiu Baciu se pregătea să dea cuvântul inginerului şef al Uzinei de aparataj electrotehnic, când Borţig, care ieşise pe neobservate din sală pentru a se instala lângă telefonul din biroul. responsabilului restaurantului pentru a fi informat atunci când primul secretar va ieşi din sediu ea s-o pornească spre locul banchetului, irupse în sală emoţionat şi agitat: „Atenţie, tovarăşi! Tovarăşul Prim va sosi în cinci minute!”

MUREŞAN ÎŞI FĂCU INTRAREA ÎN VASTA SALA a restaurantului desluşind în larga ei scoică un vuiet mai învălmăşit decât acela al mării, şi urechea sa experimentată, învăţată să sesizeze şi să măsoare schimbarea zgomotului înăbuşit al glasurilor dimtir-o sală, ca pe-uh instrument capabil să exprime atenţia sau slăbirea ei, acordul sau dezaprobarea neexprimată, surprinse cu satisfacţie transformarea vuietului monoton, egal, ca baterea valurilor unui lac în ţărmuri, al plictiselii şi aşteptării, în izbucnire a satisfacţiei că, iată, în fine, cel aşteptat şi-a făcut apariţia, iată-l, e, în sfârşit, printre noi, şi. ropotul de aplauze cu care se obişnuise să fie primit. Mureşan n-ar fi putut spune că nu-i face plăcere această primire călduroasă, dar se încruntă fără să vrea când, condus cu solemnitate de Borţig spre locul ce i s-a făcut în fruntea mesei (căci, îndată ce fu anunţată apropiata sosire a Primului, responsabilul năvăli în sală ca să supravegheze cu străşnicie ordinea pe care ospătarii se grăbiră s-o facă pe mese, golindu-le de sticlele inutile, de bucăţile de pâine pe jumătate mâncate şi de farfuriile mânjite de mâncare, lăsând ca totul să pară curat, neatins, feciorelnic, ca ochii lui Mureşan să se poată bucura de ordinea desăvârşită în care a fost aşteptat), văzu că o mulţime de notabilităţi, directori şi directori generali din diferite sectoare, îşi

părăsesc locurile şi se grăbesc spre el, cunoştea acest obicei de a folosi orice ocazie pentru a-i smulge o aprobare, un aviz, o încuviinţare, la început îi plăcuse să constate cât e de nelipsit, cât de multe chei ale situaţiilor se află în puterea sa, să-şi demonstreze memoria, capacitatea de a – reţine datele problemelor aduse în discuţie, competenţa de a găsi soluţii rapide, luciditatea cu care disocia propunerile acceptabile de cele insuficient gândite, totuşi în decursul timpului s-a convins că unii i-au prins slăbiciunea şi profită de ea pentru a obţine aprobări mai uşoare decât cele sperate din şedinţe de lucru, permiţând analize mai temeinice şi consultarea mai concludentă a altor specialişti, se străduia să pună capăt acestei practici uneori dăunătoare, dar de multe ori se mai lăsa prins în capcanele ei, ce să-i faci, îl flata încrederea manifestată faţă de operativitatea şi de memoria sa fenomenală (pe care o socotea şi el fenomenală deşi se străduia să nu-şi exagereze calităţile, să păstreze cumpăt şi ponderaţie, să fie modest, conştient de lipsurile sale şi dornic să depună eforturi consistente pentru lichidarea lor). Astăzi însă era prea obosit şi prea nervos ca să admită atacul viclean al solicitanţilor, aşa că le făcu un semn de interdicţie cu palma ridicată, le indică, ridicându-şi degetul spre scaunele părăsite, să-şi ocupe locurile, să stea liniştiţi. Însă câţiva, mai rapizi şi mai înfigăreţi, ajunseseră în jurul său, se înghesuiau să-i poată vorbi, se produse o adevărată busculadă, cuvintele se amestecau şi se învălmăşeau încuţcându-şi sensurile şi deformându-şi reciproc rosturile. „Ar fi urgent să aprobaţi…” „vagoanele stau, şi noi”. „nu mai putem reduce, suntem…” „ministerul pretinde…” „un telefon la tovarăşul vicepreşedinte…” Onisifor, profund jignit că la izbucnirea veştii că Mureşan e pe cale de a sosi fusese mutat de la locul său din fruntea mesii, în dreapta, căci, şoptise responsabilul respectuos

„locul din capul mesei îi revine de drept primului secretar”, vedea acum cuprins de o mânie surdă că nimeni nu-l mai ia în seamă, că toată atenţia se concentrează asupra lui Mureşan, dar se mai linişti când îl auzi pe acesta spunând supărat celor din jurul său şi croindu-şi drum printre ei spre locul arătat de Borţig, „Dar mai încetaţi, tovarăşi! Unde suntem? Ce, ne-am adunat să ne rezolvăm problemele?” Ajunsese la masa la care şedea Onisifor şi îi privi nehotărât pe bătrânii aşezaţi acolo, la locul de cinste pe care avea să-l confirme prezenţa sa, neghicind, în mod evident, care e Onisifor Suciu, şi dând mâna, la întâmplare, cu toţi cei aflaţi acolo şi printre care se putea presupune că e sărbătoritul, spunându-i fiecăruia „vă felicit din toată inima” şi lăsându-l pe adevăratul Onisifor Suciu printre cei mai din urmă. Apoi, sprijinindu-se de spătarul scaunului din mijloc, adresâindu-se după toate semnele celor ce se înghesuiseră în jurul său, căci continua cuvintele spuse lor, vorbind tare, pentru întreaga sală foarte atentă, grăi bine dispus, bucuros: „Sau, aşa cum ştim, ne-am întrunit aici ca să sărbătorim un vechi tovarăş, care în perioada grea a începutului a făcut mult pentru oraşul acesta? Desigur, ne-a lăsat multe probleme, avem har Domnului şi noi cu ce să ne batem capul şi să avem insomnii (sala se umplu de râsete aprobatoare, de strigăte de „ba bine că nu!”, „aşa e”, „precum spuneţi” şi multe altele care dovedeau deplina consonanţă cu ideea exprimată de şef), clar a deschis un drum! Aceasta e problema noastră de astăzi, nu vagoanele de care are nevoie tovarăşul Constantinescu! Hai, daţi-i drumul! Ei, tovarăşe Furdui, se întoarse el spre primar, amintindu-şi că acesta colaborase cu sărbătoritul, parcă aveai ceva de spus? Dă-i drumul! Te ascultăm!” Furdui, zâmbind încântat, reproşându-şi că nu pregătise niciun punctaj deşi fusese avertizat din timp de Borţig, se ridică. şi începu să

vorbească plin de gravitate, de parcă ar fi împărtăşit rocâul unor îndelungate meditaţii: „Da, tovarăşi, bine a grăit tovarăşul Prim-secretar Mureşan! Tovarăşul Onisifor Suciu merită stima noastră pentru deschiderea unui drum anevoios, care cu multe lupte, înfrâingând mari greutăţi, a ajuns în epoca noastră luminoasă”. Se opri, aruncă o privire satisfăcută şi circulară asupra celor prezenţi şi începu să vorbească pe larg, cu amănunte menite să arate că nu-i scapă nicio problemă, despre realizările, preocupările şi proiectele actuale de dezvoltare pe toate planurile a Oraşului din Nord. „Putem să-i spunem cu satisfacţie tovarăşului nostru Onisifor Suciu: Puteţi să vă bucuraţi, iubite şi stimate tovarăşe, liniştit de odihna binemeritată, căci cei de astăzi ne aflăm zi şi noapte neclintiţi la datorie!” Aplauzele izbucnite arătau că frazele lui Furdui erau cele aşteptate de cei prezenţi, corespundeau preocupărilor şi părerilor lor şi nemulţumirea lui Onisifor Suciu, care simţea, că numai el fusese uitat din lungul (şi dezlânatul) discurs, al lui Furdui, că el apărea ca un strămoş aproape cu totul uitat, decedat de mult, în cinstea căruia e inaugurată o placă comemorativă, ca urmare a uneia dintre ciudatele iniţiative de acest fel ce apar din când în când ca oamenii să nu-şi poată vedea liniştiţi de treabă. Altă dată, s-ar fi sculat şi l-ar fi făcut de trei parale pe Furdui, l-ar fi făcut de râsul lumii, ca pe un michiduţă fără consistenţă pe care îl putea desfiinţa din trei fraze. Dar acum simţea cu toate fibrele fiinţei sale că el nu mai poate desfiinţa pe nimeni şi nimic, că pentru cei de faţă – inclusiv pentru acest prim-secretar tânăr, încrezător în steaua sa, convins, aşa cum fusese şi el odinioară, că tinereţea sa e veşnică şi puterea sa fără sfârşit, el e un mort, au sentimentul că asistă la o înmormântare şi nici nu ştiu bine pe cine îngroapă.

După cuvintele lui Furdui, Mureşan se scula în

picioare, şi, pentru că între timp se lămurise care e Onisifor Suciu, îi întinse mâna, strângându-i-o cu căldură pe a sa. „Vă felicităm – spuse el foarte tare în liniştea adâncă ce se lăsase peste sală – şi vă urăm multă sănătate, noi satisfacţii, ani mulţi de viaţă! Vă dorim să vă bucuraţi foarte mulţi ani de odihna binemeritată, în cele mai bune condiţii. Dacă veţi avea vreodată vreo problemă în care v-aş putea fi de ajutor, vă stau cu plăcere la dispoziţie! Dacă veţi mai veni în oraşul nostru – şi am fi bucuroşi s-o faceţi cât mai frecvent – treceţi şi pe la mine! Să mai stăm de vorbă la o cafea, să aflaţi ce probleme avem! Vă doresc numai bine şi petrecere plăcută în continuare, spuse el vesel, încurajator. Pe mine vă rog să mă scuzaţi, mai am nişte probleme urgente, ce nu suferă amânare. Mai avem unele necazuri, trebuie să le găsim leac… Ca vagoanele tovarăşului Consta, ntinescu”, îşi ridică el, glumind.

braţele spre cer şi luând-o, râzând, spre ieşire, în aplauzele puternice izbucnite ca la comandă. Aproape toţi cei prezenţi se ridicară, îmbulzindu-se în jurul său, unii încercând să-i vorbească, alţii dorind numai să fie văzuţi şi se buluciră spre ieşire, uitându-l pe sărbătonit. Onisifor, rămas la masă aproape numai! cu Tibi Batiu, cu Papahagi, cu bătrânul Biro şi cu mine, căci Borţig dispăruse şi el, grăbindu-se ca să deschidă uşa maşinii lui Mureşan, se simţi deodată singur, fără rost şi ridicol. Se ridică, fără un cuvânt, încet, ca într-un vis, de la masă, în timp ce de afară se auzea lărmuirea puternică a glasurilor celor îngrămădiţi să-l salute pe Mureşan, şi o luă spre intrarea secundară pe care venise. Costică Şerbu, care urmărise totul de după uşă, alergă să-l ajungă. Când deschise portiera maşinii cu care îl adusese, Onisifor spuse încet: „Vezi, Costică, să nu aibă nevoie de tine Furdui!” „Îl bag în… mă-sii pe Furdui!, izbucni Costică. Urcaţi, tovarăşe Prim!”

Coborî în faţa hotelului şi îi întinse mâna absent:

„Rămâi sănătos, Costică… Şi-ţi mulţumesc!” „La ce oră să vin mâine, tovarăşe Prim?” „La ce, Costică?” „Păi, aşa cum aţi stabilit: să vizităm şantierul”. „Nu, Costică… Pentru mine nu mai există niciun şantier…” „Dar…” „Niciun «dar», Costică… Rămâi cu bine!” zise Onisifor şi se îndepărtă grăbit.

Trecu prin hol fără să vadă nimic. Nu observă nici că, zărindu-l, portarul părăsi pe cei ce-şi aşteptau cheile şi alergă să cheme liftul. Sosi în cameră foarte istovit, de parcă ar fi urcat, târându-se şi căţărându-se ou greu, ¡cu riscuri uluitoare, pe colţii ascuţiţi ai unor stânci foarte înalte şi abrupte, şi se trânti, îmbrăcat cum era, fără să-şi scoată măcar pantofii (el, care era atât de pedant, atât de pretenţios – faţă de sine şi faţă de alţii – în păstrarea unor norme de viaţă ordonată şi civilizată, în orice împrejurări!), simţind că o mână moale şi nevăzută îi astupă gura, împiedicându-l să respire, că o gheară i se încleştează pe inimă, sfâşiind-o încet, fără grabă. îşi închise ochii, deşi lăsase plafoniera aprinsă tocmai pentru ca să rămână în lumina ei vie (care i se păruse până atunci supărătoare, orbitoare)

şi să nu cadă în întuneric, să nu rămână închis în beznă ca într-un sicriu. Dar întunericul de sub pleoape îl atrăgea într-un vârtej ameţitor de imagini neclare, simple pâlpâiri pale de luminã în ¡care zvâcneau ¡ca nişte imagini de nedesluşit, şi se grăbi să-şi deschidă ochii, refugiindu-se în lumină ca pe un ţărm cunoscut. Şi în clipita aceea îl descoperi pe Dimitriu, aşezat liniştit pe scaunul de lângă pat, zâmbindu-i de parcă ar fi fost foarte firesc să se afle acolo, deşi nu fusese prezent la banchet (sau tocmai de aceea), de parcă deceniile ce au săpat între ei o tăcere mai profundă decât ura şi o înstrăinare mai adâncă şi mai rece decât moartea nu ar fi existat, nu s-ar fi scurs prin nervii, prin sângelie şi prin carnea lor, şi ei s-ar fi regăsit undeva

într-un ceas de mult scuturat în neant, un ceas de tinereţe şi de prietenie. Onisfifor se simţi parcă mai uşurat, mâna aceea moale, stranie, pâsloasă nu i se mai apăsa pe gură zăvorându-i respiraţia, gheara strânsă pe inimă slăbise cumva, sau se transformase în altceva, într-o durere difuză clar adâncă, amorţindu-i toată partea stângă a pieptului. Da, îşi spuse el în gând, oricine putea să intre, m-am simţit rău, n-am încuiat uşa, poate nici n-am închis-o cum trebuie. Rămase totuşi mirat că nu auzise scârţâitul cunoscut al balamalelor neunse, zgomotul închiderii uşii, paşii venind spre el. A văzut că mi-e rău sau, poate, o fi crezut că dorm, şi s-a mişcat cu grijă, să nu mă deranjeze. Încercă să-şi ridice dreapta, să-şi mângâie zona dureroasă de sub claviculă, însă mina nu-l mai ascultă, sau el uită între timp ce voise să facă, şi spuse fără mirare: „Ai venit, File?” Nu-i spusese niciodată aşa, între ei existase necontenit o anumită jenă de a nu părea vetuşti, sentimentali, de a păstra şi în prietenie un ton bărbătesc, de ironie, de luare în răspăr, de a nu o exprima ci de a o simţi ca pe-o căldură intimă, ascunsă, cunoscută numai de ei doi, dar acuma simţea dorinţa de a îndepărta vechile îngrădiri, de a vorbi aşa cum îl îndemna inima. Dimitriu îi zâmbi, continuând să-l privească scrutător, cercetător, curios, aşa cum făcea uneori de mult când îi asculta vreo teorie năstruşnică ori vreo izbucnire de mânie împotriva întregii lumi, cu o privire în care aprobarea şi dezaprobarea alternau cu repeziciune, ca lumina şi umbra pe clătinarea rapidă a unui val, şi Onisifor constată cu mirare, dar, spre marea sa surprindere, fără nicio invidie, că astronomul a rămas tânăr de parcă anii nu i-ar fi măcinat trupul, nu şi-ar fi scris semnele necruţătoare pe chipul său, arătând neschimbat ca o placă de marmură, şi se convinse că şi vocea i-a rămas tânără, nemodificată de trecerea anilor, când spuse simplu: „Da, Lemi. Am venit”.

Nu-i mai spusese de foarte multă vreme nimeni aşa, nu mai auzise de demult diminutivul acela puţin batjocoritor, puţin duios, pe care colegii săi l-au găsit foarte greu, bătându-şi mult timp capul, încercând multe altele, uitate apoi ca schiţele fugare ale unui pictor chinuit să fixeze o imagine care îi zvâcnea nelămurit în creier sau pe retină şi incapabil să-i găsească întruparea, nici nu şi-ar mai fi amintit probabil de el dacă n-ar fi fost rostit acum, în acest ceas ciudat, căci şi Dimitriu îi spunea de mulţi ani (mulţi ani înainte de eroarea tragică săpată între ei ca o prăpastie – îşi spuse Onisifor – căci a fost o simplă eroare, recunoscu el privindu-l liniştit şi împăcat pe Dimitriu, nemaipunându-şi nicio întrebare legată de prezenţa lui, simţind doar bucuria ei. „Filosofule", iar el îi răspundea „Da, Astronomule", bătându-şi joc reciproc de incapacitatea lor de a-şi înfăptui, fiecare, marele proiect în care socoteau închegat şi exprimat rostul vieţii lor (care s-a trezit apoi pe alte căi, de parcă proiectele n-ar fi existat niciodată), cartea lui, a lui Onisifor, despre Avram Iancu, acea carte minunată în care trebuia să se desluşească sensul existenţei şi al istoriei ca cerul înstelat într-o apă domoală, şi teoria cosmosului, visată de Dimitriu, menită să dea un, alt fundament astronomiei, fizicii şi chiar modului nostru de a ne concepe locul în univers. Ce bine-i că Teofil a venit totuşi, îşi spuse Onisifor bucuros… Dar de ce n-o fi venit la banchet? se întrebă el, parcă trezindu-se într-un alt plan al existenţei sale, dincoace de prăpastia ce-l despărţea de Dimitriu dintr-un ceas apus, căci prezenţa lui ar fi dat alt curs lucrurilor, ar fi1 impus o altă lumină des-C-da 5899 coala 25

385

făşurării, căci ar fi fost de faţă cineva care-i cunoştea cele mai vechi şi mai deosebite vise, marile planuri, înaltele idealuri, dorinţa sa de zbor peste zilnicăria

măruntă, peste micile şi zadarnicele ambiţii ce l-au înghiţit apoi aproape fără să-şi dea seama cum. Şi spuse: „De ce n-ai venit la banchet, File? Te-am aşteptat! Am dorit mult să fii prezent!” „Pe cine să sărbătorim, Lemi? întrebă încet Dimitriu. Care ipostază a ta? Căci dacă arii una singură ar fi uşor de optat. Pentru a te lăuda sincer, sau pentru a te condamna cu mâna pe inimă!” „Vorbeşti şi tu de două ipostaze, spuse Onisifor supărat. Ca toţi nepricopsiţii care cutează să mă judece. Imaginea mea e una singură, spuse el foarte hotărât, uitând de gheara ce i se încleşta pe inimă. Care se şterge în conştiinţa celor ce rostesc cuvinte frumoase şi măgulitoare despre ceea ce am înfăptuit, sau, mai exac-l spus, am făcut, adică am făptuit în anii mei de glorie, căci vorbesc de altceva şi de altcineva, nu despre mine, nu despre ceea ce am făcut eu în realitate, conştient, voluntar, fără a căuta alibiuri, asumându-mi întreaga răspundere – adică fiind, eu fără niciun rabat şi fără niciun ascunziş. Eu aş fi de neiertat, în primul rând şi în modul cel mai definitiv, dacă aş accepta – chiar dacă numai pe planul cuvintelor festive –, dar pentru mine cuvintele au constituit întotdeauna realitatea adevărată, cea depărtată şi hotărâtoare, în faţa căreia realitatea vulgară, netipică, a cotidianului de pe stradă sau din fabrici, din sate şi din oameni nu avea nicio putere, nicio realitate – înlocuirea trecutului meu real cu altceva, cu q) plăsmuire în care nu supravieţuia nimic din Onisifor Suciu.

La masa din seara aceasta – masa aceea lungă şi strălucitor de albă, a cărei albeaţă de zăpadă imaculată nu se modifica decât privită de aproape, de petele mari şi mici de vin. roşu, pe alocuri băltoace de vin roşu, părând hărţile de sânge lăsate pe un câmp înzăpezit de o mare şi sângeroasă bătălie – mi-am chemat prietenii şi duşmanii, în mod deliberat aleşi ca să-l sărbătorească în mod semnificativ pe Onisifor Suciu – în toate ipostazele sale,

adică în mod egal ca pe un binefăcător şi ca pe un călău –, pecetluind în acest fel tocmai caracterul necesar şi, la urma urmelor, indiscutabil pozitiv, creator, benefic, al tuturor acestor ipostaze, ridicându-le la o strălucire de apoteoză, căci concretizarea acestor ipostaze e o simplă multiplicare a unui singur Onisifor Sueiu, a unicului Onisifor Sueiu ce a umplut cu prezenţa sa un moment grav, plin de probleme, de drumuri posibile, de virtualităţi stând la îndemnă şi aşteptându-şi înfăptuirea, al istoriei. Toţi cei de la masă – sau aproape toţi – trebuia să-l constituie pe Onisifor Sueiu, şi eu nu aş fi apărut în întreaga mea complexitate, în totalitatea fiinţei mele, a realităţii mele decât din ansamblul lor". „Da, zise Dimitriu foarte liniştit, dar Onisifor îl auzea şi aşa foarte bine, vorbele sale sunau extrem de limpede, cu toate că în urechi îi bubuia ceva, parcă un şirag de tobe, probabil bătaia surdă şi neliniştită a inimii. Dar ai uitat să-i inviţi pe cei mai mulţi!" „Poate, spuse Onisifor cu amărăciune şi mândrie. Pe cei trimişi, ea în niciun alt ceas al istoriei, de lângă coada oilor, din bălegarul din grajduri sau dintre gunoaiele mahalalelor, ca să umple şcolile ţării – toate şcolile ţării – de glasuri noi, de sânge nou, de inimi noi, şi cei smuzi din fumul de tutun prost şi de ţuică ieftină al cârciumelor şi împinşi să se facă oameni, ingineri, muncitori mai siguri pe capul şi pe mâna lor decât Dumnezeu pe rodul Genezei, ofiţeri şi doctori, profesori sau activişti înzestraţi cu atâta putere încât uneori, în nopţile când nu puteau să doarmă şi se gândeau la ceea ce fac şi la puterea pe care o pun. În mişcare, se speriau chiar şi ei înşişi!" „Aşa este, spuse Dimitriu foarte calm, cu un zâmbet plin de bunăvoinţă. Dar şi pe cei daţi afară din slujbe sau aruncaţi în temniţe fără vină!"

Tăcu o vreme şi Onisifor ar fi vrut să-l roage să continue, chiar dacă îi spunea lucruri neplăcute, nu cuvinte agreabile dorea că acum, ci o simplă prezenţă,

prezenţa unui om apropiat, capabil să cântărească şi să rostească adevărul, chiar dacă acest adevăr era dureros, dar nu putea rosti niciun cuvânt, sângele ăă bubuia asurzitor în urechi şi partea stângă a pieptului era sfârtecată de cuţite mari şi neascuţite. Nu putu rosti cuvintele dorite, dar Dimitriu păru să-l înţeleagă şi fără cuvinte, să-i audă rugămintea chiar şi dacă el rămăsese mut, cu gura – lăcătuită de durere. „Asta este, spuse Dimitriu foarte liniştit, de parcă ar fi rostit nişte fraze foarte simple, banale, bine cunoscute de Onisifor. Dar tu nu ai dorit niciodată să afli adevărul despre tine, să te judeci fără părtinire. Nici acum zece ani, nici astăzi. Adevărul este că ai intenţionat să montezi un spectacol de teatru intitulat «Lauda lui Onisifor Suciu», căruia i-ai organizat cu minuţiozitate întreaga desfăşurare, în primul rând prin alegerea actorilor, dar în aceeaşi măsură şi prin fixarea locului lor în scenă şi în acţiune, menită să manevreze amintirile lor, să le evoce prezenţa ta, simţindu-se în mod implacabil aşezaţi în palma lui Onisifor Suciu care i-a adus faţă în Jfaţă şi i-a despărţit, după bunul său plac, în trecutul evocat, ca şi în Clipa de faţă. Dar dacă te-ai fi gândit bine, spuse Dimitriu foarte încet, de parcă i-ar fi vorbit la ureche, în şoaptă, nu ţi-ai fi convocat prietenii şi – să le spunem cinstit, pe nume – victimele la un colocviu atât de pretenţios. Căci dacă ar fi venit şi ar fi fost sinceri, din gândurile lor s-ar fi alcătuit o tendinţă de demistificare, de deströmare a minciunilor, amăgirilor şi iluziilor şi de privire nemiloasă a întâmplărilor, a situaţiilor, a personajelor, în lumina adevărului lor, şi în lumina unei întrebări care chiar şi fără a fi fost rostită de nimeni ar fi fost simţită de toţi (sau aproape de toţi) ca fiind esenţială nu numai pentru trecutul lor, şi nu numai pentru viitorul lor, ci şi pentru dreptul lor de a-şi folosi capacitatea de a fi oameni adevăraţi, şi anume: în cele întâmplate cu ei, sau

prin intermediul lor, care a fost raportul exact dintre necesitate şi arbitrar? Adică, din ceea ce au făptuit, sau din ceea ce au suferit, cât a fost necesar să se întâmple, şi cât a fost capriciul unui om sau al unor oameni care au înţeles totul sau numai o parte din ceea ce au proclamat cu emfază drept necesitate istorică, pe dos, anapoda, din cauza limitării lor îngâmfate sau din cauza înclinării lor patologice sau criminale? Tu, Lemi – spuse dimitriu cu tristeţe –, ai ajuns sub vraja puterii excesive de care te-ai bucurat (sau de care ai abuzat) un timp, ca de o cuşmă năzdrăvană capabilă să facă totul posibil (sau totul admisibil). Ai crezut că poţi organiza procese pornind de la intenţii pentru a dovedi că eşti fidel şi vigilent, şi să scoţi din viaţa satelor gospodari vrednici, numai şi numai pentru că cineva, undeva, nimeni nu ştie exact cum şi de ce, a stabilit un procentaj de chiaburi la mia de locuitori, şi tu, Onisifor Suciu, în loc de a te arăta om politic de răspundere, purtător al unor nobile idealuri de omenie şi dreptate, reprezentant al unui partid care proclamă cinstea şi onestitatea ca cerinţă fundamentală ridicată faţă de membrii săi, te-ai transformat într-un fel de Pristanda tragic, pornit să aplice constituţia după bunul plac al vreunui şefuleţ al său, socotind că trebuie să fii cel mai fidel şi mai disciplinat, care nu poate să ezite nicio secundă, nici chiar atunci când ştie că săvârşeşte o nedreptate, dacă nu o crimă! Dar acum, când total e aproape de sfârşit, finita la comedia, ai putea să afirmi că ai făcut totul pentru a servi cauza poporului sau pentru înfăptuirea lozincii tale preferate «să construim socialismul cu un ceas mai devreme, tovarăşi» şi nu, pur şi simplu, pentru că voiai să obţii puterea personală, apoi să ţi-o lărgeşti şi în cele din urmă ca s-o păstrezi?!” „Nu, reuşi Onisifor să spună, revoltat de nedreptatea pe care i-o face vechiul său prieten. Viaţa mea nu a fost doar atât! Nu

numai dorinţa de putere sau de folosire a puterii, dar şi marea năzuinţă de a construi, din temelii, ceva înalt şi frumos, ceva plin de frumuseţe şi omenie! De ce uiţi această ipostază – cum îi spuneai la început –, File?”

Dimitriu îl privi multă vreme în tăcere (sau au fost doar câteva secunde ce i s-au părut lui Onisifor nesfârşit de lungi), poate cu puţină mustrare, poate cu milă înduioşată, ca după ce ai auzit pe un copil spunând o mare naivitate. „Vezi, Lemi, şi în adevărul pe care l-ai rostit a pătruns rădăcina orgoliului. Tu crezi într-adevăr că ceea ce s-a făcut bun şi cinstit, frumos şi plin de omenie, în anii când tu «ai stăpânit» (căci aşa ţi-a plăcut întotdeauna să numeşti îndeplinirea unor funcţii, şi aşa îţi place şi acum, în ceasul acesta de înfrângere şi de dezorientare), este opera ta? Evident, îţi ai şi tu partea, ţi-ai avut rostul, ţi-ai îndeplinit rolul. Uneori bine, alteori rău. Dar totul este opera nenumăraţilor oameni care au muncit. fără preget, zi de zi, an de an, deceniu de deceniu, ridicând tot ce s-a ridicat, construind tot ce s-a construit! N-ai; învăţat nimic din seara aceasta? N-ai văzut cum ţi s-a «împlinit întru slavă» banchetul organizat ¡cu atâta calcul zadarnic? Oamenii aceia au uitat că exişti şi tu, Lemi! Că ai pus şi tu mâna la aşezarea unor temelii. Ei ştiu ce le-a rămas lor de făcut şi nu le pasă decât de asta! Au uitat şi greşelile tale, dar te-au uitat cu totul! Nu-ţi clai seama nici acum, Onisifor Suciu, că tu nici nu exişti?!”

Oricum, se gândi Onisifor, cuvintele lui Dimitriu erau prea aspre. Nu, în de nu răsuna adevărul întreg. Dar care-i adevărul întreg? se întrebă el, simţind că o oboseală nesfârşită îl invadează. Închise ochii, dornic de-o odihnă de-o clipă şi când îi deschise din nou scaunul de lângă pat era gol, Dimitriu nu se afla nicăieri. „A crezut că am adormit – îşi spuse, clătinându-se pe marginea somnului, Onisifor Suciu – şi s-a dus. Păcat. Aş mai fi vrut să-i spun

două cuvinte… Păcat…” Dar simţi că lunecă încet în somn. Inima nu-l mai durea, respiraţia nu-i mai era îngreunată de mâna pâsloasă ce-i apăsase gura. În ultima clipă se gândi cu groază că va cădea din nou în vechiul coşmar, în amintirile vâsooase şi infernale. Dar se visă, pe neaşteptate (cuprins de-o surprindere plină de fericire chiar şi în acele momente de lunecare în neant), călare, intrând într-un burg medieval la ora siestei, când oamenii de bine se retrag în umbra odăilor cu tavan boltit, cu jaluzele trase, paznicii de la poarta prin care intra dormeau cu gurile căscate pe o laviţă din blăni groase de stejar, trasă la umbra bastionului, iar oraşul, rumenindu-se în liniştea toamnei mustoase, părea invadat de ruginirea lentă a lucrurilor foarte vechi, ca de un colb aproape imperceptibil al vremii jucăuşe, care-şi pierde ici-colo câte-un fulg din penaju-i multicolor, plin de surprize…

¡ HWP:,!

SĂRBĂTORIREA PE CARE ONISIFOR SUCIU ŞI-A organizat-o cu atâta prevedere şi perspicacitate a avut deci un sfârşit tragic, dar o urmare pe care nici măcar ei nu ar fi presupus-o, aceea a unor impunătoare funeralii oficiale patronate de însuşi Mureşan, cu fanfara regimentului de garnizoană, cu un cortegiu numeros format din elevii unui liceu industrial din localitate (bucuroşi că au scăpat de orele de matematică) şi dintr-un grup de „reprezentanţi ai muncitorilor din uzinele locale”, cu un sicriu masiv din lemn de fag cu ornamente zugrăvite în culoarea bronzului vechi şi acoperit de o întreagă revărsare de flori naturale, urmat de Lucia, foarte frumoasă în rochia ei neagră, căreia Mureşan, gata să sprijine cu condescendenţă văduva îndurerată, îi oferea din timp în timp braţul, mirat el însuşi că e refuzat şi că nu zăreşte laorămi şiroind pe faţa liniştită, neacoperită de vălul de doliu, după obiceiul pământului, de Sergiu, foarte stingher în hainele negre

împrumutate de undeva, şi de un grup compact de notabilităţi, dintre care nu lipseau participanţii la sărbătorirea răposatului, foarte solemni şi gravi în hainele lor negre cu branşardele de doliu primite din partea Serviciului de pompe funebre înzestrat cu un stoc special pentru funeraliile oficiale. Alături de Lucia şi de Sergiu, păşea foarte trist Tibi Baeiu. Lipsea numai Hristu Papahagi căruia, de când trecuse de optzeci de ani, nu-i mai plăcea nici să audă de înmormântări şi care plecase din Oraşul din Nord îndată ce a aflat de sfârşitul lui Onisifor Suciu, pretextând importante obligaţii oficiale (pe care nu le mai avea de mult) ce-l chemau în Capitală. Discursurile rostite de Furdui (desemnat din oficiu de Mureşan), de Tiberiu Baciu (întotdeauna gata să ia cuvântul la orice festivitate cu caracter oficial sau semioficiai, ca aceasta) şi de un muncitor de la Fabrica de încălţăminte (care nu auzise niciodată de Onisifor, şi se poticnea din când în când citind textul ce-i fusese înmânat de preşedintele sindicatului din fabrică) au fost solemne, grave şi exilate în generalităţi vagi despre meritele vechilor luptători pentru cauza socialismului. Singurul care a plâns în timpul înhumării a fost Costică Ştirbiu, dar el a plâns cu hohote, foarte sincer, sfâşiat de durere, din adâncul sufletului, de parcă l-ar fi pierdut pe tatăl său. Ploaia care a început să cadă din senin, la început rar, avertizând parcă întristata adunare de prezenţa ei, s-a transformat curând într-un răpăit des, care a grăbit risipirea participanţilor la înmormântare, vestind parcă sfârşitul verii babelor. Groapa de pământ proaspăt răscolit, acoperită de un munte de coroane, a rămas singură în ploaie, doar doi gropari pe jumătate beţi, adăpostiţi sub streaşina unei cripte din apropiere, o priveau cu insistenţă, în timp ce trăgeau pe rând din ultima sticlă de vin, sfătuindu-se dacă puteau smulge, ca de obicei, florile rămase proaspete din coroane, după un

vechi obicei al lor considerat cu începutul un fel de drept, pentru ca nevestele lor să le vândă în piaţa de flori, sau riscul era prea mare deoarece proveneau de la „tovarăşi barosani” şi-i puteau duce la complicaţii cu miliţia.

Am evitat s-o întâlnesc pe Lucia (căci ce puteam să-i spun, la urma urmelor, cunoscând atât de bine naufragiul căsniciei lor) sau pe Sergiu (deoarece s-ar fi socotit obligat să facă reflecţii cinice, false, căci în realitate – presupuneam, cunoscându-l atât de bine – e sincer emoţionat de acest deznodământ neaşteptat), m-am grăbit spre binecuvântata cârciumă unde stătusem de vorbă cu câteva zile în urmă (câteva zile ce-mi păreau acum o veşnicie) cu Tibi Baciu, şi al cărei vin alb sec îmi lăsase o amintire plăcută. L-am privit îngândurat pe ospătarul ce-mi umplea paharul şi am început să-mi examinez chipul în oglinda gălbuie a vinului vechi.

Ar trebui să scriu despre-Onisifor, mi-a-m spus. Despre sărbătorirea pe care şi-a organizat-o ca să sufere cea mai dureroasă înfrângere din viaţa sa, obţinând însă tocmai prin ea funeraliile oficiale de care ar fi fost foarte mândru şi mulţumit. Tema aceasta mi-ar oferi prilejul de a întrupa măcar câte ceva din ideea (intuiţia sau obsesia?) mea despre simultaneitate. Ce interesante ar fi aceste experienţe contradictorii ce se suprapuneau, se răscoleau gata să izbucnească, strania învălmăşire de oglinzi reflectând diferit aceeaşi imagine, transformându-se într-un joc fumuriu, complicat, încurcat, obscur, într-un spaţiu abia luminat, limpezit doar de o fulguire lentă de lumină cenuşie, spălăcită, neclară şi incapabilă să clarifice ceva. Şi în demenţa acestui vârtej de imagini străfulgerate pe-o secundă şi înlocuite de altele într-o prăbuşire fără sfârşit, într-o cascadă fără sens, Onisifor Suciu – omul care a declanşat întreaga mişcare complicată, a construit ansamblul de oglinzi, a montat piesă cu piesă maşinăriile

ascunse şi le-a calculat mişcările secrete – încercând să controleze desfăşurarea programată şi constatând tot mai alarmat şi tot mai speriat că oamenii nu sunt maşini electronice perfect programate, că programul se răstoarnă şi se preface în altceva, într-un haos faţă de care măturа ucenicului de vrăjitor al lui Goethe e o nimica toată, că vârtejul din jurul său e însăşi viaţa sa şi a celorlalţi, e adevărul închis de el – până şi faţă de el însuşi – în formule mincinoa se şi în pretexte inventate ad-hoc şi transformate prin nişte pârghii misterioase în însăşi raţiunea sa de a fi, în justificare a existenţei sale, ca să constate, uluit, că pentru cei din sala banchetului el nici nu există în realitate, nu e decât proiecţie vagă a unei epoci revolute, în care puţini dintre cei prezenţi mai au timp să caute rădăcinile propriei lor existenţe sau prefigurarea problemelor ou care se luptă (ca să nu spun a greşelilor pe care le săvârşesc sau pe care le pot şi ei săvârşi). Ideea nu e deloc rea, mi-am spus triumfător, gata să scot pixul şi să încep să-mi ordonez ideile într-o primă schiţă, şi am mai golit un pahar. Şi în timp ce-l umpleam din nou, privindu-mi cu atenţie mâna ce tremura abia perceptibil, mi-am zis: Aiurea! Vrei un nou roman despre anii cincizeci? Să te răzbuni pentru ce ai păţit sau pentru ce n-ai putut păţi căci ai fost nimicul pur sau docilitatea întrupată ori să te dezvinovăţeşti pentru ce ai făptuit sau, mai rău, pentru ceea ce nu ai făptuit căci ai fost unul dintre cei despre care Stalin spunea „oameni aşa şi aşa, nici la sfinţi luminare şi nici la dracu’ furcă”? Catharsis! Catharsis! Mântuirea prin confesiune? Aiurea! Şi am golit paharul, umplându-l din nou, ca un robot perfect programat şi fericit de programarea sa desăvârşită. Nu! Singurul lucru pe care o să-l fac, pentru a nu uita experienţele acumulate în aceste zile în carnetele mele, este să le ordonez, să le transcriu în fraze coerente, inteligibile şi să le adun într-un dosar (căci

ce mai contează unul în plus sau în minus?) păstrat pentru un moment când îmi va fi, poate, util, când voi fi descoperit cheia secretă a romanului simultaneist care mă obsedează. Deocamdată acest dosar nu mă prea interesează ca posibil material literar, căc-i, aşa cum e, din el se încheagă doar un biet reportaj de câteva sute de pagini, iar eu sunt preocupat, frământat, pasionat, obsedat, de o singură idee, aceea de a scrie un roman adevărat. M-am săturat să stau înlănţuit în peştera lui Platon şi să urmăresc pe pereţi umbra, aruncată de flăcări, iluzorie, înşelătoare a unor figuri ireale – căci pot fi simple păpuşi de ceară sau de cârpă – plimbate prin faţa peşterii! Vreau libertate! Creaţie descătuşată, lucidă, în care inteligenţa îşi construieşte propria realitate, căci e real tot ceea ce iese din necreat, nu numai Himalaya sau Oceanul Pacific, ci şi o închipuire a mea! Şi în locul unor stupide ¡accidente survenite într-un moment al istoriei o să abordez probleme general-umane, esenţe, căci romanul istoric e o aberaţie, chiar şi Lukács a recunoscut că acest concept e o creaţie a burgheziei – dracu' s-o ia! –, să mă dedic unei pasiuni nobile şi durabile, unui joc de o mare subtilitate, plecând de la teza unanim acceptată că romanul istoric îndhisteaa. a optica scriitorului român într-o perspectivă provincială îngustă interzilcându-i accesul la universalitate! Nimic nu e posibil şi nu e valabil, nu e valoroasă decât ingeniozitatea tehnică a conatracţiei romaneşti, şi eu, har Domnului, am ingeniozitate berechet, ştiu tot, de omni re scibili et quibusdam aliis, sunt un scriitor cult, citit, informat, cunoscător al misterelor, al secretelor, al şmecheriilor! De ce să nu arăt şi eu că-s deştept, când alţii, săracii, fac pe deştepţii cu eforturi disperate, crapă în paişpe ca să pară deştepţi deşi-s proşti ca noaptea şi nu ştiu nimic, n-au citit nimic, ceea ce au aflat au aflat din auzite, cântă după ureche ca lăutarii de la Bariera Verguiui, nu ştiu nicio

limbă, n-au asimilat nicio carte străină, ştiu doar româneşte (şi numai argoul din Grant, oral, şi cel franoo-român în scris), de ce să rămân eu prost?

Aiurea, mi-am zis, umplându-mi din nou paharul, cu grijă, cu atenţie, ca să nu se piardă niciun strop, o să scriu un roman cum nu s-a mai văzut, de-o să cadă criticii-n fund, o să rămână ţuţ, nu alta, o să vadă ei cine-s eu, ce posibilităţi imense zac în mine, ce fantezie, ce capacitate de a ieşi din impasul realului şi din închistarea în această umilă provincie numită România, de a mă ridica la universal-uman şi total dezumanizat (trăiască Ortega y Gasset, căci el mi-a prevăzut intenţiile!) şi de a căuta pretutindeni chei misterioase, pierzând (în mod premeditat, calculat şi lucid, fireşte) ici o cheie, colo alta, chei secrete, foarte secrete, atât de secrete că o să-şi bată capul o lume întreagă ca să le afle înţelesul, şi o să schimb mereu planurile şi o să contopesc personajele, o să le ucid ca să le reînviu, o să se plimbe morţii şi o să fie morţi cei vii, o să transform pe unul în celălalt şi pe celălalt în unul de n-o să mai priceapă nimeni nimic, şi o să încep cu sfârşitul, când eroul e doar un nume uitat pe o piatră de mormânt tocită, şi o să termin cu tinereţea lui, lăsându-l pe cititor ou întrebarea nerezolvată: îi va ceda Eufrosina cea frumoasă sau nu, şi o să sar din epoca de piatră în anul 3.000 şi acţiunea se va petrece în 1980 şi se va desfăşura în realitate în 1924, dar cititorul nu va afla asta decât din ultimul rând, ca să rămână deplin perplex. Şi ce-i că n-o să-i placă? Ce-mi pasă mie că-i place lui sau nu, principalul e să plutească în spirit, inteligenţă, fantezie şi ingeniozitate tehnică, şi Voi fi declarat genial, şi gata!

Aiurea, mi-am zis, privindu-mi nesigur mina ce se bălăbănea eu cea de-a treia sticlă şi nu nimerea paharul, desenând splendide hărţi de vin pe faţa de masă, idei, de astea năstruşnice am eu destule, am eu fantezie şi pot să

fac, dacă trebuie, şi piruete verbale, sunt al dracului, pot să fac şi parodii, dar să rămân grav şi informat, cunosc toate formulele ultramoderne, foarte noi, toate experienţele şi inovaţiile. O să fac… O să le arăt eu! O să scriu un roman despre un scriitor. Care nu e autorul, ci o parodie a lui, clar care intră în conflict cu autorul şi-i cenzurează şi modijfică intenţiile, impunându-şi-le pe ale sale. Ca să se dovedească la urmă că scriitorul fictiv e cel real şi cel real e fictiv. Ficţiunea convoacă personajele, organizează spectacolul – ca Onisifor, săracul (dar să-l las pe Onisifor în pace, ce are de căutat aici Onisifor, eu mă pregătesc să scriu altceva, nu istorie, nu închistare provincialistă, ci deschidere spre universal, ce dracu'!) – şi discută cu de apar situaţii cu haz şi altele tragice, o veşnică trecere din ficţiune în realitate şi din realitate în imaginar, de-a mai mare dragul, unele personaje acceptă să intre în spectacol, altele nu. Şi s-ar putea ca scriitorul să se pregătească să scrie o carte despre Onisifor Suciu, căci, totuşi nu-i chiar aşa, nu trebuie exagerat, să mai păstrăm şi noi câteva repere în realitate căci o să facă zâmbre editura, au şi ei exigenţele lor, şi personajele pot fi cele întâlnite în ultimele zile, pot pătrunde şi unele probleme discutate la masa aceea de pomină organizată de Onisifor, desigur selectate, transformate, curăţate de istorie, de provincialism – scoase la lumina binefăcătoare a universalităţii, ca să transforme apoteoza sărmanului Onisifor în proces, odihnească-se în pace, săracul, că mult rău a făcut! Aiurea, ce mai spui prostii, bătrâne, ţi-a fost prieten, ţi-a făcut destul bine, că te-a mai aruncat în nişte anchete ce importanţă are, să nu ne închistăm în mărunţişul cotidian, în zilnicăria banală, să privim lucrurile sub specie aeternitatis şi totul va fi bine şi la vară cald…

— Chelner, mai dă, dom'le, o sticlă, că mi-am îngropat azi cel mai bun prieten!

De acelaşi autor:
POEZII
Psalmii Neliniştii
Editura săptămâna, 1942
Priveliştile Lumii
Editura Tineretului, 1967
Ochean Simplu
Editura Eminescu, 1972
Răzvrătirea desenatorului de cercuri
Editura Dacia, 1974
Solstiţiu de iarnă
Editura Dacia, 1977
Omul bântuit de cuvinte
Editura Dacia, 1980
ROMANE
Furtună sub Detunata
Editura pentru literatură şi artă, 1957
Labirintul
Editura Dacia, 1974 \ Premiul Uniunii Scriitorilor; ediţia a II-a, 1976
The Labyrinth (traducere în limba engleză) Editura Univers, 1977
Labirintus (traducere în limba maghiară) Editura Dacia, 1978
Ultima călătorie a lui Ulise
Editura Dacia, 1976
Timpul şi Furtunile
Editura Eminescu, 1978, Premiul Ion Creangă al Academiei Republicii Socialiste România
STUDII-ESEURI
Petre Abrudan
Editura Tribuna Ardealului, 1942; Editura Meridiane, 1969
Raoul Lorban

Editura Tribuna Ardealului, 1942

Introducere în literatura Americii Latine E.L.U., 1965

Literatura Ameryki Lacinskiej (traducere în limba poloneză a volumului „Introducere în…”) Wiedza Powszechna, 1970

Schiţe pentru un portret al Americii Latine

Editura Tineretului, 1966

Scriitori latino-americani E.L.U., 1966

Nepoţii Şarpelui cu pene

Editura Politică, 1967

Profiluri hispano-americane contemporane E.L.U., 1968

Individualitatea literaturii latino-americane

Editura Univers, 1975

TRADUCERI Exerciţii pe texte din Villon, 1940 – 1944

(în Răzvrătirea desenatorului de cercuri, 1974)

Antologia literaturii precolumbiene

Editura Univers, 1973 Premiul Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti